

مِثْرَوِی

کورد له سه دهی ۲۰ - ۱۹ و ۱

له کریس کوچیرا - وه

وه رکیراوی - محمد رانی

منتدی اقرأ الثقافی

للکتاب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

مِثْرَوِی

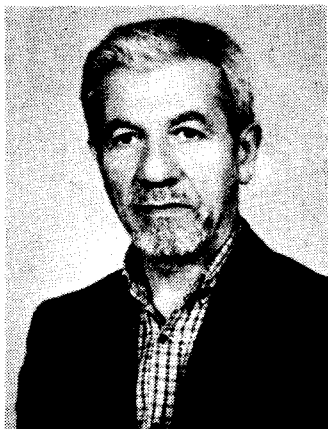
کورد له سه دهی ۲۰ - ۱۹ و ۱

له کریس کوچه‌را - ده

ده رکیراوی - محمدریانی

کتاب و نشریات از انجمن فرهنگی

تهران - ۲۷۹۸ - ۳۸۱۴

وینە ی وه رگێر

شنا سنامە ی میژووی کورد

x+x++++++++++++++++++x+x

نیۆی کتیب : کورد له سه دهی ۱۹ - ۲۰ دا

نووسەر : کریس کوچیـرا

وه رگیـر : محمد ریانـی

چاپی : هه وه ل

چاپخانه ی : کارون

لیتوگراف : آذرنگ

تیراز : ۳۰۰۰ نسخه

سالی بـلا و بو و نه وه بـه هاری ۱۳۶۹ - تـارـاخ

همو گهلیک له گهلانی شه م سهرزه مینه ههراوه چه
 شهوانه ئازاد و خودا پیداون و چه شهوانه چاوه چاون ههلی
 وایان بو بره خسی که ئازادی وه دهس بینن و خویان وه کو
 بنیاده مان له ناو خه لکدا بنوینن ، ههتابه زمانی زگ ماکی
 به خوسینه وه رانه یه و ... له گهله ئازادهکانی دیکه ی نه
 گهیه نن که شهمانیش وهک بنیاده می تر زیندون و ده توانن
 بژین ، ده بی به لگه یه کیان هه بی، شه به لگه یه ش میژوی تازه
 که و نارایه که خرابیته سهر قاقه زو نیشانی یه کتری بدهن ، ههر
 گهلیکی میژوی نوسراوی خوی نه بی وهک که رکه مه پی بی شوانه و
 له سارایه سهر گه و دانه . ههر جانه وه ری دپنده ی نزیکی بی
 تا مه زرو ی گوشته که یه تی ئیتر جیگه ی شه و میلله ته گه رمیا نه یا
 کوپستانه فەرپقی نا کاو به ده ردی مه سه ل گوته ی بوژیا ن ده سه
 وه ستانه و نا توانی بلی منیش هم .

به داخوه ئیمه ی کوردی قهره به ختی ده سه وه ستان قهت
 به هاری ئازادیمان به چا و نه دی و چوار فه سه بو مه زستان بو .
 بوچی ؟ چونکه نه به زمانی خومان نوسین و خویندنمان بو نه
 میژوشمان خستو ته سهر قاقه زه وه ... ئیمه خوینده وارمان زور
 بون به لام ههزاران فخابن زوری بو ربون .

شه گهر ئیمه سه رمان به ههر کتیبخانه یه کدا بکه ین به و
 کتیبانه ی که کوردهکان به عاره بی و فارسی و ترکی و ئینگلیسی
 و زور زمانی تر نوسیویانه پرپوته وه ، ههر له کوله کوی ته ریشدا

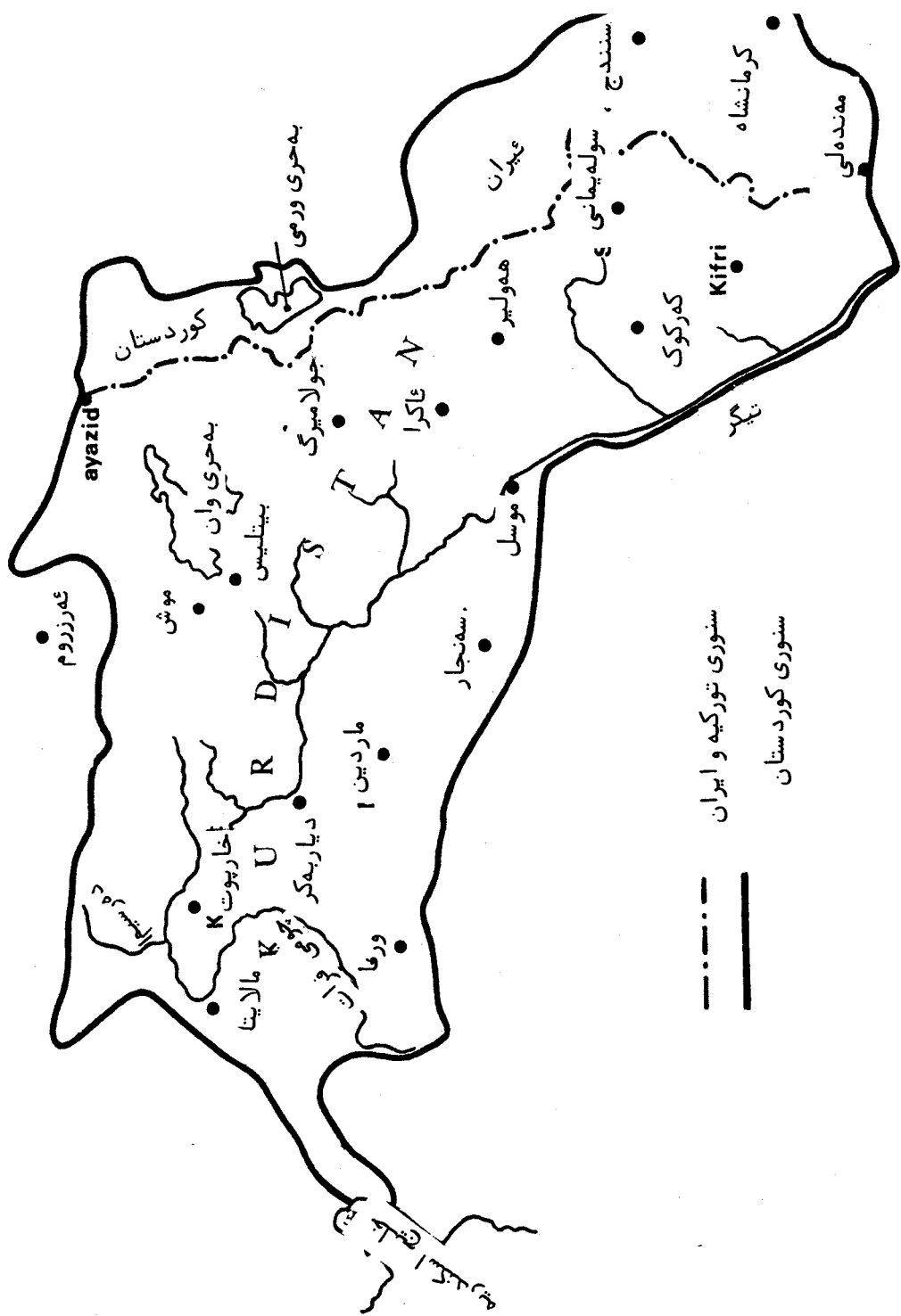
باسی کوردیان نه کردوه . چەندین سەدە هاتن و چون بەفەرمودەنی
 حاجی قادر ، کورد هەر کورت بون و خەبەریان لەخۆیان نەبو .
 جاوەک دەلێن " لە پاش سالی سلا مائی " و الەم چەرخێ بستم
 دا تا کەوتە رالیرو لەوێ چەند لاریکمان تی گەشتن تا ئێمە
 خۆمان نەناسین چۆن خەلک دەمان ناسی ... هاتن بە زمانە
 کە خۆیان ئەوەندی لوا بێ بویان ... کوشیان کرد میژوی
 خۆیان بنوسنەو و بە زمانیک بێ کە هاوولاتیەکانی کوردیشان
 لیتی تی بگەن و را بردوی خۆیان بزائن ... کەسە بێرای زۆر
 بەنرخشان (کاک محەممەدی پەییانی) یەکیک لەو لاوانیە ،
 ئەم میژووی دەربارە زۆر لەو روداوانی کە لە کوردستاندا
 روی داوە ، خستویەتە سەر قاقەزو ، ئەم بەرھەمی پیک هیناوە .
 بەھومێدەم نوسەرانێ قەلەم بەدەستی هاوژیدی چاوەلەو
 بکەو بوو قازانجی گەلەکیان بەدڵ و گیان تی بکۆشن وە لە
 هەژاری رزگارمان بێ .

کریس کوچیڙا ۱۹۷۹

ههستی نه ته وایه تی کورد

گریس کوچیڤرا
هه ره که تی نه ته وایه تی کورد

پیشکش به نه سرین و، نا دروسهیل

پیشکش به خیزانی ها و ده م و ،

ها و ده ردم ، و به کچه کانم کلی و ژوژیا ر

کله یا رمه تی نه و میژو و یه دا ها و کا رم بوون

محمد ریا نی

"بسمه تعالیٰ"

شوکروسپاس بۆخودای مه زن که ئیمه‌ی خولقاندوه ئاده میزادی کرده‌ئه شه
-فی مه خلوقات وه به شوپنی دانمه تیکی زوری دایه .

ئنجاقانون و عورفی الاهی بۆژیانی باش وحه سانه وه‌وه بوناسینی خوپی
له قوناغی هه وه له وه دانا وه به پیی ئه وقانون و یاسایه ریگی دروستو، راسته
قینه‌ی به خه‌لک نیشان دا .

سپاس بۆئهو خودایه‌ی که له و ئاخریانه دا زۆری ومله‌وری پادشا زالمه‌کانی
پاش ۲۵۰۰ سال حکومه‌تی داسه پاوی چه‌په‌لی پادشایه تی له سه ره ستووکوولی
خه‌لکی دارنی و هه‌ل گرت، وه به جیگای وی حکومه‌تی عه‌دلی ئی لاهی دانا .
به راستی ئال وگۆرکی ئه‌ وتۆی له ئیران دابه‌ هه‌دست هیناکه له میژوودانه
دیتراوه . به‌ دريژائی میژوودا زولم وستم له نه‌ته وه‌کان به‌ تاییمت له‌ کوردان
زۆرکراوه .

ئینجابه‌ دانانی قانون ئه‌ساسی نوپی کۆماری ئیسلامی ئیران مافی خه‌لکه
کانی ئیرانی به‌ هوی ماده‌ ۱۵ ناساندوزمان و نووسینی له‌ ناوچه‌کان دا‌ئازاد کرد .
جائیمرو به‌ وپۆنه‌ وه‌یه که نو و سه‌ ران تووانیوانه‌ پی‌نووس به‌ ده‌ سته‌ وه
بگرن وشت بنوسن وه‌ به‌ سه‌ ره‌اتی قه‌ ومه‌که‌ یان له‌ زابر دودا بگێرنه‌ وه‌ . له‌ راسته‌

قینه له ژاږدودائه وه میژو ونو وسه کان و نورسه ره کانی بیگانه بوون که به سه رها تی ئیمه یان به که یفی خوځیان نو وسیوه وه قه لمیان به سه رکاغه زده یناوه . به لام ته وه . پوهه وه لین که ره ته که ده و له تی کوماری ئیسلامی ئیران به هوئی حوکم و عورفی ئیسلامی خوئی، که ته واوی نه ته وه کانی .

پئی وه ک یه ک وایه ، ریگاده داکه " میژووی کورد " له ئیران دانبوسری . هیوادارین رۆژیک پئی که گشتی کورده کان جهان " که له ته باره وه ئیرانی و مسلمانن ، له ژیر ټالای به رزی ئیسلامی ئیران دا ژیانیکي پاک و خاوین به رڼپوه به رن . لیږه دامن سپاس و ته شه کوری خوځم له ته ندامانی به ریزی کوماری ئیسلامی ئیران ده رده برم ، وه له خودای که وره ده وام وپه ره پئی دانی ته و کوماره ټاوا ته خوو ازم و هه روه ها هیودارم که ټالای به رزی ئیسلام به وزو وانه له ته واوی وولاتی جیهان دابله ریته وه ویشه که بیته وه وه ئیتیر

محمد ریانی

ووتاری سهر فه سلهگان

فه سلی ۱

صفحه

۹	— نه خشمی کوردستان گه وره
۲۹	— ژینامه نووسهر
۳۳	— سه ره تا
۳۱	— ناسینی نووسهر
۴۳	— بوئاگاداری
۴۳	— ۱- شه میر بهدرخان
۴۹	— ۲- شیخ عوبه دیل لای شه مزینان
۵۲	— ۳- دانانی کۆری زایناری کورد (کلوب)
۵۴	— ۴- شه جه ره ی بهدرخان
۵۸	— ۵- شه ریف پاشا
۶۴	— ۶- هه نگاوی به رزی کورده ناسیونالیسته کان
۷۱	— ۷- نیوان ناخۆشی و، دوبهر کانی له بزوتنهوی کورد دا
۷۳	— ۸- له پشتوانیک دهگه زان

ساله کانی به رهه لستی

فه سلی ۲

۸۱	— شوژش کوردستان ی تورکیه
۸۲	— ۱- ئنگلیسیکان و، بزوتنهوی کورد
۸۴	— ۲- نه خشمی خهلیل به رخان
۸۵	— ۳- یارمهتی یۆنانیکان
۸۵	— ۴- ڤراو، ته دبیری چرچیل
۸۶	— ۵- پێش گرتن له جولانهوی کورد

صفحه

۸۷

بهشی ۲ سمکو

- ۱ - گرتنی سابلّاغ (مهاباد) ۸۹
- ۲ - سمکو ۹۲
- ۳ - سمکو و ئنگلیسیگان ۹۵
- ۴ - سمکو و، تورک ۹۷
- ۵ - سمکو و، سوویت ۹۸
- ۶ - شه‌ری میاندواو (ئاوریلی ۱۹۲۲) ۹۹
- ۷ - شه‌ری شه‌که ریازی (۲۵ ژویه‌ی ۱۹۲۲) ۱۰۱
- ۸ - شه‌ری ساری تاج (ئوت ی ۱۹۲۲) ۱۰۲
- ۹ - دوور که وتنه وه‌ی سمکو له وولات ۱۰۲
- ۱۰ - پیشوازی شیخ مه‌حمود له سمکو ۱۰۳
- ۱۱ - ساله‌کانی سهر گهردانی ۱۰۴

شورشی شیخ مه‌حمود

۱۰۷

فه سلی ۳

- ۱ - شه‌میر فه‌یسمل ۱۰۸
- ۲ - ریفراندوم (لی پرسین) ئوت ی ۱۹۲۲ ۱۱۰
- ۳ - شافه‌یسمل و، کورد هکان ۱۱۱
- ۴ - ئازاوه‌ی تورک له وولاتی کوردستان دا ۱۱۳
- ۵ - چول کردنی شاری سوله‌یمانی (هه‌وه‌لی سپتامبری ۱۹۲۲) ۱۱۵
- ۶ - گه‌زانه وه‌ی شیخ مه‌حمود (۳۰ سپتامبر ۱۹۲۲) ۱۱۶
- ۷ - شیخ مه‌حمود "شای کوردستان" ۱۹ نوامبری ۱۹۲۲ ۱۱۷
- ۸ - رۆژنامه و گوڤاری کوردکانی حکومه‌تی شیخ مه‌حمود ۱۱۹
- ۹ - مه‌سه‌له‌ی کهرکوک ۱۲۱
- ۱۰ - شیخ مه‌حمود تورکه‌کان ۱۲۲
- ۱۱ - ئاگاداری بریتانیای گه‌وره نوئیلی ۱۹۲۲ ۱۲۳

صفحه

- ۱۲- له ژیربې نانی مافه که ی شیخ محمود
 ۱۲۴
 ۱۳- بومبارانی سولهیمانی
 ۱۲۵
 ۱۴- شه ژ دژی ژورده میر
 ۱۲۶
 ۱۵- سدید تاهاقائم مهقامی شاری ژه واندز
 ۱۲۶
 ۱۶- گرتنی سولهیمانی (۱۶ مانگی مهی ۱۹۲۳)
 ۱۲۷
 ۱۷- ناکام مانه وهی رژیمی هاوکاری
 ۱۲۸
 ۱۸- گه ژانه وهی شیخ محمود بو سولهیمانی (۱۱ ژوئیهی ۱۹۲۳)
 ۱۳۰
 ۱۹- مجلسی یاسای بنه ژهتی وه مافی هاوکاری له گه ل بریتانیا
 ۱۳۲
 ۲۰- بومبارانی سولهیمانی (مهی ۱۹۲۴)
 ۱۳۳
 ۲۱- گرتنی جاری دووهمی سولهیمانی (۱۹ ژوئیهی ۱۹۲۳)
 ۱۳۴
 ۲۲- ژه خنه
 ۱۳۵
 شورش و، راپهرینی شیخ سعید (۱۹۲۵)

فه سلی ۴

- ۱۳۷
 ۱- شورشی شیخ سعید
 ۱۳۸
 ۲- شیخ سعید
 ۱۴۲
 ۳- له ته داره کی شورش دا
 ۱۴۳
 ۴- ده ستي ټنگلیسیکان
 ۱۴۴
 ۵- نه خشی شوره وی
 ۱۴۵
 ۶- کاتی مروقه به زرهکان له کوردستان دا
 ۱۴۵
 ۷- سه ره تاي شورش
 ۱۴۶
 ۸- گرتنی شاری خارپوت (۲۶ فیوریه ی ۱۹۲۵)
 ۱۴۷
 ۹- گه ماروی دیاربهر ۴-۷ مارس ی ۱۹۲۵)
 ۱۴۷
 ۱۰- دو وژمنایه تی گهوره تر ده بی
 ۱۴۸
 ۱۱- زوربه ی ژورگانیک ی (سازمانی نیزامی و، بهرگری)
 ۱۴۹
 ۱۲- ټاکاری نیزامی دژی کوردهکان
 ۱۵۰

صفحه

- ۱۵۱ ۱۳- ریک کوشین (سهرکوت کردنی شورش)
 ۱۵۱ ۱۴- محاکمه‌ی شیخ سه‌عیدو، ئاکاری دوژمنایه‌تی
 ۱۵۳ ۱۵- پاشکوی راه‌زینی شیخ سه‌عید
 ۱۵۳ ۱۶- گه یشتنی په نابه ره‌کان بو‌عراق
 ۱۵۴ ۱۷- مه سه له ی " ئی تنوسید "

گوماری کوردی ئارارات (۱۹۲۷-۱۹۳۱)

فەسلی ۵

- ۱۵۷ ۱- دامه رزانی خوی بون
 ۱۵۷ ۲- هیرشی گه وره‌ی ۱۹۲۷
 ۱۵۹ ۳- هه‌ل و، مه‌رجی سوویمت (ره‌وشت و، ئاکار)
 ۱۶۰ ۴- ئی خسان نوری و، هه‌لستانی ئارارات
 ۱۶۱ ۵- ئارارات
 ۱۶۲ ۶- ووت و ویژی ۱۹۲۸
 ۱۶۳ ۷- سه‌ره‌تای شه‌ر
 ۱۶۵ ۸- دژی هیرشی کورد
 ۱۶۶ ۹- دووژ منایه‌تی تورک - ئیران
 ۱۶۷ ۱۰- بزوتنه‌وه‌ی حاجۆ
 ۱۶۹ ۱۱- خو تپوه‌ردانی شیخ ئهممه‌دی بارزان
 ۱۶۸ ۱۲- تیگ چوونی گوماری ئارارات (سپتامبر ۱۹۳۱)
 ۱۷۰ ۱۳- تین دانی شه‌ر له‌ ئیران (به‌هاری ۱۹۳۱)
 ۱۷۱ ۱۴- هیژه‌کانی ئاماده
 ۱۷۲ ۱۵- هه‌وه‌لین فازی ئاکاری نیزامی ئیران
 ۱۷۳ ۱۶- فازی دووه‌می شه‌ر (ژوئیه‌ی ۱۹۳۱)
 ۱۷۴ ۱۷- یه‌ک گرتنی عراق - تورک - ئیران - دژی کورد
 ۱۷۵ ۱۸- حه‌ل بوونی تورک له‌ مه‌سه‌له‌ی کورد دا
 ۱۷۶

ئاخريـن شوڤشي شيخ مهـمـود

- هـ سـلـى ۶
- ۱۷۹ ۱ -- شهري ۱۹۲۵
- ۱۷۹ ۲ -- ئاكارى نيزامى ۱۹۲۶
- ۱۸۰ ۳ -- ووت و، ويژ له گه ل كورن واليس (۹ ئوكتوبرى ۱۹۲۶)
- ۱۸۰ ۴ -- سهر كه وتنى كورنى زاینارى كوردله كوردستانى عراق دا (۲۷-۱۹۲۶)
- ۱۸۲ ۵ -- راپه زینى سولهيمانى (۶ سپتامبرى ۱۹۳۰)
- ۱۸۴ ۶ -- هه ئستانى شيخ مهـمـود (نوامبرى ۱۹۳۰)
- ۱۸۵ ۷ -- ئاخريـن شه ر دژى شيخ مهـمـود

۱۹۱ شيخ ئهـمـهـدى بارزان

- فـهـسلـى ۷
- ۱۹۱ ۱ -- شيخ ئهـمـهـد، وه شوڤشي ئارارات
- ۱۹۳ ۲ -- روبه روبون له گه ل شيخ رهشیدی لولان
- ۱۹۵ ۳ -- هه وه لين شه ر دژى شيخ مهـمـهـد (دسامبرى ۱۹۳۱)
- ۱۹۵ ۴ -- دووهه مين شه ر (فيورييهى ۱۹۳۲)
- ۱۹۶ ۵ -- سى هه مين شه ر (مارسى ۱۹۳۲)
- ۱۹۶ ۶ -- تى گيرسان (ئاويل ۱۹۳۲) له قورپوهر چون
- ۱۹۷ ۷ -- ئاکامى ئاكارى نيزامى (له ژوئن ۱۹۳۲)
- ۱۹۸ ۸ -- شوڤشي مهـمـهـد سه ديق، وه مه لا مسته فای بارزانی

شوڤشي ده رسيم

۲۰۱

- فـهـسلـى ۸
- ۲۰۱ ۱ -- نه خشمى " عابدين ئوزمان بوگورانى نه ته وهى كورد "

صفحہ

- ۲۰۲ - ۲ قانونی ۱۹۳۷
- ۲۰۳ - ۳ سہید زہرا
- ۲۰۴ - ۴ مانی فیستی (بہانیہ) سہید زہرا
- ۲۰۵ - ۵ ہہ وہ لہین ٹاژاؤہ (۱۹۳۶)
- ۲۰۷ - ۶ مہ بہ ستی فہ وری لہ ہہ ستانی ۱۹۳۷
- ۲۰۷ - ۷ پیش گرتن لہ ہہ لستانہ کہ (سمر کوت کردن)
- ۲۰۸ - ۸ ووت و ، وئژ
- ۲۰۹ - ۹ نفوزی عملی شیرو ، کوشتنی وی
- ۲۱۰ - ۱۰ تہ واو بوونی ٹاکاری نیزامی
- ۲۱۱ - ۱۱ گرتنی سہید زہرا

بہشی سہ یدم

ہہ وہ لہین شوژشی بارزانی و ، بہ ہہ ست ہاتنی حیزبہگان

۲۱۷

فہ سلی ۱

۲۱۷

- ۲۲۰ - ۱ دامہ زرانی ہیوا پیک ہاتنی
- ۲۲۱ - ۲ ہہ لاتنی بارزانی لہ ۱۳ ی ژویہی ۱۹۴۳
- ۲۲۲ - ۳ ہہ وہ لہین ووت و ، وئژ
- ۲۲۳ - ۴ برینی ہات و ، چو
- ۲۲۴ - ۵ بارزانی و ٹنگلیسیگان
- ۲۲۵ - ۶ ہات و چو بارزانی - کورن والیس
- ۲۲۷ - ۷ متالالہ سمر مہجید مستہفا
- ۲۲۸ - ۸ بارزانی بوہغدا سمر دادہ نویسی
- ۲۲۹ - ۹ پی لی خشانندی وہ عدہگان
- ۲۳۰ - ۱۰ نوری سہعیدو ، کوردہگان
- ۲۳۲ - ۱۱ تہ رکی شہ ر (ژوئن ۱۹۴۴ - ژوئن ۱۹۴۵)

صفحه

- ۱- شه ژی ۱۹۴۵
 ۲۳۴
 ۱- مشت و ، مأل ئنگلیس - عراقیکان (دوبه ره کی)
 ۲۳۵
 ۱- هه وه لئین هیئرشى عراق
 ۲۳۵
 ۱- شکانى تازهى عراقیکان
 ۲۳۶
 ۱- گۆرینی زای مهحمود ئاغای زیبارى
 ۲۳۷
 ۱- هیئرشى ئاخر (۱۹۴۵ ئوکتوبر)
 ۲۳۷
 ۱- ده نگ دانه وهى ناونه تهوهکان له بارى شهردا
 ۲۳۸
 ۱- بارزانى و حیزبى " هیوا "
 ۲۳۹
 ۱- لیک بـلا و بوونى " هیوا "
 ۲۴۱
 ۱- پارتنى کومونیستی عراق ، وه مه سه لهی کورد
 ۲۴۲
 ۱- هاتنى بارزانى بوئیران ، هه وه لئین چاوپێ که وتنه کهى له گهل شوژه ویکان
 ۲۴۴

۲۴۵ شوژه وى له کوردستانى ئیران ، وه گومارى مهباد

سلى ۲

- مهباد -
 ۲۴۵
 بنه مالگى قازى مهحمهد -
 ۲۴۶
 له نیوان شوژه وى ، ئنگلیس دا -
 ۲۴۸
 ئنگلیسیکان ، کوردهکان ، شوژه ویکان -
 ۲۴۸
 قازى مهحمهدو ، سوویمت -
 ۲۵۱
 هه وه لئین سه فه رى پیاوه که وره کانى کورد بوپاکو (نوامبرى ۱۹۴۱) -
 ۲۵۱
 ده نگ دانه وهى شه وسه فه ره له دونیادا -
 ۲۵۳
 مه ترسی تورک -
 ۲۵۴
 ده نگ دانه وى سه فه رى باکوله ناوچهدا -
 ۲۵۴
 ره قیبه کانى ناوچهئى -
 ۲۵۵
 ئازاوه له ورمی (ئاوریل - مه ۱۹۴۲) -
 ۲۵۷
 کو بوونه وه بیهک له شارى شنو -
 ۲۵۸

صفحه

- ٢٥٩ ١٣- مانۆری قازی مه‌حه‌مه‌د
- ٢٦١ ١٤- دامه‌ رزانی (کۆمه‌له‌ - ژ-ک)
- ٢٦٥ ١٥- به‌ هه‌ست هه‌تتی (پارتی دیموکراتی کوردستان)
- ٢٦٧ ١٦- سه‌ فه‌ری دووه‌مه‌م بۆ باکو (سپتامبر ١٩٤٥)
- ٢٦٩ ١٧- راگه‌ یاندنی کوّمار (٢٢ ژانویه‌ی ١٩٤٦)
- ٢٧١ ١٨- هیژی مه‌بادو، بارزانیکان
- ٢٧٢ ١٩- ئالۆزی له‌ نیوان کوردو، ئازربایجان
- ٢٧٦ ٢٥- ته‌رکی شه‌ر (مه‌ - سپتامبری ١٩٤٦)
- ٢٧٧ ٢١- سه‌ر کوّمار قازی مه‌حه‌مه‌د
- ٢٨١ ٢٢- مه‌باد له‌ کاتی کوّماری
- ٢٨٢ ٢٣- گه‌فت و گوێی دووایی
- ٢٨٤ ٢٤- تیک چوونی کوّماری مه‌باد (١٧ دسامبری ١٩٤٦)
- ٢٨٦ ٢٥- دووژ منایه‌تی له‌ گه‌ل قازی مه‌حه‌مه‌د (محاکمه‌)
- ٢٨٧ ٢٦- مه‌ به‌ سستی تیک چوونی کوّماری مه‌باد
- ٢٨٨ ٢٧- به‌ سه‌ره‌هاتی‌ها و آله‌ کانی بارزانی
- ٢٩٥ ٢٨- زی پێوانی دوورو، دریزی بارزانی بۆوولاتی شوژه‌وی

٢٩٣ پارتی دیموکراتی کوردستان ی ئێران گاتی تیک چوونی کوّماری
مه‌باد ، تا شوژشی عراق ١٩٥٨

٢٩٣ فهرستی ٣

- ٢٩٣ ١- کمیته‌ی کومونیستی کوردستان ، وه‌ پارتی دیموکرات
- ٢٩٣ ٢- پارت پاش مو سه‌ د دق
- ٢٩٥ ٣- جیاوازی پارت له‌ حیزبی توده‌
- ٢٩٥ ٤- کمیته‌ی مه‌باد - سنه‌
- ٢٩٦ ٥- کمیته‌ ناوه‌ندی ١٩٥٤
- ٢٩٦ ٦- به‌ر نامه‌ی پارتی دیموکرات له‌ ١٩٥٦ دا

٢٩٩

پارتی دیموکراتی کوردستانی عراق له دامه زانیوه
تا شۆرشى ١٩٥٨

٢٩٩

سلى ٤

٣٠٠

— گه رانه وهى بارزانی بو عراق

٣٠١

— به هه ست ها تنی پارتی کوردی عراق

٣٠٢

— هه وه لێن کوپوونه وهى پارتی عراق (١٦ ئوتی ١٩٤٦)

٣٠٣

— پارتی دیموکرات به بێ بارزانی

٣٠٥

— بارزانی له شۆرەوی (١٩٤٧ — ١٩٥٨)

٣٠٨

— بنه زهتی پارت

٣١٠

— پارتی کومونیستی وه مه سه لهی کورد

٣١٢

— پارتی دیموکرات وه (به شی کوردستان ، ی پارتی کومونیستی)

٣١٢

— پارت بهر له شۆرشى ١٩٥٨

له شۆرشى عراق (١٩٥٨) تا برینى هات و چۆ له گه ل قاسم

سلى ٥

٣١٥

١ — هومیدواری

٣١٦

١ — پلهی سهرووی رۆژنامهگان

٣١٧

٢ — به دگومانی رژیمی تازه (سه ر لێ شیوان)

٣١٩

٢ — گه رانه وهی ژینرال بارزانی له دوور خراوه که به وه

٣٢٠

٥ — بارزانی کێ بوو؟

٣٢١

٦ — نه خشی پان کوردی بارزانی

٣٢٢

٧ — هه لستانی موصل (٨ مارسى ١٩٥٨)

٣٢٤

٨ — نه وروزی ١٩٥٩

٣٢٤

٩ — به یانییهی پارتی به کیتی دیموکراتی کوردستان (مهی ١٩٥٩)

٣٢٥

١٠ — بزوتنه وهی سه روکه کوردهکانی ژه واندز (مهی ١٩٥٩)

صفحـ

- ۳۲۷ ۱۱- برّینی هات و چۆله به بّینی بارزانی - قاسم
 ۳۲۹ ۱۲- مه به ستي برّینی هات و، چۆ
 ۳۳۰ ۱۳- بیلان

۳۲۵ شهرّی قاسم

۳۳۵ فەسلێ ۶

- ۳۳۶ ۱- دووژ منایهتی ده ستي پّی دهکری
 ۳۳۷ ۲- کاتی پارتی دیموکرات
 ۳۳۸ ۳- هه وه لّین زههونی کوردهکان
 ۳۳۹ ۴- پ. د. گ. وه ئۆرگانهکانی بهرگری
 ۳۴۰ ۵- په یوه ندى به بّینی بارزانی و، پارت
 ۳۴۰ ۶- زووناک بیرهکانی پارت
 ۳۴۲ ۷- دزهکانی را پهرّین کورد
 ۳۴۴ ۸- مه سه لهی ئۆتۆنۆمی (مافی نه تهوايهتی ناوخۆ)
 ۳۴۵ ۹- بارزانی و، گالتهی قودره ته گه ورهکان
 ۳۵۰ ۱۰- ئاکاری شهّر شهرده ستي پّی دهکریته وه
 ۳۵۲ ۱۱- سقوتی قاسم
 ۳۵۴ ۱۲- راو کردنی کومونیستهکان عهکس العملی کوردهکان
 ۳۵۵ ۱۳- دزی کرده وهی کوردهکان
 ۳۵۵ هه وه لّین نه فەس گیشان (فیوریه - ژوئن ۱۹۶۳)

۳۵۵ فەسلێ ۷

- ۳۵۶ ۱- هه وه لّین تیگ هه لّچوون (به رنگاری)
 ۳۵۷ ۲- مه سه لهی کورد وه سه رکۆمار ناسر
 ۳۵۸ ۳- دوودلّی عراقیگان
 ۳۵۸ ۴- چاووپّی کهوتن له کانی ماران (۴ مارس ۱۹۶۳)

صفحہ

- ۳۶۰ - مدعای بارزانی
- ۳۶۱ - ھ لہ کان
- ۳۶۲ - بہ غدالہ دوولاولہ کایہ دہ کات
- ۳۶۲ - رادہی بڑینی ھات و، چوڑی بارزانی و بہ عسیکان

۳۶۵ ھوہولین شہ ری بہ عس (ژوئن - نوامبری ۱۹۶۳)

سلی ۸

- ۳۶۵ - نہ خشہی عراق لہ سہرڑی و شوینی لامہرکھزی
- ۳۶۵ - سہ رہ تہی شہر (۹ ژوین ۱۹۶۳)
- ۳۶۶ - شہ ری بہ عس
- ۳۶۶ - عمرہ ہی کردن وولات
- ۳۶۸ - ٲاکاری نیزامی
- ۳۶۸ - نیونجی کردنی سووریہ (خوتیوہردان)
- ۳۶۹ - کاتی ناسر
- ۳۷۰ - کاتی وولاتہ رۆژ ٲاواپہکان
- ۳۷۱ - کات و، وازی دہ ولہ تی شورہ وی
- ۳۷۲ - نابہرا بہری فکری بہ عسیکان
- ۳۷۵

دووہمین ٲاھمنگ (فیوریہی ۱۹۶۴ - ٲاوریل ۱۹۶۵)
قہیرانی ۱۹۶۴

سلی ۹

- ۳۷۹ - تہ قہ وہ ستاندن لہ ۱۰ فیوریہی ۱۹۶۴
- ۳۷۹ - مہ نتقی بارزانی
- ۳۸۱ - دووژمنایہ تی پ - د . ک - بارزانی (چیاوازی)
- ۳۸۲ - کونفرانس ی پ د . ک . ٲ (ٲاوریل ۱۹۶۴)
- ۳۸۴

صفـ

- ۳۸۵ ۵ - چاووپیکه وتنی بارزانی - تاهریحیا (ژوئن ۱۹۶۴)
- ۳۸۷ ۶ - بَرینی هات و، چۆ له گه ل پ د گ
- ۳۸۸ ۷ - برایم ته حمهد له ئیران
- ۳۸۹ ۸ - سه ره نجامی بوحرانی ۱۹۶۴
- ۳۹۱ ۹ - به رگری بارزانی له به رامبهر به غدادا
- ۳۹۱ ۱۰ - " ناوچهی کورد "

۳۹۳ شهۆ عارف (ئاووریل ۱۹۶۵ - ژوین ۱۹۶۶)

۳۹۳ فەسلی ۱۰

- ۳۹۴ ۱ - سه ره تای دووژمنایهتی
- ۳۹۵ ۲ - هات و چۆی بارزانی له گه ل ئیرانیکن
- ۳۹۶ ۳ - وه شا ؟
- ۳۹۷ ۴ - هه وه لێن رووداوهی ئیران - عراق
- ۳۹۹ ۵ - مه سه لهی ناردنی ته سه له جه
- ۳۹۹ ۶ - گالتهی یهک گرتنی هه وادارانێ تاله بانی
- ۴۰۰ ۷ - شهۆ هه ندرین (مه - ژوئن ۱۹۶۶)
- ۴۰۱ ۸ - ریک که وتنی (۹ ژوئن ۱۹۶۶)

۴۰۶ سی هه مین خوشحالی (ژوئن ۱۹۶۶ - ژانویه ۱۹۶۹)

۴۰۶ فەسلی ۱۱

- ۴۰۶ ۱ - ژینرال عارف و، مه سه لهی کورد
- ۴۰۶ ۲ - بارزانی و، شهۆ ۶ روژه (ژوین ۱۹۶۷)
- ۴۰۷ ۳ - نرخ و بایخی یارمه تی شا .
- ۴۰۸ ۴ - له نیوچونی ژینرال عه بدورره حمان عارف (۱۷ ژوبیهی ۱۹۶۸)
- ۴۰۹ ۵ - کوردهکان و، به عسیکان

٤١١

٦ - يارمه تى ئيرانىكان

٤١٣

شەرى دووهه مى به عس (به هارى ١٩٦٩) مارس ٧٠

٤١٣

فەسلى ١٢

٤١٣

١ - گرنگى مه سه لهى كه ركوك

٤١٤

٢ - هيرشى به هارى ١٩٦٩

٤١٥

٣ - دووژمنايه تى ئيران و، عراق

٤١٥

٤ - سى گوڤى ئيران - عراق - كوردستان

٤١٧

٥ - كانگاي مههربانى

٤٢٠

٦ - هيرشى هاوينى ١٩٦٩

٤٢١

٧ - نيونجى گرى و، خوڤيهر دانى ئيران (سپتامبرى ٦٩)

٤٢١

٨ - ووت و، ويژه

٤٢٢

٩ - نه خشى سه د دام حسين

٤٢٥

١٠ - پيگ هاتنى ١١ مارسى ١٩٧٠

٤٢٧

ثاشتى و ته قه وه ستانىگى دوورو، دريژ (مارس ١٩٧٠ - مارس ١٩٧٤)

٤٢٧

فەسلى ١٣

٤٢٨

١ - ته قه ل لاله سەرژاوه ستانى پيگ هاتنه كه

٤٢٩

٢ - هه وه لين هه ورو، هه لا

٤٣٠

٣ - گيژه لوكهى ١٩٧٤ (بوحران) قهيران

٤٣٠

- مه سه لهى كوردهكانى ئيران له عراق دا

٤٣١

- ژوودا وهكانى بارزانى (پيلان)

٤٣١

- ئاههنگى له به ين بردنى بارزانى

٤٣٣

٤ - شاي ئيران و، پيگ هاتنه كهى ١١ مارسى ١٩٧٠

٤٣٤

٥ - ده سته وگورجى موتالاي شوروى بوپيگ هاتنى ههردوك لا

صفحه

- ٤٣٥ ٦- پيگ هاتن له گه ل سياوشا
- ٤٣٨ ٧- به يني بارزانی و به غدا تيگ دهچي
- ٤٣٩ ٨- گالتهی ئاشتی ١٩٧٣ چه وتی له نیو ئاشتيكهدا له سالی ١٩٧٣
- ٤٤١ ٩- به رمی نه ته وایه تی (١٩٧٣ ژوئیه)
- ٤٤٢ ١٠- ژینرال بارزانی و شهري عه رب - ئيسرائيل
- ٤٤٣ ١١- نه خشه کانی ته سویری بو کوردستان
- ٤٤٥ ١٢- کوردستان له نیوان ، ئوتونومی ، ئیستقلال ، وه نه مان
- ٤٤٩ ١٣- هوه یداو ، مه سه لهی کورد
- ٤٥٠ ١٤- له نه خشی ئاشتیوه تا شهر
- ٤٥١ ١٥- شکانیکی میژووئی
- ٤٥٢ ١٦- ئاخیرین هه ولی ئیدریس له به غدا
- ٤٥٤ ١٧- اتمام حجت (ته واو بوونی مه به ست)
- ٤٥٥ ١٨- ئاخیرین پېشنیاره کانی بارزانی
- ٤٥٦ ١٩- به رهپرسیارهکان وه ئه ستوگرتهکان

سى هه مین شه ری به عس (مارس ١٩٧٤ - مارس ١٩٧٥)

٤٦١

فەسلە ١٤

٤٦١

- ٤٦١ ١- هاوکاری کوردهکان
- ٤٦٣ ٢- ئاکاری نیزامی
- ٤٦٤ ٣- هیرشی به هارهئی (ئاوریل ١٩٧٤)
- ٤٦٥ ٤- هیرشی هاوینی (ژوئیه - ئوت ١٩٧٤)
- ٤٦٦ ٥- کوردهکان کوچیان کردو ، په نایان برد
- ٤٦٩ ٦- هیرشی پاییزی (سپتامبر - ئوکتوبر ١٩٧٤)
- ٤٧١ ٧- دانانی شتیگی دی به جیگای ئوتونومی
- ٤٧٢ ٨- ئاخیرین رۆژه خوشهکانی راپهڕینی ژینرال بارزانی
- ٤٧٣ - کابینه ی کوردهکان
- ٤٧٤ ٩- ئه ودیوی مدال

صفحه

- ۴۷۶ - بیافرایه کی نو؟
- ۴۸۱ - کوردهکان ناتوانن خوژاگرن
- ۴۸۴ - ۱۰- خو تیۆهردانى ئیترانیکان
- ۴۸۵ - ۱۱- بارودۆخى یارمهتى ئیترانیکان

۴۸۹ پیگ هاتنى ئەل جه زیره (۶ مارس ۱۹۷۵)

۴۸۹ فەسلی ۱۵

- ۴۹۳ ۱- نه خشی سمر کوّمار سادات وه، بوومید یهن
- ۴۹۵ ۲- تۆپکی ۱- پ اپ وه پیگ هاتنى ۶ مارس ۱۹۷۵
- ۴۹۷ ۳- مه بهستهژ سه سمیکان له پیگ هاتنه که دا (۶ مارس ۱۹۷۵)
- ۴۹۸ ۴- مه به سته نهپینیکان ۶ مارس ۱۹۷۵
- ۴۹۹ ۵- وازی کوردهکان پیش پیگ هاتنى ۶ مارس ۱۹۷۵
- ۵۰۱ ۶- ژینرال بارزانی، پیگ هاتنى ۶ مارس ۱۹۷۵
- ۵۰۲ ۷- ئاخیرین رۆژهکانی کورد له بهرگری دا
- ۵۰۳ ۸- به رگری زووتیک شکا
- ۵۰۶ ۹- رزگارکی بو ژینرال ده تووانی پیگ بی
- ۵۰۸ ۱۰- هه موشتیک تهواوبو (پایان)

۵۱۳ بیلان وروانگه

۵۱۳ به شی ۴

- ۵۱۵ - بزونتته وهی کوردله وولاتی تورکیه ۱۹۷۵ - ۱۹۵۸
- ۵۱۷ ۱- پارتی دیموکراتی کوردستانی تورکیه
- ۵۱۷ ۲- کوردستان و، حیزبی کرێکارانی تورک - پ - او - ت
- ۵۱۸ ۲- گێژه لکهی ۱۹۶۷ قه یران
- ۵۱۸ ۲- جیاوازی یارت، دیموکرات، کوردستان، ت.ک.ه.ه.ه.

صفحه

- ٥٢١ - ٥ - كانکای فەرھەنگی شورشگیرانی رۆژھەلات
- ٥٢٢ - ٦ - ئاکاری کە ماندوویی
- ٥٢٣ - ٧ - پارتی کرێکاران و، مەسەلە کورد
- ٥٢٤ - ٨ - پێش لی گرتن ؟ پاش زۆر بەی زۆری ١٩٧١

٥٢٥ پ. د. د. ک. ئێران لە ١٩٥٨ تا ١٩٧٦

٥٢٥ فەسلی ٢

- ٥٢٦ - ١ - لە کوپونەوی دووھەمین کۆنگرە، حیزب بۆلای راست چوو
- ٥٢٧ - ٢ - شوژو، سەربزوی لە ١٩٧٦ - ١٩٦٨
- ٥٢٩ - ٣ - دووھەمین کۆنفرانسی پ. د. ک.
- ٥٢٩ - ٤ - لە سێ ھەمین کۆنفرانس (ژوئن ١٩٧١) تا (کۆبونەوی سێ ھەمین) سێتامبری ١٩٧٣ ١٩٧٣
- ٥٣٠ - ٥ - وازی پارت لە کاتی دووژمنایەتی ئێران - عراق
- ٥٣١ - ٦ - پارت پاشن ١١ مارس ١٩٧٤
- ٥٣٢ - ٧ - وە پاش پیک هاتنی ٦ مارس ١٩٧٥

٥٣٢ ھەلوێستی عراق لە سالی ١٩٧٦

٥٣٣ بەرگری و پێشگری

٥٣٦ ئاکام

لە باری ژینال بارزانی و ھونراوەکانی ھونەر قادری جان

٥٣٦

ژینامه کریس کوچیرا

کریس کوچیرا نووسه ری میژوی "خهبات و، هه‌لستانی گه‌لی کورد"، له‌سالی ۱۹۳۸ زاینی دا له‌دایک بووه، ژنه‌که‌ی وینه‌هه‌ل گره، و له‌کاروباری کوچیرا داها وکارپیتی.

ئه و نوسه‌ره له‌روژنامه‌کان و، گوڤاره‌کانی ولاتی فه‌رانسه، وه‌هه‌روه‌ها ده‌ره‌وه، زیپوژ تاژی رامیاری ده‌نووسی: هه‌تا‌ئیس‌تا‌ئه‌وانه‌ی به‌شه‌رخه‌وه‌نووسیوه: بسزوتنه‌وه‌ی بیاف‌راه‌سالی ۱۹۶۹، کاتی خلیجی فارس له‌۱۹۷۸ – ۱۹۷۵ دا "ولاتی سودا‌له‌۱۹۷۱ دا، راه‌زینی کورده‌کان له‌ماوه‌ی ۱۹۷۵ – ۱۹۷۱ دا ولاتی شیلی که‌۱۹۷۶، فلس‌تین له‌ساله‌کانی ۱۹۷۸ – ۱۹۷۶، ئه‌وانه‌رسته‌نووس‌راوه‌یه‌کن که‌کوچیرا بلاوی کردونه‌وه.

کرس کوچیرا، بونووسینی ئه‌ومیزوویسه، پترله‌۵۱ کتب وه‌۷۱ روژنامه‌وگوڤاری خویندوته‌وه وه‌هه‌روه‌هاله‌ئارشیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی جیهان که‌لکی وه‌رگرتوه‌وه. وه‌رگیژ – زینانی

ناسینی وه رگیژ

له سه رژی وشوینی هه میشه که باوه وقاوه، نووسه ریاوه رگیژ بوئه وهی که بناسری پیویسته به کورتی له سه ره تاوه به سه رهات واته شه رحی حالی خویی بنوسی.

حه قیرله بانه مه زی سالی ۱۳۵۳ له شاری مهبادله دایک بوم. له هه وه له وه چومه مه کته ب، ده رسی دینی و، قوزغان م خویند. پاشان ناردیاغه مه دره سه ی ده ولتهی وه تا سالی ۱۳۲۵ ی هه تاوی ده رسم خویند. سه بارهت به ژوودا وهی شهر ی گه وره ی دووهه می جیهانی له کوردستان ماوه یک مه دره سه کان داخران منش شه وکات نه م تووانی پترله ۹ پله ده رسی نیونجی بخوینم ئالوزی و پشیوی له مهبادزیا ترده بووله هه ل ومه رحی دامه زرانندی کوماری کوردستان له مهباد دابوکه بوده ره وهی وولات بو خویندن چووم سالی له وهی مامه وه و، گه رامهوه ئیران.

مه یلم کیژرا بولای ئیش وکاری فه رهه نگ له سالی ۱۳۲۶ له قوناغی هه وه له وه له مهبادده رسم ده گوت. به شوینی شه وه داناردیاغه بوکان مه دره سه ی ناوه ندی بوکان م به یارمهتی ئاغاکانی وی دانا.

پترله سالی له وهی نه مامه وه، له ویراهه لیان داشتم بوورمی، له گوندیک به نیوی، مه لوونه " ده رسم ده دا. به شوینی شه وه داهینا یاغه وه شاری ورمی

وه به چه رمه سه ری ناردیاغه وه مهباد .

له سالی ۱۳۲۹ تو وانیم دیپلمی علمی وهرگرم ، وه به و به لگه یه بچمه زانستگهی ته فسه ری . به ده ره چه ی ستوانی له جنوبی ئیران له رستهی توپخانه خه ریکی خزمه ت بووم . ته وکاره دووسالی خایاند . له قوناغی دووایی داهاتمه وه عیداره ی فهره نگی مهباد ، به لام تووشی ژووداوه ی سیاسی بووم و ، له فه ره نگو وه ده ریان نام .

به شوینی ته وه داخه ریکی که سب وکاربووم ، وه ره وهاله موتالاش غافل نه بووم ، وه تو وانیم دیپلمی ته ده بش وه رگرم .

له کنکورزانستگهی ته وریزقه بول بووم . له رستهی زمانی فه رانسه ناوینان نووسیم . له سالی ۱۳۳۷ لیسانس موه رگرت . له دووایه بو افه رهه نگ داوه ت کرامه وه . کردیاغه سه روک ده بیرستان ، تا سالی ۱۳۴۴ له سه ره وکاره به رده وام بووم له وماوه یه دا له گه ل هیندی له ده بیران و آموزگاران ، تاوان بارکراین که دژی رژیم ده بزوبنه وه ، منیان بوکاشان هه ل داشت وه ته وانی دیشه رهه یک بولایهک . پاش سی سال مانه وه و ، کویره وه ری بوتاران ناردرام . له وکات وساته دابه یارمه تی ماموستای زاناوبه رژیم مه حه مه دی ئیراهیمی چومه ئیزگهی برون مه رزی به رنامه ی کوردی ، وه ها وکاریم ده کرد .

له وبه ینه ش دا تووانیم ده وره ی پله ی سه ره وه ی انستیتو به رنامه ریزی و مودیرییه ت ته واوکم .

ئیسیتا که متقاعد بووم واته بازنشسته .

پاش شوژی پیروزی ئیسلامی ئیران ، به هو ی دانی ئازادی قه لیم ونووسین منش خه ریکی وه رگیانی په رتوکی " میژووی کورد " که هه رئیسیتا که له به رچاوتانه بووم . لیره دابه جییبه که له جه نابی دوکتورا علم پروفسوژی قه لب سوپاس وته شه کوربهکم که ته وکتیبه ی دامی ، وه هانی دام که وه ری گیرمه وه .

نوو سراوه کانی دیکم له گوڤاری گرشه ی کوردستانی داکه سه رده میک به سه رنووسه ری ماموستای زاناو کارزان ئیراهیمی بلاو ده بووه ناساندراره . جیی

شایانی با سه که لیسه دا به خاتری ئازادی قه له م وه زمان که له ماده ی ۱۵ قانونی
 ئه ساسی کۆماری ئیسلامی داگونجاوه سپاس بکری .
 ئترده وام و ، قه وامی ئه و کوماره به ریزه مان له خودای مه زن ئاواته خووا
 زین - محمد ریانی رۆ به ندانی ۱۳۶۶ هه تاوی له تاران .

بسم الله الرحمن الرحيم

سه ره تا

نه ته وهیه که که له نیو و ولاتی جوړ به جوړدا وونه ، به شی زوری له وولاتی تورک ، ئیران وه عراق ، وه به شی که می له وولاتی سوریه و شوروی داده ژین ته و نه ته وهیه له میژووداله هه رهنه ته وه کونه کان ناسراوه .

ووشمی کوردله و ولاتانه داوهک په ک له سه رزاران نیه . له تورکیه داپیان ده لاین دانشتووانی ئاناولی باشوری . ژماهی دانشتووانی کورد له ناوچهی ته و ولاتانه دابه وجوره نیوبردراوه له وولاتی تورکیه ع میلیون له ئیران ۵/۵ میلیون له عراق ۲/۵ میلیون وهیه ک میلیونی دیکه ش له وولاتی سوریه وولاتی ترده ژین که له گشت دا ۱۵ میلیون نه قهرزاندراوه .

هه لبه ت هیندی میژوونووسان ته وژماره یان نه سه لماندوه ، وه هیندی له حکومه ته کان ده لاین که ته وژماره په وانیه ، به لام هه رچیک بی له وباره په دأئا- کاری رامیاری تیډا دیاره ، وه له ت وکوت بوونی ته و ، وولاته له وبابه ته وه بی ته سهرنیه

کات وچلونایه تی جوغرافیای کوردستانش زوړ به چاکی زوون نه بوته وه . له عراق داسنوری به ینی کوردستان وه عه ره به کان ده - که رپته وه لای کیوه کانی کوردستان وه ده شتی به یین نه هرین ه ئینجا .

۱۵ سال شه روکیشه له وولاتی کوردستانی عراق دابه زگری له وهی کردوه که

رژیمی عراق به باشی نه ته وهی کورد بناسی وه به حال و بالیان رابگات ،
وه سنوریان دیاری بکات !

له ئیژان داته نیالیوایه کی کوردستان ههیه که نیوی ناوچهی کوردی له سه
رهو ، وازه چاکی ژوون نه کراوه وبه وجوره ئه ولیوایه هه مووی وولاتی کوردستانی
ئیزان ناگریته وه ، وهله راسته قینه داله وولاتی تورکیه داهه رده لئی کوردستان
هه ستی نیه .

وولاتی کوردستان له نه خشه داباش دیاره واته له سه رتا سه ری ده ریای
مدیترانه تاخلیجی فارس دهگریتهوه .

ئه ونه ته وه به مه به ست به پاراستنی زمان و ، فه رهه نگ و آیین و ، مه زهه
و ، فۆلکلۆر ، شانۆ ، میتولۆژی چیرۆک و ، مه ته ل ، زاراو ه ئاداب و ژوسمی ره-
سه نی خۆیی تائیس تاتووانیو یتیی هه ربه وچه شنه فۆرم و شکلی خۆیی له
ژۆژ هه لاتی ناوه راست دابی لیتته وه ، وله قه دیمه وه رای بگری . هیندی ، هه-
لوپست بوته هووی ئه وه ، که کوردیی میژوو مابیتته وه ، وهچ شتیک له باره ی وی دانه-
نوسرابی ئینجا نووسه رکانی عه زه ب ، فارس ، تورک هه وه لاین راویژکه ره کان
بوون که له بابته ت میژووی کورد لییان کۆلی وهته وه و ، په رتۆکیان نو و سیوه .
له چاوه ژووانی و ژۆ وانگی جو — غراقی ناسه کانه وه له باره ی ئه وقه ومه واگوتراوه :
"ئه بوو ئیسحاقی فارسی" ده لئی کوردقه ومیکه که له ته نشست فارسه کان
داژیانیان رابووا ردووه ، ئه ونووسه ره له سه ده ی ده هم داژیا وه هه روه هابه
ووته که ی دریژه داوه ، ده لئی کوردنه ته وه به کی

تایبه ته که ئاکاروکرده وهی جیاوازی خۆی هه به ، واته که لیکه که سروشتووخته
میره که ی له هه وه لهوه کوردبه هه ستها تووه "

میژوونووسیکی عه زه ب په نیوی مهسعودی له په رتۆرکی "مروج الذهب" واته "
چیمنه کانی ته لائی" داده لئی قه ومی کورد له بنه چه که ی پیاوه به خسیره کانی
شاسوله یمانه ، وه له ته باروعیلی شه یتانن که له کیوه کان دابلابوونه وهوه سه
ربزیوو نافه رمان بوون "

میژوونووسیکی دیکه ده نووسی که شهوقه مه له بنه چه که ی زووحاکن که پادشایه کی خوین خوری غیران بووه وه دووبرینی به شکلی مارله سه شان بووه که زوری سه خلّه ت کردووه، وه به هیچ داووده رمانیک چاره ی نه هاتووه " تاکورژیک شه یتان له جلکی دوکتور دیته لای وه پی ی ده لی شه و دووبرینه ته نیا چاره ی به وه دی که هه موژوژی مه غزی سه ری دووگه نجی له سه ردابنیتی تاغارام بی وساریزی بکات عینجا .

ئهوژیکایه ی بو دا مرکاندن ی ده ردی زووحاک به پادشای غیران فیژکردووه، که بهوش عیلاجی نه هاتووه. ①

به شوینی شهوه دابورزگار بوون له دا وی شهوپادشایه، کورده کان چوونه کیوهکان وه په نایان بوچیکای عاسته م بردوه، وه زورژیانان لی تال بووه، وه به وجه شه له چاوه زووانی ژوژیک دابوون که ههل و مهرجیان بو ههل کهوی تابتوان شهوپادشای مله وره له بهین بهرن و، شهزی وی له سهرملی خو یان دابرزن گوتیه تی شهونه ته وه یه ماوه یهک له گهل شارو، ئاوه دانی هاتو، چیان نه بووه وه له وماوه ش دا زمانیکی تاییه تیان داناوه، قسه یان پی کردووه .

عینجا لاپه ره میژووکان نشان ده دن که کورد له میژه ههستی هه یه وه لهزه ویوو، کیوهکانیکی که شهوژر ولاتی کوردستانی نیوه، ژیاون .

له شاری زهواندزی عراق دا، له شهشکهوتی " شاندیدار " بهنده نیکی ئاده میزا دیان دیتوته وه له ئیسانه ههوه له کان، واته " نی ئان درتال " ه، وه شهوشاره ش له کاتی حازر دا کورد نشینه به لام باستان شناسان هیستا بر وایان بهوه ی نیه که وشه ی " کورد " له سهر شهو ئی سکلیته دابنیت .

گزی نیفون میژوو نووسی یونانی که له سالی ۲۲۵ ی پیشزاینی دا زیاهه، وه یهکیکه له میژوو زانان وساحیب مه نسه بکانی گه وه ی هیژی ئسپا رتهکان، له په رتوکی خو ی دا به نیوی " گه رانه وه ی ده هه زار سو وار " ده نووستی که شهو قهومه، مادن، وه خزم و، کوره مامی فارسه کانن؟ وه یان قهومیکن که له بهینی

۱ نینجا وه زیری زووحاک هه موووروژی میژگی بهرخیگی له گه ل میژگی گه نجیکی تیکه ل کردوه، وه به وجووره، گه نجیکی له کوشتن رزگار کردوه .

و لاتى ئاسیاء، ئوروپادا، وه به نیوی سیریتەن ناسرا و ن
به راستی میژووی کورد له وه ختیک داناسراوه وه به باشی ژوون بوته وه
که ئاینی ئیسلام لهزه مانی عومەر خەلیفە موسلمانان دالەوه لات بلاو بوته وه،
وه ئه سەری له سەر ئه وگه له داناوه: نووسره عه زبه کان که به سهرهاتیان نووسیوه،
ده لێن که ئه و نه ته وه یه له سی سەدان دا را پهرینه کهی خوێ درێژه پێ داوه،
واته لهزه مانی داگیرکردنی ته کریت له سالی ۱۶۳۷ دا، تابه سهرهاتی هه وه لێن
سلسلهی میژووئی کورده کان: شه ددیتەکان له سالی ۹۵۱ وه تا ۱۱۷۴ له سهره وهی
قه قاز حکومه تیان کردوه.

هه سەن وا حیده کان که له ۹۶۰ وه تا ۱۰۱۵ ئه و کوردانهی که ئه و رۆله
جهنوبی کوردستان ی ئێران دا هەن، حکومه تیان کردوه، وه مەروانیکان ی کورد
که له ۹۹۰ وه تا ۱۰۹۶ له ناوچهی دیار به کر حکومه تیان هه بووه سەلاحه ددین ی
ئە یو جی که دانی نه ری سلسلهی ئە یو بی بووه (۱۱۹۳ - ۱۱۳۸) له باب هه کورده،
وه هه تا و لات ی مسر پادشایه تی کردوه، به لام ره گه زی خوێ وه دهر نه خستوه،
له سه ده ی ۱۹ دا مه غوله کان ژژانه سەر ناوچهی کوردستان: له سالی ۱۲۴۷ وه
له شاره زوور، وه له سالی ۱۲۵۲ دا، له دیار به کر، وه له سالی ۱۲۵۷ دا، له
کرمانشاو، هه ولێر، وه له سالی ۱۲۵۹ دا، له هه کاریو، جهزیره بوون، وه به و
چه شنه خاکی کوردستان یان تادووسه ده و، نیو له ژیر سی به ری ره شی خو یان دا
هیه شتوته وه.

پێویسته له سه ده ی ۱۷ زاینی ش دا چاو یک له وازی کوردستان به خشین
وبزانین که کاتی ئه و و لات هه چۆن بووه، له گه ل شه ری چالداران له سالی ۱۵۱۴
کورده کان بو دووباره ژیا نه وهی خو یان واته رونیسانس: له ما وهی چوار سەدان دا
که رژیمی عوسمانی دژی پادشایه تی ئێران دووژ منایه تی هه بووه، تووانی ویا نه
که به دامه زراندی ئه و تو نو می له ناوچه که دا بگه ن، وه ئه و دو ده وه لته مافی
نه ته وایه تی ئه و یان بپان پێ دا هینا وه، وه له گه ل هه ردوو ده وه لته مه رکه زی
ئه سه ته مبول وه تاران نیوانی هه بووه، جاله وده ورا نه دا که کوردستان هه سته
هه بووه، پێی گوترا وه ده ورانی ته لائی فیئودالیهی کورد.

شه ره فنا مه که له سالی ۱۵۹۵ دا به زمانی فارسی نووسرا وه، وه نووسره که ی
کورد بووه، هه وه لێن کتیی میژووئی کورده که قامک له سەر ئه و کاته داده نی، وه

نیۆی نووسره که شهره ئەدەدینی یتلیسیه .

له سدهی ۱۷ و ۱۸ دا سنووری کوردستان له لایهن دووره قیبهوه به ستراره ، سنووری بهینی تورکو، ئیزان له رۆژههلاتهوه بوژۆژ ئاوا ، وه له رۆژئاواوه بو رۆژ ههلات دهس به دهست گهراوه و ئال و گۆر کراوه ، ئهوهش مه بهست به شهرو ، کیشهیهک بووه ، که له وه مهلبه نده دا قهوماوه .

پهیمانی سالی ۱۶۳۹ نیشان ده دا که ئیدی ئیزان نهی تووانیوه ، بهو هیرشه دریزه پیدات ، له ئاکام دا تهواوی کوردهکان بوونه ژیرفرمانی دهولهتی عوسمانی .

پهیمانی ۱۷۳۲ واته پاش سدهیهک که به ستره ، ئاسویهکی تازه له سنوور دا دی نیته پیشی یا نی له لای رۆژ ئاواوه که قودرتهو ، فرمانی نادرشا که ههتا دهروازهی بهغدايه بوو ، ئهوسنووری ئال و گور کرد بهلام پهیمانیکی نویی دیکه که له سالی ۱۷۳۶ دا به ستره ، دووباره پهیمانی سالی ۱۶۳۹ ی ههروه به قهوهتی خوی هیشهوه .

له بهر بهری ئاسوی سدهی ۱۹ دا ، کاتی که جوولانهوه - یهکی ناسیونالیستیو ، نه ته وایهتی دههات شکل بگری ، کوردستان به رهوژا پهزی - نه دهرویشته ، بهلام هیشهتا ناگاته ئهوه ده مهی که شهره ئەدەدین له سالی ۱۵۹۶ زاینی دا گوتویهتی ، وه قامکی له سهر داناوه .

له سدهی ووستادا واته له سدهی ناوهراستی ئوروپادا له گۆشکهکانی فیتودال له ده ره به گه ئان کهمو ، زۆر به یارمهتی جوتیارهکانی کوردو ، ههرمهنی حکومهتی قهبلهئی ، یان نیوه قهبله ئیان پیک هیناوه .

له مهلبه ندهکانی بهرزوهک کیوهکان که ریگای هاتو و چو کهم بووه ، قانونی ده ره به گهکان له سهر جوتیاره کوردهکان زۆر حوکمو ، زۆری به نه بووه ، وه دستورو ، حوکمیان له دۆلو ، ده ربه ندهکان دا پتر به زیوه بردراوه ، ئینجا هیندتی له ده ره به گهکانو ، ئه ربابهکان بو خویان کهم یان زۆر چهشنه ئوتۆنۆمیکیان پیک هیناوه ، بهلام ههرگز ووشه "دۆلمت" وهیان "نه ته وه" به سهر زمانان دانهاتوه .

له سالی ۱۹۷۵ دا ، پاش ئه وهی که مافی نه ته وایهتی ناوخۆ ئه ستان درا ، وه چهشنه مافیکی گشتی له کوردستان به زیوه بردرا به دوای تیک چوون دا دیسان کوردستان له رۆژی رهش وتال داماهو ، نیوی کوژاوه ، ئینجا خوهه لکی شانو ،

تی ههڵ چوون و، هان دان لهوبهینه دا بووبه مه بهستی ئیشته بایه کی میژووشی، لهوههلو، مهرجه دا!

دهگوتری بلین که تهواوی شهو بزوتنهوانی کهژنگ و شگلی نهتهوایهتی ههبووه، وهئاراسته، گهورهکراوه: ههمووی لهیهک میژووی گشتی سهراوهی ههبووه، وه لهکورهیهکی نهتهوا یهتی و، ناسیونالیستی دا وهجوش و خروشاوه، ئینجایان نه مان بووه و، گوللهی توپ، وه یانژیان، بهلام دهبی پئی لهوهی بندری که بهراستی کورد میژووی نه بووه و، نه نووسراوه: "پیش مهرگهی ژینرال بارزانی ههگرز ئهمیر بهدرخان ی نهدهناسی، وه نهی دهزانی ئیشخ عوبه ی دیلا کییه، بهراستی شهوان قاره مانیکی چاره رهشی کوردستان بوون.

تاقمی زووناک بیرهکانی کورد که لهگهڵ بارزانی هاوکاریان دهکرد، ههگرز ههگرز، شهو مروقانهی که کلویی کوردی قوس تن تنیه یان داناوه، نهدهناسی، جابهراستی شهو مروقانهی که پیویست بوو له باره ی را پهرینهکانی سالی ۱۹۲۱، ۱۹۲۵، ۱۹۲۷، ۱۹۳۷ دا لیی گولیاپیو، وه متالای کردبایه، دههات لهبارهی ته مه ددنی ۵۰۰۰ ساله ی کورد، دا قسه ی دهکردو، لهسه ی دهروپشت، بی گومان کوردهکان لهوباره دا بهر ههلاستو، بیانویان زوره: بهر ههلاستو، پیشلی گرتنی سه دساله ی رژیمه کونهکان و، پادشا بوگه نهکان که نهیان دههشت ته نانت میژوو یه که له باره ی نهتهوه ی کوردا بنوسری.

لهسه ره شهرا، کوردهکان ناتوانن شهوباره قورسه لهسه ره شهتوو، کولی خویان لابون که چیان نه کردوو، پاش ئاشتی و سولحی ۱۹۷۰ کوردی عراق بهراستی نه ی زانی، وه یان نه ی ویست لهوکاتهو، ده مه گوره یه که بوی هاتیو پیشی که لک وهرگری وه لهسه ره نوو سینی میژوویهکی گهوره کاربکات، بهراستی دهبی لیره دابلین که میژوو لیاقهتی سه ره نشرو، لومه یه، ئینجا متالایهکی قوول لهسه ره میژووی را پهرینی کورد لهسه ره تای ههلاستانه که ی لهسه ده ی ۱۹ دا ئامانج و ههلوپسته بهلام شهوش ناتوانی بهبی ههلهو ئیشته بایی - بی گومان شهو که سانه ی که له داهاتوودا لهبارهی میژووی کورد متالا ده کهن ولیی دهکول نهوه، و ده نووسن، ده بهیته هو ی دهرسپکی چاک که ئاکارو کردهوه ی را بردوکان وه بیر خه لک دینیه ته وه، وه عیتر ههله دوپا ته نا بیته وه.

سه ره نهجام ههروچونیک که لهبارهی ههوا دارانی ژینرال بارزانی قهزا -

وهت ده کهن، بابی کهن، بهلام وا باشه که بزوتنه وه که هه رینوسری وه بهیان
نامه کانیش بیته سه رکا غهزو، له بیرنه چنه وه.

بۆئاگاداری

- نووسەر ئەوپەڕ تۆكەي كردۆته چووار بەش
- ۱ - مەسەلەي نەتەوايەتي قەومي كورد و ، ھەوێلین خەباتەكەيان
 - ۲ - سālەكانی كی كوردەكان ، لە ژێر زوڵم و ستمی نەتەوايەتي دابوون
 - ۳ - خەباتبۆسەر كەوتن و ، سەر بەستی
 - ۴ - سەر ئەنجامی ئەوگەلە ، وەسرێج دان بە خەبات و ، كەلكلی وەرگرتن .
- "وەرگیر"

بەشی ھەوێل (۱)

(ھەستی و ، بوونی نەتەوايەتي كورد)

بهشی (۱)

۱ - ئەمیر بەدرخان "پادشای" کوردان

ئەمیر بەدرخان حاکیمی کوردستانی بهشی وهلاتی کورد نشینی عوسمانی بوو، حاکیمی بههیزوتواناو، زانا بوو، ئینجا به ده خۆزادیوی ئەورستهیهی لهبارهی خۆی داگوتوو:

— ئەوه منم که حاکیمی ئەو وهلاتهم و، حوکم ددهم، نه پادشای عوسمانی ئەگەر پادشای با بی عالی، لهمن هیزو، زۆر بهوتوو نائی پتره، بهلام من زۆر لهوی نه جیبترو گهوره ترم! چونکه باش ترو چاکتر بهسر نهتهوهی خۆم زادهگم، وه ئاگام لیانه، هیچ کاتیک زوولم وستهمیان لی ناکهم گهلی گورد گهلیکی کۆن، ئەسیلو، پاک و خاوینه.

هەرچهند گوتنی ئەو ووتارهی بەدرخان دهبی نهختیک لهخو ههڵ کیشانی وی بریتی بی، ئەمما بۆمان وه درده کهوی، که ئەو حاکیمه شانازی بهوه وه کردوه که خۆی به کوردیک زاینه که لهبهره بنهر پادشای عوسمانی دا بهو ههموو توانائی وقودرتهوه، نهک سهری دانهنوواندوه، بهلکو خوشی بهزۆر داردانناوه. وه لامبهریکی وهلاتی فرانسه که له لایهن پادشای فرانسهوه سهری له وهلاته کوردهکانی تورکیه داوه دهگیریته وه، دهلی: ئەو گهله له ئاسیای کۆن داژیاوه: وه به راستی سولتان حهقیقی کهبلی، من له گهلیکی نهجیبو، پاکم و چوون ئەمیر بەدرخانی! ش لهو زهگزهیه، وه لهو زهویو زارهش دا له دا یک بووه.

ههروهها ئەو وه لامبهره گوتویهتی: ئەمیر بەدرخان حاکیمی زاناو، تی گهیشتوو بووه، خزم وقهومیکی زۆری لهدهورو بهر بووه، وه ئەو ووتارهی که

گوتویهتی "من خوم له پادشای عوسمانی بهما قوول تر ده زانم"، راستی گوتووه. ئینجا بابزانی ئهمیر به درخان کێ بووه، ئهمیر به درخان بهگ له بنه چه کهو، بنه ماله ی ههره کونی کورده، له سالێ ۱۸۲۱ ی زاینی داته میری وهلاتی بۆتان بووه، ئهو وهلاته که جێ دانشتووانی کوردی تورکیه بوون، زۆر به هیزه وه دابینو، ئههون کردوه، وه حکومهتی نه تهوایهتیو، سه ره به خوئی خه لکی کوردی له وهلات دا، دامه زراندوه.

ئهو ئهمیره جلگی تایبهتی له بهرده کرد، واته لیبا سیکی تایبهتی گوول دوزی زیر که زۆر ئاراسته بووه له بهر کردوه، میزه ریکی سووکی ئاوریشمی له سه ر داناوه، قه راغی پانتولی، ئاوریشمی سوورو، رهش بووه، کاله ی شه مانه بهندی، یان سولیکی که نووکی سه ری هه ل که راوه له پێی کردووه.

ئینجا ئه وکات زۆر به ی حاکمه کورده کان جلکو، به رگیان به و چه شنه بووه، وه حۆرمه تیکی تایبه تیان له نیو عیل و عه شیره تی خو یان بۆ گیراوه، وه ههروه ها کورده کانی دیکه زیزی ئه و حاکمانه یان گرتووه. ئه و زیز گرتنه مه به ست به وه بووه که ئه میروو حاکمه کانی کورد، که له که یان زۆر خوش و یستووه، وه له پاشا تور که کان پتر به سه ر خه لک را ده که یشتن.

ئهمیره کان بۆ پاراستنی سنوورو، ولاتی خو یان، خه لکیان چه ک دارده کرد، واته تفهنگ و شمشیرو، خه نه زیان ده دانی که به توان له به رانه ر دوژمن دا دلیرانه را وهستن، ئهمیر به درخان هه ر به نیوانی چه ند زۆزان، سه ری به سه ره لاتی کورده ستان داده کیشا، وه له وازی خه لکی ده پر سی، پوول و، پارهی به نه دارو، فقه یرو هه ژاران وه نابینایان ده دا وه مه لایانی خه لات ده کرد، ئهمیر به درخان زۆر جار له به ری به یانیوه له کو شکی خو ی دا له ده رگولی له چه زی ره دا، داده نیشت، کیسه زیزی ده به شیوه، که ئه و کیسه زیزانه به پوولی ئه و زۆ ۱۲۵ دلار واته نزیک به ۹۰۰۰ ریال ده بوو، میژوو نووسان گوتویهنه که ئهمیر به درخان مرۆقیکی زۆر مو سلمان و، پارێزگار بووه، وه زۆرش تووانا و، زانا. ۲

ده گێژ نه و که له به رانه ر ئهمیر دا، سه رو که کان هه یج ده سه لاتیان نه بووه، به راستی هه موودانشتووانی وه لاتی کورده ستان له و وهختو، زه مانه دا، پیا یان وابوو که خودا، محه مه دیکی دو وه می، بو ریک و پیک کردنی کاروباری کوردان نار دووه، ۳ تاله ئاکام دا به شه خو ورا وه کانیان بۆ به ستینی ته وه، وه ژیا نیکی

بەشەرەفیان بۆوه دەست بخاتەوه، وەسەرئەنجام سەربەخۆییکی بەنرخ و با یخ بۆخەلکی کورددا بەمە زڕینن. ۴

لەر استەقینەدا ئەمیر بەدرخان ئامانج و ئاکاری بۆ کوردایەتی ھەربەوجەشنە بوو، وە کۆسپو، بەرەلستیکی کە بۆخەلکە کە ھاتو تەپیشی، لەنیو بردو، و ھەمو ئی داوێ کەگەلی کوردلەچیۆتی و نالە باری دا نەبی.

ئینجا لەسالی ۱۸۴۶ زاینی دا کۆریکی ئەمریکائی چاوپیکە و تئیکیان لەگەل ئەو حاکمە بوو، وەگێژاویانەتەو کە ئیمە کە ۸ سال لەوێ پیش ئەو ئەمیرەمان کە چاوپێ کەوتوو مەرفیکی "ناتوان، بوو، وەزۆر دەولەمەند و بەقودرەت نەبوو، لە ئاکام دا بە چاکی باسیان نەکردوو. ۵

ھەر لەوبارەیدا، مەحمود پاشا، شازادەیی کوردی سولمایمانی لەسالی ۱۸۲۵ دا کە لەگەل پیاویکی دیپلوماتی ئینگلیسی چاویان بە یەکتەر کەوتوو، وەباسی میژووی گرنگی کوردی بۆگێژا وەتەو، گوتیەتی کە جەزیرە بی تەختی تایبەتی بۆتان بوو، وە تیک و پیک دراو، وە لەبارەیی لە "نیوچوونی خانەدانی خویی" قسەیی بۆکردوو.

ھیندی لەسەر چاووکانی میژوو گوتیوانە، کە بەدرخان جیی شازادە سەیف ئەددینی گرتۆتەو، مەبەست بەو کە یەزدان شیری کوری خویی لەزیندانی کردوو وەنەیی ھیشتوو حاکم بی ۱ ۶

لەسالی ۱۸۲۸ - ۱۸۲۹ ئەمیر بەدرخان کە خاوەن ھیزو، توانا تر بوو، بەتا بیست تووانیۆتی لەبەر نەردەولەتی عوسمانی دا، راوہستی وەھمول و تەقەل لايدات کە جیرانە کوردە فئودالەکانی خویی وەک خان مەحمود، لەشاری وان، وەنورول لا بەگ لەشاری ھەکاری کۆکاتەو و یەکیستی بەھەست بیستی وە بەئاواتی پیک ھینانی کوردستانی سەربەست بوو.

ئینجا پاش ئەوێ کە سولتانی عوسمانی لەسالی ۱۸۳۸ - ۱۸۳۶، دا قەرمانی عەدالەتی و برایەتی لەو لەت دا را دەگەینی بەدرخان لەسالی ۱۸۳۹ دا پەیمانیکێ لەگەل عوسمانی دەبەستی.

بەلام پاش چەن ھەوتوو ھیزەکانی مسری بئرایم پاشا کە چھی نشینی ھیزە عوسمانیکان دەبن، لەپەیمانە کە لادەدەن، بەم بۆنە بۆ کوردەکان ھیچ شتیک نامینی، وە لەبەر و زای تۆلە ئەستێنە وە دادەبن، لاواری، بی،

قودرته تی تورکه کان بووبه هوی ئەوه که کورده کان له (ژوئن ۱۸۳۹ - ۲۴ - ۲۱) دا جوولانه وهیه کی گشتی به ههست بێنن .

پاش پینچ سال واته له سالی ۱۸۴۶ - ۱۸۴۴ ئەمیر به درخان به قودرته وه، زۆر زوو ئاگاو کرده وهی خویی به جی هینا: سکە لیڤا، له نویژی جهما عهتی جومعه دا نیوی له خوێنه دا خوێندراوه، تاسنوری ئیران حوکمی وی راگهیاندر، له ژۆ ههلاته وه تانیو راستی بهین ئهن نههرین واته تاروژاوا، بهندهری دیار بهکر، وه تاده گاته وه شار و مالبهندی موسل دهستهلای ههبوو، وه بهو جۆره مالو، سهروه تیکی بی حیسابی پیک هیناو، حکومهتی کرد .

ئهمیر به درخان له سه رتا سه ری کوردستان دا هیمن و ئارامی به رقه رار کرد بوو .

ئینجا له سه ره وه شرا میژوو زۆر باش وازی حوکم رانی وی ژوون نه کرد و ته وه وه ئاسه وار ئاگاداریکی چاک له دهست دانیه، به لام ئەوهی که ئاشکرایه ته وای وهلاتی کوردستان له ژیر فرمانی ئەمیر به درخان دا بووه .

ئهمیر به درخان دوو تاقمی ئەمریکائی که بریتی له دوکتورایست وه بریت بوون، بو سه رلی دان له کوردستان بانگ هیشتوه، ئەو دوو تاقمه بانگ هیشتنه که یان سه لماندوه، وه هاتوونه "دیرگولی" وه ماوهی ۲۳ ژۆز له سالی ۱۸۴۶ داماوون، وه له نا وچهی ورمی راتاجه زییهی بهنی عوممر، وه له جوولامیرگ را تاسه رچاوه کانی خابوو گهرا وون، وه سه رنجیان داوه سه ر وهلاتی ناچه کانی، دهست پی رانه گه یشتوی کوردستان .

کوژی قونسوولی فه رانسه و یکانیش که له سالی ۱۸۴۵ له نا وچهی "بو تان" دا گهراوون، بهو جووریهان گیرا وه ته وه: وهلاتی کوردستان له گه ل وهلاتی تورکه ته فاوه تی زۆره، دانشتنوو، ژونشتیان له ژووی زانسته وهیه، فه ره نه نگیان باشه، ئەو تاقمه له ۵۰ جیگایان سه ری داوه وه به نا وچهی تیگری دا ده چنه دیار بهکر، وه ده گێرنه وه، که دووژمنا یه تی کورده کان و تورکه کان به چاکی له گه ل یه کتر دیار بوو، وه ئەمیر به درخان باش چاوه دیری وهلاتی ده کرد .

ئهو کات ئەمیر به درخان ۲۵۰/۰۰۰ پیاسترواته قروشی ته رخان کرد بوو، بو هۆزه کانی به ندهر، ئەو کوژه له باره ی ئەمیر به درخان دا ده لی: مرو فیکی به هیژو تووانا بوو، به لام عادل و دادگه ر، به قودرته وه حوکم رانی ده کرد،

پیاوی سیخووری بو ودهست هیئانی هاوال بو وه لاتی تورکهکان دهنارد تا خهبران بزانی، شمیر بهدرخان پیاویکی خاوهن چی، بهتین وحهرا رمت، وه لهخوړازی بوو، بهسمر تهواوی وه لاتی کوردستان دا وه ههروهها بهسمر حاکم کانی دیکه کورد زال بوو، وه دستی بهسریان دا دهرویشت. ۷

تاقمی دوکتور زایت وه بریت ماوهی چووارحه وتوان له لای شمیر بهدرخان مانوه، وازی مهسیحی نهستوریگانی یان بهچاکی زانی، وه چلو نایهتی شهوان وه نیوان ناخوشیکه یان لهگهل کوردهکان لی حالی بوو، وه کاتی را میاری شهوان لهگهل کوردو تورکهکان باسکرا.

نهستوریگان له بابت دانی مالیاتهوه لهگهل کوردهکان نیوان ناخوشیان بو هاتبو گوړی وه شوړشیان دهست پی کردبوو، لهسالی ۱۸۴۳ وه که نهستوریگان له زیر ثلاثی کوردهکان دابوون وادیار بوو که زولم و، ستهمی نهتهوا پهتیا بهتایهتی له ناوچهی حهکاری له لایهن نورول لابهگوه لی کراوه، عینجا لهسالی ۱۸۴۶ دا زیانیان به کوردهکان تال کرد، عوسمانیکان نهستوریگان بهیه که وه دزی شمیر بهدرخان نارحهتی خوین دهربری، وه لاتی کوردستان سهروه ناخوشیوو، نالهباری چوو، ئازاوه یک به دووای یهکی داوه دی دههات، عینجاله ئوتی ۱۸۴۷ دزایهتی لندن و پاریس و شمیری عثمان پاشا کوشکی شمیر بهدرخان که مارو درا، وه گرتیان وهله و لات بو "کاندی" دوور خراوه، وهله ویش را نار دیانه "دیمه شق" وهله ئاخری دا لهسالی ۱۸۶۸ یان ۱۸۷۰ کوچی دووایی کرد. ۸

لهبارهی شمیر بهدرخان میژوو نووسهکانی دیکهش، جور به جور دوواوون، "بازی نیکی تین" میژوو نووسی ژووسی دهلی: شمیر بهدرخان نیوان نا کوکیکی که لهگهل مهسیحیکانی ههبوو، بهتلهی شهوه کوشت و، کوشتاری لی کردن، بهلام چارهی نهما له بهران بهر داخووازهکانی شهوان سهری دانوواندو، تهسلیم بوو، وه شهوش بوو بهمهستی شکانی وی، عینجا عوسمانیکانیش بهسمر خاکی کوردستان دا زال بوون.

میژوو نووسهکانی تر وهکوو "اگلی تون" گوتویانه که شمیر بهدرخان له حهقیقهت دا ویستویهتی که هوستی نهتهوا یهتی کورد بهتهواوی بناسینی، بهلام به داخهوه زور بهباشی و خیرائی بوی بهجی نههاتو، بهئاواتی خوی که وهدهست خستنی مافی سهربهستی گشتی له کوردستان بوو، نهگه یشت، پوله

زواناک بیرو، پلهی سهره وهی کوردی ئه زۆ، له سهر ئه وراوته دبیره ن که خهباتی
 ئه میر به درخان له کوردایه تی دا، خهباتیکی ده ره گایه تی و، فئودالی بووه،
 ئه گینه ئه و حکومه ته نه ده بایه به و زوانه زووخابایه، ئه گهر فله و خوتیاره کان
 به چاکی له گهلی بان، ده وامی پتر ده بوو!

ئینجا هر چونیک بی، ئه میر به درخان مرۆفیکی ناوداری میژوویی کورده
 که بو کوردستان له سهدی ١٩ دا خهباتی کردوه وه ده ولته ی پتیک هیناوه .
 ئه وهی که له میژوو نووسه کان وه ههروه ها میژوونا سه کان وه ده ره که وتووه،
 ئه وهی که ئه میر به درخان له میژوودا بو کوردستان چه رخیکی زیرینی کوردی
 به ههست هیناوه .

ده سلاتی ئه میر به درخان وابوو که فرمانی وی ته وای ناوچه ی
 کوردستانی داگر تووه، واته له وه لاتی فارسه وه تاکوو "تیکر" ئه و ده سه لاته
 کاری گهر بووه، به راستی ئه و کاته له میژوودا به چاکی له بهر چاوه، وه وونابی،
 وه کورده کان به وهی ئه وهی که پێی ده لێن ده وری، "چه ره خه زیرینه" وه شانازی
 پێی وه ده که ن .

تووانائی و، به کاری و مشووری ئه میر به درخان، وه ئا کار و کرده وهی به
 چه شنیک له میژوو دا زوون بوته وه وه دیاره که پیاوانا تووانی چاوی بقوچینی
 ولیی را بری .

به راستی پاشه هه شتا سال دووای ئه میر به درخان کامیک له که سانی وی،
 له کوژ هکان تووانیوه وه که ئه و بو جوتیار و فله کان و، نه جیب زاده کان به که لک بن
 وه یان بو کورده کان به چه شنی وی دلسوز بن، ئه گهر تووانی بانایه وه که ئه میر
 به درخان حکومه تبکه ن، ئیتر نیوی کوردستان وه مافی خه لکی کورد هه رده ماوه
 و، نه ده کوژاوه !

ئه میر به درخان هه وه لێن پیاویک بووه که تووانیویتی گهلی کورد وه بهر
 چاوان بخاته وه، گه شه ی پێ بداته وه، له بهر چاوی ئه وروپایه کان ئه میر به درخان
 له قودرته و، تووانائی خو ی که لک وه رده گرت، به لام دوومه سه له بوو به وهی
 ئه وه که له قودرته بکه وی وه کوردستان تا ئه و زۆ نه ی توانی بی زۆ له هه لاتسی
 ناوه راست دا ههستی هه بی، یه کیان مه سه له ی نه ستوریکان بوو که نه ی تووانی
 جی به جی ی بکات، چوونکه هیندی له ده ولته تانی ئه وروپائی لایه ن گری م مسیحیکان

بوون، دووهم مه سهلهی نهفت، بووی بهرهلستیکی گهوره بوو ا
 ویلیام ئی گلی تۆن له ئاکاما ئاوا لهومه سهلهیه که لک وهرده گری،
 ئهومیژوو نووسهی ئینگلیسی که به سهرها ته کهی کو ماری مهابادی نووسیوه، وه به
 ووردی به دووای مهسهل کهدا رویشتوو له ئاخری پهرتوکه کهی خویدا دهلی:
 شوژشی سالی ۱۳۲۴ بهرا براهیتی قازی مهحه مهده که کوماری بچووکێ کوردی
 پیک هیناوه سالیک بهره و ام بوو، زابردو، تیگچوو، ئینجا ئهوبزوتنه وهیه
 دروست سهده سال پاش حکومهتی ئهمیر بهدرخان بووه، وه به شوینی ئهوه دا
 مهلامسته فاش له سالی ۱۹۷۵ دا تووشی ئهوشکانه بوو، وهره پهرینه کهی کوزاوه،
 ئیتر...

۲ - شیخ عوبهیی دیل لای شهزینان (شه مینان)

پاش ئهوهی که ئهمیر بهدرخان له سهر کار لابردا وهله و لات دوور
 خراوه، حکومهتی تورکله دوورپگاهه دهیهو یست به سهر و لاتی کوردستان دا زال
 بیته، ههوه لین مه بهستی ئهوه بووکه له خزم و قدومه کانی ئهمیر بهدرخان
 که سیکه جی نشین ههله بژی، بهلام نهی تووانی ئهوکاره بکات، دووهم
 "بابی عالی" دهیهو یست و لاتی پان و، بهرینی کوردستان به چهشنیک ئیداره
 بکات وه سازمانیک دا مهزینانی که بهتالانی را میاری و ئابوری و لات ه فئوداله
 کوردهکان پڕ کاتهوه.

ئینجا پاش ئهمیر بهدرخان چهرخیکی پرله ئازاوه، پشیوی به سهر
 و لاتی کوردستان دا هات، کهله مهجموع دا ده بوو، دهورهیهکی تازه وه دهی بیته
 "گهورهکان" واته "شیخهکان" که له کوردستان دا پیاوانی مهزه بهی ئائینی
 بوون وه نفوژیکێ ئائینی باشیان له نیو خه لک دا هه بوو، وای نیشان ده دا به
 نه بوونی شازادهکان و، ئهمیره کوردهکان، خوایان بنوین، له مهوادی نیوسه ده دا
 له بهر چاوی خه لکی کورد ئه و پیاوه مهزه بیانه نه خشیکی گریکیان ده گیرا،
 بی گومان ووتارو، کردهوهی ئه و پیاوه مهزه بیانه دهی تووانی له وه خته ناسکه دا
 له سهر نه ته وهی کورد ئه سه ریکی قوول دا بنی.

ئینجا یه کیک که له هه مووان قسهی زیاتر ده رۆ پشت، شیخ عوبه ی دیل لای شهم زینان یاشهم دینان بووه که له لایهن خه لکه وه له حوزمه تیکی تایبه تی که لکی وهرده گرت.

شیخ عوبه ی دیل لای شهم زینان، له بنه مالمی شیخ عه بدول قادری گهیلانیه (۱۱۶۶ - ۱۰۷۸) که قادری سمر سلسله ی دانیه نه ری سوفیا یه تی له کوردستان دایه وه به سلسله ی قادری نیوده بردری.

شیخ عوبه ی دیل لا له سالی ۱۸۳۰ ی زاینی دا له دا یک بزوه، پاش نه وه ی که رابهر ا یه تی نه و سلسله ی به ده سته وه گرت سهر نه نجام به ور ی بازه گه یشت که نه خشی مه زه به یی خو ی له گه ل نه خشی سیاسی تیکه ل کاته وه، وه به کار وکرده وه ی کوردستان را بگات.

ده گونجی بلین که قهومی کورد به چه شنیک عیمانی به و سهر وکه مه زه به یه هه بوو که پی و ابوو خودا نه و پیا وه ی به تایبه ت بو زگار کردنی وولاته که ناردو، به راستی هه ربه و جو ره شوو، کورده کان ده ستورو، قهرمانی شیخ عوبه ی دیل لایان به گیان و، دله وه به جی ده گه یاندو له پیناوی نه مری وی داسه رو گیانیان فیدا ده کرد، نه و مرو فیه مه زنه له نا وچه ی شمالی روزهلاتی (شهرقی) کوردستان دا ده سه لاتیک زوری پهیدا کرد، له و نا وچه یه شدا تا و لاتی دوورو، نیزیک به مه لبه ندی بارزان که سپک نه بوو که هه و تا ی بی.....، شیخ له قو و لا تی دله وه نه وه ی ده زانی که ته نیا به ده به ختی و چاره ره شی کورده کان نه وه یه که و لاتیان یه.ک پارچه نیه وه دوو به ش کراوه، وه تا و لاته دا گیر کراوه کانی تورک، ئیران نه کاته یهک ناتووانی به نا و اتی خو ی که گه یشتن به مافی گشی نه ته وایه تیه بگات^۱ کاتی شه ری روه سیه ی تزاری و عوسمانیکان له سالی ۱۸۷۸ - ۱۸۷۷ دا له بهر نه وه ی که تورکه کان موسولمان بوون لایهن گری لی کردن وه قازانجی کورده کانیش، له وه ی داده دیت، به لام به داخه وه که لکی له و کاره وه رنه گرت وه له روه سه کان شکا، ماوه یه ک خانه نشین بوو، به لام وازی له بزوتنه وه ی کورده نه هیئا، وه زور زوو "رابهرایه تی نه ته وه ی کوردی به ده سته وه گرتوه، وه خو ی نشان داوه، وه خه باتی ده ست پی کرده وه. ۱۰ - ۱۱

له به یانیه یه ک دا واته له مانی فیستیک دا که شیخ عوبه ی دیل لا بلاوی کرده وه، نه ته وایه تی کوردی بو هه وه لاین جار باس کرده به ولاتانی روزهاتا و حالی

کرد که کوردهکان چ له ئێران داوه چ لهو لاتی تورک دابن پێویسته ئاکاروکردهوهی خویان به دهست خویان بێوه مافی سر بهستی نهتهوايه تیان بو دیاری بکری. به دهولهته ئوروپایهکانی زاگه یاندوبوو که پێویسته بووکاره سرنج بدهنی وه وازی قهومی کورد به چاکی بزانهن. کورد دهیهوی بو خویان کارهکانیان به دهستمهوه بگرن و بهزیوهی بهرن. ۱۲

به بلاو بوونهوهی ئهو بهیان نامهیه شیخ عوبهی دیلا، بهبابی کوردهکان نیو دهبردراوه ههروهها به زا بهری نهتهوهی کوردناسرا...

ئینجا دو شوڕشکه له ماوهی سالهکانی ۱۸۷۹ و ۱۸۸۰ له ناوچهی بادیاپان وه له مهلبهندی ئێران دا قهوما، سه ره نهجامی به شکست کیشا، واتا پاش ئه میر به درخان شته نامت له بهشیک له کوردستان دا، کوردهکان نهیان تئوانی دهولهتیک بوخویان پیکبێتن، هه رچهند شیخ عوبهی دیل لاسه رزه مینیکی زۆری له ناوچهی کوردستان دا داگیر کرد، وه ههتا مهلبهندی میانداو، ئه ولاترش چوو، بهلام پهلاماری هیزی ئێران وه دووژمنایهتی هیندی له کوردهکان لهو زا په رینه دا، وه کاروکردهوهی ئه وان به قازانجی دهولت، نهی تئوانی کاریک بکات.

دهولهته زۆر دارهکانی ئوروا، به تایبته دهولهتی ئینگلیس که قازانجیان لهوکارانه دا ده دیت، وازیان له کوردهکان هینابوو، وه لایهن گری ئێران بوون، وه ههروهها دهولهتی فه رانسهش دهیهو یست به هاوکاری دهولهتی بریتانیای گهوره، له ونا وچهیه دا کاره ساتیک به سه ر تورکهکان بێتن، ئینجا دهولهتی ئه مریکا شپیی له ناوچه که دا کراوه، وه بو ئه وهی که دهولهتی ئێران له وابه ته وه خاتر جه م بکات له سالی ۱۸۸۲ کاتی سیاسی و، دیپلوماتیکی خوی له و مهلبه نه ده دا پته و تر کرد.

هه وه لێن ئاسه وارێکی که سودو، قازانجی ئێرانیانی لی وه دیاز کهوت، ئه وه بوو که له و مهلبه نه ده دا، سه رکه وتنی ئه وانی لی به دی هات ۱۳

پاش چل سال دوور که وتنه، شیخ عوبهی دیلا له سالی ۱۸۸۳ له شاری مه که کوچی دووای کرد. کوژه کهی شیخ عه بدول قادر، وه نه وه کهی سه ید تاها، تئوانیان نه خشیکی گهوره له زا په رینی کوردهکان دا بهزیوه بهرن، وه له ئاکام دا ئه و بزوتنه وان هه ش مه به ست به کاروکرده وه، نفو ذی گهوره ی شیخ عوبهی دیل لایوو که له نیو کوردهکان دا ئه سه رێکی قولی دانا بوو.

۳- دانانی کانگای کوری زانیاری کورد (کلوپ)

هەرلهوکاتهو، دهوره دا، یانی لهههوه لاین رۆژهکانی سهدهی ۲۰، پاشهوهی که په نجا سال بزوتنهوهکان دريژهی ههبوو، وههروهها که له ئاکاما بوورژوا گهورهکان، وه شازاده نه دارهکان دهاتن که کاریان تهواویی، چینهکانی نیونجی، کورد، سهربلنده کهن.

ئینجا شهوجار پیویستبوو، که له رێگایهکی دیکه وه خهبات بو بزوتنهوه دهستی بکری، سهروه که کوردهکان و، گهورهکان شهوکه پرت بو دريژه پی دانی خهباتی کوردایهتی له رێگای را میاریوه دست به کار بوون.

مههست بهمهله سالی ۱۹۰۸ دا بو دامهزرداندنی سازمانی سیاسی کورد قۆلیان ههله کرد.

له سالی ۱۸۷۸ دا میده حهت بهک بهدرخان لهشاری قاهره ههوه لین رۆژنامهی کوردی به نیوی کوردستان بلاو کردهوه، له ورۆژنامهیه داچهشنی ژیان و ئاکارو کردهوهی کوردهکانی تورکیه ی دهنووسی وه زور به گرنگی له کاروباری سیاسی تورکهکان رخنه ی دهگرت.

پاش میده حهت بهگ یه کیک له براکانی به نیوی عهبدوره حمان بهدرخان لهشاری ژنو، وه لهشاری فول گی ستون دووایی شه ورۆژنامهیه ی گرتو له چاپی داوه تا سالی ۱۸۹۲ دريژه ی پی دا.

لهکاتی شمری جیهانی ه وهله دا، رۆژنامه ی کوردستان لهشاری قاهره به سه ر نووسه رایهتی سوورژه ییا بهدرخان کوری شهمین عهلی بهدرخان له ژیر چاپ وه ده رده کهوت.

له سالی ۱۸۸۹ کۆرێکی سیاسی تورک به نیوی "کمیتهی یه کهتی و، ته رهقی خووازی" لهشاری قووس تن ته نیه پێک هات که دوو شه ندای کورد وه دوو شه ندای تورک بوو، شه ندای کوردهکان یهکیان نیوی ئیسحاق سووکوتی وه شه ی دیکه ش عهبدول لاسیودهت بوو،^{۱۲} هاوړی له گهله ده رچوونی شه ورۆژنامه و، دانانی کۆرّه زانیارهکان، هیندی له کورده رۆوناک بیرهکان، بهچهشن

وڅاکاری تازه وه، به نیوی "ریفورمیست" وه "مؤدیرنیست" زور به گهرم وگوره وه دهستان به کارکرد، له نیو ټو ټاقمه ژووناک بیرهدا، عبدالقادر کوری شیخ که دزی سولتان له ۱۸۹۶ دا له پیلانیک دا هاوکاری کړدبو، وودووسه روکی کوردی دیکهش له سالی ۱۹۰۲ زاینی دا له هه وه له مو کورانه دانه خشیان به جوړیکی دیکه هه بوو وه نیویان عبدالووره حمان به درخان وه حکمت بابان بوو، ټوانیش له هه و له ننگره ی (کمیته ی یه که تی و، تهره قی خوازی) دا له شاری پاریس هاوبه شیان بووه.

به شوینی را بردنی ده سال له سازمانی کوردو تورکه ناسیونالیست هکان، بزوتنه وه ی (گه نجه گانی تورک) پیگهات. (۱۹۰۸)

ده گوتری که کوپونه وه، بی گیشتنی ټو ټاقمانه که شوړش گپ بوون، وه له زیر چاوه ویری دا له سالی ۱۸۷۶ وه ده بزوتنه وه، گه نجه گانی تورک بهو ټاکاره، دریځه یان پی ددها له قوس تن تنیه هاوړی له گهل ټوده ستانه هه و له ن سازمانی را میاری کورد به هه ست هات.

سره نجام: ټمین عهلی به درخان، عبدالقادر شه مزینان، شریف پاشا، وه ټحمده زوولفیک پاشا له سالی ۱۹۰۸ دا کوپړکیان به نیوی "کوردستان ته عالی وه تهره قی جه معیبه تی" واته "کوردستان ی سر به رزو، کوری رووناک بیران" دانا، وه هه وروها کوپړیکی دیکهش به نیوی: "کوردنه شری معاریف جه معیبه تی" یانی "کوپی چاپه مهنی، زانیاری کورد" که بو زانیاری و، ټاگاداری خه لکی کورد له پیگای علم و زانسته وه هه ولی ددها، پیگهات، ټو کوره له شاری ټستانبول له گهره کی خان ویرلی تاج مه دره سه یه کی به زمانی کوردی دانا.

له خمه زل وه ری ۱۹۰۸ له کانگای کوپی ټمین عهلی به درخان روژنامه یهک به نیوی: "کوردته عاون وه تهره قی گازیتی" واته: "روژنامه ی یارمه تی و، پیش که وتنی کورد" به دهستی ټو ټه ندا مانه، ټیسماعیل حکی بابان زاده، سعید کوردی، وه عبدالقادر شهم زینان له چاپ هاته ده ری، ټو روژنامه یه له باره ی، زمان و، ته مهنه دن و، ټه ده ب و ته علیم و ته ربیه تی کوردی وه ده و له مهنه دکردنی زمانی کوردی به فولکلور و، ټه ده بیاتی راسته قینه ی کورد،

ووتاری ده نووسی وه پهرتوکی کوردیشی چاپ ده کرد، وه خزمهتیکی گه وهی به خهلکی کوردی ناوچه که کرد.

ئینجا ئه روژنامهیه، هیندی شتی له بنه وه دژی ئه ده بیاتی تورکه کان ده نووسی وه زۆر به شینه یو، ووریا یانه خهباتی قهله می دهستی کرد بوو، وه زۆر به ووردیوه ئاگایان له وه بوو که له لایهن عوسمانیکان رخنه یان لی نه گیری، ووتاره کی ئه وه بوو که دهی نووسی که زمانی تورکی ئیترا قازانجیکی بو خهلکی کوردی خوینده وارنیه، وه ههروه ها، تووده ی خهلکش ناتوانی که لکی لی وهرگری وه منا لان به وزمانه هیچ فیژنابن.

ئینجا پپو یسته فهرهنگی ئابوری و، کو مه لایه تی کوردی دا بندری، وه له گونده کانی کوردستان به زمانی زگماکی بخویندري وه ده بی پستی ئه وکاره بگیری و، به رده وام بیت، به شوینی ئه وه دا کوپی زانیاری له به غداو، موسل و، دیاربه کر، مه دره سه یان به زمانی کوردی کرده وه، به لام له سه ره وه شرا کانگای گه وه، وه نیوه رووکه و ئاورگی نه ته وه په رسته کان شاری قوسی تنه ته نیه بوو. له ئاکاما کانگای ناوه ندی توانی له گه ل ۳۰/۰۰۰ مروف، هات و چو به ره قه را ربکات، که به شی پتری ئه وه ئه ندا مانه له کورده نه داره کان و، هه زاریکان بوون، ئه وه ش مه به ستیکی تیدا بوو. به لام دووده سه ته له کورده کان نه یان توانی له گه ل ئه و کوپو کانگایه هاوکاری بکه ن، له وانه ده سه ته یه ک بوون که عوسمانیکان ئه وانیا ن بو شاره کانی قاهره، کریت دوورخسته بووه واته ته به عید کرابوون، تاقمیک کوردی دیکه ش ره گه زیان گورابوو، وه ببوونه تورک وه له و لاتی تورک را نه ده گه را نه وه و لاتی کورده وه له مه مجموعه دا هات و چو شیا ن برا بوو.

۴ — شه جهره ی به درخان

ئه ولادی ئه میر به درخان زۆر بوون، وه به چاکی نه زاندراره که ژماره یان چهند بووه، (ماژورنوئیل) گوتیه تی که ۹۰ کوپی هه بووه، (کونسول تروته) ده لی که ۴۰ کوژو، ۱۴ کچی هه بووه و ههروه ها کو ترا وه که ۶۵ کوژی هه بووه.

ئه میر کامران به درخان نه وه ی (پادشای کوردستان) شیه باشی نازانی، که کوژو، که چه کان چهندن، ته نیا ئه ویش له باب و باپیری خو ی بیستوو که گوتویه

۹۹ مندالی هه‌بووه. به‌لام شه‌وی که جیگای خاترجه‌می یه، یانی کاتییک که به‌درخان کوچی دووایی کردوه، ۲۱ کۆروه ۲۱ کچی هه‌بووه. وه منش ۱۵ و ۱۶ مام وپورم ده‌ناسم. ۱۰ جابه‌هرچونیک‌بی، شه‌وی که به چاکی زاندراره، ۱۲ مروف‌له‌کۆزه‌کان وه‌نه‌وه‌کانیان نه‌خشیکی گه‌وره‌یان له‌را په‌ڕینی نه‌ته‌وایه‌تی کوردان داهه‌بووه، وه بریتی بوون له:

— عوسمان وه‌حسنی (شورشی ۱۸۷۹) یان‌را به‌رایه‌تی کردوه، حسین سه‌ر نه‌نجام له‌سالی ۱۹۱۰ داله‌دار دراوه.

— میدحمت بهگ، خاوه‌نی ژۆژنامه‌ی کوردستان (شورشی ۱۸۸۹)

— کامیل به‌درخان که له‌گه‌ل ڤووسه‌کان نیوانی بووه، وه‌له‌سالی ۱۹۱۷ والی شه‌رزه‌ژوم بووه، وه له‌پاشان له‌تغلیس ژپاوه.

— خه‌لیل که‌والی واته‌ئوستانداری شاری مالاتیایا بووه.

— حسن به‌درخان و، حسین به‌درخان هه‌ردوکیان له‌هه‌ل ڤژاردنی نیونه‌رایه‌تی سال ۱۹۱۰ دا هاوبه‌شیان کردوه، وه به‌نیۆنه‌ری کوردستان هه‌ل ڤژێردراون، به‌لام که حسین زیندانی‌کرا، براکه‌ی حسن پاش‌شه‌وی که ماوه‌ی ۶ مانگان خو‌ی شارده‌وه، سه‌ره‌نجام گیرا، وله‌به‌ندیخانه‌کرا وزۆریان شکه‌نجه‌دا وه له‌ئاخر‌دا که‌ڤوو.

— عه‌بدووره‌حمان پاش میدحمت بووبه‌سه‌روکی کوردستان.

— به‌حری له‌بزوتنه‌وه‌ی شیخ عوبه‌ی دیل لادا به‌شاه‌ری هه‌بووه.

— شه‌مین عه‌لی (۱۹۲۶ – ۱۸۵۱) که قازی بوو، وه یه‌کێک له‌ئه‌ندا مانی دامه‌زرێنیری کلویی کوردستان له‌سالی ۱۹۰۸ دابوو.

نه‌وه‌کانی

عه‌بدووره‌زاق کۆری نه‌جیب‌پاشا که یه‌کێک‌له‌کۆره‌کانی شه‌میر به‌درخانه، که حاکی شاری قوسته‌ن ته‌نیه‌ی له‌به‌ربه‌ره‌کانیک‌دا گوشتووه، ئینجا له‌گه‌ل ته‌واوی خانه‌واده‌که‌ی دوورخرا وه‌ته‌وه، وه‌پاشان په‌نای ڤۆڤووسیه‌ برده‌وه‌له‌مو‌ی ڤۆته‌ئفسه‌ری ده‌رباری تزاری وه‌سه‌ره‌نجام له‌موسل له‌سالی ۱۹۱۸ دا له‌داردرا.

— کورەکانی ئەمین عەلی :

— سوورەیا (۱۸۸۳ — ۱۹۳۸)

— جەلادەت (۱۸۹۳ — ۱۹۵۱)

— کامران (۱۸۹۵ — ۱۹۷۸)

لەگەڵ بەدرخان ، شەجەرە ی سۆران ، بابانەکان ، وە شەجەرە ی شیخ عوبە ی دیل لاواتە عەبدوول قادر ، وە سەید تاها ی شەمزینان وە دوونەسلی ئەسلی کورد ، شەریف پاشا و ، مستەفا پاشا ، وە چەند خانەوادە ی سەر شناسی دیار بەکر ، ھەمووی ئەوانە کە لەسەرۆکەکانی بزوتنەوێ کوردستان بوون وە نەخشیکی گەریکیان لە راپەرینەکەدا بوو .

لەمانگی ئاوڕیلی ۱۹۰۹ دا پارتیزا نەکانی سولتان دژی شۆرش ھەڵستان وە لەگەڵ سەرۆکە کوردەکانی میلی ھاوبەشیان کرد ، بە لام دژی شۆرش لەلای تۆرکە گەنجهکان لایەن گری لی نەکرا وە لەئاکاما تەواوی کلۆپ و کۆرە زانیاریکان و ، مەدرەسەکانی کوردیان بەستن .

ئەمین عەلی بەدرخان وە شەریف پاشا بە مەرگ مەحکوم کران ، بەلام تەوانیان کە ھەڵین ، سوورەیا بەدرخان کە ھاتبۆ شاری قاھرە ، دەستی بە چاپ کردنی رۆژنامە ی کوردستان کرد ، ئەمما دووبارە لەوی دوورخراو .

لەسالی ۱۹۱۰ دوو دانشجوی مەدرەسە ی کشت و کالی ھەڵ کەلی کە نیویان خەلیل خەیاالی موکتی عومەر ، وە خەدری بەگ جەمیل پاشا زادە ، بوون ، لەگەڵ فوواد تەمۆلە لەشاری وان وە زەکی ئەفەندی لە شاری دیار بەکر — کۆبوونەوێکیان بەنیوی (کۆچی پلە ی سەرکەوتوو) پیک ھینا ، کە ئەو کۆبوونەوێکیە بوو ھۆی دروست بوونی (ھیوی) وە لە پاشان لەشاری موسل بە نیوی "ھیوا" ناسرا ، ئەو کۆمەلە یە تا پێش شەری ھەوێ جیھانی پەردەوام — بوو ، وە رۆژنامە یەکی بەنیوی رۆژی کورد وە دەردەخست ، رۆژنامە ی سووھم بە نیوی ژین لەلایان مەمدوح سالم (دەبیری کلی کورد) وە کامل فەوزی بەگ (لەدیاربەکر لەسالی ۱۹۲۵ لە دار درا) وە ھەمزە ئەفەندی ، بلاودەبوو .

له سالی ۱۹۱۲ له بهینی تورکه گهنجهکان و کورده نهتهوه پهرستهکان ئاشتبوونه وهیکه پیکهاتهوه له شاری بۆتان ئازاوهیک سازبوو، لهوشۆر شهدا سولهیمان بهدرخان بهدهستی پولیس کوژرا.

له سالی ۱۹۱۳ دا ئهنهر پاشای دیکتاتور، فشاری بۆ خهڵک پترکرد، شهڕی ههوهلی جیهانی دهستی پێکرا، و لات له لایهن دهولهته گهوارهکان داگیرکرا، وه ههروهها خاکی کوردستانش له لایهن دهولهتی فهرانسه و ئینگلیس گیرا. له میژووی کورد دا ئینجا بۆ ههوهلین کهڕت، سهروکه کوردهکان، راوته دبیریان هیئاسهروهوی که له پێگای دیپلوماسییه بۆ کوردهکان تی بکۆشن و، ههول بدن: ئیمپراتوری عوسمانی دههات له شهردابشکی، کوردهکان ههولیان دهدا که له کنفرانسی ئاشتی خووازی پاريس دا پاش تهواوی بوونی شهڕ به شداری بکهن وه دهنگی خۆیان بۆ وهگرتنی مافه که بیان دهبرن، دهشیان تئوانی له شاری قووس تن تهیه دا له گهڵ قودرته گهوارهکان لهوباره وه بهووتو، ویژ دابینیشن بهلام هیستا نیوی کورد زۆر له سهرزاران نهبوو.

ویلسون سهركۆماری ئهمریکا وه دهولهته خاوهن قودرتهکانی دیکه که له شهڕ دا پیرۆز ببون دهیانویهست به نهتهوه بچووکهکان مافی سهربهستی بدن وه ههروهها مهسهلهی کوردهکانیش له گۆڕی دابوو، وه مهبهستی وانش له بهر ئهوه بوو که پیکهاتنی دهولهتانی تازه سوود و قازانجی وانی زۆر له بهردایه.

کوردهکان لهوبهینه دا بۆ کوردستانی سهربهست ههولیان دهدا، بهلام ئهو کهرته شهبوونه قووربانی دهستی نهتهوه گهواره ئیمیرالیستهکان که له شهڕ دا پیرۆز ببون وه به کهیفی خۆیان و لات داگیراوهکانیان دا بهشو، دا برده کرد، وه دوو ده و لسه تی گهواره وهک ئینگلیس و فهرانسه بهشی زۆریان بۆخویان دانا، وه هیندی له دهولهته ئوروپایهکان وهک ئیتالیا وه یونانیش لهو جهمه به شدار بوون، کوردهکان، به سووک وهاسانی کلاویان چۆسه ری: دهر به گهکان واته فتودالهکانی کورد لهونیوه دا وهک میوه پڕۆن له بهردهستی دهوله ته خاوهن زور دا را ن دابوون و گالتهیان پێ دهکرا.

۵- شریف پاشا

لهی تهختی فرانسه له پاریس دا، پیاویکی سیاسی و، کۆنی دهولتی عوسمانی که له بنه مالهیه کی کورد بوو، پاشروه ستانی شهرێ ههولێ جیهانی تووانیویتی له کوبوونهوهی کنگرهی ناشتی خووازانێ جیهانی دا به شداریت. شریف پاشا له شاری سوولهیمانی له دا یک بووه، وهله قووتاب خانهی خواجای بابی له گهل شیخ مهحمود خویندویهتی، پاشان که له خویندن تهوابووه، له کاتی که به هیچ کوردیک کاری دهولتیا نهدده دا، به ههر چه شتی که بووه، له کاری دهولتی دا له شاری قووس تن تهنیه به شدار بووه، وه له دهه و، ده زگای دهولتی دا خاوهن جی و مهقام بووه.

پاشا ماوهیه که له سالی ۱۸۹۰ له لایهن سولتان عهبدوول حمید پادشای عوسمانی کراوه ته بالویزی عوسمانی له شاری ستکهلم، جابه و جوړه شهوپیاوه له ریزه پیاوه دیپلوماتهکان بووه وه ههر بهومه بهستهی که گوتمان خوێ له کوردایهتی له نه ناسیوی داوه، وه به چه شتی که نهی بۆ قازانجی گهلی کورد ههولێ داوه و، تی کو شاره. به بی کو سپ و کهند له قوولائی دلهوه کاری کردوه، کاتیک که له دا مه زانندی کو پری یه کیتی و، ته رهقی خووازی کورد ناگادارده بۆ له گهلان هاتو، چۆ پمیدا دهکات بهلام له سه رهوهی که شریف پاشا بوکاردارێ بالویزی فهرانسه ده نیردری، شهوان دژی شهکاره ده بن، شینجانیوان ناخو شێ له گهلان پمیدا دهکات، وه شهوه ها و کات له گهل شوړشی ۱۹۰۸ ده بیت. کاتیک که شهر ههل دایسی وه دهولتی عوسمانی پهیمانی هاوکاری خوێ له شهری دا له گهل ئالمان را ده گهینی، شریف پاشا دژی شهکاره دهنگی خوێ ده ره ده بری وه ماوهیه کی زور له مهودای شهرێ دا له کو شکی "مون کیف" له مونت کارلودا ده می شهوه.

مروقیکی فیودال و، پوول دار بووه، وه خو شێ را بووا ردوه: یه کی که له کوړه شه رباهکان له به ره وی داده لی و، ده نووسی که زیان بووی سوک وهاسان بوو، خو ش گوزه ران و، که یف خوشه وه وادیاره زورده وه له مه ندو، ۱۷

پوولداره. "ئینگلیسیکان که خوشیان نه ویستوهه، له بـاره‌ی وی دا خراپ ده‌گیرنهوه: تورکه‌کان ئه‌وی به پیاویکی خوش لیباس ده‌ناسن، ده‌لین پیاویکی له خوراپه وه له سورشتهوه پیاویکی نه‌زانه‌وگیژه! تورکه‌کانی میانه‌وه‌ی سویس‌ده‌لین که به‌خته‌وه‌ریکی گه‌وره له چاوه‌روانی وی‌دایه، ئینجا له‌گه‌ل کچیکی ده‌وله‌مندی مسری شای و زه‌ماوه‌ند ده‌کات ۱۸۰

پاش ئه‌وه‌ی که له‌سالی ۱۹۱۴ دا له ئنگلیسیکان نزیک ده‌بیته وه، وه که‌لکی لی وهرناگری، ئینجا له‌سەر‌را له‌پیش‌ئه‌وه‌ی دا‌که شهر خلاسی، چهن جاران‌لی یان نزیک ده‌بیته‌وه، وه هه‌روه‌ها له‌سالی ۱۹۱۸ وه له ۳ ی مانگی ژوئن دا له‌شاری مارسیی چاوپێ که‌وتنی ده‌ بی وه له‌گه‌ل سی‌پهرس‌کاکس‌کمیسه‌ر که‌نیوی کمیسه‌ری به‌ین ئهنه‌ه‌رینی له‌سەر‌ده‌بی، پیک‌ده‌گهن. شه‌ریف‌پاشا به‌ چه‌شنیکی‌را میاری به‌ سی‌پهرس‌کاکس‌ده‌لی که بریتانیای که‌بیر له‌گه‌ل دانی مافی نه‌ته‌وایه‌تی کورد، گومان و ته‌دبیری یه‌که، وه‌دانی به‌سه‌ر دا‌هی‌ناوه، وه‌کانگای مه‌رکه‌زی ئیداره‌ی کوردستان‌ش (بی گومان شاری موسل دان‌دراوه) – که‌ریگای به‌شیکی ئه‌و ناوچه‌یه‌ بوه‌فرانسه‌ ته‌رخان ده‌در ۱

به‌لام پاش‌وه‌ستانه‌وه‌ی شهر، له‌مودروس‌را (۳۱ دی ئوکتوبری ۱۹۱۸) ، شه‌ریف‌پاشا دیته و لاتنی سویس‌وه‌له‌لایهن سه‌باح ئه‌ددین سه‌روکی کۆری ئازادی خو‌وا‌زه‌کانی عوسمانی بانگ هیشترا که‌ بو‌چاره‌سه‌ر کردنی مافی ۱۹ گه‌له‌کان له‌کنگره‌ی ئوروپا دا به‌شداری بکات وه‌له مافی نه‌ته‌وا یه‌تـــی به‌رگری هه‌بی. به‌ راستی که‌شه‌ریف‌پاشا ئه‌وه‌هه‌موو هه‌ول و کوششی بو‌پیش‌بردنی کاری کورده‌کان کردووه، ئایا که‌سه‌بی زانیوه، وه‌که‌لک‌وقازانجی لی وهرده‌گرت؟
 ۲۰ له‌سه‌رئه‌وه‌ش‌را شه‌ریف‌پاشا پییه‌کی له‌پاریس و، پیه‌کی له‌لنده‌ن بوو!

له‌شاری‌لنده‌ن زۆر به‌تینه‌وه، پیش وازی لی نه‌کرا، چونکه‌ مه‌سه‌له‌ی مافی ئۆتۆنۆمی له‌به‌رچاوی‌را میاری ئه‌وان زۆر گرنگ نه‌بوو، وه‌ ده‌یان‌گوت که‌ نوێنه‌ری کورده‌کانه‌ له‌وبا به‌ته‌وه که‌ له‌گه‌ل ده‌وله‌تی عوسمانی هاوکاری ده‌کات وه‌ئه‌وه‌ش به‌مه‌یلی ئینگلیسیکانیه، وه‌ له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ش‌را به‌ شیک له‌خاکی ئیمپرا توری عوسمانی لی ده‌بیته‌وه، وه‌ئینگلیس ته‌نیا له‌گه‌ل لامه‌رکه‌زی ته‌وافقی هه‌بوو. ئینجا شه‌ریف‌پاشا له‌گه‌را نه‌وه‌که‌ی دا بو‌پاریس هه‌ولی دا که‌ له‌گه‌ل

وهزارهتی دهره وهی فهرانسه لهگهل پیاوه بهرزهكان ووت و وێژ بكات تا بهلكو مهسهلهی كوردستان لهوړیگایه وهجی به جی بیټ .

فهرانسه بهگومانی خووی لهبیروز ای شریفپاشای گهیشتبوو، وه دهی گوت كه شریفپاشا دهیهوی بیټه "ئهمیری كوردستان" وهمافی نهمتهوايهتی ناخو بۆكورد لهژیر فرمانی فهرانسهوهرگری . ٢١

بهراستی شریفپاشا بۆ وهرگرنتی مافی نهمتهوايهتی كورد لههیچ ریگایهكهوه كوټائی نهمهكرد، لهولا بۆئهلای دهچوو، لهگهل دهولهتكان راو ته دبیری دهكرد وهمه سه لهی كوردستانی بهگوي تهواوی بالويزهكان وه پیاوانی گهرهی رامیاری وهسهركومار هكاتی دهرهوه را ده گه یاند .

لهعی مانگی فوریهی سالی ١٩١٩ دا شریفپاشا لهگهل كلمانسو سهروکی بهرزی كنفرانسی تهشتی خووازانی دهولهتهپیروزهكان پاش شیری ههوهلی جیهانی، چاوپێ كهوتنیکی بهزیوه برد وه ووتووێژی لهبارهی مافی نهمتهوايهتی گهلی كورد واته ئوتوتومی کی كه ناوچهی دیار بهگر، خارپوت، بی تلیس وموسل وه ههروهها ناوچهی كووی سهنجاق و، ئورفاشی له بهردابی را گه یاند .

شریفپاشا به ئاشكرائی رای گه یاند كه ئهو داوا ی (تهواوی كوردستان) وه مافهكهی كورد ناكات، بهلكو تهنیا مه بهستی ئهوجیگا یانهیهكه رای گه یاندوه، ده نامه سهلهی كورد و كوردستان له ئهر زه رۆم را تاكوردی ئیران شه دهگریتهوه ٢٢ بهلام پاش چهن ههوتیک له نامهیهکی دا كه بۆ ویلسون، كلمانسو، لوئید

جورج وه ئورلاندوی نووسی لهوی دا (بهههست هیانی حكومهتیکی مووهقهتی كوردستان ی داوا كردو، وه مهسه لهی كوردانی وهبیر ئهوان هیئابوووه . ٢٣

دووژمنایهتی دهولهتی فهرانسه

بهلام زۆر زوو دهولهتی فهرانسه دووژمنایهتی خووی دژی ئاكار ی كوردهكان دهربری، وه له دژی دانانی ئهمارهتیکی كورد كه (دهستی ئینگلیس لهوی دابی دهنگی خووی دهربری .

کات و، چلونایهی دهولهتی بریتانیای گهوره

به شوینی شهوه دا له ٢٥ ی مانگی مهی ١٩١٩ شریف پاشا به میرلوئی مالس بالویزی بریتانیای گهوره له پاریس دا رای گه یاند که له بالفورد خووی بو نوینه رایه تی شه میری کوردستان ئاماده ده کات، وه به زوو پکی زوو شه دا خووازانه له بریتانیا ده کات ا

بریتانیای گهوره، مافی گشتی نه ته وایه تی کوردستان بناسی وه (له وی دا حکومتی کی ناوهندی) که ته وای مافی سه رو که کانی کورد وه مافی سه دساله ی شه وانی له به زداپی، له چوا رچیوه ی کاتی فتودالی دا په ناسری.

ئینجا پیاوه کانی سیاسی بریتانیای گهوره بو کوردستان بنی بردری وه وازی ئیداری ئابوری ورا میاری ونزانی به یارمه تی شه وان، وه له زیر چاوه دیری شه وان دا، ریک و پیک بکری و، گورانیکی باشی تیدا به کلیردری.

شریف پاشا که له وه هل بژارده دا خووی به نیوی شه میری ته وای و لات وه سه رو که کانی کورده قووس تن ته نیه دانابوو، به وچه شه دهیه بیست مه سه له ی کوردستان ته وای بکات

شریف پاشا گوتی که شه مافی که بو ته وای عه ره به کان له بهر چاوه ده گرن، ده بی بو کورده کان له بهر چاو بگیری وه ته نانه شه انه ی که له قوس تن ته نیه شدا هه نو، ده ژین " به و جو ره ی که گوترا بی ت. به ریوه بیردری ٢٢ به لام ئینگلیس نه هاته رییه . . .

ئینجا هه ره به وچه شه ی که پاش چهن حه وتوو ان پیاویکی را میاری ئیداره ی ده ره وه ی ئینگلیس رای گه یاند وه گوتی که "حکومه تی بریتانیای گهوره "له مانه وه کی دا له پاریس، نه ی توو انی وه که نه خشی سه رو کی کوردان به چاکی له باره ی مه سه له ی کوردستان دا دیاری بکات ا

ئینجا فره انس هه شه وه بیانوو یه هینا پی شی که شریف پاشا (ته وای داو خو وازی ئینگلیسی کانی به ریوه بر دو وه به داخه وه، چاره ره شی و به ده به ختی شریف پاشا له وه ی دا بوو که هه موو شه ویا ن تاوان بارده کرد،^{٢٥} ئینگلیس ده ی

گوت که ئەو پیاویکی لایەن گری فەرانسە ویکانە واتە (فرانکوفیل) هەرچەند لە میژوو داشەریف پاشا بە مۆفیکێ سازشکار و خوێژێک خەمر ناسراوە وە میژوو نووسەکان زۆریان بەوە برووا هەمە بەلام : ئەگەر ئەوە نەبایە هەرگز دەنگی نەتەوێ کورد لە کنفرانسی ئاشتی خووازانێ جیهانی لە پارێسدا بە گۆی ژا بەرەکان سەرکومارەکانی نەتەوێ دوونیا ، ژانە دەگەشت بەراستی ئەوەش زۆر جێی باوە ژنێ ، ئنگلیسیکان سەرئەنجام لەبارە ی ئەو مەبەستە کە شەریف پاشا قسەوێژێکی تەنیا بێ وە نەخشیکی گەورە لە کنفرانسدا بە دەستە و بەگری ، بەرگریان لێ نەدەکرد ، لەکاتی کدا لە قسەوێژەکانی دیکە کورد ولەهاتنی ئەوان بوفەرانسە بە رگریان کردووە !

ئینجا کە دوو تاقمی ژا میاری شیخ محمود (پاشای) کوردستانی خووارو کە لەبێژوتو ، دیمەشق دا کاریان دەکرد وە لەژێر چاوە دێری کۆری بەغدا یە دابوون ، لەگەڵ کۆریکی کە لەشاری قاهرە دا خەریک بوون ، کاری یەکتریان لەبەرچاوە دەگرت ، بەهۆی ئەوە کاری کوردەکان تیکەل و پیکەل دەبوو ، وە ئەو و دوو بەرەکی و جیاوازی بەرەهلەستیکی گەورە بوو بۆ پیشڕەفتی کاری کوردەکان . لەراستە قینەدا شەریف پاشا پیاویکی مەزن بوو ، وە لەبەنە ژەت ژا لە کاری ژا میاری دا بەشداری کرد بوو ، وە لەگەڵ پیاوە دیپلوماتەکانی ئۆزووپا و ئەمریکا کەهات و چۆنی هەبوو لەکاری خویی دازۆر سەرژاستی ببو هەلوێستی ئەوە بوو کە جگە لەمەسەلمی مافی کوردەکان ، نیوانی کورد ، ئەرمەنی شچاک بکات تا هەردوو نەتەو کە دووژنایە تیان لە نیوان هەل گیرێ ولەتەنشت یەک دابژین . ئەرمەنیکانیش لە زور بزوتنەوان دا بە شدار ببون وە بۆ مافی خویان خەباتیان زور کردبو .

رۆژنامەکانی ئۆروپا یە بەشی زیاتریان تەرخان دا بەلایەن گری لـە ئەرمەنیکان وە لەسەر ماف وەرگرتنی ئەوان زۆری لەسەر دەڕۆشتن وە کوردەکانیان لەو بێبەدا تاوان بار دەکرد ، ئینجا بۆ ئەوەی کە دیاری بکری کە لەراستە قینەدا کوردەکان دەیانەوی لەگەڵ ئەرمەنیکان نیوان ناخۆشیان نەمیێ وە تەنانت لایەن گری وەرگەنتی مافەکیان بوو ، شەریف پاشا سەرئەنجام کۆری ئەرمەنیکان کە بەسەر و کایەتی بۆغوس نوێر بوو هینا وە بەو چەشنە بەلکە ی نیشان دا کە ئیمە ناکوکیمان نیە ، بەلام کەلکی لێ وەر نەگرت ، لەئاکام دا لە ۲۷ ی ئاویریلی

١٩٢٥ پاش ئەو هه‌موو هات و چۆ‌وته‌قل لایه‌، هه‌ل په‌سێرد راوه‌ئاوات و ئاما‌نجه‌کانی که به‌ راستی خه‌ون و خیا‌لێک‌بوو وه که ده‌یه‌ویست‌بێ‌یته‌ ئەمیری کوردستان، به‌جێ نه‌گه‌یشتو، پو‌وج بووه‌!

ک‌لۆ‌بی کورده‌کانی قوس ته‌ن ته‌نیه

پاش ته‌وا‌بوونی شه‌ژ ک‌لۆ‌بی کورده‌کان له‌سه‌ر‌ژا ده‌ستیان به‌کار کرده‌وه‌، دوو م‌رو‌ف که له‌ کورده نه‌ته‌وه په‌رسته‌کانی نی‌ونجی، له‌ پێ ته‌ختی عوسمانی خه‌ریکی جوولانه‌وه بوون، نو‌په‌ر سه‌ناتور عه‌بدول قادر که ک‌ورێ شیخ عوبه‌ی دیل ل‌ابوو پاش ئەوه‌ی که له‌سالی ١٨٨٥ زانیسی دا ئێ‌ران به‌سه‌ر. بابی‌دا زال‌بوو، یه‌کیک له‌وانه‌بوو، ئە‌وی‌دی‌ئه‌مین عه‌لی به‌درخان‌بوو که پاش ئە‌وه‌ی که به‌راک‌انی له‌نی‌و چوون وه‌یان ک‌وچی دو‌وا‌یان کرد بو‌وبه سه‌رو‌کی به‌نی‌وی شه‌جه‌ره‌ی به‌درخان، ئە‌و دوو که سه‌ ده‌ستیان به‌دا‌ن‌انی ک‌ورێ کورد کرد. ئە‌و دوو م‌رو‌فه کومه‌لی " کوردستان ته‌عالی جه‌معیه‌تی" واته‌ (کومه‌لی کوردی پ‌له‌ی سه‌رووی کوردستان) یان پی‌گ ه‌ینا.

عه‌بدول قادر به‌ نی‌وی سه‌رو‌ک، ئە‌مین عه‌لی به‌درخان به‌نی‌وی نایب سه‌رو‌ک، وه ئە‌ندا‌مانی گه‌وره‌ی دیکه‌، وه‌ک ژه‌مزی به‌گی خارپوتی، ئە‌که‌رم به‌گی جه‌میل پاشا‌زاده‌ی دیار به‌ک‌ری، نه‌جه‌م‌ددین حسینی، مه‌مدوح سالم، دو‌کتور شو‌ک‌ری مو‌حه‌مه‌د، ئە‌مین زه‌کی به‌گ، حسین ئە‌مین به‌گ، نی‌ونیه‌ری خارپوت، مو‌حه‌مه‌د به‌گ نو‌په‌ری م‌ال‌اتی‌ا، سه‌ره‌نگ خه‌لیل به‌گی ده‌رسی‌می، مه‌حمود نه‌دی‌م پاشای دو‌ورما، وه ژێ‌نیرال مه‌سته‌فا پاشا وه حمید پاشای سوله‌ی‌مانی، له‌و‌ک‌وره دا‌ئه ن‌دام بوون.

زۆ‌ریان له‌و م‌رو‌فانه له‌ده‌م و ده‌زگای ئه‌مپه‌راتوری عوسمانی‌دا خاوه‌ن‌کاری گرنگ‌بوون، وه‌یان ئە‌فسه‌ری پایه‌به‌رزی ده‌وله‌تی عوسمانی بوون. سه‌ناتور عه‌بدول قادر یه‌کێ له‌کار به‌ده‌ستانی هه‌ره‌نزیکی ده‌وله‌ت‌بوو وه‌یه‌کێ له‌ ١٣ م‌رو‌فه‌کانی حکومه‌تی داماد فه‌رید بوو، که تا‌زو‌وخانی حکومه‌ته‌که‌ی له‌سالی ١٩١٩ مه‌ی ١٥ - ١٤) له‌لایه‌ن یونانیکا نه‌وه وه‌له‌داگیرکردنی سی‌مرن له‌گه‌لی هاو‌کاری کردووه‌.

سهرهنگ خهلیل سهروک پولیسی شاری قوسته نه نه بوو. ئینجا له ماوهی نیوسه ده دا، به لکوپتر کوژه گانی ئهمین عهلی به درخان، ئهمیر کامران به درخان: "پئی په کیان له نیو کورده گان دا بووه، وه پئی یه کیان له نیو ته شکیلاتی ئیسلامی و، عوسمانی وه گاندیدای وه زارته بوون. ۲۶ سه ره نه جهم ئهو کوپانه زور زوو ده ستیان به دانانی کلویی کورد به تایبته له شاره گانی وهک مالاتی، ماردنه وه خارپوت و دیار به کرگد.

۶- به سه رهاته تازه گانی کورده ناسیونالیسته گان

له ناوچهو، مهلبنده گانی کوردستان وه ههروه ها له پئی تهختی ئیمپراتوری عوسمانی دا، کورده نه ته وه په رسته گان سه پارت به ئاکارو کرده وه یان، دابهش ببوون، وه ده گوتری که له سی به سه رهاتی تایبته دا جوان وه دیار کهوتن: - تا قمیک به نیوی کانگای (کورد - تورک) بوون که مه به ست وه له ویستیان به هه ست هیانی ئیسلامی کردنی گشتی، واته به هه ست هیانی پان ئیسلامیسم بوو، که دژی ده ولتهی ئینگلیس له کوردستانی شمال و سه روو دا ده بزوتنه وه وه لایه ن گریان له شو ر شگیره گانی ئه و نه چه به ده کرد وه پیش گیری فه وریان له پیگه اتنی ده ولته یکی هه ره منی ده کرد، وه ههروه ها ئه گهر بی توو ده ولته یکی کورد له کوردستانی تورکیه دا به هه ست بیته نه یه لن بجیته ژیربالی ده ولته گانی ده ره وه وه یان له ژیر چاوی ده ولته به قودره ته گان دابن ا - دوو هه مین کوپی خه بات گیری ژا میاری به سه روکایه تی نوپه ری مه - جلسی سه نا به نیوی عه بدول قادر بوو که مه سه له ی سه ره به ستی نه ته وایه تی واته ئوتو نو می بو کوردستان هی نا بو پیشی.

- تا قمی سی هه م، به سه روکایه تی ئهمین عهلی به درخان بوو که داوای مافی سه ره به ستی گشتی بو کوردستان ده کرد، هه وه لین چاوی کهوتن و، کوپوونه له گه ل کوپه ده ولته یکان بوو، وه هه ولیان دا له وده رفه ته که لک وه رگرن، وه کاریک بو کورده گان بکه ن.

- مه سه فا عارف به گ وه زیری ناوخو، وه دوستی به درخان، زور زوو ئهو چاوی کهوتنه ی پیگ هی نا که خهلیل به گ بیته به حاکمی مالایا وه ههروه ها عهلی

به درخان شبیه حاکمی شاری دیار به کر . ٢٧

له کاتی چاپی که وتو، ووتو، ویزه کان دا کورده کان ههولیان دا که دووایی قسه کانی سالی ١٩١٩ بگرو، دریهی پیی بدن و، لهو دهرفتهی که عوسمانی تیدایه که لک وهرگرن، بهشی زورتی . کوپونه وهو، ههستان و، دانشتانه، له دهفتهری سهروک وهزیری عوسمانی پیک دههیندا .

ئه ندامانی کوری کورد که لهوگفت وگوپیدا به شداریان ده کرد بریتی بوون له: عهبدول قادر، ئەمین عهلی به درخان، مراد به درخان، مهولان زاده رفعت و، دووئه ندامی ئه فسهری کورد که نیویان سه رهنگ ئەمین به گوه سه رگورد عهونی به گبوون .

له لایهن دهولهتی عوسمانیوه ئه وهندا مانه له ووتو، ویزدا به شداریان ده کرد: حمیده ری زاده، شیخ ئەل ئیسلام بووک پاشا، وهزیری جهنگو، کاروپیشه، وه عهونی پاشا وهزیری مهعه دن .

عوسمانیان زایان وابوو که ده بی له پیشدا یاسایهک له سه ر بنه رتهی دانانی مافی نه ته وایه تی له کوردستان داله زیر چاوه دیری و، فرهانی تورکیه دابندری و بنوسری . وه ئینجا مه جلسی تورکیه شه و یاسایه سه له مینی له سه ره له لیستی ژیره وه هه ر دوو کوره که پیک هه ت بوون:

١ - حکومه تی ناوخوی کوردستان، بوئیداره کردنه که ی کوردستان، ژاندارم و کاربه ده سه ته کانی ئیداره کان له نیو خوی دا هه ل بژی ری وه له سه ره ئیش و کاریان دابنی .

٢ - بهشی زوری قازانجی ناوخوی ناوچه که بو ژاوادان کردنی و لات ته رخان بدری .

٣ - کورده کان له راوته دبیری ده ره وه ی گشتی و لات ده ته وان سن ها وه بهشی بکه ن و چاوه دی ر بن، ئه وه شه که ئاشکرایه که حکومه تی کورد به شی که وه لو لاتی ئیمپراتوری عوسمانی وه وه ک ده ست وباسک وایه بو ده وله تی عوسمانی ا

کوره را میاره کانی کورد به ووتارانه به لینی یان دابوو، وه پیشوازیان لی کرد بوو، به لام هه ره له شک وگومان دابوو، چونکه پییان وابوو، پاش ته و ابوونی شه ری جیهانی، ئیتر عوسمانی به چه شنیک شل و کوتو، که له لاو و کر ببوو، که نه ی ته ووانی داخوازه کانی کورده کان به جی بی نی . هه گه له ده شیان دیت که

تورکه کانیسه ووه ورده ورده دین له ژیر قسه کانیان دهدهن و پاشه کشی، دهکه ن مهسهله کی له بیر خویان بهر نهوه . ۲۸

دمه تهقه له بهینی کۆری کلویی کورد ، وه حکومتی تورکیه ی عوسمانی

کۆبوونه و هکانی کۆری تورک و ، کورد که بو پاپه ژاندنی مهسهله ی کورد له نهینی دا له گه ل یه کووت و ، وێژیان ده کرد ، وه نه نتیجه ی لی نه گیرا ، عینجا ورده ورده ووت و ، وێژه که ئاشکرا بوو ، یه که یه کی له کاتی ووت و ، وێژه کان دا تاوان بارده کرد .

به دوای ئه وه دا تورکه کان له رۆژنامه ی وه کیت ، داشمپیکی قه له میان ده سپی کردوه له هه وه له وه کورده کانیان تاوان بار کرد که داوا ی مافی گشتی نه ته وایه تی واته عیستقلال ده که ن ، وه نایانه و ی ئه مر مه نیکان له ومه به سه ده دا پیرۆزو ، به شدا ربن . ئه وه ی که ئاشکرا یه کورده کان ه یچ کاتیک ئه ودا وا ز له یان نه کرد بوو ، وه ده ول ته ی عوسمانی سه قه ت دان ی به سه ر ئه وه ی دانانه ده هی نا ، په س که و ابوو ، سوور ده زانی ن که ئه و داوا یه له و کاته دا دوو ژمنایه تی له گه ل حکومتی عوسمانیه ! جاهر ئه وانه دوو ژمنانی خه لکی کوردن ! ۲۹

به شوینی ئه و ووتاره له رۆژنامه ی وه کیت ی تورکه کان دا ، کورده کانیسه له رۆژنامه ی ژین دا به وچه شه وه لانیان داوه :

ئیمه ئه و تاوانه ژده ده کیته وه ، وه به چاکی تی ده گه ی ن که له وسه ر ده مه دا کۆری را میاری کورد هه رگز نایه و ی حکومتی تورک نا په حه ت بکات ، ده زانی ن که حکومت پاش شه ری جیهانی تووشی چ ناله باری وچه مر سه ری بووه ، ئیمه نامانه و ی چیو تی وده ردی سه ری له سه ر حکومت زیاتری که ی ن ، به لکو ته نیا داوا ی مافی به ش خوورا و ی خو مان ده که ی ن که سه دان ساله له دوای ده گه ژین که وه ده سه تی به خه ی نه وه ، ئیتر کو پره وه ری وچه مر سه ری بو کورد به سه ، کاتیک که کورده کان داوا ی مافی خو یان ده که ن وه ده لێ ن که زولمان لیگرا وه وه کورده کان له ده ول ته دا به شه ار نی ن ، ته ماشا که ن بزانی جگه له ومه به سه تانه چی دیکه مان داوا کردوه ! ۳۰

حکومت به کورده کان ده لی شو ریش گی رن به هه مو وچه شنیک تاوان بار یان ده که ن ، ئینجا له جیاتی وه ی که بو هیم و ، ئه هوه ن کرد نه وه ی و لات تی بکو ش

حکومەتی عوسمانی تائەوجیگایەگەشتە هێندێ لەسەر وەکانی کوردی
 لەبەند کرد، لەوانە یەکیان سەردەبیری رۆژنامەی ژین بەنیوی هەمزە بەگ بوو
 کە لە ئاخیری سالی ١٩١٩ دا بە مەرگ مەحکوم بوو، وە تاوانی ئەو هەبوو کە لەکو-
 یوونە و هەیکدا لە ماردەن بە شەنداری کردبوو گوتبووی کە "کوردەکان دەبێ خۆیان
 رزگار کەن" سەر وەکانی کورد^١ لەوکاتە عاستەمەدا زۆر چاک دەیان زانی کە نابێ داوای
 مافی گشتی نەتەوا یەتی بکەن وە لەو کارەش خۆیان دەپار است! وە لەو هی خاتر
 جەم بیون کە سەر ئەنجام کەنفرانسی ئاشتی خووا زان مافی کوردەکان دەسەلمینی
 و دەیان داتی وە نایە لێ لەژێر ئالای تورکەکان دا بمێ نیتەو.

دژی ئاکاری سیاسی وه به پیچەوانە میلی تورکهکان، ژاپرینهکه: یان
ئۆتۆنۆمی دەویست، یان مافی گشتی سەربەستی

بەلام زۆر زوو سەرۆکه کوردەکان لە دوودلی هاتنه دەری، شەریف پاشا
لەشاری پارێسە ۲۵ مانگی نوامبری ۱۹۱۹ لەگەڵ هاوکارەکانی، وه
نۆینەرەکانی هەرمەنی وه بەتایبەت لەگەڵ سەرۆک بوغوس نوێار بە پیک هاتنیگ
گەشتن.

شەریف پاشا به بوغوس نوێاری گوت که: گەلەکانی کوردو، هەر مەنی
کەهەروکیان لە رەگەزی ئاریان، پیوستیانە لەتەنشت یەک پیکهوه بژین وه
قازانجی شیان لەوهی دایه، هەردوک خەلکی ئەرمانی و کورد بوو دەست خستنی
ئازادی خەباتیان زۆر کردووه، وه ئاواتی کۆنیان سەر بەستی و سەربەخوئی
گەلەکانە، جا دەبی لەوبابەتەوه، هاوڕیو، هاو فکر بن، شەریف پاشا به
بوغوس نوێاری گوت: کە ناوچەو، سنووری کوردەکان و مەسیحیکان پیکهوه
دیاری دەکەن، وه به شوینی ئەوه دا تەسمیمی خویان به کون فرانسێ ئاشتی
خووازانێ جیهانی ژادەگەین. ۳۲

ووتووێژی ئەو دوو نۆینەرە لەنێو دەولەتەکانی ئوروپا و ئەمریکا دا
دەنگی داوه، وه ئەوانیش لەو مەسەلە یە پیشوازیان لی کرد.

ئەوپیک هاتنه، وه کۆمبەل پی تەختی عوسمانی واتە قوس تەن تە نیه
دەنگی داوه وه گوتیان ئیتر لەوهی دووا کوردەکان سەربەلای سولتان ی عوسمانی
واتە خەلیفە ی عوسمانیان نین وه به چاکی دیاره پیک هاتنی بەینی ئەو
دوورەقیه، دوورژمانیەتی لەگەڵ تورکهکانەوه ئەو کارە به خەیانەت دەزانین.

بەشینی ئەو پیک هاتنە ی بوغوس نوێارو، شەریف پاشا، کوردەکان بوونه
دووبەش، هیندی دەیان گوت که دەبی ئایا مافی سەربەستی گشتی واتە ئیستقلال
داوا بکری یان مافی نەتەوا یەتی ناوخو؟ یانی ئۆتۆنۆمی؟ ۳۳

ئاوۆزی و فکر کردنهوه لەبینی کوردەکان دا زۆر بوو نەیان دەزانێ چیکەن،

وه " مدعای ئینگلیسکانیش لهگۆڕی دا بوو "لهوههلو، مهرجه دا نهجمهددین حسینی، نووسەری گشتی پارتی دیموکراتی کوردی تورکیه، نامەیهکی بۆ پیاوه بهرزەکانی حکومهتی ئینگلیس نارد و گوتبووی که مهسەلهی "مافی سەر بهستی گشتی لهناوچهی کوردستان دا بۆکوردان، کارو کردەوییهکی تهبیعی و نهتهوایهتیه....

وه پیکهاتنی ئەو مهسەلهیه، بهتهوای ناخوشیکانی ناوچهی پوژ هەلاتی ئاسیای ناوه راست دووایی پێی دینی وه ههروهها لهو نامهیدا زیاتر مه بهستی وی ئەوه بوو که بهگویی دهولهتی ئینگلیس را بگهینی که داخووازی کوردهکان که لهکون فرانسای ئاشتی خووازانای جیهانی هاتۆته پێشی ناتووانی کوردهکان رازی بگات

کۆری ئەمین عەلی بهدرخان وه ههروهها چەن کۆڕیکی دیکەش لهروژنامهی (بوسفور) دا به داو خووازهکانی مافی گشتی کوردی گوت که: " ئیمه سولتانی عوسمانی ههربه خەلیفه دەناسین وه داوای جودایی ناکهین، جا به ههرحهشنیکبی، ئیمه دهمی نینهوهو، لهگهڵ ئەوان دهبین.

تاقیمیکی دیکه ی ئۆپۆرتونیست واته خۆڕپک خهزپیان وابوو که ئەگەر خەلکی کورد به مافهکە ی بگات، مهترسی ئەوهیه که له ئوروپا دوور که ویتەوه، یان له نهکاو تورکه نهته وه پهرستهکان بگه ژینهوه سەرئیمه، جاواچاکه به چهشنی ئوتونومی لهژیر ئالای تورک دا بمی نینهوه، وه لایهن گری ئەو مهسەلهیه، کهم بوون.... وهگوتیان که واباشه ئەومهسەلهیه بچتهوه بهرچاوه دیری و بلسون. بۆچی ئیمه نابێ مهسەلهی کوردستانی نه جهسهوه سەرئەستوی وان؟ دهنا ئەگەر حکومهتی مهزکەزی وه بهتاییمت هیزی نهتهوایهتی نارازی بن؟ ئەو وهختی ئیمه چمان له دهست دی؟...

مروئیکی که لیڤه دا زۆر تین و، حهرا رهتی لهخۆی نیشان دهدا... وه خۆڕپک خهزەکان (ئۆپۆرتونیستهکان) ش زۆریان خوش نه دهو یست سه ناتور عهبدوول قادر بوو!

لهروژنامهی "ئهل عیقدام" له ٢٧ فورییهی ١٩٢٥ دا عهبدوول قادر ووتوو پێکی کردبوو، ووتاریکی نووسی بوو ههولێ دابوو، که پیکهاتنهکە ی شەریف پاشا، بۆغوس نووباری چکوله کاتهوه وهگوت بووی که: "ئیمه لهگهڵ

تورکه‌کان له‌یهک جیگان و، وەبراین، یه‌کتر مان خوش‌ده‌وی، هەردو‌کمان موسولمانین، بغزو‌کینه‌مان له‌نیودانیه! ئیمه ده‌مانه‌وی ته‌نیا ئازادیکی خو‌مان هەبێ، پیک‌هاتنی به‌ینی شەریف‌پاشا وە بو‌غوسی نو‌بارته‌نیا له‌ئاکاما دو‌وژمنایه‌تی له‌گەل تورکه‌کانه، وە ئەومەبه‌ستەو هەلو‌یستی که ئیمه ده‌مانه‌وی رۆژیک به‌ده‌ستی بێنین ئەوه‌نیه!"

و‌ه‌کۆری شیخ عوبه‌ی دیل لای ئا‌وای له‌سەر‌رۆشت: ۲۲

"له‌کاتی حازردا پینج پاشه‌ش ولایه‌ت کورد نشی نن که حکومه‌ت دان به‌ما‌فی نه‌ته‌وايه‌تی له‌و‌ولایه‌تانه‌دا ده‌نی و‌ه‌ئیمه له‌سەر مانه‌که له‌و و لاتانه‌دا (هەول بو ئا‌وه‌دانی و‌گه‌وره‌کردنی به‌دین) و‌ه‌پیا‌وی حق‌وقی و به‌شەرف‌و‌راسته‌قینه هەل بژی‌رین و‌ه هەربه‌وجه‌شنه‌ی که من به‌ئێ‌وه د‌لیم، لێ‌ره دا‌را‌ده که‌ینم که‌ئیمه‌دو‌ژ منایه‌تیمان له‌گەل تورکه‌کان نیه و‌ه‌ئیمه ته‌نانه‌ت ده‌مانه‌وی له‌ما‌فی سەربه‌ستی نا‌وخو (ئوتونومی) که دا‌وا‌ده که‌ین، حکومه‌ت یارمه‌تیمان بدات، و‌ه له‌گەلمان بۆ‌دامه‌زراندنی ئەوما‌فه و‌ه به‌رێ‌وه بردنی، ها‌وبه‌شی بکات. " ۲۵

پاش‌چهند رۆژیکي دی، عەبدوول قادر له‌گەل رۆژنامه‌ی "ته‌سویری عیفا‌کیار" ووتو، و‌یژیکي نویی کرد و‌ رای گه‌یاند: " به‌راستی ئەوه‌کاریکی زۆر هەله‌یه که کورد هەلو‌یستی بێ له‌تورک جودا بێته‌وه، ئە من به‌به‌شی خو‌م به‌و‌کاره به‌لێنی ناده‌م، ئایا م‌ر‌ؤ‌ف به‌راستی نابێ له‌و کارانه‌دا خور‌د بێته‌وه‌و، ر‌ا‌وته‌دبیربکات؟

یه‌کی‌تی و‌په‌یمان ده‌ته‌وانی له‌به‌ینی موسولمانان دامه‌به‌ستیکي گه‌وره بۆ‌په‌لی سەره‌که‌وتوو پیک بێنی و‌ه‌کوردە‌کان له‌ حەقیقه‌ت‌دا، حو‌زمه‌تیکي تایه‌ت‌بو خەلیفه‌ی عیسلام داده‌نن، له‌ئاکام دامن‌لایه‌ن گری ما‌فی نه‌ته‌وايه‌تی نا‌وخو له‌ چو‌وار چی‌وه‌ی تورکیه‌دام و‌ه‌من لێ‌ره‌دا به‌ته‌نی نیم، و‌ه "کمیه‌تی ئازادی کورد" ئەوه‌ی پێ‌ویسته‌وه‌باش‌ده‌زانین که کوردە‌کان به‌مه‌یلی خو‌یان ئەو‌کمیه‌ت‌یان دانا‌وه، کاربه‌ده‌سته‌کانی عوسمانی به‌ در‌یژائی س‌اله‌کان‌دا له‌وباره‌دا‌کو‌تایان کرد‌وه و‌زوولمیان له‌کوردە‌کان کرد‌وه، که ما‌فی نه‌ته‌وايه‌ت‌یان نه‌دا‌وه"، و‌ه‌ه‌روه‌ها عەبدول قادر له‌کاره‌که‌ی شەریف‌پاشا ر‌خه‌ی گرت و‌گو‌تی که کارو کرد‌ه‌و‌کانی وی (نه‌ته‌نیا به‌ قازانجی کوردە‌کان نیه، به‌لکو به‌قازانجی تورکه‌کانه"، س‌ه‌ره‌نجام ئەو‌کارو کرد‌ه‌وه‌یه له‌مه‌ج‌لسی عوسمانی‌دا ده‌نگی دا‌وه و‌ئال‌و‌زی به‌هه‌ست ه‌ی‌نا‌وه

نوینرهکانی کوردی (سهربهدهولت) دژی ئاکاری عهبدول قادر، دهنگی خوڤان دهریز و ده داوای عهزل ولابردنی ویا له دانشگهی کرد، وهگوتیان که عهبدول قادر بهسهرزهمین و، نهتهوهو، حکومت خیانت دهکات. " ۲۶

وهلهسهرهتای مانگی مارس ۱۹۲۰ نوینرهکانی ناوچهی کوردستان لهشارهکانی وان ئهززهزۆم، ترابوزان، ههکاری، وه با یهزید، داوای لاجوونی عهبدول قادریان له نونهرا یهتی سهنا کرد!

لهئاکام دا ههیندهیان ههیش بۆهیناو، وهزهزیان کرد کهمهجیور بووله ۱۵ مارس دا لهسهرکاری خو ی لاجی.

۷- نیوان ناخوشی و، دووبهرهکانی لهبزوتنهوهی کورد

ئوهههوالو، خهبرانهوهئهوئاکارانهبوونههوئیئوهکهکلوبی کۆزی کوردقهلشتی تیگهوی به تایبته له خانهوادهی بابان، دژی سهروکی مهجلیسی نوینهران دهنگی خوڤان دهریز لهسهرهتای مانگی ئاوریلی ۱۹۲۰ عهبدول قادر بهنیوی (زاهیری کورد) ی قوس تهن تنیه، یانی بهنیوی تاقمیکله دانشتووانی کوردی پیتخت، زایگهپاند که تنیا من دهتوانم، وه لهخۆم رادهبینم که لهبارهی کاروباری کوردهکان دا بدویم!

لهلایهکی دیکهشهوه، لاوان و روشن بیرهکانی کورد، کهلهدهوروبهری ئهمین عهلی بهدرخان کوڤبوونهوه، داوایان کردکهعهبدوول قادر لهسهروکایهتی کانگای کلوبی کورد لابردری! وه لهسهرکاروباری را بهری لاجی.

سهرئهنجام دووبهرهکایهتی دههاتپتر بی وهدوووکۆری ناسیونالیستی کورد له قوس تهن تنیه دا به ناوانی (کوهملی کوردی سوسیال) کهئهمین عهلی بهدرخان لهگهلهمدوح سهلمیم که، سی کریتیتریئهوکوهمله بووه ئهوی دی بهنیوی (کوهملی کورد و کوردستان کهلهلایهن عهبدوول قادره وهبهپیوهدهبردرا ههستیان ههبوو.

زهقییهکانی سهناوۆر عهبدوول قادر وه بهتایبتهئهندامانی خانهوادهی بهدرخان لهگهلهوههمیشهزۆر بهراستی و دووروستی نهدهبزوتنه تهواوی پیاوه دیپلوماتهکانی دهرهوه که لهگهلهمدووول قادر تیگهلاویان ههبوو، ئهویان

به مروتیکی مه زهه بی ناسیوه، وه حورمهت و ژیزیان بودانا وه، جابه وهوویه بووه که بۆلایوی کیشران، ئومرۆقه موسولمانه به چاوی خهلیفته ماشای پادشای عوسمانی کردوه، وه له بهرئه وهه لویستهش بووه که بۆ کوردهکان ئوتونومی داوا کردوه تا ههر له ژیر ئالای تورکهکان دابمێ ننهوه به گومان دهیی بگوتری که بههزۆر مه بهست و ده لیلان کۆری شیخ عوبهی دیلا بههوی چاوه دیری را میاری وه حهقی بووه که بۆ مهسهلهی کوردستان بهو چهشنه خوێ محدود بکات و، ههر به وهنده رازی بیت.

له نیووت و ویزیکی که له بهینی پیاویکی سیاسی پایه بهزی بریتانیا وه عهبدول قادر له قوس تن ته نهیدا که وه دی هات، عهبدول قادر ئه وه پهندهی کوردی گیرا بووه: "ئه گهر دووژمنی تو میروو له به کیشیی، نابی پپی لی بخشینی و بی کوژی" وه گوت بووی: ^{٢٧} له سه ره وهش را ئیستا که سوور ده بین که و لاتی تورکیه له لایهن دهوله ته کانه وه داگیرکراوه، وه له شهرداشکان، به لام نابی ئیمه ئه وان به گالته بگرین و کایه یان پی بکهین. جائه گهر کوردهکان بیتوله سه ره مه سه لهی مافی نه ته وایه تی گشتی برۆن، وه هیزی نیزامی نه ته وانی وازی وولات به چاکی به ریوه بهری، ئیتر تورکهکان مه سه لهی ئاشتی له گشت دا پشینیار ده کهن وادیار بوو دووشت له بهر چاوی عهبدول قادر گرنگ بوو: مه به سه ته کانیکی که به شوینی وه رگرتنی ئوتونومی دادیته پپی

— مافی سه ره به سستی گشتی — وه مه سه لهی یه کیتی کوردهکان بوو.

ئینجا به پیچه وانهی داخواری ئه مین عه لی به درخان، عهبدول قادر مافی نه ته وایه تی ناو خوبی له زیر ئالای تورکهکان داپی باشر بوو، له کوردستانیکی سه ره به سته که به ره، بلا و بوون و ته قینه وه برووا!

عهبدول قادر له شاری قوس تن ته نهیدا به مستر دوروبیک کمیسه ری پایه به رزی ئینگلیسی را گه یاند که: "ئه گهر حکومه تی سولتانی عوسمانی بییه وی که له کاتی حازر دامافی سه ره به سستی گشتی به کوردستان بدات وه ئه کساره به ریوه بهری، هیچ که لک وقازانجی تیدانیه واته ئه وه مه به سه ته ناتووانی به نیوی مافی سه ره به سستی گشتی بیت. ^{٢٨}

۸- له "پشتیوانیک" دهگه‌زان

پاش سەدهیه‌ک خهباتی چه‌کدارانه بو‌ئا‌زادی و سه‌ربه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی گشتی، له‌ئاکام دا کورده‌کان بو‌یان وه‌دی‌ار که‌وت که له‌ری‌گای نی‌زام—ی و، شه‌ره‌وه چی‌یان بو‌ نا‌چی‌ته‌سه‌ری، جاده‌ستی‌ان به‌ خه‌بات له‌ری‌گای را‌می‌اریو، دی‌پلوما‌تیکه‌وه دا وه‌پی‌یان وابوو که‌ ئه‌گه‌ر پشتیوانیک نه‌بی هیچ کارێک نا‌کری سه‌روکه‌کانی ناسیونا‌لیستی کورد له‌خانه‌دانی به‌درخان به‌تایه‌تی بو‌چاره سه‌رکردنی مه‌سه‌له‌ی کورد هه‌ول‌یان دا که‌له‌گه‌ل را به‌رقو‌دره‌تمه‌نده‌کانی ئه‌ورو‌پایی نزیک بنه‌وه، وه‌فکرو رای ئه‌وان بو‌لای خو‌یان بکێ‌شن.

— وه‌له‌هه‌وه‌له‌وه بو‌لای ده‌وله‌تی بریتانیای گه‌وره چوون، وه‌یارمه‌تی‌ان له‌وی‌یست چوون که‌ ئه‌وده‌وله‌ته‌ خوی به‌را به‌روسه‌رکرده‌ی ئاسیای کۆن وقه‌دیم ده‌زانی وه‌ باشان‌ش ده‌وله‌تی فه‌رانسه‌بوو که‌ له‌ژی‌یه‌ی قو‌دره‌تی دوو هه‌م حساب ده‌کرا. هه‌موو کور‌دی‌ک ده‌یزانی و ده‌ی سه‌لمان‌د که‌ ئه‌گه‌ر ئینگلیس به‌ مه‌سه‌له‌ی کورد را‌زی نه‌بی‌ته به‌کو‌مه‌گ و یارمه‌تی ئه‌وان نه‌بی، نا‌توانن سه‌رکه‌ون، وه‌ کور‌دستان له‌دا‌هاتو‌دا به‌هه‌ست نا‌یه‌ ده‌یان گو‌ت که‌ ئی‌مه به‌هه‌موو جو‌ری‌ک حازرین خزمه‌ت به‌ده‌وله‌تی ئینگلیس بکه‌ین، به‌شه‌رتیک که‌ وه‌لا‌تمان له‌ژی‌ر چاوه‌دی‌ری ئه‌وان دا‌بی!

له‌وسه‌رو‌کانه که‌ به‌گومانی وی کورد ده‌ی توو‌انی‌ پر‌زگار‌بی، نه‌جمه‌ددین حسینی ده‌بیری کلی پارتی دیموکراتی کورد بوو، که‌له‌گه‌ل کمیسه‌ری پایه‌ به‌رزی ئینگلیس به‌ووتو، وی‌ژ خه‌ریک بوو! ۲۹

زۆری‌ان له‌سه‌رو‌ک، و‌را‌به‌ره‌ کورده‌کان ئه‌و هه‌لو‌ی‌سته‌یان هه‌بوو، وه‌پی‌یان وابوو که‌ گر‌بی کاره‌که به‌ده‌ستی ئینگلیس یا فه‌رانسه ده‌کر‌پ‌ته‌وه... وه‌هه‌روه‌ها سه‌نا‌تۆری نو‌ین‌ره‌ عه‌بدو‌ول قا‌در که‌ له‌سالی ۱۹۲۵ زاینی دا‌کو‌چی دوو‌ائی کرد، له‌سه‌ره‌ورا ته‌دبیره‌بوو!

ئه‌مین عه‌لی به‌درخان له‌شاری قوس ته‌ن ته‌نیه‌دا، یادداشتو، — نا‌ملکه‌یه‌کی دا به‌کمیسه‌ری پایه‌ به‌رزی فه‌رانسه وه‌له‌پاش ئه‌وه‌ی که‌ نی‌وه‌کانی شه‌جه‌ره‌ی

خوځی به دوورو، دريژ نووسی بوو، وه که سروکاری خانواده کهی نیو برد بوو که هیندیکیان له وانه له پیکای خهبات وراپه پینه کهی کوردستان دا بو وده ست هیانی مافی سهر بهستی گشتی خویان بهخت کرده، به دووای شهو دا نوسی بووی که:
 ئیمه له کوردستان دا له حورمه تیکی گه وره کهلک مان وهرگرتوو، وه نفوز مان هه بووه، وه به تاییمت له وناوچه نه دا که شهو دی و بهر بهشی دهوله تی فرانسه بکووی، نفوزو، قودره تی ئیوه کاتیک دهه توانی کارگر بی وه به ئامانجی خویی بگات وه له ناوچه که دا به ئاشتی و، هیمنی دهست پهیدا بکات که ئه وان بی نیسته بهرحه مایه توده ست به سردا گرتنی خویی وه له ژیر چاوه دی ری ئه وان بی ۲۰.

له مانگی ئاوریلی ۱۹۲۲ نفوزی بریتانیا کهم بووه، ودهوله تی فرانسه له کاتیک دا که له گهل نه ته وه په رسته کانی که مالی خوینی پیک دهه خست، عه دوول قادر به سروک وه زیری فرانسه، پووان کارری گوت که ئه گهر ئیوه به نهینی له گهل حکومه تی که مالی کان بدوین، وه له باره ی مافی نه ته وایه تی ناوخی کوردستان قسه بکه ن "ئهنش به را بهری کوردستان دا بندریم، حازرم که نوشتاریک بدهم که نفوزی خوم به ته وای بو وده ست هیانی سووریه بو دهوله تی فرانسه، وه کارپخهم" (له ونامیلکه که دا نووسی بووی که شمه کی تجاره تی فرانسه به ئازادی له کوردستان دا بجیته سهری وه په واجی هه بی!
 کیامل به درخان که لایمن گری زووسه کان بوو، وه له شاری تغلیس دا ده ئیا، له مانگی ژانویه ی ۱۹۱۸ دا، به ئینگلیسیکانی پیشنیار کرد که "هه لایساندن ی ئاویریکی گه وره له سهرتاسهری کوردستان دا واته له سنووری ئیران را نادیار به کر "ئه گهر له پرووی نه خشه یکی دروست پیکی بی وه یه کی تی له نیودایی: ئینجا من بو ئیداره کردنی و لاتی کوردستان حازرم وه قول هه لده مالم وه کاره که به دهسته وه ده گرم! " ۴۲

له نیو ئارشیوی را میاری و دیپلوماتیک دا به دريژائی ساله کانه وه، واوه ده رده که وی که ته وای را به ره کانی کورد، ته دبیریان شهو بووه که بو گه یشتن به مه سه له ی کورد وه را په راندنی شهو مه سه ته، ده بی یان یارمه تی له ئینگلیس وهرگیری، یان له فرانسه: "ئه گهر ئیمه بمانه وی مه سه له ی کوردستان وه گه یشتن به مافی ناوخی (ئوتونومی)، وه یان گه یشتن به مافی سهر بهستی گشتی (ئیسقلال) کورد حهل کهین، پیویسته ده ستور له ئه وان وهرگیری وه شهو ش نابیته هو ی

ئهوه که لههیا ساو، کردهوه لادین!

ئینجا ئهگەر تهواوی ئهو رابهره کوردانه پیکهوه فکروپایان یهک بایه، وه له بیرى پادشایهتی و، رابهری و، خوهمل کیشان و، له خوڤازی بون دا، نه بانایهوه سوبسیدیان نهویستایهوه مهبهستیان پرزگاری نهتهوه که بایه، وه ههروهها له کاروباری کوردستان دا غافل نه بانایه، پیویست بوو له دهرفهت وهمل کهوت که لکیان وهگرته بایه، وه به کهم و، زۆر له گهل دهولهته زۆرداره کان به وجیگایه که یشتبانا به که سوودی لی وهرده گیرا، به گورجی رازی بانایه. بهلام نهیان توانی ئهواره بکن، نووسهریکی پایه بهرزی کاروباری ئیداری دهروهی ئینگلیس گوتیهتی: "خهون و خیالیکی که پارتی لاوانی کورد دهی بین و، دهگهن وه قامک له سهرخه و پوول و پارو و پیاوهکانی دهولهتهکانی دهروهه داده نین، بهراستی خهون و خیالیکی بهتالهوه قهت بۆیان ناگونجی "وه سهرکه وتنی تیدا نابیندری، ئهوهی که ئاشکرا بوو، رابهره کوردهکان "نه دارو فهقیر" بوون وه تهنیا له نیو ئهوان دا سهنا تور عهبدوول قادر —وو که داراوده وله مهنه بوو.

قوس تهن تهنیه هیستا ناوهندی هان دانئ بوو وههه موو ولاتی عوسمانیشی دهگرتوه. وهزیری ناوخوی تورک لایهن گری انگلیس بوو، وه فهرانسه — ویکان بهوهیان تاوان بارکرد که ۱۵۰۰هه ۱۵ لیری بهرتیل له انگلیس وه رگرتوه. ئهوانی دیش ده ولتهی فهرانسهیان له وبابهته وه تاوان بارده کرد. انگلیس لایهن گری کوردستانی خووارو بوو، فهرانسه ویکان، رووسه کان و ئیرانیکان ههریه ک مدعا به کیان هه بو.

کنفرانس ئاشتی خووازان که له ۱۸ ژانویهی ۱۹۱۹ دا کراوه، بریتانیای گهره، وه فهرانسه هوش و گوشیان له سه رمه سهلهی وولاتی عوسمانی بو، ئیدی گوئیان بوسه رو که کوردهکان شل نه ره کرد.

کوردهکان بههيوای ویلسون سهركوماری ئهمریکا بوون، بهلام تهنیا نوینهرانی ئهمریکائی بوولاتی سوریه و، قوس تهن تهنیه، بهین ئهن نههرین و ئاناتوله، چوون پاش سال و نیویک دهولهته زۆر داره پیروژهکان له شهزی جیهانی ههمل دا که دهیانه ویست مافی خهلهکهکان له پهیمانی سیوردا (۱۱ ی مانگی ئوتی ۱۹۲۰)

بدەن ، تەنیا لەسەر کاغەز نووسرابوو وە ئەوپەیمانە لە بەینی "نەژین - ژیان" (مردن - نەمردن) دا ماڤۆوە وە نەیان تەوانی، یان کەیفیان لێ نەبوو کە مەسەلەى رۆژەهەڵاتی ناوەراست حەل بکەن وراى پەرکێن وە مافی کوردەکانش بەوجورە لەبەرچاو نەهات و بە رێوە نەبردرا .

لەکون فرانسى ئاشتی خووازانى جیهانى لەبەشى کنگرەى سیۆز دا

کە باسى کوردەها تېڤگۆرێ، لەبارەى ئە و دوو مادە انەى خووا رە وە لە سە رى رۆیشت بوون . لە مادەى ٦٢ ی یاسای مافە کانی گە لە کان دالە کمسیونى ئتالیا - فە رانسە نەگلیس کە لە شارى قوس تە ن تە ینەگیرابوو ، ئاوانووسرابوو :

پێویستە لە ماوەى ٦ مانگان دامافی سە ربه ستنى نە تە وایە تى ناوچەى کوردستان بێتە جێ . . .

وە سە ر ئە نجام ئە وسە رزە مینانە بۆ مافی نە تە وە کە دیاری کرابوو کە بریتی بوون لە : ناوچەى فورات ، راپاتە لە جنوبە وە تاسنووری مە سحیکان ، وە لە شمال را تاسنووری تورکە کان ، کە دە گاتە وە وولاتى سووریه وە ناوچەى بە ین ئە ننه رین ، " . .

لە مادەى ٦٤ رادیاری کرابوو ، کە ژمارەى دانشتووانى خە لکی کوردلە هە موومە لێ نە نە نش تە جیگانی کوردی ئوتۆنۆمى دا ، لە ماوە ی سالیکی داسە رژمیڤى بکری وە ینووسری ، چونکە ئە وکارە ساتە بۆ پاشە رۆژی بۆمە سە لە ی پیکهاتتى مافی سە ر به ستنى نە تە وایە تى گشتى کوردستان کاریکی پێویستە " .

بهشی دووهم

ساله کانی بهرهلستی

مهسهله‌ی مافی نهته وایه‌تی ناوحو واته ئوتونومی، وه دانی مافی سهر به ستی گشتی به کورده‌کان وه ههروه‌ها مه‌تل‌ه‌ی چکۆله‌ی دیکه‌ش، که یه‌ک به یه‌ک له‌په‌یمانی سیۆردا، چ له‌لایهن ده‌وله ته‌گه‌وره‌کان‌ه‌وه، وه چ له‌لایهن کورده‌کانی رامیاری، زانا وه که به شداریان له دانشته‌کان دا کردبوو، وه باس‌لی کرابوو، بووه‌هیچ وه به‌چه‌شنی بروسکیگ هاتو، رویشت.

ئینجاله‌و کنگره‌یه‌دا دوو مه‌سه‌له‌ی دیکه له‌گه‌ل ماف‌دان به‌گه‌له‌کان تیگه‌ل ببو، وه بریتی‌بوون له‌وانه، هه‌وه‌ل زیندو بوونه‌وه‌ی ده‌وله‌تیکی تازه‌ی تورک‌پاش شکانی ده‌وله‌تی ئمپراتوری عوسمانی‌وه ته‌واو‌بوونی شه‌ر، له‌ژیر‌چاوه‌ دیری‌وه حکومت کردنی که‌مال‌سته‌فا.

ئه‌وه‌ی دی به‌هه‌ست‌هاتنی ده‌وله‌تی عراق به‌ سه‌رو کایه‌تی شافه‌یسه‌ل!
وه‌بو کورده‌کان مه‌سه‌له‌ی موسلیان هیناپیشتی وه‌ته نانه‌ت په‌یمانی لۆزان‌ش نه‌یتووانی ئه‌وه‌به‌ر‌هه‌ل‌سته‌ی له‌نیۆبه‌ری، له‌ئا‌کا‌ماسیۆیریکی تاریک له‌ساله‌کانی دا‌هاتوو، ناوچه‌ی کوردستانی دا‌گرت. وه‌کورد‌ه‌کان له‌ژیر چه‌پۆکه‌ی سی قودزه‌تی تورک، وه‌فارس وه‌ئینگلیس دا‌ماوه.

بو‌یه‌ده‌لێن ئینگلیس چوونکه‌ عراق که نیوه‌ی کوردبوو، له‌ژیر ئالای ئینگلیس ده‌هات به‌هه‌ست‌ه‌ی. ئینجا له‌پ‌یاز‌یکی تازه، واته له‌لایهن قودره‌تیکی ده‌ره‌وه که ره‌قیبی ئینگلیس و تورک‌بوو، کورده‌کان دل‌داری ده‌درانه‌وه، ئه‌ویش ده‌وله‌تی یۆنان بوو. کلۆبی کورده‌کان له‌شاری قوس‌ته‌ن ته‌نیه‌دا‌ده‌سته‌ی یارمه‌تی

بولای وی درێژ کردوه ههولای دا له دژایهتیکی که له بهینی تورک - ئینگلیس به ههست هاتوو، که لک و هرگری، لهو نیوانهش دا لوهید جوړج که له هات وچو دابوو، وه له ئاکاردا دژی مستهفا که مال بهرگری دهکرد، بهلام بی که لک بوو کاره ساتیک له گورپی دابوو، که پیویست بوو، زوو راپهریندری. بهلام له وکاته عاسته مهش که لک وهرنه گیرا، وه قهول و قهرار پکی که داند رابوو که یارمهتی به کوردهکان له رپی به غدا و بهگات، نهگهیشتی، وه سه ره نهجام راپهرینه که له سالی ۱۹۲۱ له لایهن حکومهتی تورکیه تیک شکاو، کوژاوه.

له راسته قینه دا کورد له هه موو لایه وه که زوری بو هات بوو، واته له هه موو لایه کیوه دهستان لی ده وه شاند، تورکهکان و ئیرانیان ههریک له لایه کیوه، ئینگلیسکانیش ههر به وجوره زور بهی له کوردهکان ده دا.

له ئیرانی دا راپهرینی سمایل لاغا سکو بو رهزاخان که تازه به شایهتی ئیران گهیشتبوو مهترسیکی گه وه و، به ره هه لستیکی زل له بهرچاو ده هات، ههر بهو هه لویسته وه بوو، که رهزاخان دهیه ویست په یوه ندیکی تازه له گه ل ئینگلیس به ههست بیی.

له مانگی ئوتی ۱۹۱۹ دا، په یمانیکی له گه ل ئینگلیس بهست، به راستی به بهستنی ئه وه په یمانانه، جا، چ له ئیران، وه چ له تورکیه دا که به رپوه ده بر دراو، ده به ستر، ههر گز و ههر گز ئه وه قهرار مه دا دهی که له پیشوودا بو کورد له بهرچاو بوو، وه رستهو، ره سه نیکیان که بو چا وه دیری کرد بوو، به جی نه هاتو، خیانهتی پیکرا.

له حه قیقهت دا ئینگلیس له بهر قارانجی خو ی له ناوچه که دا خو ی گیل ده کردو، چاوی ده قووچاند، وه دهنگی له بهر ده رنه ده هات، تورکهکانیش خه یانه تیان کرد، وه په یمانهکانی دیکهش مه حکوم کران، وه له بیر چوونه وه. هاوکات له گه ل ئهو کاره ساتانه، لهزه ویوو، زاری و لاتی تازه پیکهاتووی عمراقیش دا، شیخ مهحمود، له ناوچهی کوردستان دا خه ریکی بزوتنهو، خه بات بوو، وه مه بهستی ئه وه بوو، که له دوو ژمانیهتیو، دو بهر هکی دوو ره قیبی تورک - ئینگلیس که لک و هرگری، وه له گه ل تورکهکان دژی ئینگلیس هاوژی بی، وه ههروه ها له "ناوچهی کوردستان" ی عمراق داسه ره خو ی وه دهست بختو، به پادشایهتی بهگات.

بهلام شهوی له بهرچاو بوو، ئینگلیسیکان قهت نه یان دهویست که له
 عراق دا دوو پادشا، یانی شیخ مه محمود وه فهیسل بههست بین!
 ئینجا دوور له ههموو عقلو، مهنتیک، به چهشنی پیشوو، دهوله تهزور-
 دارهکان، راپهرینی کوردهکانیان، که بهراستی دههات که لکی لی وهگریری وهله
 رپیازی ئاواتو، ئامانج دا بیټ، سهرکوتیان کرد، وه نهتهوهی کوردیان له تهمو،
 خهم داهیشهوه.

فه سلی ۱

۱ - شوژی کوردستانی تورکیه (۱۹۲۱)

لهکاتیک دا که کوردهکان ههولیان ده‌دا وه‌تی ده‌کوژان که ده‌وله‌ته که وره‌کان به تاییه‌تی بریتانیای که‌بیر به‌مه‌سه‌له‌ی کورده‌کان تی‌زایی‌نی هه‌بی، مسته‌فا که‌مال هاته‌ سه‌رکار، وه‌ لیده‌ره کورده‌کان‌ی شاری قوس‌ته‌ن ته‌نیه‌ش زوریان پی‌ ناخو‌ش‌بوو.

ئه‌وه‌ی که به‌چاکی روون ببووه‌ مسته‌فا که‌ مال له‌سالی ۱۹۲۰ دا له‌گه‌ل به‌ره‌ه‌ل‌ستیکی گه‌وره‌ی نیزامی روو به‌ روو ببوو، ئه‌ویش قه‌لپو‌زو، هی‌زی کورده‌کان بوو که له‌گو‌ژی دابوو. هی‌ندئ له‌سه‌ر چاوه‌کانی هه‌وال ده‌ری کورده‌کان گو‌تویانه که‌ مسته‌فا که‌ مال ده‌یه‌ویست که‌به‌چه‌شنیک له‌ کنگره‌ی سیور دا مافی کورده‌کان دیاری بکری، ئه‌ویش ئه‌و مافه‌ی ده‌سه‌لمینی ۱

به‌لام که‌ هه‌ر‌شه‌و، گو‌ره‌شه‌و، ده‌ستی کورده‌کانی له‌سالی ۱۹۲۱ دا له‌سه‌ر کورت‌بوو، مه‌سه‌له‌که‌ی وه‌پشت گو‌ی خو‌ی خستو، له‌بیر خو‌ی برده‌ وه، وه‌ ده‌ت گو‌ت قه‌ت له‌ویا‌به‌ته‌وه‌باسیک نه‌کراوه‌....

ئینجا که‌له‌یه‌هاری ۱۹۲۱ دا ده‌ست‌به‌کار بوو، وه‌چهند بزوتنه‌وه‌ی کورده‌کانی سه‌رکوت کرد، وه‌خه‌لکی به‌پو‌ول‌و، پا‌ره و، پیاوی خو‌یی هان ده‌دا، که‌ ده‌زی یونانیکان که‌ ده‌یان‌ه‌وئ به‌کورد‌ه‌کان کو‌مه‌ک بکه‌ن، به‌شه‌رین‌وه نیوانی کورده‌کان‌ش ناخو‌ش‌بکه‌ن، به‌لام به‌پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌و‌کاره، را‌په‌ر‌ینه‌که‌سه‌رتاسه‌ری کوردستانی تورکیه‌ی دا‌گرت بو هه‌وه‌لین کات وه‌ که‌لک وه‌رگرتن، له‌ناو‌چه‌ی ماردین دا کورده‌کان له‌گه‌ل یه‌کیک له‌سه‌روکه‌کانی که‌ وره‌ی نیزامی تورکیه به‌ نیوی،

په‌ریزاد بـه‌کـر که ئە فـسـمـرێـکی پایه به‌رزی قه‌دیمی ده‌رباری سولتانی عه‌بدوول حمید، وه فەرمانده‌ی هێزی چووارم بوو، وه دژی مسته‌فا که مال به‌شەر ده‌هات، چاوپێکه‌وتیک پێکه‌هاتو، زوو ده‌ست به‌یه‌ک بوون، به‌لام له‌مانگی ژوئنی ۱۹۲۱، لایهن گره‌کانی مسته‌فا که مال ده‌ست به‌کاربوون وه بۆ ئەوه‌ی که‌ئـمـو ئەفسـمـره له‌کـورده‌کان جووی بکه نه‌وه، کۆریکیان بۆ ووتو، ویژ بۆلای په‌ریزاد به‌کر نارد، وه پێیان گوت که! باش ده‌زانی که کورده‌کان مافی نه‌ته‌وايه‌تی ئەیه‌التیان واته ئوتونومیان ده‌وی.

وه ده‌یانه‌وی که سنووری کوردستان دیاری بکه‌ن، وه ده‌یانه‌وی کاربه‌ ده‌سته‌کانو، ژاندارمه‌کانو شاره‌وانیکان له ناوچه‌ی کوردستان وه‌ده‌رنێن، وه‌نه‌یلن له‌مه‌له‌ ندی کوردستان داسه‌ر بازیگیری. ۲

ئینجا ئەوه کاریکی پرله‌مه‌ترسیو، ناله‌باریه، وه‌ئومه‌به‌سته‌ی کوردان له‌قه‌مه‌تو، قودرته‌ی ئیمه‌دانیه. کورده‌ناسیونا لیسته که مالیکان به‌بی ئەوه‌ی که له‌گه‌ل کورده‌کانو، په‌ریزاد پێکه‌بین، گه‌رانه‌وه‌شاری ئانکارا وه‌ده‌ریان بری که ووتو، ویژ بی که‌لکه.

له‌مانگی سپتامبری ۱۹۲۱ داکۆریکی تازه‌ی دیکه‌ی تورک که بریتی له نوێنه ره‌کانی ناسیونا لیستی شاری بتلیسو، وان، وه‌نوێنه‌رانی حکومه‌ت بوون، بۆ گه‌فتو، گو هاتنه‌لای کورده‌کان، به‌لام ئەو کۆژه‌ش نه‌ی تووانی کاریک به‌ـ رێته‌پیشی. وه هیمنايه‌تیو، هومیدیک له کوردستان به‌رپۆه‌به‌ری. له‌مانگی ئوکتوبری ۱۹۲۱ تورکه‌کان ویستیان به‌چه‌شنیک (ته‌شکیلاتی ئیداری) له‌ناوچه‌ی ده‌رسیم دابنن وه‌به‌وجوره هیمنیو، ئەهوه‌نی بۆ ولاتی کوردستان بگه‌ ژێته‌وه‌هه‌مه‌وه‌ها وه‌ده‌ستیان به‌سەربازیگری کرد، وه‌مه‌به‌ستی گه‌وره‌یان ئەوه بوو که بزوتنه وه‌ی کورده‌کان به‌ره‌رچونیک بی دامرکێن، ده‌ناهیچ ئامانجی دیکه‌یان نه‌بوو که به‌لکی کورده‌کان بی. ئینجا بلیسمو گری راپه‌رینه که مه‌به‌ست به‌وکاته ناسکه‌وباریکه پتره‌هلایسا، وه ناوچه‌کانی دیکه‌شی داگرت.

۱ - ئینگلیسو، بزوتنه وه‌ی کورده‌کان

بۆ فەرمانسه ویگان هیچ شکو، گومانیک نه‌ما‌بوو، که له‌و بزوتنه وه‌یه دا

دهستی ئینگلیزیکان له کاردایه. ئینگلیس له تورکیه دا پتردهستی به سهرپشتی کوردهکان دادینا، وه زیاتر وهباوی دهخستن، ئهویش مه بهست بهوه بوو، که مستهفا که مال به دهستی کوردهکان کز، لاوازی، تاپتر پهرو، بال ناویوه مدعای ناوچهی موسل له بیروباوهری بهریتهوه. ژینیرال پیللی سەرۆکی پایه بهرزی فرانسهویان له رۆژههلات دا، دهی گوت که ئینگلیسیکان ههلوستان ئهوهیه که بههر چونیک بێ کوردهکان لهومهله بنده دا به چهشی بهر ههلهستی ک وه له مهیریکی گهره له بهینی فهیسل و ناسیونالیستهکان بۆ نه تهوهکانی دی بی، وه مهلیک فهسل ش به قازانجی ئهوان بیزوینتهوه. ۲

له پانیزی سالی ۱۹۲۵ دا بۆ ههوه لێن که ژت گومانی خۆتیوه رانیکی گرنگ، وه بهرنگار بوونیک چاوه دیری دهکرا، بهلام نهخشه به کیش له بهرچاوبوو، واته ئینگلیس دهیه ویست که له جهزیره داهیزیکی کورد پیک بیت وه ازادیک به کوردهکان بدریت به چهشیک که "بۆ لای فرانسهویکان نه کیشیرین."

بهلام ئهو ریبازونه خشهیه مه بهست به مهسهلهی رامیاری له لایین سێ کریتیتری ئینگلیس له هندوستان دا وه پشت گوێ خرا وه له بیرچووه (۱۸ ژانویه - ۱۹۲۵) له مانگی ژوینی ۱۹۲۱ له لایین سیرپیرسی کاکس پیاوه به رزه کهی ئینگلیس له کونفرانسی لهندهن دا (فیوریه - مارس ۱۹۲۱) مهسهلهی کوردهکان سهبارهت به دووژمنایهتی له گهل مستهفا که مال هاته پیشی وه سه ره نهجام ئینگلیس بهوهی رازی بوو که مرۆفیک له خزم وقه ومهکانی به درخان که سهربه ئینگلیس هه، به یارمهتی و، لایین گری نوویل بۆ کاروباری کوردهکان دابندرئ.

به شوینی ئهوه دا له مانگی ئوکتوبری ۱۹۲۱ به هاتنی خهلیل به درخان، وه چووار ئه ندامی کانگای کوژی کلویی کوردانی شاری قوستن ته نه، بۆ به غدایه مهسهلهی کورد هاته سه ر زار، وه ئینگلیس خه ریکی به رپوه بردنی مه بهسته که بوو که به قازانجی خۆی به رپوهی به ری. ۲

به گومانی خهلیل به درخان، به هاتنی کمیسهری عالی ئینگلیس له قوستن ته نه پرا بوو، ووتو، ویه "به خته وه ری" بۆ ریک و پیک کردنی مهسهلهی کورد زور بوو.

۲ - نه خشی خلیل به درخان

خلیل به درخان له ووتو، وێژه که ی خووی دا که له گهل سیږ پیږسی کاکس کمیسری پایه بهرزی ئینگلیس له عراق دا رای گه یاند که بزوتنه وهی دوو ساله ی ئیمه له ږنگای کانگای کلوبی قووس تن ته نیوه، هاوکات له گهل ئهو راپه ږینه بووه که له ناوچه کانی دیار به کر، وان، بتلیس هه یان بووه، ئهو مه لبه ندانه ماوه ی سالی که که مالیاتیان به ده ولته ی تورک سه باره ت به خه باته که یان نه داوه. وه منش له بنه ماله ی کوردم، وه ئیلو، هوژی مه له میژه بویه که ته ی خه بات ده کات! ئینجا خلیل به درخان ئه وه ی به ئاشکرائی به کمیسری عالی ئینگلیس گوت که ئیمه پیوستمان به یارمه تی و کومه گی ئیوه هه یه.

به داخه وه ئهو یارمه ته به چه شنیک بووه که هه تا ئیستا نه گوتراو، نه دیترابوو! خلیل به درخان به قسه کانی درێژه پی داو، گوتی "ئیمه گیان و، روو حمان له گهل ئینگلیسه، وه لایهن گری ئه وانین"

وه له بنه مه ت را واته له ئه مه بر خانه وه هه روا بووین. "ئیمه ده مانه وی له ژیر فرمانو، یاسای ئیوه دا بژین، ئه گهر بریتانیای گه وه یارمه تی مان بدات وه کورده کانی ش ده وله تیکی هه وا داری ئیوه له به ینی دوو ژمانی عراق، رووس، تورک پیک بی نن، ئینجا له گهل هه رمه نیکان واته له گهل ته واوی مه سیحیکان ش پیک دین،"

ئه و یار مه ته ی که خلیل به درخان له ئینگلیسیکانی چاوه دیږی هه بوو ئه وه بوو داوای کرد که له پیش هه مووشتیک دا که کوږیکی ئه فسه ری خواروی بریتانیاه که ماژور نوئیل به جلکی کوردی بنیژدري، جائه وه ختی ده توانین بلین که حکومه تی بریتانیا به راستی "به لینی به بزوتنه وه ی کورده کان ده دات"

به شوینی ئهو داوایانه ی دا خلیل به درخان ههروهاله کمیسری پایه بهرزی ئینگلیسی ویست که ئیوه! دوو توپی سه حرائی، چه ن تیربار، ۵۰۰۰ هه زار تفهنگ، وه جلکی سازوبه رگی شه ری شمان بو بنیژن

لهبارەى مهسهلمى ئابورى وولات دا خهلیل بهدرخان گوتى، كهپاشئه وهى دهولەتى بریتانیای گهوارهکاری کوردهکانى پىك هینا، ئیمه پئویستمان به پولو، پاره همیه كه لهپىگای باوهركردن، اعتبارى بانكى به ئیمه بدرى، جاهرهوخه ئینجا خهلیل بهدرخان زور بهتیرادیوئوه رای گه یاند كه. "ئهگەر ئیوه زهدى كهنهوه، من به دووای ئهوه بهسته دا ههرهم، وئهگەر تووانیم شهرىكى كلاسیكى واته گهواره دهس پى دهكهم، دهنا لهپىگای شهرى گرله لائىو، پارتیزانیوه به خهباتو، راپهرینهكه درێژه پى ده دین!"

۳- یارمهتى یونانیكان

وهك كه سیپىرساكس گىراوئیهوه، كۆرى خهلیل بهدرخان ۱۰/۰۰۰ لیرهى لهبانكى كى قووس تهن تانیهى وهركرت، وه كه رهتیکى دیکهش تیلی گرافى بو حكومهتى یونان لیدا كه پولیکى ترش بو كوردهكان بنیردرى. خهلیل بهدرخان بهوچه شهكهینو، بهینى خوێ لهگهڵ یونانیكان سازکرد...

هاوكات لهگهڵ ئهوه كارهساته یونان ههنگاویكى به باخی ههلینا، واته رپىگای لهئینگلیس وهگرى كه، كهشتیکى پز له چهكو ئه سهله لهولهلاتى عراقه وه بو كوردهكان بنیرى.

۴- راو، ته دبیرو، ته سمیمى چرچیل.

لهمانگی ژوئن دا تاقمیکى چریكى تورك به لایهن گری مستهفا كه مال هاته شارى رهواندز وه لهئیدارهى كارى ئینگلیس چاوپىكهوتنیکیان بهجى هیناوه لهنهینى دا دژى عراق لهگهڵ سیپىرساكس، ووت، ویزى كرد، ئهوشى زیاتر لهبارەى مهسهلمى كوردهكان بوو. بهلام كیمسهرى عالى ئینگلیس، گوتى كه حكومهتهكهى دژى ئهوه كارەى كه توركهكان كردویانه، وه ئهفسهریان بو رهواندز ناردووه دهنگى خوى دهربریهوه

ئینجا توركهكان گوتیان كه ئینگلیس به یونانیكانیشى رپگا داوه كه چهكو، ئهسهلههوه، سازوبهركى جهنگى بو كوردان بنیرن؟! بهلام كیمسهرى ئینگلیس

لهسەر شهومه سهلهیه نه پوشت و، گویی خوی بو دانه خست و، بئ دهنگهی لی کردو،
 وای نیشان دا که من ئاگام لهو کاره نیه. ۵
 شهوهی که شایانی باسه، ئینگلیس دهیه ویست که کارو کرده وهی کورده کان
 له ناوچه که دا پیک بیئت، بهلام لهو کاته دا چرچیل هه والیکی بوسی پرسی کاکس نارد
 وهلی ویست که وازی (له هان دانی کورده کان لهو کاته دا) بیئی. " ۶

۵ - پیش گرتن له جوولانه وهی کورد

له کهرتهی دوو وهم دا که دهوله تی فهرانسه پیک هاتنه کهی خوئی به جی
 گه یاندوه له ئوکتوبری ۱۹۲۱ را قهراردادی ئیمزاکرد، وه ههروه ها که رژیمی
 مسته فا که مال ورده ورده پهری گرت! ئینجا له سالی ۱۹۲۱ را جهواد پاشا
 هیژش برده سهر کورده کان، وه پاشا شهریکی دوورو، دریز و قورس له (نوامبری
 ۱۹۲۱ - فیورییهی ۱۹۲۲) شوژی کوردانی تیک شانده.
 ئینجا رهفت بهگ له به غدایه بوو، وه له کاتیک دا که دیتی ئینگلیس هیچ
 یارمه تیک ناکا گه راوه قوس ته نه نیه (ئاخری ۱۹۲۲).
 خلیل بهگهش که دیتی کاره سات بهو جوهریه، وه زیانی شی له مه ترسی و،
 خه تر دایه هاته وه به غدایه که ههم خوئی پرگاربکات وه ههم به لکو بتوانی
 (کاریکی دهوله تی واته پوشتیک) به ده ست بی نیئت بهلام تامانگی مهی سالی ۱۹۲۲
 ماوه، دوو باره گه راوه قوس ته نه نیه وه خوئی به ده ست وه داو ته سلیم بوو.

سمکو

سمایل ئاغا، کە سمکۆیان پێ گوتوو، کۆری مەحمەد ئاغا ی سەرۆکی عیلى شکاکانە، کەئەو تایفە یەلە سالی ۱۹۱۸، دا ۲۰۰۰ خانەواری نزیکى یەکتربوون^۱ پاش مردنی موحەمەد ئاغا، عەشریەتی شکاک لەژێر فەرمان و، چاوەدێری برا گەورەکەى جەغفەر ئاغا قەراری گرت کە خاوەن قودرەت و بە نفوز بوو — لەسالی ۱۸۸۹ دالەلایەن تزاری روسیە نیکسلاى دووم لەگەل عەبدوررەزاق بە درخان وە سمیدتاهاى شەمزیان بۆ روسیە داوەت کراو —

بەلام حاکمی شاری تەوریز کە (نیزام و سەلتەنە) بوو، پێشی لـهـو داوەت گرت: بە شۆینی داوەت کردنی ئەو بۆ تەوریزواتە پاش شۆرشى ۱۹۰۶ کە لەبابەت ئاژاوەی ناوچەکە پێک هات بوو، کە بتوانن هیمنا یەتی و، ئەهوەنى بۆ ناوچەکە بگەژێننەو، پیلانیکنان بۆ سازکرد وە لەسالی ۱۹۰۷ دالەشتى چادریک دا لەگەل هاوڕێییەکانى شەهیدیان کرد.

لەوئ ڕۆژئ ڕا سمایل ئاغا، هەرلە فکری وەى دابوو کە تۆلەى خۆى

(۱) عەشرەتی شکاک بە دوو دەستە بەش کراو: عەبدواگان کە لە دەورووبەرى چەهریق لەروژئاوا لەانتەهای سەروى بەحرى ورمێ دەژین، گەسەرۆه سمکۆ بوون، وە مەمدواگان کە نزیک بە خووارو، واتەجنوبین وەسەر بە یەکیک لەمامەگانی سمکون، گەمەرخانە، گەیهکی لەخاوەن نیوو، بەنفود بوو، کە پیاویگی وەک سمکۆ بە قودرەت بوو.

بهتورهیی وزۆره ملی له فارسهکان بستیتسهوه، جا، کهرتهیک بو لای تورکهکان دهچوو وه جاریک بۆلای پرووسهکان، وه ههروهها بۆ لای ئینگلیسیکان خۆی ده کیشا... وه ههربهوجوورهبوو که لهووتو، ویژو، هاتو، چوپهکی دوستانهدا لهشاریوان لهگهله وابهستهی نیزامی بریتانیا لهوان به نیۆی کاپیتان دیکسون کهلکی وهردهگرت.

لهپاشتهواو بوونی شهڕی جیهانی ههوهله سهروکی ستادی پایههرزی ئینگلیس ههولیدا، که یهکهتهیک لهبهینی گهلهی ههرمهنی، ئاسوری وه کوردهکانی سهڕ بهسماعیل ئاغا له سنووری پرووس دا دژی تورکهکان پتیک بئینی. بهلام سمکو یهکهتهیکه نهسهلماند، وهله ۲۵ فیورییهی ۱۹۱۸دا سهروکی پرووحانی ههرمهنیکانی بهنیوی مارشیمونی لهنیۆ برد.

سیمکو پاش شهڕیکی قوورس تووانی بهسهڕ زۆربهی ولاتی کوردستان داژال بێ، واتهله لهدهورو بهری قهراغ بهحری ورمی وهتا سنووری تورکیهئو ناوچانهی داگیر کرد، ئهوکارهساته هاوکات لهگهله تسلیم بوونی تورکهکان له ئوکتوبری ۱۹۱۸ دابوو که تهواو بوونی شهڕیان سهلماند.

راپهرینی سمکو لهگهله لهناوچوونی سلسلهی پادشایهتی قاجار لهئێران دا بهرامبهروه، هاوکاته، ئهوهی که پروون بۆ ته وه ئهو وهختی لهسهرتاسهری زهویوزاری ئێران دا ته واوی پیاوه چهک دارهکانی ژاندارمی ولات له ۱۲۰۰۰ نهفر، وه قهزاقهکان له ۷۰۰۰ سهرباز که خهرجیان لهلایهن دهولتهی ئینگلیسهوه رووسیه ده درا پیتترنهبوون!

تاعهوکاتهی که پهزاخان لهسالی ۱۹۲۱دا کودتای کرد، سهربازه قهزاقهکان لهژێر فهرمانی ئهفسهرهکانی دهرهوه، واته پرووسه سپییان تهعلیم دهدران، وهخهرجی ئهوانیش لهلایهن دهولتهی بریتانیاوه دهدرا... کهمهراستی تهواوی دهرآمدی مالیاتو، خهراجاتی ئێران لهژێر بارمهتیو، چاو(دیڕی ئینگلیسیکان بوو. وه ئهوکاره ساته، تاتهواو بوونی شهڕ ههرد ریژهی ههبوو، وه بهگرنگی ئینگلیس به دووايه وه بوو.

حکومهتی ئێران بهتهواوی زهبرو، زهنگی خۆیهوه، دهیه دیست بهههر چونیک بێ سمکو لهنیۆ بهری ئینجا بۆ کوشتنی سمکو بهستهیهکی به فیلو، تهلهکه بۆ نارد، بهلام ئهوبهستهیه که بۆمب بوو، وهتۆقی چهن کهسی له سهروکه

شکا که کان وه په کیک له براکانی له نیو بردو، سمایل ئاغالو پیلان ززگار بوو .
له هاوینی سالی ۱۹۱۹ سیمکو شاری وورمئ ی گه مارؤ دا . حکومتی ئیران ،
سهرهنگ فیلیپوفی پروسی که سه روکی قهزاقهکانی ئیرانی بوو ، وه له قشونی ئیران دا
خزمهتی ده کرد ، له ریگی شیره ف خانه ی ورمئ را نارد ه سهرسمایل ئاغا .
ئهو ئه فسه ره له مهلبندی شاپور دا هیزشی برده سمر سمایل ئاغا ، وه پیاوه چهک
دارهکانی سیمکوی تا چه هریق پاشه کسه پید ا ، بهلام له نه کاو له سیمکوی داوا
کرد که ووتو ، و یژ بکری . له کاتی ووتو ، و یژ دا فیلیپوف پیی را گه یاند که من
نامهوی بوسه ر ناوچه ی وورمئ دهس در یژ کهم ، وه ده گه ری موه . ۱

ئینجا فیلیپوف ئه و کاره ی کرد ، وه سمایل ئاغا وورده - وورده تهواوی
مهلبندی وره منی داگرت له سالی ۱۹۲۰ را تا نیوهراستی سالی ۱۹۲۱ ناوچه که
له هیمنی و ئارامی دابوو ، بهلام قشوو نیکی تازه له ته ور یژ و هر ی که وت که ئهو
هیزه له ناوچهکانی تاران وه هات بوون .

بهو جو ره ناوچه ی کوردستان ئا زاوه ی لی سازبووه ، بهلام له پیش ئه وه ی
دا که ئهو هیزه بگاته ناوچه که ، سمایل ئاغا شاری سابل اغ واته مهبابادی گه مارؤ دا
و ، خهریکی گرتنی بوو .

۱- گرتنی سابل اغ (مهباباد) (له خهز لوهری ۱۹۲۱)

۲ له ۶ مانگی اوکتوبری ۱۹۲۱ مرو ف ته ها ، ژن براو ، ئاوال زاوا و ، هاوړ پی
سیمکو له گهل چهنده سد سووار هیرشیان بو سهر شاری سابل اغ (مهباباد) برد .
له و کات دا ۵۵۰ ژاندارمی ئیرانی له وشاره یان بهرگری ده کرد

بهلام له شک دامابوونه وه ، وه نه یان دهزانی چبکه ن ، وه ئایا پیوسته
شه ر بکری یان نه ؟!

بؤدوا ژۆژی سمایل ئاغا به خو ی بوه ۲۰۰۰ سوواری کورد بو سابل اغ ی وه ری
کهوت ، له سهر ریگی خو ی هه رقه لاو یوست یکی ئیرانی که دیت بایه له بهینی ده برد
دهی گرت ، تاگه یشته شاری سابل اغ ، له نیو شاری دا وه دووی ژاندارمه کان کهوت ،
قهلمت و بری لی کردن ،^۲ هیزی دهوله تی خو ی نه گرتو ، شکا و لاو بوو ،

لهوشهره دا ۴۰۰ زاندارم کوژراوله ناوچوو ساحیب مه نسه به کانیان جگه له دوویا سی کهس کوژرانو، له نیو چوون، سی ئه فسه رهش که گیرا بوون له به ندیخانه کران شکانی هیژی دهولتهی له مهاباد زور به یه کی گه وه بو دهولت بوو، نه و نا کامیهو، شکانه، مه به ست به وه بوو که هیژی دهولتهی نه زم و، دیسپلینی نه بوو، ئالوژی له نیویان دا ده دیترا، به لام مه به ستیکی دیکهش بوته هوی شکان و، لیک بلاو بوونی هیژی ئیران. یانی به گرتنی دوو پیای گه وهی سابلان، خه لکی شاری به ره ره کانیان له گه ل کار به دهسته کان کرد، وه بو به هوی شکانی وان به لام گرتنی شاری مهاباد له لایهن هیژی سمایل ئاغا وه، تالان و کوشتنی خه لکی نیو شاری شی به دوو وه بوو، وه خه لکیکی زور کوژرا: قازی له تیفی به ناو بانگ له جهنگه ی شه ری داشه هیدکرا، وه دهوله مهنده کان و، ده ره به گه کان و، خه لکی شاری تالان کران به شوینی نه وه دا پاش چهند هه وتووان، سمایل ئاغا نه و کاره ساته ی له ووت و، و یژیک دا، بو کوژی کلوبی کورده کان که له شاری قوس تن ته نیفرا هات بوون، وه به سه ره کردایه تی مسته فا پاشا بوو، بلاوی کرد بو وه، وه شه رحی دابوو، گو ت بووی: که ئیمه له سه ره که گه وه رگانی سابلان دا وه ت مان کرد که بین وه له پیش گرتنی شار دا چاره سه ریکی مه سه له که بکری، به لام نه وان نه یانه ویست وه لام به دنه وه، وه خه لکی شاری سابلان ریزیان دان ه نا ئه ئیمه ش شه رمان هی نا قه راغ دیواری شاری سابلان، وه شکاکیش بیانه وی یانه یانه وی ده سی تان به تالان و برین کرد!

سمایل ئاغا به ووتاره که ی ئاوا در یژه پی دا، فار سه کان تا قه راغ دیوار و، برج و باروی شاری شه ک شه یان کرد بوو، وه ده هات که به گرتنی شاری سابلان، شه ر ته واوی، به لام خه لکی شاری شه ی له وه بنیه دا تاوان بار بوون، ئینجا بوونه فیدای نه وشه ره، وه شکاکه کانش چاویان هیچ شتیکی نه ده وه یست، هیچیان نه ده پاراست. سمایل ئاغا هه ره وه ها ده ری بری که به راستی نه ده توواندرا که له تالان کردنی شار، پیاهه کانی خو ی بهاریزی. "هه رچهند له دووایه دا خه لکی شاری به تابه ته گه وه رگانه و، ردین سپی کان له لایهن سمیکو وه دل داری درانه وه، به لام خه لکی نه و زوی مهاباد له وه باره یه دا زور به ده سه ته وه ستانه وه ده دوین و، قه زاوره ت ده که ن.

ئینجا به هه ر چونیک بووی، خه لکی مهاباد سه کو ی به یه کیک له پیاهه گه وه رگانی

خۆمالسی کورد، واته ناسیونالیسم ده ناسن. پاش گرتنی سابلاغ هیژی دهولهتی ئیران، له ئازربایجان دا هاته ژیر فرمانی ساحیب مهنسه بیکی سوویدی به نیوی سره ههنگ "لوئید بیژگ".

هیژیکی دیکهش له ژیر شه مروفه رمانی سهروکی کی ئیرانی به نیوی "شه میر شهرد" بوو، که قشوونه کهی بریتی بوو له چریک و، پارتیزانی خه لکی ناوچهی ئازربایجان که پیر له ۲۰۰۰ که سه بوون، شه وهیزه هیژشیکی برده سهر پیاوه چه کداره کورده کان، سیمکو له قهراغ شاری هیرشه کهی تیک شکاند، وه پیترله ۲۰۰ که سی لی کوشتن، وه ههروه ها شه میر شه شه دس لهو شه په دا کووژرا، ماوهی هیژه که به ئالوژی و شکاوی، بو دووايه پاشه ککشی کرد. به شوینی شکانی هیژه ئازهریکان، سیمکو شه جار هیرشیکی گه وری برده سه ره یژی به ریک و پیک سهره ههنگ لوئید بیژگ سویدی، زاندار مهکانی شه وهیزه به چهکو، شه سلحهی ئینگلیس چه کدار کرابوون، به لام شه سباب و یه دهگی شه ری که بو پشتیوانی هیژه که دانداربوو، یان چهکو شه سلحهی فره انسوی بوو، یان سازوبه رگی رووسی! ۵

دوو هیژی دیکه دهولهتی که یه کیان له نیوهی مانگی نوامبری سالی ۱۹۲۱ وه تا دسامبری ۱۹۲۱ به رگری له شاری خویه ده کرد، له وی دا ماوه. هیژه که ی دی هیژشی برده سهر ناوچهی قه ره ته په، ئینجا ههردوک هیژله به رانه بهر هیژی سمایل ئاغا دا شان، وه کشانه وه دووايه.

پاش شهو پیرۆزه گه وری که وه دست سیمکو کهوت، حورمهت و، ریزی وی له نیو عیل و، عه شیرته کورده کان وه خه لکی کورد به تیگرائی چو سه ره ی وه گه وره کان سهریان بو دانواند.

سه ره نه جگام و لات و، مه لبه ندیکی که سمایل ئاغا توانی به هیژ و، قودره تی خوی داگیر بکات بریتی بووله ناوچهی با شووری به حری وورمی تا شاری خویه، وه له شماله وه بو لای جنوب تا شاری بانه. وه هه ره بو جووره، ته ها برای خیزانی سمایل ئاغا و لاتی بیره کاپرای، تازیباری له به رده سستی دابوو، وه ئیداره ی ده کرد.

۲ - سمکو -

ماښی گشتی و، سهر بهستی نه ته وایه تی واته له مه جموع دا وولاتی یه کجی کورد ئاوات و ئامانجی وی، بووه ئینجاله بهر چاوی سهر کرده کانی ئیران وه ههروه ها تورک وهک "حه سمن شه رفهع" وه "ئوزده میر" سمایل ئاغابو چه شنه قه زاوه تی له باره ی دا کراوه، سمکو هه رچونیک بی، پیاویکی له خو رازی و، هیه چه نزان بووه و، تالان گیر! وه به راستی مرؤقیکی نه ته وه په رست واته ناسیونالیست بوو، وه نیو ئاخن دار. وه زوریان له ئاغاو ته کان و، دهر به گه کان که هاوکاریان له گهل کرده، مه به ست به وه بووه که ئه ویش "فیودال" بووه، وه تامی نه ته وایه تی واته ناسیونالیستیان چیشتووه، وه به راستی هه موویان کوردی نه ته وه په رست بوون. سمکو کوتی ری ئی ئه پانتولیکی شکاک، وه چه کمه یه کی پرووسی له پی ده کرد به و ته ی ئینگلیسیکان خوش لیباس بووه هه می شه زه رده خه نده یه کی شه رمیو نانه ی به لیو یه بوو، پیاویکی که م دو، ماقوول و، له سه رخو بوو. کانگای ناوه ندی سمایل ئاغا چه هریق بوو که نزیک سیووری وولاتی تورکیه یه وه له قه راغ وئاخری شمالی به حری وورمی یه بووه.

له نیو چومیک دا له سه ر ته قه قه به ردیکی بلند بابی سمکو قه لایه کی دروست کرده که ده لی هیل لانه ی هه لویه.

مالیکی گه وره ی دیکه شی هه بوو که ئاشپه ز خانو، ته ویله ی له نیوی خوی دا بووه. گیراویانه ته وه که کاتیک کار به ده ستانی ده ول ته ی بزوتنه وه که ی سمایل ئاغایان تیک شکانده مال که یان داگیر کرد، له وی دا پیا نووکیان دیته وه. میژوو نووسان له به به ت بوونی ئه و پیا نیو له خانوی سمکو دا که دیترا وه سه ریان سوور ماوه، له به ره وه ی که و لات ی پان به رینی کوردستانی کی که هیستا رام نه بووه، ئه وه به راستی جی پی سه ر سوور مانه. "سمکو دهنگی تفهنگی یه وه قاسپه قاسپی، که وی و هه راهه رای مهیدانی شه ری و هه حیل یه ئه سپانی زور له دهنگی پیا نیو پی خوش تر بووه - وه گیرا" سمایل ئاغابو هه وال، خه به روباس وه رگرتن له دووری و لات را، له مابه ینی شاری مه باد - چه هریق ویلمان وه ههروه ها جیگا دووره کانی کوردستان

ته‌له‌فونی هه‌بووه، وه‌خه‌به‌ری‌وه‌رگرتووه، ئاگاداری له‌کاروباری ناوچه که هه‌بووه. گه‌ی‌ا ویا‌نه‌ته‌وه که سمایل‌ئاغا مرۆ‌قیکی بێ‌پروحم بووه، وه‌ دوو‌ژمنانی‌خو‌ی به‌زنیدوونی له‌سمرقه‌لای، کی‌وه‌کان را هه‌ل داشتووه

له‌وباره‌یه‌دا به‌سهرهاتیک له‌وی ده‌گه‌ی نه‌وه وه‌ له‌زمان یه‌کی‌ک له‌وه‌فسهرانه‌ی که گرتوویه‌تی بیستراوه که سمکو له‌خو‌را خه‌لکی نه‌کوشتووه، به‌لکو ویستوویه‌تی تو‌له‌وه‌رگرتیه‌وه، وه‌ئاوای گه‌ی‌راوه ته‌وه! پاش شهری یه‌زدیکانی (نی‌وه‌راستی مانگی نووامیری ۱۹۲۱) که‌چهن‌ سا‌حیب مه‌نسه‌بی‌ک‌زیندانی بوو ن له‌یه‌کی‌ک له‌وانه‌ی ویستووه‌که چه‌شنی کاروله‌عه‌مه‌ل هه‌ینانی ره‌شاشی فی‌رکا. شه‌وه‌فسهره‌کیان ده‌رجه‌داره که له‌وکاته‌دا که گول‌له‌ی له‌به‌ر ره‌شاشه که دا داناوه به‌ره و سمایل‌ئاغای را گرتووه، وه‌ ویستوویه‌تی پی‌یه‌وه‌نی!

له‌وکاته‌ عاسته‌مه‌دا سمایل‌ئاغا هه‌ لاتو ته‌سه‌ری‌وه‌ ده‌ستی گرتووه وه‌ پپی‌ گووتووه که "سپاس!" به‌راستی فی‌ربووم که چو‌ن ده‌بی وه‌کارخه‌ری‌و، باو‌ژی‌ری... وه‌ پاشانی‌ده‌پرسی، مه‌به‌ستی کوشتنی من له‌نی‌و شه‌وه‌موو سه‌رکرده کوردانه‌دا چبووه، وه‌ تو‌ سوور ده‌ زانی که ده‌کو‌ژی‌یه‌وه، به‌لام شه‌فسه‌ره‌که وه‌لامیکی شه‌و تو‌ی نه‌داوه‌ته‌وه، ئه‌ینجا له‌کاتیک‌دا که شه‌وی له‌گه‌ل شه‌فسه‌ره‌کانی‌دیکه ئازاد ده‌کا، به‌ هه‌ریه‌ک له‌وانه لیره‌یه‌کی زیریشیان ده‌داتی وه‌تاری‌بازو، خه‌تی ئه‌یران پیاویان له‌گه‌ل ده‌نیری. ۸

ئه‌ینجا سمکو، شه‌وه‌ش ناشاری‌ته‌وه که به‌لی وایه‌که شه‌من به‌چه‌شنی تو‌له‌ وه‌رگرتن له‌ گه‌ل ئه‌یرانی‌کان بزوتوومه‌وه چونکه! باب و، با پیرم، وه‌ هه‌روه‌ها خزم، قه‌ومه‌کان و، دوو، برا‌کانه‌م به‌ده‌ستی شه‌وان کو‌ژراون. سه‌ره‌نجام هه‌ر شه‌وانش سیمکویان له‌ نی‌و برده‌وه!

سیمکو زو‌ر‌جاران له‌ ووتاره‌کانی‌دا گو‌تویه‌تی که به‌راستی هه‌لو‌یستو، مه‌به‌ستی ئه‌یمه، زیاتر مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وا‌یه‌تی بووه، نه‌ک تو‌له‌ شه‌ستانده‌وه: "هه‌موو‌که‌سه‌ده‌زانی تا‌ئیس‌تا، چه‌ سه‌ر کورده‌کان داها‌تووه، که‌سان و‌گه‌وره‌کانی پی‌شووی ئه‌یمه‌وه‌ک سمایل‌خان، عه‌لی‌خان، به‌چه‌شنیکی زو‌ر زاله‌مانه له‌ لایه‌ن ئه‌یرانی‌کانه‌وه له‌به‌ین‌چوون. له‌راسته‌قینه‌دا من که ئه‌یستا بو‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد، هه‌ول ده‌ ده‌م مه‌سه‌له‌ی تو‌له‌ وه‌رگرتنش له‌ زو‌ر داره‌کان، له‌گو‌ر‌ی دایه" ۹

شه‌وه‌ی که وا بو‌سمکو زوون بو‌ ته‌وه، شه‌وه‌یه که حکومه‌تی پادشایه‌تی

ئیران قەت نە ی و یستوو لەگەل داوای مافەکی ئەوان کە بە دەست هێنانی مافی سەر بەستی گشتی، یان مافی ناو خۆی واتە ئوتونومی بوو، رووی خویی بنوێتی وە دان بە سەر ئەومەسەلەیه دا بیتی.

جا با پرووانینه ئەو نامیلکەیه کە سمایل ئاغا لە سالی ۱۹۲۲ دا، بو زەفەر رود دەوله (فەرماندە ی پایە بەرزی ئێران فەرماندە گشتی لە ئازربایجان دا نوسیوه، سرنج بدە ئیتی: "ئیه باش دەزان کە هێندیک نەتووە لە دونیایە دا هەن کە بەقە را چوو آر بەش لە بەشیک لە کوردەکان نابن، وە بە ئاواتی خوێان کە مافی ئوتونومی یە گە یشتوون، چاوبنوێرینە سەر ئالمانیکان کە بەو جوهرە دا بین کراون." ناوچەین

"لەر استە قینە دا ئەگەر نەتووی گەورە ی کورد، لە ئێران دا بە مافی نەتوویەتی نەگات، مردن و، نەمانی، لە زیان چاکترە (لەوکاتە ی کە ئیستا کە ئیمەتی داین، لە ئاکام دا حکومەتی ئێران پێی خوش بێ یان پێی ناخوش بێ، ئیمە مافی ئوتونومی مان دەوی، جائەو ئاواتی هەمرو ئیکی کوردە، وە زیانیکی نو ی بوخەلکی ئیمەیه. ۱۰

بەلام سیمکو هەرگز ئەو کاتە ی بونە هاتە پێشی کە کوردستانیکی سەر بە خو، یان ئوتونوم، دابە زینتی، وە کاروباری و لات بە دەست بگری... کو پری کانگای کلوبی کوردی شاری قوس تەن تەنیه کە بە سەرۆکیایەتی مستەفا پاشای کورد هاتە لای سمایل ئاغا ی، لێ یان پرسی: "تو کە دە تەوی لەوزە ویوزارە ی کە ئیستا کە بە دەستە ویه، سازمانیکی حکومەتی دامەزیرینی، وە سەر بە خو بی، پەس ئالات بو هەل نە کردوو؟

سمکو وە لای داو: لە کاتی حازردا سازمانیکی زۆر ریک و پیک بەرپووە نە چوو. من مرو ئیکی کوردم، وەرە ئەو و لاتە ی رزگار کەین، هێندە کار یکی گرنگو، زلشی کە کێ حاکمو، راپەری. من لەو سەر زەمینە دایاویک نیم کە مەقام پەرستو، لە خو رازی بم. ئەو ی کە مەبەست لە ئالایه،... من پیم وانیە هێندە مەسەلە یەکی گرنگ بێ. بەلام پێویستە ئەو هەش بزاین کە شکاک ئالای جور بە جوریان هیه، وە هەر عەشیرە تە ی ئالای خوی هیه، ئەو تا کە بە چاوی خۆت ئەو ی باش دەبینی. ۱۱

لە ئاخری سال ۱۹۲۱ دا سەرۆکەکانی شاری قوس تەن تەنیه کە راپەزینیکی

تهواویان له کوردستان پیک هینابوو، وهک که له پێش داباسی کرا، ده یانه ویست که سیمکوش به وراپهرینه په یوه نښه وه مه بهستی شهو پرسیاره ی مسته فاپاشا که له سمایل ئاغای کرد، که توله جیات شهوه ی که ئیستا که له گهل ئیران شهر ده که ی وه هیرشیان ده به یه سهری، بوچ نایه ی له پێش دا به عیمه یانی کورده کانی، وان، شهزهرۆم، بتلیسو، ههکاری یارمهتی بکه ی؟ وه ئیستا که، که مال مسته فا قودره تی به دهسته وه گرتوه کاتی وه یه که نه یه لین به سهر عیمه دا زال ی؟

سیمکو وه لامی داوه که من نامهو ی پردی بهینی خۆم و، تورکیه له نیو بهرم، چونکه شهوان چهکو، سازو بهرگم ده ده نی.

به لام شای و یاس بوو که سیمکو بهو قسه یه ی که کردی، له گهل پیک هاتنی (کوردستانی گهوره) به لینی نه دابوو، وه یان له خو ی رانه دیوه که رابهری سهر و کایه تی به دهسته وه بهرگ ی... به لام مسته فاپاشا شهوه ی نه شارد وهوه، به توو ره یی له باره ی سیمکو دا گو ت بووی که: "سیمکو به نه زانی خو یه وه بو کوره که ی نوو سیبوو که به لئ من لایهن گری که مالیکانم، چوونکه به هه موو جو ریک یارمه تیم ده کهن.

۳- سیمکو، ئینگلیسیکان

سمایل ئاغا له سالی ۱۹۱۹ یهوه، له گهل ئینگلیس ده یه ویست نیوانی خوشکا، وه به یارمه تی شهوان چاره سهری مه سه له ی کورد بکات. ئینجا شهوکاره به رابهری سهید تهها ده هات به رپوه بهردری، له مانگی مه ی سالی ۱۹۱۹، ته های له رپگای ههولیر وه نارد به غدایه که له گهل ئینگلیسیکان له باره ی مه سه له ی کوردی ئیران ووتو، و ئیژبکات، تهها له گهل ویلسون پیاوه رامیاره که ی ئینگلیس له بابت چلۆنایه تی مه سه له ی کورد زور دووا، به لام سهر شه نجام "ناهومید" ماوه، وه که لکی له ووتو، و یژه که وه رنه گرت. له و کاته دا که پیاوی رامیاری ئینگلیس له گهل نوینهری کورده کان گفت و گو ی ده کرد، له به نه وهش را له گهل ئیرانیکانیش خهریکی گه پو، گالته ی سیاسی بوو، وه له ئاکاما ئیداره ی سیاسی ده ره وه ی ئینگلیس ده ری بهری که: "شه گهر حکومه تی ئیران له سهر چاره سهر کردن و کاره ساته که ی مه سه له ی کوردستان، به راستی و چاکی نه یه ته پێشی وه

ساوه ساوی تیدا بکات، ده بی لهوهی بترسی که کورده کان، داوا ی جودائی بکهن " وه وه کارهش بو تاران لهوکاته باریکه و ناسکه دا مهترسی زوره، وه شایه ده له ئاسوی سیاسی ئینگلیسو، فارسکان دا بی ته ئیسرنه بی ۱۲۰

ئینجا له سالی ۱۹۲۱ پاش شهوهی که سی پرسی کاکس چوتاران، وه له گهل ئیرانیکان به گفت و گو یه کی گرنگ دانشت، وه پستی تازه ی له شاری به غدایه وه رگرت، کاروبار به تهواوی گوزابوو واته لهوبه یه دا سهروک وه زیری ئیران و وسوو و دده له^{۱۳} پهیمانیکي له گهل ئینگلیس به ستبوو، وه وا ئاشکرا بوو که پاش هاتنی زیاهه و ددین ته باته بانی وه کودتای مانگی فیورییه ی سالی ۱۹۲۱ مه سهله ی ولات پهنگو، پرویه کی دیکه ی به خو ی گرتوه، وه دوو دهوله تی ئیران و ئینگلیس زور له یه کتر نزیک بوونه وه.

سمایل ئاغا له مانگی ژویییه ی سالی ۱۹۲۱ واته پینج مانگ دووای کودتا، تا شهو^{۱۴} راده یه گه یشت که چاوو بی که وتنیکی له گهل یه کی له ساحیب مه سه به کانی ئینگلیس شاری شو بکات تا به لکو پیک هاتنی که له بهینی ههرو دوکیان دا وه دی بیت.^{۱۴} وه به دووای وی دا له گهل سی پرسی کاکس له مانگی ئوتی ۱۹۲۱ دا یه کتریان دیت، وه لهو چاو پیکه وتنه به پیویستی زانی که دوو مه سه لان لهوبه یه دا به چاکی پروون کاته وه، وه له ئاکا مابزانی وازی کوردستان چی لی دیته وه، وه ئایا مه سهله ی کوردستان که له سالی ۱۹۱۴ وه که له بهر چاوی دهو له تانی تورکو، سوویت، وه ئینگلیس دابوو، به کو ی ده گات.

دووهم ده بی شهو مه به ستش بزانی که ئایا له نیو چوونی تاج و تهختی پادشایه تی قاجار، وه هاتنه سه رکاری په زاخان ده بیته هو ی شهو که قازانچی خه لکی کوردی تیدا بیست، وه ئایا له ووباه ته وه مه ترسی که له گوزی دانیه؟ وه ئایا شه گهر دهوله تیک کورده کان له زیر بالی خو ی دا رانه گری به ته نیالیی چون له چنگی ئیران و، تورک پرزگاری دیت؟ سیمکو هه لو یستی شهو بوو که به هه رچونیک بی ئنگلیس رازی بکا که لایهن گری بی و، حمایه تی لی بکات.

"سمایل ئاغا شهو مه تله به ی دووباره به وان گوت بوو که "که ره سهو، سازوبه رگی شه ری بو کورده کان زور پید او یسته. شه گهر ته داره کی شه ری نه بی ئیمه ته ووشی ناره حه تی و چو تی ده بین! ۱۵

ماوه ی سی مانگان ووتو، ویز له بهینی کورده کان وه پیاوه کانی ئینگلیس

دریژه‌ی هه‌بوو، له‌وبه‌نیه‌ش دا بابه‌کر‌ئا‌غای‌کورد که لایمن‌گری‌ئینگلیس‌بوووه له‌وکاره‌ دان‌یۆنجی‌بوو. هاوبه‌شی له‌گفت‌و‌گویه‌که‌ داده‌ کرد. به‌لام پاش‌ئهو‌هه‌موو هاتو، چۆیه‌و، ووتو، وێژه‌ له‌مانگی‌ اوکتوبری‌ سالی‌ ۱۹۲۱ دا به‌ ده‌ستووری‌ ده‌وله‌تی‌ ئینگلیس، له‌به‌ر‌ ئه‌وه‌ی‌ که‌ ئیران‌ له‌و‌ مه‌به‌سته‌ و‌ گفت‌و‌گویه‌ نیگه‌ران‌و، دژ‌دۆنگه‌ ئیتر‌ هیچ‌ نوینه‌رێک‌ بو‌ قسه‌لی‌کردن‌ له‌مه‌سه‌له‌که‌کۆنه‌بووه، ته‌نیا‌ ئینگلیس‌ بو‌ ئه‌وه‌ی‌ که‌ بزانی‌ بزوتنه‌وه‌که‌ی‌ کوردان‌ له‌ چلۆ‌نایه‌تی‌ به‌رگری‌ ئه‌وان، که‌ ئیران‌ بی‌توو‌ هێرش‌ به‌ری‌ به‌ کوی‌ ده‌گات‌وه‌ له‌ومه‌به‌سته‌ئاگاداری‌یت. ۱۶

له‌سه‌ر‌ ئه‌وه‌ش‌را‌ مسته‌فا‌پاشا، سه‌روکی‌ کوژی‌ کوردی‌ تورکیه‌، پلاری‌ ئاخ‌ری‌ خو‌ی‌ هاو‌یشت، وه‌هه‌ول‌ی‌ دا‌ که‌ ووتو، وێژیکی‌ دیکه‌ له‌نیۆان‌ کورده‌کان‌و، ئینگلیس‌ به‌ر‌پۆه‌به‌ر‌دری‌.

ئینجا‌ هه‌ردوک‌ کوژی‌ کوردی‌ تورکیه‌ و‌ ئیران‌ به‌ را‌ به‌رایه‌تی‌ مسته‌فا‌ پاشا‌وه‌ سه‌ید‌تاها‌ له‌گه‌ل‌ ئینگلیسیکان‌ ووتو، وێژیکیان‌ به‌عه‌مه‌ل‌ هینا‌وه‌ به‌وانیان‌ را‌-گه‌یان‌د‌ که‌ ئه‌گه‌ر‌ بی‌توو‌ ئینگلیس‌ یارمه‌تی‌ چه‌کو، ئه‌سه‌له‌هو، سازوبه‌رگی‌ شه‌ریمان‌ بداتی‌ وه‌ به‌ئاشکرای‌ی‌ پشتیوانی‌ کوردی‌، ئیمه‌ ده‌ تۆوانین‌ ناوچه‌ی‌وان، ئه‌ره‌روم، سیواس، هه‌کیاری، بتلیس‌ بگه‌ڕین‌ وه‌له‌سه‌ربازه‌تورکه‌کانی‌ پاک‌که‌ینه‌وه، وه‌ ده‌رسیکی‌وا‌ به‌ کاربه‌ده‌سته‌کانی‌ تورک‌ بده‌ین‌ که‌ قه‌ت‌ له‌به‌ریان‌ نه‌چێته‌ وه‌ تاره‌ وان‌دز‌ چیچن‌ وه‌ ئه‌گه‌ر‌ ئینگلیس‌ بی‌یه‌لی‌ تا‌ شاری‌ ئانکارا‌ ده‌رپۆین‌. وه‌ئینجا‌ له‌ ئیران‌ دا‌ ده‌تۆوانین‌ تا‌ مه‌لبه‌ندی‌ سه‌نه‌ پرۆینه‌پیشی‌! ۱۷

ده‌وله‌تی‌ فه‌رانسه‌ش‌ که‌ هه‌روه‌ها‌ به‌ شوینی‌ مه‌سه‌له‌ی‌ کورد‌دا‌بوو، باشی‌ لی‌ حا‌لی‌ ببوو‌ که‌ ئینگلیسیکان‌ پاش‌ به‌ ستنی‌ په‌یمان‌ له‌گه‌ل‌ ئیرانی‌، ئیتر‌ هیچ‌ کاریکیان‌ به‌ کورده‌کان‌ نه‌ما‌وه‌وه‌چشیان‌ بو‌ ناکه‌ن، وه‌ مه‌سه‌له‌ی‌ کورد‌ له‌به‌ر‌چاوی‌ ئه‌وان‌ لا‌چوو، وه‌ پشت‌گو‌یی‌ خراوه‌. به‌لام‌ له‌سه‌ر‌ئه‌وه‌ش‌ را‌ سه‌مکوش‌ هه‌ر‌چاوه‌ پروانی‌ یارمه‌تی‌ له‌وان‌ هه‌بوو، سه‌ره‌نجام‌ کورده‌کان‌ له‌وده‌م‌و، جه‌مه‌ش‌ دا‌ هیچ‌ کاریکیان‌ بو‌نه‌ کرا. ۱۸

۴ - سیمکو و تورکه‌کان

وه‌ سه‌ره‌نجام‌ سیمکو‌ به‌وه‌ی‌ خو‌رازی‌ کرد‌ که‌ له‌تورکه‌کان‌ یارمه‌تی‌ وه‌ر‌گری‌!

ئەویش لەوێ دا مەبەستی دۆشت بوو. مەسەلەى نەتەوايەتییەى کە لەنێۆ تورکەکان دا رەواجی هەبوو، بۆوی زۆر چاک ئاشکرا بوو، وە دەشی زانی کە تورکەکان لەئێرانیکان بۆ کوردان دووژمن ترن "بەلام سیمکو" هەرگز هاتو، چۆی لەگەل تورکەکان نەبێ وەچەک و ئەسلەحمەیکەى کە پێویستی بوو لەوانی وەر دەگرت. ۱۹. تورکەکان لەبارەى سمایل ئاغا دا جووان قەزاوەتیان نەدەکرد، سەرھەنگ عەلى شەفیق (ئۆز دەمیر) لەسەرەرای کاری سیمکو دا پێی دەگوت کە پیاویکی (عوام) و سادەییە، بیرو، رای قوول نیە "سەفەتی حاکم بوونی چاک لەوی داھەییە" ئەو قسانەى ئۆز دەمیر پاش چەن مانگان کاتیک گوترا کە سیمکو تەواوی ناوچەى کوردستانی لەژێر دەستی دابوو، بەلام لەو کاتەدا حکومەتی ئێران هەولێ دا کە لەتورکەکان نزیک بێتەو، وە ئەوان دژی کوردەکان هان بەدات. ئێنجائێران لە ۲۵ ئۆکتۆبری ۱۹۲۲ داخەریکی ووتو، وێژ لەگەل تورکەکان بوو. وە ئەو هەش مەبەست بە یارمەتیک بوو کە لە لایەن تورکەکان ئەو مەسیمکو دەکرا، وە هەر وەها دەشیانەویست کە پێش لەیەکەتیی و نفوزی ئینگلیس - فەیسەل لەناوچەکەدا واتە لەنێو عەشیرەتە کوردەکان لەمەلەبەندە کە دا بگرن وە مافی خۆیان لەو نێو دا دژی کوردەکان بپارێزن. ۲۱

۵ - سیمکو و ەرووسەکان :

ئێنجاسیمکو لەو ناوچەییەدا لە پشتیوانیک دە گەرا، جاھەلو، مەرجی بۆھەل کەوت وە لەبەھاری سالی ۱۹۲۲ دا کۆریکی بۆ باکوینە نارد. ۲۲ ئەوکاتە لەمیژوودا، کاتیکی زۆر ناسکو، عاستەم بوو، سمایل ئاغا بەراستی وەختیکی باریکی هەل بژارد بوو! حکومەتی تازەى ئێران هاتو، چۆی خوێ لەگەل حکومەتی شوڤەوی عادى و تەبیعی کردبوو. وە لەپەیمانی ۲۶ فیوریەى سالی ۱۹۲۲ ئەو کارەى سەلماندبوو. وە هەر وەها شوڤەوی یارمەتی سازوبەرگ، وە نێزامی خوێ لەسەرانی شوڤشکێڤی کومونیستی گیلان پری بو (۱۹۲۱ - ۱۹۲۵) شکانی "جەمھوری لایەن گری شوڤەوی" لەئێران هەوەل و ئاخەری دەورەى سیمکو^{۲۳}. ئێنجا حکومەتی شای تازەى ئێران پەرە دەگرێ وە دیی کە پایەدار بێ، و، ڤاوەستى: تەواوی عەشیرەتەکانو، خاوەن قودرەتەکانی ناوچەکانی ئێران سەریان

بوشا شوژ کردو، رام بوون وهه سلحه کانیان لی وهرگرته وهه قودره تی رابردوویان لی ته ستاندنوه.

له مانگی دی سامبری ۱۹۲۱ وه، رهزاخان سازمانه کانی هیژی ئیرانی وهک قهزاقه کان و، ژاندارمه کان وه هیژی ئه یاله تی که ته وای ئه وهیزانه ریک و پیک نه بوون وه ههریهک له وانه سه ره بخوکاری ده کرد، هینایه ژیر فرمانی خوی وه دوو بهر کایه تی له نیو هه ل گرتن وه یه که تی و، یه که رهنگی له نیو ئه وان دا پیک هیناوه به ساز بهرگو، ته سلحه ی یهک جوور ئاماده ی کردن.

سه ره نه نجام رهزاخان ده بوو کارئ سیمکوش ته واکا، وه به ههر چونیک بی له نیوی به ری. وه رهزاخان بهو نه تیجه که یشت بوو که پیروژ بوونی وی یهک به دووای یه کی دابه سه ره هقیبه کانی ناوچه که ئه وه بوو که ده ی زانی زور قودره تیکی وایان نیه که بتوانن له بهرانه بهر وی داخوژا گرن وه له ئاکام دا یه که به دووای یه کی داشکا و

۶- شه ری میاند واوله ئاو ریل ی ۱۹۲۲ دا

سه ره له شکر شه یبانی فرمانده ی هیژی تازه ی نیزامی ئیران له مانگی ژانویه ی سالی ۱۹۲۲ دا هاته شاری ته ورئیز، مه به سته ی ئه وه بوو که ناوچه ی کوردستان له رووانگه ی نیزامی وه هه ل سه نگینی و کاره سه ته که ی سه نگ و سوک کات: له مانگی ئاو ریل ی ۱۹۲۲ ته وه لو یسته ی به جی که یاند، واته ۵۰۰ پیای سهر بزوو، سه کیشی خه لکی گیلانی له ژیر فرمانی خاله قوربانی. دانا، که بوشاری سابلان "مه اباد" هیرش و هوروژم به ری. ئه وه یزه که که یشته سابلان شامل ئا غاله پیشتا ده سته لی وه شانندن، همه له متی بو سه ر بردن. هیزه که تیک شکاو، خاله قوربانی

ردین سپیگانی مه اباد ده گیر نه وه که خالو قوربان به ده سته ی گاک سواره ی مه نگور له دیی ایند رتاش دا کوژا. ئه وه له به سته ش سه ره تا ی زاره ویه کن که گو ترا و

ئافه رین سواره ته سه له مه نگوری

لینگی دا خالوی، خالوی زگدری...

ش له و شه‌ره دا کوژرا !

ئینجا سی مانگ هیژی شی دیکه دهولمت وه دووا که وت وه سمکو له کهمین دا
راوه‌ستا بو، هیژی خاله قوربانی که له‌یهک بلآو بیوو ره‌سیتان له شهر کیشاوه،
په‌ژش و بلآ بوون. شترئاداری له سهر پاداری نه‌ما، وه له به ره‌نگاری دا

له‌گهل کورده‌کان وازیان دینا.

په زاخان وه‌زیری تازه‌ی شهر، به وا به سته‌ی نیزامی ئینگلیسی را‌گه
یاند که ده وله تی ئیران تووشی مه‌سه‌له‌یه‌گی زۆر زل بووه، ئینجا بو را‌په
راندنی ئهو گیرو گرفته پیوستی به پوول و پاره‌یه! وه هه‌روه‌هاگوتی: ئه‌گه‌ر
ئهو یارمه‌تیه زووبکری، من له ماوه‌ی چهن حه‌وتووون دا ده‌تووونم هیژی سیمکو
بشکیتیم، ته‌رت و توونای بکه‌م.

مه‌سه‌له‌یه‌ک، که بو‌په‌زاخان هات بو‌پیشی، وه زۆری له‌بهر نار‌حه‌مت‌بوو،
وله‌بهر ئه‌وه‌مه‌سه‌له‌یه‌سته نه‌ی ده‌تووانی له‌گهل سیمکو پووبه‌پووبی، وه دژی‌وی ده‌ست
به‌کاربیت مه‌سه‌له‌ی! هیژی سنه‌ بوو ۴۰۰ پیاوی که‌م چه‌کو، بی‌سازو، به‌رگ:
فیشه‌ که‌کانیکی که‌ ساله‌کانی پیشوو بو تفه‌نگی رووسی له‌ قشونی ئیس فه‌هان دا
ئاماده‌یان کردبوو،^{۲۵} وه‌ناربوو‌یان، له‌گهل فیشه‌ک و تفه‌نگیکی که‌ له‌ هیژی
کورده‌ستان دا بوو، فه‌رقی ده‌کرد! سیمکو له‌و ده‌مه‌وساته‌دا، وازی زۆرباش بو
هات‌بو‌پیشی، وه‌ کاتیکی چاکی بو‌هه‌ل که‌وت بو! هه‌ر چه‌ند له‌ باب‌ت سازوبه‌رگی
هیژ زۆر ته‌یار نه‌بوو، وه‌ بو‌غزو‌کینه‌ی هیندی له‌ که‌سه‌کان و، هه‌وال ده‌ره‌کان به
حکومه‌ت، پیشی له‌کاره‌کانی وی ده‌گرت، به‌لام ده‌ی تووانی نفوزی خوی تاو لاتی
خوواروی کورده‌ستان یانی جنوب په‌ره‌ پی بدات وه‌ به‌رگ‌ریشی لی‌بکات، وه،

له‌و هه‌ل که‌وته که‌لک، وه‌رگری به‌لام له‌ مانگی ژوئنی سالی ۱۹۲۲ سمکو له‌وه‌لاتی
شه‌مزیان له‌گهل کۆریکی تورک به‌ سه‌روکایه‌تی حه‌یده‌ره‌به‌گ والی قه‌دیمی مو‌سل
چاو پی که‌ وتنیکی کرد: به‌لام ئه‌ و کۆره له‌به‌ره‌وه‌ی که‌ ئینگلیس چاوی به‌

خاله قوربانی ردین پاش ویش

هه‌سته له‌ خوی.....

خاله قوربانی ردین کلکه‌ که‌ر

هه‌سته له‌ خوی منگورت هاته‌ سهر

عراقیوه بوو، وهنیکه ران بوو، له باره ی مه سله ی کوردنه دووانو، باسیان نه کرد. له مانگی ژوئییه ی سالی ۱۹۲۲ تهواوی یارمه تی تاران حازرو، ئاماده ببوو، ساحیب مه نسه بی تازه ی هیژی شیران، سه رله شکرجهانبانی بوو، که لهشکری گاردی تاران وه ههروه ها هیژی تهو ریژشی لهژی رفهرمان دابوو، ئهوهیزه له تاران ی ژا هات بوو، وه له مه جموع داله گهل "هیژی تهو ریژ" هیژیکی گه وری ئازربایجانی پیگ هینابوو، وه جگه لهو هیزه، هیژیکی داوو خووازی هه رمه نی لهژی رفهرمانی ساحیب مه نسه بیکه نیوی به گرو رابوف که شه فسه ریکی روسیه ی تزاری بوو حازربوو

له گشت دا ئهوه هیژانه بریتی له ۸۰۰۰ کهس بوون که له شمالی ده و رووبه ری به حری ورمی دا جیکیر ببون.

که سه ر ئه نجام له ۲۳ ژوئییه ی سالی ۱۹۲۲ دا بۆلای شاری سه لماس وه ری کهوتن^۱

۷- شهزی شه که ریازی (۲۵ ژوئییه ی ۱۹۲۲)

شهزی ئهوه مه لبه نده زۆر قورس بوو، وه له کرده وهدا له ۲۵ ژوئییه له شه که ریازی دهستی پی کرا. کورده کان چووار جار بۆ سه ره یژی پیاده ی شیران هیژشیان برد وه هه تا جه رگی پیاده نه یزام نفوزیان کرد، شه ربه خه نه جیرو، شمشیرده کرا، وه دلیرانه له قهلبی هیژی شیران دا رخنه یان کردبوو، به لام له ئاکام دا پیروژنه بوونو، پاشه کشه یان کرد.

سمکو ئهوجار به سوواره کانی هیژشی دهست پی کرد، به لام له بهر ئاور بارانی گولله ی چه که کان پاشه کشه ی کرد.

گولله ی توپی کورده کان - که دهنگی دههاتو، داویژ را، زۆر چاک وه نیشانه نه ده کهوت نیشانه گیر^۲ کان تور که کان بوون - به لام زۆریان له گولله کان

(۱) له میژووی ورمی دا (تاریخ اورمیه) که نووسه ره که ی (تمدن) بوو، ژماره ی سه ر بازه گان و، چه ریگه گانی ئیرانی پترله ۱۵۰۰۰ کهسی نووسیوه، که ئهوه هیژه هه مووی هیرشی هینا سه ر سمکو. وه رگیر - م - ر

نهده تۆقین، وه سه ره نه جام کورده کان پاش نیوه رۆیه گه زانه وه دووایه وه پاشه کسه
یان کرد.

سیمکو که لهو شه ده دا ۱۰۰۰۰ که سی له گهل بوو، بهلام له بهمه ده دا پتر له
ههزار نه فیری له گهل نه ما - وه وهویش ته نیا عه شیره ته که ی خو ی بوو که ههتا
ئاخر له گهل ی بوو!

بهو جو ره سیمکو له بهرانه بهر هیزی ئیران داشکا. به شوینی شکانه که ی
داهیزی ئیران شاههنگی وورمی کرد وه له مانگی ئوت دا پاش ئه وه ی که کورده کان
چو وارسالی ره بهق ورمی یان له بهر دهستی دابوو، گریتانه وه!
پاشان هیزی ئیران بۆلای چه هریق که کانگای ناوه روو که ی هیزی سیمکو
بوو رۆیشت وه له کاتیک دا که ههتا سنووری تورکیه ده چۆ پشی، له فیرمانده ی
هیزی تورکانی ویست که پارتیزانه کانی کورد چهک بکاوه ئه سه لهحه کانیان لی
بستی.

۸ - شه ری ساری تاج (ئوتی ۱۹۲۲)

سیمکو هیرشی هیئا سه ره وه هیزی که ههتا سنوور هات بوون، وه له قه له -
ره شه دا، ئهوانی مهجور کرد که بگه رینه وه، وه پاشه کسه ی پی دان... بهلام
سیمکو له ههزار پیاو زیاتری هیله گهل نه بوو، وه هیزی گه وه ی نیزامی ئیران
بو یارمه تیان هاتن - وه تا قمیکی تۆپخانه ی له گهل بوو وه کورده کان په نیان
بوکیوی ساری تاج برد، وه لهویش را له لایهن هیزی تورکانه وه، هی رشیان بۆ
هات وه پاش شه ریکی قورس شکان. وه سه ره نه جام سیمکو "په نای بۆ تورکیه
برد" وه هاو رۆیه کانی له لایهن تورکه کانه وه چهک کران. ۲۷

۹ - دوورکه و تنه وه ی سیمکو له وه لات :

سیمکو له ئوکتوبری ۱۹۲۲ پاش له نیو چوونی شور شه که خو ی گه یانده
شاری ههولیری عراق، وه ته وای چهک و ئه سه لهحه کانی که بریتی بوون له :

توپ، رهشاش، وه سازوبه رگی جهنگی له دهست دا، خیزانی کوژرا، کوری له ته مهنی ده ساله ی دا "گلینهی ههردوک چاوی" له به ندیخانه کرا، وه به چاوی خوئی دهی دیت که ئینگلیسیکان به ئاشکرائی له ده ولته تی ئیزان لایهن گری دهکات، وه به یارمه تی و، قهوه تی وی بوو (که راپه رینه که ی تیک شکاوه، وه هه ره به وجوره ش له تورکه کان زۆر داغدار بوو که له کاتی کشانه هه که ی دا، جگه له وه ی که یارمه تی نه داوه، به لکو به سه ریشی دا داوه، وه په ناشی نه داوه. ^{۲۸} ئهو مه به سه ته ی که له میژوو دا بۆمان پروون بوته وه، ئه وه یه که سه میل ئاغا ده یه ویست که بۆ خوئی ببیتسه را به ریکی کورد که له نیوان دوو حکومه تی ئیران و تورکیه ده وله تیگی کورد به ههست بی نیت، وه ئه ویش به یارمه تی ئینگلیس. له کاتی ئاخری راپه رینه - که ی دا ئینگلیس پیاویکی را میاری خوئی به نیوی سیرژان عیدموند ناردده لای سیمکو وه ووتو، وێژیکی دوورو، دریزی له ۱۲ نوامبری ۱۹۲۲ دا له گهل کرد، وه به چاکی پێ را که یاند که له وعانه ی دا که ئیران و تورک ته وای سنووریان گرتوته وه، وه تورکه کان ده یانه وی بۆ سه رشاری ره واندز هیژش به رن، ئیتر هه موشتیک ته واو بووه وه ئیمه ناتووانین، له ئیوه لایهن گری بکهین

۱۰ - پێشوازی شیخ مهحمود

سیمکو که به باشی له فرۆفیلی ئینگلیسیکان که یشت بوو، له سهید ته های جوی بووه وه بۆ لای شاری سولهیمانی وه پێ کهوت، وه له مانگی ژانویه ی سالی ۱۹۲۳ دا که گه یشته سولهیمانی به چه شنی سه روک ده وله تیک له لایهن شیخ مهحموده وه پێش وازی لیکرا! ههوت توپیان به حورمهتو، ئیحترامی وی هاویشته، دوکانو، بازاریان بو دا خسته، ئینجا سیمکو له به رانه ره هیژی نیزامی کوردی سولهیمانی دا که به خاتری وی رازا بووه، به شانازیوه "سان" ی دیت! به لام له پاشان سیمکو زۆر به باشی له لایهن شیخ مهحموده وه که داوای یارمه تی فی کردبوو، زێزی لی نه گیرا وه وه لامی نه دراوه. ئینجا له و نیوه ش دا ده هات که نیوانی حکومه تی به غدا و سولهیمانی ش ناخوشی، وه شیخ مهحمود که له سولهیمانی حکومه تی ده کرد، نه ی ده ویست خوئی له کیژاو یک باوی که ته نانهت قاره مانی کورد له کاره که ی داسه رکه وی وه قازانجیکی بوویش نه بی. ^{۲۹}

سیمکو ماوهی مانگیگ له شاری سولهیمانی ماوه، لهوینیهدا نیوانی شیخ
مهحمود لهگهڵ ئینگلیسیکان ناخوشر ببوو، شهویش وازی له سولهیمانی هیناو،
لهوێ نهماوه. ۲۰

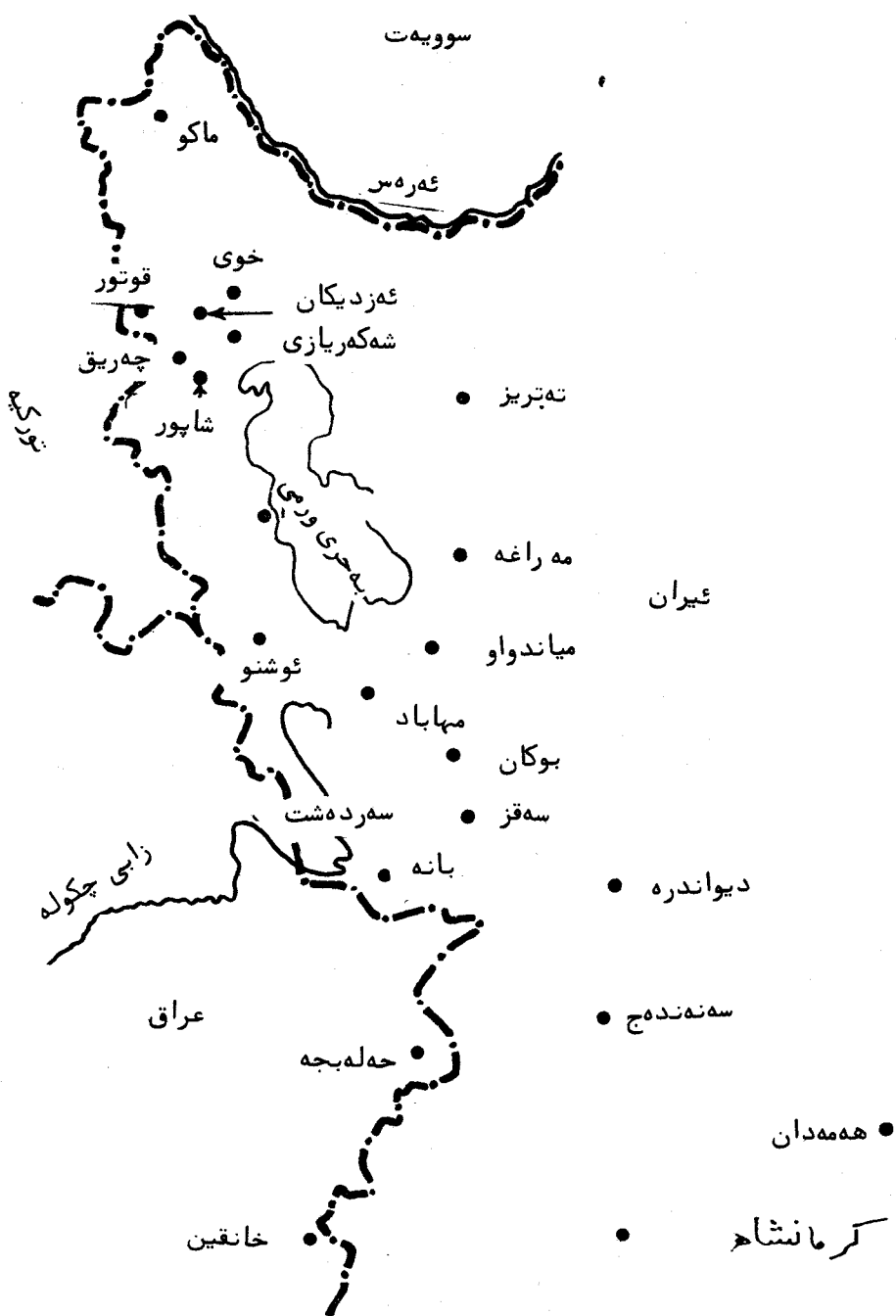
۱۱ - سالہ گانی سہرگھردانی

سیمکو گمراوه و ولاتی تورکیه، خوی شاردوه، وه ماوهی سالیگ لهوی
ماوه، لهسالی ۱۹۲۴ هاتهوه وولاتی ئیران، لهگهل سه رله شکرته هماسی که
سه رۆکی هیزی شمالی ئیرانی بوو، چاپیکه وتتیکی کرد، لهسالی ۱۹۲۵ دا چۆوه
چه هریق، رهزا شا لاواندیوه، دلداری داوه ئه ویش سوپندی خووارد که
ئیترا تا (ئه بهد) کاری به کهس نه دای

ئىنجا پاش سالىگ سمرى بلند كردهوه، وه به يارمه تي چهن سهد مرؤفى
ههركى، هيرشيان بو سمر شارى سملاس بردو، گه مارؤو شاره كه ياندا. به لام
ئهو كه ره تمش شكا، وه تا سنوورى ئيران - توركيه كشاو، له سنوورى تورگيه دا
گه مارويان داو، بئ چمكيان كردو، گرتيان، پاش چهن مانگيك واته له ئاخري
سالى ۱۹۲۶ دا گه راوه عراق ئنجا له سالى ۱۹۲۷ دا گه راوه توركيه، وسهر

له نۆی له سالی ۱۹۲۸ گه راوه عراق وه چهن پیاویکی خۆی زیاتر لهگهله نهبوو. دهولهتی ئیران داوای وهگرتهوهی سهیلئاغای لهدهولهتی عراق کرد، بهلام عراق به ئیرانی وهلام داوه که ئهوه مهسهلهیهی په نادانی سیاسیه. ۳۱

عینجا سیمکو پاش ماوهیمک که لهعراقی^۶ ماوه، لهئاکام دا گهراوه ئیرانی
وه بووبه حاکمی شاری شنویه، سه‌رئهنجام پاش چهن رۆژیک، سیمکو لهسالی
۱۹۳۵ بهدهستووری رهزاشا بهمه‌رگ مه‌حکوم کرا، وه بهدهستی سه‌ربازه‌کانی ئیرانی
کووژرا^۱

کوردستانی ایران

سنوری ناونه‌ته‌وه‌ئی

0

50

100 Kms

فە سلى ۳

— شوپشى شېخ مەحمود .

من ھەرگز لە ھەوہ لہوہ ھەول نادم کہ پادشاھەکی دانیم کہ گەورەو ،
عاقڵوبە مشوربئی .! "ئەو رستەو ، ووتەبە ، زبیر تژودبیل دەسیتارو ، یارمەتی دەری
سیرپیرسی داسرە ئار نولدو یلسون پیاوی پایە بەرزی ئینگلیسیکان لـ
بەیان نامەیک دا نووسرا بوو ، لەبەغدا ، بلاو ببۆو لەوبەیان نامە بە ناوبانگە دا
بە چاکی پروون ببۆو . کہ ئینگلیسیکان پپیان لەوہی نابوو کہ ناتووانن پادشاھەکی
ئەوتو لە و لاتسی عراقی داھاتوودا دا بنین کہ لەقودرت کہ لکەوەرگری ، بە لکو
پاویکی وەک فەیسەل پادشاھەتی باشەو ، کار وباری ئەوان راست دەکاتەوہ .
لایان گرانی سیاسی (ئیمپراتوری) ئینگلیس دەیانەویست کـ
بەین ئەننەھرین ھەر وہا لەزبیر چاوە دیری ئینگلیس بمی نیتەوہ ، چوون بیرو رای
ئەوان وابوو کہ ئەگەر ئەو ناوچەبە بپتوو لەزبیر چاوی ئستعمارگری ئینگلیس
دابچیتە دەری ، بپگومان بە دوویوی دا ، مەلبەندی ئیران تووشی نالەباریو ،
سەربزیویو ، بزوتنەوہ دەبی وە دە پرووخی . ئینجا و لاتسی پان و ، بەرینی
ھندوستان ش لەدەست دەچیو ، دە پرووخی ، مەبەست ئەوہ بوو کہ حکومەتیکی
لایەن گری ئینگلیس دەبی بپتە سەرئیشوکار ، وە بەووتە ویلسون جاھەرچونیک
بی قەیدی ناكات . ۲

پاش شوپشى وەحشتناکی ھاوینی سالی ۱۹۲۵ کہ چەن سەدەسیک لە

سهفی هیزی نیزامی ئینگلیسی، وه سهربازه هندیکان کوزران، ئیتربوقودره تمه ندهکانو، کاربه دهستهکانی مەلبەندی بهین‌ئن نه‌هرین چاره‌یهک نه‌ما که ده‌بوو ههل بژاردنیک به‌ههست بیت، وه ئه‌وه‌تاقی کردنه‌وه‌یهک بو سیرپیژستی کاکس‌بوو که ده‌بوو پاش دانانی نه‌زم و ته‌رتیبیک حکومه‌تیگی (نه‌ته‌وایه‌تی) له‌وزلات دابه‌ههست بیت.

۱ - ئه‌میر فیه‌سل

فیه‌سل له‌سالی ۱۹۲۴ ی مانگی ژوئیه‌دا له‌شاری دی‌مه‌شق که له‌ لایهن ده‌وله‌تی فه‌رانسه‌ وه‌ ده‌رکرا بوو، وه‌ به‌خوی بو ۲۴ ژن و ۷۵ (پیاوی تاییه‌تی گاردی حجاز، وه ۲۵ ئه‌پسی سوواری وه ۴ تون بارووشته‌ که‌وه سەرگه‌ردان بوو، وه ده‌سوورا وه‌ له‌ پاشان له‌ئوردونی مابووه ۳

فه‌رانسه‌ویکان فیه‌سه‌لیان به‌ پیاویکی نالایقو، خۆپری و زعیف ده‌ناسی، به‌لام ده‌یان گوت له‌سه‌ره‌وه‌ش‌را که پیاویکی به‌ زیکه، پیاویکی خه‌ته‌رناگو، هاره،^۴ ده‌ی زانی که ئینگلیسی‌ش له‌ بیرو، رای‌وه‌ی‌دا که‌له‌به‌ین‌ئن نه‌هرین دا بیکه‌نه‌ پادشاه‌ه‌تاجی له‌سه‌رنین... وه‌ گورزون^۱ پیاوی ئینگلیس بیروری و ابوو که به‌ هه‌له‌ ئه‌وکار نه‌کرئ وه‌ گورزون که‌ئو پێشنیاره‌ی‌دابوو له‌به‌ینو، به‌ین‌دا زورکه‌م لایهن‌گری‌ئهوو، وه‌ ده‌ی‌گوت که به‌ چاکی دیاره که فیه‌سل له‌ دی‌مه‌شق (پیاویکی زه‌عیف و ناتووان) بوو وه "ئشکه‌رنیک زیاتر نه‌بوو".^۵

به‌لام ئه‌وه‌شیان بو‌روون ببووه که دانانی (جمهوریک) له‌ ناوچه‌که‌ش‌دا "دژی ئاکارو، ره‌وشتی ئیسلامیه"،^۶ وه‌ئینجا پیاوی دیکه شله‌ مەلبەنده‌که‌دا که‌م‌بوون، له‌ ئاکاما گورزون، وه‌ حکومه‌تی بریتانیای گه‌وره، راپان هینا سەر ئه‌وه‌ی‌وه‌ پاش دوو‌هه‌مین کون فرانس‌ی قاهره‌له‌ (۲۴ - ۱۲ مارس ۱۹۲۴) که فیه‌سل بیته‌یه‌کی له‌ پادشای به‌ین‌ئن نه‌هرین وه‌ ناوچه‌ی کوردستانش به‌ره‌ی‌پی بدرئ!

(۱) گورزون: میژوونووس پیاوی ر‌امیاری و به‌نا ئی ئینگلیسه‌ له‌سالی ۱۹۲۴/۱ میژووی "ئیران"ی نووسیوه. وه‌ علی‌جواهرکلام به‌ فارسی وه‌ری‌گپ/وه‌ ته‌وه‌م - ریانی

نهتیجهی بهره پێدانی، قهله مرهوی کورد له خاکی عراق دا له دووشتان بریتی بوو: پاش ماوهیهک که له کون فرانسێ قاهره را بردبوو، ویلسون گوتی که تهسمیم بگیری له سه پر سین له خهلکی کورد - که له ۱۹۲۱ مهی ۱۹۲۱ دابه ریوه ببردری، بیرسی چه شنی سازمانی ئیداری پێیان خوشه چوون بی، ئایا دهیان هوی له ژیر چاوه دیری حکومهتی عراق دابمی ننهوه - وه بنوس که ئایا چه شنی هات و، چو له نیویان له مه سه لهی ئه ساسی دا چون به ریو ببردری - ئایا ئیوه کورده کان ده تانهوی به چه شنیک له ژیر چاوه دیری حکومهت دابن - ئایا خو له و کاره ناکیشن هوه وه پێ دزه ی ناکهن.

هه ل بژاردن به راستی له شه رایتیکی سه یردا که باوه ر نه ده کرا هاته پێشی: له شاری سوله یمانی دا هه ر ده نگه ی واته هه ر په یه ی که ده درا به نرخی ۱۰۰۰ ریال له ماله کان ده کړدا!

له ۲۰۰۰ که سان، ۱۹۰ کهس دهنگیان دا، وه ۳۲% کهس گوتبو یان که سوله یمانی ده بی له ژیر چاوه دیری عراق دا بمی نیته وه.

به راستی ژماره و، دانشتووانی فه قیر، دهنگی فه قیرشی ده بی،
ئینجا خهلک بو چو واره یانیک دا وه ت کرا وه گوتیان که به دهس هه لنیان دهنگی خو یان ده رهن. که ئایا دهیان هوی له ژیر چاوه دیری ناوچه ی عراق دا بمی ننه وه؟ به لام حسی نه ته وایه تی به چه شنیک به هیز بوو که دهنگیک بلند نه بوو که ئه و به لینی بدات، ته نیاله گه ره کی چوله کان، له ۹۲ کهس موافق ۴ کهس ش دژی ئه و کاره دهنگی خو ی ده ربژی.

له گه ره که کانی دیکه ی سوله یمانی دا قائم مه قام هیتدی پیاوی بود نیه کان نارد. له ۶۰۰۰ دهنگ، ۵۰۰۰ دهنگ ره ئیان دا که له ژیر حمایه تی عراق دا نامی نیته وه، وه ۳۲ کهس دهنگیان نه دا (ممتنع) بوو، وه دیار بوو که ئه وان لایهن گره کانی بریتانیابوو. له نیوان گه ت و گو یه ک له گه ل ئه فسه ریکی زامیاری ئینگلیس گوترا بوو که چو واره پیاوی گه ره و، نیوان ساری کورد سه باره ت به پێشلی گرتن له کاروباری گمرک دا دهنگی مه نفی یان دا بوو. به لام له گه ت داخه لکی سوله یمانی له وه ی مه ترسی هه بوو که له ژیر چاوه دیری عه ره ب دا ماند نه وه، کاری کورده کان خراپ ده کات."

کمیسهری ئینگلیس که ئه و کاره ساته ی له سوله یمانی چاوپێ که وت، عیترله

شاره‌کانی دیکه‌وه‌ک ده‌هۆک، زاخۆ، ئاکرا، هه‌ولیرۆه ئامادیا، خۆ‌کیشاوه - وه‌زای‌گه‌یاند که‌ ئه‌گهر مه‌ج‌لس پێک‌هات، ئه‌و وه‌خت کورده‌کان به‌مه‌یلی‌خو‌یان ب‌زایارده‌ن. واته "گه‌وره‌کانی دان‌شته‌گی شورا" ته‌سمیم‌ده‌گری. له‌هه‌ولیر دا هه‌ربه‌جو‌وره له‌سهر ئه‌و پ‌ا‌وته دبیره‌بوون که‌ شو‌رای گه‌وره‌کانی تورک‌مه‌نی شاری قه‌دیم بۆ مه‌لبه‌ندیک‌ی کورد ده‌نگ بده‌ن و، تی‌کوشن وه‌ ته‌ دبیره‌هاته سه‌ ره‌ وه‌ ی که‌ جگه‌ له‌ سوله‌ یمانی بوجاری دوهم ده‌ نگ وه‌ رگرن بودانانی فه‌ یسه‌ ل له‌ ناوچه‌ ی کورد داته‌ سیم بگیری .

۲- زێفراندووم - ده‌نگ وه‌رگرتن و پرسیارکردن

ئه‌وجار سێ‌پێ‌رسی‌کاکس کمیسهری‌عالی سیاسی و لات که‌ تازه له‌شاری له‌نده‌نی را به‌ بن‌هه‌نگلیکی، پ‌ر له‌ په‌روه‌نده‌گه‌را بۆوه‌ ناوچه‌که‌ ده‌یه‌ویست کاره‌که‌ را پهرینی.

به‌فرو‌فیلی‌کی که‌ بو‌ خۆی ده‌یزانی، ده‌ست به‌کاربو، وه‌ له‌مه‌لبه‌نده‌کانی دا له‌هه‌رجی‌گایه‌ی به‌جو‌ریک کایه‌ی ده‌کرد.

ده‌ستی به‌ ده‌نگ وه‌رگرتن و، پ‌یی وه‌رگرتن کرد، له‌هه‌یندی له‌ ناوچه‌کان را که‌ ده‌هاتن ز‌ییان ده‌دا، پیاویک وه‌ژوور که‌وته ده‌ فته‌ری هه‌ل ب‌ژاردن و، گو‌تی من ده‌نگی خۆم به‌ "به‌لی" ده‌رده‌پ‌رم، به‌لام من ده‌نگ ده‌ ده‌م به‌ که‌ سیک‌ی ته‌مه‌نی‌وی له‌ ۲۰ سال پ‌تریی وه‌ بۆنۆینه‌ربیی

ئینجا ئه‌ندامانی کمیسونی هه‌ل ب‌ژاردنی ئه‌و ده‌فته‌ره، هه‌یانیان ئه‌ویان سه‌باره‌ت به‌وقسه‌یه له‌ ز‌یزه‌ی نو‌ینه‌ران نووسی!

وه‌ هه‌روه‌ها یه‌کیک له‌سه‌رۆکه‌هه‌شیره‌ته‌کان ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ که‌ سی که‌ کو‌کردبو‌وه، هه‌موو پ‌یکه‌وه‌ چاویان له‌سه‌رۆکه‌که‌ کرد و ده‌نگی به‌لییان دا.

به‌لام هه‌ر ئه‌و فرو‌فیلانه یه‌کو، دوونه‌بوون: له‌شاری که‌رکوک له‌زێ‌رچاوه‌ دیری سێ‌پێ‌رسی‌کاکس کو‌رپ‌یکی ئیداری لایه‌ن‌گری ئینگلیس دانرا‌بوو که‌ ئه‌و کو‌ره به‌ قازانجی فه‌یسه‌ل ده‌نگی وه‌ر ده‌گرت!

ئینجا له‌ هه‌یندی له‌ کو‌بوونه‌وه‌کانی نه‌یینی دا ته‌ سمیمان جو‌ریکی دیکه‌ده‌گرت. له‌ ۲۳ ژو‌یه‌ دا له‌ کو‌بوونه‌ وه‌یه‌ک دا که‌ مو‌فتیک له‌وی حازر ده‌بی‌ت، فتوا ده‌ دا که‌ دژی فه‌یسه‌ل (فتوا‌ی مه‌زه‌به‌یی) بدری!

له‌وکات و، سه‌رده‌مه‌دا سێ‌پێ‌رسی‌کاکس ووتارپ‌کی سه‌یرو، پ‌ی‌که‌نین‌داری

گوت بوو: "ئەگەر گەلی عەراق وە ھەروەھا کوردەکان، بەراستی نایانموی حکومەتیکی عەزەب بەسەلمین وە ئەمیر فەسەلشیان بەو حکومەتەو ناوی، وادیارە ھەلوستان ئەوێهە کە دەیانموی لەژێر ئالای ئینگلیس دابن!"

ئینجا لەسەرچاوەیەکی زەسمیو زاندرابوو کە کوردستان دەیهوێست بوو خوێ لەژانیکی ١٢ سەقینە بە شداربێت، جا بەھیچ چەشنیک نەدەوێست فەیسەل بەسەری داپادشایەتی بکات، وەیان بێتە ژێر چەپۆکەیی ستعماری ئینگلیس. لە ١٨ ئوتی ١٩٢١ دا کە پێغران دووم بە ڕێو چوو، وە نەقیب زای گەیانکە ٩٠% لەسەدا (نەو دە) کەس دەنگی بەفەیسەل داو، ئیدی کار لەکارترازابوو، وە شیعهکانی لای خووارووی وولاتش کە وەک کوردەکان دژی فەیسەل کاریان دەکرد، چیان بۆنەکرا. ٩

لەئاکام لە ٢٣ مانگی ئوتی ١٩٢١ دا ئەمیر فەیسەل کوری شەریفی مەککەیی بووبە پادشای عەراقی وە بەو ووتەیی کە... کە پادشانیسی خۆدالەئەرزێ! دەنگ و رای شارە کوردەکانی وولاتی عەراق بۆو بەھیچ، وە ئینگلیس پێی لەتەواوی ئەو مەبەستانە خشانکۆ نوینەرەکانی سولەیمانی وکەرکوک وەھەل بژاردنە کەیان بەتەواوی وەپشت گونی خرا. ١٠

٣- شاه فەیسەل و، کوردەکان

بەراستی پیاویک، یان باشتربلین (ئشکەرنی) کورزون لەعەراق دا تاجی پادشایەتی لەسەر داندرا کە تەواوی ئاکارو، رەوشتی ئینگلیسیانی ھەبوو تەمەزروی قودرەتو، دەستەلات بوو.

چەرچیل لەوبارە دا ئاواي نووسی بو "من بە راستی لەو ھە موو تیلی" گرامە دوورو، درێژە کە لەسەر فەیسەل وە دە ولە تە کە دەکرا، ماندوبووم، وەماوەی شەش مانگە کە لەسەر ئەو نووسرا وانە وە خەرجی ھۆتیلی لندەنی حساب دەکری وەرۆژ، بەدوای ڕۆژی ھەوالو، پەیمانی ٨٥٠ ووشە دی، وە لەسەر ئە و مەسەلە دە ڕووا کە دەبی ئەو پەیکرە ھاتو، چوو، نیوانی لەگەل قودرە تە- کانی دەرەوہ چۆن بێت. " ١١

ئەومەبە سە پێک هات وە ئینگلیسیکان بەراستی لەبارەیی فەیسەل دا
باشیان فکر کردەووە وە ئەویان بە پادشایەتی گەیاند، فەیسەلش ئەو ئازەزویی
هەبوو: کە بتوانی سنوورەکانی گەرەکاوە وە قودرەت و، دەسلاتی خۆی
پەرەپێ بدات.

هەر لەبەرەت پرا مەسلەیی کورد، مەسلەییەکی گەرەوگرنگ بوو: فەیسەل
سەرئەنجام بەو چینگایەیی دەگەشت و، دەیگوت کە ئەگەر زۆر بەتین و حەرپەرەتەووە
لە بیری بە هەست هێنانی دەولەتیکی عەرەبی سەر بەستیم لە ئاکامی ئینگلیسیکان
"کوردەکان هان دەدەن وە دژی عەرەبەکان راستیان دەکەنەووە و ئەوێش
بەئیشتیای مەنیه" ۱۲

مەسلەیی کورد بو پادشای تازەیی عێراقی پروانگە یەکی دیکەیی هەبوو کە
بەراستی زۆر گرنگ بوو:

فەیسەل لەلایەن عەرەبیکی کەمی سوننی مەزەهەبەووە لایەن گری لێدەکرا
کە لە بە خدایە نشتەجی بوون، وە تەنیا لایەن گرەکانی، ئەفسەرانێ بەین ئەن-
نەهرین بوون کە لە حیزازو، سووریە پرا لەگەلی بوون. بەلام تەواوی بەین
ئەن-نەهرینی خوواروو کە شیعە مەزەهەب بوون هەموویان لەگەل کۆژی شەریفی
مەککەیی دووژمنایەتیان دەکرد کە سووننی بوو. ۱۳

وە لە مانگی سێتامبری ۱۹۲۱ لەکاتیگدا کە گومانی دەبرد کە دەتوانی
لەگەلیان خۆ پێک خات، وە تا بتوانی لەگەل شیعەکان پرا برووا وە پاشان
بەسەریان دا زال بێ هەل بژیر درا و، بووبە پادشایە ک کە چی لە بەر چاوە بوو.
فەیسەل لە سیرپیری کاکس کیمسەری عالی ئینگلیسی پریسارکرد کە ئەگەر
کوردەکانی ئێران بیانوی لەگەل کوردەکانی تورکیە (وە هێندێ لە ناوچەیی کوردی
عێراق) وەیان تەواوی ناوچەیی کوردەکان جودا بکەنەووە، بێنەهک " ئینگلیس
لەو بابەتەووە چ دەکات؟" ۱۴

ئەگەر بیانەوێ کە تەواوی سەزەرەمینێ کوردان لە خاکی عێراق پرا بێتەهک
پال وە کوردی شمال بدەن؟ ئەو وەختی چۆن دەبێت؟

وە لامی سیرپیری کاکس زۆر سەر ئاوالە نەبووە گوتی: پاش ئەوێ
لەکون فرانسێ قاهرە لە مارسێ ۱۹۲۱ دا دەولەتی بریتانیای گەورە زای
هێناسەرەوێ کە دەولەتیکی سەر بەخوێی کورد پێک بێت مەبەستی کوردی عێراقی

نەبوو" وەئینجا لە قاھرە کە گە ٢ راوێتە وە بەو ئاکامە گەشتوووە کە کوردەکان لەنیوخوێان دا زۆرپیچکە وەنێن کە بتوانن لەعەراق جۆی ببەنە وە. " ١٥
لەو وە لامە ی سیرپیرس کاکس کە دایەو، فەیسەل زۆر پازێنەبوو، وەئینجا
کە ئینگلیس مەسەلە ی (گرنگی) بوونەوێ کوردی لەبەر چاوبوو، پەزامەندی خوی
نیشان نەدا.

فەیسەل پاش چەند رۆژان لە کمیسەری عالی ئینگلیسی پەرسار کرد کە من
بە پێویست دەزانم وەک پیاویکی (عراقی) بدویم، وە بزانم ئایا ئینگلیس بە
چاوی عەراقیک تەمەشادەکات، یان بەپادشایەکی عەرەب کە کوردستانی لی دوور
دەبێتەو، چاوولی دەکات؟

وەلامی سیرپیرس کاکس وەک سەرەسی مۆرغیک وابوو، وەگوتی: لەپێش گەشتی
فەیسەل پەتاجو، تەختی پادشایەتی ئەو فەرمانەمان لەهەمولا بەکەو کردۆتەو،
وە "ئاوالە" هێشتۆتەو دیسان فەیسەل لەسیرپیرس کاکسی پرسی کە ئەگەر
دەولەتیکی دیکە ی دەره وە یارمەتی کوردان بدات، ئایا دەولەتی بریتانیا
لەسەرئێمە وە جەواب دێت وە تاج رادەبەکو، چ ماوێک دەکات؟ وە ئایا
حکومەتی بریتانیای گەورە لە ناوکی و، بی نەزمی کوردستان، ئەوکات بەرگری
دەکات، وە ئەو تاج ماوێک، کاتیک دەبی؟

فەیسەل باش دەیانێ کە تاج رادەبەکو بریتانیای گەورە لەو دەورووکاتە
دا کە ئەگەر بە رەنگاریکی نێزانی بێتە پێشی لە ناردنی پیاویک بۆ بەرگری
لە کوردستان، چاوو ناوچی فەیسەل دەیانێ کە لەو دەمدا کە ئینگلیس
لەشەریکی جیهانی دێ رزگار بێت، ئایا دەبێت لەمەسەلە ی کوردستان دا لەگەڵ
کوردەکان پووێ رووبێت. وە هەر بە وجوهری کە عەراق پێویستێ، ئایا حکومەتی
بریتانیای گەورەش هەرئەو هەلوێستە ی لەبارە ی خاکی کوردستان دا هەیه وە
لەجوبیا ز بوونی کوردستان پێشگیری دەکات.
بەلام فەیسەل هەر لەسەر ئیشوکارماو، وەئێتر لەسەر کار لانه چوو.

٤ - ئازاوە ی تورک لە کوردستان دا

لە سەرەتای پادشایەتی فەیسەل، تورکەکان خەریکی ئازاوە بوون لەناوچە ی

کوردستانی خویان دا مهبه سیستان لهوکاره شهوه بوو که پاش شەری ههوه لی جیهانی که عراق رجوی ده کراوه، ناله باری بیننه پیشی، چونکه هیستا پاش شکانه که ی له شهر سنووری وهلاتی بو دیاری نه کرابوو.

ئینگلیسیکان نهیان دهویست که فهیسهل سه ره خو له گهل تورکهکان ووتو، ویژ بکات.

له مانگی ژوئن ی ۱۹۲۱ یه کچی له لایهن گرهکانی مستهفا که مال که ساحیب مهسه بیک بوو به نیوی فازل شهفندی نار درا کوردستان که له گهل چهن سه ربازیک بو لای شاری ره واندز چن شهو شهفسره ده بوو به نیوان مهلبه نده کانیکه که سملکو داگیر کردبوو، رابیری. له مانگی ئوت دا عه شیر هتهکانی جیرانیان دهستیان به شوپش کرد، ئینگلیسیکان لهوه ئاگادار بوون، وه پوژئاواو، شمالي رهواندزیان بومباران کرد. له ئاخری سالی ۱۹۲۱ دا ئینگلیسیکان له و شور شه مهترسیان ریشت وه زورئیکه ران بوون. ئینجا وا دیار بوو که دهستی دهولتی فهراسه لهو کاره دایه، بو شهوهی "تورکهکان یارمهتی بدا به خاتری نه فتی موسل" وه دهستی کومپانی نهفتی "ستاندارد ئویل" ش له کار دایه که دهی شهوهی مهلبه نده موسل داگیرکات.^۱ که مالیکان پاش چول کردنی سی لسی

(۴ ژانویهی ۱۹۲۲) له لایهن دهستهی فهراسه وێکان به چاکی خاترجه م بوون که دهتوانن سهبار هت به پاراستنی مهلبه نده موسل له بهرانبهر ئینگلیسیکان راهستن. له نیوهراستی مانگی مارس ۱۹۲۲ دا که مالیستهکان قایم مهقامیکیان بو ره واندز نارد، وه له ئاخری مانگی مهی گهیشته ره واندز. تورکهکان کاریان له پیش بوو. لهو دهمو، جهمهش دا دوودهسته له کوردهکانی زییاری لهزیک چه مچه مال وه ههروهها له نیوهی مانگی ژوئن دا کورده هه مهوه ندهکان پاش کوشتنی کاپیتان بوند، وه ماکانت، به سهرو کایهتی کریمی فهتاحت بهک ههلستانه سه ری.

له نیوهی دووه می مانگی ژوئن سالی ۱۹۲۲ دا کولونیل عهلی شهفیق که به گالته به (غوزده میر" نیوده بر درا بو رهواندزی نار درا که شه ری چریکی تورکهکان رابهری بکات، لهو ناوچه یه دا کاروباری تورکهکان له پیش بوو، بهلام له ناوچهی سولهیمانی وازیان زور خراپو، په شیو بوو.

ئینجا پیاوه به رزه کانی ئینگلیسی نشتەجی به غدایه، جا چ به راست وه چه به دروه دهیان گوت بوچ ده بی ته نیا عمر به کان له عهراق دا سه به خوئی وه رگرن، ئه وهی که له سه رجا وهی خه به ره کان وه دهر که وتوو، پاش ئه وهی که کمپسه ری عالی ئینگلیس سازمان و، ته شکیلاتی فهیسه ل^{۱۷} دانا، بو خوشی له ئیداره کردنه که ی له و نیوه دامابوو ه... سه رنه نجام سی ر پیرسی کاکس راو، ته دبیر هیئا سه ره وهی که ده بی چهن پیاویکی به رزی کورد له حکومهت و، ئیداره کردنی عهراق دا به شداربن، به لام له وهش دامابوونه وه که کی هه ل بژیرن. پیان وابوو هه مید به گ که له عی و عه شیره تی بابانی سوله یمانی به ده توانی له و کاره دا به شداربی وه یارمه تی بکات، به لام دیتیان که ئه و پیاوه کوردی نازانی وه ته نیا مرو قیکه که عی و عه شیرهت و، خانه واده که ی خوی ده ناسی وه سه ریشی له سیاههت ده رناچی. هیدی پیان وابوو که ده بی شیخ محمود بیته وه سه ریشو کار، وه ئینگلیسیکان ئه ویان له ژوئی ۱۹۱۹ دا لا برد بوو. ئیدموند پی وابوو که پیویسته سه دتاها نو پنه ری داعمی بی و، بیته سه رکار

به لام کاره ساته که وا ده هاته پیش که جی به جی نه ده بوو، وه پتر له و کارانه دا سی ر پیری کاکس چیوتی دینا پیشی، ئیتر له وئاخریانه دا کاروباری ویش ته واهو بوو، ده بوو دهستی کورت که نه وه!

۵- چۆل کردنی سوله یمانی (هه وه لی سپنایمیری ۱۹۲۲)

له ئاخیری ئوتی ۱۹۲۲ لیوای هیزی سوله یمانی دژی چریکه تورکه کان که له ژه واندزی ئازاوه یان سازکرد بوو وه ده هاتن که نزیک شاری رانیه بن، دهس به کاربوون، له هه وه لین به رنکاری دا به ره هه لستیان بو هاته پیشی وه دوو ئه فسه ری هندی له گه ل تا قمیگ به یارمه تی هیزه که وه چوو: له ۳۱ مانگی ئوت له مه له بهندی ده به بندو، زابی چکوله ئه و ستوونه له "رانیگول" تیک شکاو پاشه کشی کرد، دوو توپ و، ته وای ئه سلحه هه کانیان له سه حرایه به جی هیشته، دوو ئه فسه ری ئینگلیسی بریندار بوون، ۳۰ تا ۴۰ سه ربازی سیکی هندی کوژران یان بریندار بوون. ۱۸

ئینجا ئه و کاره ساته ی که تورکه کان له گه ل کورده کان به سه ره یازی

ئینگلیسیکانیان هیئا، ترسیان پئی کهوت وه سولهیمانیان چۆل کــــرد :
 له‌به‌ری‌به‌ینانی مانگی سی‌پتامبری ۱۹۲۲ فروکه‌کانی ئینگلیس
 له‌هه‌موولاهه مه‌لبه‌ندی سه‌ربازخانه‌کان و ئیداره‌کانیان بومباران کرد، پیاوه
 ئینگلیسیکانی دانشته چپی سولهیمانی بۆ رزگاربوونی خویان له‌ترسی بومباران
 هاتنه لای شیخ قادر برای شیخ محمود وه‌هاچری صندوقیکی که ۳۰۰۰۰۰ روپیه
 ولیره‌ی استرلینگ‌ی‌تیدا بوو دایه، وه‌له‌سه‌باب وچه‌کو، سه‌له‌حه‌ی شه‌ری ۵۰۰
 تفه‌نگ‌ی‌ئینگلیسی و (۵۰۰ تفه‌نگی تورکیان ته‌سلیم کرد که نه‌زم‌وه‌مه‌ری
 شاری‌به‌ده‌ست‌بگری.

۶ - گه‌رانه‌وه‌ی شیخ‌محمود

سه‌رئه‌نجام سیرپرسی کاکس ته‌سمیم ده‌گری که شیخ محمودی بی‌نیته‌وه
 سولهیمانی. چوون به‌ باشی لی‌ حالی ببوو که خه‌لکی سولهیمانی به‌گشتی
 (ده‌نگ) بووی ده‌رده‌پرن، وه‌ گه‌رانه‌وه‌ی‌ویان ده‌وی. وه‌ده‌شلین ته‌نیا مرو‌فیکه
 که ده‌ توانی نه‌زم و سه‌مرله سولهیمانی دا، به‌ پیه‌ به‌ری‌وه، ئینگلیسیکانش هه‌ر
 به‌راستی پییان وابوو. ! ۱۹

له‌کاتی‌که‌دا که سیرپیرس‌کاکس بیروباوه‌ری به‌وه نه‌بوو که دووباره به‌هیزی
 نیزامی، سولهیمانی بگریته‌وه هه‌روه‌ها گومانی هاته سه‌ر سه‌ومه‌به‌سته‌ی که کورده
 نه‌ته‌وه په‌رسته‌کان له‌ده‌و رووبه‌ری شیخ محمود کو‌ده‌ بنه‌وه، وه‌ بۆ شکانی
 تورکه‌کان له‌ومه‌لبه‌نده‌دا قول هه‌ل ده‌که‌نو، ده‌س به‌کار ده‌بن. واته‌ به‌ "تیریکی
 دوونیشانه‌ی هه‌نگاوت - وه‌رگیر". وه‌ک که یه‌کی له‌ پیاوه به‌ نیوه‌کان گوت بووی :
 "که ئیمه به‌ وکاره‌ چ له‌ ده‌ست نادین وه‌له‌گه‌ل شیخ محمود هه‌ول ده‌ ده‌ین."
 سه‌رئه‌نجام کاتی ئینگلیسیکان زۆر خراب پوو: ژینرال فریزیـــــر
 له‌وه‌ی مه‌ترسی هه‌بوو که کورد - تورکه‌کان له‌ لای دۆلی زابی گه‌وره‌وه، هیری
 بوسه‌ر مه‌له‌به‌ندی ئاکراوه هه‌ولیر به‌رن !

له‌ئاکاما شیخ محمود، به‌چه‌شنی "حوکم‌دار" یا "والی" ی کوردستان
 سه‌ربه‌خو سه‌لماندرا و، پیشوازی لی‌کرا. وه‌ روزنامه‌کانی ناوچه‌که نووسیان که
 ماژور نوئیل سه‌فسه‌ری ژابتی بریتانیا، عیدی نه‌خشیکی نه‌ماوه، ته‌نیاده‌بی

"کونسول" واته مشاور بێ وه ههروهالهوهی دواوه له بهینی شیخ مهحمود وه کمیسهری عالی ئینگلیس بهنیوی ریک خهرده ناسرێ .

۷- شیخ مهحمود "شای کوردستان"

شیخ مهحمود که له سالی ۱۹۲۲ دا، ۴۴ سالی له ته مهنی ژا بردووه، یهکیک بوو له ره قیبه کانی ئینگلیس له کوردستان دا، پیاویکی له ش ساغو، پتهوو، سالم بوو. مروفیک بوو، شهزکەر، شهنگیوهی چاک، قسهزانو، خوش بهمان هۆ نزاهه کانی هه ماسی وه فولکۆیری کوردی زۆر له بهر بوو، جار جار به دهنگی خوشی خۆی له قوولائی دلهوه وه له ناخی گهروویهوه له بهاری قاره مانانی کورد هۆ نزاهه کانی ده خویندهوه. ته نانهت قسه کانی له دلی خه لکی زور جی گیر بووه .

به چاولی کردنیک وای له ئینسانی ده کرد، دهت گوت دلی ده فریانی، که پیاو به دل و گیانه وه ته سلیمی ده بوو، مروف وای لی ده هات که له رپیازی شهودا گیان باز ده بوو. واته شیخ مهحمود پیاویک بووه که تهواوی ئاکارو، رهوشتی مردایهتی سهروکیکی کورد لهوی دا ده دیترا .

۲۰ له شیخه کانی به رزنجی بووه، مروفیکی به مشوورو، ماقول، گیراویانه ته وه که تیغ به ندو، گولله بهندی هه بووه. پيش مهرگه کانی وی سویندیان خو واردووه که گولله توپیش کاری لی نه کر دووه، وه ته نانهت برینداریشی نه کر دووه .

شیخ مهحمود هه ر به شوینی ئاکارو کرده وهی باب وبا پیری خوی کاک شهحمهد، تووانیویتی به سه رهاتو، رووداوه کانی داهاتوی خه لکی بزانیو، بیلێ .

زمانی تورکی، فارسی، عهره بی، کوردی باش نوو سیوه، خویندویه ته وه، زانایان شهویان په نوو سه ریکی (قابل توجه - تیرابین) ناسیوه، چاویان لی کر دووه. قه دو بالا یه کی نیونجی، بووه چاو وژهش، دموچاوپان، وه که لله زل بووه، ره گهزی، کوردایهتی به باشی له نیوچاوانو، رهنگو، روو قه لافهتی باریوه .

دلیکی خاوی و پاکی هه بووه، قین هه ل گرته بووه، به لام قینی زۆر له ئینگلیسیکان بووه .

نووسره ئینگلیسیکان لهبارەى ئەودا بە باشى نه دوواون، نووسەرێک بهنیوی سوئان که ئەفسەرێکی بریتانیایى بووه، سەفەرى بۆ کوردستان زور کردوه وه لێى ماوه تهوه، پێش ئەوبەسەر هاته بابى شیخ محمودى دیتۆله کتیبى (کوردستان ئەوه دى بگۆزێ) وا ده لێ "شیخ محمود پیاویکی باش نیه وه جهایه تی له بابى خوی وەرگرتووه!"

کار به دهستیکی بریتانی له سالى ۱۹۱۹ دا نووسراوه یهکی به نیوی (کارهکانى کوردستانى خوواروو"ى نووسیوه لهوی دادەلێ" وهک گهنجیکی سادهو، ژيرو، وریا دهچێ وه دوورده پرووانی، بهلام گهنجیکی به فروقیله وه جاته لهلبو، لهخۆزازی... وه تاقمیک ئهویان دهوردها وه، وهزۆریان زل وگهوره کردوه، وه دهلێن که بو وهی دروست کراوه که تهواوی گیروگرفتی کوردو، کوردستان لهناو بهرێ

پرسار دهکری؟ جا چۆن له و دهمو، جهمهدا شیخ محمود بۆ ته (حوکم دار) ی سولهیمانی. وه لامی ئهو پرسیاره ئەوهیه که لهکتیبی! "کارهکانی کوردستانى جنوب) لهسالى ۱۹۱۸ تا سالى ۱۹۲۲ دا نووسراوه، واته بهبی ئەوهی که ئهرکی قورسی لهسەر شانی بی به دهستی خوی "پێویستی بووه که ساخلوی نیزامی ئینگلیس له سولهیمانی سازکاو، بیان هینی وهسەر ئه نجام وه دهریان نی!"

پاش چهن رۆژ، که شیخ محمود به شانازیوه که گه راوه شاری سولهیمانی، له ۱۵ ی مانگی ئۆکتوبری ۱۹۲۲ دا فرمانیکی تایبهتی دهبرپی، وه "شاری سولهیمانی" ی پێ تهختی کوردستان "نیو برد ئینجا بهوجه شه ۸ وهزیری کابینهی خوی ناساند که له وانه بریتی بوون.

۱ - شیخ قادر سهروک وهزیر، ۲ - شیخ محمود وهزیری بهرگری، ۳ - شیخ محمود غالب وهزیری ناخو، ۴ - عومەر ئاغا وهزیری عیشوکار، ۵ - خاجی مستهفا پاشا، وهزیری تهعلیم و، تهربیت، ۶ - وهزارهتی دارایی ومالی دابه پیاویکی مهسیحی کریم ئالاکا که کاروباری دیکه بهجی دینا ۸ - وهزارهتی دادگوستهری دا به عهلی قهلاداري، سهیه ئهحمهد بووبه مودییر، سهروک پولیس.

وه مانگیگ پاش واته له ۱۸ نوامبری ۱۹۲۲ شیخ محمود رای گه یاند که من "پادشای کوردستان، م! ئالای کوردستان ههر به چهشنی ئالای سالى ۱۹۱۹

بوو، که رهنگی شین بووه، وه دایرهیهکی سووری تیدا کیشرابوو که له نیو دایره کهدا، هلالی مانگیکی سپی تیدا دیاری کرابوو.

شیخ محمود ههروهه ها ته مری پوستی چاپ کردووه، که له وی دا دوو مستی پیاوی کورد به شکلی زهربدهر کیشرابوو شه ورسته یه شی تیدا نوو سرابو: "حکومه تی کوردستان ی جنوب".

۸- رۆژنامه گانی کورد، کاتی پادشایه تی شیخ محمود

له سه ره تای مانگی ئوتی ۱۹۲۲ مسته فا پاشا رۆژنامه یه کی به نیوی "بانگی کوردستان" وه ده رخست که ۱۳ ژماره ی بلاو بووه. پاشا ماوه یه ک کار به دهسته گانی شیخ محمود، رۆژنامه یه کیان به نیوی "رۆژی کوردستان" که هه وه لین ژماره ی له ۱۵ نوامبری ۱۹۲۲ له چاپ درا یلا و بووه.

رۆژنامه ی کوردستان، رۆژنامه یه کی ره سمی، رامیاری، و) وێژه وه ری بوو که له هه وتوودا که ره تیک وه ده رده که وت، وه تا سی هه می مانگی مارس ی ۱۹۲۳ به هاوکاری نوو سه ره که وره گانی کورد له ژیر چاوه دی ری وان دابوو. له مانگی دیسامبری ۱۹۲۲ داشیخ محمود دوو ئوردو گای که رکوک ی خسته سه ر خاکی کوردستان وه بو شه وه ی که نیشان بدری له گه ل "قه له م ره وی" کورده.

هه ره له و کاته شه دا رۆژنامه ی "رۆژی کوردستان" له ئاخری مانگی دا ئاگاداری دا که سه روکی عه شیره ی ناوچه ی که رکوک، ها تو ته سوله یمانی له ئاکامه — (واوه ده رده که وت) که هه ریه ک له وان ده یانه ویست که بوخویان له و ناوچه یه دا خاوه ن قودره ت و، سه روگ، رابه رین "

وهک که گوتمان رۆژنامه ی رۆژی کوردستان که له چاپ ده درا کۆریک له نوو سه ران که له پرووناک بیره کان، هۆنه ره کان وه شه دیبه کان ی سوله یمانی به تایمه ت وهک عارف سائب، وه ره فیه ق حیلمی پیک ها ت بوو، بلاوده بووه.

ئینه جاله ژماره ی هه وه لی ره سمی ده وله تی را، دمه ته قه یه کی رامیاری له گه ل رۆژنامه گانی به غدا یه که له باره ی "کوردستان ی" جنوب داده دووان به دی ها ته و رۆژنامه یه "ئورگانی پارته ی — عراقی کان" بو و وه نیوی (لیوای

سوله یمانی) بو . دهی نووسی که پیاوه کانی کابینهی شیخ محمود ته نیابه " رابه
 و سه رۆ کی ئیداری ناوچه‌که " پیویسته‌ناو ببرد ریڤ سه رته نجام رۆژنامه‌ی شیخ
 مه‌حمود وه لامی ده داوه که به راستی جیی سه رسوورمانه که " جیران و دوستی "
 یمه " عراق " ده یه وی مافی هه زار ساله‌ی کوردله ژیری بخت) . . وه یان
 سنووره کان له‌ئاژا وه‌دابئی " مه‌گه‌ر کورد و عمره ب پیکه وه له ماف دابه رانه‌ر
 نین ، وه پیویسته نن که مافی کورده کان ، وه مافی نه ته وایه‌تی وان ، وه هه‌روه‌ها
 سنوریان له لایهن " سازمانی نه ته وه کان ناسراوه " ۲۱

به وجوره ووتاری نه و رۆژنامه‌یه وای نیشان ده‌دا که لی‌قه ومانیک له‌به‌ینی شیخ
 مه‌حمود و ئینگلیسگان بّه وه دئی به دی بیت .

له راسته قینه دا له ماوه‌ی نیوسه دان دا ته جروبه یه کی تال بو شیخ مه‌حمود
 رووی دابوو ، وه ده بوو لی‌ی حالی بی که چون له و حاله دا ، دو و باره ، داوه‌ت
 کراوه‌ته وه که چاره سه ری مه‌سه له که بی . . . له‌حه‌قیقه‌ت داشیخ مه‌حمود ،
 له هه‌وه لی کاره وه مه‌ئومر یه تی هه بوو له له میژوو داپیی نه سپارد رابوو ، که
 ده به ویست کوردستانی گه و ره ، پیک بیئی . نه و مه‌سه له یه ی به گوئی سه روکی
 نه مریکا ویلسون راگه‌یان دابوو گووت بووی که داو خووازیتی که له کوردستانی
 خوار و داده وله تیکی سه ره خوپیگ بیئی .

به‌لام ئنگلیس مه‌به سستی نه‌وه بوو که شیخ مه‌حمود ، وه وله تیکی ناو و چه‌ئی دابئی
 وه له زال بوونی تورکه کان به سه رشاری سووله‌یمانی به و جوهره پیش گیری بکات
 ئینجا هه‌گه وه ک زانایه ک ئاکاری خوی له به رچاوی ئنگلیس نیشان دابایه ، زور
 زووله‌بیر نه‌ده چۆوه ، وه پیوست بوو ، نه‌گه رله ده رکه‌بی کی وه ده‌ریان نایه ده
 بووله ده رکه یه کی ئاواله‌ی دیکه بدات وه له‌گیژاوان به‌قازانجی کورده کان خورزگار
 کات .

۹ - مه سه لهی که رکوک

مه سه له ی که رکوک له هه ره مه سه له گرنگه کان بود که له ووت و، وێژه دابووله نیوهی مانگی سی پتامبری ۱۹۲۲ که ووت و وێژ له گه ل سێر پرسی کاکس لهه غدایه دهستی پیکرابوو، گوت بووی که پێش شهوهی که شیخ مه حمود بگه رێتهوه سوله یمانی، نابێ په هیچ چه شنیک باسی ئیداره کردنی ناوچهی که رکوک و هه ولیر بی نیته گوری

وازی که رکوک له وکاته دا گرنگ بوو، هیستا تورکه کان له وشاره داده سیان ده پوڤشت ئال وگورێ نامه بو به غذا به زمانی تورکی بوو، شاره داری کورد سه ره خوکاری ده کرد وه ئالای عراق هیستاله سه رقه لا وکوشکی ده وله تی هه له نه کرابوو، موته سه ریفی تورک واته (والی) شاری که رکوکسی ئیداره ده کرد، وه له گه ل ئنگلسیان هاوکاری ده کرد. " به لام ورده - ورده شه وشاره چوژیر دهستی ئنگلیس وه ده ستور له به غدایه وه ده گیرا. ۲۲

فه یسه ل زۆربهی دینا، سه ره نجام له ۲۳ ئوکتوبری ۱۹۲۲ به فەرمانی وی هه ل بژاردنی نیونه رایه تی مه جلس دهستی پیکرا به لام شیخ مه حمود ناره زامه ندی خووی له وبابه ته وه ده ربری وگوتی: گه رێپوه ده لین که زه مانی زۆرله وه پێش شاری که رکوک دانشتو، کانی تورکه مه نی بوون، شه ممه - ده بینین که ناوچه که کورد نشینه، وه پیویسته له ژیر قه لم ره وی ئیمه دابیت.

وه سه ره نجام له دیسامبری ۱۹۲۲ داهه رهوک که له سه ره وه گوتمان شیخ مه حمود دووکه مپی که رکوکسی خسته ژیر ناوچه که. وه له ئاخیری شه مانگشدا، روژی کوردستان گه یشتنی رابه ره شه شیرته کانی سوله یمانی بو که رکوک راگه یاند. له ئا کام داهه ره ک به شوینی شوهرتی " تامه زروی تاکتیکی " دابوو.

۱۰ - شیخ مهمودو، تورکهکان

ئەمما شیخ مهمود نە ی دەویست لەگەل (قودرەتەکانی) بەغدا یە کایە بکاتو، خۆتیۆهردا: ماژور نوئیل بە رپووە بەری کاروباری ئینگلیس، نەخشە ی ئەووە بوو کە شیخ مهمودو، سەمکو وە سەید تاها دژی تورکهکان بکاتە یەکو هانیان بدات.

وادیار بوو کە سەمکو نە ی دەویست لەمەسەلە ی عەراق دا دەستی تیدا بئی، بەلام تەها لەگەل ئینگلیسیکان هاوکاری خویی دەربری، وە لە نیۆهراستی نوامبری ۱۹۲۲ وە بە خۆ یوو بە ۱۵۰ پیش مەرگە ی کوردە وە لەگەل سەربازەکانی عەراق رێک کەوت، وە هە لویستی ئەووە بوو، کە ئە فسەری تورکهکان کە ئوزدەمیر بوو لە رهواندزیی وە دەرئی!

ئاکارو کردەو ی "روولاش" هیزی رهواندز!، زۆر پیرۆزی لەبەر دانە بوو: سەیدتەها چاوەدیری ئەو ی نەدەکرد کە کارەساتەکە بەو جوورە ی لی بئی وە لەشەرە کە سەر نەکو ی:

بارانی تووندش هەروەها بووبە مەبەستی شل بوون لەکاردا، عینجا ئەگەر تورکهکان لەئاکاما شاری رانیە یان چۆل کرد، مەبەست بەووە بوو کە لە بومباران کردنی شار دەترسان

نەتیجە و کردە وە ی شەری (روولاش) تەنیا قازانجی بو شیخ مهمود تیدا بوو، کە حۆرمەتو، گەورەیی وی زیاتر کرد. واتە شیخ مهمود بەو جوورە دووژمنایەتی خۆی لەگەل ئینگلیس دەربری وە بە پیچەوانە ی ئەو، تەها لایەن گری ئینگلیس بوو، وە دژی تورکهکانی عوسمانی ئەوکارە ی کرد!

عینجا شیخ مهمود بە زووئی لەگەل کۆلۆنیل عەلی شەفیق وە ئەلیاس ئوزدەمیر لەرهواندز هاتو، چۆی خۆی سازکرد وە دەری بری کە (دەیهو ی بو هیزی تورک فداکاری بکات) وە رای گەیاندا کە ئامادە یە کە مافی نەتەوایەتی ناوخۆی کورد واتە ئوتونومی بەسەلمینی وە دەست لە داواکردنی مافی گشتی سەر بەستی بکیشیتە وە، وە لەگەل حکومەتی تورکیەش هاوکاری بکات. ۲۳

بهو وو تاره ئاشکرا بوو که شیخ مه‌حمود ده‌یه‌ویست نیوان ناکۆکی له‌به‌ینی تورک و ئینگلیس پتریکات! تورکه‌کان خو‌یان نه‌شه‌مزاند، وه هه‌روه‌ک (ئاژانسێ ئینگلیس) رای‌گه‌یاند، کولونیل عه‌لی شه‌فیق ئاماده‌گی خو‌ی له‌گه‌ل ئینگلیسیکان ده‌برێ و ه‌ پاش چه‌ندیک بهو سه‌رئه‌نجامه‌ گه‌یشت:

"ئیمه‌ئو‌شیخه‌مان ناوی... زۆر به‌ فزو‌فیله!" به‌لام به‌بێ ئه‌وه‌ی که له‌گه‌لی رووبه‌روو بی، ده‌یه‌ویست که له‌هیزی وی بو ولایه‌تی موسل که لک وه‌رگرێ، موسل‌ئی‌کی که پاشه‌ روژی هه‌رگز له‌وکاته دامه‌علوم نه‌بوو.

۱۱ - به‌یان‌نامه‌ی ئینگلیس له‌نوئیل ۱۹۲۲

له‌روژی نوئیلی ۱۹۲۲ پیاوه به‌ رزه‌که‌ی ئینگلیس له‌ به‌ غدايه‌ ئا‌گا-داری دا، که ده‌ وله‌ تی بریتانیا، وه‌ حکومه‌تی عه‌راق، دان به‌ مافی سه‌ربه‌ خو‌ئی ناو‌خو‌ی کورده‌کان له‌ سنوورو، چووار چۆه‌ی و لاتێ عه‌راق دا ده‌نی. حکومه‌تی عه‌راق ده‌یه‌وی که له‌ نیوو لاتێ عه‌راق دا حکومه‌تی کورد پیک بی‌ت. له‌وبه‌ یان‌نامه‌دا را‌ گه‌ یاندرابوو که کورده‌کان بو‌ نوسینی یا سای مافه‌ که پێسته‌ بینه‌ شاری به‌ غدا وه‌ له‌باره‌ی مه‌سه‌له‌ی ئابوریو، رامیاری له‌ ما به‌ینی عه‌راق و ئینگلیس، وه‌ کورده‌کان باس بکری.

له‌کاتیک دا که به‌ (ئیدموند) وه‌به‌یه‌کی له‌ئه‌فسه‌ره‌پایه‌ به‌رزه‌کانی سیاسی ئینگلیس، گو‌ترابوو که به‌یان‌نامه‌که‌ بو‌ سه‌روکی کورده‌کان بنی‌ردری‌وه‌ بخو‌ب‌د‌ریته‌وه‌، له‌کاتی خو‌ب‌د‌نه‌وه‌ی دا نه‌ی تووانی که ئی‌حساساتی خو‌ی ده‌رنه‌ برێ، وه‌ گو‌تی: ده‌وله‌تی عه‌راق نایه‌وی له‌گه‌ل کورده‌کان رووبه‌روو بی وه‌ له‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد دو‌رب‌یته‌وه‌

ئه‌وه‌ی که له‌و به‌یان‌نامه‌یه‌دا به‌ چاکی دیار بوو، عه‌راق مه‌به‌ستی نووادی قودره‌تی خو‌ی بوو، ده‌ نانه‌ی ده‌ویست که به‌ هه‌چ چه‌شنیک هه‌لو‌سته‌کانیو، حورمه‌تی ئه‌و به‌یان‌نامه‌یه‌ را‌بگری وه‌ نیوانو، هاتو، چو‌ئی‌بچاکی به‌ری‌وه‌به‌ری!

١٢ - له ژیر پی نانی مافه که ی شیخ مه محمود

پاش شکانی همو ه لین کنفرانسی لوزان (٤ ی فیورییه ١٩٢٣) له سمرتا سه ری کوردستان ئاژاوه ساز بوو، ئینگلیسیکان به دانی چمن ئاگاداری پریان گه یاند که شیخ مه محمود وه لید یرو، گهوره ی شیعه کانی نه جف و، که ره لاه که ل یه کتر هات و، چۆیان ههیه، وه دژی عراق ده یانه وی کاربکهن وه ده ستیان دا وه ته دهستی یه کتروه مه به ستیان ئه وهیه که هیر شیکی گهوره له مانگی مارس^{٢٢} دا به رنه سهر ئوزده میر بو شاری که رکوک. بریتانیای گهوره دهیه ویست که به تالووک هیرش به ریته سهر شیخ مه محمود، وه کاری وی ته وایبکات، وه ههروه ها له و ئاگاداریانه و به یان ناماندا به خه لکی ناوچه که یان راده گه یاند که ده بی بی سەلمێن که ئیتر شیخ مه محمود به پیچه وانیه ی سالی ١٩١٩ کار ده کات وه ته نیا مه به ستی "ئاژاوه، سهر بز یوه"، نه ک ژاپهرین و، شوړشی کورد. سیر پیرس کاکس له ١٩ ی ژانویه دا گه راوه لهنده ن تا له دانشتنیکی پیاوه به رزه کانی حکومت له باره ی عراق دا راوته دبیر و هاوبه شی بکات... ده گونجی بلین که کار و کرده ی ئه و له ناوچه که دا ته و او بووه، وه به جی وی. سیر هانری دابس دیته سهر کار. به لام ههر چی که بی، راوته سمیم له باره ی شیخ مه محمود، دا گیرا بوو.

له نیوه راستی مانگی فیورییه دا سیر هانری دابس له گهل بورتون بووردیون ئه فسمری ده ریائی وه نووسه ری پایه به رزی کمیسه ری عالی وه ئیدموند گه یشتنه به غدا یه وه کو بوونه وه یه کیان پیک هیئا، تانه خشه ی خۆیان له به رانه بهر "پادشای کوردستان" به ریوه به رن.

له ٢١ ی مانگی فیورییه ی ١٩٢٣ دا پاش پینج مانگ "پادشایه تی" ئه و ئولتیماتۆمه یان دا به شیخ مه محمود: ئینجا به پیوست زاندر اوه که بو خۆت له گهل کار به ده سه ته ئیداری کانت یا به و ته یه که، دیکه "ئه ندامانی ده وله تی (خۆت) بییه به غدا یه، یان پیوسته له سهر کانه مینی! له ئاکاما ههر ئه و بریار نامه یه

(اولتیماتوم) به چه شنی به میانیه به فروکه به سرشاری سولهیمانی دابلاو کراوه، وه تیژی دا نووسرا بوو که شهگه بیتوو له بهران بهر ئیمه دا خه لکی شاری راوهستن، بومباران ده کرین. ۲۵

۱۳ - بومبارانی شاری سولهیمانی:

هه بهو جوهری که چاوه پروانی دهکرا، شیخ مهحمود چوونی خوئی بو بهغدا به پهد کرده وه و له ۲۲ی مانگی فیورییهی ۱۹۲۳ دا، ۲۵ فروکه، تراکتو، به میانیه یان هه ل گرت که له سه شاری سولهیمانی بلاو که نه وه. . . . بهلام ۱۸ فروکه له بهر شهوهی که سه رگیوه کانی ناوچهی سولهیمانی وه ههروه ها شاری سولهیمانی تهپو، مژدای گرت بوو، نه میان تووانی کاریک بکهن، گه رانه وه، وهتهنیا دوو فروکه تووانی خوئی بکه به نه ته سه رشار! له ۲۴ فیورییه له نیوه شهوی دا شیخ مهحمود تی لی گرافیکی بو ئیدموند که هاتبو که رکوک لی دا وه به درژیائی شهوی شهوی، تاقمه وه زیره کانی کورد ههولیان دا که چاره سه ری کاره که بکهن و، نه خشی نیو بجان هه بی! بهلام بی نه تیجه ماوه! وه سه ره نهجام له ۳ی مانگی مارس دا، فروکه یه ک شاری سولهیمانی بومباران کرد.

ئهو بومبارانه ها و کات له گه ل چوونی شیخ قادر بهی شیخ مهحمود، وه زیری گه وه، وه مستهفا پاشاو، دوو پیای خو فیه بو شاری که رکوک بو ووتو، ویژبوو.

له ۴ی مارس ۱۹۲۳ شیخ مهحمود بهی به یانی، بارگه و بهنو، خه زینه و پولی تیگنا، وه شاری سولهیمانی به رهو کیوه کانی سه رده شهت به جی هیشته، وه له غاریک دا جی گیر بوو.

له ۸ی مارس دا له نیو شه شهکه و ته که دا رۆژنامه یه کی تازه ی به نیوی "بانگی حق" وه ده رخت، که له وی دافهرمانی جیهادی دابوو، وه له گه ل چه نه سه د سواری خو ی که به سه رو کایه تی "سالح زه کی) بوو ده ستهی به شه ری پارتیزانی کرد.

۱۴ - شهر دژی نوزده میر

له ۱۸ ی مانگی مارس دا فرماندهی هیزی هموائی ئینگلیس سیرجان^{۲۷} سالموند، تهسمیمی گرت که شاری ره واندزی بومباران کاوه بهوجوره کاری تورکه کان کو تائی پی بی نی.، شهویش مه بهست بهوه بوو که شیخ مه محمودو سهروکی تورکه کان، ههردوکیان ده یانه ویست دژی ئینگلیس دهست به کار بن. ستوونیک له سهربازه کانی (کوئی کول) که تنیائینگلیسی بوون، هیژشیا ن برده سهر شاری موسل، هولیر و، کوی سمنجاق، وه مه بهست له وهیژشه برینی هاتو، چو له بهینی تورکه کان و، شیخ مه محمود بوو. ستوونی دووهم (فرۆن تیژکول) که بریتی له پولیسرو، چریک بوون، یهک راست چوونه سهر دیرا، سپی لیکوه شاری ره واندزی.

کولونیل شه فیک سهررداری تورک که شه وهیژشه گهرهی بیستو، له پاشان چاوی پی کهوت، شهر ی نه کرد، وه له ۲۲ ی ئاوریلی ۱۹۲۳ دا ره واندزی به جی هیشت.

شه هوروزمو، هیژشانه هاوکات له گه ل وهختیک بوو که دوو ههمین کونفرانسی لۆزان کراوه، دهستی به ئیشوکار کرد. ۲۸

۱۵ - سهد تهها قایم مهقامی شاری ره واندز

پاش چهن رۆژیک سهد تهها به نیوی "قائم مهقام" ی ره واندز له لایهن ئینگلیسهوه داندرا: به یارمهتی هیزی ئاسوریکا ن لهو ناوچهیه دا، له سهر ئیشوکار دانشت.

ده گونجی بلین که سهد تهها نهوهی شیخ عوبهی دیل لا بوو، وه ههروهها له پیاوه زاو، ته دبیر که ره کان و، مشاور ی سیمکو بوو، به لام نهی تووانی نه خشیکی شهوتو بو کورده کان به ریوه بهری.

شه مروقه که له مهودای ۲۵ سالان دابو کورد کاری کرد سهر نهجام له

سالی ۱۹۳۹ یزاینی دا پاش شهوی که هاته ئیرانی دهرمان داوو کر ا له تاران کوچی دووایی کرد .

۱۶ - گرنتی شاری سولهیمانی (۱۶ مهی ۱۹۲۳)

بئی گومان کار به دهستهکانی به غذا به تهواو کردنی کاری تورکهکان وه
 رزگار بوون له شهری شهوان ، دهیانوهیست را پهرینه کهی شیخ محمودیش زووتیک
 دهن . گوتمان که شیخ محمود بو شهشکویتی یازانه ، یان ژاژانه نزیک شاری
 سه ردهشت که له قهراغ سنووری بوو پهنای برد ، هیزی ئینگلیسو ، عراق
 دهیانوهیست کاری شیخ محمود تهواوبکهن . عراق دهیهویست که پیاویک به
 نیوی حاکمی کورد بیته سه رکار که له ژیر حوکمو ، رای شهوان دابی ، بهلام
 که سهله سهروکه کوردهکان ئامادهی شهوکاره نه بوو ، وه ههروه ها له بابت بهیان نامه ی
 نوئیلی ۱۹۲۳ ش دا خویان گیل کردو ، نیویان نه هینا . ۲۹

سیرهانی دابس دهی گوت که دانی (ئوتونومی) له لایهن ئیمه
 به کوردهکان کاتیک به پیره ده بردی که به رهه لستی گهوهی شهوکاره که شیخ
 محمود له نیوان لاچی وه ماوهیه کی زوره که ئینگلیس دهیهوی کاری سه ره خوئی
 ناوخوئی ناوچهی کوردی محله ی پیکبیت ، وه ته نانت شیخ محمودیش ئازادی
 بهلام کمیسره ی عالی پیی وابوو که شیخ محمود پیوسته یان بکوژی یان بگیری ،
 وه واباش تره که شهوکرده وهیه به جی بیت .

له زاسته قینه دا دهگوتری که فشارو ، هیرشی گرنگی : ۸ مهی ۱۹۲۳
 هاوکات له گهل بلاو کردنه وهی بهیان نامه ، تراکت به سه رشاری سولهیمانی ،
 دهسیان به گرنتی خه لکی ش کرد . وه له ۱۲ مهی دا دوو ههنگی نیزامی هیندی
 که له لایهن هیندی له شه سه ره هکانی ئینگلیس ، وه ئیدموند را بهری دهکران ،
 بولای که رکوک چوون . وه به وجوره پروو داوهی سالی ۱۹۱۹ دووپاته کراوه !

بهلام شه که په ته سولهیمانی بئی شه و کیشه گیرا : شیخ محمود را
 وته دبیری شهو بوو که تاسلوچه ی بگری وه بیکاته پیگهی خوی ، بهلام ئینگلیسیکان
 پیش دهسیان کردو ، لهوکاره بهرگریان کرد ، شهویش چاره ی نه ما وه زووی له کیوهکان
 کرد ، سه ره نه جام سولهیمانی له ۱۶ مهی ۱۹۲۳ دا دووباره گیراوه . ئینجا

ئیدموند له شاری سولهیمانی له "دهفتەری کاری" شیخ محمود دانشت، واتە لهو مه درهسهیهی که ماژورنوئیل له سالی ۱۹۱۹ دا کردبوویه دهفتەری خوئی، جی گیربوو.

تهنیا علامەت و، نیشانهیهک که له دهفتەری شیخ محمود ده دیترا: وێنە ی شیخ محمودی بوو که نهواریکی سووری له دهوهری پیچرابوو، وه ههروهها ئالایهکی کوردی که له گهل تاجیک له سهەر په رچه می پادشایه تی در ابوو خوئی ده نواند. پاشا کاروبارهکی شیخ محمود، کاربه دهستهکانی ئینگلیس وه به تایمەت ئیدموند ههلوێستیان شهوه بوو که له کوردستان دا چهشنه "ئوتونومی" ک دابنن وه پیاویک له گه وه رکهانی کورد هه ل بژیرن که به مهیل و ئاکاری به غدایه ببزو شهوه! ئینجا شیخ قادر "سهروک وه زیر" ی کوردستان، برای شیخ محمود بوو کاره له بهر چاوگیرا که هه می شه بو لای ئینگلیسیان خوئی ده کیشا. وه بهرگری وهیمایه تی شاری وه عوده وه ستۆی خوئی گرت. ئه حمەد توفیق بهگ پیاوی گه وهری کورد بوو به کاربه دهستی بهرپه و بهری شار. له ۲۵ می ۱۹۲۳ تاقمیک سهرباز بو لای ستادی ناوهندی شیخ محمود پاش رویشتن له سولهیمانی که له شهکهوتی رازانه دابوو ناردرا!، گرتنی شهوشکهوته که له جیگایهکی زور تهنگه بهرو، عاسته م دابوو، وه دو لیکی تهنگو باربکیشی له پیش بوو، وه له پهناو، په سیویکی وا دا بوونه ده دیترا، به لام که مارو پان داوگرتان

لهو شهکهوته دا: تهختیکی نووستنی ئاسن، چه ند کورسی دار، ماشینیکی تایپی نووسینی، وه تیلی فۆنیک بو رییهکانی موبلیمانی کوشکهکانی شاهی! که نزیک به هیزهکانو، تاقمهکانی ئینگلیس بوو، ده دیترا، وه شیخ محمود له گهل چهن که سیک له سووارهکانی خوئی بو لای ئیرانی، که له بهرچاوان نه ما بوون رویشت بوون وه شه که و ته که یان چۆل کرد بوو.

۱۷ - ناکام مانهوهی رهژی می "هاوکاری"

به لام زۆر زوو کاربه دهستهکانو، قودره ته منه دهکانی ئینگلیس بو حکومت کردن له کوردستان دا وه هاوکاری له گهل هیندی له لایهن گرهکانی خوئی له

ناوچه که دا، ناکام مانه وهو، ناھومیدانه بمر هه لستی یان بۆهاته پێشی: بو کمیسری پایه بهرزی ئینگلیس نهده کرا که سرووکیکی ئهوتوی کورد که "بتوانی قودرپتی هه بی وه له بهرانبهر نفوذی شیخ مهحمود دا راوهستی" هه ل بژیری، ئه ویش به بی ئه وهی هیژو، قودرتهی ئینگلیسی چاوه دیری لی نهکاتو، نهی پاریزیو، بالی به سهر دانه لیشی. ۲۰

ئه وهی که به چاکی دیار بوو، به تایبتهت سهر وکه گه وره کانی کورد حازر به هاوکاری له گه ل ئینگلیسیکان بوون، به لام ههرگز فهیسه لیان نه ده سه لماند! له ئاخری مانگی مهی ۱۹۲۳ دا سهر وک وه زیری عهراق عه بدوول مو حسن ئه سه سه عدوون، له گه ل حاکمی شاری به غدایه به نیوی شه ی بهک نه شهت که خه لکی (کوردی هه ولیر) بوو، هاوژی له گه ل کار به ده ستیکی پایه بهرزی ئینگلیس کوژن والیس چوونه شاری سوله یمانی.

کورن والیس پای گه یاند که حکومهتی بریتانیا به ته سمیمو، زای هینا وه ته سهر ئه ومه به ستهی که سازمانی حازر له عهراق دا بکاته ۶ فوج واته ۶ له شکر، وه "کوئی کول" له نیوهی مانگی ژوویه دا له سوله یمانی ده چیته ده ری.

سیرهانری دابس، ئیدموند، وه کورن والیس زۆر به نه پنی له سهر کاروباری ناوچه که راو، ته دبیریان ده کرد، وه له لایه کی دیکه شه وه که سهر وک وه زیری عهراق هاتبو سوله یمانی ده یه و یست که رپیازی بهینی سوله یمانی وه قه لهم رهوی عهراقی له دا هاتو دا دیاری بکات.

سهر ئه نجام به هاتنی ئه و دوو تاقمه بو سوله یمانی له ۲ ژوئنی ۱۹۲۳ کمیسری پایه بهرز، سیرهانری دابس، وه سهر وکه گه وره کانی کورد نه یان تووانی له رووانگهی به غدایه وه کاریکی بکه ن، وه له ۱۴ ژوئن دا، راویژه ری، کوردی سوله یمانی له سهر عیش و کار لا بردرا!

به تال کردنی سوله یمانی له لایه ن ئینگلیس، له پێش دا چاوه دیری ده کرا وه له ۱۷ ی ژوین ۱۹۲۳ دا به ریۆه بردرا. سێ ژۆژی ئاخری پاش را گه یاندنی ئیدموند "سییه ریکی تال و ناخوش) ولاتی داگرت! شیخ قادر ئینجا ئهرکی سهرشانی شاری وه نه زم و ته مرتی بی ناوچه که ی به ده سته وه گرت، وه بریتانیا بو یار مه تی ئه و ۳۵۰ که سی له گه ل ئه فسه ریکی ئینگلیس دایه ...

گوی کول - ستونی نیزامی گوی

بهلام وادیاروو که سیرهانی دابس بهوکاره بهلینی نه دابوو، وه گوت بووی که: خوتیه وردانی بریتانیا له کاروباری سولهیمانی داهروا له سرجیگی خویهتی و، بهتال نابیته وه!

وه له ۱۷ ی ژوئنی ۱۹۲۳ دا (کوئی کول) شاری سولهیمانی چول کردوه ۲۰۰۰ کسی په نابهر" به دووای شهوان دا له گهل ئینگلیسیکان وه ده رکهوتن. ۳۱

۱۸ - گهرانه وهی شیخ مهحمود بو سولهیمانی (۱۱ ژوئییه ۱۹۲۳)

له کاتیک دا که گهرانه وهی شیخ مهحمود بو سولهیمانی چاوه دیری دهکرا، ئیدموند وه پیاوه گهرهکانی بریتانیا دیسان وه خو کهوتن، بو شهوهی که نهخشه وه، ئاکاری خویان بو که رتهی ئاخر له ژیر چاوه دیری وئیداری خویانه وه به دهسته وه بگرن، واته ناوچهی (مراوی)، رانییه، قهلا دزی له شمال، وه چه مچه مال له رۆژئاوا وه، وه قهره داغ وه له بجه له جنوبه وه، له بهشی مهله بهندی سولهیمانی بکه نه وه.

کاتیک که شیخ مهحمود له ۱۱ ی ژوئییه ۱۹۲۳ له گهل هیزی نه ته وایهتی کوردستان، که له ژیر حمایه تی مهجید مسته فادا بوو، "مه لکی کوردستان" به شیکی به رتهنگی زور کهمی بو حکومت به دهسته وه مابوو. ئینجا شیخ مهحمود رای گه یاند که ناوچهی سولهیمانی تا سنووری ئیران دریزه ی هیه وه لکو پوکی لی نابیته وه، وه حکومتی تازه ی کوردستان ههروه ها له ژیر چاوه دیری حکومتی عراق وه هاوکاری له گهل شهو کاره ی خویی به ریوه ده با. به راستی شهومه له بهنده وهک "که مه ربه ندیکی حفازی یه که چاوه دیری لی ده کری. ئینجا سیره نری دابس کمیسری عالی ئینگلیس له بریار نامه یهک دا که له پوژی ۲۵ ی ژوئییه ۱۹۲۳ دا رای گه یاند، به مهیلی خویی سنووری کوردهکانی دیاری کرد. ۲۲

هاوکات له گهل شهو هه واله، حکومتی عراق ش به یان نامه یهکی بلاو کرده وه که کورته ی به وجوره بوو، دهوله تی عراق به هیچ چه شنیک نایه وی له باره ی چاوه دیر کردنی ناوچه ی کوردستان که له ژیر حمایه تی شیخ مهحمود دایه قسه ی لی بکات، پیویسته شهفسره عه ره به کان جگه له شهفسره فه ننی کان هه موویان بگه رینه وه ولاتی عه ره ب، وه ههروه ها رهواجی زمانی عه ره بی له ناوچه ی ئیدارهکانی کوردستان دا به سه رنه ته وه که دا، دانا سه پی نی وه نایه وی زمانیکی

رەسمی بیټ. کوردهکان به چاکی ده توان مافو، سروشتو، ئاکاریکی که له نیو
ئەوان دا ههیه جا، چ لهبارهی مهذهب و ئائین، وه چ لهبارهی شتی دیکه وه بی
به پڕۆهی بهرنو، بی پارێزن. ۲۲

ئەمما ئەو مهسهلهیه زور له بپارنا مهی نوئیلی ۱۹۲۲ دوور که وتبووه!
جامه بهست بهو چپووه، نهزانداوه

به راستی له ئاگاداریکی حقوقی لوزانی که له (۲۲ی ژوینی ۱۹۲۳)
دا بوو! به بی ئەوه ی که مهسهلهی موسلی نهتیجهی لی وهرگیرایی، له سهر
مهسهلهی مافی نهته وایهتی ناوخوا وه ئوتونومی کورد کوتائی هاتبوو، وه مافه که
دیاری کرابوو.

له عراقی دا، "به چاکی بو هه موو کوردیک جگه له کورده بی خه بهر هکان
ژوون بووه، که له داها تودا بهشیان هه رمانه وه له ژیر چاوه دیاری عراق دایه
وه ئەوهشیان کوردهکان به هیچ جوریک نه ده سه لماند، چوونکه ئەوه به راستی به
ههست هاتنی عراقه که بوته مایه ی چاره رهشی ئەوان، ته نانه ت دیار بوو که
ئیدی شیخ محمود پادشایهتی ناکا! ۲۲

بهلام له سهر ئەوه شرا که کمیسه ری پایه به رزی ئینگلیس له وهی هه ره شه ی
ده کرد که شیخ محمود به کارو کرده وه ی رامیاری ولات تاقه له مه وه ی جیرانه کانی
دریژه پی ده دا.

ئینجا کار به دهسته کانی بریتانیا بو ئەوهی که گوته و ئاکاری را بور دووی
خوایان وه بهیر کوردهکان بپننه وه "به ره وه ری مهنتقی" ئەو جار له سهر ته دبیری پپشو،
کانگای ده فتری گشتی خوایان له سوله یمانی به بومبی (۲۲۵ لیوری) (گه وه تر)
له ۱۶ ی ئوتی ۱۹۲۳ بومباران ده کهن، وه ئەوه بو هه وه لین که ره ته که بومبی
"گه وه" له کار ده بن!

پاش چن مانگ له روژی نوئیلی ۱۹۲۳ فروکه یه کی زور هاتنه هه ولیر
که له وی را بچنه سه رشاری سوله یمانی، له سه ررا بومبارانی کهن. بهلام نیوه ی له
فروکهکان له ته پ، مژدا وون بوون وه گه رانه وه، وه دوویان له ناوچه ی شیخ
محمود که وتن. کار به دهسته کانی هه ر "ئه مرو ده ستووریان" به شیخ محمود ده دا
که خوی له و کاره بپاریزی، بهلام ئەوهی که ده بوو بکری کرابوو!

۱۹ - مهجلیسی یاسای بنه زهتی وهمانی په یوهندی له گهل بریتانیای گهوره

بهلام ئینگلیس و، حکومتی عراق لهو خه مو، چه مه دابوون که: ههل بژاردنی نوینمران بو یاسای بنه زهتی به چ چه شنیک به ریوه بهرن، وه پاش دانانی فهیسل له سه رته ختی پادشاهیتهی ئه و مه به سته ی پیویست بوو. به دوور خسته وه ی لیده ره شیعه کان له ولات ئه و کاره ی نه ختیگ سووک کرد بوو کار به ده سته کانی عراق هیئدی کاروباری ههل بژاردنی نوینمرایه تیان رپک وپیگ کرد - وه به چه شنیکی سهر سوورمان ئه و کاره یان کرد: واته له نیوانی ههل بژاردنی دا "له که رهتی هه وهل" ته وای پیا وه کانی ی که حقه ی ههل بژاردنی یان هه بوو "هه وهلین ههل بژاردنه کان" ده نگیان به "نوینمره گه وره کان" ی ده سته ی دووهم دا جا ئه و جار ئه وانیش نوینمری دیکه ههل ده بژیرن. کار به ده ستانی ئینگلیس له سه ر ئه وه هه موو کاره ساته ی زا، نه یان ته وانی پیش وه وه ی بگرن که "کورده کان نه تانن نوینمری باش بو مهجلیس بنیرن.

له سه ر ئه وه هه موو فروفیله ش زاخه لکی که رکوکو، سوله یمانی توانیان له نیو عه شیر ه ته کان وشار ده سینان تی دابی وه نوینمری چاک بنیرنه مهجلیسی یاسای بنه زهتی. ۲۵

له ۱۲ ی مارس ۱۹۲۴ ههل بژاردن "ته وابوو" ! سه ر ئه نجام کوردستان ۱۷ نوینمری نارده دانسته گی یاسائی عراق. له نیو ئه و نوینمرانه دا، "نوینمره باشه کان" بریتی بوون له وانه!

(شیخ قادر برای شیخ مه محمد!) ئه محمد ته و فیک به گ له سوله یمانی، ساله به گ نه فچی زاده له که رکوک، جه میل به گ له مخانه واده ی بابان له شاری کیفری، وه شیخ حه بب تاله بانی له نیو سه رو که عه شیر ه ته کان هیئده ی پی نه چوو که له هه وهلین دانسته که ی مهجلیسی دا، چهن که سی له نوینمره کان دژی مافی رپک که وتن ویه که تی، بریتانیاله گهل عراقی ده سه یه کاربوون.

ئاژاوه له مهجلیسی به غدایه به زیوه بردرا، وه ئه وه کاتیگ بوو که دوو

نوڤنهری موافق دژی کوشت و کوشتاری نارپهوا لهولات دا وه ههروهه — له بهرچاونه گرتنی مافی نه ته وه کان له عراق دا، دووانو، قسهیان کرد. شهوئاژاوهیه زور زوو له کوردستان دا شهسری دانا: (لهکه رکوک دا سهربازه سووریهه کان پهناکه سیان به رهشاش کوشت، بهلام شهوکاره نرخ و بایخی شیخ مهحمودی لهولات دا برده سهسری وه پیش مهرگهکانی شیخ مهحمود توانیان سووری کان وه ده رنیتن.

شهوئاژاوه لهگهله مهسهلهی قوسی ته نه تنیه بو قسهلی کردن لهکون فرانسى لوزان دا له ۱۹هه می — ژوئنی ۱۹۲۴ بوو که دهیانهویست سنوووری (پانی تهلائی) عراق و تورکیه دیاری بکری هاوکات بوو. ۲۶

۲۵ — بومبارانی سولهیمانی له مانگی مهی ۱۹۲۴

حکومهتی بهغدایه دهیهویست که شیخ مهحمودی بههرچونیک بی له نیوان لابهری، بو له نیو بردنی شهوکه ره ته لهریگی دا سهپاندنی مالیاتیکی قورسو، زالمانه دهس بهکار بوو، وه له لایهکی تره وه خه لکو، دووژمنانی شیخ مهحمودی دژی شهو هان ده دا. هاوکات لهگهله شهو فرۆ که کانیش له ۲۵ مانگی مهی ۱۹۲۴ دا، دهسیان بهبلاو کردنهوهی کاغزو، تراکت بهسهر شاری سولهیمانی دا کرد.

لهوبهیان نامه و تراکتانه دا نووسرا بوو که ده بوو شیخ مهحمود له ۱۵ مه دا بیهته به غدایه، وه وادیاره که وه لامی نه داوه تهوه، جامه بهست بهوه شار له ۲۸ و ۲۷ مانگی دا زور به گورجی وه له لایهن فرۆکهکانی ئینگلیس بومباران کرا له راپورتیک دا که هیزی هموائی سهله ته نه تی ئینگلیس له بهغدایه دا بلاوی کردهوه، رای که یاندبوو که لهو بومبارانه دا، له ۳۰۰۰ خانوی شاری سولهیمانی ۵۰ یا ۱۰۰ مالی کونی قه دیمی شیخ مهحمود له نیو چوو وه زهره روزیانیکی گهره ی لی که وتو.

تورکهکان مه بهست بهو بومبارانه له ۳ مانگی سی پتامبر دا له سازمانی نه تهوه یهک گرتوکان دا بریار نامهیهکیان بلاو کردهوه وه دهنگی خویان ده ربزی: له سی بهشی شاری سولهیمانی دووبهشی ویران بووه، وه خه لکیکی زور له نیو چوون! سه ره نهجام شهو بومبارانه بههیچ چهشنیک له ئاکارو، رهوشتی شیخ

مەحمودی کەم نەکردەوه، وەله‌مه‌یدانی خەبات‌دەر نەچوو، بەلکو دووھیندە لەبەرگری دا شیرگیرتر بوو. ئینگلیس ئەوجار ئولتی ماتۆمیکی دا بە نوینەرانی دانستگەیی یاسای بەغدا یەو بەزێاری دابوو کە: ئەگەر مەبەستو، پەیمانەکی کە ئیمە چاوە‌دیژی دەکەن، قامکی لەسەر دانەندری، وە تانیوێ شەوی ۱۰ی ژوئن نەسەلمێندرێ وەک ئەوێهە کە دژی ئیمە دەتانیوێ ببزێنەوه، وە ئیمەش بەجوریکی دیکە مەمەل دەکەین.

ئینجا نوینەرانی مەجلس یاسائی کە زۆریان بۆهات بوو لە ۱۰۰ نوینەر کە ۶۷ کەس بو دەنگ‌دان هاوبەشیان کردبوو، پیش نیوێ شەوی ۱۰ی ژوئن ۱۹۲۴، کارە کە یان بەرپۆوە‌برد، وەله‌ئاکام ۳۷ کەسی مووافق، وە ۲۴ مۆقی دژ وە ۸ کەس کە دەنگی نەدا، ئەو قەراردادە‌پێک‌هات. تەنیا دوو نوینەری کوردی موصل لەگەڵ دەنگی موافق بە‌لێنیو، رێ دەستیان دا.

سەرئەنجام بەو هەموو هەژە‌شە‌و‌فۆ‌فیلە‌ی ئینگلیس، فەیسەل مەلکی عێراق تووانی ناوچە‌ی کوردستان بخاتە ژێر دەستی ولاتی عێراقو، داگیریکات

۲۱ - دووبارە داگیر کردنی ناوچە‌ی سولهیمانی لە‌لایەن دەولەتی عێراق (۱۹۲۴ ژوینی)

لە‌مانگی ژوینی ۱۹۲۴ دا حکومەتی بە‌غدا ژاوتە‌دبیری هێنا سەرەوه‌ی کە شاری سولهیمانی بگرێتە‌وه. بە‌لام مەبەست وەه‌لۆیستی ئەوکارە هێستا مە‌علوم نە‌کرا‌بوو: بێ‌گومان پاش نا‌هومی‌دی کۆژی تورکیە‌ی شاری قوس تەن‌تە‌نیە کە ماوێه‌کە دانستە‌کە‌ی درێژە‌ی پێ‌درا، وەله‌بارە‌ی موصل دا دەیانە‌و‌پست کە تە تەسمیم بگرن وە‌هەر‌وه‌ها ئەو کۆژە دە‌یه‌و‌یست لە‌گەڵ شیخ مە‌حمود پێ‌ک‌بێ‌تو، کارە کە بە‌ریوێه‌ری، چاوە‌روانی دە‌کرا.

ئەوێ کە ژوون‌بووه، فەیسەل لە‌وکارە دان‌فۆزی ژۆر بوو، بە‌لام هەر‌چێک بێ، ر‌او، تە دبیرلە‌ نە‌ندن ر‌ا دە‌گیرا وە ئیدارە‌ی دەر‌وه‌ی ئینگلیس لە‌کە‌ین وە‌بە‌ینی تورک و شیخ مە‌حمود بە‌چاکی ئا‌گادار‌بوو.

وە ئیدارە‌ی سیاسی دەر‌وه‌ی ئینگلیس زور بە‌گرنگی بە‌ دووای ئەوکارە‌وه‌‌بوو وە‌تە‌نانت ئا‌گاداری دا کە لە "نە‌کاو" ئەو هە‌لۆیستە گیراوه وە‌ک‌میس‌ری

پایه بهرزی ئینگلیس بهی سەلماندن و، پرساری حکومتی خوئی ئەوکارە دەکات،^{۲۸} بهلام هەرچونیک بی "پیی لەوکارەش دەنی" سەرئەنجام دەگوتری که ئەو راو تەدبیرە زیاترئی بەغدایەبوو، که کاربەدەستە ئینگلیسیکانش دەسێتان تێدابوو، وەکاتیک که حکومتی ناوەندی ئینگلیس لەوکارەیی بەغدایە ئاگادار بوو ئیتر درەنگ ببوو، "وہیژیک لەلایەن کاربەدەستەکانی بەغداوە ناردرا، که گەیشتیوونە دە روازەیی سولەیمانی، وە لە ۱۹ ژوینی ۱۹۲۴ شاریان گرتەو! ۲۹

۲۲- ژەخنە

شیخ مەحمود بەهیچ جوریک وابەسووک و، هاسانی وەبەبی شەر سولەیمانی تەسلیمی دووژمن نەکرد. سەرئەنجام پاشا ئەوێ که شاری چول کرد، لەگەڵ ۱۵۰ کەسی پیاوی چەکدار لەسەر کیوکی چووک لە سەر سەروی رۆژە هەلاتی، سولەیمانی "پیی تەختی" کوردستان، بنکەیی دامەزراندووە تا ۲۷ ژوینی خەریکی زۆر بەو هەشاندن لەهیزی داگیرکراوی شاری بوو.

پاشا پەنای بۆ بەرزنەجی برد، بەشوینی ئەو دا چۆ شاری پێنجون، پێش مەرگەکان تا ئاخیری سالی هوروزم و، هەلمەتیاں بو سەر هیزی ژیک و پێک خراوی بەغدا یەدەبرد، وە تانزیک سولەیمانی دەچوون. لە ئاخیری مانگی نووامبری ۱۹۲۴ ئیدموند دەستوری بومبارانی کوردەکانی لە ناوچەیی سیتاک وە شار بەزار دا، بو هەوێلێن جار بومبێ ناپالمی بەکاربرد! شاری سولەیمانی پاشا ئەوێ که گیراوە لە ژێر چاوە دێری ئەفسەرێکی رامیاری ئینگلیسی بەنیوی شاپمەن که بە "حاکم" داندرا بوو ئیدارە دەکرا، وە کمیسەری عالی ئینگلیس دەسەلاتی تاییەتی لە ناوچە کەدا بەرپۆوەبرد. لە ۲۰ دیسامبری ۱۹۲۴ مەلک فەیسەل بو هەوێلێن کەژمەت بۆ دینی شاری کەرکوک چوو، وە ئالای دەولەتی عێراق بو هەوێلێن جار لەسەر قەلای کەرکوکێ هەل کرا. وە لە پاشا چۆ کێفری، بهلام لە رۆیشتن بو شاری سولەیمانی وازی هینا. ئەفسەرەکان پێیان گوت که شار پر لە بەفرە، وە هاتو، چۆ خراپە، لە ئاکام فەیسەل نە یویرا بەو زووانە چاوی بە پێ تەختی کوردستان ی خوارو بکەوێ. فەیسەل ئاگای لەو هەش بوو که شیخ مەحمود پەڕپۆوەتەو خاکی عێران.

سالیك پاش ئەو ژاپەرینه لەئاکاما لە ۱۶ ی دیسامبری ۱۹۲۵ دا
سازمانی نەتەوێهێک گرتۆکان^۲ راو، تەدبیریان هێنا سەرئەومەبەستەیی که ناوچەیی
موسل بێتە سەرولاتی عێراقی عەرەب، وە وەک شاری "بروکسیل" بێکەنە
سنوورو، زێبازی ولات.

سەرئەنجام ئەوێ که بۆ کوردان ماو، ئەوێبوو که سازمانی نەتەوێهێک
گرتۆکان لەئینگلیس داوا بکات که لە عێدارە کردن و دامەزراندنی سازمانی
عێدارە کوردی، یارمەتی بە کوردەکان بکات تالە داها توودا حکومەتیکی ناوچەیی
بۆ کوردان بەریوە ببرد^۳.

شورشو، راپەرینی شیخ سەعید (۱۹۲۵)

لەنیو چوونو، تیک رووخانی حکومەتی خەلافەتی عوسمانی، وە هاتنە
سەرکاری مستەفا کەمال، وە ڕاگەیانندی حکومەتی کۆماری لە ۳ی مارس ۱۹۲۴،
کاتیکی زۆر نالەباری بو کوردەکان هینا بو پیشی، هەروەک کە گوترا، کوردەکان
بو پیش بردنی ئیشوکاری خویان کاتیکی لەیوان، وە وەختیک لەئینگلیس وە
هیندی وەخت دژی ئەوان لەگەڵ حکومەتی تورکەکان ژیکی دەکەوت کە لەبارە
موسلدا یارمەتیان بدەن، تەبەقەوێتە ژیر دەستی حکومەتی تازەیی مستەفاکەمال.
لەمەبەستیکو، هەلوێستی دیکەدا کە دەگوتری کە بۆچ کوردەکان
هاوکاریان لەگەڵ ئیمپراتوری عوسمانی دەکرد ئەوەبوو کە مەسەلەیی فاناتیسمی
مەذهەبی وە سرردانواندن بۆ سولتان خەلیفەیی عوسمانی لەگۆڕی دا بوو.
بەشیک لەکوردە دەرباریکانی سولتانی عوسمانی پاش ئەوەی کە رژیمی خەلافەت
زروخا، هەروابە چەشنی جاران وەفادار مابوونەو، جابو بۆ نەیهو مەسەلەیی
مەذهەب لەنیو نەتە وە پەرستەکانی کورد هەروا مەسەلەییەکی گرتە مابوو، وە
هەرگز بیرو، باوەڕیان نەدەکرد کە بەو زووانە حکومەت لەبەین بجی. ئینجا
کاتیکی کە حکومەت پروخا، تەواوی کوردەکانی تورکیە ئامادەیی ئەوە بوون کە
هەتا دلوپەیی ئاخیری خویانیان بۆ وەدس هینانی مافی سەر بە خوئی گشتی لە
کوردستان تورکیە دا خەبات بکەن، و (بو بەختەوهریوو، وەدست هینانی
مافی نەتەوایەتی گشتی تی بکۆش، وەتەنانت هەر جورە فکرو، ئیدی ئۆلۆژیکی
کە هەیانە بوخاتری وەدس هینانی مافەکە دای بنین وەلەخەباتی تازەدا بە شداربن

بهلام ئەوکاره ساوه ساوی تێداکرا، ئیتر حکومهتی تازهی مستهفاکه مال پهری گرتوو، وه له ئاناتولیو، ئیرانیشت کهسنه ما بووه که لهو خهباته و شهڕه بی ئەمانه دا هاوێش نهی، بهلام لهسەر ئەوه شهڕا که لک و قازانجی بو کوردهکان تیدا نه ماوو.

لهسالی ۱۹۲۱ تا ۱۹۳۷ کوردستانی تورکیه بی ووچان و، پسانه وه له ئاکاری را پهرین و، بزوتنه وه دا ههربه شداربوو. هیندی لهوشوژشانه وه، راپهرینه له میژوودا ژورحیاسی لهسەر نهکراوه، به لکه ته نانه ت به کایه وگالته نیو بردراوه! بهلام ده گونجی له راپهرینی شیخ سه عیدله سالی ۱۹۲۵ وه له بزوتنه وه ی ئارارات لهسالی ۱۹۳۰ وه ههروه ها له هه لستانی دهرسیم لهسالی ۱۹۳۷ به چاکی نیو بردری.

ئاکاری به تینی ئەو قاره مانانه ژورجاران به هان وتین دانی ئاکاری دیپلوماته زامیاره کانه وه ژوانگه یه کی خه مبارانه ی بو لیدهره کورده کانی قوسته نته نه ی به دی هینا وه، وه به سه رهات و، سه ودا گهری تیدا بووه.

۱- راپهرینی شیخ سه عید

له ۱۵ فیهوریهی ۱۹۲۵ دا "هه وال ده ری ئاناتولی، به کورتی رای گه یاند که! به سه رهاتیک له گووندی پیران له نزیک ژهنج، له بهینی — ژاندارمهکان، وه ۵۰ کهس له پیاوه کانی شیخ سه عید رووی داوه، وه دوو کهس

ژیانی شیخ سه عید : شیخ سه عید گوژی شیخ — عه لی وسالی ۱۲۸۵ ی گوچی له دایک بووه، دانشتووی دیسی (گلداری) بووه له پاشان چوووه بو (پالو) گهیه گیکه له دی یانه ی سه ربه ناحیه ی (منشی گورد) له تورکیا گه ئهم ناحیه یه ش سه ربه ولایه تی (گهنج) ه. باپیری شیخ سه عید گه (شیخ علی) بووه ته ریه تی نه قشه ندی (مه وانا خالید) وه رگرتوو، له شه رع ودیندا زانیه کی ده ست بالا بووه، وه هه رله زه مانی باوکیا ده ستی به بلا و کردنه وه ی دین وارشادات کردوووه. وه له هه لبه ستدا ده ستیگی بالا ی هه بووه، هه لبه ستی به گوردی و فارسی و عه ره بی و تورکی ووتوووه.

— دواى ئه وهى كه باوكى له سالى ۱۳۱۶ى كوچى دا ، كوچى دواىي كرد ،
 شيخ سعيد بووه جى نشینی .

شيخ سه عید (۱۲) زانای گه وهی بووه كه له ژیره دهستی خویدا زانیاری
 دینیان ته واو کرده ، وه نزیگهی (۶۰) هزار دهر ویش و خلیفه ی هه بووه ،
 و ئه مانه گشتی له ژیر فرمان و چاودیری خویدا بوون وله قسه ی نه چوونه
 ته دهر وه .

شورشی شيخ سه عید : پاش شهری جیهانی یه کهم میلاتی کوردی ش وه کو
 میلله ته گانی تر بیرى له سهر بهستی و ئازادی ده کرده وه ، وه پوئه مهش چه ند
 کومه لیک و پارتی سیاسی دامه زرا به تاییه تی له کوردستانی تورکیه وه کو :
 کومه لی (هیا - هیفی) که روژنامه (روژی کورد) یان دهرئه کرده کومه لی
 رژیک خراوی کومه لایه تی کوردستان (وه پارتی (میلله تی کورد) کومه لی
 (خوینون) وه کومه لی (بلا و گه ره وه ی زانیاری) وه گهل کومه ل و پارتی ...
 یه کیگ له شوژر شانه که له تورکیه دا برپا بوو شورشی شيخ سعید بوو . شيخ
 له ناوچه ی (گهنج) داخوی کو کرده وه ، وه به هه موو لایه کدا هه والی بلا و
 کرده وه که نابجی به رامبه ر بهم نا په وایه که به میلله تی کورد ئه کریست
 دهسته وسان بوهستن وگوى نه ده نی به لکو ئه بی مافی نه ته وایه تیمان
 بستیین وله مه بی دهنگ نه بین و داوای له هه موو سه ر کرده گانی کورد کرد
 که ئاماده بین بوو شورش و نامه شی نووسی بوئه و سه رباز و ئه فسه ره کوردانه ی که
 برآوی پێ ئه کردن و که له سوپای تورکیا دا بوون که ئه وانیش به شداری ئه
 شور شه بین .

وه بوئه م مه بهسته له شکرگیگی گه وه ی میللی پیگه وه نا به سه روگایه تی خوالی
 خوش بوو (خالد به گی جیرانی) که له داویدا به دهستی تورکه کان کوژرا .
 شيخ سه عید له گهل سه ر کرده گانی کورد و خالد به کدا شوینی شور شه که یان
 نشان کرد که شاری (گهنج) وو که له روژی ۲۱ - مارس - ۱۹۲۵ دا شورشی
 بهرپا بگه ن به لام بهرله دوو حه فته پێش شور شه که یانی له ۷ -
 مارس - ۱۹۲۵ دا هیندی له مریده گانی شيخ له ناو خویاندا تیک چوون و
 نه بیستی ئه م شور شه به ئاشگرائی که و ته چنگی تورکه گان وه حکومه تی تورکیه
 به یارمه تی ئیستعماری فه رانسه هه موو هیزگی خوی خسته کاروله شکرگیگی

له‌ژاندارمه‌کان کوژراون!

له ۲۳ی فیورییه‌دا ژوژنامه‌کان نووسیان که‌ئهو ژووداوه‌یه زۆر سووک وچووک نیه، به‌لام وا به‌سته‌ی نیزامی ئینگلیس له‌شاری قووس تن ته‌نیه دا، وای گومان برد که حکومه‌تی تورکیه ئه‌وکاره‌ی گه‌وره، ده‌کاته‌وه، وه‌ژنگی سیاسی ناوخو پێ‌ده‌دا، ئه‌وه‌ش مه‌به‌ست به دزایه‌تی له‌گه‌ل دووژمنانه - یان بو سه‌رکوت کردنو، مات کردنی ئه‌وان.

له ۲۴ فیورییه‌دا وه‌زیری ناوخو ژای‌گه‌یاند که له‌وناوچه یه دا هه‌لو‌یستو، نه‌خشه‌یه‌کی گشتی بزوتنه‌وه یه‌ک تا‌ئاخ‌ری مانگی مارس به‌ریوه ده‌برد، ژماره‌ی پێش مه‌رگه‌کانی شیخ سه‌عید پترله ۷۰۰۰ که‌سن، که له‌نیوئه‌وان دا هه‌روه‌ها هه‌لاتووی په‌نا به‌ری نیزامی کی زۆری تێدا یه.

هێندێ له‌روژنامه‌کان ده‌یان نووسی که بریتانیای گه‌وره به‌ شوژش گێژه‌کان یارمه‌تی ده‌کات! روژنامه‌یه‌ک به‌ نیوی وه‌تن، ژای‌گه‌یاند که ئه‌وکاره‌ساته‌یه له‌بنه‌ژه‌را له‌سازمانی‌کی خراپ سه‌رچاوه ده‌گری که‌خه‌ریکی به‌ربه‌ره‌کانی یه.

له ۲۶ی فیورییه‌دا روژنامه‌که نووسی که ته‌واوی ناوچه که له‌ژێرده‌ستی شوژش گێژه‌کان دایه. هه‌ره که‌تو، ئاکاریان سه‌رچاوه له‌ دین و مه‌زه‌به‌: ژابه‌ره‌که‌ی پیاویکی تاج‌داره که له‌ پادشایه‌تی ئیمپراتوری یه که نیوی شازاده سه‌لیم، وه‌یه کیکه له‌کوژانی سولتان هه‌مید!

ئینجا له سه‌رئهو هه‌مووه‌هوال و خه‌به‌رانه که له‌باره‌ی ژاپه‌رینی شیخ سه‌عید دا ده‌درا، هه‌چ پیاویکی ژامیاری ئه‌وروپایی، یان روژنامه نووسیه‌ک نه‌ی‌توانیوه وه‌یان نه‌چوووه که دیتنیک له‌و ژووداوه‌یه بکات وه ته‌نانه‌ت له‌ماوه‌ی سێ سال بزوتنه‌وه که - روژنامه‌کان به‌مه‌یلی خویان ده‌یان نووسی، وه‌ئهو ی

— گه‌وره‌ی زیاتر له (۲۵) هه‌زار که‌س کو‌کرده‌وه وله‌ژینگه‌ی (سیواس و ارض‌روم و قه‌راغی به‌حری‌ژه‌ش) وه هه‌ندیکی تری له‌ریگه‌ی ئاسنی به‌ینی به‌غدا.

حلب وه نارد، وه‌ئهم هیزی تورکه له‌گه‌ل له‌شکری شیخ له‌(دیار بکر) دا که‌وته شه‌روه‌له‌ئهنجاما له‌شکری شیخ شگا، شیخ و دکتەر فواد و (۵۶) که‌می ناوداریان گرت له‌وانه (۴۶) که‌س کوژران، وه له‌ویدا له‌ ئوتی ۱۹۲۵ له‌ داردران" م-۱

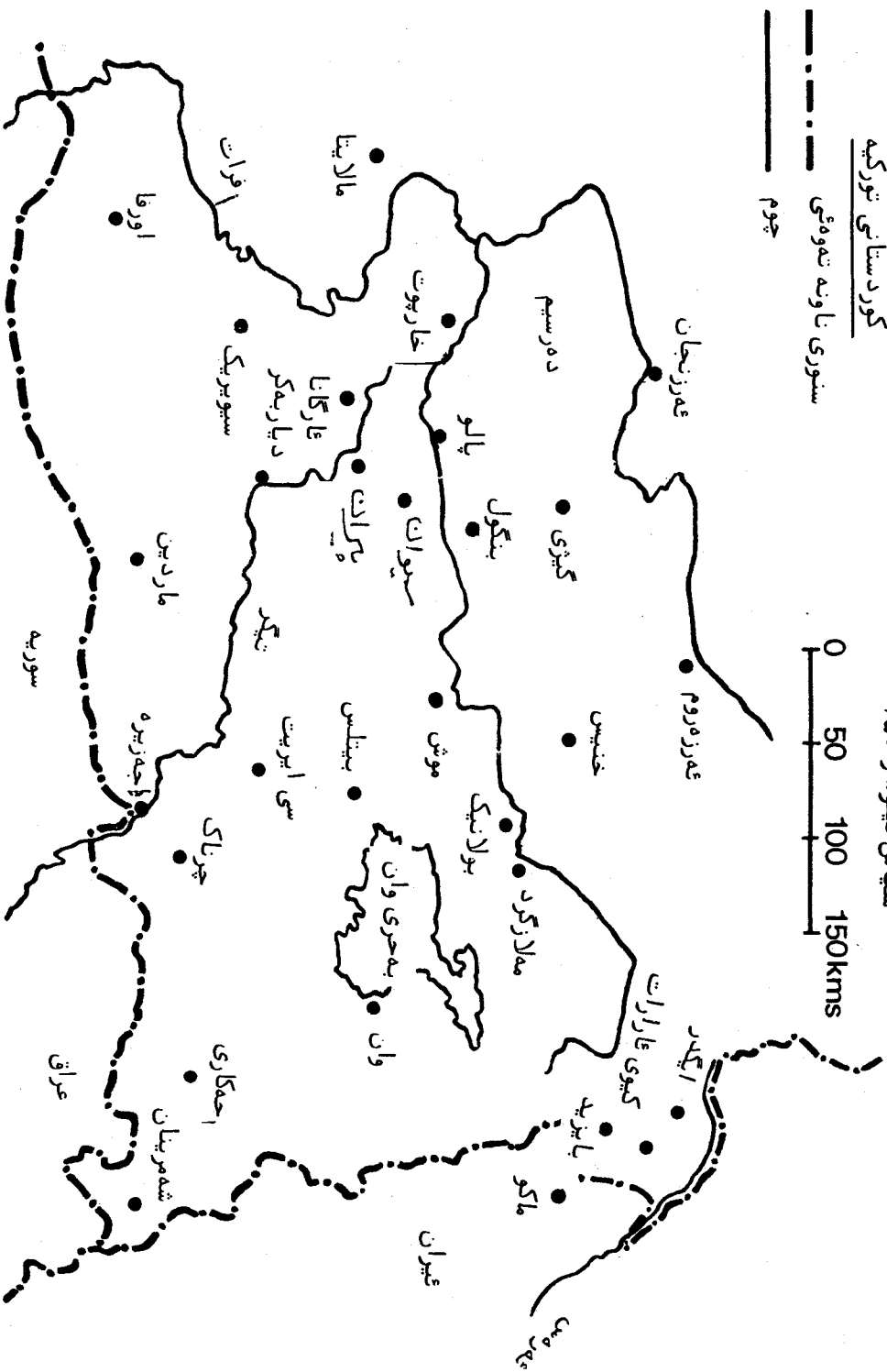
کورستانی تورکیه

سنوری ناوڼه نمونه‌ی

چوم

مقیاس کیلومتر ۱۵۰

0 50 100 150kms

که مه علوم و، ئاشکرایه، ئه و بزوتنه وه یه به چاکی ژوون نه بو تهوه وه وه ک گالته نیویان برده به لام هه رچونیک هه یه گوتراوه که ئه و ژاپهرینه ههستی بووه ..

۲ - شیخ سه عید :

به ژاستی دوورله عه قل و، زانستی هه مر مۆقیکی کورده که له باره ی که سیک دا که زه مانیک له به رانه ر حکومه تی تازه ی مسته فا که مال ژاوه ستایی وه خه باتی نه ته وایه تی کرد بی وه کاری له حکومه ت شیواندیی، پیی بگوتری کاره کی وی گالته و، کایه بووه !

ته مه ن و، سال و ئه ندام و، بالاو، سه رو، ژوو، دیمه ن و، ئاکار و، کرده وه ی وی هیستا به چاکی نه ناسرا بوو ! روژنامه گانی شاری دیار به کر که لایه ن گری ده وله تی تورکیه بوون، به جوړیکی باشو، ژاسته قیه ئه و پیاوه یان به خه لک نه ده ناساند. تورکه کان شیخ سه عید یان به پیاویکی نه زان و، کیویله که ده ناسی (تورکه کان به ته وای کوردی دانسته ووی تورکیه یان گوتوه، تورکه کیویله که وه رگیر.) ۲

شیخ سه عید مۆقیک بوو له به نه ماله ی شیخی نه خشه ندی، کوژی شیخ عه لی، که له مه له بند ی پالوودا ژیاون، پیاویکی خودا ناسرو، مه ده به ی بوو، خه لکی کورد حوژمه ت و پیزیکی تاییه تی بوئه و گرتوه، پیاویک بوو، که بو ئامانجی کوردایه تی تی کوژیوه، مه به ستیکی دی که شایانی باسه ئه وه یه وه به ویرسیاره وه لام نه دراوه ته وه که ئه وانه ی که ته نانه ت دژی که مالیکان نه بزوتونه وه بوچ ده بوو له ژیا نی تال دابن و، له گه لیان خراب بیزونه وه.

له را په رینه که ی شیخ سه عیدش دا هه ر به و جوړه له گه ل کورده کان به تاییه ت له گه ل سه رو که کان عه مه لیان کردوه. ده گوتری که که مالیکان بو سه ر کوت کردنی دیش له و بزوتنه وه یه که لکیان وه رگرتوه. هه روه ها مروقه کانی نه ته وه په رت که له گه ل را په رینی سالی ۱۹۱۹ (کوری ماژورنوئیل) بوون به سه روکی ساده ناسراون، ئینجا یان گیراون، وه یان له ولات دور خراونه وه.

زورحبی باوه ر کردن نیه که ئه ندامانی روناک بیری کورد، وه ک دوکتور فواد دیاربه مری و، توفیق به گی وه کیل، قایم مه قامی شیخ سه عید بوین. ئه وه ی که

بریتیه، عبدول قادری کوری شیخ عوبه‌ی دیل لا که بوو به‌قوربانی پیلانیک—ی پولیسی، له گشت دا دور له کرده وه بووه.

ته‌نیا راوته دبیر که‌ری خاترجه‌می شیخ سعید خالد بهگ سه‌روکی عه‌شیره‌تی جیرانلی (سه‌رهنگی قه‌دیمی رژیمی حمید پادشا) وه سه‌رهنگ نیوریس بوون.

۳- له ته‌داره‌کی شورش دا

به‌سه‌رهاتو، شو‌شی خه‌مباری شیخ سعید له‌مانگی نوامبری ۱۹۲۴ را ده‌ستی پیکرا: واته له شاری دیار به‌که‌ره وه چهن سه‌د سوواریکی وی به قه‌ سدی وه‌ی که سه‌ریک له‌جیرانه‌عه‌شیره‌ته‌کانی ده‌دا وه‌پ‌ئ‌که‌وتن. به‌باشی دیار بوو که پیاویکی وا مه‌زه‌به‌ی، به‌پ‌یزو، خاوه‌ن قود‌ژه‌تو، ده‌وله‌مه‌ند که ئه‌و هه‌ژه که‌ته‌ی ده‌سی پ‌ئ‌ کرده، قه‌ت ده‌ولت گومانی وه‌ی نا‌کا که لی‌ئ‌ دردو‌نگ بی‌و، د‌ژی ئه‌و کاربکات^۳ ئاکارو کرده وه‌و، نفوزی شیخ که له‌ناوچه که دا ئه‌سه‌ری هه‌بوو، به‌و هه‌ره که ته‌پ‌تر بوو، وه به‌پ‌ئ‌ ئه‌وه‌ی که لی‌ئ‌ مه‌شوک بن‌ده‌ستی به را‌گه‌یاندنو، پ‌ژوپاگاندی خویی کرد.

ئینجا تو‌یژه‌کانو، جوتیارو کر‌یکاره‌کانی کوردی له‌دییه‌کان دا ژوون کره‌وه، وه مه‌به‌ستی دو‌وژمنایه‌تی ده‌وله‌تی ئانکارای له گه‌ل خه‌لکی کوردی بو‌ش‌ه‌رح‌دان، وه ورده ورده با‌سی مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وا‌یه‌تی ناو‌خو‌ی کوردستان بو‌کردن، وه خه‌بات و به‌ره‌به‌ره‌کانی^۴ را بردووی کورده‌کانی بو به‌هه‌ست‌هینانی مافی سه‌ره‌خو‌ئی وه‌ب‌یر ئه‌وان هیناوه.

مه‌به‌ستو، ده‌لیلی وه‌پ‌ش که وتنی شیخ سعید له‌و ئاکارو کرده‌وه‌یه به چاکی ژوون بوو: له‌به‌ینی ئیمزا کردنی په‌یمانی لوزان، وه به تال بوونی خه‌لافه‌تی عوسمانی، حکومه‌تی تازه‌ی ئانکارا ته‌سمیمی گرت‌بوو، که د‌ژی کورد هیند‌ئ‌کار بکات — ئینجا ده‌ستی به به‌ستنی قوتاب خان‌ه‌کانو، مه‌دره‌سه‌کان کرد، وه‌قه‌سه‌کردن ووتو، وی‌ژی به‌زمانی کوردی قه‌ده‌غه کرد، سه‌روکه کورده‌کل‌پ‌ی له‌ولات دو‌ور خسته‌وه.

جگه له وانه دهولهتی تازهی شانکارا لهبارهی کوردستان دا مهبهست و، گومانی دیکهشی ههبوو که دهیهویست یهک به دووای یهکی دا به پښووی بهری، واته وازی ئابوری ولاتی کوردستانی تیکدا وهخه لکی به چاره زهشی و، کویره وهری کیشا، وههینی ناوچهی کوئی شاری سنجاقی له زیره یالهتی "والیس" دا دانا که بهراستی ئهو ئاکار و عه مه له دژانهی که دهی کرد وه له بارهی کورد دا به رښووی دهبرد، زور خراپتر له دهوهری ئمپراتوری عوسمانی بوو.

سهره نجام حکومهتی تورک له کردهووی زامیارپوه بهکاری جوتیاره دییهکانی کورد تهواوی و، کوتائی پپدا وه مهسهلهی (تورک کردنی) ولاتی به دانی زهوی سهر بازهکانی تورکی قهديم واته ئهو زهویو، سهرزه مینهی که ئی ههرمه نیکان بوو، وه له ولات دوور خرا بوونه وه، وه یان قهلت و، بز و، ئیعدام کرابوون وه ههروه ها زهویو، زاری کوردهکان یکی که دهه لا توون، وه یان له ماوهی شهری ههوه لی جیهانی دا له ولات، دهراون و، دوور خراونه وه، حمل کرد

۴ - "دهستی" ئینگلیسیکان

شورشی کوردستان ی تورکیه کاتیک دهستی پیکرا که ئەندامانی نهتهوه یهک گرتوکان دهیانهویست له سهرمه سهلهی ناوچهی موسل وه سنووری عهراق و، تورکیه که دهگه رښتهوه بو موسل، راو، ته دبیری له سهر بدهن!

بومسته فا که مال به باشی ئاشکرا ببوو، که ئهو شور شه دهستی ئینگلیسی تیدایه! وه دهی گوت! ولاتی تورکیه له مهترسی و، خهتر که وتووه، کوردهکان له لایهن ئینگلیسه وه هان دراوون و، له پشتووانی ئهوان که لک وه رده گرن... هاوکات له گه ل ئه وکاره ساته روزنامهکانی تورک به ئاشکرائی دهولهتی ئینگلیسیان به وه تاوان بار کرد که یارمهتی گهری کوردهکانه. ۲

دهگونجی بلین که به چاکی ژوون ده بیته وه که ئه گه ر ئینگلیس له و ساته و، ده مه دا کوردهکانی یارمهتی ده دا، دهست له لایهن گری له تورکهکانیش هه ل ناگری، ده ساپیتر له و دووکاره مهبهستی ئه وه یه که بتوانی ئه رکیکی گران له سهر شانی ئهوان دابنی، وه ناوچهی نهفتی موسل که کوردهکان له دهروازهی وی دان رزگار بکات، وه ته نیا حکومهتی تازهی تورکیه له مه له بندی خوی دا که بوئی دیاری

کراوه قهناعت بکاو، رازی بیت ه عینجا له رووانگهی پیاوانی رامیاری وه شهوکارهش به دووای دا بوون. له شاری قووس تهنته نیه، ئالبیژت سارولت بالویزی فهراسه رای گه یاند که، له مه حکمه می جیهانی داهپستا شهو مه سه له په له ده ستوری ژۆژدا دانه دراوه، به چاکی خوتیه ردانی ئینگلیس دیاری نه کراوه.

له ئاکاما ئینگلیس ئاگاداری دا که شه گهر ده بیندرئ له ناوچهی موسل دا شه کاره ساته به ریوه بردراوه، زیاتر دهستی تورکه گانی تیدا یه، شهویش مه بهست بهو یه که له ناوچهی موسل دا کورده کان سرگهرم کهن تانه توانن به راپهرینه کهی دیار به کړو، وان یارمهتی بدهن، وه له نه تیجه دا شهو راپهرینهی تیک بشکینن. ۶

۵ - نه خشی شوره وی

۷ ئینگلیس رای هیئا بو سر شهو ی که خالد به گجیرانلی له گهل قونسولی رووسه کان له وورمی دا پیش شور شه که چاو پی که وتنیتکی هه بووه، به لام ولامی مه نفی وهر گرتووه. . . . وه شهو چاوپی که وتنه دیاری نه کراوه که ئایا ره سمی بووه، یان عادی و معمولی.

عینجا ههر چیگ بی، دهولهتی ساوای سوویت له روزنامهی "ئیزویسیا" دا رای گه یاند دژی شورشی شیخ سه عید که پهره ی پیدراوهو، گهره بووه، شورشیکی دهره به گایه تیو، فئودالیتیه، وه شیخ سه عید به راستی بوته قوربانی قودره ته گانی غهرب، چوونکه زور به باشی روون بوته وه که ئینگلیس لهو شور شه پشتیوانسی دهکات، وه شهو له راسته قینه دا دژی راپهرینی کورده، وه لیژه دا ئینگلیس کورده گانی هان ویتن داوه. ۸

۶ - کاتی پیاوه گهره گانی کورد له شاره کان دا

دهسا له بهینی خه لکی شاره کانو، دییه کان دا نیوان ناخوشیان لی وه دیار که وتو، له یه کتر پان هان دان. له دیار به کردا هیئدی له گه وره گانی کورد له دهو رووبهری که مالیکان کو بوونه وه! یه کیک له وانه پیرنجی زاده سدیق سه روکی پارتهی خه لک، وه سی پیاوی دی که نوینه ره گانی شاری ئانکارا بوون کو بوونه وه یه کمان

پیک هینا که بریتی بوون لهوانه: پیرینجی زاده فهیزی بهگ، وهزیری پیشووی ناوختی تورکیه، مفتی زاده شهرهف، وهزولفی زاده.

بهلام عیلی جهمیل پاشا زاده که له نهینی دا لهگهل پیلانی ناوختی دهستی تیدا بوو، وه نهی دهویست به تهوای لهگهل شوژشه که هاوکاری بکات. قاسم برا گهره کهی ههروهها تاوان بارکرا بوو که له سالی ۱۹۱۹ دا لهگهل دووژمن هاوبهشی هه بووه، وه بوشاری قوس تهن ته نیه بیان نارد بوو.

ئینجا یه کیک له سهروکی عیله که به نیوی ئه حمه د بهگ هاوژگی لهگهل شهژ کره گانی، دژی شوژشی شیخ سه عید لهگهل هیزی مستهفا که مال کهوت، وه له دییه کان داهه لمه تی بو کورده کان ده برد.

۷- سهره تای شوژشو، هه لستان

هیندهی پی نه چوو که ۱۰۰۰۰۰ پیاوی چهک دار که هه موویان "گیان و، مالبان" له پیناوی شیخ سه عید دا، دانا بوو، وه ئامادهی شهژی بیوون له دهوهری کو بوونهوه. بهلام ئه وهیزه چهکیان ته نیا شمشیرو، نیزه بوو! هه وهلین روو داوه که له نیوه راستی مانگی فیورییه دا وه دی هات.

به شوینی به رهنگاریک له پیران له ۱۳ ی فیورییهی ۱۹۲۵ لهگهل پیش مه رگه گانی شیخ سه عید، ئینجا سهروکی هیزی فه رماندهی ناوچهی دیار به کر ۵ ههنگی نیزامی که زور کوک وته یار بوون، له به رانبهر کورده گانی دا رازنده وهو، رای گرتو، پاشان به شهژی دان.

له ۲۲ ی مانگی فیورییه دا هه وهلین دهستهی برینداره کانیان که هیناوه دیار به کر، ئه وان زور به مه ترسیو، هه راسه وه چونا یه تی شهژکیان لهگهل کورده شوژشگیره کان ده گیراوه، وه گو تیان که ۵ ههنگی نیزامی ئیمه قهلتو، بر کران و، له نیو چوو!

له ۲۴ ی فیورییه دا له به رانبهر ئه و پروو داوه قورسه دا، هیزی ناوهندی له شاره گانی دیار به کر، وه مه ئمو ره تولعه زیر، (خارپوت) وه ئورفا چهن مروقیکی وهک جهمیل پاشا زاده ئه کره م، وه دوکتور فوواد ی گرتو، له بهندی خانه ی کرد.

۸- گرتنی خاریوت

له ۲۶ فیوریهدا هات و چۆی لهبهینی دووشاری دیاربهره کرو، خاریوت بۆرا وه شورشگیرهکانی شیخ سهعید هاتنه نیوشاری خاریوت... خهلهک شاریان زور زوو چول کرد بوو، وهنهیان دهزانی که چون هیزی دهولهتی که خواوهن شهسلهحهو، سازوبه‌رگیکی زور بووه، شاری بهجی هیشتوو، وهیان شکاون. بهلام ههر لهوکات وساته دا تهواوی ناوچهی شمالی دیاربهره کر لهگهل ئارگانا، پالوو، پیران، مهئوره‌تول‌عهزیر کهو ته وه ژیر چنگی شۆرشگیره‌کان.

به ووتهی روژنامهی دهولهتی جمهوریهت، ژاندارمه‌کان و، هیزی ناوخوئی شهو ولاتانه وه ههروه‌ها تاقمی محله‌لی هاتنه بال هیزی شورشگیره‌کان، وهیان ههلاتن: حکومهتی ناوهندی ئانکارا به‌راستی سه‌ری لهو کاره سوورما بوو، وه ترسیکی گه‌وره‌ی لی په‌یدا بوو. ۹

۹- که ماروی شاری دیاربهره کر (۴ تا ۷ی مارس ۱۹۲۵)

له ۲ی مانگی مارس هیزی شیخ سهعید چهن سه‌عاتیکی ژینگابۆ دیار به‌کر نه‌ما بوو، خهلهکی شاری له لایهن هیزی دهوله تیۆه له ۲۷ی فیوریهدا بی‌چه‌ک کرابوون. له ۴ی مارس که شار له لایهن شورشگیره‌کانی شیخ سهعید که‌مارو درابوو، فه‌رمانده‌ری هیزی دهولهتی ۲۵ توپی له دهو رووبه‌ری دیوارو، قه‌لای شاری دامه‌زراندبوو، وه تهواوی مه‌درسه‌و، سه‌ربازخانه‌و، نه‌خۆش خانه‌کان، چۆل کرابوون. دیواری شار له زور جیگایان له سه‌ر ده‌روازه‌ی ریگاکانی، "بی‌ته‌ختی" کوردستان به‌سمیتی دارژترابوو. هیرش له‌نیوه شه‌وی ۷ی مارس‌دا ده‌ستی پیکرا، وه‌له‌لای ده‌روازه‌ی خاریوته‌وه بوو.

کورده‌کان له سه‌نگه ره‌کانیان ههل قه‌ندران و، زه‌ره‌رووزیانیکی گه‌وره‌یان لی‌که‌وت... ئینجا دووسه‌عات به‌کاتی به‌یانی ده‌سته‌یه‌کی دووسه‌د نه‌فه‌ری کورد له ده‌روازه‌ی ماره‌ده‌مه‌وه هیرشیکی تازه‌یان برده سه‌ر تورکه‌کان، وه‌هاتنه

نیوشاری، وه تا قمیک له سمر بازه گانی تورکیه که له پۆستی قهراغ قه لای شاری دابوون، قهلتو، بژ کران، به دووای ئهوه دامه به ستیان ئهوه بوو که پشت له سمر بازه تورکه کان بگرن، بهلام له نه کاو تا قمیکی سوواری تورکان گه یشتنی وه کورده گانی بلاو کردو، له کوچه گانی شاری کردن، وه له کاتی سمری به یانی ورده - ورده کورده کان که ماندوو، شه کرت بوون دهسیان له شهر کیشاوه، وه پاشه کشیان کردو، هاتنه قهراغ چومی دیار به کر. چهن سهد سمر باز یکی تورک لای سمر وویان گرت بوو، وه له پمنا گایه کی زور قایم دا جیی گیر بیوون وه سهنگه ریان لی دابوو.

ئینجا ۶ تا ۸۰۰۰ شوڤر شگړی کورد، دیسان دهسیان به هیر شو، ههلمهت برد! بو شیخ سهعید ئهوه شمه زور به نروبایخ بوو، شکانو، نهمانی یهک بوو، ههنگی تازهی شهر که هری تورک به یارمهتی تورکه کان هات. له ۸ ی مارس دا له کوچه گانی شار دا زۆر بهی پیاوی چه کداره گانی کورد که له شهر ی نیوه شهوی دا کوژ را بوون، که لاکیان ده دیترا. به شوینی ئهوه دا تهوای خه لک له نیوه راستی شاری دیار به کر کو کرابوونهوه، وه ههروهاله مالان دا له کورده کان ده گهژان. چهن سهد که سیک له کوردی (زازا) تاوان بار کرابوون که له گهل شور شگیره کان هاو کاریان کردوه! بهلام به پیچه وانهی ئهوه مه بهسته له شاری ئانکارا وه قوس تهن ته نیه وا بلاو بووه که عیتر ئهوانه هیچ یارمهت یکیان به شورش گیره کان نه کردوه، بهلام تورکه کان ههر له پهلپو بیانوو ده گهران تا کورده گانی نیو شار له په شیوی و شیرزه ئی دابنین.

له ئاکام دا له شهوی داهاتوو دا له شاری دیار به کر، ههر دهنگی تفهنگ دههاتو، به کورده کانیا نهوه ده نا تا له شاری ههلین و، بچته ده ری.

۱۰ - گهوره بوونی شوڤر شو، سهر بز یوی

له روژی ۱۰ ی مارس شیخ سهعید که له نزیک دیار به کرهیزی خوی زاگرت بوو، له نه کاو گهراوه بو شمالو، زۆژئاوا، زۆر به باشی و ئازائی وه شاره گانی سولیوان، هازرو، ئارگاوه چیرمیکی گرت، وه بولای سیویریکی چوو. له نیوه راستی مانگی مارس دا کورده کان تهوای ناوچه ی کوردستانیان دا گیر کرد، وه بۆلای

روژئاوای به حیری وان هاتنه خووارێ، وه سهرئه نجام تهواوی ناوچه که له بهردهستی لایهن گرهکان و هیزهکانی شیخ سهعید دابوو. دووای پاشهکشه پێ کردنی قشونی تورکهکان که "دژی هیڕشیان" دهست پێ کردبوو، تورکهکان ئهوجارشاری بێنگول، کیزیانگرت، وه بۆلای شەرق هاتن، وه تابولانیکی، مالازژی رت چوونه پیشی، سیژیست وه سیلوانیانگرت وه هیڕشیان بو مارون برد! لهلای روژئاووه پیش مهرهگهکانی شیخ سهعید تامالاتی هاتن؛^{۱۰} له بهرامهر تورکهکان دا دژی هیڕشیان دهست پێ کرد. تورکهکان لهو کاته دا سهریان لی سوورما بوو، له ئاکام دا حکومهتی تورکیه بوچاره سهرکردنی مهسهلهی کورد لهگهڵ دهولهته ئورووپایهکان بهتایبته لهگهڵ دهولهتی فهرانسه خهریکی گهت وگوێ بوو.

۱۱ - سازمانی نیزامی بهرگری و، پیشگیری

بهلام پاش چهندیکی، مهترسی و، وه حشمت حکومهتی تورکیهیی داگرت، وه خوفی پری نشت. بوچاره سهرکردنی ئهوشور شه، زور بهی زوحمی بزووتهوه، خهڵکی دهکوشت و ئینجا که مال ئهدهدین پاشای کهیهکیک له دوو ساحیب مهنسه بهگانی بهرزی تورکیه،^{۱۲} که لهشاری بیرلن بالوێز بوو، به دهستووری ئیدارهیی دهروهی لهندهنی ئینگلیس، دژی راپهڕینی کوردهکان بانگیان کردوه تا ئامادهی کاربیت. لهههوه لێ مانگی مارس حکومهتی تورکیه به شوپنی ئهوهی که لهسهر پا سازمان درا، له حکومهتی فهرانسهی داوا کرد که: زێ بیدا که روژی چووار قهتاری شهمن نهفر له رێ به غدایهوه بو ناردنی ۲۰۰۰۰ (تا) ۲۵۰۰۰ سهربازی تورک به سازوبه رگهوه بو سهرکوت کردنی کوردهکان بنیژدری.

هاوکات لهگهڵ ئهوه، حکومهتی تورکیا "مهحکمهیی قهزائی سهر به خوی"ی له مارس دا پیک هینا، وه به تاوان بارکردنی خهڵک خهریک بوو، ههرچهند ئهوکۆر هه قهزائیه پهیوست بوو لهگهڵ مهحکمهیی قهزائی ئانکارا زاوته دبیرکات، بهلام سهر به خو خهڵکی له دارده داو خیرادهی کوشت. به شوپنی ئهوهی که عسمهت پاشاله ۹ی مانگی مارسهوه، مستهفا کهمالی به سهرۆک وه زیردانا، به تهواوی هیزو، قهوهتی خو پیهوه دژی شورش دهست به کاربوو!^{۱۱} ئهوکاره ساته به دهستی که سانیک ئهسپاردرا، وه دژی خهڵکی کورد به ژێوه ده بردرا که زور

زالمو، خوین خورو، خوین پڑبوون. لەدییهکان دا خەلکیان قەتل و، عام دەکرد، بەژنو، مندالیان روحم نەدەکرد!^{۱۴} ئینجا وردە – وردە هیزەکانی شاری ماردن – نیان کو کردەوه، وه دەیانەو پست بەریگای سووریەدا بەرپی ئاسن دا بیانەنه بەغدایە حکومەتی تورکیا لەولایە شەوه لەگەل کەم بوونی پوول و پارە روو بە روو ببوو، کەئەومەسەلەیهش کە متر لەمەسەلەیی شورشێ کوردەکان نەبوو.^{۱۵} لە ۱۰ ی مانگی مارس دا حکومەت داوای ۱۰ میلیون لیرەیی باوەڕپی کردن (اعتبار) لەمەجلاس کرد کە دژی شوێرش خەرجی کات

۱۲ – ئاکارو کردەوهی نیزامی دژی کوردەکان

لەئاخیری مانگی مارس ۱۹۲۵ دەولەتی تورکیا دژی جوولانەوه کە دەستی پێ کرد. لەهەوێل دا پێشی کوردەکانیان گرت کە بو لای روژئاوای بەحرێ وان ژایان دەن، مەبەستیان ئەوه بوو کە ژینگای هات و، چۆیی پەینی ئێران و، عراقیان لێ بیهستن، کوردەکانیان لەشارەکان و دەهرنان، هیزی کوردەکان پەنایان بو کێوه کانی گەنجی برد، بەلام لەولایە شەوه، ۱۵ ژوڤ لەپێش دا هیزی تورکیا لە دیار بەکر کو ببوو، تالە ۸ ئاوریل دا بە هەرچونیک بێت کاری کوردەکان لایەکی وەلایەکی بکەوی. شیخ سەعید لە جەبەکتور دا، لەنزیك گەنجی وه، لەگەل سی ئاغای مەوۆ بوو.^{۱۶} وەپێیان وابوو کە شیخ سەعید لەگەل هاوژێیهکانی نیوان ناخۆشیان لێ پەیدا بوو، ئینجا توانیان لەگیری بۆخەن!^{۱۷} ئینجا هەواڵ دەرهکان پرایان گەیاندا کە تەواوی گرتو کانیکی کە شیخ سەعید لە ۵ فوجی تورکیای گرتووه، هەموو حالیان باشە. (۱۵ ئایرێل ۱۹۲۵)

ئەوهی کە شایانی باس بوو، شیخ سەعید شەڕیکی عاقلانەیی دەکرد، مەبەستی ئەوه بوو کە خەلک لەوشەزەدا کە متریکوژری^{۱۸} وه دەیهوێست کە بـه ئورووپایەکان بـهـلـمـینی کە ئێمە گەلیکی خوین مژووخوین خۆرنین و، بەلکو دەمانەوی لەهیمینی داژن.^{۱۸} بەلام تورکەکان زۆر بەبێ روحمی هەلمەتیان بو سەر کوردەکان بردبوو، و دەیانەوێست بەهەرچونیک بێت کارەکی ژاپەرین و، تەواوی بکەن.

۱۳ - سه رکوت کردنی شوژ

بو تیک شکاندنی ژاپه زینی شیخ سه عید ۳۰۰۰۰ سهربازی تورکی قین
ئه ستوری بی ژوحمیان نارده ناوچهی کوردستان. له شاری دیاربهر که کورده
"زازا" کان که یارمه تی شیخ سه عیدیان دابوو بهی ئه وهی که بزانی گوناح و
تاوانیان چیه له مهیدانی شاری دا پاش نیوسه عات محاکمه له پهنای دیواران
تیره باران کران یان له دار دران خه لکی دانشتوی شاری دیاربهر مردنیان
له بهر چا و بو به و جو ره کوشتراییکی زوریان له کوردان کرد. ۱۹

له ۱۵ ی ئاو ریل دا چووار مروقی به ناوبانگی کوردی شاری بتلیس که
له نیو ئه وان دا دوو کهس به نیوی یوسف زیا نوینهری پیشوی مه جلس وه
سه رهنگ پیلید ده دیتران که به قه ناره وه بوون له ۱۸ ئاو ریل دا شیخ عه بدل قادر
له گهل شهش پیاوی گه وهی کورد که هاتبوه شاری قوس ته ته نیه گیران ته وا و بوونی
کاری شیخ عه بدول قادری کوژی شیخ عه بهی دیل لا زور خه م بارو به ته م بوو:
پاش ئه وهی که له سالی ۱۹۱۹ دا ماژور نوئیل ته کلیفی لی کرد که بگه زیته وه، ئه ویش
نه ی سه لماند به نه مانی ته وا و بوو تور که کان ئه ویان به خه بات گه ریکی گه وه تاوان بار
کرد بوو ۶ سال پاشواته له ئاخری ۱۹۲۴ زاینی دا یه کی له هاوژیه کانسی
شیخ عه بدول قادر له به ره نگاریک دا له گهل تا قمیکی "مه زه بهی" که خه ریکی
ووتو، ویژ له گهل "مودیری کاروباری ژۆزه لاتتی عیداره ی ده ره وه بوو له لایم
پاسه وانیکی تور که وه گیرا! شیخ عه بدول قادر به وه تاوان بار کرا بوو که له گهل
"شهریف حوسهینی مه کی" بو پیک هاتن به یارمه تی ئینگلیسیکان خه ریکی
ووتو، ویژ بووه به راستی له و باره یه دا که به چا و قو چاندن و لاپله سه نی وه دووی
ئینگلیسان که و ت بوو بو به قوربانی ئه و کاره و به مهرگ مه حکوم کراو له دار درا

۱۴ - محاکمه ی شیخ سه عید وه ئا کار ی دوو ژمنایه تی

له شاری ئانکارا، دیاربهر، کوژی دادگای نیزامی تورک که سهر به خو بوو
کاروباری خوی دریزه پیدا له دادگای دیاربهر پاش نه ختیک ده نگو، چه له مه و

ئیددعا، وه گێچهل پێ کردن وه قسهی هیچ و پوچ، دوکتور فوواد به مهرگ تاوان بارکرا به دووای وی دا محاکمه‌ی ئه‌کهرم جه‌میل پاشا زاده ده‌ستی پیکرا!،^{۲۰} به‌شوینی ئه‌ودا نوبه‌ی شیخ سه‌عیده‌ها ت چهن دێر پێکی نووسراوه‌که‌دا ده‌ستان نووسی —وو ی له‌ئیددا عا نامه‌که‌ی دا خویندیوه وه‌بریتی بوو له‌ورستانه: شیخ سه‌عید هیچ کاتیک ته‌نیا به‌بیانوی ئه‌وه‌ی که‌مه‌به‌ستی خه‌باتی

مه‌زه‌بی پێ، هه‌له‌نه‌ستاه، به‌لکوشو‌رشی ئه‌وپیاوه به‌چه‌شنی شو‌ر شه‌کانی بوسنی و^۱ هێرزگوین بووه. وه‌هه‌روه‌ها هه‌له‌ستانه‌که‌ی وه‌که‌ه‌له‌ستانی سووریوه، فه‌له‌ستین ده‌بی ئیو بێردری، وه‌ته‌نانه‌ت تاهه‌وراده‌یه‌ی ده‌گوتری که‌ئه‌وشور شانه‌ش له‌شیخ سه‌عید "سه‌رچاوه‌ ده‌گری"

جگه‌له‌وقسانه‌ی که‌پیا نه‌وه‌ نووساند بوو، به‌وه‌شیان تاوان بارکرد که‌ یارمه‌تی زامیاری و فکری شی له‌ بیگانه‌گان وه‌رگرتوه! وه‌ دادگاه پێی گوت که‌ تۆ ده‌ته‌ویست وه‌لاتیکی سه‌ر به‌خوی پێکه‌وه‌بینی، وه‌کوردستانیکی سه‌ربه‌ست و، ئازاده‌هه‌ست بپێی به‌لی تۆ ده‌بی ته‌واوی ئه‌و کارانه به‌ئه‌ستۆی خوت بگری و تاوانی بده‌یه‌وه! ^{۲۱}

محاکمه‌ی شیخ سه‌عید له‌ ۲۸ ژوئن ۱۹۲۵ دا دووایی هات، وه‌له‌گه‌ل ۴۰ مرۆف له‌پیاوه به‌رزه‌کانی کورد، به‌له‌قه‌ناره‌دان مه‌حکوم کران، وه‌تاریک و، روونی به‌یانی له‌داردران به‌کوشتنی شیخ سه‌عید و یارانی ئه‌و، ده‌وله‌تی تازه‌ی تورکیه،^{۲۲} ئینجا دژی لایهن گره‌کانی خه‌لیفه‌ی عوسمانی، وه‌ دژی رووناک بیره‌کان و، کۆمونیسته‌کان، ده‌سه‌به‌کار بوو، به‌تایبه‌تی کورده‌کانی دانشتووی شاره‌کانی قوس ته‌ن ته‌نیه‌و، دیار به‌کر، تاقم تاقم ده‌گیران وه‌ تاوان بارده‌کران هه‌روه‌ها ئه‌وه‌که‌سانه‌ی که‌له‌وشاران ده‌یه‌نه‌ویست ته‌نیا مافی سه‌ربه‌خویی واته (سازمانی عیداری، لاهه‌رکه‌زی، به‌کوردان بدریت، ئه‌وانیش گوناخ بارده‌کران به‌وه‌ته‌ی کار به‌ده‌سته‌تکی ئینگلیس که‌ گوتیه‌تی: مه‌سته‌فا که‌مالش ئاکار و کرداری دیکتاتوری عیتالیا واته موسولینی ژه‌چا و کرد، وه‌ته‌واوی ئازادی خووازان و، مافه‌دا واکه‌ره‌کانی سه‌رکوت کرد وه‌ته‌نانه‌ت تاهه‌و راده‌ش که‌ده‌نگی پرخه‌ گه‌ره‌کان شی خه‌فه‌کرد و، له‌ناوی بێردن ^{۲۳}

(۱) دوولاتی بالکانی قه‌دیم بوون، که‌ له‌ژیر فه‌رمانی توژگی عوسمانی دا بوون، پاشا، ژوو خان و، له‌ت و گوت بوونی خاکی عوسمانی ئه‌و دوو و لاته دژی ده‌وله‌تی تورک شورشیان کرد وه‌رگیر.

۱۵ - پاش کۆیی راپهرینی شیخ سەعید :

له به یانییه کو، برپارنامه کی ژه سمی دهولەتی دا که بلا و کراوه، نووسرا بوو که شوێش له ئاوڕیلی ۱۹۲۵ به تهواوی دووای هاتوه، به لام له نهینی دا ئه و راپهژینه درێژهی ههره به بوو، وه شهڕی پارتیزانی دژی دهولەتی تورکیه ماوهی مابوو له ئاخری مانگی مهی ۱۹۲۵ یه کیک له پیاوه زامیاره کانی فهرانسه ئاگاداری دا که ههلو، مهرج له کوردستان دا نه گۆر دراوه! کورده کان بۆ کیوه کان چوون ناده س به شهڕی گرێ لا ئی بکن! ئینجا حکومهتی تورکیه پیویستیتی که له سه رزا داخووازی خوی له دهولەتی فهرانسه بکا که له به یینی وه لاتی سووریو، به غدادا، که شه مهنه فر سه ر بازو، شتمک راده گۆیژی، چاوه دیریو، پارێزگاری لی بکری. له ئاکاما لایهن گره کانی وه فادار به شیخ سەعید وهک ده روێشه کان که مو، زۆر له ناوچه که دا، بزوتنه وه که یان ههره به بوو، به تانی به ت له ناوچهی هاج جو له ماری ۱۹۲۶ دا که نزیک (نه سیبه یین بوو ئه وسه ربزیوی ده دیترا .

۱۶ - گه یشتنی په نا به ره کان بووه لاتێ عهراق

کورده کانی دانشتووی عهراق هیستا به باشی له راپهژینه که ی شیخ سەعید ئاگا داریان نه بوو که، کورده شوێش گێه کان ی تورکیه گه یشتنه وه لاتێ عهراق . له مانگی سیپتامبری ۱۹۲۵ تا قمیک له په نا به ره کانی مه سیحی و کورد گه یشتنه شاری زاخو و ده هوک، ئینگلیسیکان ۱۰۰۰۰ که سیان له مه سیحیان که له دییه کانی گوپانیو، چیرناک هه لات بوون نشته جی کرد: به لام کورده کان له هه وادا مابوونه وه تا کو کرانه سی به ش، وه له زاخو، ده هوک وه به رسه یوی له نزیک سنووردا جیگایان دانی له نیوان کورده کان دا هیندی ئاغاو، به گ له گه لیان بوون که ئه وانه به قسه ی تورکه کانیان نه کرد بوون که ههرمه نیکان بکوژن، هیئدی له سه ربازه کانی ههنگی ۶۲ ی تورک وبه هیئدی له جوی تارو، فه له کانو، عه شیر ته کان که هه لات بوون وه له نیو کورده کان دا بوون، جیگا داران . ۲۵

۱۷ - له سه رکوتان را ، تامه سه له ی ائ نۆسید (له ناو بردن و پاک کردنه وه)

هاتنی خه لکیکی زۆری په نابهری کوردو، ههرمه نی بۆ و لا تی عراق مه سه له یه کی گرینگی بۆ ده وله تی عراق و، ئیداره کانی ناوچه که، هینابو پێشی له سه رمیزی شامیکی ره سمی له شاری ئانکارا له ئاخری مانگی نووامبری ۱۹۲۶ دا کمیسهری عالی ئینگلیس له عراق دا سیړه انزی دابس، ئهو پرسیاره ی له وه زیری کاروباری ده ره وه ی تورکیه ته و فیه ره شیده گ کردو، پێی گوت: جگه له وه ی که تورکه کان نایانه وێ که په نابهره کان دووباره زێ داته وه، ئایا ده شی وێ که کورده کانی ناوچه ی ئاناتولی ش له ولات دوور خاته وه، واته ده یه وێ که ئه وکاره ساته ی که به سه ر یۆنانیکان وه ههرمه نیکانی هینا، به سه ر کورده کانیش بینێ! وه زیری ده ره وه ی تورکیه پاش چهند حه وتوێک که دووباره ووتو، وێزی له گه ل بالوێزی ئینگلیس کرد وه لامی داوه که تئۆری فلسفی - میژووشی، وه ههروه ها کاتی زامیاری حکومه تی تورکیه زۆر به باشی ئاشکرایه، نازانم سیاسه ت مه دارانی ئینگلیس خراپ حالێ بوون وه یاگوێ بیسنین! سه ره خوئی گشتی بو خه لکیک که ملیونیک پیتترین، وه یان، پیک ناینه و(کاتی ئالبانی) سه ر ناگرێ کورده کان هه ره ده یی به وچه شه مه حکوم و، چه وسا وه بمی ننه وه.

له کاتی ئێستادا کورده کان له چا و تورکه کان فهرهنگ و، ئابوریو، زامیاریان زۆر له پاشه، وه ئه ندامی زامیاریان نه ئینجا "وهک هندوکانی ئامریکا، وه یان پێست سووره کان که له گه ل ئه وانی دیکه به رابنه رنین. ده گونجی بلێن که تورکه کانی دانشتووی ناوچه ی کوردستان زۆر زاناترو به فهرهنگترن. سه ره زای ئه وه ته وای دانشتووانی کوردی تورکیه له ۵۰۰۰۰۰ کس زیاترین که گه لێ له کورده کانی ئیران و عراقیش که ها تونه نیویان تیگه ل بوون، وه به کورتی ده گوترێ که ئه و کوردانه له ئادابو، روسم و، ته مه دن دوورن. ۲۷

سه ره نجام پاش چه منانگی که زابووارد حکومه تی تورکیه یاسایه کی وه ده رخست (یاسای ژماره ۱۰۹۷ له ۱۹ ژوئنی ۱۹۲۷) که به ده ولت زێگا و، زێ ده ست ده دا، سه باره ت به مه به ستی نیرامی و، کۆمه لایه تی، له ناوچه کانی

باشوریوه نیزیک به ۱۴۰۰ کەس کورد لەگەڵ کەسو کاریان بۆ ناوچهی باکوری، دوورخرینهوه، وه ههروهها بهوه مهحکوم دهکړین که کاری قورسو، پڕ زهجمهت " بکهن دووسال پاش شورشى شیخ سعید دهولهتی تورکیه لهناوچهی کوردستان دا هیستا کویرهوهریو، دهردی سهری زورماوو، لهناوچهی باشوری بۆباکوری ژا تابهحرى وان، ۳۰۰۰۰ پولیسو، نیزامی تورکیه نهی تووانی و لاتی کوردستان بهچاکى هیمنو، ئههوهن کاتهوه،^{۲۸} جالهوهی دهگهرا که بهیارمهتی ئیران کارو بزوتنهوهی کوردهکان لهسنورهکان دا تهواو بکات وه کوٲتائی پى پى، چونکه بهراستی بهتهنئى بوخوٲى نهی دهتووانی کاری کوردهکان تهواوبکات. ^{۲۹}

کۆماری کوردی ئارارات (۱۹۳۱ - ۱۹۲۷)

۱ - پێک هاتنی "خۆیی بوون" مهسهلهی مافی نهتهوايهتی گشتی

به ههست هاتنی کمیتهی کورد به نیوی (خویی بوون) زور به چاکی ئاشکراو ژوون نیه به کێک له دامهزرینهی ئهوسازمانه دهلی که له به هاری ۱۹۲۷ داله داوینی کیوی ئارارات چووار ئه دهمی به نه تهی نه تهوايهتی کورد که بریتی له چووار تاقمی "کوردستان ته عالی"، "کوردستان ته شیکيلات"، "کورد میلی یهت"، وه کمیتهی ئیستقلال بوون ژاوته دبیریان هیئا سه ره وهی که هه رچواریان ببه نه یه که وه بنکه یه کی نا وه ندی به نیوی "خویی بوون" پێک بی ن. خویی بوون به نیوی "کمیتهی به زیوه به ری ئه جرائی" هه تا هاوینی ۱۹۲۸ کانگای ئاثلپ بوو به لام ده ولتهی فره انس له ویی رادان. پیاوه به رخه کانی کوردی قوسته نه نه ش له کو بوونه وه کان دا به شداریان ده کرد وه به تابه تهی (نه وهی) به درخان: چه لالهت به درخان، که یه کێک له کوژه کانی عه لی به درخان بوو، وه ئه ندامانی وه ک براکانی کامرانو، سوژه یا به درخان، وه مه مدوح سالم به گ، وه شاهین به ک له کوئگره داها وه شیان ده کرد. ئینجا خویی بوون له وه نه داما نهی که له سه ره وه نیوبران پێک هاتبوو، له ئاکام دا وا وه درده که وی که وه کو بوونه وه یه به بی چه مرۆن له لیی به زیوه چووه، به لام به شوینی ئه وه داچوون ئاکار و کرده وهی نیزامی له کاتی کو بوونه وه که دا له کوردستانی تورکیه ده هات، ده سته پی بکری، کوئگره که ژاوته دبیری هیئا سه ره ئه وهی که له ئارارات پێک بیته له ژاسته قینه دا

ئاکارو، ژهوشتی ئهوکمیتهیه بریتی بوو که: شان، وکاره نادرستهکانی ژابردو، وهبیری نییتهوه، وه پخنه ی لی بگری تابه لکو لهخهباتی داهاتوودا کاره نازهاکان له کوردستان دا دووپاته نهبیتهوه، کارو کردهوهی دروست لهسهرژیو شوینیکی تاییهتی دهست پی بگری راوته دبیر ئهوهیه که ژووناک بیرهکان، جوتیارهکان و، هۆزهکان پیکهوه پیک و پیک بخت، وه بزوتنهوهی دا هاتوو لهسهرنیزامیکی باشو تازه بهریوه بهری، وه به شیوهی شهرێ تازه ئاشنایان کات.

خویی بوون بهرنامهی ئهوه بوو که تاکتیکی شهرێ پارتیزانی، به چهشنی ئهمریکای لاتین، لهکیوهکانی داگیرکراوی وهلاتی تورکیه که نیوهرووهکی ناوهندی ژاپهرینه که بیست، بهههست بی نیست، وه له ژیرفرمانی سهروک و، ژابهریک دا، هیزیکی به قودرت و تووانا بهههست بی نیست، وه له ئاکام دا خهباتیکی باش بهریوه بهری.

سه ره ئه نجام خوی بوون دهیه بیست، که "سهربازه تورکهکان تاسنوور پاشه کشه پی بدات" وه ئاکارو کرداریک له بهرچا و بگری که دووژمن بوخویی نه تاشی، به تاییهتی دهی گوت که کوردی تورکیه له گهل کوردهکانی ئیران وهک خوشک، وبران، وه ئیمه که خهبات دهکین هیچ کاتیک نامانهوی له سنووری ئیران ئاژاوه سازکین، تهنا نهت پیویسمانه که له لایهن ئیرانه وه یارمه تیمان بدریتی، وه دژی مه نه بزونه وه ههروه ها خویی بوون له دهوله تانی عهراق و، سوریه داخووازی دهکات که مافی کوردهکانی ناوخویی له چووارچیوهی وهلاتانی خویان دا له سه ره شوین و، یاسای خویان بدری، وه به چه شنیکی بی که دهوله تانی ئینگلیس و فره انس هس به وه ژازی بن، وه دووژمنایهتی ده رنه بژن. وه سه ره ئه نجام سازمانی تازه پیک هاتوو کورد دهی گوت که ئه گهر له ژابردوو دا له بهینی کوردهکان و، ههرمه نیکان نیوان ناخوشیک هاتوته پیشی، ههر دوک لا تاوان یارن،^۴ وه ده بی بهوکاره کو تایی پی بدن. ئه وهی که شای و، باسه له بهینی سازمانی خویی بوون وه پارتی نه ته وهی ههرمه نی به نیوی "داشناک" هات و چۆی زۆر گهرم و گۆز نه بووه. هاوالیکی بریتانیا گوت بووی که خویی بوون به^۴ پاپازیان ئه ندای کوری ناوهندی داشناک ژیی نه داوه که له کو بوونه وهیهک دا، هاوبهشی بکات، ده نا ههرمه نیکان خاترجهم ده بوون که له ژینگای ته ورێزه وه سازوبهرگی شهرێ بو شورش گیرهکانی ئارارات بنییردری ژاپهرتی کمیتهی خویی بوون ی ئالپ له گهل ئه و تاقمه کوردانه که له کاتی خهبات دا بوون به چاکی

به‌ژێوه نه‌چوو بوو، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌کمیته له‌وه‌لاتی ئه‌وروپا دا ده‌ستی به‌ په‌ژو پاگان کردبوو، وه‌پێی‌وا، بوو که‌ ئه‌ومه‌به‌سته ده‌بیته هه‌وی ئه‌وه که له‌ژووح‌وگیانی شه‌رکه‌ره‌کان دا قود‌ژه‌تیکی جووان‌پێگ بێنی وه‌ئه‌وه ته‌نیا په‌یوه‌ندی‌که له‌گه‌ل دونیای ده‌ره‌وه.

ئینجا له‌سالی ۱۹۲۵وه، شو‌ژش له‌کرده‌وه دا له‌کوردستان هه‌رمابوو، وه‌به‌تایه‌ت له‌ناوچه‌ی بایه‌زیدو، ئارارات، به‌لام دامه‌زرێنه‌ره‌کانی کمیته ئه‌وه‌یان دان پێ‌دادینا که‌ئهو بزوتنه‌وه‌یه له‌پێش دروست‌کردنی کمیته که‌دا هه‌ره‌هه‌ستی هه‌بوو، وه‌هاتنی ئی‌حسان نووری له‌وکاته دا وادیار بوو که له‌ نیو ئه‌وان دا به‌نیوی سه‌رۆک زۆر له‌به‌رچاونه‌بوو به‌لام له‌ده‌ره‌وه کمیته‌ی خویی‌بوون نه‌خشی یه‌ک‌گرتنی کورده‌کانی به‌باشی به‌په‌ژوه ده‌برد، وه‌ته‌نانه‌ت له‌گه‌ل ئه‌مریکا ده‌ستی دوستانه‌تی دا‌بوو، وه‌به‌تایه‌ت له‌دی‌ترووا دا ئه‌ومه‌تله‌به به‌یان‌کراوه "۶

۲- هێ‌رش‌ی گه‌وره (۱۹۲۷)

ده‌ست تی‌که‌ل کردنو، تالوکه‌و، هه‌له‌باشی پیاوه ژامیاره‌کانی ئیران یان تورکیه وه‌هاتو، چۆی‌وان، به‌وجوده‌ی ده‌ن‌واند که له‌ سالی ۱۹۲۷ زاینی دا ته‌واوی ناوچه‌ی کوردستان‌ی تورکیه له‌ راپه‌ژینیکی به‌تین دایه. له‌ده‌ه‌رووبه‌ری دیاره‌کرو، مدوش، خونین، بولانی‌ک‌دا، پێش‌مه‌رگه‌کانی شیخ‌سه‌عید ناوچه‌که‌یان له‌مه‌ترسی دا دانابوو. هه‌روه‌ها ناوچه‌کانی بتلیسو، کیوه‌کانی ئارارات له‌و راپه‌ژینه‌دا به‌شداربوون هه‌وه‌لین هێ‌رش‌ی هێ‌زی تورکه‌کان له‌مانگی سپتامبری ۱۹۲۷ دا که بو لای دۆلی زیلان ده‌ چوون، شکانیکی گه‌وره‌یان خوارد. به‌یارمه‌تی عه‌شیره‌تیکی که له‌ئیران ژاها ت بوون کورده‌کان، هێ‌زی تورکه‌کانیان، که ۸۰۰۰ سهرباز بوون له‌سه‌نگه‌ردا خۆیان ئارایش نیزامی دا‌بوون ده‌ری‌نان، وه ۴ توپ، ۳۵ ژه‌شاش‌یان لی‌گرتن، وه ۱۴ ساحیب‌مه‌نسهبو، چه‌ند سه‌د سهربازیان لی‌کوشتن، یان به‌یه‌خسریان گرتن. به‌وشکانه خوی‌ناویه تورکه‌کان گه‌زانه‌وه بو دیادین به‌شو‌پنی ئه‌وشکانه و کشانه‌وه‌یه، وه‌سه‌رکه‌وتن‌و، پیروزی (۶) دیترو! له‌ جیژنی‌ک‌دا که له‌دیتروا گیرا بوو دوکتور شیرکو به‌ ش‌د‌ری هه‌بووه و قسه‌ی کردوه

کوردان، دهولهتی تورکیه ئاگادار بووکه عهشیرهتی ماکو یارمهتییان داوان سهرئهنجام حکومهتی تورکیه ئولتیماتۆمی بهدهولهتی ئیران دا که سنووری خوی بههستی. وه ههروهها کوردهکان کهلهشهر دا دهکشینهوه وهپهنا بوئیران دینن، بئچهکیان بکات. ۸

۳- زهوشت و ئاکاری سوویهت

ئاکارو کردهوی دهولهتی شوروی لهکاتی شهزای کوردهکان لهگهل دهولهتی تورکیه لهنهینی دا بوو، شهزیزیک بهسنووری ئهوان بوو، ئینجا لهوبارهیه دا وازی ستراتیژیکی خویان زۆر ژوون نهدهکردهوه.

دوو پهیمانی کهله سالی ۱۹۲۱ دا یهکیان لهگهل دهولهتی تازهی ئیران، وه ئهوی دیکه که لهگهل دهولهتی تورکیه به سترابوو، بهشۆزهوی بههیچچهشنیک رپگا، رپی دهست نهده دا، کهخویی له راپهرینی کوردهکان تیۆهر دا.

دهولهتی فهرانسهش بهزور مه بهستانهوه دهی دیت کهدانی زاتی سهر بهخوئی کوردستان له ژوانگهو چاوه دیژی ئینگلیسیانه وه زۆر تاریکو، نامهعلومه، جالهکاره کهداشل بووه.

وه سهرئهنجام دهولهتی سوویهت له مانگی ژوئیهی ۱۹۲۷ دا، له مۆسکو بهکارا خان کمیسهری کاروباری دهرهوی سوویهتی دهستووری دا که لهگهل ئارالوف بالوئیزی پیشووی شۆزهوی له تورکیه، ئاماده بین که لهگهل زهکی بهگی تورک که پهیمان نامهیهک که دژی بزوتنهوهی کوردهکان له مۆسکو ئیمزا کراوه، به ئیمزای بگهی نن. ئینجا قهراردادو، پهیمانیکی که کمیتهی خویی بوون لهگهل پارتی نهتهوایهتی داشناک بهست بووی، تهنا بهو جیگایه گهشت که شوروی دژی کورد دووژمنایهتی خوی پیترده بری.

له سالی ۱۹۳۰ لهکاتی که له هوجیگایه که شهز له دهورو بهری کیوی ئارارات به گرنگی دهستی پیکرابوو، له نیو ئهرمه نستانی شۆزهوی دا نهتهوه په رستهکان هه لستابوون، وه کوردو، ههرمه نیکانی شۆزهوی به شۆرشگیرهکانی ئارارات یارمهتیان دهکرد، دهولهتی شوروی له وکاته عاسته مه دا چاره ی نه ما وه به تهواوی پالی وه تورکهکان دا وه پتری لی نزیک بووه! له ئارا سی ژا که سنووری

تەبیعی شوره‌وی بوو، هیژەکانی بەگرنگی پارێزگاریان دەکرد، سنوور بەسیمی خاردار دەورەدرابوو، وەسەگ پاسەوانی لێ دەکرد، وەهەر وەها یاسا و لە سوواریەکان زوو — زوو دەهاتن، و دەژۆشتن، و جەزیکێ گەورەیان لەقەرەغی سنوور دەکێشا، وەما وەیه‌کش دەمانەو بەلام لەسەر ئەوێشرا نەیان دەتوانی بەچاکی لەسنوورەکه پارێزگاری بکەن.^{۱۰} لەئاخری مانگی ژوویی ۱۹۳۰ دا لەپێش ئەوێ که هێرش بەرنە سەر ناوچهی ئارارات، تا قەمێکی ۵۰۰ سوواری شۆزەوی گەشتە گوندی دەوڵوو، کەنزیک بە ئاراکس بوو، وەلەوێ دا دووژۆژ مانەو، لەپاشان بەشەو لەبەرچاوان وون بوون.

وا لەخەلکی دێی ئاشکرا بوو کە ئەو سوواریان بە شو بو یارمەتی تورکەکان چوون. ئەگەر بەراستی سوویمەت لەشەری ئارارات دا دژی کوردەکان هیچ کارو کردەوێه‌کی بەژێو نەبرد، ئەما دەوڵەتی شوره‌وی بەباشی وازی خۆیی بە بەستنی پەیمانەکه ژوون کردبوو، و دەگوترێ کە دەوڵەتی شوره‌وی بەشویی شەری ئارارات دا، وە هێندێ هەلوێستی دیکە "پەردە ئاھەنین، ی لە سنووری خۆی پرا بەهەست هینا بوو، وەبەو جۆرە کاری خۆی توندو، قائم گرت بوو! ۱۲

هێرشێ دووھەمی تورکەکان لەنوامبری ۱۹۳۰ دا دژی کوردەکان لە ئارارات دا بەو مەبەستە بوو کە، نیوانی هێزی کوردەکان لەیەکترەهل بژن، و بی‌چژن، بەلام نەیان توانی، و ئەو هێرشە وەک هێرشێ ھەوێل بەقەت نەبوو، لەئاکامدا تورکەکان هاتنە بایەزید کەزستانی لەویدا بمێنەو، ئینجا بو ھەوێلێن کەژەت نیو بانگی ئی‌حسان نوری بەنیوی فەرماندە، یان "پاھەرۆ تە دبیرکەری نیزامی" کوردان وە دەرکەوت. ھەرلەو دەمو، جەمەشدا بوو کە کوردەکانی بیتلیس ھەلستان، وە تا دەورووبە شاری هاتن. ۱۳

۴ — ئی‌حسان نوری، ھەلستانی ئارارات

ئەو ئی‌حسان نوری، بنەچەکە ی بی‌تلیسییە، مازۆر، واتە ئەفسەری پایە بەرزێ تورکیەبوو، گوتراوە کە لەسالی ۱۹۲۵ دا لەشۆزشی کیوێه‌کانی بۆتان لە بەیت‌ئە شەھاب دا بەشداری و ھاوکاری ھەبوو، وەلەپاشان لەگەل چەن سەد مرۆفیک بو کیوێه‌کانی ئارارات پەنای ھیناوە. لەسالی ۱۹۲۷ دا لەکۆنگرە ی کوردانی

"خویی بوون" هاوبهشی بووه، وهله لایهن "شۆرشگیر" هکانی ئاگری داغ" وه لهو کونگره دا به شداربووه "کانگای به رهه لستی" ئارارات لهو کونگره دا به ههست هات، وه بزیارنامه یان دا ک) پیوسته کورده کان له کیوه هکانی ئارارات دا کوپینه وه. ئهونه خشیه یه وه، کرده وه یه له لایهن ئی حسان نوری وه پێشنیار کرا، وه له سالی ۱۹۲۷ وه تیک هه لچونیک له گه ل تور که کان پیک هات له سالی ۱۹۲۸ وه ئی حسان نوری به سه رو کایه تی گشتی داندرا که هیزی کورده کان پیکو، پیک کات وه له سه ر ریووشوینیکی باش وه پیتی خات.

کارو کرده وه ی ناو خوی درایه دهستی ئیبراهیم پاشا هه سکی تی للو، که به (هه سکی تی للو، ناوده بر درا و ده ناسرا. ئینجا ئالای کوردان هه ل کراو، له ریو وه به و جو ره، کو ماریکی چکوله ی کورد بو هه وه لێن جار له کیوه هکانی به رزی ئارارات به هه ست هات. ۱۲

۵- ئارارات :

کیوه هکانی ئارارات جیگایه کی زو ر عاسته من، وه له جیهان دا ده توائین بلین که باشت رین جیه بوکانگای شه ری پارتیزانی، به تایهت ئاگری داغ، دوو قوولله وه، تروویکی ب لند و نه وی له ئاراراتی گه وره وه، چووک هه یه. جیگایه کی پان و به رین، به در یژانی ۹۶۰ کیلومتری چووارگوش وه به به رینانی ۱۲ کیلومتر به در یژانی و به رینانی مه وادی هه یه. ب لندایی قولله ی گه وره ۵۱۵۷ وه ب لندایی قوولله ی چکوله ۳۳۹۶ متر له که فی ده ریایه وه. وه ئه و دوو کیوه که: دووایی ده گاته وه کلکه ی سه رداری بلاغ که ب لندی ویش ۲۴۴۵ متره ئه و زو له حالی حازر دا سنووری ئیران و تورکیه له و کیوانه رایه. ئاراراتی چکوله واته زو زه لاتی ئه و کیوه به شی خاکی ئیبرانه ئاراراتی چکوله جیگایه کی ووشکه وه که لی سه ردار ۴۵° درجه به ره و، زو زه. به لام ئاراراتی گه وره په ناو په سیوی زو ر ناله باری هه یه که پره له ته قته قه به ردی زه لام زه لام، وه زه گی مه عده نی زو ره، خوواره که و پچه که یه کی زو ری هه یه که ده گاته وه سنووری سوویهت، وه نه ریک به ۳۰۰۰ مروقی شۆرشگیر له ویدا له گه ل مالو، مندال، وه ئا زالو، مه رومالات جی گیر بون. ۱۵

له شه ری جیهانی هه وه له وه کورده هکانی جه لالی په نایان بو ئاراراتی

کهوړه بر دبوو، وهتوانی بوویان له بهرام بهر هیزی ژوسو، شهرمه نیکان ژاوهستن وه برنگاری بکن، وهماوهی سږ مانگان که ۱۵۰ کیلومتر له پستی جبهه ی بوون مابوونهوه، ههلبهت شهو کوردانه له سالی ۱۹۱۸ دا که تورکه کان له شه ژي داشکان وچه ک کران، لهویدا جیگیر ببوون ۱۶۰

۶- ووتو، ویزی سالی ۱۹۲۸

له سالی ۱۹۲۸ دا، تورکه کان لهوهی ده گه ژان، که هه ل و مهر جیک هه ل کهوئ که بتوانی له گه ل کورده کان له سهر میزیک بو گفت وگو دانیش: له پیش دا له لایهن ده وله ته وه ده یانه ویست که به چه شنی ره سمی یا سایه کی به سلمین که "ئیعدام هه ل گیری" ته قه ژاوه ستیندری وه فرمانی لی خوش بوون بدری وه بریار به دن که کورده کان له ماوهی سږ مانگان دا بگه پینه وه وهلاتی خویان وه ههروه ها گرتوکانیش له بهندی خانه ژازاد بکړن.

به لام زمانی کوردی هه روا پپشی لی گیرابوو.

تورکه کان له هه وه ل دا به سووژه یا به گ حاکمی شاری بایه زیدیان گوت که له گه ل شورشگیره کان ووتو، ویزیکات. شهویش له نامه یه کی دابو هه سکی تیللو سهروکی شورشگیره کان ژاوا ی نووسی:

به ژاستی سه ره نه جامی شوژش له بهرانه بهر ده وله تی تورکیه به ئاکامیک ناگات شهویش و کرده وهیه (کاریکی عاقلانه یه!) له نیو ئیوه دا شهوهی که خویندویه تی ده زانی که حکومتی تورکیه، حکومتی کی ۶۰۰ ساله یه، من له ئیوه ده پرسم که تا کوئستا که هه زاران کهس که دژی حکومت هه لستا وه سه ریچ ئایا پیروژ بوون وه که لکیان له بزوتنه وهی خویان وه رگرتوه؟ من له جیاتی ئیوه وه لام ده ده مه وه، هه رگز به راستی حکومت بو دانشتوانی وهلات وهک ما موستا وایه!" وه له وکاته ش دا که ده ولت ده یه وئ فرمانی لی خوش بوون به ریوه به ری، پیویسته ته سمیم بگرن.

حاکمی بایه زید ههروه ها نووسی بووی که من چهن ووته یه کم بو ئی حسان نوری هه یه که پیی بلیم: تو هه فسه ریکی له ته مه نی جووان جه حیللی دا، وه گلیکی زورم لیته هه یه، بوچ ده بی وابی نازانم گوناحی تو چیه که ده بی ساحیب

مه‌نسه‌بیکى وه‌کتو له‌نیوئه‌وان دابى .)

ئینجا ئه‌وانمیلکه که بو دابین کردنه‌وه‌ی ژاپهرینی ئارارات بوو، هیچ که‌لکی لی‌وه‌رنه‌گیرا، وه‌لامی هاسکی تیللو به‌راستی زۆریپاوانه‌و، پشت ئه‌ستوورانه‌بوو وه‌بونی خوتیی لی ده‌هات وه‌وه‌لامی ئاوانوو‌سیبووه: ئه‌گهر له‌راسته‌قینه‌دا حکومه‌تی تورکیه ده‌یه‌وی فهرمانی لی‌بوردن بدات پیوسته‌فهرمانی لی‌بوردن گشتی بی‌له‌سه‌رتاسه‌ری کوردستان، وه‌هه‌لوپستی ئه‌وه‌فهرمانه‌ش له‌گه‌ل عورفو، یاسای ئه‌وژۆ به‌ته‌واوی بگنجی، وه‌ ئه‌گهر له‌فهرمانی لی‌خوش بوونی گشتی دا، قسه‌له‌خه‌لکیک بکری که‌به‌وه‌حشی له‌لای ئیوه‌ده‌ناسری، ئترئوه‌فهرمانه‌هه‌رنه‌دری باشته‌ر، وه‌ئیمه‌ش قه‌ت ئه‌وچه‌شنه‌یاسا لی‌بورده‌مان ناوی، جا که وابوو، ته‌نیا له‌وکاره‌دا مه‌به‌ست فریودانه‌و، هیچی‌دی به‌لی کورده‌کان به‌باشی ته‌جروبه‌یان وه‌دست که‌وتوو، وه‌ئیوه‌ش به‌چاکی ده‌ناسن، ئیتیریپی‌ناوی ده‌رسمان دا بده‌ن ئیوه‌ده‌بی ئه‌وه‌ی بزانه‌که‌له‌و ناوچه‌یه‌دا ئیدی "خه‌لکی وه‌حشی وه‌هیچ نه‌زان ناژین" وه‌تا که‌نگی پایه‌به‌رزه‌کانی حکومه‌ت پی له‌وه‌ی نانی‌و بژوا ناکه‌ن". هه‌رله‌و ناممیلکه‌یه‌دا ئه‌وانه‌شی تیدا بوو: ئه‌گهر به‌راستی فهرمانی لی‌بوردن گشتی ده‌ده‌ن بۆچ ده‌بی تا‌کو ئیستا مال‌ومندا‌لانی ئیمه‌که‌له‌وولات دوورخراونه‌وه، بۆوه‌لات نه‌گه‌راندراونه‌وه. به‌راستی تاوان و گوناخی ئه‌وان که‌دووساله‌له‌مالو، وه‌لاتی خویان پچ‌راونه‌وه، و دوورخراونه‌وه ده‌بی چ‌بی‌ت؟ پیوسته‌مه‌سه‌له‌ی گه‌رانه‌وه‌ی ئیمه‌که‌سه‌رو کارمان بۆوه‌لات یه‌کیک له‌هه‌ره‌مه‌سه‌له‌گرینگه‌کان بی^{۱۷} هاوکات له‌گه‌ل ژاگه‌یاندنی ئه‌وه‌هه‌واله‌یه‌کیک له‌کاربه‌ده‌سته‌کانی گه‌وره‌ی شاری بایه‌زیده‌شورشگیرکی ئارارات که‌نبوی نوعمان ئه‌فه‌ندی بوو، وه‌یه‌کیک له‌کاربه‌ده‌سته‌کانی بو که‌له‌ده‌وله‌تی پیشووی تورکیه‌دا بوو، ئاوی نووسی: تا‌ئیستا که‌ ۴۷ ژۆژ له‌هه‌لاتنی تو‌را ده‌بری وه‌چوویه‌نیو شورشگیره‌کان، لی‌ت‌ده‌پرسم که‌تو چۆنت تووانیوه‌تا‌کو ئیستا له‌نیو ئه‌وه‌ه‌حشیانه‌، دا ژای بویری، ئه‌وه‌فهرمانی لی‌خوش‌بوونی گشتی ده‌دری، به‌پیوست ده‌زانم که‌زووتر بۆ سه‌رکاری ده‌وله‌تی خۆت بگه‌رییه‌وه، وه‌هه‌رشاریکی که‌بۆ خۆت هه‌لی ده‌بژی‌ری سه‌رپشکه‌به‌ئینجا وه‌لامی نووعان ئه‌فه‌ندی که‌زور به‌تووندی درابۆ وه‌ئه‌وه‌بوو! به‌لی ئه‌وه‌ی که‌ده‌بووی بینم، دیتم، ئه‌وه‌ی که‌چیوتی و ناله‌باریه‌، وه‌ژیم‌هاتوو وه‌ژۆر چاکیشم لی‌حالی بووه، دیاره‌داواکردنی مه‌به‌ستی واگه‌هه‌ره

ناره‌حتیوو، چۆتشی تێدایه، وهه‌هه‌موشتیکی به‌دوودا هه‌یه^{۱۸}، تو پێت وایه که من به‌نوشتاره گویت بۆش‌ده‌که‌م، سهرت بۆ داده‌خه‌م، قسه‌کانت ده‌سه‌لمینم وه به‌سووکو، هاسانی ده‌گه‌ر پمه‌وه، وه‌ئیوه‌ش لیم خوش‌ده‌بن نه‌هه‌رگز وهه‌رگز ئه‌وکاره‌ساته و کرده‌وه‌یه بۆمن ناسه‌لمیندری، من وه‌دووی فکرو، رایه‌کی گه‌وره که‌وتووم، ئیتر هه‌ر به‌ دوو‌اشی دام پاش ئه‌وه‌ی که پارتی ئیمه له‌نیو چوو وه‌تالان‌کرا، ئیتر هه‌لو‌یست، ئامانچی ژیان زور مه‌سه‌له‌یه‌کی گرینگو، له‌به‌رچاونه‌یه به‌س‌که‌وابوو ئیرو، ئه‌وێ بۆمه‌ته‌فاوت ناکا. ئینجا به‌و هه‌موو فزوفیلو پزپاکانه‌ی که‌ده‌ولت له‌وباره‌یه دا به‌ریوه‌ی برد، نه‌تیجه‌ی لی نه‌گرتو، ناکام ماوه.

له‌مانگی سیپتامبری ۱۹۲۸دا، ده‌ولت تاقمیکی پایه به‌رزی نارده شاری بایه‌زید که دوو‌کس له‌وانه، نوینهری ئانکارا، وه‌حاکمی قه‌ره‌کلیسا فه‌رمانه‌ی هه‌نگی ۲۹ وه‌هه‌روه‌ها قایم مه‌قامی. ناوچه‌ی دیادی‌ن وه بایه‌زید بوون، که بۆ گفت‌وگو له‌گه‌ل ئی حسان نوری له‌شاری بایه‌زید حازر بوون.

یه‌کت‌ردیتنی دوو‌کوژ له ۳۰ کیلومیت‌ری شاری بایه‌زید له‌جیگا یه‌ک به‌نیوی شیخ‌لی که‌پروو، که‌له‌روژ هه‌لاتی ئارارات بوو، له‌نیوه‌راستی مانگی سیپتامبری ۱۹۲۸دا به‌ریوه چوو. ئی حسان نوری له‌گه‌ل ۶ سوواری خو‌یی هات‌بوو. ئینجا فه‌رمانی لی‌بور دنی‌گشتی وه‌خو‌به‌ده‌سته‌وه‌دانی خو‌ییو، هاو‌پیه‌کانی وه‌دانانی ئه‌سه‌له‌حه له‌لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه درایه ده‌ستی. وه‌هه‌روه‌ها به‌ئی حسان نوریان پێشنیار کرد‌بوو که پو‌ستی وابه‌سته‌ی نیزامی له‌یه‌کی‌ک له‌ شاره‌کانی ئو‌روپا یه‌دا که بو‌خو‌یی هه‌لی بژی‌ری قه‌بوول بکات.

به‌لام کورده ناسیونا‌لیسته‌کان، وه هه‌روه‌ها ئی حسان نوری به‌و دا‌خو‌وزا‌هو پێشنیاری ده‌وله‌تی‌تورکیه به‌ لێ‌نیان نه‌دا، له‌ئاکاما ووتو، ویژ دوو‌ائی پێ هیندر او بر‌درا.

۷- سه‌ره‌تای سه‌ر

به‌ف‌ری زستانی که‌توواوه، له‌نیوه‌راستی مانگی مارس‌ی ۱۹۲۹دا تورکه‌کان له‌نزیک شاری ایگ‌دیر، وه‌بایه‌زید دوو‌تاقمی ۱۲۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰ سه‌ربازیان له‌گه‌ل ۳۰ فزۆکه که له‌ژێر فه‌رمانی سال‌ح‌پاشا بوو کو‌کرد‌بو‌وه. هاوکات له‌گه‌ل

ئهو کارمه ساته ، دهولمت له ئه زه زۆم دهستی به گرتنی پیاوه کورده کان کرد ، ٩٥ مړۆقیان له بهندیخانه کرد که یه کیک له وانه کوږی شیخ سه عید که نیوی سهلاح ئه ددین بوو گیرا . له وگرتوانه هیندیکیان به کوشتن وه هیندیکیان به ١٥ سال زیندان ی کاری گران مه محکوم کران ، کوږی شیخ سه عید کاتی گیرانه که ی ته مه نی ٢١ سال بوو ، ... (هیندی ده لاین ١٢ سال ونیوی له ته مه نی زا برد بوو ، هیرشی نیزامی ئه سلی له ١١ ی مانگی ژوئن ی ١٩٣٥ وه به هه لممت بردن بۆ سه ر پۆستی هه وه لی جه به به ی شه ر به کو ماری کوردی ئارارات دهستی پیکرا . وه تا ١٥ ی ژوئن شه ر و هیرش دژی کورده کان له کیوه کانی ئارارات دا در یژه ی هه بوو .

٨ - دژی هیرش کورده کان له ١٥ ی ژومیه ی ١٩٣٥

بهلام کورده کان زور زوو دهسیان به هیرش کرد ، دهگوتری بلین که ئه وه هیرشه . هیرشیکی له خوږازیانه و جاه ته له بانه بوو به یارمه تی عه شیره ته کورده کانی تورکو ، ئیران ، له دوو وه لاتمه وه به سه روکایه تی ئی حسان نوری وه ئیبراهیم بهگ که سه روکی عیلی جهلالی بوو وه ههروه ها محمود بهگ ئه فسه ر پکی کوئی هیزی تورک هیرشیان بو سه ربازه تورکه کان له پشته وه زا برد وه هه ولیان دا که بهینی دهسته کان هات و چۆ بیرن وه به یارمه تی دانشتوانی شاریش ئه وکاره به جی بیت . ئینجا له دیار به کره وه بژۆن بو جنوب و شمالی به حری وان .

وه ئه وه شه ره زور زوو له . به ره یه که به به رینائی ١٥٠ کیلومتر له ئارارات بو شمال تا خوشاب ، وه له روژ ئاوا وه تا به حری وان در یژه ی هه بوو .

له ٥ تا ٩ ی ژومیه هیزی تورکه کان وه کورده کان له شه ر پکی ریک و پیک دا له دهستی زیلان له شمالی ئیرسی وه دهستی پی کرا . کورده کان به رنه کار پکی باشیان ده کرد ، بهلام سه ره نه جام له تورکه کان شکان وه له دوو سی جی گیان پاشه کشه یان کرد وه زه ره رو زیانیکی زۆریان وی کهوت . دهسته یه که له هیزی کورده کان له شمالی به حری وان دا ، هات و چۆیان له گه ل ، هیزه کانی دیکه بزا و به ته نی مانه وه ، ته نانه ت هیندیکیان په نایان بو ئیران بردو ، هیندیکیان گه رانه وه کیوی ئارارات کورده کان ٩٥٠ که سیان لی کوژرا ، ٢٤٥٠ که سیان بریندار بوون ، وه ٣٦٥٠ که سیان لی وون بوو بهلام کوژراو بریندارو ئی خسر گرگتن

له تورکهکان لهئی کوردهکان زور زیاتر بوو. بهیڤی هه والەکان ۲۸۰۰ پیاو کوژران
 ۴۰۰۵ سەربازیان بریندار بوو وه ۱۷۰۰ کەسیان ئی خسیرگیران ۲۰.

کوردهکان ۲۴ توپ، ۶۰ ژهشاش، ۶۰۰۰۰ فیشەک وه ۱۲ تهیارهیان لی
 خست بوون! ژۆژنامهکانی توزکهکان نووسیان که ئەو ژمارهیه درۆیه وهوانیه بهلام
 شکانی کوردهکانیش بهو سوک وهاسانه ئەبوو لهوکاته دا ژنیکی ئینگلیزی بهناوی
 روزیتافوربس "ژۆ پۆرتاژیکێ" پیکهینا که لهبارهی راپهرینی کوردهکانی ئارارات
 دابوو: لهپاش ئەوهی کهباسی ئهرمهنيکانی سووبهتی گێڤاوه لهئاخري دا گهيشته
 سەر مهسهلهی کوردهکان لهتورکیادا وهگوتی لهماوهی ۱۱ ژۆژ که لهگهڵ شوژش
 گێڤهکانی کورد بووه، وینمی یهکیک لهتهیارهکانیکێ که له کلکێ قامچی ئارارات دا
 کوردهکان لی یان دابوو نیشانی دا وههروهها له بارهی یهکی لهتوپهکانیکێ که له
 تورکهکان گیرابوو قسهی کرد! پۆزیتا ههروهها گێڤایهوه که شورش گێڤهکان لهلایهن
 کوردهکانی ئیرانهوه یارمهتی دهدرین! وه لهئاکاما ئەوهشی گێڤاوه که کوردهکان
 نازانن توپهکان بهکاربێنن و (یارمهتیاں له زهفهڕهدهدهوله فەرماندهی هیزی
 ئازربایجان (دووژمنی کونی سمایل ئاغاسمکو: ویستبوو که بو بهکاربردنی ئەو
 توپانه کارسازیمان له گهڵ بکهن بهلام ئەویش لهترسان ئەوکارهی نهکرد بوو،
 یان نهیهویست ئەوکاره بکهن سەرئهنجام زهفهڕهدهدهوله ئهرمهنيکانیکێ که
 لهلایهن تورکهکانهوه که بهکوشتن مهحکوم کرابوون ناردنی لای کوردهکان تا
 ئەگەر کوردهکان وهریان گرتن ههمنهوه، ئەگینهبیان نیرنهوه ژۆزیتافۆرب گوتی:
 "که کوردهکان شهڕهکی بهگالته وگهپ زادهبوین وهدهستی پیوهدهگرن...
 وهتهواوی ژنهکانیاں لهکاتیک دا که مندالهکانیاں بهکو لهوهیه، تنهگیشیاں بو
 شهڕی به دهستهوه گرتوه ۲۲

۹. دوژمنایهتی له نیۆتورک و ئیران

تورکهکان ژاوته دبیریاں وا بوو که کاری کوردهکان وه راپهژینهکیان
 دهتوانن زوو بشکێنن بهلام لهنهکاو تووشی که ندوکوسپیکی گهوره بوون: سنوری
 تورکو ئیران که لهسالی ۱۹۱۴ وه له ئاراراتی چووکوه دیاری کرابوو، کوردهکان
 دهیان تووانی ههمیشه بو سنوری ئیران بێن و بچن، وهیا پهنا بێن و یارمهتی

ورگرن وه سهرعنهجام تورکهکانش نهتوانن گه‌ماژویان بدهن. ره سهرکه‌وتنی تورکه‌کان وه‌هیرشی‌وان بو سهر کورده شورش گیره‌کان بوو به هوئی شه‌وه‌که‌شه‌وهیرشه بولای ئیران بجی‌وه درپژهی پی‌بدری. له‌سنور ۸۰۰ سهربازی ئیرانی که‌هیزیکی زورگه‌وره نه‌بوو، پارێزگاریان ده‌کرد.

له‌لایه‌کی دیکه‌وه حکومه‌تی ئیران که هیمنی له‌ناوچه‌ی کوردستان دا به‌جی‌هینابوو، وه‌شهری سمایل آغای‌سمکو به‌قازانجی خوی ته‌واو کردبوو، به‌هیچ چه‌شنیک‌نه‌ی ده‌ویست ئاژاوه‌له‌وناوچه‌یه‌دا سازبی‌وه‌نایه‌وی، بارو، دوخی ژامیاریکی که به‌ده‌ستی هینابوو، به‌خاتری شورشگیره‌کانی ئارارات له‌ده‌ستی بدات واته‌دژی شه‌و شورشگیرانه‌ی که که‌سوکاریشان له ئیراندا ده‌ژین کاربکات له‌سهر شه‌وه‌ش ژاکه ههرچهند ئیران پیک هینانیکی که له‌گهل تورکه‌کان به‌جی‌هینابوو به‌لام به‌دانی ما‌هی گشتی به‌کورده‌کانی تورکیه دوژمنایه‌تی نه‌ده‌کرد وه‌هه‌روه‌ها نیوانی ئهرمه‌نی‌کانی ته‌وریزو ئهرمه‌نی‌کانی تورکیا که له‌گهل کورده‌کانی پارێزگاری تورکیا که پیکه‌وه سازبوو، زورگوپی نه‌ده‌دایه وه شه‌وه‌هرمه‌نیانه له‌ریگای شاری ^{۲۳}ماکووه هات‌و‌چۆیان هه‌بووو وه به‌درپژائی شه‌ژدا حکومه‌تی ئیرانی هات‌و‌چۆی خوی له‌گهل سه‌روکی شورش گیره‌کانی ئارارات تاسالی ^{۲۴}۱۹۳۰ نه‌بژی‌بوو عینجا له‌و به‌ینه‌دا حکومه‌تی ئیران و تورکیا، نوشتاریان به‌یه‌کترده‌دا، وه شه‌و نوشتارانه‌دا بۆنی گلیلی لی ده‌هات، وه‌له‌مانگی عوتی ۱۹۳۰ دا کو‌بونه‌وه‌یه‌کیان له‌شاری تاران پیک‌هیناوه به‌تورکه‌کانیان گوت که ئیران نایه‌وی به‌هیچ‌جوریک له‌وناوچه‌یه‌دا به‌ره‌نگاری پیک‌بی‌ت تورکه‌کان له‌کاتیک‌دا که ده‌یانه‌ویست کاره‌ساتی کوردان ته‌واوبی‌ت ^{۲۵}مانگی ژوبیه‌ش به‌سه‌رجوو عینجا له‌وه زۆر نیگه‌ران و در دۆنگ‌بوون که کورده‌کان ده‌یانه‌وی هه‌روا شه‌ره‌که‌ی درپژه پی‌بدهن.

۱۰ - خۆتی وه‌ردانی شیخ ئهممه‌دی بارزان

له‌عراق‌دا شیخ ئهممه‌دی بارزانی، له ۲۱ی ژوبیه‌ی ۱۹۳۰دا، ۱۰۰ یا ۲۰۰ پیاوی شه‌ژ کهری به‌یارمه‌تی کورده‌کان له‌ناوچه‌ی ئورامار بو تورکیا‌نارد له ۲۶ ژوئیه‌ی سالی ۱۹۳۰ دا، دوله‌تی‌تورکیا ره‌سمه‌ن له‌بالو‌یزی بریتانیا، دژی شه‌و کاره‌ده‌نگی خوی ده‌ربژی. به‌شوینی شه‌وه‌دا له‌۸ی عوت شیخ

ئهحمهد دهستهیهکی دیکهی شهژ کهر به یارمهتی کوردهکان نارده وهلاتی تورکیا، که شه تاقمه، لهگهل تورکهکان بهرنگاربوون، وههیزیک له تورکهکان بولای جنوب چوون که جوولانهوه کهی پیش بگرنو، نهیهلن پهره بگری وه ناوچهکانی کوردی دیکهش بگریتهوه. جایارمهتی دانی شیخ ئهحمهد به بزوتنهوه که پتر دریزهی پی ده درا: پاش شکانی شهژی مانگی سپتامبری ۱۹۳۰ هیندی له کوردهکانی تورکیا له دهستی تورکهکان پهنايان بو کوردهکانی عراق له بارزان هینابوو. له ئاخیری سیپتامبر ۱۹۳۰ دا نوری پاشا، له حکومهتی تورکیای داخوواز کرد که بیلی هیزی تورک بجپته نیو خاکی عراق و کاری کوردهکان لهوی دا تهواو بکات.

شیخ ئهحمهد کاری یارمهتی دانی کوردهناسیونالیستهکانی تورکیای به ههستوگر بوو، ئینجا سالیگ پاش واته له دیسامبری سالی ۱۹۳۱ له لایهن دهولهتی عراق وه ئاکارو کردهوهی نیزامی دژی شه دهستی پی کرا.

۱۱ - بزوتنهوهی حاجو

یهکیگ له سهروکی کوردهکانی وهلاتی سوریه به نیوی حاجو که له لایهن کمیتهی خوپی بوونهوه، یارمهتی دهکرا له سنووردا له گهل تاقمیگی سهدان مروف له لایهن گرهکانی، له ۵ی ئوتی ۱۹۳۰، گوندیکی چکولهیان له مهله بندی نسبین دا، داگیرکرد. وه لهوی بریارنامهیهکیان له چاپ دا، که مه به ستو، ههلوستی نه تهوایهتی گشتی سه به خوئی تی دا دیاری کرابوو، وه بانگه وازیان له خه لکی کورد کردبوو که به یارمهتی وهاورئیی لهگهل کوردهکانی ئارات دهس بکارین.

بهلام حاجو له سووریهدا له لایهن تورکهکانهوه بزوتنهوه کهی تیک شکاوه زوله نیو چوو هاوکات لهگهل راپهرینه کهی حاجو، له ناوچهکانی جوولامیرک (۷ی ئوت) وه له لای سیئیرت (۶ی ئوت) وه له لیس (ئاخیری ئوت) وه به تابهتی له دهووروبهری شاری دیاربهکر (۲ی سپتامبر) شه بزوتنهوانهی که له سهری نیو بران دهستی پیکرابوو.

۱۲- ژووخانی کوماری کوردی ئارارات له (سیپتامبری ۱۹۳۰)

له نیوه راستی مانگی ئوت دا حکومهتی تورکیه ته سیمی گرت که به بی چاوه دیږی حکومهتی ئیران، به ژینیرال سالح پاشا فرمان بدا که هیرش بۆسه رکورده کانی ئارارات بهرئ وه پاشماوهی تاقمه کورده کان که له کیوه که دا په نایان گرتووه له نیوه بهرئ.

ئینجا هیزی تورکه کان بۆ شهوهی که لای ژۆژهلاتی کیوی ئارارات بگرن له سنوورتی په ژین، تابهینی و هات و، چۆی کورده کان بېژن، وه لــــه قولین چکیک دا هه لیان په سپرن و له بهینیان بهرن. ۲۶۱
هیرشی نه هائی که له لایهن ژینیرال سالح پاشاوه درا له ۷ ی سیپتامبری ۱۹۳۰ بوو که بۆ لای سهروی ته په کانی ئارارات بوو.

له ۱۰ ی مانگی سیپتامبر دا سالح پاشا کلکهی زینویی بهینی دوو ئاراراتی (که لی سهردار بلاغی) داگیر کرد.

بهو تاکتیکه ده هات کوتهای به شه ره که بی نیی به دووای شهو هیر شه دا، کورده کان بۆ لای خوارو کشانه وه هیزی تورکه کان به شوینیان دا چــــوون ئی حسان نوری (ژینیرال یسم) ی کورد په نای بۆ ئیران برد. ئی حسان نوری له تاران ده ژیا تا کو له نیوهی مانگی ئاوریل ی ۱۹۷۶ دا کوچی دووایی کرد به لام شهوه پایانی کار نه بوو زۆر به چاکی دیاره که تورکه کان لهو راپه رینه دا بهرداشتیکی غه له تیان کرد.

ههروه ها میژوو نوو سه کانی کوردیش لهو بابه ته وه که ده بوو نوو شتار بنوسن نه یان نوو سیوه، وه راپه رینه که یان زۆر به شانازیوه باس نه کردوه، وه پرۆپا کاندی بۆ نه کراوه.

ده سا هه ر چونیک بوو بی، شهوه یان ژوون نه کردۆته وه که ئایــــا ئی حسان نوری که نگێ له کانگای ستادی گشتی فرماندهی خوی هاتۆته ده ری و بۆ خاکی ئیران هاتووه، ئایا په نای هی ناوه، یان سه باره ت به شکانه کی هاته ئیران. ئینجا شه ر له ناوچهی ئارارات له مه له بندی سنووری ئیران به در ژائی

سالی ۱۹۳۱ هه ماوهی هه بوو .

بهگومانی هیندئ له هاوال دهره کان وا ئاشکرا بووه که ئی حسان نوری له کاتیک دا په نای بو ئیران برد ، کهوه خته که زور عاستهم و ، ناسک بوو ، بهس له بهر ئه مه بهسته ئه وه یان لی به پخنه وئیراد گرتووه (پا عیزی سالی ۱۹۳۰) ئه وهی که شای و باسه کورده کان له و بهینه دا پیاویتیکی دیکه یان به سه روکی نیزامی دان ه نابوو ، که ئه گهر بیئوو ئی حسان نوری کاره ساتیکی به سه ربیت ئه وجیگای بگریته وه ، له و با به ته شه وه له کمیتهی خوئی بون رخنه ده گیردری ! ۲۷

له لایه کی دیکه شه وه ئاکارو کرده وه ، بیلانی کوماری کورد له ئارارات دا زور به ووردی ژوون نه بوته وه : کورده کان دوو شکانی گه وره یان تووش هات (زیلان ، ئارارات) که له و دوو شکانه دا ئه ندای پيش مهرگی زوریان له ده سدا چه کو ، ئه سلمو ، سازو ، بهرگیگی زوریان که له ساله کانی پيشوودا کو کرد بووه ، وه بناریان کرد بوو له ده سچوو ، مه لبه ندی ئارارات که زور جیگایه ئی ناسکو عاستهم بوو ، لییان گیرا . له باره ی شه ره که دا هاوالی زور به خاترجه می وه دهر نه که وتوو ه .

بهلام گوتراوه وه نوو سراوه که کورده کان تووشی شه ریکی گه وره ی کلاسیکی نیزامی ببوو ، خو یان تیوره دا وه نه ده بوو نرخ و باخی شه ره که ی به و جوره لی بکه ن ، به لکو ده بوو ، له کیوه کان دا ده سیان به شه ریکی پارتیزانی و ، گرێلائی دابایه وه له ته واوی شاره کانی کوردستان دا به و چه شنه ئاکاری نیزامی خو یان درپزه پی دا بایه .

میروو دووپات نابیته وه بهلام پیاو ناتووای به سه رهات و ، پيش هاته کان له دا هاتوو دا به چاکی فکر لی کاته وه ، ژوونی کاته وه ، بهلام ههرچیک بی روو دا وه ، به سه رهات له کوردستان دا یه که به دووای یه کی دا دیته پيشی ، له وه لاتی عراق دا پاش نیوسه دان دیسان به سه رهاتیک ده قهومی .

۱۳ - کیشانی شه ر بوئیزان له به هاری ۱۹۳۱

حکومه تی ئیران به بی روحمی و ، به گرنگی له و ده مه دا له سنووری خوی پارێزگاری و ، بهرگری ده کرد ، وه زورزوو لی حالی بوو که کات عاستهم و ناسکه .

له نیوهی مانگی مارس ی ۱۹۳۱ به شوینی هیژشیک دا له ناوچهی ماکو، له لایهن کورده کانهوه فرماندهی نیزامی تهوژیز هیژشیکی گهوهی له ژیر فرمانسی سهوله شریک، ناردده جهنگی شهژی. پیاوه سیاستکانی تاران چاوه. ژووانسی تووانهوهی بهفری زستانیان دهکرد. جا بهر هه چه شنیگ بوو حکومهتی ئیران چاک یان خراپ سیاستی خوئی لهبارهی سهروکت کردنی کوردهکان دا له سهروژیازی حکومهتی تورکهکان دانا وه بهوجوره کورده جهلالیکانی که له ناوچهی ئاراتو، سنووری شورهوی دهژیان دوور کردهوه. له ههوهلی مانگی ئاوریلی ۱۹۳۱ دا ژیبواریک دهگیژیهوه که سهفیکی دوورو درژیژی کوردانی پهنا بهری دهراوی چاو پی کهوتوه که شهسهفه ۱ کیلومتری درژیژی ههبوکه بۆلای شمال دوور

دهکهوتنهوه... مالو، مندالیان بهوردو، درشتهوه لهگهل بوو، وه کوچیان دهکردو، پیاویان لهگهل نهبوون، مهژو مالاتیان وهپیش خستبوو، وه عاره بهشیان دهکیشا وه شه ژیبوواره گوتبووی که ژمارهیان زور بوو، نه ده بژاردان، بهلام دهکری بلین ۵۰۰۰ که سپتر بوون. خالدهیک ئاغا، یهکیک له سهروکی کوردهکانی جهلالی. لهگهل پیاوهکانی دیتی خوئی شتمهکی تیک ناو، بو خاکی تورکیه پهنای برد. ههر لهو کاتهشدا، ژیبواریکی دی که له ناوچهی بایهزیدوه ایگدیر پاهاتبوو، گیرابویه وه که شهوناچهیه پز بوو له تاقمه نیزامیکانی تورک وه دهنگی شهزه تفهنگ دههاتو، ژهگباری ژهشاشو، گوللهی تویی لهلای ئاراته وه ده بیسترا له لایهکی دیکه وه تورکهکان ۲۰ کیلومتر هاتبوونه نیو خاکی ئیران وه له ناوچهی قوتور دا خهریکی گورانهوهی جیگیهک بوون له گهل ئاراتی چکوله.

۱۴ - هیژهکانی حازروئاماده:

له ههوهلی مانگی مهی ۱۹۳۱ وه که هیزی ئیران له سنووری تورکیه دا جیگیر بوون بریتی بوون له ۳۸۰۰ سهرباز ۲۰۰۰ چریکی به کری گیراو، وه ۱۲۰۰ کوردی لایهنگری دهولت ۳ فرۆکهی کون له ناوچه که دادهگهژاو، ولاتی تاقی ده کردهوه له ولایه شهوه هیزی کوردهکان بریتی بوو له ۶۰۰ تا ۷۰۰ پیاوی عهشیرهتهکانی جهلالی وحهیده رانلو، وه ۳۰۰ پیاوی کوردی ئاراتی شهاوکاری

دهکرد-چهکی ئۆتۆماتیکی تازهیان پێبوو که ۲۵ تیری ده خووارد. سەرۆکی شهوانه یهکێک له ئەندامانی "خوێ بوون" بو که فەرزەندەیان پێ دەگوت سەرۆکی کی دیکه کوری ئیبراهیم ئاغای جەلالی بوو که نیوی "بۆ"ی له سەرخی نابوو. ۲۹ له سالی ۱۹۳۰ وه هەرمەنیکانی داشناک به خاترجه می هاتو، چۆیان بۆنیو کوردهکان دهکرد.

۱۵- فازی یه که می ئاگاری نیزامی ئێرانیکان له (مانگی می - ژوئنی ۱۹۳۱)

له نیوه راستی مانگی می ۱۹۳۱ هیزی ئێران هێشی برده سهر مهلبهندی قهره عهین مه بهست بهوهی که جەلالی کانی سەمیل ئاغا که له ئارارات بوون کوێان کاتهوه سەمیل ئاغا لهو مه بهسته ئاگاداری پهیدا کردو، په نای بو وهلاتی تورکیه برد، ئینجا فارسەکان ناوچه چولهکانیان که کوردهکان به جی یان هێشتبوو داگیر کرد. له ۱۹ می ۱۹۳۱ کوردهکانی جەلالی، له لایهن شهڕ کهرهکانیکی که له تورکیه را هات بوون، یارمهتی دران، وه شهوی هوروزمیکیان بو سەربازخانهیهکی ئێرانیکان برد.

سهرهنگ که ریم خانی سهییاح سەرۆکی هیمنایهتی سنووری ئێران - تورک بهو هێرشه که کوردهکان کردبوویان سهلماندی که لهو نیوه دا ۱۲۴ سەرباز کوژران وه پیتر له ۲۰۰ تا ۳۰۰ کەس بریندار کران. بهلام له سەرگیرانهوهی هه‌وال بهری رامیاری ئینگلیسهوه ژماره‌ی کوژراوهکان پتر له سی بران بهر لهوهی که گوتراوه بوون کوژراوی کوردهکان: ته‌نیا ۷ کەس بوون که له مهیدانی شه‌ری ده‌دیتران. "شۆرشگیره‌کان کوژراوه‌کانیان وه‌ک هه‌موو جاری له مهیدانی شه‌ری بردۆته ده‌ری". ده‌وله‌تی ئێران ده‌یه‌ویست له‌وکاته عاسته‌مه‌ دا ژماره‌ی کوژراوه‌کانو، برینداره‌کان وه ده‌رنه‌خه‌ری وه له‌نه‌ینی دا به‌می نیته‌وه: له جهنگی شه‌ری دا سەربازەکان ب‌لاویان ده‌کرده وه که له‌راسته‌قیته‌دا کوژراو، بریندار ژۆرن!

له ئاکاما ئێرانیکان ده‌سینان به گلیی و ناکوکی له تورکه‌کان کرد، وه گوتیان که له‌سەر کوت کردنی کورده‌کان دا هاوبه‌شیمان له‌گه‌ل ناکهن! سهرهنگ که ریم خانی سهییاح تورکه‌کانی گوناح بار کرد که ده‌یان هوی له به ران بهر کورده‌کان دا به هیمنی و ئارامی بیزونهوه، وه به سیاست له‌گه‌لیان

بدوین، به تاییمتی له ۱۹ ی مارس ژا تا ۹ ی ژوئین که کاتی شهزیکێ توندی کوردو، ئیرانیکان بوو، تورکهکان خوڤان لههیچ نهگهیانندو، ئیران لهوبابهتهوه زۆر نارحمت بوو. ۲۰

۱۶ - فازی دووهمی شهر (ژوئییهی ۱۹۳۱)

بهلام لهسمر شهوشرا که ئیرانیکان، پرتو، بۆلهو، تووندو، تیژیان له تورکهکان ده کرد، ئینجا شهکارهساته بوو به هۆی شهوهکه هاوکاری لهنیو ههردوو دهولت دا، دژی کوردهکان پتربیّت: بهپیی شهزۆکردهوهی نیزامی که تورکهکان دهیان کرد، کوپی هیمنایهتی سنووری ئیران سی پیشنیاریان کهدا پیویست بوو به رپوهی بهری.

— بهستنی سنووری ئیران، بهخاتری شهوهی که کوردهکان له هیچ کات و ساتیکدا نهتوانن بین و بجن.

— چۆل کردن و، لابردنی کوردهکانی ئیران له خهتتی سنووردا: ئارارات لهههوه لهوه لهعهشیرهتهکان چول کرابوو، وهنمیان دههشت کهکس بجیتهوه نیوی.

— شهرکردن لهگهڵ تاقمی کورده "چهردهکان"! له ناوچهی فارسهکان دا.

له ههوه لێ مانگی ژوئییهی ۱۹۳۱ هیزی ئیران بۆ جاری دووهم قهرهعهینی گرتهوه لهوجیگایه دا له لایهن کوردهکانی ئیران و تورکهوه له ۱۴ ژوئییهدا هیژشیکیان بۆ کرا، زهرهرو، زیانیکی قورسیان لێ کهوت-بۆرۆژی داهاتو کوردهکان له دپیهک دا له مهلبندی ئیران دهسیان به قهلتو، بۆ تالانیگ کرد، وه لهونیوهدا ههکس کوژران.

ئینجا فارسهکان سهربازه تورکهکانیان گوناح بار دهکرد که له "جلکی کوردی" دا یارمهتیا به کوردهکان کردوه، وه ههروهها تورکهکانیش دهولتی شورهویان تاوان بار دهکرد که یارمهتی کوردهکان دهکهن، وه چهک و شهسلهحهیان بۆ ناردوون! ۲۱

۱۷ - یه کهتی عراق - ئیران - تورک دژی کورد

پاش ئه وهه موو تاوان بار کردنی یه کترو، توندوتیژی و، نیوان ناخوشی، له ئاکام دا له سه ره مه سه له ی کورده کان قهولو، قهرار داندرا که له بهینسی تاران وه ئانکارا هاتو، چو سازبیت. فارسه کان دهیان گوت که ئیوه نابیی بهوهی رازی بین که کاتیک کورده کان له کیوه کان هه ل ده برین وه بلاویان ده که بین، وه بو ده شته کان ی ئیران دین، عیتر ده سیان لی بکیشنه وه. ۲۲

سه ره نه جام له هه وه لی سالی ۱۹۳۲ دوو کورزی تورک به چه شنی ره سمی سه فه ریان بو ئیرانی کرد.

سه روکی یه کی لهو کورانه، جهلال بایار بوو، که پاش چه ندیک به سه ره کو ماری تورکیه داندرا.

ئه و کورپه له سه ره تا وه بو مه سه له ی ئابوری و مالی بو ئیران هات بوو، به لام له نه یینی دا له مه سه له ی کورد ده دووا.

کورپی دوو هه م که به سه رو کایه تی توفیق روشتو وه زیری کاروباری ده ره وه ی تورکیه بوو، هه لو یستی ئه وه بوو.

که ئاراراتی چکوله که خاکی ئیران بوو له که ل ۶ گوندی کورد نشین بگوریته وه.

ره زاشا تالووکهی ئه وه بوو که ئه و کاره زوو له به رده ست راپه ری و، جی به جی بیت! ۲۳

پاش چه ن مانگیگ، وه زیری کاروباری ده ره وه ی عراق ش دوو سه فه ری له سالکانی ۱۹۳۱ - ۱۹۳۵ بو ئانکارا کرد له کاتی ووتو، ویزدا تورکه کان به وه زیری کاروباری ده ره وه ی عراقیان را گه یاید واده بیندری "له ناوچه ی بارزان دا هاتو، چوو، جوولانه وه زور وه به رچاو دی، وه هیندی له کورده کان ی کو ماری تورکیه، به پیا نووی زیارت خه ریکی ئه وه ن که تا قمی خرابکاری دروست بکه ن و، هیمنایه تی و، ئه وه نه یی ئه و مه له بنده تیگ بده ن!"

ئینجا حکومه تی عراق رای گه یاند که له هیه ک کاتیک دا، له گه ل کورده کان

سازش ناکات و، پیگ نایه و، پیک ناکهوی، وه له ده ورهبری سنووری عراق قهت نایه لیبی ئازاوه سازبیت، وه هاتنه سه ره شهوی که دژی شیخ ئهحمدهی بارزان له کردهوی نیزامی دا هاوکاری بکات. ۲۴

له نیوه راستی مانگی ژوئینی ۱۹۳۱، با لویزی ئیران له ئانکارا، له برانبر بالویزی ئینگلیس دا که له وی بوو، داوخوازی کرد که "ئهو کو بوونه وهیه زیاتر به خاتری مهسهلهی کوردهکانه، که پیویسته له بهینی سی دهوله تان دا زاپه زیندری و، حمل بکری" وه سهبارت بهوه ده بی زور به گرینگی قسهی لی بکری وه ههروهها زای گه یاند که بو ههل سهنگاندن و سهنگ و سووک کردنی مهسهلهی کورد بزوتنه وهی شیخ مهحمودیش به گرینگی له بهر چاوبیت.

سه ره ئهجامی ئه وه هات و، چویه و، ووت و، ویژه بهوه گه یشت که له سالی ۱۹۳۷ دا پهیمانیک به نیوی پهیمانی سهعد ئاباد له نیو ئهوان دا به ستری لهوپه یمانه دا گوترا بوو که ئه گهر هه رکاتیک له کوردهکانی دانشتووی ئهوسی و لاتنه سه ر بزویو، ناره حهتی بیینه پیشی، به پیویست ده زاندری ئه و سی دهوله ته به یارمهتی یه کیتتر دژی ئه و کاره قول ههل کهن وهنا له باریکه و، جوولانه وه که له نیوه هل گرن.

۱۸ - وهلامی تورکهکان له باره ی مهسهله ی کورد

له ۵ی مهی ۱۹۳۲ حکومهتی تورکیا، زهسمهن زای گه یاند که یا سایهک له مهجلس بهجی هاتووه که پیکا ده دا که له ناوچهی زۆژ ئاوا دا خه لکهکانی ههل گری و، کوچیان، پی بدا، وه په وشتو، ئاکاری کوردا یهتی له نیو بهری ههروه کو لهزهمانی مستهفا که مال وه تهوفیق زهشید بهگ له گهل کمیسهری پایه بهرزی ئینگلیز له بهغدا داوه بالویزی ئینگلیز له شاری قوستهن ته نیه دا له مانگی نووامبری ۱۹۲۶ وه ژانویهی ۱۹۲۷ دا له دانشتنیک دا ئه و مهسهله یان سهلماند بوو.

به و یاسایه دهستیان ئاواله بوو دهیان تروانی له ناوچهی زۆژ ئاوا دا ئهوهی که بیانیه ی له باره ی کوردهکان و، لایهن گرهکانیان دا بی کهن، واته سهروک بهگ، ئاغا و شیخ، عه شیره تهکان، پاله و جوتیار و تهواوی ئورگان و سازمانهکان وه ههر "مرووف وخواهن قود زه تیک" که لیبی دژ دۆنگ بن و خراپ بیزو یته وه له وه لات

دووری خه نه وه و له وێ هه لێ گرن .

"همروه ها توركه كان ده توانن نهه لێ كه دانشتووی ئهو وهلاته به زمانی زك ماکی خویان قسهو، ووت و وێژیکه، تنیا پیویسته به زمانی تورکی قسه بکری، ئهو زمانه کی به چهشنیکی تازه له شارو دییه کان دا رهواجی ده بی و پی ده خویندری." ۲۶

بهلام دوورخسته وهی کورده کان له وهلاتی خویان، زۆر له پیش دانانی ئه و یاسیه دهستی پی کرا بوو. له مانگی سی پتامبری ۱۹۳۱، ۲۰۰۰ مروفی کوردی جهلالی، له گهل مهورو مالاتیان که ۴۰۰۰۰ سمر ئاژال و گیان له بهر بوو، له لایه ن دهسته یهک له سهر بازه تورکه کانه وه له ناوچه ی کورد، دوور خرا نه وه وه له نیو وهلاتی تورکان داگیرایان! ۲۷ ئینجا له جیگای ئه وان تورکیان دانان، ئهو خه لکه کورده که به نیو شاره کانی تورکان دا دهیان گیران زۆریان بی جلک و بهرگ بوون، پی خوو اس بوون له و شار بوو شار، له و دی بوو دی ئه و مال، و منداله یان که برسی و توونیش بوون له سهر عماره بانه یان ئاواره مابوونه وه وه هه ناسه سارد ئه ستو یان خووار کرد بوو هه پاشه رۆژیان مه علوم نه بوو وه ئی و بوو له برسان ده مرد وه یان نه خۆش ده که و ت گیان له بهر هه کانی شی یان ده که و تن و ده مردن."

کاتی که ده گه یشتنه شاریکی گه و ره که "ده یان بر دنه نه خۆش خانه" وه یان برینیان بوو ده رمان ده کردن، چی وایان پی رانه ده گه یشتن شه وی که ده هاتن بنون، هه یچ پی خوستیان نه بوو ۲۸ له سه مه رزی خو لاوی، یه —ان له سه مه رعه رضی سمیتی ده نوستن "ئینجا ئه وانه ی که له ناوچه ی کور دستان مابوونه وه وازیان خرابتر بوو، به دیتنی ئهو خه لکه هه ژارو، ئاواره یه، که بی جل و بهرگ بوون، کور دستان یکی زۆر ناخۆش و وێران له بهر چاو ده دیترا. له مانگی مه ی ۱۹۳۰ دا ئیدموند، که له حکومه تی تورکه کان دا دهستی ده رۆیشت، به رۆی بووار و سه فەر چوو بوو ناوچه ی کور دستان و، شاره کانی، مه راش، سی ویری ک، دیار به کر بی تلیر و مووشی تا به حری وان دیت بوو، وه گیرا بوو یه وه که: "له و شاره نا ده تنیا وێرانی وه مه ژاری و، به ده به ختی و کویر ه وه ری کور ده کان له بهر چاو بوو، ئیتر هه یچی دی. شاری بی تلیر به تاییه تی زۆر له غه مباری و وێرانی دا بوو، ماله کان به در یژائی دوو کیلومتر وێران بوون و له نیو چو بوون ئه و شاره ی که له پیش دا ۴۰۰۰۰ که سی تی دا ده ژیا، له و کاته ی که دیتم له ۵۰۰۰ که سی

فەسلى ۶

شورشی ئاخىرى شىخ مەحمود

پاش ئەۋەي كە شىخ مەحمودى بە رزەنحى لەمانگى ژويىيەى ۱۹۲۴ دا لە سولەيمانى ۋەدەرکەوت ، چۆسنوورى عراق وئيران ، ۋە كاتى شەرىي بەخويى گرت لە نيو عەشیرەتەكانىگى كە لە ژيژدەستى عراق دانەبوون ، قودرەتتىكى تايىبەتى بەدست هينا بوو . ھەرچەند دەولەتى عراق ھەولەى دەدا كە ئەۋكارەساتەى لەبەين بەرى و تىگدا ، بەلام نەى دەتووانى . ئىنجا (لەسالى ۱۹۳۱ شىخ مەحمود واتەپاش ھەوت سال خەبات و ، شەژ راپەرینەكەى لە سەررا دەست پى كەردەۋە ، لەراستەقینەدا بزوتنەۋەكەى ھەر دريژەى ھەبوو ، ۋە نەپسابوۋە ، سەرئەنجام راپەرەكانى عراق بەۋ نەتىجەى گەشت بوون كە مەسەلەكەى لە رېگای راميارىۋە ھەل و فەسل بكن .

۱ - شەرى سالى ۱۹۲۵

ھەولەين شەرى دەولەتى عراق دژى شىخ مەحمود لەھاۋىنى سالى ۱۹۲۵ دا واتە سالىك پاش گرتنەۋەى شارى سولەيمانى بوو لە مانگى ژوئن دا ستوونىك لە ھىزى عراق ناردرا سەر ھەلەبچە كە دژى شىخ مەحمود دەست بەكارىن ، عراق بەھىۋايە بوو كە ئىرانىش لە سنوردا ۋەك عراق ھيژش بو كوردەكان دىنى .

بەلام ھىزى فارسەكان نەگەيشتى ، ساۋەساۋى كرد ، شىخ مەحمود توۋانى

که په نابه ری بو لای مه محمود خانی دزلی وه مه محمود خانی کانی سانانی، که هردوکیان سه روکی عه شیره تی هه ورامان و، مه ریوان بوون شیخ مه محمود دهیه ویست له گهل ته دوو سه روکانه، یارمه تی شازاده سالارو دده وله ی قاجار که شورشی دزی ره زاخانی دهست پی کردبوو، بدات. ۱

۲- ئاکاری نیزامی ۱۹۲۶

دوای سالیک شیخ مه محمود هه لمه تیکی نویی به یارمه تی کورده کانی ئیران له مانگی ژوئن دا برده سه ره هیژی عراق به لام نه ی تووانی سه رکه وی، له سهروه شپا تووشی قاییکی ئینگلیس ده بی گه ماروی دده، مروقی مکانیکه کی ده گری و زیندانی ده کات وه چهند مانگ له زیندان دا ده می نیته وه سه ره ته وه بوو که شیخ مه محمود تهو زیندانی له گهل خو ی بو راوی ده برد. ۲

تهو جار حکومه تی ئیران داخووازی عراق پی سه لماند، به لام تهو داخووازه بو ئیران گران تهو او بوو یانی: له ۳ سیپتامبری ۱۹۲۶، تاقمیکی نیزامی ئیران که بریتی له ۳۰۰ سربازی پیاده، وه ۷۰۰ سوواری بوون هیرشیان بو سه ره پشده ریکان که کانگای ناوهندیان قه لادزی بوو برد. پاش چهند سه عات شه ر. ئیرانیکان کشانه وه، چهند سه د که سیان لی کوژرا، کورده کانیش له کاتیک دا که ۱۵ نه فیه سربازی یه خسریان پی بوو گه رانه وه جیگای خو یان، وه ههروه ها توپی کیشیان له گهل خو یان هینابوو

۳- گفت و، گو له گهل کورن والیس (۹ ئوکتوبری ۱۹۲۶)

له له سه ره تهو هه موو خراپه ی را که ده وله تی ئینگلیس له گهل شیخ مه محمودی کردبوو، وه هیژی هه وائی سه لته نه تی تهوی زور له سه خلعت دا دانا بوو، شیخ له ئوکتوبری ۱۹۲۶ ئاماده ی ووت و، ویژ له گهل کورن والیس کمیسره ی پایه به رزی ئینگلیس له به غدا یه بووه تهو گفت وگو یه له مه لبه ندی خو ژمال

ده بی تهو لوتکه یه له به حری زریبار دا بوو بی، که مه گانی که گه ی به یه خیره گیرا بن. م. ر.

به خوشی و دلپاکیه بهر یوه بردرا. ئهو چاوپیی كهوتنه له جیگایه کی سه رئاواله به جیی هات. پیش مهرگه کانی شیخ مه محمود له لایه گهوه، وه له لایه کی دیکه شهوه سه ربا زانی عراقی ئهو مه لبه نه دیان گه مارو دابوو، وه دیان پاراست. له هه وه ل دا کوژن والیس ۱۰۰ ههنگاو له گه ل ئه حمه دی به نجی هاته پیشی. شیخ مه محمود ۴۰۰ متر لهوی دوور تر بوو، ئینجا له گه ل هاوړییه کی که مکانیکه ئینگلیسیکه بوو، له کاتیک دا که بهرگری لی ده کرا بولای کوژن والیس هات، پیاوه کی بولای ئهو ئازاد کرد، شیخ مه محمود و کورن والیس ههردوکیان له سه ر پشتیند یکی کوردی که را خرابوو دانشتن، وه ماوهی دوو سه عاتان چاوپیی كهوتنه کیان در یژه ی هه بوو، وه له دوو سه عاته دا پیاوه کانی کی به قه درو حورمه ت را وه ستا بوون له وه ره، بهر بهرگریان ده کرد چاویان له وان بهر ی بوو. ئینجا کیسه ری پایه بهرزی ئینگلیس به شیخ مه محمودی پیشنیار کرد ئتر به سه، وه قسه ی من به سه لمینه، وه به چو له ئیران دابنیشه، ئینجا حاسلیکی که له زه ویوزاری خو ت له عراقی وه ده ست ده که وی بو ت بنیرن و، ژیا نی خو تی پی را بویره. به کورتی ده گویی دا خویند که له ولات دوور بیسته وه شیخ مه محمود هیچ قسه ی پی مانه کرا وه له کنه خوی پی وابوو که ده لی بگه ریوه ولاتی خو ت، به لام کاتیک که پیشنیاری دوور خسته وه ی گو ی لی بوو، ده ری بری و گو تی: که چاره نووس هه ر چو نیکی ده بی وابی، ژیا ن بو من هی نه گرن گ نه، به لام ئهو ئا مانجه و ئا کاره ی کوردایه تی که له می شکی من دایه ناتووانم قه ت له بهر خو می بهر مه وه وه له ده ستی بدهم وه ههروه ها در یژه ی به ووتاره کی داوگو تی: ژیا نی من ونه ته وه که م له ریگای کوردستان دایه" وه من ناتووانم به ووسوکو، هاسانیه ده ستی لی هه ل گرم ئینجا شیخ مه محمود به سافیلکه وه، دهق و دوغری به کوژن والیس را گه یاند که حکومه تی بریتانیا ده یه وی ده ست به سه ر کورده کانی ئیران ش له نه نیی دا داگری سه ر ئه نجام کورن والیس پیشنیاری کرد که به چیه به غدا یه دابنیشی، له وی ژیا نی خوی را بویری شیخ مه محمود گو تی ده زانم چو ن ده وله تی ئینگلیس له نه نیی دا پشتیوانی له وده وله ته زور دارانه ده کات، به لام من پیشنیار ده که م، که هه ر به و قود ره ته وه بچه شاری پیچوون دابنی شم.

له ئاکام دا ئهو دوو پیاوه له یه کتر جو ی بوونه وه، له کاتیک دا شیخ مه محمود که چاوو پی كهوتنه کی له نیو شاری خورمال دا نه سه لماند بوو، سه باره ت به وه

بوو که ئەو شارە پێ له عەرەب بوو، وه نهی دهوێست لهوێ ووتو، وێژ بکری، بویه لهدهرهوهی شاری خورمال گفت وگویهکه بهریوه چوو بوو.

پاش حموت زۆزان، شهر دهستی پێ کراوه، وه هیژی ههوائی سهلهتهنهتی ئینگلیس دیسان زۆر بهگرنکی، شیخ مهحمودی له مهترسی هاویشته، شیخ مهحمود چاره ی نهما بو ئیران پهنا ی برد، وه لهوێرا هیژی زه مینی عهراق ردهوای کهوتو، جیگای پێ تهنگ کرد لهسالی ۱۹۲۷ شیخ مهحمود لهگهله حکومهتی عهراق له باره ی گهرا نهوه که ی دا بو ناوچه ی دانشتوی خویی، ووتو، وێژی کرد.

ئهو کۆرده ناسیونالیسته مهزه بهیه "کارپکی زۆری بو کوردان کرد، بهلام سه رنه کهوت؛ ئەمماله پروانگهی رامیارپوه بۆ کوردان گهلیکی قازانج لێ وه گریرا ئه و مۆقه نه بهزه دهیهوێست کوردستانیکی سه ربه خو پیک بێ نیت، ئینگلیسکانش له سالی ۱۹۲۱ دا لهگهله راو، ته دبیری ئه و بوون، بهلام به دانانی فهیسهله ئینگلیسیکان گومانیان گۆرا. وه له سالی ۱۹۲۶ - ۱۹۲۷ دا تهواوی کوردستانی عهراق له سه ر را بووبه کنگای ئاژاوه ی نه تهوه ی کورد.

۴ - سه رکهوتنی "کۆری زانیاری کورد" له کوردستانی عهراق دا (۱۹۲۶ - ۱۹۲۷)

تهواوی کۆری کورد سه رئه نجام به و نه تیجهیه گهیشتهوون که تا قمی وه زیران و کار به دهسته ئیداریکانی عەرەب، له لایهن عەرەبه کانه وه، لایهن گری و بهرگریان لێ ده کری، وه ده یانه ی به سه ر کاروبار دا زال بن. " بهلام له سه ر ئه وه شرا له سالی ۱۹۲۵ دا رپییان به کورده کان دا بوو که زمانی کوردی له ناوچه ی کوردستان دا ره سمی بێ و بخویندری. ئاشکرا بوو که خویندنی زمانی کوردی له نه تیجه ی تی کوشان و ههولێ کورده کان دا به رپوه بردرا. کۆره زانیاره کانی کورد له وه ههلو، ده رفه ته دا له به رپه ته و، فره ههنگیکی پاکو، خاوین، که له راسته قینه دا ئه وه ی که خه لکی کورده ده یه وێست به ههستی هینا. له شاری سولهیمانی دا یارمه تیک به نیوی "زانستی کوردستان" واته کومه لایه ته ی وێزه وری له به هاری ۱۹۲۶ دا له لایهن، ره فیق ئه فهن دی، ره مزی ئه فهن دی،

فایق بهگ، وه مار فیهگ، داندرا، که مه به سیتان دروست کردن و، باش کردنی
 فهرهنگی تووده ی کورد بوو "هه وه لێن هه لو پستان هه وه بوو که فهرهنگیگی
 کوردی که له گهل مافی نه ته وایه تی گشتی کورد که ژیکو، پیک بیت دامه زرتین...
 هه کومه له به ئاکارو، رهوشتیکی باش دانشتنی به جی دینا عینجا حورمهت و،
 ریزگی گهره ی به ده ست هینا عینجا زور زوو هیندی له هه نامانی کورد وهک
 جه میل بهگ که نایی سه روک بوو ویستیان ژهنگی شهرقی سیاسی پی بدن.
 وه هه ره له وکاته شدا مسته فاپاشا گه راه سوله یمانی (هاوینی ۱۹۲۶) که له
 هه ل بژاردنی نوینه رایه تی دانشتگی عراق داها و به شی بکات، وه هیوای هه وه
 بوو که پاش هه ل بژاردنه کی، ته وای نوینه رانی کورد له دانشتگه که دا بکاته یهک
 له شاری ژه واندز سه ید تاها بوه دانانی کومه لی هه ده یی به نیوی "هو ژیری"
 که "بو باش کردنی زمانی کوردی وه بو ناسینی میژوو ئاکاری کوردی" و وه
 داب و ژوسمی خه لکی کورد بوو پیک هینا، به لام نه خشه ی هه و مرۆفه نه خشه یه کی
 رامیاری بوو که حکومهت پشی لی گرت، عینجا ده بی بگوتری که شاری موسل
 ناوه روو کی ناوه ندی هات و، چۆی کوردهکانی تورک، عراق و ئیران بوو.
 له سالی ۱۹۲۶ دا حکومه تی ئینگلیس کۆری زانستیکی نهینی به نیوی (پیش که وتن)
 که هه لو پستی هه وه بوو که له گهل کوردهکان نیوانی خوشکات، به هه ست هینا،
 به لام زور به گورجی کۆریکی دیکه دروست کرا.

له شاری کهرکوک، هه ولیر، چهن کۆریکی دی له نهینی دا پیکهات که
 راسته قینه دا شیخ مه حمود له گهل هه موویان هات و، چۆی هه بوو، له نیو هه
 کۆرانه دا، هات و، چۆی زور بوو، به لام له وه ی مه ترسیان هه بوو که هه وا دارهکانی
 ئینگلیس پتر نفوذ بکن و، بنکه دابنن له ئاکام دا ته وای هه و کۆره زانیارانه،
 وه هه موو کار به ده سه تهکان و، عه شیره تهکان، هه سه رهکان و، دانشتووانی شارهکان
 که هه ندامیان بوون، ورده - ورده بۆلای مافی گشتی نه ته وایه تی کوردستان
 کیشران... عینجا هه گهر له و لایه وه پیکایان نه ده درایه که بۆ قازانجی گهل
 هه ول بدری، به لام، تا قمیک له کوردهکان له پیکای مه جلسه وه، وهک ئیر له ندیکان
 وه یاسای هوم ژوول (قانونی مه جلسی ایرلند) سهریان وه ده رده نا، له ئاکام دا
 هه وه حکومه تی عهره ب بوو که له گهل دوو ژمنی خویی له مه جلسی یاسائی دا
 روو به روو ده بوو، وه چویتی و، ناله باری بو دهاته پیشی. ه

کردهوه، وه بهوجوره دژی ئهوکاره دهیهویست تۆلهی خوئی بستینهوه .
ئینجا کوردهکان له لایهکی دیکهشوه لهسهروتهی ئینگلیس و عراق
پهلو بیانوو یان گرت، وه نارهزامندی خو یان دهریزی وه هه مان مهسهلهی
ئوتونومی به جوریکی دی داوا کراکه سهرهههجام به برینی هاتو، چوی گهیشته !
له ۶ی سی پتامبری ۱۹۳۰ ئهوکاره بهوجیگایه گهیشته که دهبوو، بتوقی .
هیزی دهولهتی عراقی لهسولهیمانی تهققهی له خهلکی کردو، دهها
قوربانی تهستاند .

حکومهتی عراقی تهوفیق وههبی له سهرکار لابرد . وه لهگهل هیندی
ئیمزا لیده رهکانیکی کهعهرزحالیان ئیمزا کردبوو له بهندیخانه کرد ،
وه حکومهتی بریتانیا کهلهکاتیک دا که نهدههیشته که له بهند کراوهکان
ههلویستو، دهلیلی خو یان بلین، تهوانیشی تاوان بار دهکرد که له ههلستانی
راپهرینه کهدا دهسیتان تیدا بووه وه سهرهههجام لهو وهختهدا که سازمانی
S. P. N. دهیهویست لهوکارهدا تاقی کرد نهویهک بکات، ههول و کوششی
خهلهک به جیگایهک نهگهیشته .

۶- ههلستانی شیخ مهحمودله (نوامبری ۱۹۳۰)

شیخ مهحمود ئهوکه رهتهش کاتی ههلستانهکهی جووان له بهر چا و گرتو،
وهسرنجی ده دایه: پاش ده پوژ لهراپهرینی سولهیمانی، نامهیهکی له کمیسهری
پایه بهرزی ئینگلیس له بهغدایه، نووسی، وه دهنگی خوئی دژی کاره ساته کهی
که عهر بهکان له سولهیمانی دا بهر یوه یان دهبرد، وه خهلکی بی سووچو، تاوانیان
ده کوشت، دهریزی وه گوتی جا چوون بهو چهشنه ئاکاره ناله بارانهی که
عهر بهکان لهگهل کوردهکان به پۆیهی دهبن، کوردو، عهر به دهتوانن له
تهنشت یه کتر ژیان رابوین! به راستی ئیوه تهنیا لایهن گری عهر بهکان .

به شوینی تهوه دا شیخ مهحمود به نیوی " نه ته وهی ئاریائی " داوای کرد
که گهلی کورد، له عهر به جو ییازی بی وه بوخوئی سهر بهست و ئازاد بژی . . . وه
له ژیر چاوه دیری ئینگلیس سهر بهستی خوئی در ژیه پی بدات " ! ۱۰
ئینجا شیخ مهحمود له پاشان سازمانیکی تازهی پیگ هینا، وهله هه وهلی

مانگه ئوکتوبری ۱۹۳۰ دا عەرزو حالێکی بە چەشنی تۆمار نووسی. لەیه کێک لەو تومارانەدا، کە ۳۲ کەس لە مۆڤه سەرۆکە کوردەکان ئیمزایان کردبو، پاپان گەیانە بوو، کە ئیمە دەمانەوی کە حکومەتیکی جۆییا زمان هەبێ، وە ئەویش لەژێر چەتری بەرگری حکومەتی بریتانیا، وە شیخ مەحمود بێتە حاکمی تەواوی ناوچەیی کوردستان.

وە لە تۆمارێکی دیکەشدا کە کوردەکان ئیمزایان کردبوو، نووسی بوویان کە "دەولەتی ئینگلیس دەبێ بە چاکی "زۆولم و جۆری عەرەبەکان کە لە کوردەکان کراوه، وەبیر خۆیان بێننەوه" وە ئەوەشیان لە تومارەکاندا دووپاتە کردبووه کە کورد دەبێ سازمانیکی جودای هەبێ وە حوکم دارەکەشی شیخ مەحمودبێ، نە کە سی دی لە نوامبری ۱۹۳۰ شیخ مەحمود، کارەکانی سەرراست بەرێوە دەبرد هیواداربوو کە ئەو سەرراستیه، بێ گومان دەولەتی ئینگلیسی وادار دەکات کە دان بە ووتەیی سازمانیاس. د. ا. ن. دابییێ.

بەلام هێستا پاشکۆی شەری ئازازات ئاشکرا نەبوو، کە بە کوی گەویشتوو، وەبە کوی دەگات. پێویستە لێرە دا بە نامەیهکی کە بو کەمیسمەری پایەبەری ئینگلیس لە بەغدایدا نووسراوه سرنج بەدەین: "هومیّد وایه کە جیرانه کوردەکان پیکهوه چاکبن" وەشیخ مەحمود پراوتە دبیری ئەوهیه کە هەلستانو، راپەرینه کەیی خۆیی لەگەڵ بزوتنەوهی کوردەکانی ئێران و تورکیه هاوکات بکات، وە یەک پارچەبێت. لەمانگی ژوونی ۱۹۳۱ لە کۆبوونه وەیه کدا کە بالوێزی ئێران لەشاری قوستەن تەنیهی پێک هینا بوو، نوشتاریکی بە بالوێزی بریتانیا سێرکلیرک هاوتای خوئی تەسلیم کرد، بریتی لەوه بوو کە مەسەلهی شیخ مەحمود، دەبێ بە مەسەلهیهکی "زۆر گەرنج بزاندری". ۱۲

ئینجا شیخ مەحمود هەولێ دەدا کە بە هەرچونیک بێ قەولی یارمەتی لە شیخ ئەحمەدی بارزان وەرگرێ بەلام لەو مەههستەدا پیرۆز نەبوو! چونکە سەرۆکی بارزان دەی گوت کە شەر لەگەڵ دەولەتی عێراق کە نەتەوهیه کـ موسولمانی عەرەبه، باشنیه، وە بە ئەرکی سەرشارنی خوم دەزانم کە بوو حکومەته سەرشوژ کەمەوه" ۱۳

لە ۳۰ ئوکتوبری ۱۹۳۰ دا پولیسێک بە دەستی پێش مەرگەکانی شیخ مەحمود لە ۱۵ کیلومتری سولهیمانی دا کوژرا، وە هەروەها لە ۳ نوامبر

شاری پینچوون له لایهن ۳۰۰ بیاوی چهکداری کورد که هیژشیا بوسه شار هینا بوو، گیرا، ۴۰ پولیس لهوشاره زوړیان بهرگری کرد، وه ته نانت هیژی ههوائی سهله ته نه تی ئینگلیسش پینچون بومباران کرد، تا پولیسهکان خوراگرنو، بهرگری بکهن.

سهروک و کاربه دهستهکان دژی ئهو شوژشو، قهومانه زوړ ئاکارو کرده وه بهکیان نیشان نه دا، وه چاوه پروانی سازمانی اس. د. ان بوون که چون ته سمیم دهگرنو، راوته دبیریان چیه.

لهوباره دا راپورتی جوړبهجورده درا، کمیسهری پایه بهرزی ئینگلیس له به غدادا، داوخوازی کرد که ئه گهر دهولتهی بریتانیا به قازانجی کوردهکان ده پروانیته ئه وکاره، تامنش ئی حیاتو، تهقیه له دهس نه ده م، ئه گینه پیویسته به دوای ئه وکاره دا بهوردی بروا که بزانی بهکوی دهگات. ۱۴

له دی سامبری ۱۹۳۰ دا حکومهتی بریتانیای گهوره له پیش هاوالیکی رهسمی خوئی دا، راپورتی کومهلی بهریوه بهری دائمی S.D.N ی پی گهشت سهر ئه نجام داوای سهروک پایه بهرزهکانی کورد - دامه زانندی حکومهتی کوردستان بوو له ژیر چاوه دبیریو، فرمانی S.D.N دا، بهلام ئهو داخوازه له لایهن "حکومهتی پادشاهی ئینگلیس، وه کاربه دهستهکانی نه سهلماندرا، وه دانیان به سهر دانهینا. ۱۵

۷- ئاخیرین شهر دژی شیخ مهحمود

بو دهولتهی عراق هیچ شک و گومانیک نه مابوو، که ههلوپستی ئه وه بوو که زوړزوو دهبی کاری شیخ مهحمود کوئانی پی بندری وه دژی وی ئاکاری نیزامی دهس پی بکردری.

له ههوهلی مانگی فیورییهی ۱۹۳۱ دا شیخ مهحمود نامهیهکی بو کاپیتان هوئت، کمیسهری پایه بهرزی ئینگلیس له رۆژ ههلات دا نارد که له توانائی و نفوزی خوئی کهلک وهرگری وه لهو کاره دا نیونجی بیته. بهلام پاش شهری ئاوی بازیکا (۵ ئاوریلی ۱۹۳۱) له مهلبهندی کفری دا شهر که رهکان دهیان هویست "دهرسیکی تووند) به دووژمن بدهن، که ناکام مانه وه، وه شیخ مهحمود چی بو

نەکرا .

بەدوای ئەو شەڕەدا شیخ مەحمود بوو ئێران پەنای برد ، لە لای رۆژئاوای پێنجوونەو ، نامەیهکی تازەى لەسەررا بوو کەمیسەری پایەبەرزى ئینگلیس لە ۲۴ى ئاوڕیلی ۱۹۳۱ دا نووسی ، وەتکای لی کرد بوو کە کاربە دستیکى نەینی بو ووتو ، وێژ لەبارەى خو بە دەست دانی خوێی بنێرێ . لە هەوێلى مانگی مەى ۱۹۳۱ هێزى ئامادەى ئێران لە مەریوان (لەسەر داخووازی حکومەتى عێراق) کارى شیخ مەحمودی بێ و وچان کۆتائى پێ دینی . پاش سی رۆژ ووتو ، وێژ لەشارى پێنجوون لەگەل کاپیتان هۆلت ، لە ۱۳ى مێی ۱۹۳۱ سەلماندىان کە شیخ مەحمود بگەرێتەو وە دەولهتێ عێراق بوو ژيانى لەوێ پاشى شیخ مەحمود جێگایەک لەبەر چاوبگرێ وە هەروەها کوڵمەکو ، یارمەتیشى بکات .

سەرئەنجام شیخ مەحمود لەژێر چاوەدەری چەندسووار وە پۆلیسى عێراق بوو شارى سولهیمانىان هێناو ، وە لەوێرا لە ۱۵ مەفرۆکە بوو و ناردرا ، لەوێ نەختیک لەمیان خانەى رپی ئاسن ماو ، پاشان بردیانە نزیک شارى ناسریه . کەمیسەری پایەبەرزى ئینگلیس لە هەوالیک دا لە راپورتى خو دا نووسی بوو کە شیخ مەحمود دەیهوێ شەریکی قورسى گرێلالانى ، دەست پێ بکات ئەویش لە پاییزی سالى ۱۹۳۵ دا ، وە هەروەها نووسی بوو کە بە راستى سەرکەوتن بەسەر شیخ مەحمود دا کاریکی زۆر هونەر بوو . ۱۶

شیخ مەحمود لە سالى ۱۹۴۰ دا ئۆلتى ماتۆمیکى دا گە بومەیدانى شەر بگەرێتەو : هومیدو ، ئاواتى وابوو کە وەک ئاخى شەرى جیهانى هەوێل ئەوجارەش نەخشیک لەراپەرپینی کوردەکان دا کایە بکات ، وە لە جەنگەى شەرى دوو هەمی جیهانى دا لەگەل ئینگلیس دەس بەکاربیت .

ئینجا بەو بۆنەیهو چاوبی کەوتنیکی لەگەل ئیدموند لە فیورییهى ۱۹۴۰ دا لە دەفتەرى کارى خوێى لەبەغدایە کرد ، وە بپێی گوت ، "من ئیستا کە پیاویکی پیرو ، گەر اوهم وە ئاواتم ئەوێه کە ماوێ عومرم لە هیمنی و ، ئەهوەنى دا رابوێژم " وە تکام ئەوێه کە رێگابەن بگەرێمەو سولهیمانى . بەشوێنى ئەوێه دا بەرنامەیهکی زۆر درێژو ، پری لەپیش ئیدموند دانا ، وە گوتى دەیهوێ کە هیندى لەکوردەکان دژی شورەوى ئامادە بکات . (کمیتهى کوردانى شارى سولهیمانى دژی سوویت) هەولێ دەدا کە لەگەل ژۆوسەکان بەربرەکانى بکات . بەلام ئیتەر

ئینگلیس له هیچ لاره، کاری به شیخ محمود نه ما بوو، جا، چ به راست، چ به درۆ، بی کاریک به پێوه بهری.

شیخ محمود له سالی ۱۹۵۶ کوچی دووایی کرد، واته دوو سال پێش شوژی عراق که حکومهتی موناشری، واته حکومهتی پادشاهی هاشمی تیک برووخی، ئەو حکومهتی که بی ووچان دژی (پادشای کوردستان) سر سه ختانه ئاکارو کرده و هی ده کرد.

هیندی له کورده کانی ئەو پۆزگارە دەلێن که ئینگلیس لایهن گری له شیخ محمود ده کرد، وه به راستی جار جار ههلی ده سوو پراندو، کایه ی پێ ده کردو، ده ی گیرا.

سهر ئه نجام شیخ محمود "له سوروشت دا بیر هه وهریکی زۆر خراپی له ئینگلیس له میژوودا ههیه وه وجدانی له لای ئەوانه وه ناره حهت بوو" وه ئەو، نمونه یه که دژی ئاکارو کرده و هی ناله باری ئینگلیسه :

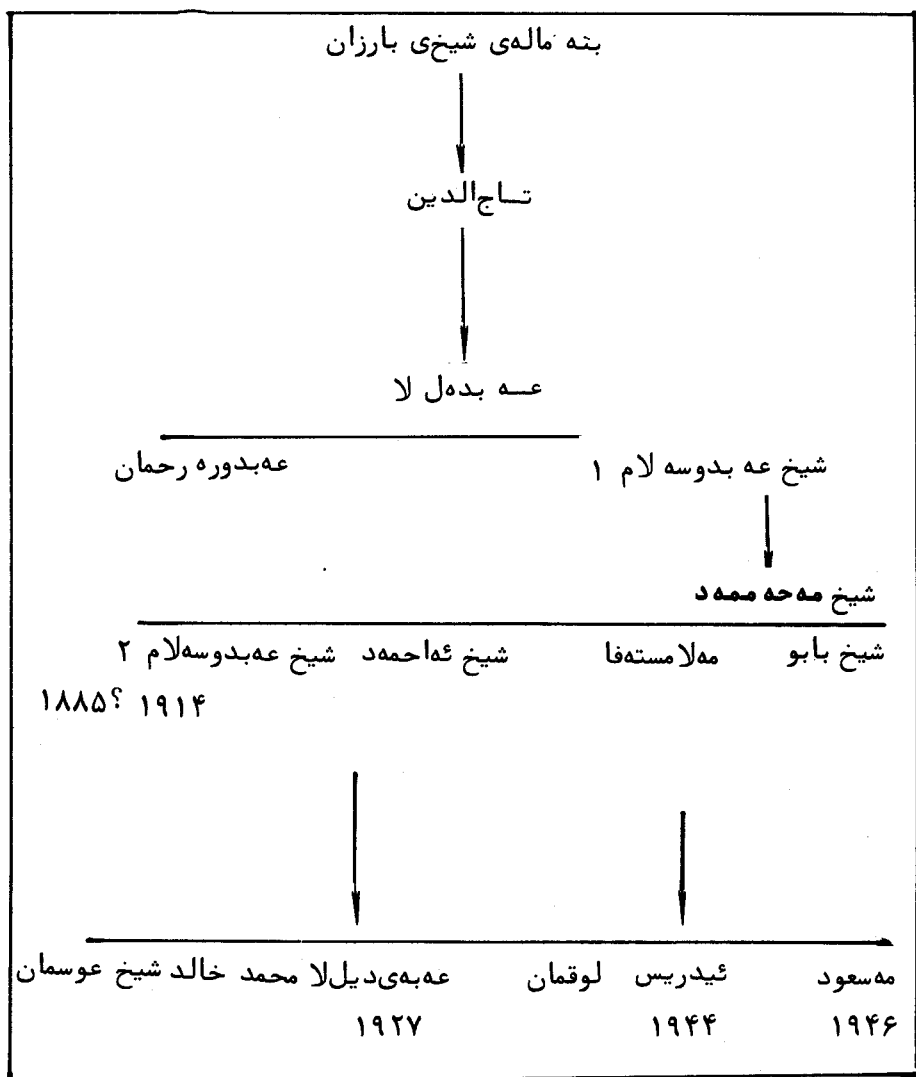
شیخ محمود به راستی له کاتی به ههست هاتنی عراق دا مرۆفیککی به نیویو، ناسرا بوو، وه عراق ش ئاکارو کرده و هی وی له کوردستان داله بهر چاوه. به راستی شیخ محمود له خهباتیکی دوورودرێژ قهت (نهحه ساوه وه له میژوو دا به کوردیکی خهبات گهر ناسراوه

شیخ ئەحمەدی بارزان

شیخەکانی بارزان لە سەدەی ۱۹ دا بەره‌قیبی شیخەکانی شەمزیان دەناسران، بەلام زامی دەستی ئەوانیش بوون، دەگونجی بلین کە لەراستەقینەدا نەخشیکی سیاسی ئەوتویان نەبوو. ئینجا لە سالی ۱۹۰۹ وە شورشى شیخ عەبدوسەلامی دووهم دەستی پیکراوە، وە ئەوپاوە لەسەرەتای سالی ۱۹۱۴ دا لە لایەن تورکەکانەو لەدار درا.

براكەى بەهۆی ئەووە ناسراوە کە لە نوامبری ۱۹۱۹ دا دوو ئەفسەری ئینگلیسی لەکاتی بزوتنەوێى بادینان دا کوشتوو. شیخ ئەحمەد کت و پێ بوو بە دووژمنی بریتانیا و عراق کە ئەو دوو دەولەتە قازنجیان هەمیشە پیکەو بوو. ئینجا شیخ ئەحمەد لەلانی شیخایەتی و، مەزەبیۆە چەن شەڕیکی کردووە کە ئەویش ئینگلیسیکان بە سەریان دا سەپاندووە، کاتیک کە شەڕەکیان دا مرکاندووە، بوخووی و براکانی لەوولات دوورخراونەو شەڕەکە لە سالی ۱۹۳۴ دا کوتهای پێهاتوو. ناتووانین ئەورۆ ئەوێ بەسەلمینین کە شیخ ئەحمەدو، براکەى پتر لایەنگری مەسەلەى مەزەهەب بووبن تەنانت بەوێ گوناخ بار کراوە کە وێستووێهەتى مەزەهەبى مەسیحی لە کوردستان دا پەواج پێبدات، وە ئەو تاوانەشیان لەبەر ئەوێ پێ بەستوووە کە پێگای بە خەلک داوە کە گوشتى بەرازی بخۆن و، خۆنە پارێزن.

شیخ ئەحمەد بەچەشنی بابو، باپیری خوێ لە لایەن خەلکی کوردی بارزانەو لە حۆرمەت و، رێزیکى تاییهەتى کەلک وەرگرتوو، عێل و، عەشیرەتى

بارزان پی‌یان وابوو که شیخ پیاویکی گه‌ورهی خودایه که بۆ را به‌ری هاتوو، وه ته‌نانت پی‌شیان ده‌گوت خودای بارزان ! ۱

به‌لام له راسته‌قینه‌دا مه‌به‌ستو، هوێ راپه‌رینی شیخ ئه‌حمه‌دی بارزان، پتر مه‌به‌ستو هه‌لوێستی سیاسی بووه، وه ده‌وله‌تی عه‌راقیش له‌هه‌موو بابه‌ته‌وه‌گویی خوی ئاخنیوه‌و، خویی مات کردوه‌و، به‌سه‌ر خۆی نه‌هێناوه‌. له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ش را عه‌راق له‌گه‌ل ئینگلیس ده‌یانه‌ویست ده‌رفه‌تیکیان بۆ هه‌ل که‌وی، که‌ بتوانن کاره‌ساتیک به‌سه‌ر شیخ ئه‌حمه‌د بی‌ن‌و، سه‌رکوتی که‌ن.

له‌ ئاکام دا له‌ سالی ۱۹۲۷ وه‌ بوو که‌ شیخ ئه‌حمه‌د به‌ر هه‌لستی بۆ عه‌راق هیتا پێشی! وه‌ هه‌ر له‌ رێ ده‌ستی مه‌زه‌به‌وه‌ که‌ خۆی به‌ پیاویکی خوداناس زانیوه‌، به‌ ژیریو، وریاتی هێزی خۆی پهره‌ پێده‌دا، وه‌ له‌ مه‌له‌بندی "رۆژئاوای روو کوچوک" واته‌ له‌و ناوچه‌یه‌ی که‌ عه‌راق ده‌یه‌ویست ده‌ستی به‌سه‌ر دا بکێشی بزوتنه‌وه‌ی هه‌بوو. ۲

ده‌وله‌تی عه‌راق تاقمێکی سه‌رباز به‌ سه‌رۆکایه‌تی کمیسهرێکی پایه‌ به‌رزی عه‌راق وه‌ به‌ ژابه‌رایه‌تی و، چاوه‌دیژی ئه‌فسه‌ره‌ ئینگلیسیکان نارد هه‌ر سه‌ر شیخ ئه‌حمه‌د که‌ بزانی ئایا داوای مافی عیسلام^۳ ده‌کات، یان سه‌روسه‌ودای ژامیاری له‌سه‌ر دایه‌. به‌لام هه‌رچیکه‌ بی‌ ئه‌وه‌هێزه‌ له‌ بی‌لی واته‌ له‌ چه‌ن کیلومتری بارزان داماو وه‌ بو وه‌لاتی بارزان نه‌چۆ پێشی.

۱ - شیخ ئه‌حمه‌د، وه‌ راپه‌رینی ئا‌را‌رات :

چووا‌رسال پاش، یانی له‌سالی ۱۹۳۱ دا شو‌رش گه‌یشه‌ کاتیکی گ‌رنگ، به‌و هێ‌رشه‌ی که‌ هیزی تورک هینابوویه‌ سه‌ر کوماری ئا‌را‌رات، وادیار بوو که‌ ده‌یه‌وی کاری کورده‌کان کو‌تائی بی‌نی و ته‌ تیکیان بشکێنێ. له‌ مانگی ژوئیه‌، وه‌له‌مانگی ئوتی ۱۹۳۱ دا شیخ ئه‌حمه‌د تاقمێکی چه‌ن سه‌د که‌سی نارد هه‌ر ئا‌را‌رات، وه‌ له‌وێ ده‌ش دا ده‌نگی خۆی^۱ ده‌ژی ده‌وله‌تی تورکیه‌، وه‌ ده‌له‌تی عه‌راق ده‌ربژی. ئینجا ئه‌و هاواره‌ له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی بوو که‌ ده‌وله‌تی عه‌راق هێزی ئاماده‌ نیه‌می خوی بو ناوچه‌ی بارزان به‌ری کردبوو.

له باره‌ی ناردنی هیز له‌لایهن شیخ ئەحمەده وه بۆ ئارارات، بریتانیا ده‌نگی له به‌رده‌ر نه‌هات، وه مه‌به‌ست به بزوتنه‌وه‌ی مه‌له‌به‌ندی بارزانش گوتی که شیخ ئەحمەد ده‌یه‌وی مه‌زه‌به‌یکی نوێ لهو ناوچه‌یه‌دا ڕه‌واج بدات!

ئهمه‌سه‌له‌یه له‌لای کار به‌ده‌سته‌ی ئینگلیس له‌عراق دا له پهرتۆکیکی میژووئی دا نووسرا بوو که: له‌مانگی ژوویه‌ی ۱۹۳۱ دا شیخ ئەحمەد فهرمانی به پیاوه له‌لایهن گره‌کانی خوێ دا بوو که له‌خوواردنی گوشتی به‌راز دا ئازادن، وه ده‌توانن بی‌خون و، بی‌که‌نه که‌باب. " ۴

هیندئێ گومانیان ئه‌وه بوو که تا وه ده‌رکه‌وتنی فهرمانی ۱۹۳۲، ده‌وله‌تی عراق ده‌یه‌وی تا سنوور ناوچه‌که داگیر بکات. ئینجا وادیاره شیخ ئەحمەد که‌مو، زۆر تا سالی ۱۹۴۳ له‌خه‌بات ڕانه‌وه‌ستاه، وه ئه‌وجار به‌ئاشکراشی ده‌نگی خوئی بووه‌رگرتنی مافی نه‌ته‌وايه‌تی کورد ده‌ربژی. ۵

به‌راستی ده‌بی بگوترێ که ئه‌وه‌له‌و یسته له‌میژوودا خراپ نووسراوه که شیخ ئەحمەد مریده‌کانی خوێ هیینو تیزه کردوه! وه ده‌وله‌تی عراق مه‌به‌ست به‌وه‌ی به‌هه‌لستان و، راپهرینی شیخ ئەحمەدی گوتوه که بزوتنه‌وه‌یه‌کی مه‌زه‌به‌یه، بۆ ئه‌وه‌ی که بو جیگای دی بلاوه نه‌بی‌تته‌وه: به‌تایمه‌ت له‌سه‌ر کورده ناسیونالیسته‌کان ئه‌سه‌ردانه‌نی.

ئایا به‌راستی ده‌بی ڕابته‌و، هات‌و‌چوێ شیخ ئەحمەد له‌گه‌ل بزوتنه‌وه‌ی کورده ناسیونالیسته‌کانی تورکیه چۆن بووبی؟ ئایا ده‌بی له‌گه‌ل کمیته‌ی خویی بوون هات‌و‌چوێ بووبی؟

ئایا پێش ناردنی هیزی سالی ۱۹۳۱، هیزیکی دیکه‌ی ناردو؟ ئایا چۆن زاندراره؟

سه‌ره‌نجام ئه‌گه‌ر وابووبی، بۆچی شیخ ئەحمەد ووته‌ی یارمه‌تی دانی له‌سالی ۱۹۳۵ دا ڕه‌د کردو ته‌وه، وه له‌پاشان پاش سالییک سه‌لماندوویه‌تی که کورده‌کانی تورکیه یارمه‌تی بکات؟

به‌لام هه‌مووی ئه‌وه‌ر سیارانه بی‌وه‌لام ماونه‌وه.

۲- ژووبه ژووبوون له گهل شیخ رهشیدی لولان

ئینجا ئاژاوه له مهلبندی برا دوستهوه درستی پیکرا، وه له نووامبری ۱۹۳۱ دا له بهینی برادۆستهکان و، بارزانیکان بهرنگاریکی گهوره وهدی هات. "ههوال دهریکی رامیاری نهینی" رای گه یاند که شیخ رهشیدی لولان پیاویکی مهزههبی فهنا تیکه، وه جیران و، درلوسی کانی رهقیبی خوی بهوه تاوان بارده کات که به سرۆکا بهتی شیخ شهحمده دهپانهوی "له گهل ئاسۆر پهکان بۆ شهوهی که له دهست موسولمانهکان خونی رزگار بکات، بهیته یهک، جامه بهست بهوه په که دهیهوی دژی شهو کافره دهس به کاریت. به راستی شیخ رهشیدیان له دوو ههستی بوو وه له ۲۶ نووامبری ۱۹۳۱ دا ههژی بردی سهر شیخ شهحمده که له بهینی بهی. حکومهتی عراقش که له مانگی مهی ۱۹۳۱ دا له چنگی شیخ مهحمود رزگاری ببوو، لیژدها بیانوی وه دهست کهوت وه ههروهها به بیانوی شهوهی که شیخ شهحمده به کوردهکانی تورکیه یارمهتی داوه، تهسمیمی گرت که شیخ شهحمده بکوژی، وه ههژی شیککی گهوره بهرته سهر گوندی بپله وه له کاره ساتهش سودو، قازانجی سوروشتی و، شهخلاقی وه رگری. ۷

۳- ههوهلین شهردژی شیخ شهحمده (دی سامبری ۱۹۳۱)

ههوهلین شهردژی ناوچهی شیخ شهحمده تووشی ناکامی بوو: تا قهیمک له ههژی عراق که بریتی بوون له ۲ توپ وه ههیندی چهکی رهشاش، له شهوی ۹ دی سامبری ۱۹۳۱ دا مهلبندی بارزانیان گه مارۆدا، شهو تا قهیم به هیوا بوو که له نهکاو پێش مهرگهکان غافلگیر بکات: بهلام بۆ خویان له داوی شهوان کهوتن، له دژی شهو ههیهدها پارتیزانهکانی شیخ شهحمده، به شیککی زوریان دیل و په خسرگرت، کهله نیوان دا قائم مهقامی بپلهی ده دیترا! بۆ دوو وارۆژی بهری بهیانی ههژی ئاسمانی سهلهتهتی ئینگلیس ئاواشیکانی بارزانی بومباران کرد! ئینجا شیخ شهحمده وهلام بهریکی ئاشتی خووازی نارد، وه رای گه یاند که

یه خسیره کان ئازادده کات .

۴ - دووهمین شهر دژی شیخ ئهحمده (فیورییهی ۱۹۳۲)

سهر ئه نجام حکومهتی عراق بهو نه نتیجهیه گهشت که کاری شیخ ئهحمده کوژتائی بی نیت . له مانگی ژانویهی ۱۹۳۲ دا که کیسه ری عالی بریتانیای داوا کرد که مانوژیکی ئاسمانی له ناوچهی زیبار ، ئاکراوه بارزان بهریوه بهری ، وه عراق هاوکات له گهله ئهوه ، ئاکاری نیزامی خوێ دهست پێ دهکات . . . ئینجا به بی ئهوهی که چاوه رووانی تهواو بوونی زستانی بکن ، هیرشیکی تازه یان له ۹ فیورییه دا کرد ، ئه وکه ژهتش شکان ! هیزی عراق ۱۴ که سی کوژرا ، ۹ که سی زامدار بوو ، وه له کورده کانیش ۲۰ که س کوژرانو ، ۳۰ که سیان بریندار بوون . له ئاکام دا حکومهتی عراق پراو وته دبیری هینا سهر ئهوهی که تا گهیشتنی بههار له ئاکاری نیزامی دهس هه لگری .

۵ - سیهمین شهر دژی شیخ ئهحمده (مارسی ۱۹۳۲)

له ۱۲ ی مارسی ۱۹۳۲ دا حکومهتی عراق اولتی ماتو میکی به شیخ ئهحمده دا ، وه پرای گه یاند که : دهولت دهیهوی ئیداره یهکی کشوه ری له ناوچهی بیلهدا ، دامه زڕینی ، وه بووکاره ۴۸ ساعهتی مۆلت دا بوو . شیخ ئهحمده به لینی بهو کاره نه دا . له ۱۵ ی مارسی ۱۹۳۲ دا هیزیکی گهوره که بریتی له سووار (و ، توپخانه و هیزی پولیسش بوون وه هیزی ئاسمانی سه لته نه تی ئینگلیس پشتووانی لی ده کرد ، هیرشی برده سهر ناوچهی شیروان . هیزی عراق له لایهن پیش مهر گهکانی شیخ ئهحمده وه هه ل بردران ، وه دوو دهستهی شهزکهری بارزانی له ۱۹ ی مارس ، وه ۳ ی ئاوریلی ۱۹۳۲ دا ۴۰۰ ی ستر که بار گهوبنه ی شهریان لی بار کرابوون له گهله هموو زوو قهوارو سهربازه کانیان گه مار ودا ، بهلام له لایهن هیزی ئاسمانیوه زگار دران " وه له گه مار وژی کورده کانیان هینا ده ری ، ته نیا پیاوکیان لی کوژراو ، چهن که سی کیشیان لی بریندار بوو . له ئاکام کورده کان له لای شیاکانی لینگ له ئاوریلی ۱۹۳۲ دا شکان ، به شوینی

ئهوه دا هیزی عراق هیزشی برده سەر ناوچهی ئاکراوه بهبی ئهوهی که تووشی بهرهلستیک بی ناوچهی بارزانیان گرتوه .

۶ - له قوژیوه چوون (ئاویریل ی ۱۹۳۲)

سەرئهنجام پیروزی وسهرکهوتنی عراق، پیروزیکی راستهقینه نهبوو: شوڤرشیگیزی کورد تاکتیکی شهرکهیان گوڤی، واته لهگهل رووبهرووبوونی هیزی گهوهی عراق خویان دهپاراست، ئینجا پپیازی هیزش کم کراوه . لهکاتیکدا که هیزی پپشمهرگه لهسهر کیوهکان بوون وه بهباشی لهویرا جولانهوهی هیزی عراقیکانیان جووان لهبهراچاو بوو، لهنهکاو زۆربهیان لی ده دان، وهدهگه رانهوه لای ناوچهی زووکوچک .

ئهوجار هیزی عاسمانی عراق به فرمانی حکومت له ۱۱ ی ئاویریلی ۱۹۳۲ دا داوای یارمتهی له هیزی عاسمانی بریتانیای گهوه ره کرد . ئهوان بهشکوگومانهوه یارمتهی هیزی عاسمانی عراقیان دا وه ناوچهی مازوری بالای به راکیتان داگرت . له ۲۹ ی ئاویریل یهکیک له ئاکاری هیزی عاسمانی شکاو، وه فروکه وانه کان ئه سیرکران

شیخ ئهحمده راوته دبیری هیئا سهرهوهی که شهره کهی راههستینی وه به قازانجی خوئی داوای تهققه وهستاندن بکات وه دهیهویست که شهر راههستان له دهورووبهیری لای راستی چومی رووکوچکبی . وه عراقیش به هیوا بوو که بهو تهققه وهستانده، مولهتیک بهدهست بیئی که پپیازی هات وچۆی کوردهکان له زووکوچکدا بیهستی، وه له پردهکانیکی که ئهوهاتو، چۆیییهی لهسهره، چاوه دبیری بکات، وه ههروهها له ناوچهی بارزان دا لایهن گرانی شیخ ئهحمدهی گه مارۆ بدات، وه سهرئهنجام تا ئهوجیکایهی که دهگاتهوه سنووری تورکهکان بگریتهوه وه له تورکهکان داوا بکات که سنووری خوئی لهو ناوچهیدا بپازی.

۷ - تهواو بوونی ئاکاری شهر له (ژوئنی ی ۱۹۳۲) دا

له ۲۶ مهی ۱۹۳۲ هیزی عراق هیرشیکی تازهی دژی شیخ ئهحمده دهست

پێ کرد، که دهگوتری ئاخیرین پهلامار بوو شهو هێرشه که له ئاکاما ره سهرکهوت، شهو هشی سهبارت بهوه بوو که هیندی له شهفسهرهکانی ئنگلیزی که سهروکی شهوان بهنیوی ژینیرال هیدلام بوو، هاوبهشیان له شهپر که دا دهکرد. ۹

له شهپره دا هیزی عاسمانی ئیگلێزیش نهخشیکی گرینگانهی ههبوو، جیگای پارتیزانهکانی شیخ شهحمه دی بۆمباران کرد وه بۆ سنوری تورکیا ههلیان برین، له ئاکاما شیخ شهحمه، چاره ی نهماو بهخویو چوارسه د کهسه وه له ۲۱ ژوئیی ۱۹۳۲ پهنا ی بۆ تورکهکان برد: ۱۰

شیخ شهحمه دیان نارده شاری قوس تهمن تهنبه وه، لهوێرا بۆ ئیدرین دوور خراوه لهوکاته دا حکومهتی تورکیا ۱۰ پیاوی له کوردهکانی که له شوێشی ئارارات دا بهشداریان کردبوو، وه یارمهتیان دا بوون وه له دووای شهپر که پهنا یان بو شیخ شهحمه هینابوو، له دار دا ۱۱.

بهوچه شه جوولانه وهی شیخ شهحمه دی بارزانی دووایی هات، وه له دوولایان بهگوناه بار دهناسرا واته ههم له لای تورکهکان وه ههم له لای عراقی کانه وه و پێیان کوت که نابێ بههیچ جوریک بگهڕێته وه بو ناوچهی بارزان. وه حهقی نه که به هیچ چهشنیک لهباره ی شهپر که ی دا قسان بکات و دهنگی ده ریت.

۸- سهر بزیوی و شوێشی مهحمه ده سهدیق و مهلامسته فابارزانی

پاش دامرکانی شهوشه ره، له سه ر شهوشه را حکومهتی عراق تووانایی شهوه ی نه بوو که هیمنی و ئاشتی واته (سولح و ئاشتی عهره بی) له کوردستان ی عراق دا به رێوه بهری له ئاخری سیپتامبری ۱۹۳۲ مودیری ناوچه ی شه مزینان له تورکیه، له ره فیقی هاوتای خوی له ناوچه ی مازوری بالادا داوخووازی کرد که چاوپێ کهوتنیکیان له سنوری تورکیا له بیروخ، سهبارت بهوه ی که بازارنیکان له کیوهکانی مانکولاه وه جهنگه لهکانی روبار ئهل جاجی بهگدا سهر بزیوی ده کهن هه بی. ۱۲

له ئاخری ۱۹۳۲ دا تورکهکان، کوردهکانیکی که له گهل شیخ شهحمه پهنا یان هینابوو ئازاد کرد له نیو شهوانه دا موحه مه ده سهدیق و مهلامسته فاش

لهگهڵ بوون، که ئەوانه ههموویان گه‌رانمویه ناوچهی بارزان وه شه‌ری گرێل لایان ده‌س پیکرده‌وه له ۲۲ی دی‌سامبری ۱۹۳۲ دا له می‌رگه‌سوور ژووداوه‌یه‌ک قوما . وه له مانگی ماری ۱۹۳۳ ئەو دووبرایه به‌خوێان و ۳۰۰ که‌سه‌ی شه‌رکه‌روه هیزی ده‌وله‌تیان تنگا و کرێ وه له‌کاتی که‌دا هیزی حکومه‌تی عه‌راق که ده‌چوو بۆلای ئاوایه‌کانی سنور، له خاکی تورکه‌کان دا، له جنوبي ده‌شتی گوواندا له ۴۰ کیلومتری شمالي رۆژ ئاواي خاکی بارزان، دامه‌زرا بوون .

ئینجا فه‌ی سەل پادشای عه‌راق به‌تایبه‌تی له بالۆیزی تورکیا له به‌غدا یه‌دا داخووازی کرد که پێویسته ده‌وله‌تی تورکیا لهو کاره‌ساته‌دا هاوبه‌شی بکات ئەو کاره‌ چهند مانگی که‌ بێ‌ده‌نگه‌ی لیکرا وه تا ۸ی سی‌پتامبری ۱۹۳۳ باسی لی نه‌کراوه تورکه‌کان هیزیان لهو نانچه‌یه‌ دانهبوو .

ده‌گونجی بلین که ماوه‌ی ۴۰ سال خه‌باتی بارزانیان، به‌تایبه‌ت به‌سه‌روکایه‌تی ژینیرال بارزانی مه‌لامسته‌فاو موحد سەدیقی برای که پاشان درێژه‌ی پێدرا، له‌وه‌ی را ده‌ستی پیکرا وه‌هیزی بوو واته بارزانیان کاتی که له سالی ۱۹۳۲ دا په‌نایان بو‌تورکیه‌برد، هیندیکیان ئەس‌له‌ه له ژیر خاک‌دا شاردبووه، وه سه‌ره‌تای شه‌ری دووايه‌ی بارزانیان هه‌ر به‌و چه‌ک و ئەس‌له‌حه‌یه‌ بوو وه هیزی بارزانیان له به‌هاری ۱۹۳۴ دا ئاماده‌ی شه‌ربوون . ۱۳

ده‌گوتری بلین که هه‌رچهند ئەو دوو برایه که له هه‌وه‌لی سالی ۱۹۳۴ دا که له‌ولات بو ناسریه‌ دوور خرابوونه‌وه، به‌لام هیستا هیمنی بو ناوچه‌ی بارزان نه‌گه‌را بووه، چونکه له‌ناوچه‌ که‌دا خه‌لیل خوشه‌وی ئەفسه‌ر وه یه‌کێک له خزه‌مکانی نیزیکی بارزانی وه ئالۆ به‌گ مامی دایکی تا سالی ۱۹۳۶ (مانگی ماری) سه‌ریان بو‌ده‌وله‌ت داننا، وه له‌نه‌هینی دا گوێزقولاغ ببوون که کاتیان بو هه‌ل‌که‌وی وه‌دژی ده‌وله‌ت هه‌لسته‌نه‌ سه‌ری . ۱۴

فه سلی ۸

شۆرشى دەرسىم

پاش سالى ۱۹۳۲ كوردەكانى توركييا لەلايەن حكومەتەوہ زۆر لە فشار دابوون بەبى روحمى تاوان بار دەكران و، نازەحتيان دەكردن وە ھەموويان لە تەنگەبەرى دابوون، لە ئاكاما دانشتو كوردەكان كەس نەى دەتوانى لە سنور نزىك بەبى تەوہ وە سنور بە تەواوى بەستراوو.

بەلى ئەو پرسىيارانە دەھاتنە پيشى كە ئايا دەھا يا سەد، ان وە ھەزار ان كەس كە لە كوردەكان پاش جوولانەوہى ئارارات لە وەلات دوور خرابوونەوہ ئىستا كەچەنديان ماون و لە چكاتيكدان؟! وە ئايا جوولانەوہى دىكە لـ كوردستان لەو كاتەدا ھە بووہ؟ وە سازمانى بەرگري كوردەكان لەنھيئەى دا پيگھات بوو؟ بەلى ئەوانە پرسىاريك بوون كە بى وەلام ماونەوہ.

لە ئاگاداريكدا لەسالى ۱۹۳۴ زاگە ياندرە كە حكومەتى توركييا سەرلەشكر كەنعان پاشا كە فەرماندەى ھيژى دياربەكر بوو ناردە چەژناك، وە لە مانگى ئوتى ۱۹۳۴ دا كيۆەكانى كوردستان بو ماوہى ۸ ژوژ بومباران كرا، تا كوردەكان لە كيۆەكان بى نيئە دەرىژى نيرال كەنعان پاشا ھەروەھا لە سالى ۳۵ - ۱۹۳۴ لە مەعورە تول ئەزىر چەند كەسيك بو چاوترساندن لە داردراوہ دەبى چاوہ ژووانى شۆرشى دەرسىم لە ۱۹۳۷ دابكرى كە توركيە نەى توانى بيشارپتە وە.

۱ - نەخشەى عابدين ئۆزمان بو گووانى نەتەوہى كورد.

بە شوينى ئەوہدا چەن مانگ پاش، سەرسىخورو، پشكنينەرى ناوچەى

روژ ههلات پیاویکی رامیاری تورک به نیوی عابدین ئۆزمان به دهولەتی ڤا گه یاند که ریڤدات که له ناوچهی کوردستان دا بو گوڤانی ئهو گهله چاره سهریکو، نه خشه یهک بهر پۆه ببرد ری.

دهولەتی تورکیه له سالی ۱۹۳۲ دا له کانگای دانشتگی یاسائی دا، سهلماند بووی که یاسای دژی کوردهکان له رۆژههلاتهوه بوروژاوا به رۆهه بچی. وه ئهو نهخشتهیهو، یاسایه به تورکهکانی رۆده دا که بیئه ناوچهی کوردستان، وه جیگای کوردهکان بگرهوه وه له ئاکام دا له دهورووبهری به حری وانو، دهشتی مووشی دا جیگیر بن، وه ههروهها ریی ئاسن بکیشری وه ریگاگان قیل ریز بکری.

ئینجا بو ئهوهی که کوردهکان له سهر ریی وشوینی خویان لابدهن، له بهروهه گوتهیان که کوردهکان له مندالی ڤا نابی به زمانی خویان قسه بکهو، زمان بکهنوه، به لکو پپوسته به زمانی تورکی بدوی و ئهواره دهی له تهواوی گوندو، و لاتی کوردستان دا بهر پۆه ببرد ری. سهر ئه نجام عابدین ئۆزمان پپیش نیاری کرد که سیستمی قهزائی تاییهتی دابندر ری که تهواوی عهشیرهتی ناسراو له ژیر چهتری ئهو یاسایه دابن، وه قازی تاییهت بو چاره سهرکردنو، بهریوه بردنی ئهواره له هیچ شتیک دریغی نهکا. ۳

۲ - یاسای سالی ۱۹۳۷

له ئاخری سالی ۱۹۳۷ حکومهتی تورکیه یاسای تاییهتی مهجلیسی بهوجه شنه که چاوه رروانی دهکرا بهر پۆه ببرد: کار به دهستان و عیدارهکانی کشوهری حوکمیان نهما، یاسای چهنگی بو بهر پۆه برونی حکومهتی نیزامی: "کارتی سپی" درایه دهستی نیزامیکان بو ئهوهی که ههر کار پکی که پپیان خو شه ئه نجامی بدن.

بهوجوره حوکمی مهرگی تهواوی عهشیرهتهکانو، دانشتووی و لات ئیمزا

کرا بو.

تهعلیمی زمانی کوردی وه ههروهها ههموو زمانیکی خارجی جگه له زمانی تورکی له ناوچهی کوردستان دا بهرگری لی کرا وه خویندنهوهی ههموو پهرتوک و نوشتاریک جگه له کتییی تورکی پپیشی گیرا. ۴

له بههاری ۱۹۳۷ له شاری ده رسیم ئهو ئاکارو کردهوهیه به چهشنیکی

گرنگتر بەرپۆه بردرا، تەنانت رۆژنامەیی سون تی لی گراف که له قووس تەن تەنیه دەردەچوو، وه وه لایەن گری دەولەت بوو بۆ وهلاتی کوردستان دەهات، مەبەست به خەتایەکی چووک نەیان هێشت چاپ کړی وه له ۲۳ مەیی ۱۹۳۷ دا بەسترا. سەرئەنجام مەسەلەیی ئازاوهو، بزوتنەوهی ئەوکاتەش نەزان دراوه که چۆن بپۆه وه سەروک و راپەرێان کێ بووه، واتە ئەوهش وهک شوێشی سالی ۱۹۲۵ نەزان دراوه لەگشت دا سەروکهکان چ کسانیک بوون.

۳- سەید رەزا (۱۹۳۷-۱۸۶۲)

پیاوه دیپلوماتەکان و، راپەرێانیکێ که له پوستی ئیدارەیی شاری ئانکارا دابوون، کاتیگ که جوولانەوهو، راپەرێانی دەرسیم دەستی پێکرا نەیان دەزانی که راپەرێان سەروکه کهی کێه هێندیک پێیان وابوو که سەید رەزا یەکیکه — "سەروکی ناوچه" واتە سەروکی مەزەهەبی دەبی بی.

ه دوکتور نوری دەرسیمی تەنیا نووسەری پەرتوکی دەرسیم، که به درێژایی سالیکان لەگەڵ سەید رەزا ژیاانی راپەرێان بوو، وهشان بەشانی وی خەباتی کردوه، بەداخهوه زۆر به گه مۆکۆژی ئەو بەسەر هاتەیی نووسیوه.

به چەشنێکی دوکتور نوری گێراوێته وه، و نووسیویتی، سەید رەزا، کۆری سەید ئیبراهیم بووه که ئەو پیاوه سەروک عەشیرەتی حەسەنانه که لە رۆژئاوای دەرسیم دا ژیاوه که ئەو عەشیرەته یەکی له هەره عەشیرەتەکانی به ناوبانگی ناوچهکه.

ووشە "شیخ" له نیو کوردە شیعهکانی دەرسیم دا به "سەید" نیووه بردرا وه هەروەها له نیو ئێران و، تورک دا به هەردوک نیو ناسراوه؟

سەید برایم که له ئاواشی دەری ئاھری ژیاوه، له نیو خەلکی وولات دا له حۆرمەتو، رێژێکی تایبەتی کهلکی وەرگرتووه، به مۆفیکێ راپەر ناسراوه.

ئینجا سەید رەزا یەکیگ له چوار کۆزانی سەید برایم بووه که تەمەنی لەهەمووان چوکتەر بووه. وه زۆر له لای بابی خوشەوێست بووه.

سەید رەزا دەرسی زانایەتی و مەلایەتی له لای مەحمیت عەلی ئەفەندی خۆیندوه که یەکیگ بووه له زانایان و، مۆفیکێ مەزھەو، به نفۆزی ناوچهکه.

ئهو زانایه که سید رهزای تهعلیم داوه، زۆر له سهر وی ئهسهر و نفوز داناوه وه به تایمته له مهسهلهی نهتهوایهتی وای گویی پز کردبوو که هوی دابووه. پاش ئهوهی که بابی کوچی دووایی کرد، سیدهرهزا مههسته به ووتهوه، وهسییهتی بابی خیی گرتوتهوه، وه له گوندی ئاغداد نشته جی بووه که ئهو ئاواویه له داوینی کیوی تۆژیکه.

شهرحی حال سیدهرهزا وانیشان دهدا که ئهو پیاوه ئاکاروکردهوه (، رینی و شوینی تهواوی کوردایهتی له سووروشته دا بووه" مروفیک بووه خوشخولق که خزمهتی بهخهלקو، نهتهوهکه کردوه، خهלקش سهبارته بهوه حورمهت و، ریزیکی تاییهتیان بو گرتووه.

بهشوینی شکانی شوژی شیخ سهعید لهسالی ۱۹۲۵، سیدهرهزا به پهنا بهره کوردهکان خزمهتی زور کردبو خهלקی لاواندبووه. ۶

نامهیک که له ئارشویی وهزارهتی دهرهوهی ئینگلیسروهدهرخراوه، تهواوی ئهو ئاکارانهی که لهسهرهوه گوترا دهسهلمینی وه دووپاتهی دهکاتهوه که بهراستی سیدهرهزا مروفیکی زانا و زووناک بیر بووه: له بهیانیهکی که راپهرینهکی دهرسیم بلاوی کردوتهوه، و ئاشکرا بووه، که سیدهرهزا مروفیکی نه بهزه وله هیچ شتی ترسی و باکی نه بووه. ۷

۴ - "مانی فیستی" سیدهرهزا

له میژ ساله واته به دریزی حکومهتی تورکهکان، له و لاتی کوردستان دا کوردیک نهی توانیوه که روژنامهی بخوینیتهوه وه بهزمانی کوردی زگماکی خری بخوینی و، بنوسی وه پهرتوکیک له چاپدات، وه یان به زمانی خووی ووت و، ویز بکات. ههرهها خهלקی کوردی وهلات بو ناوچهی ئاناتولی دوورخراوتهوه که بهراستی وهلاتیکی بیئاوه، وه زهویوزارهکانی بهکهلکی هیچنایه. ئینجا ئهوهکه له تاقم تاقم له بهین چوون. له ناوچهی دهرسیم دا حکومهت ههولی داوه، تی کوشیوه که بهههر چۆنیک بیت (نفوزبکات) وه خهלקی له چیوتی و ناژهحهتی دا بنی وه زولم و ستهمیان زیاتر به سهر داسهپینی. ئینجا له بهرامهرهوه موودژی و نالهباری دا تهنا ته لهوه لاتی دوورخراوه دا کوردهکان دهستیان داوته چهک، بو

ئهوێ که وولاتهکیان بیاریزن و، مافی بهشخواری خویان وههست خههوه و بهرگری لی بکهن. نمونهی ئهو بهرگری و ههلسنه، راپهرینی ناوچهی ئارات له سالی ۱۹۳۰، وه ناوچهی زیلان و، بایمیزید بووه که له زابردوودا دیتراوه. ههرچهن ماوهی سی مانگه شهزیکێ بی ئهمن و، نابهرانبهر لهو ناوچهیهدا دهستی پێکراوه، وه سهروکهکانی حکومهتی تورک به بۆمی ناپالم و، گازی سهمی وولاتی کوردستان بۆمباران دهکات، بهلام لهسر ئهواره ساتهشرا هیستا نهی تووانیوه سهرکهوی، تهنانهت تووشی ناکامی و، شکانش بووه، له بهرانبهر ئهو بهرگریو، راههستانهی ئیمه، فزوکهکانی تورک ئاواشی کان بومباران دهکاو، زن و، مندالی بی تاوان دهکوژی و، پووحمی بهو نهتهوهچهوساوهیه نایه، وه خهکی بی سوچ و تاوان له ولات دهردهکاو، دووردهخاتهوه.

به ندیخانهکان تا قورقورۆچکه له بهندی کوردهکان پڕبووه. وه دهستهدهسته پیاوه پڕوناک بیرهکان تیرهباران دهکری و، لهداردهدری.

سی میلیون کورد که له تورکیهدا دهژین، مههستیان ئهوهیه که بهزمانی خویان بخوین و، بنوسن، وه له هیمنی و ناشتی دابن، ئازادیان ههبی داب و، روسم و، فرههنگ و، رهگهزی خوی بیاریزی. ئایا بهراستی کوردهکان کهداوای مافی بهشخووراوی خویان دهکهن، دهبی له کن ئیوه تاوان باربکری؟

دهبی دهولت بهسر تهواوی ئهو ئاکارو زهوشانه که داوا دهکری دواوی پێ بێتی، تا ئهو گهله نهجیه لهژیر زولم وستهمی نهتهوایهتی بیته دهری و، پرزگار بیته.

"ئاغای وهزیر من له ناخی دلهوه ئهوقسانه دهکهم، هیوا دارم ئی حساسات و، سروشتی دهروونی من سهبارت بهوه بهسلیمیندری وه قهبول بکری وشی تر...

ئیمزا - ژنی نیرال ایسمی ده رسمیم - سهید رهزا

۵ - ههوهلین ئازاوهی (۱۹۳۶)

دوکتور ده رسمیمی که یهکیگ له خهبات گیرهکان بووه، گیراویتهوه که ههوهلین شوژش له سالی ۱۹۳۶ دا کاتیگ که هیزی تورکهکان له نیو شاری ده رسمیم

که دهیه ویست له هیندی جیگادا خوږه پي بدات، دهستی پیکرا .
به شوینی ئهوه دا سیدرهزا به سزوک عهشیره تهکانیکی که دهیانه ویست
دژی دهولت به رنگاری بکهن رای گه یاند که ئاماده بین .

له ژۆژیکی سالی ۱۹۳۶ دا که دیاری نهکراوه، چرۆژیکه سیدرهزا له گهل
عهیدوول لاثالپ دوگان که فهرماندهری ناوچهی ئهل عزیز بوو، چاوپیکه وتنیکی
به جی هیئا . ههروهها سیدرهزا لهوکاته ناسکه دا ویستی که دوکتور نوری دهرسیمی
بو وولاتی ئوروپایه بنیزی، تا بهوجوره لایهن گریو، چاوه دیری جیهانی له
کوردهکان پتر بکری . ۸

ئینجا زۆری پي نهچوو که ژینیرال ئالپ دوگان دهستی به هان دان له نیو
عهشیره تهکانی کورد دا کردوه پي راگه یاندن که ئیوه ده توانن ۲۰۰۰۰۰ تههنگ
ئاماده بکهن .

ههلبهت مه بهستی کوتنی لهو پي راگه یاندنه ئهوه بوو که کوردهکان خو به خو
به رنگاری یه کترین .

وه بهو چهشنه راهزینه که له نیو بهرن، ئهفسه رهکانی دیکهش ووتهی
ئالپ دوگانیان سهلماندو، ددانیان پي داهینا .

به شوینی ئهوه ئاکارو کردهوه دا، تورکهکان له دهرسیم سهربازخانه یهکی
دیکهشیان دانا، دانانی ئهوه سهربازخانه یه بوو به هوێ ههوه لاین به رنگاری :
له دوو لایانهوه بو . چهک کردنی ئهوه سهربازخانه، کوردهکان دهست به کار
بوون .

هاوکات له گهل ئهوه ئاماده گبی کوردان، سیدرهزا له ژینیرال ئالپ
دوگانی ویست که ئاگاداریکی که له بابته چهکهوه داویتی به تالی بکاتهوه وه
له شاری دهرسیم "ئیداره یهکی ناوچهی که قازانجی خهلکی کوردی له بهر
چاوبی" بنکاتهوه .

بهلام وهلامی ئهوه گوته یه زۆرزوو دراوه، وه به پيچهوانه ی ئهوه، ههنگی
له هیژهکانی ژاندارمهری نارد ههرسیم وه به دووایوی دا هیژی ۹ چهکدار
له سنووری دهرسیم سهنگهری لیدا . فزۆکهکان به ژۆژ دهسیان به سوورانهوه،
ناسینی جیگاوه، پهناو پهسیوی کوردهکان کرد، وه به چهشنیکی زۆر دژدانه ئاکاری
خویان نیشان دا . بهلام به هاتنی زستان کردهوه ی نیزامی له بهر سهرماوسول

کورتە ی پێهات و، راوهستیندرا، وه ده‌رسم هه‌روه‌ها له‌ حاله‌تی گه‌مارۆدان ی سهربازانی تورک داماوه‌ . !

۶- مه‌به‌ستی فه‌وری راپه‌ڕینی ۱۹۳۷

توانه‌وه‌ی به‌فری سالی ۱۹۳۷ ڕێده‌ستی به‌وه‌دا که‌ تورکه‌کان هیزی خۆیان به‌ بیانووی چه‌ککردنی عه‌شیره‌ته‌کان ئاماده‌ بکه‌ن، به‌تایبه‌ت له‌ ناوچه‌ی مازژیزت دا . له‌ به‌هاری ۱۹۳۷ دا، برائیه‌براهیم یه‌کێ له‌ کور ه‌کان ی سهدره‌زا له‌ شاری هۆزات بو‌ گه‌ت و، گوپه‌کی عادلانه‌ له‌گه‌ل پیاوه‌کان ی ده‌ولت له‌ستادی هیزی ناوه‌ندی تورکه‌کان حازر بوو، ووت و، وێژ ده‌ستی پیکرا برا ئه‌براهیم داوای کرد که‌ ئاگاری نیزامی راوه‌ستیند ڕێ به‌لام له‌ گه‌ژانه‌وه‌دا له‌کوژبنیک ڕا له‌ نه‌کا و شه‌فسه‌ره‌ تورکه‌کان، له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیک له‌ عێلی کورگان که‌ ده‌ولت خوواز بوون ده‌ست ڕێژی لی‌ ده‌که‌ن و ده‌ی کوژن . کوشتنی برائیه‌براهیم سه‌ره‌تای دووژمنایه‌تی تازه‌ی له‌ نیۆ کورده‌کان ی ده‌رسم دا وه‌دی هینا .

سهدره‌زا ناوچه‌ی کورده‌کان ی کورگانی گه‌مارۆدا، وه‌ پێی‌راگه‌یاندن که‌ کوژراوه‌کان بده‌نه‌وه‌، وه‌ هه‌روه‌ها ئه‌و ئاگاره‌ بێ‌تاوان نامێ‌نێه‌وه‌، وه‌ ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ ئه‌و کاره‌یان کردووه‌ پێویسته‌ بکوژینه‌وه‌ وه‌ ده‌ولته‌ش که‌ ده‌یه‌وێ قاتله‌کان خه‌لات بکات ده‌بی له‌و کاره‌ ده‌ست هه‌ل‌گری .

۷- سه‌رکوت کردنی راپه‌ڕینه‌که‌ :

تورکه‌کان به‌ گورجی هیزیکی گه‌وره‌ دنی‌رنه‌ ناوچه‌ی شورش، واته‌ هیزی یارمه‌تی ده‌ری تیپی ۷ له‌ دیاربه‌کره‌وه‌، شاره‌کان ی ئورفا، سیرت، وان، ئه‌ل عمه‌زیز، ده‌گری وه‌تیپی‌ ۶ ده‌چیته‌ ئاده‌تا .

ئه‌و دوو هیزه‌ گه‌وره‌یه‌ کورده‌کان هه‌ل‌ده‌برن بۆلای جنوب، وه‌ مانۆرێکی ده‌ده‌ن و، بولای سنووری کوردی سووریه‌ ده‌چن . له‌وکاته‌دا شیخ‌عه‌بدوره‌حیم یه‌کی له‌ براکان ی شیخ‌سه‌عید که‌ له‌ ناوچه‌ی پالو بوو، له‌گه‌ل تورکه‌کان تووشی شه‌ر ده‌بی، وه‌ ده‌کوژری، کورده‌کان ده‌شکین . ۱۰

به‌شوینی ئەوه‌دا تورکه‌کان بۆ سەركوت‌کردنی كوردەكان دەچنە ئەرزه‌جام ، هیزی عاسمانی بۆ لەنیو بردنی سەیدەرزا ئاكارى درێدانهی خوێ دەست پێ‌دەكات ، فرۆكه‌وانێك به‌ نیوی سابى‌هه‌گوگسین كه‌ به‌ چه‌شنیكى زۆر درێدانه ناوچهی دەرسیم بومباران دەكات! ، به‌وه‌یه‌وه "خه‌لات ده‌كری" وه‌ بۆ هه‌وه‌لین كه‌رەت ده‌بی كه‌ هیزی تانك له‌و شه‌ره‌دا له‌گه‌ل فرۆكه‌كان هاوكاری ده‌كهن .

۸ - ووتو، ویژ

سەرئەنجام سەیدەرزا ئاماده‌گی خوی بۆ ووتو، ویژ له‌گه‌ل ژینرال ئالپ‌دوگان‌ى‌ راده‌گه‌یی‌نی^{۱۲}

له‌و ووتو، ویژه‌دا سەیدەرزا له‌ سەر‌ه‌تاوه‌ گوتی ، ئەگەر بێتوو مافی نه‌ ته‌وايه‌تی كورد به‌چاكی‌وه‌ به‌رێژ و حورمه‌ته‌وه‌ ، له‌به‌رچاوبی‌ت‌وه‌ هه‌روه‌ها له‌ دادگا‌یه‌ك دائه‌و كه‌نسانه‌ی كه‌ كۆره‌كه‌یان بێ‌گوناح كوشتووم محاکمه‌مه‌ بكرین ، منش حازرم كه‌ ئەفسه‌رو سەربازە‌كانی‌كه‌ به‌ دیل‌گراون‌وه‌ سازوبه‌رگ و شتمه‌کی‌كه‌ گرتومانه‌ بی‌ده‌ی‌نه‌وه‌ .

به‌لام ژینیرال ئالپ دوگان داوای ۸۰۰۰۰۰ تغه‌نگی‌ ماو‌زی‌ر له‌ سەیدەرزا ده‌كات وه‌ سەیدەر‌زاش له‌ به‌ران‌به‌ر ئە‌وه‌دا‌ویه‌دا هه‌یچ‌شتی‌ك ناسه‌لمێ‌نی

۹ - نفوزی‌ عه‌لی‌ شیرۆ ، كوشتنی‌وی

م‌رۆ‌قی‌كه‌ ئازاو ، نه‌به‌زو ، به‌راوته‌دبیر ، وه‌ می‌شکی‌ بیره‌كه‌روه‌ی‌ نیزامی‌ كورد ، به‌ نیوی‌ عه‌لی‌ شیر كه‌ پیاوی‌كه‌ی‌ زانا بوو ، ناوبانگی‌ هه‌بوو ، وه‌ ده‌گوترا كه‌ ته‌واوی‌ نه‌خشی‌ ئە‌و شه‌رانه‌ به‌ده‌ستی‌وی ده‌كیشراو ، به‌رپۆه‌ ، ده‌چوو . عه‌لی‌ شیر له‌ ناوچه‌ی‌ عومرانی‌ نزیک‌ی‌ كو‌ش‌گیرئ ، له‌دایک‌بووه‌ كه‌ ئە‌ویش‌ وه‌ك‌ شیخ‌زه‌زا له‌رێزه‌ی‌ عه‌شیره‌تی‌ حه‌سه‌نانه . له‌ مه‌دره‌سه‌ی‌ سی‌واس‌ دا خوێ‌ندوو‌یه‌تی‌ له‌زه‌مانی‌ سولتان‌ عه‌بدو‌ول‌حه‌مید‌دا هۆنه‌ری‌ك بۆ كه‌ هه‌ل به‌ستی‌ جووانی‌ نه‌ته‌وايه‌تی‌ ده‌گوت . پیاوی‌كه‌ی‌ زانا خوێ‌ندوارو ، ئە‌دی‌ب بووه‌ ، پاشان‌ بو‌ته‌ نووسه‌رو ، زایه‌نی‌ مسته‌فا‌هه‌گ سه‌روکی‌ عه‌شیره‌تی‌ كو‌ش‌گیرئ ، وه‌ پاش‌ ئە‌وه‌ی‌كه‌

ئوبه گه له لایهن حاکی دهرسیمهوه له دار دراوه، به نیوی جی نشین وقه یوم
رابه رایه تی بووه و کوری مسته فابه گی رابه ری کردوه.

علی شیر که نفوزیکی گه وره ی له نیو عه شیره تی کوش گیری دا هه بوو،
دهیه ویست که یه که تی له نیو ئه وان دا به هه ست بی نی.

به شویی ئه وه که زووسه کان له سالی ۱۹۱۷ دا له ناوچه ی تورکه کان
پاشه کشه یان کرد، تورکه کان مه به ست به وه ی که علی شیر نه خشیکی گه وره ی له
ناوچه ی لواسیک دا ده گیرا به مومه به سته ی که له کاری دهرسیم دا خوتی وه رنه دا،
چاویان ده قووچاند، دهنگیان نه ده کرد.

به لام به پیچه وانه ی هه لوپیست و مه به سته ی تورکه کان، علی شیر زور
به گرنگی خوی له رابه رینه که ی دهرسیم وه ردا وه له هیه چه شنه ئاکاریک که به
قازانجی کورده کان بیت، کوتائی نه ده کرد وه به ئاشکرائی بو سرکه وتتی ئه وان
تی ده کوشی.

له سالی ۱۹۲۰ دا بوو به ئه ندای کوری "کوردستان ته عالی جه م عیه ته ی"
له شاری قوس ته ن ته نه ده دا. وه هه روه ها داوای کرد که لکیک له و کوپه له شاری
ده رسیم دا داند ری.

له سالی ۱۹۲۱ دا عه رز حالیکی به تیلی گرام بو ده ولت نارد که دهیه ی
له کون فرانسی سیور دا Sevre به شداری بکات.

ئینجا له شۆرش ناوچه ی کوشگری دا به گرنگی هاوکاری ده کات. له لایهن
حکومه ته وه حوکی کوشتنی وه ده رده که وی. به لام خوی رزگار ده کات و، هه ل دیست
۱۳ له سالی ۱۹۳۷ دا علی شیر نه ته نیا هاوبه شی له ئاکار وکرده وه ی نیزامی
ده کرد، به لکو له زئی ده سته ی هه مووچه شنه ئاکاری نووسین واته له ریگای رامیاری و،
ویژه وه ریوه، خهریکی خه بات بوو، وه هه ل به ست و، ووتارو، مانی فیستی ده نووسی
وه له خه لکی داوا ده کرد که له ده وره ی سهره زه کو ببنه وه.

له مانگی ژوئن ۱۹۳۷، سهره زه داوای لی کرد که بو عیران یان بو
عراق په نا به ری وه له وی له گه ل پیاوه رامیاریکانی ئینگلیس، یان فره انس ه چاوی
که وتتی هه بی وه رابه ئینی که له نیو کورده کان ی تورکیه، وه ده ولت نیونجی
بنو، چی دیکه نه مه لئ ئه وبرا کوژی ده ریژه ی بی بدری. ئینجا هه ر ئه وی شه وی
که دهیه ویست ئه وه سه فره بکات، به هان دانی ژینرال ئالب دوگان له عه شکه وتی

ئاغداد دا که ستادوکانگای ناوهندی کوردهکان بوو، بدهستی نهوهی سیدرهزا که نیوی راهبر دهبیئت دهکوژری ئهوکوره دهپیش دا بی لایهنی خوی زاده گهینی، بهلام لهبنهوه لایمن گری تورکهکان بووه.
لهنیو چوونی عملی شیر زۆربهیهکی زۆرگهوهی له راپهژینی کوردهکان دهدا.

۱۰ - تهواو بوونی ئاگاری نیزامی

له ئاخری ژوئنی ۱۹۳۷ دا تهواوی خهڵکی شاری ئانکارا دهیان گوت که راپهژینی دهرسیم پاش ئاخیرین تاقم که له ۲۴ی ژوئن دا بهرگری دهکرد، تهواو بووهوتیک شکاوه.

نهزاندراره که زهرهروزیانی ئهوشه ره چهنده، بهلام پیاوه رامیارهکانی رۆژئاوا گوتیانه که هیژی عاسمانی و، ژاندارمری زیانیکی "گهوهیان" لی کهوتوه. خاوهن کاریکی دهولهتتی که له دهرسیم را گه رابووه وهووت و، ویژیان لهگهڵ کردبوو، گیرابوو یهوه که پیاوه رامیاریکانی ئینگلیس له ئانکارا پییان وابوو که ژینیرال ئالب دوگان ئهوسال بههیاوی ئهوه نهبوو که تهواوی راپهڕینهکی کوردان تیک بشکینی، وه دهرسیمی بگریتهوه، دهیهو بیست بو سالی داها توو ئهوه کاره بکات. ۱۴

پاش مهرگی عملی شیر، کانگای بزوتنهوهی کوردهکان بۆلای ناوچهی بهختیار چوو بهلام تورکهکان لهو ناوچهیهش دا زۆر بهبی پرووحمی کوردهکانیان دهکوتان، جهنگهلیان لی ئاور تی بهردهدان، وه سهروکی ئهوه ناوچهیهیان به نیوی شاهین کوشت.

له دۆلی دیکسوردا چهن ههزار پیاو، ژنو، مندالی بی سووچ و تاوان که پهنایان بو ئهشکهوتهکان بردهبوو، تورکهکان زاری ئهشکهوتیان لی گرتن و، ئاوریان تی بهردان یهکیک له کور هکانی سیدرهزا که نیوی حسین پهسیک بوو وه برین دار بوو، دایکی دایه دهستی ئهفسهڕیکی تورک که بی باته ئهله عهزیر ناسۆرهکانی دهرمان بکات، بهلام لهژیر ئهشکههنجهدا، لهنیو چوو لهونیوه دا عهشیرهتهکانی وهک قوره شهوه کورگان که له شهژدا هاوبهشیان نهبوو، وه لایمن گری له هیچ لایهک نه دهکرد، بهلام کوشت و کوشتاریان لی کراوه رۆوحمیان پی

نەکردن، مالو، مندالیان بە، ئەخسیر دە گرتن و، دەیان کوشتن وە مالو، خانووێان ئاور تیج بەر دەدان.

ئینجا لە جەنگی شەرو کوشت و بژین دا جیگای سەیدەرزا دەبین نەوه، هیزی عاسمانی بوومبارانی دەکات، بەلام خو پەدەستەوه ناداو، وە لە گەمارو خوی رزگار دەکات وە بو لای ئواسیک هەل دئ لەو بەینە که سەدان کەس کوژرابوون کورانی سەیدەرزا و سئ نەوهی دەدیتران.

سەیدەرزا که بو شاری ئواسیک چوو بوو شارەکه لە لایەن تورکەکانەوه لەلای کوزولکا و گەمارو درابوو و رزگار کردنی ئەو شارەزوور بەنرخ بوو، بەلام سەدان کەش لەوئ دەکوژری که لەنیو ئەوان دا (خیزانی چوکی سەیدەرزا و چەن که سیک دیکەش وە هە روەها کوژەکانی و سئ نە وی لەنیو چوون.

۱۱- گرتنی سەیدەرزا

سەرئەنجام سەیدەرزا بە چەشنیکی زوڕ خراپ لەداو دەکەوی. وەک که کوردەکان گیراویان نەوه، حاکی ئەرزەنجام لە مانگی سەپتامبری ۱۹۳۷ دا ئاگادرایکی دا که حکومەتی تورک دەیهوئ بە داخووازەکانی کوردەکان دان دابیئ وە ئەقە راوەستیئ. وە هەر وەها زای گەیان دبوو که زەرەر و وزیانیکی که لە خەلکی کورد کەوتوو، دەوڵەت دەی داتەوه. ئینجا سەیدەرزا بە بونە ی ئەو راگەیان دئەو، بەیان نامەیه که لە لایەن حاکی ئەرزەنجام درابوو بووت و، وێژ دێتە شاری ئەرزەنجام، که دەس بەسەر دەکریو، دەگیری (۵ سی پتامبری ۱۹۳۷) ئەو گرتنە کاتی کەبوو که لە کوشتی ئوستانداری دێتە خواری.

سەیدەرزا کاتی کە لەسەر پلەکانەکانی ئوستانداری دەهاتە خواری ئیەو "رستەیه" دەلی: ئەی حکومەتی تورکی درۆزن و، بی شەرف، ئاوانا پیاو نە دەم گرن.

لە کاتی محاکەمەتی دا لە ئەل عەزیز دەوڵەت هەولێ دا که بە سەیدەرزا "بەسەلمینی" که لە گەل دەوڵەتی شۆرەوی کەین و، بەینی بوو، وە یارمەتی چەک و ئەسلەحمو، سازوبەرگی نیزامی لی وەرگرتوو، وە ئەفسەرائی سوویەت لە نیپان دابوو، بەلام سەیدەرزا ئەوان وە درو دەخاتەوه وە دەنگی خوی دەردەبریو، دەلی من تەنیا پشتوانم گەلی کورد بوو، وە بە درێژایی سالەکانی

خەبات دا بۆ قازانجی بەرزى خەلکی کورد حەولم داوہ لە دەرهوہ کەلکم وەر نەگرتوہ بەلام بە داخوہ ناکام ماوہ تەوہ!

لە ئاکام دا لە ۱۴ ی مانگی نووامیری ۱۹۳۷ پاش چوواررۆژ محاکەمە، ھاوکات لەگەڵ ۱۰ سەرۆکی کورد کە لە راپەرینە کەدا ھاوبەشیان کردبوو، لە ۱۸ ی نووامبردا لە دار دران: کاتی لە داردان ئەو ووتارە بە نرخی گوتبوو:

من ئەوکاتە ۷۵ سالم لە نامەن ژادەبرئ، وە تا ساتیکێ دیکە دەچمە لای شەهیدانی دیکە کوردستان ھەروەک ئاگانان لیبێ، بزوتنەوێکی دەرسیم شکا، بەلام کورد و کوردستان ھەروەھا لە سەر پێی خۆی پراوەستاو، ژیانی خۆی پراوەبوێژێ وە ھەرگز و ھەرگز نامرێ، گەنجەکان بە ھیچ چەشنێک نایەلن ئەو بزوتنەوێیە بکووژیتەو، ئەوان تۆڵەی من دەستیننەو، بژی کوردو، کوردستان، بزووخێ دەزگای زالمەن و، سەتەم کاران، نەفرین بۆوان. ۱۵ ھاوکات لەگەڵ سەیدەرزا، سەیدحسین سەرۆکی عەشیرەتی قوژەیشی وە سەرۆکی عێلی یوسفیان عەلی ئاغا، وە سێ سەرۆک عەشیرەتی دیکە لە داردران چووار سەرۆکی دیکە "مەبەست بە تەمەنی زۆریان" بە سێ ۳۰ سال زندانی سزەمەرگی، وە ۳۳ کەسی دیکە لە کوردەکان بە زیندانی دوورو، درێژ مەحکوم کران، تەنیا ۱۴ کەس ئازادکران. لە ۱۹ ی مانگی نووامیری ۱۹۳۷ کۆرپیکی مەزەبەیی لە مزگوتی کوردان لەشاری دمشەق بەبۆنەی شەھید بوونی ئەو قارەمانانە مەجلیسی دانا وە یادی لێکردن.

شورشی دەرسیم بە داخوہ لە لایەن میژوونووسەکان زۆر بەچاکی پروون نەبۆتەو. تەنیا لەو دووایەدا لە لایەن عەسمەت ئی نی نو لە دانشتگەی تورکیەدا بەوجورە باسی لیکراوە کە: لەوشەرەدا لە ئیئە ئەفسەریک وە ۲۸ سەرباز کوژران، وە ۵۰ کەس بریندار بوون. لە کوردەکان ۲۶۵ کەس کوژران وە ۲۰ کەس زامسدار بوون، وە ۸۴۹ کەس خۆیان بەدەستەوہ دان. ۱۶

بەلام لە ئانکارا لە سەر زاران بوو، کە ئاکاری نیزیامی دەرسیم زۆر گەورە بوو. بە گوتنی سەرچاوەکانی ھەوال دەری کورد کە راکەیاندراو، ژمارەیی قوربانیکانی شەر لە ۴۰۰۰۰ کەس پتر بوو. پاش ئەو شەر خەم باریو، بێ دەنگی و ماتێ لەسەررا سەرتاسەری کوردستانی تورکیەیی داگرت. لە ماوەی ۲۰ سالی ژەبەق، تورکەکان کوشتو، کوشتاریان لە کوردەکان کرد. لە سالی ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۷ کە راپەرین لە کوردستان دا بەردەوام بوو، لە تەواوی سەرۆکەکانی کورد

که بزوتنه که یان را بهری ده کرد، تهنیا ئحسان نوری پاشا نه کوژرا، دهنا تهواوی
 سهروکه کوردهکان، یان له شهزادا کوژران، وهیان له دار دران. هیندی لهو
 سهروکانه له لایهن بیگانه کانه وه هان دران بوو.
 له ئاکام دا کاتیک که عه قاره مانانه له نیو ده چوون، پهرده یهکی ئهستوری
 ته م و غه م به سهر تهواوی و لاتی کوردستان دا ده کیشرا، وه حکومت نهی ده هیش
 ووسته له بهر خه لکی کورد ده ری"

به‌شی‌سی‌یه م

خه بات بو ما فی‌گشتی نه ته وایه تی

فەسلە ۱

۱ - ھەولەن شوڤشی بارزان، ۋە بەھەست ھاتنی خیزبەگان (۱۹۴۳ - ۱۹۴۵)

ماوھەیکە زوری پێ دەوێ ئەتەوھەیکە زیندوو کە لەلایەن قودرەت مەندیکی دەرەو بە زنجیر کێشراپێ، خوێ پرگاربکات ئینجا ئەو ئەتەوھە دەپێ بەتەواوی ھیزوتوانایی خوێمەو، ھەول بەدات کە دژی دوزمنی دەرەو خەبات بکات

بەراستی ژیانی ناوخوای فەلەج بوو، ۋە ناتوانی ئازادی کومەلایەتی خوی رەنپوینی

ک - م

پاش شکانی پاپەرینی دەرسیم ۋە ھەرەوھا لە پێش ھە تیکچوونی "کوماری کوردی ئارارات" لە کوردستانی تورکیەدا کە بەراستی ئیشتباھاتو، ھەلەیان زور بوو، ماوھەیکە بزوتنەو، راپەرین دەمێتەو. ئینجا تەواوی سەرۆکە مەزھەبیکان، ۋە یان راپەرە رامیاریکان، یان لەشەر دا کوژان یان لەدار درانو، تیرەباران کران، ۋە ھەرەوھا کوژەکانی گەنجو، لاوانو، رووناکبیران کە بە نوبەیی خوێان نەخشیکی گەرەیان لە راپەرینەکاندا دەگیرا، ئەوانیش یان لەدار دران، یان نەمان، ۋە یان لەژێر چۆ پۆکەدا مانەو، بەگرینگی چاوەدێریان لێکرا.

لە ئاکامدا دەبوو ماوھە ۲۵ سال درێژەیی ھەبێ، تاکو نەسل و بەرەباییکی دیکە، بتوانی، بئەو، نەپەتی کادری کومەلایەتی کوردستانی تورکیە لەسەر دا مەزینێ، ۋە خوێی لە گێژەلووکەو، گێژا و رزگار بکاتو، نەپەلی بھنکی، پەلەقاژەیی بکاتو، ۋە ھەلەبکەو، واتە لە خەوێکی کە نزیک بە مەرگ و نەمان بوو،

راپهری و هه‌لستی.

له کوردستانی عراق و ئێران دا که کورده‌کان بو ژازادی و، سه‌ربه‌ستی خه‌باتیان درێژه پێده‌دا، سه‌رئه‌نجام وا پرۆن ده‌بووه که که‌م و زۆر خیزبه‌کانی رامیاری به‌ره و ئه‌دئولوژی مارکسیستی ده‌ژۆن. به‌لام له‌وکات و سه‌رده‌مه‌دا پیاویک وه‌ده‌رده که وی که ماوه‌ی ۳۰ سالی زه‌بع له مه‌یدانی رامیاری دا گه‌سی خوی لینگ ده‌داوه کاروباری خیزبه‌کان که ئه‌وه ده‌هات به هه‌ست بێی و، خوی بگری له‌مه‌ترسی و، خه‌ته‌ر باوی.

له‌شاری سوله‌یمانی که نیۆه رووکه‌ی بلیسی ناسیونالیسمی کورد بوو، له‌سه‌ره‌تاوه واته له پێش شه‌ژی هه‌وه‌لی جیهانی دا له پیاوه ئاگاداره‌کان و، ووریا و ژیره‌کان که هه‌روه‌ها که گوتمان، نیویان زۆر به‌زه‌حمه‌ت ناسراوه، ئه‌و راپه‌ژینه هه‌ربه‌وه‌و، درێژه‌ی پێچه‌دراوه، وه سه‌رئه‌نجام چه‌ن تا قمی جور به‌جور له‌چه‌ند ده‌سته‌و، کۆر دا ریک که‌وتوو نوو، پارتیان پیکه‌ئیناوه وه یان سازمانیان دروست کردوه.

"برایه‌تی"

له‌سالی ۱۹۳۷ دوو سازمان که ده‌بنه دووبه‌ش، به‌نیوی کورده نه‌ته‌وه‌په‌رسته‌کان خویان وه‌ده‌ر ده‌خه‌ن.

کۆمه‌لی (برایه‌تی، له‌لایه‌ن شیخ له‌تیف که یه‌کێ له کۆزه‌کانی شیخ مه‌حمود بوو داندرا، که له‌سه‌ر ئاکارو، ره‌وشتی کورده‌کانی کۆمه‌لی قوس ته‌ن ته‌نیه ده‌بزووته‌وه، ئه‌و کومه‌له به‌تایه‌ت له مرۆفه به‌ناوبانگه‌کانی بوورژوازی کورد به‌هه‌ست هاتبوو که بریتی بوون له محهمه‌ده‌س‌دیق شاییس (بابی نوری شاییس) سمایل حه‌قی شاییس (مامی) وه مه‌لا ئه‌سه‌د، مه‌لا ی سوله‌یمانی.

ئه‌و تا قمه‌ پرۆناک بیره ده‌یه‌ویست نخشیکی گه‌وره کایه‌کات، چه‌ونکه یه‌کێک له برا سه‌روکه‌کانی کورد که‌بو سوله‌یمانی دوور خرابووه — وه مه‌لا مسته‌فای بارزانی بوو — له کۆبوونه‌وی ئه‌وان دا به‌نه‌ینی هاوبه‌شی ده‌کرد. ۲۰ پاش ئه‌وه‌ی که مه‌لا مسته‌فا ته‌واوی فرۆفیلی شه‌ری له کێوه‌کانی بارزان دا له‌ته‌نشت براکه‌ی شیخ ئه‌حمه‌د فیر بوو، هه‌ر ئه‌و پیاوه‌بوو که ماوه‌ی ۳۰ سال له‌گه‌ل

سازمانی "دارکری"

(۱) ئەىرەقىب ھەرمادە قەھومى گورد زىبان-ئەى شىگىنى دانەى تۆپى زىمان
كەس نەلى گورد مردوھ، گورد زىندوھ - - - - -
لاوى گوردى ھازىر ئامادەى گىان فەداىە گىان فەداىا، گىان فەدان م - ر

ئاکارو کردەو، بەرنامەى ئەو تاقمە پتر لە نەتەوايەتى لایەن گەری دەکرد، وە بۆ وەدەس خستنى مافى نەتەوايەتى واتە ئۆتۆنۆمى کوردستانى عەراق وە هەر وەها بۆ مافى گشتى نەتەوايەتى واتە ئىستقلال تى دەکوشى — وە هەر وەها کەمىک لە حیزبى کومونىستى عەراق دا رخنەى کردبوو، بەلام وازى ئىدیۆلۆژىکى زۆر زوون نەبوو: "ئێمە دژى فاشىسم و، هیتلیر خەبات دەکەین وە بۆ دیموکراسى تى وەکوشین وە هەر وەها دژى ئىمپریالیسم وە بەتایبەت دژى بریتانیا خەبات دەکەین." ٢

لەوکاتەدا حیزبى کومونىستى عەراق لە چەند فاکتان دا بەش بەش بوو، دەیهو بیست دژى ئەو ئەندامانەى کە زىبازیان زوون نەببوو وە خەبات بکەن! لە ئاکام دا هەر چونیک بى "دارکر" لکوپۆکى کردو، بۆ دەر وەهى سولهیمانى چوو، بە وەلاتان دا بلا بوو، وە لە سالى ١٩٤٥ دا بە نەهینى لە شارى هەولیر، خانەقین، بەغدا، وە موسل خەریکى بزوتنەو، کارو بارى خەبات بوون.

١ — پینگ هاتنى "هیا"

لەسالى ١٩٤١ پاش شۆرڤ رهشیدعالی (ئاوڕیل — مەى ١٩٤١) وە پە یوهندى ره فیق حیلمی بە سازمانى دارکر، کاربە دەستانى جوربە جورى کومە لایەتى کوردله کوپوونە وەپە ک دا، راو، تە دبیریان هیناسەرئەوێ کە لە ژیرچاوە دبیری حیزبیک دابە نیوی "هیا" یە ک بگرن، وە تە واوی میلشیای کوردله وحیزبە دایەک گرتووبن: پرووناک بیرەکان، ئە ندامانى زانستگە وە کریکارانى نەفت لە کەرکوک و، لە رینگای ئاسن دا، جوتیاران وە هە روەها ئە فسه ران کە لە داها توودا دە توانن نە خشیکی گە ورە بە دە ستە وە بگرن و، هاوبە شین.

حیزبى تازه کە کانگای لە دە ره وەى کوردستان — بە عذا — وە لکەکانى لە شاره کانی دیکەى کوردستان، کەرکوک، هەولیر، سولهیمانى وە گە هەست ها تبوو. بە شوینی ئەو داگوڤاریکیان بە نیوی (ئازادى) لە چاپ دالە و گوڤارەدا، داواکرا بو و کە پارتى کومونىستى عراق وە هە روەها ئە ندامانى بالی چە پى

هیواش نزیک ببنهوه .

نه خشی بنه ره تی " هیوا " له پێش هه مووشتیگ یارمه تی دان به ههلاتنسی مه لامسنه فاله شاری سوله یمانی له سالی ۱۹۴۳ بوو ، وه به دووای وی دانّه خشمی گرنگ ته وه بووکه پیکها تنی (کومهلهی ژ - ک) له شاری مهابادی ئێران دانهخش بگری .

له ماوهی پترله ۶ سال ، مه لامسته فابارزانی ، واته له سالی ۱۹۳۶ وه ، له پاش ته وهی که چه ندمانگیگ له گه ل شیخ ته حممه ، وه خا وخیزانی له شاری ناسریه بوو ، وه گه رابوو سوله یمانی ، ده ست به سه ربوو ، وه به گرنگی چاوه دیری لیده کرا .

له وکات وساته دا ، به عذابه نگرسی ، هیندی به رئاوالهشی به خه لک دابوو ئینجاله شمیری جیهانی دووهم دانرخی شتوومهک وخو واردنه مه نی له عراق دا ، ده به رانبه ر چوو بۆسه ری .

ده وله تی عراق له ههوالیکی تاییه تی دا رای گه یاند که مه به ستی تی هه هه ل چونی ته ونرخانه ، مه سه لهی مالیات وه به دی هاتنی شه ری جیهانی وه ئالۆزی وولاته . ۵

هه لوپست لهو وه خته عاسته مه دا جوربه جوربوو ، بۆهه موو مروفتیک به تابیه ت بۆهه وپیا وانهی که له مه لامسته فانزیک بوون ، به چاکی پروون ببۆهه که بی گومان بارزانی له رۆژیک ده گه ری که هه ل ومه رجبی بۆهه ل کهوی . به لام له براکهی شیخ ته حممه د ته قیهی ده کرد . ۶

سه رهه نجام ته وهی که ئاواتی بوو ، به دی هات و ، به سه رهات به دووی خووی داکیشای

۲- هه لاتنی باززانی له ۱۳ ژوئیهی ۱۹۴۳

له وکاته دا مه لامسته فا له ته مه نی ۴۰ سال را برد بوو . . . بۆپیا ویکی که

له وازی ژیانیکی تال و، ناخوش داژیاوه، ته ویش له به یینی مه رگ و ژیان دا،
 څیتر هیچ پرسپاریک و، مه به سټیک نامی، پیتوهه، که لپی بکری هه روهاله باری
 رامیاری وه ته و، ومخت، ده رفته، زورباش هاتبو پیشی - پاش شوپش ژه
 شید عالی، به یین عراق و ټنگلیس ناخوشتی له نیودابوو وه تا سه رکه وتنی سالی
 ۱۹۴۳ قودژه تی گه وره ی ده زگای ټینتیلی جینت سیروس ی عراق ته نیابوسر
 که وتنی خوئی هه ولئ ده دا، لیژه دا ټینگلیس کارت ی گه وره ی کایه کردن له گهل
 کوردان زوو کرد. و به تاییه ت نه خشی به شدار ی کوردان له نیوهیزی ټنگلیس
 به ژپوه ده بردری. به وجوره ټیدی ده وله تی عراق له شمال داله نیوکورده کان
 تووانایه کی ته و توئی نه ما بوو. یارمه تی له لایمن شیخ له تیف له سوله یمانی که
 ۱۵ ژوژی خایاند وه هه روهه ها هه لاتنی مه لامسته فا " زینرال مسته فای دواژوژی
 کورد " له ۱۳ ی مانگی ژوبیه ی ۱۹۴۳ وه چوون و گه ژانه وه ی تهو بو و لاتی بارزان
 وه هه روهه ها به شوپتی هاتنی تهو بولای ټیژان، تهوانه هه موو کاره ساتیک بوون
 که بهک به دووای یه کی دا وه دی ده هات.

۳ - هه وه لین گفت وگو

ټینجا بارزانی بو ناوچه بهک هه لات و، په نای برد که به چاکی شاره زابوو، وه
 مه له بهنده که ی ده ناسی: لهو جیگایه بوو که له ساله کانی ۱۹۳۴ - ۱۹۳۵ -
 ۱۹۳۱ دا، له به یینی زوو کوچوک، شه مزینان وه سنووری تورکیه دا دژی هیزی عراق
 شه ری کردبوو، وه ټیکی شکاندبوون.
 به لئی بارزانی له هه وه له وه له بهرانه ر چپوتی و، ناله باری دا، له مپه ری
 راگرت و، زاوه ستا. دیپلوماتیکی رامیاری ټینگلیس له به ره ی مه لامسته فا دا گوتویه تی:
 هیژو، تووانائی به ده ست هینا، له وه لات دا داوخوازی رپفورم بوو. له
 بزیار نامه بهک دا، که بلاوی کردبووه، داوای تهو ی کردبوو که ده ست بداته ده ستی
 ټیمه، وه له گهلان ریک که وئ.
 به هه ست هاتنی پارتی دیموکراتی کوردستان له کات و ساتیکی عاستم

دابوو: دپێه‌کان چۆل ببوون و، کەسی تێدا نەمابوو، بەشی زۆری وێران ببون، لەتەواوی ناوچه‌کان ئاسەوارێک لەخوێندن و، خوێنده‌واری نەبوو، قات و، قری بەرا‌ده‌یه‌ک گشتبوو کە خەلکی زۆر لە مەترسی داهاو‌یشتبوو. خاوەن کارەکانی ئیداری بەرتیلیان لە خەلکی وەر‌ده‌گرتو، کاریان جێ‌به‌جێ ده‌کرد، حاکی هەولێرو، موصل لەبەرئەو‌ه‌ی کە دەسەلاتیان نەبوو نەیان دەتوانی بچنە نیوخەلکی. زی‌گا‌کان زۆرجێی مەترسی بوو، وە بەشی زۆری بنکە‌ی حکومەت وە‌ک مەدرەسە‌کان، نەخوش‌خانە‌کان لە‌کاتی وێرانی دا بوون. کوردپکی دوورخراوه بو و لاتی مسر لە سالی ۱۹۴۶ دا، وای گێ‌پ‌ابوو کە لە ۶۰ مەدرەسە کە لە کوردستان‌ی عێراق دا بوو، تەنیا دوو دە‌بیرستان، وە ۳۰ دە‌بستان ئاواله‌ بوون، وە ئەوانیش با‌غ‌چە‌ی مندالان بوون،^{۱۱} لە ئاکام دا بە دروستی نەزاندراوه کە لە‌وساته‌دا کە مەلامستە‌فا راپەرینی دە‌ست‌پێ‌کردبوو، چ‌شتێکی لە دە‌ولەت دە‌ویست، بە‌لام هە‌واله‌کانێکی کە لە بە‌غدا‌یه‌ لە‌لایەن حکومەت‌ه‌وه‌ در‌چوو، گوتراوه کە مەلامستە‌فا مە‌به‌ستی ب‌وروکراسی بووه، وە هیچ شتیکی دیکە‌لە‌بارە‌ی ئە‌و، نەزاندراوه.

۴ - برینی‌هات و، چو

لە ۳ سێ‌تامبری ۱۹۴۳ مەلامستە‌فای بارزانی یارمەتییکی بە‌چه‌شنی تایبەتی لە سە‌عید بێ‌ڕۆخی تورکیه‌ وەر‌گرت. لە‌وکاته‌دا هە‌ل‌کە‌وتی‌ک‌و، زوودا‌وه‌یه‌ک لە‌به‌ینی مەلامستە‌فا‌وه‌ پۆلیسی عێراق زووی‌دا،^{۱۲} بە‌لام نەزاندراوه ئایا پۆلیس لە‌پێ‌ش‌دا دە‌ستی وە‌شاندوو، یان پیا‌وانی مەلامستە‌فا.

ئێ‌نجا پێ‌ش‌هاتە‌کان یەک بە‌ دو‌وای‌یه‌ک‌دا قە‌وما‌وه: بارزانی پۆ‌ستی‌کی پۆلیسی عێراقیی لە‌ به‌ینی بارزان و، سنووری تورکیه‌دا مە‌جبور کرد کە بنکە‌ی خۆیان چۆل بکەن، بە‌دو‌وای ئە‌وه‌دا لە مانگی ئۆ‌کتۆ‌بری ۱۹۴۳ لە‌ نزی‌ک می‌رگە سوور، ۱۵۰ پۆلیس چە‌ک‌کران، وە‌زەرە‌رووزیانێکی زۆریان لێ‌دان.

لە ئاخ‌ری ئۆ‌کتۆ‌بری ۱۹۴۳ حکومەتی عێراق، هی‌زیک‌ی ب‌ری‌گاد کە بریتی بوون لە (پیا‌ده‌ نظام، پۆلیس، مۆ‌تۆ‌ریزه، توپ‌خانه) دژی ۲۰۰ مـرو‌وفی پارتیزانی بارزانی نارده‌ مە‌لە‌بنده‌کە! لە ۹ نوامبری ۱۹۴۳ حکومەتی عێراق، تاقمێکی پێ‌شه‌نگ نارده‌ لای می‌رگە‌سوور، ژین‌رال ب‌رو‌می‌لو سەرۆکی (کو‌ری نێ‌زامی

بریتانیا) شهره‌که‌ی چاوه‌دیژی ده‌کرد. شهر له‌مه‌لبه‌ندی "هینان"، تا ۱۱ ی نوامبری ۱۹۴۳ به‌رده‌وام بوو، هیزی عراق شکا، وه ۶۰۰ کس کوزران و، برینداربوون، برۆمیلوله‌چه‌نگه‌دا به‌ناراحتی و په‌شیوی، خوی دهرباس‌کردو، کشاوه

۵- بارزانی و ئینگلیسیکان

پاش کوشتنی سه‌عید بیرۆخی له‌ ئاخری ئوکتوبری ۱۹۴۳ دا به‌ ده‌ستی تورکه‌کان، مه‌لامسته‌فا له‌ هه‌موو ده‌رکیکی ده‌داوه‌بو یارمه‌تی ورگرتن هه‌ولی ده‌دا، به‌لام که‌لکی وه‌ر نه‌گرت، ئینجا ده‌ستی یارمه‌تی بۆلای بالۆیزی بریتانیا درێژ کردو، پیشنیاری کرد که‌ هه‌لۆیستی ئه‌وه‌یه‌ خۆی به‌ده‌سته‌وه‌ بدات، واته‌ سه‌ره‌نجام ده‌یه‌ویست که‌ پیی ئینگلیسیکان له‌وبابه‌ته‌وه‌ بی‌نیته‌ نی‌وی، وه‌ راپه‌رینه‌که‌ی له‌ریگای رامیاریه‌وه‌، جی‌به‌جی بکات. له‌به‌رچا و گرتنی کاری رامیاری کوردان له‌وکاته‌دا زۆر گرنگ‌بوو، ده‌وله‌تی بریتانیا ئاکاری ستراتیژیکی له‌ ناوچه‌که‌دا به‌ نرخ‌وبایخ ده‌زانی، به‌لام نه‌ی ده‌ویست له‌وکاره‌دا ده‌ست په‌پیش بخت^{۱۲} هاتو، چۆی له‌گه‌ل ده‌وله‌تی ئیرانی له‌و وه‌خته‌ ناسکه‌دا به‌ قازانجی نه‌بوو، وه‌ حکومه‌تی بریتانیا نه‌ی ده‌ویست له‌شهری کوردو، عراق دا خۆ تیوه‌ردا. وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی ده‌وله‌تی ئینگلیس به‌ ئاشکرا به‌ کوژن‌والیس بالۆیزی خۆی له‌به‌غدا، زاده‌گه‌یتی که‌ شهر له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فا له‌سه‌رشان و شه‌رکی ده‌وله‌تی عمراقه‌... شه‌گه‌ر عمراق له‌وکاته‌دا ناتوانی له‌گه‌ل کورده‌کان زووبه‌رووبی و، شه‌ربکات، ئیتر حکومه‌تی ئینگلیس به‌ شه‌رکی سه‌رشانی خوی نازانی ئاکاری نیزامی به‌ زیوه‌ به‌ری^{۱۴} کوژن‌والیس به‌ حکومه‌تی عراقی پراگه‌یانده‌وه‌ به‌ تاییمت به‌سه‌روک وه‌زیری ئاگاداری دا، که‌ ئاکارو کرده‌وه‌ی نازه‌وای عمراق له‌و وه‌خته‌دا که‌ قاتی و قزی ناوچه‌ی کوردستانی عراقی داگرتوه‌وه‌، له‌ جیاتی وه‌ی که‌ چاره‌سه‌ری ئه‌وکاره‌ بکات وه‌ یارمه‌تی شیخ ئه‌حمه‌دو، مه‌لامسته‌فای دابایه‌، نایه‌وی که‌ شه‌وکاره‌ بکات، ئه‌وه‌ به‌ هیچ‌چه‌شنیک به‌ قازانجی نه‌یه‌، وه‌ هه‌روه‌ها دووپاته‌ی کرده‌وه‌وه‌، به‌سه‌روک وه‌زیری گوت که‌ ته‌واوی مه‌لبه‌ندی بارزان له‌مه‌ترسی (قات و قزی) دایه‌ وه‌ حکومه‌ت له‌وبابه‌ته‌وه‌ چاره‌سه‌ریکی نه‌کردوه‌وه‌ . ۱۵

له سەرئەوه شۆڤا، له مانگی دێسامبری ۱۹۴۳ بریتانیا له بهرامبەر ئاکاری سەرکەوتنی بارزانی خۆف، ترسی ژێ نشت وه دهستی کرد به ناردنی هیزی سووکی مۆتوریزه بولای ديانا نیزیک به شاری رهواندز. ئەویش مەبەست به وهبوو که ئەفسەرەکانی ئرتباتی خۆی، وه ههروهها سەربازە ئاسۆریەکان که له کهمپێکی هیزی نیزامی دابوون بپاریژی، وه به هیزی عراقی بسلیمینی که بکشیته وه پاشی.

وهزارهتی دهرهوهی ئینگلیس له کۆرن والیسی ویست که به بارزانی رابگهینی که به وجوهی که دهزویتهوه، "کاری حکومهتی بریتانیا لهزهحمهت داوی"، بهلام له سەرئەوه رابارزانی هێرشی بۆ سەر ديانا برد له مانگی دی سامبری ۱۹۴۳ گوڤاری "هیاو" بپارنامهیهکی کومهلهنا وهندی کوردستان له چاپ داوه به نهتهوهی نهجیبی عراقی رابگهیند که دژی ئاکاری رامیاری دهولهتی عراق، وه پهوشتی حکومهتی "دیکتاتوری عراق که له ژێر نهخشو، چاوه دێری یاسای ئاتلانتیک دایه، پیویسته خهبات بکری. ۱۷

به راستی شۆرشی بارزانی، ئینگلیسیکانی ناوچهی عراقی له مهترسی هاویشتبوو، له نیوه راستی مانگی دێسامبری ۱۹۴۳ دا، کورن والیس چاوی به کوهتیکێ دیکه له سهرۆک وهزیرانی عراق (نوری سهعید) کرد وه پێی گوت که "شۆرشی کورد" وادیاره سهرهتای (مهترسیکی راستهقینه" ی ههیهوه، وادیاره که بۆ لای داواکردنی مافی نهتهوایهتی گشتی دهچی. بهلام کورن والیس، له وشک و گومانهش دابوو که راپهرینهکی بارزانی نهکامهترسیکی بۆ سهرچاوه نهفتهکان بهههسته بێنی، و، هاتو، چۆ له نارهحهتی باوی.

۶- هاتو، چۆ و ارتباتی بارزانی - کۆرن والیس

کۆرن والیس نامێلکهیهکی پڕ له ههژده له بارزانی نووسی، وه پێی رابگهیند بوو که ئاکاری وی مهترسی بۆ ئیعههیناوه تهپیش، وه ههروهها نهسیحهتی کرد بوو که خوێی به دهستهوه بدات. بارزانی که له وهلام دا گوت بووی که له بالۆیزی ئینگلیس داوا دهکات که له بهینی کوردهکان، دهولهتی عراق دا نیونجی بێت، بهلام گوێیان نه دایه. تهواوی تهوقسانه که له نامێلکهکان دا هات بوون، و،

وه دهرده كهوئى^۲ كه ملامسته فاله له سالهكانى ۴۳ - ۱۹۴۴ دا بهشیكى تازهى هات وچۆ له بهینى خوڤى و ئینگلیس به ههست هینابوو، بهلام ههرله و كاته دا "هيو" لایهن گرى له بارزانى ده كردو، دهى نووسى كه بارزانى، بهراستى پیاوێكى دژى ئمپریالیسته. له ۲۳ دیسامبرى ۱۹۴۳ دا له پیش ئه وهى كه نامهى كۆرن والیس به دهستى ملامسته فا بگات، بارزانى نامهیهكى بۆ بالوێزى بریتانیا له بهغدا نووسى بوو، وه جیژنى "نوئیل" ی پیروzbائی بپى گوت بوو، وه ههروهها له نامه كه دا گوتبووى كه: له خودای مهن سهر كه وتن و پیروزی دهولتى بریتانیای به سهر ئالمان دا داواده كات، چوون ئاواتى هه موو گهلانى جیهانه، بهلام ئه وهى كه جیئى سهر سوورمانه، ئه وهیه كه نووسى بووشى كه: من له ناخى دلوه سهر بۆ ئیوه شوڤر ده كه مهوه، وه وهك باب و كورپك ده بزوو مهوه.

بارزانى ههروهها به چهشنى پیاوه زامیاریكانى^۱ رۆژنه لات زۆر به گرنكى نووسى بووى كه: "بیروباوه پێكى ئه وتۆی له گشت دا به دهولتى ئینگلیس ههیه وه بهلكو پتر له وهى كه فكر ده كه نه وه له بهرچاودایه

ئینجا به شوینی ئه وهى دا كه حكومهتى عراقی^۲ تاوان بار كردبوو كه ئه وهى مهجبور كردبوو كه "به رگرى له خوێبى بگات" ههروهها له نامیلكه كه دا نووسى بووى كه بهراستى ئاگادارى لهج بوردنى عراق فرۆفیلی زۆر تیدا وه له كورن والیسى ویست بوو كه ئه فسمرى عالی مقامى خوێ به نیوی ماژورستى پینگ كه بهو لات شارهزایه بۆ پرسیار بنیژ وه له بارهى مهسهله كه دا بیروڤرای خهلكى بزانی: بارزانى ههروهها له ئاكام دا نووسى بووى كه: "به ههر چه شنىك بپى من فرمانى پادشای ئیوه له سهر سهر، له سهرچاوا داده نيم" - بهلام له كاتى خوێندنه وهى نامه كه دا وه رگێژ ئاوا دهلی^{۱۸} "ئیمه له بهرانبهر پادشای ئیوه دا سهر داده نوین^{۱۸}". له ۲۷ دیسامبرى ۱۹۴۳ له كاتىك دا كه بارزانى به چهشنى (ئولتیماتوم" به كۆرن والیسى وهلام دا بوو، له سهر ژا داواى كردبوو كه بریتانیا له لى^{۱۹} بوردنى گشتى دا چاوه دیڤى بكا، وه له بالوێزى ئینگلیسى ویست بوو كه به حكومهتى عراق: "فرمان بدات" كه پارتیزانهكانى ئازادو، دهست رۆ بپلێته وه، وه بۆخویشى ئیداره كردنى ناوچهى بارزان به دسته وه بگرێ.

سهر ئه نجام كورن والیس داواى له دهولتى عراق كرد كه پتر قازانجى كوردهكانى له بهرچاوبپى وه له گهل سهر كه كان هات وچوێ به پێوه بهرێ، تهنا نهت

(شیخ ئهحمدهو، شیخ مهحمودیش بو نوینه رایهتی دانشتگی سهنا پیشنیار بکات .

۱۹

۷- سرنج دان و، متالا له سهر مهجید مستهفا

له کاتیگدا که ئینگلیس فشاری دینا، نوری سهعید له ۲۵ دیسامبری ۱۹۴۳ دا کابینهی خوئی گۆری وه وهزیریکی کوردی بهنیو مهجید مستهفا که له کورده به نیودارهکانی سولهیمانی بوو، بو کابینه هینا، که دهگوتری بوو پاراستن و، زاگرتن له کابینهی خوئی بوو.

هیندی له کورده ناو دارهکان، لهو باره دا دهیان گوت که مهجید مستهفا له لایهن گهنجه کوردهکانی سازمانی هیوا به دوژمن دهناسری، وه شهوی به پیاوئیکی "ههوال بهری به کریگیروای ئینگلیس" دهزانن وه ههروهها خائن به نهتهوهی کورد . ۲۰

دیار بوو له کابینه دا سهروک وهزیر لایهن گری له مهجید مستهفای دهکرد، بهلام هیندی له ئهendamانی کابینه ناخویشیان دهو بیست، وهله ئاکام دا ههله بهزان و، دابهمزانیکی زوژی له کابینه دا بهههست هینابوو.

وا وهدهرده کهوت که راویژی زاریان یهکنیه، چوونکه گفت و، گوئی له کابینه دا جوژ بهجوژ بوو. مهجید مستهفا پای گه یاند که من بیرو، باوهژم وایه که له زیگای رامیاری و، تاکتیکه وه. مهسهلهی شوژشه که بهجی بیت، نه ک له پیگای ناردنی هیژ و شهژ. وه ههروهها گوتی ژماره ی شورشگێڕه کان زوژ بهچاکی دیاری نهکراوه، وه پیو بیسته بزاندردی که سهروکهکانی شورشگێڕ تاکوئی یهکیان ههیه، ئینجا پاش ئهوه خه بهرانه، ئهوه وهخت هیژ وهکار بکهوئی.

ئوهوی که شایانی باسه، مهجید مستهفا پیشنیاری کرد که شیخ ئهحمده بو و لاتی بارزان بگهژێته وه به مهلامستهفای بلی که جینگیهکی دوور له مهیدانی شهڕی دابنی تاکو ووت و، ویژی لی بکری. کاتیک ئهوه گفت و، گوێه کرا، داخووازهکانی مهلامستهفا له دانشتنی وهزیران دا قسهی لی بکری. سهر ئههجام گه رانهوهی دووبرا له سی برایان، بوخوی نیوان ناکوکی له بهینیان دا بهههست دینی که به سوود و، قازانجی ئیمه تهواوده بی، وه له ئاکام دا شوژشه که یان لیک بلاو ده بی وهیان ده بیته دووبر. مهجید مستهفا پیی وابوو که ئهوسێ برایه ناتوانن له سهر یهک

فکرو رابن^{٢١} مهجید مستهفا ههروهه له حکومهتی ویست که له بهینی ئاکرا، وه ئامیدیا، بو بیلله خهتی تلفون بکیشری تا ئاگامان له وه مهله بهنده هه بی.

بو دانانی پۆستی پولیسی "به هیژو، قهوهت" دهست به کاربین، وه ئاوه دانیکان به تهرخان یان به نرخیکی زور کم به جوتیارهکان بدری که ئه وه کاریکی زور به قازانجه بو مه.

له ئاکام دا مهجید مستهفا پشنیاری به کابینه کرد که ئیداره یه کی راسته قینهی کوهری که مه بهست به "کم کردنی نفوزی شیخ ئهحمده" بی دابندرئ. وه به وه زیری راوته دبیرکهری گوت که ئه گهر ئه وه نه خشهیه به چاکی به پڕیوه نه بردرا، ئینجا له پڕیگایه کی دیکه وه به سه ر شوژشگیرهکان دا دهتووانین فایق بین. ئینجا ووتو، ویژیک له بهینی مهجید مستهفا و مهلامستهفا، وه هیندئ له زابهره کوردهکان له ١٥ زانویهی ١٩٤٤ له میژگه سوور پیکهات. له ئاکام دا سی ووته له لایهن وه زیری کورده وه له پیش مهلامستهفا داندرا: چهشنی ووتو، ویژی خوی به وه زیرهکانی راو، ته دبیری بدات، کورتهی ئه وه، ووتو، ویژه به کورن والیس به وه زارهتی دهروهی ئینگلیس رابگه پندرئ، وه راویژو، ووتهی کوردهکان ٢٢ بگوترئ. یه کی که له پیش نیارهکانی مهجید مستهفا که دهنگی داوه، مهسهله ی رابهرینی کوردهکان بوو، وه نیو بردنی ئه فسه ره کوردهکان که به تایبته به نیوی ئه فسه رانی رابت هه ل بزاردرا بوون که هیمنی له ناوچه که دا له ژیر چاوه دیژی ئه وان بیته.

حکومهتی عراق له وابه ته وه زور پیی نه ده چه قاند، به لام به راستی ئه وه مهسهله یه زور گرنگ بوو: که "شوژشگیرهکان" له به خشین به شداربن، وه پۆستی پولیسی ش له ناوچه که دا دابندرئ، هیژی عراق له میژگه سوور بکشیته وه.

٨ - سه ر دانواندنی بارزانی بوکار به دهستهکانی به غدا

له ٢٢ مانگی فیورییهی ١٩٤٤ دا بارزانی به چهشنی رهسمی له گه ل دووا زده ئه فسه ره له هاوالهکانی که یهکیان فهتتاج ئاغای سهروکی هه رکی بوو، بو ماوهی چند رۆژان زور به گهرم و گورپیوه. له لایهن حکومهتی به غدا یه مه میوانداریان لی کرا. له وچه ند رۆژه دا بارزانی له گه ل بالویزی ئینگلیس له باره ی

هیندی له مه سه له کانی کوردستان که به راستی چاره وروانی نه ده کرا، ووت و، و بیژی کرد، وه به هیوای وهی بووکاتی که کابینه ده گوری، وه چه شنی ناوچهی شمالش له ئال وگوردا ده بی.

مانه وهی کورده کان له به غدایه، واوی ده چوو که ئه و کوپه بو سهر دانیکی ره سمی چوته به غدایه، نه ک بو "سهر دانواندن".

بو کورن والیس، بالویزی ئینگلیس، واثاکرا ببوو که ئاکارو کرده وهی مه لامسته فا، وه راپهرینه کهی به چه شنیکی ریک و پیک به ریوه ده چی، وه به تایبته ئه وه له ستانه بو لاواز کردنی حکومه ته له ئاکام دا. " ۲۳

ئینجا وه ختیک که دیترا له به غدایه زور به گهرم و تینه وه له مه لامسته فا، وه هاو ریه کانی پیشوازی، میوانداری کراوه، عهر به ناسیونالیسته کان شیرو تینیان ده کیشاو، قه لسو، نار همت بوون، وه تا ئه و راده یی که مه لامسته فا مانه وهی خو بی له به غدایه کورت کرده وه (۲۴) له ولایه شه وه سیاسه تی مه جید مسته فا له لایه ن نوینه رانی مه جلسی سه ناوه له دانستگهی سه نادا ره خنه ی لیگرا.

۹ - پی لی خشان دنی وه عده کان

کات و، واز زور زوو گوژا، وه روو به خراپی ژویشته. له نیوهی مانگی ئاو ریلی ۱۹۴۴ دا به نیگه رانیوه راکه پاندرا که ئه وه هه موو هه ول و، ته قه لاه و، هه لو یسته که بو "هین کرد نه وهی ناوچهی کوردستان دراوه، به هیه چ کوی نه گه یشتو وه" کورن والیس" گفت و گو یه کی زور گرنگی" له گه ل عه بد وول ئیلاه ناییی پادشای عهراق کرد، ئه وه ووت و، و یژه کاتیک بوو که ده یه ویست بجیه کوردستانی وه له گه ل سه رو که کورده کان له نزیک ئامادی او ره وان دز پیک بگه ن وق سه بکه ن.

ئینجا له وه ده مه عاسته مه دا بالویزخانه له ۱۴ ئاو ریلی ۱۹۴۴ دا نامیلکه یه کی تازه ی بارزانی پی گه یشت که بونی گلیبی لی ده هات، وه بارزانی گوت بووی که حکومه ت قه ول وقه را ریکی که پیویست بوو له ناوچهی کوردستان دا ، به چیی نه گه یاند وه، جگه له وه ش هیژی تازه ی نیزامی بو سه ر بازخانه کانی کوردستان نار دو وه، وه ساخ لوو، پوسته کانی قایم تر کرده وه.

مەلامستەفا ھاوتای ئەو نامیلکەییە، بۆ ئەفسەڕانی پامیاری شاری موصل، وە ھەر وەھا بۆ مەجید مستەفا، دوو نامە ی دیکە ی ناردبوو، وە گوتبووی کە بۆخۆشی لە تەنشت نەتە و نەجیبە کە ی بۆ وەرگرتنی مافە کە یان قەت پاناوەستن، و، خەبات دەکەن، وە تەنانت حکومەتی بریتانیای گەورەش لە گەل ئاکارو کردە وە ی ئیمە بەدژی نابزو پتەو، وە دانی بە سەر دادی. ۲۵

بۆ لۆیخانە ھەر وەھا لە نایبی پادشای عێراق داوا کرد کە لە گەل کوردەکانی شاری ڕەواندز کوژبوونە و یەکی ھەبێ کە بتوانن لە گەل بارزانی ش لە ئاکام دا چاوی کەوتن یان بە جێ بیت.

بەلام (کاتیکی نالەبار) ھا تە پێشی وە کوژبوونە و ی شاری ئامادیای تێک داو، ھەر وەھا کوژبوونە و ی شاری ڕەواندز کورت کراو، وە بارزانی مەبەست بە بارینی باران، وە... مەبەست بە نە ھا تە کە ی گوناح بارکرا.

۱۰ - نوری سەعیدو، کورد

لە نیۆ پراستی مانگی مە ی ۱۹۴۴ دا، نوری سەعید سە فەرێکی بو کوردستان کرد: ھاوڕێ لە گەل مە جید مستەفا "شار بە شار" گەرا، بۆ شارەکانی موصل، کەرکوک ھولێرچوو، وە لە بەرانبەر سە فە ی ئەفسەڕان لە باشگای وان دا ووتاری بلأودە کردەو، وە ھەر وەھا خۆی بە ھەواداری کوردان نیشان دەدا، لە ووتارێدا بەرگری لە مەسەلە ی نە تە وایەتی دە کرد وە تەنانت گوتی کە من ئامادەم کە کارو کردە و ی کوردەکان بەرپێو بەچێ، وە مافی ناوچە ئی (لیوا) بە کوردان بدرێت... ئینجا لە کاتێک دا کە نە خشی لایەن گرانی بە گومانی خۆی بە نیوی "وہ کیلی کوردان" دە گێرا. گوتی سەرک وە زیر لە "دایکە وە کوردە". لە کاتێک دا کە ھەولێ دەدا لە ووتارەکانی خۆی دا وای نیوی کە بۆزیک و پێک کردنی مەسەلە کە تی دە کوشت، وە تە قەل لای ئەو یە کە کوردەکان ھەموو لە دە ورووبەری مەلامستەفا کوژا تەو، ۲۶ واتە لە و سە فەر دا نوری سەعید لە گەل مستەفا مە جیبی زۆر بە گەرم و گۆژپێو بە دووای مەسەلە کە یەو بوو، وە ھەلو ئستیشی ئەو بوو کە بزانی راویزیارو، ئاکاری راستە قینە ی مە جید مستەفا ش بە چ چەشنیکە.

لە ئاکام دا نوری سەعید بە مە جید مستەفا ی راگەیاندا کە لە کوردستان

بمۆ نیتەوه، وه "چەك و ئەسڵەحەكان" له مەلامستەفا بەستی نیتەوه.

مەجید مستەفا بەپێشنیاری نوری سەعیدی زۆر دەست نەدا وه پێی گوت، جا چۆن دەبێ که هەتائێستا حکومەت هەنگاویکی بەچاکی که بۆ کوردستان هەل نەهێناوەتەوه، لەو کاتەوساتەدا چەك و ئەسڵەحە کوکاتەوه، وه ئەوکارەساتە بەهیچ لانیك دروست نیه.

ئینجا ئەووتو، وێژە بەسەر سوورماوی لەبەینی نوری سەعیدو مەجید مستەفا که درێژە هەبوو، نوری سەعید لەنیوان قسەكان دا گوتی: ئەوانە ی که گوت هەچیان وهلامی پرساری من نەبوون، وه بەهیچ جوړیک کاروباری کوردستان راست ناکاتەوه.

مەجید مستەفا گوتی: "من بەو کارە ی که تۆ لەبەرچاوتە بڵینی نادەم" ئەگەر تۆ دەتەوی ژاوتە دبیریکی جوان بەکە ی وه رێگایەکی باش بەببینیوه، بەوجۆرە ی که دەلیی نابێ، تۆ لەو وهختەدا ۳۰ تا ۴۰ ئەفسەری کوردت تەینا بەگوناخی کوردبوون بوچ لەسەر ئیش وکار لابردوون؟" نوری سەعید گوتی: "من نامەوی هیژی نیزامی لەخۆم نارازی بەکم، بوخاتری ئەو ی که مەلامستەفا لەمن رازی بیت."

مەجید مستەفا لەپاشان پەڕی سەر قسەکانی نوری سەعید وگوتی: "پەس تۆ بە هیچ جوړیک ناتەوی کارێک بو کوردهكان بەکە، ئایاوانیه؟ تۆ دەتەوی بەمن بڵە ی که بۆ دروست کردنی ئاوهروپێک تەنیا ۱۵ دیناران خەرج کە ی؟ ئایا تۆ تا کووئێستا بو بەزیو پەردنی پلە ی بەرزی خویندن بۆ کوردهكان هیچ هەنگاویکت هەلی ناوه؟ وهیان هەلیان هیناوه، ئایا چەن مۆف لەپلە ی خویندنی عالی بەشدار بوون؟

سەرئەنجام بەهەر چوێک بوو، مەجید مستەفا بەلێنی دا که بو ووتو، وێژ بەچیتە لای مەلامستەفا، وه داوای لێ کرد که چەکەكان کوکاتەوهو، بیان داتەوه بەدەولهتی.

ووتو، وێژ لە نیو ی مانگی مە ی ۱۹۴۴ دا دەستی پێکرا، حاکمی موسلو، رایزەنی رامیاری لەشمال دا بەنیوی مازور کینچ 'Kinch' لەو گەفت وگوییەدا بەشداریان کردبوو.

بارزانی بە تێپاشکاو ی، ئاشکرای پرای گەیان د که لەساخلوکانی میژگەسوور

و بیل له که همروا دین به قهوت بن، به چاکی ئاگای لییه وه چاوه رووانسی دهکات، شهوش مه بهست بموهیه که عیتر وهک سالی ۱۹۳۱ ی لی نهیه که هیزی عراق گه ماروی داو، کاره ساتی به سهرهینا. وه ههروه ها گوئی تا شه کاروباره له سهر شهو ریوشوینه بی "به هیج چه شنیک له حکومه تی عراق لهو بابته شهو خاتر جهم نه"

ئینجا لهو ووتو، ویزه دا حاکمی موسل به که لله شه قیوه به بارزانی گوت که ده بی ۱۱ ره شاش، ۷۲ تفهنگ بده میوه، وه ۲۵۰ سهرباز که هه لاتوونه لای تو وه نایانه وی بگه پینه وه پیویسته به زور بیان نیژ یوه.

بارزانی گوئی بووقسانه دانه خستو، ته نیا رای گه یاند که ده بی له بابته مه سه لهی لی بووردن باس بکری وه ههروه ها له باره ی سهربازه گرتوکان داگوئی، شهوانه به قسمی من نا کهن و، ناگه پینه وه! به کورتی بلین شه رسته ووتو، ویزانه پتر له ۶ ساعات به رده وام بوو!

ئینجا به سهرهاتیک و هه ل که و تیک له لایفن ماژور کنیچ وه ئاشکرا کراوه که له بهینی ئینگلیسو، بارزانی کهین و، بهینی که ههستی هه بووه.

کنیچ سهره انجام بارزانی کیشا قهراغی و، پیی گوت که به راستی له گه ل ئاور گالته ده که ی! وه له تووم ده وی که عیتر شه نامیکه نالیکانه بو منووسی. پیی زا که یاند که ۱۰ سهر بازی په نابهری چه کدار بداته وه ۲۸

۱۱ - وهستانی شهر له (ژوئنی ۱۹۴۴ تا ژوئنی ۱۹۴۵)

نیگهرانی ئینگلیس له مه سه لهی کوردستان له ژوئنی ۱۹۴۴ دا پتر ئاشکرا بوو، واته پاش لی که و تنی نوری سه عید له سهر و کایه تی له (۳ ژوئنی ۱۹۴۴) زیاتر به دگومان ببوون، ته نانه ت له سهرکار نه مانی نوری سه عید له گه ل مه سه لهی کورد تیکه ل ببوو.

لهو ووتو، ویزیکی کده بهینی وه زیری ناخوئی عراق وه کورن والیس کرا، بالویزی ئینگلیس گوئی که عراق پیویسته به برنامه میکی تازه بو پیش که و تنی کاروبار له کوردستان دا دابنی، وه مه سه لهی کورد له بهر چاوبی تا کو بارزانی لهونیوه دا وهک ((قاره مانی - نه ته وایه تی مافه کانی کورد)) نه ناسیرو، ته مه شانه کری، وه به حکومه تی عراق پیی زا گه یاند که ((حکومه ت نابی بی پرسو،

رای من هیژی بو ناوچهی کوردستان بنیژی () ۲۹!

له ئاخری ژوئیهی ۱۹۴۴ ماژور کئنج، چاوی کەوتنیکی تازە ی له بارزانی کردو، بهو بیروژایه و گوتی من که ووتو، ویستژم له گهل بارزانی کردوه، زور به زمانیکی چهورو، نهرم دوواوم، وه پیزم زورگرتوووه، پیم ههل کوتوه، به راستی ههرده بوو واش بیئت!

ئینجا بارزانی له سهرده می خووازتنی کچی مهحمود ئاغای زیاری دابوو، ههل لولسیتی ئه وه بوو نفوزی خوئی تاسنووری ئیران په ره پی دات وه له گهل په قیبی خو ی یکیتی به ههست بیئی وه ههروه ها له عه شیره کورده کانی ئیرانی یارمهتی وه رگری.

ئینجا کات واهاته پیشی که ماژورگنجی وازی له ناوچهی زیبار هینا، وه له کاتیک دا که پی خوش نه بوو که هیچ کار به دستیک بو کوردستان بچیت، رای گه یاند که پیویسته ئیمه خو مان له تین وهان دانی ئاژاوه ی کوردستان بهاریزیسن، مه بهست به وه که ئه و کاره به قازانجی مه نیه. " ۳۰

پاش چهند مانگی که دههات شهر له کوردستان دا راهه ستیندری: هیژی حکومت له ناوچهی شمال دا پاشه کشه ی کرد، وا وه ده رده که وت که ده گوتری که چه شنه سه ره به ستیک له کوردستان دا به پیوه بر دراوه، بارزانی به سه روک ده ناسرا، وه تاده هوک به گیر وگرفتو، کاروباری هوژو، عه شیره ته کان راده گه یشت. به لام له ئاوریلی ۱۹۴۵ دا با لویزی ئینگلیس به نیوی ستون هیور بیرد، به جیگای کورن والیس داندرا، بارو، دوخی مه سه له که گوپردرا.

له نامه ی خودا حافیزی دا کورن والیس بو بارزانی نویسیوی که حکومتی عراق ده یه وی یاسای لی بوردن له دانشتگی به غدادا به پیوه به ری تاهیمنایه تی له ناوچه که دا به ههست بیئت. " ۳۱

یاسای لی بوردن له ۱۵ ی ئاوریلی ۱۹۴۵ سه لماندرا، به لام ئه و یاسایه زورچوکو، مه حدود بوو، واته سه ربازو، پولیسکی که له ماوه ی شهر دا هاتبوونه نیو شوهرشی کوردستان وه بهر ئه و یاسایه نه ده که وت!

رؤیشتنی کورن والیس، وه گوپانی وی بهرانبهر بوو له گهل ئه وه که دههات دووژمنایه تی، شهر له و لاتی ئوروپادا ته وایی، وه ههر به وجوره ش چاوه دیری دهکرا که ووتو، ویژو، هات وچوش له نیوان ئینگلیسو، بارزانی بێردری و، کوتائی

پێ بیت .

حکومەتی عەراق لەو بارەوێ زۆری پەرۆش بوو، وە گومانی دەبرد کە مەبەست بە کوردەکانەو لەو کارەدا دەستی کێشاوەتەو. بەلام بەلۆیژی تازە ئینگلیس رای گەیاندا کە حکومەتی بریتانیا لە کاتیگدا کە قازانجی کوردەکانی لە بەرچاوە، لەسەر ئەوێ شرا قەت تەفاوەت لەبەینی هەردوکیان دا دانانی: ئەفسەرانێ ئینگلیس نایانەوێ کە بۆ لیدەرە کوردەکان زۆر گوێ شوێ کەنەو. . . . وە کوردەکان بە چاوی گشتی چاوەلێ دەکرین، وە هیچ کاتیگ مەسەلە کە مایەتی نەتەوێی لە بەرچاوە، بەلکو مەسەلە تەواوی ولات مەبەست و، هەلۆتستی ئێمە. ۲۲

۱۲- شەڕی ۱۹۴۵

لە پۆژەکانی ئاخیری مانگی مارسێ ۱۹۴۵ شەڕ دەهات بەگورجی دەستی پێ بکری: بە مۆتەسەریفی (حاکم) ی شاری هەولێر راگەیاندا بوو کە هەلۆتست وایە کە مەققەرەکانی پۆلیس لە ناوچە کەدا، دا بەمەزێتەو. بارزانی زۆر زوو لەو بابەتەو دەنگی خۆی دەربێ، وە گوتی حکومەت بۆ قسە خویی پێزدانانی، بەلام حکومەت گۆنی نەدایە.

لە ۷ی ئوتی ۱۹۴۵، لە بارزان دا پێش هاتیک زووی دا، واتە تا قمیک کە هاتبو بارزان وە دەیهوێست مەدرەسە و پۆستی پۆلیس دامەزری نیتەو، پێش مەرگەکانی بارزانی وە دەریان نان. بۆ پۆزی ۸ مانگی ئوت، ئەسەد ئاغا خۆشەوی "ئیدارە ناوچەئێ حکومەتی مەرکەزی" لە بارزان دا تیکەوێ پێچا. هەر لەوکات دا بارزانی زۆر بە توندوتیژیو بە گۆلۆنێل عید کە لە موسڵ بوو، وەلامی دایە کە بەو ئاکارانە دەبی چاوە پووانی پێش هاتی دیکەشی ببی، وە پێی راگەیاندا کە هیواوایە کە هیژی پۆلیسی دەولەتی بەتەواوی لە ناوچە کە بکشیتەو.

١٣ - دووبەرەکی ئینگلیسو، عراق

له ٨ی ئوتی ١٩٤٥ کراو، تەدبیرکەری وەزیری عراق پێی چەقاندو گوتی پێویستە هیژی نیزامی، ناوچەیی بارزان بگرێتەو وە "بەزوویکی زوو کە بکری" گوناح بارەکان لە بەند بکات.

ژی نیرال پانتون گەورەیی کوپی نیزامی بریتانیا بە حکومەتی عراقیی راگەیاندا کە لە تەدارەکی هیژش بو سەر ناوچەیی بارزان دا نەبێت، وە پێویستە ئەو کارە بە شێنەیی بکری، وە تا پێگاو بانەکان دروست نەکری نەخشی دەست درێژی بو سەر ناوچەیی بارزان بە قازانج نیه، وە بە گومان دەبی ئەو کارە لە ١٥ی سێ پتایر را دەستی پێ بکری.

بەلام دەوڵەتی عراق بە بیرو، پای خوی پێی وابوو کە لە ماوی دوویاسی حموتووان دا دەتوانی ناوچەیی بارزان بگرێتە وە بو پێشەو بەچی، جا بەو مەبەستە بە قەسەیی ژنی نیرال زانتونی نەکرد.

بە گومانی ژنی نیرال پانتون، ئاکاری نیزامی هیژی عراق "لە نەزم و نیزامیکی زۆر باش بەشدار نەبوو" وە بەشی زووری لە سەربازە عراقییکان (خراپ تی گەیشتبوون)، ئینجا لە یارمەتی دانو، ناردنی ئەفسەرەکانی ئینگلیس خوی پاراست!

وە لە ١٦ی ئوتی ١٩٤٥ کارداری بریتانیا ئاگاداری بە سەرۆک وەزیردا کە بریتانیای گەورە تەنیا لە کارێک دا خوی تیوەردەدا کە بو خوی مەسلەحەتی لە سەربیی.

١٤ - هەوێلین هیژشی عراقیکان

ئینجا عراق گوتی بە قەسەکانی بریتانیا کە بە تەقیەو گوت بووی نەدایە، وە ناوچەیی بیل لەی بو مەباران کرد وە لە ١٣ و ١٥ی ئوت خوی بو هیژشیکی گەورە

ئاماده کرد، وه سی گوردانیان دژی بارزانی ناردە ناوچهی بارزان . بارزانی ۷۵۰ پێش مەرگهی له ناوچهی برادوست راگرت ، وه دوو که ماندوسی له ناوچهی ئامادیای دانا که ئەوانه به چه کو ، ئەسلەحمو ، ژەشاشی سووک که له سالی ۱۹۴۳ دا له عراقیکان گرت بوو ، چه کدار ببوون . ههوهلین شهر له سیدکان دهستی پیکرا : وه هیزی عراق توووشی به لایه کی گه وره بوو ، سەد سەربازی له دهست دا . به شوینی ئەوه دا سەرۆک وه زیری عراق له هیزی ئاسمانی سهلته نهتی ئینگلیسی داوا کرد که له شهره که دا به شداری بکات ، به لام کارداری ئنگلیس گوێ نه دایه ، وه ، به سهرهاتی ۱۶ ی ئوتی دووپاته کرده وه ! ۲۲

۱۵ - شکانی تازهی هیزی عراق

له ههوهلی مانگی سی پتامبر ، عراقیکان ۱۴۵۰ سەربازیان له شاری ئاکرا ، وه رهواندزوه ناردە ناوچهی بارزان ، وه میرگه سوور ، وادیار بوو ، ئەوه ههوهلین هیژی گه وره یانه . به لام توووشی شکانیکی گه وره بوون : ههوهلین ستوون کله رهواندزوه بو پێشه وه ده هات ، له نیژیک شاری مه زنا وه . شهریکی تووندی کرد ، به لام - شکان و ته سلیم بوون ، وه زه ره روزانیکی زۆری ویکه وت . دوو هه مین ستوونیکی که له ئاکرا وه هات ، زینار گه مارودا ، وه پاش شهریکی تووند که نه خشی ئەوه بوو وه ده بوو له ۸ ی سی پتامبر پاشه کشی بکات ، توووشی دهسته یه کی کوردان ده بی که دژی هیژی ده ست پێ کرد بوو ، وه بارزانی بوخوی له وشه ره دا بوو ، ئینجا له و به ره نگاریی دا ۱۶۰ سەرباز بریندار بوون وه یان کوژران ، وه سی توپی سحرانیان لیگرا !

ئەو ۲ سەره که وتنه بو بارزانی بوو به هوی ئەوه که ده نگ بداته وه ، وه ناوبانگ بکات ، وه ئاکارو ، تاکتیکی نیزامی بارزانی به چیه سه ری وه ژماره ی پێش مەرگه کانی پتر بیت ، ته نانه ت تاراده ی ۲۰۰۰ مرۆف بکات .

چلۆ نایه تی و کاتی حکومه ت زور ناله بار و تاریک بوو ، سەرۆکی پایه به رزی هیزی عراق رای گه یاند که پیرۆزی و ، سەرکه وتنی شوژشگیره کان ، بی شک و ، گومان ده بی دهستی ده ره وه ی تێدابی ، ده نا چۆن ده بی ئەوان به و جو ره وه سەرکه ون ، وه ئەوه دُستی شوژه وی تێدایه وه یارمه تی ئەوانه !

له بهینی ووتو، ویزیکی که سروکی حکومهتی عراق له گهل ئنگلیسیکان له (له ۱۱ سی پتامبری) کرا، ژئی نیرال رانتون له ئاکاری شهر له ناوچه که دا به تووندی دوواو، گوتی: هیژی عراق تووشی ژئی شتاو، کاره ساتیکی تیکنیکی بووه، وه رابه رایهتی و، رهوشی ئه وکارهش زور غه لهت بووه.

۱۶ - محمود ئاغای زیباری پشتی بارزانی بهرده دات، له نه گاو کاتو، واز گور!

له ۱۴ سی سپتامبری ۱۹۴۵ دا محمود ئاغای زیباری که خه زوورو، هاوکاری بارزانی بوو دهستی له شهر کیشاوه. بهیان نامهیهکی که بالوژی بریتانیا له بهغدایه بلاوی کرده وه، ئاشکرای کرد که مه بهستی "پشت بهردان و، گه زانه وه" ی محمود ئاغا ئهویه که: ههول دان بو وهزارهتی ناوخو له لایهن زیباریکان، بو دانانی عهشیره ته کهیه که له ژیانیکی باشدا که لگوهرگرن، پناوه رامیاریکانی ئنگلیس رایان گه یاند که^{۲۲} ئه سلهحه و، پوول له ناوچه که دا بلاو ده که نه وه، وه سروکی زیباریکان پیاوه کانی خوئی له ژیز فهرمانی حکومهتی عراق داناوه، وه ههروه ها به شوینی ئه وه دا له لایهن شیخ رهشیدی لولان، وه ره قیب ئاغا سروکی عیلى سوورچیکان ئه وکاره ده کری. له ئاکام دا ئه وکاره قهوهت و هیژی عراقی پتر کرد، واته شاره زایهتی و، پی زانینی کورده کان له ناوچه که دا، بی شک بارزانیکان بی هیژده کات. وادیار بوو که سروکه کورده کان له لایهن حکومهته وه به پوول کردراون.

۱۷ - تهواو بوونی هیژش

له ههوه لی ئوکتوبری ۱۹۴۵ دا هیژی دهولهتی کیوی پیرسی گه مارو دا، وه له ۷ ئوکتوبرش دا ههروه ها ناوچهی بارزان گه مارو درا. بهلام له سهر ئه وه شهر، عراقیکان نهیان تووانی تولهی شکانی پشوویان بکه نه وه، وه هه ره به وجوړه ی که ژئی نیرال رانتون گوت بووی، هیمنایهتی له مه له بندی

بارزان دا به ئاکار و کردهوی نیزامی پێک نایه، وه پێویسته له زێگای یاساو، کردهوه دا له نهتهوه عهشیرهتهکان چاوه دێری بکری.

ئینجا بارزانی تانهو، رخنه ی لی گهیرا، وه له ئاسوی سهرهوهی سنوور دا واته له شمال، تورکهکان سنووریان لی بهست، پاش حهوتوێک ههوالیکی رهسمی پایگه یاند که بارزانی تووانیویشتی له گهل هیندی له پارتیزان و، پیش مههرگهکانی، بو و لاتی ئێران پهنا بهری.

۱۸ - دهنگ دانهوهی شهر له دونیادا (له بهینی نهتهوهکان دا)

گهیشتنی ۲۰۰ تا ۴۰۰ مۆفی پیش مههرگی کوردی ئێران که له سنوری عراق - ئێران له ۲۰ی ئوتی ۱۹۴۵، راده بردن وه به یارمهتی بارزانی دههاتن، هومیدواریکی باشی به کوردهکان دابوو، وه ئهو هێزه دهبوو له کێوهکانی بارزان دا نشته جی بن، جا ئهو مهسهلهیه له دینادا له نیو نهتهوهکان دا دهنگی داوه.

بهشوی ئهو ههواله دا حهوتوێک پاش، بالویزی شوهرهوی دهری بزی که کوردهکانی ئێران که له شوێشی بارزانی دا، هاوبهشیان کردوه له گهل ئیمه هات و چۆیان ههیه. پاش دهڕۆژان له لایهن حکومهتی ئهمریکا وه، بهیان نامهیهک وه دهه کهوت که (ئیمه لهو کاره در دۆنگین، وه مه بهست به ههلهستانی و راپهرینی شمالی عراق نیکه ران!

له کاتی ووت و، وێژ له گهل پیاوه زامیارهکانی بالویزی بریتانیا له واشنگتن دا، سهروکی بهشی رۆژههلاتی ناوهراست، له بهشی دهولهت دا، مهسهلهی لایهن گرتنی دهولهتی شوهرهوی له شوێشی شمالی عراق دا باس کردوه بهو نهتیجهیه گهیشته که هاوبهشی کردنی هێزی نیزامی دهولهتی ئنگلیس له شوێشی شمالی عراق دا، بههیچ چهشنیک مهسهلهی شهرقی ناوهراست که هیستا چارهسهری نهکراوه ههروا ماوهتهوه جی به جی ناکات " ۲۵ !

بوته ئهمریکا وهک عراقیکان زوون ببووه که: بی گومان کوردهکان له یارمهتی دهولهتیکی " دهروهه" بهشدار دهبن، وه مهسهلهی چوونی ئارچو — روزوێلت وابهستهی نیزامی وه ئاجوودانی ئامریکا له عراق بو کوردستان دیاره زوڕ بهمهترسی وشکهوه چاوه دێری لی دهکری.

پیاوه کاربه دهسته کانی بریتانیا له بهغدادا پټیان لهوه نابوو که دهولته شوروی له مهسهلهی کوردستان دا بهشداره، وه کاتیک له ئاخری سی پتامبری ۱۹۴۵ سیریدربولارد بالوژی بریتانیا له تاران، له لایهن ههوالیکی راهری له سهروکی جهنگی ئیران ههوالی وهگرتهوه که سهروکی گهرهوی نیزامی (قازی مهحه ممد له مهباد له چاوی کهوتنیکی لهگهڵ نمازعهلی یوفی، ووت و ویژی کردوه که دهولته شوروی تهسممی ههیه که یارمهتی نیزامی بو بارزانی بنیژی، وه ئنگلیسیکانی دانشتوی بهغدایهش لهوچاوپیکهوتنهوهیه که بهراستی بهرپوه بردراوه ههوالیان وهگرتهوه. ئینجا ههوهیان سهلماند بوو که چاوی کهوتنی قازی مهحه ممد لهگهڵ ههفسهرهکانی شوروی کاریکی عادیه، وه هینده گرنگیه. دهگونجی بلین قازی مهحه ممد "شایهکی بی تاجو، تهختی کوردستان، وه سهروکی کمتهی کوردان له مهباد دایه. وه پیاویکی گهرهیه زوړپیاوانی رامیاری که دینه هه ناوچهیه چاوی کهوتنیکی لهوی دهکن. ئنگلیسیکان دهیان گوت که ههمریکایهکان دهی له ههوالهکانیان دا رای بگهیین تا مهسهله که بوخه لک زوون بی تهوه، وهرووانگی ههکاره به چاکی دووانی بگیری. ۲۶

۱۹ - بارزانی و، حیزبی هیوا

پیش مه رگه کانی مهلامسته فای بارزانی له پهنه و پهسیوی کیوه کانی بارزان دا، بی خووارده مهنی و، تفاق و، بی پوول و، پاره، بی دهرمان وه بی سازوبهرگی نیزامی مابوونهوه، وه تهنیا جینگایهکی که دهبوو هومیدیان بیت، حیزبی هیوا بوو. بهلام مهلامسته فای هاتوچویی لهگهڵ دوولایان ههبوو، یهک لهگهڵ حیزبی هیوا، که ههویش زوړ به باشی زوون نهبوو، وه هاتوچوسی دی لهگهڵ ئینگلیسیان بوو. براگهرهوی خویی عهبدوسهلامی کرده پیاوی هاتو، چویی بهینیهی خوی، بریتانیا، وه مه بهستی لهوکارهش ههوه بوو که ئاکارو، رههشتی خوی به چه شنیکی دی له بهرچاوی ئنگلیسیکان چاک بکاتهوه، وه تولهیان بو بکاتهوه، وه ههجار به قسهیان بکات.

می لیشیکانی هیوا هیچ یارمهتیکیان له لایهن دهولتهی ئهمریالیستی بریتانیا نه دهوست وه رگرن، به لکو ههگر یارمهتیان له ده رهوه وه رگرتایه

دهیانەویست له لایەن مۆسکۆهیی واتە له دەولەتی شورەوی وە که دەتوانی
له لای کوردستان ی ئێرانەوه بی کات . بەلام مەسەلەیهی کی که گرینگ بوو، ئەوه
بوو که ئایا بوچی ئینگلیزیکان لەوبارەدا بە پێچهوانەی ئەمریکایەکان بزوتنەوه، وە
نەخشی راستەقینەیی شوپۆهویان لەوکارە دا بەچاکی نەکوئووه. ئەوهی شایانی
باسە ئینگلیزیکان چاوه دیری ئەوهیان دەکرد که لەئێران کم و زۆر دی شتیک
بەهەست بێت، بەلام ئینگلیزیکان تاكو به باشی لێ نەکوئنەوه وە بەباشی نەزانن
که شورەوی بەراستی له جیگایەک دا ئاژاوه سازناکا، وەک ئەمریکایەکان له خۆرا
لەدەهولو، زۆرنا نادەن، وەهات و چۆی خۆیان لەئێران دا لەگەل شورەویکان
لەبەر چاوه دەرگرن. عینجا هەرچیک بی بارزانی نیوانی خوئی لەگەل هیوا له
دووررو نیزیکەوه را دەرگی، لەکاتی که له هەوڵەوه نەیسەلماند که تاقمیک
لهو حیزبه بێتەبارزان وە هەروەها پێی وابوو که ئەوکارە چەلی زووه. وە تنیا
له سالی ۱۹۴۴ دا بوو که بارزانی دەیسەلمینی که تاقمیک لەناسیونالیستە
گەنجهکان: وەک ۲۸

ئەفسەر عیززەت عەزیز، که یهکی که له ئەفسەرە پابتهکان بوو، کە
مەجید مستەفا بەئەستۆی دا بری بوو، بو ئەوهی که له "هیمنی و دابن کردنی"
کوردستان دا تی کوشی، وە هیندی ئەئەفسەرەکانی دیکە، وەک سەرھەنگ دووهم
ئەمین پەواندزی وە کاپیتان عەبدول عەزیزی گیلانی کۆری شیخ عەبدوللا
(وە کۆری چوکی عەبدولقادر) میرحاج، له ئاکرا، فواد عارف (نەوهی مەجید
مستەفا) له پشدر مستەفاخوشتا، مەجیدعالی، بێتە لای بارزانی. ئەوهی که
ئاشکرا بوو مەجید مستەفا بو خوئی له ئەندامانی پارتی هیوا نەبوو، بەلام ئەوه
نەزاندراوه که چون تەواوی ئەو تاقمەیی که ناردویمەتی، له ئەندامانی هیوا بوون
(جگەله فواد عارف) که وا بوو وادیارە، که لایەنگری ئەو پارتی بووه.

ئینگلیزیکان هەولیان دەدا که بەهەرچونیک بی له بزوتنەوهی ناسیونالیستی
کوردەکانی عێراق دا دەستیان هەبێ، بەلام گومانی دەبرد که ئەوانە
ناسیونالیستی کن که بو لای چەپ چوون.^{۲۹} سەرئەنجام بەداخەوه، ئەو بزوتنەوهی،
بەچەند شاخەولک و پوک بەشکراو دژی یهکتر دەست بەکاربوون وە هەروەها
شوێشی بارزانی گەیشته جیگایەکی عاستەم چونکه هیندی لەوان دژی بارزانی
کاریان دەکرد.

یهکیک له نهخشی گرینگی میلیشیانەی هیوا ئەوه بوو که ههولیدا وه بگهڕی که کورده پولداره دهولهمندهکان بهبی نیتیه وه، بو بارزانی پوولیان لی وهرگرۆ وه بهوجوره ئەوان بۆلای یارمهتی نهتهوه کهیان بکیشی. ۲۰.

ئینجا بهشی زۆری له گههههکانی حیزبی هیوا، بارزانیان وهک (شیخیکی مورتجع) چاو لی دهکرد. بهراستی بارزانی بهشی زۆری لهپیاوه گهورهکانی بهناو بانگی کوردی دپدۆنگ کردبوو، وه ئەوان دهیانگوت که بارزانی شوپش گیریکی خهترناکه!

یهکیک لهوانه شیخ لهتیف بوو که لهگهله ملامستهفا نیوانی ناخۆش بوو که چارهیهناو، له شوپش لای دا، وه هاته شاری سهردهشت دانشتو، بوخۆی چهشنه سهربهستیکی بهههسته هیناوو.

سهرئهنجام لهکو بۆونهوهیهکدا له به غدا که لهزیر چاوهدیاری پارتی هیوا پیکهاته، فواد عارف شیخ لهتیفی تاوان بار کردو، گوتی که "لهگهله شورهوی هاتو، چۆی ههیه." وه ههروهها بهدوواي ئەوهدا دوو دهولهمنه—دی کورد، عهلی کامل وه تهوفیق وهههیی (وهزیری ئابووری له حکومهتی حامیدپاچهچی پاش لابرندی نوری سهعیده ژوئن ۱۹۴۵ دا)، وه دامهزینهری سازمانی هیوا، که ئەوانه داوی پوولیان له (دهولهتی شورهوی واته دوستی بارزانی کردوه) لابرند. ۲۱ ههر لهو کاتهدا رهفیق حلمی ناسیونال سۆسیالیستی کورد که لهلای بانی راستاوه فشاریان بو هیناوو، وه به چاوی کومونیست تهمهشایان دهکرد له سازمانی هیوا وهدهرناندرا.

۲۰ - لیک بڵاوبوونی "هیوا"

بهلام بانی چهپی بزووتنهوهی ناسیونالیستی کورد، ههروهک بانی راستی بهش بهش بوو، وه لهنیو راستی هاوینی ۱۹۴۵، "هیوا" بهچووار فاکتی جور بهجور بهش بهش کرا:

۲۲

— شوپش، که ئەندامهکانی ۳۰۰ تا ۳۵۰ کهس بوون که "پارتی کومونیستی عراقی" پیکههینا، وه رۆژنامهیهکی به نیوی شوپش بڵاو دهکردهوه، وه حیزبهکهش ههر بهو نیوهبوو.

سەروکی ئەو تاقمە عەلی عەبدووللا، نوری شاویس، جەمال حەیدەری،
(بەعس لەسالی ۱۹۶۳ شەهیدی کرد) وەسالح حەیدەری بوون
— "زۆگاری" که ۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰ ئەندامی هەبوو که مۆڤه‌گانی له پیاوه
کوچه و بازارێکان بوون که له داهاتوودا ئەو دەستەیه‌بوو بەحیزبی دیموکراتی
کوردستانی عراق که بەسەرۆکایەتی و، رابەری دوکتور جەعفەر عەبدوول
کەریم (برای حەبیت کەریم سێ کریتیتری گشتی پارتی دیموکراتی کوردستانی
عراق لەداهاتوودا پاش‌بوحرانی ۱۹۶۴) وە دوکتور سەدیق ئەترووشی، وە
تاها موحییەدین (نایبی سەروک کۆماری عراق له سالی ۱۹۷۵) بوو.

— ئەزادی "ری راست"

کات و جیگای هیوا لەجەبەهی ناسیونالیستی کورددا — وە بەتایبەتی
هات و، چۆ لەگەڵ مەجید مستەفایەکیک لەمەسەلەکان بوو که مەبەستی بلابوونی
و تەقینی هیوای بەهەستەینا، وە بە تایبەتی هەروەها هات و، چۆ لەگەڵ پارتی
کۆمونیستی عراقش یەکێ لەمەسەلە هەرگرنەگەکانی بلابوونی هیواوو، .

— ۲۱ — (پارتی کۆمونیستی عراق) وە مەسەلە ی کورد :

بەرستی پارتی کۆمونیست لەسەر رێبازی بزوتنەوی خۆی، وە لایەنگری
له نەتەوێکەمەکان ئەسەریکی باشی لەسەر خەلک دانا، بە گۆیرەیی هێندێ
له هەوالمەکان، کوردەکان لەسەدا سی و پێنج تا ۴۰% ئەندامی ئەو حیزبە بوون، وە
هەروەها گوتراوە که له سەداسی کەسە ۳۰% لەخەلکی عراق ئەندامی ئەو پارتیە
بوون . ۲۴

ئەندامانی رزگاری، وە شوێرش له سازمانی هیوادا پتریان لایەنگری پارتی
کۆمونیستی عراق بوون هەل و، مەرجێکی که پارت بۆی هەل کەوت‌بوو، له سەر
مەسەلە ی کورد له دوو مەبەستان لایەنگری دەکرد، له‌لایەکەوه لەمافی کورد
بەرگری دەکرد، وە له‌لایەکی دیکەشەوه داوای کورد تا پادەیه‌کی بەحق دەزانی .
له تۆکتێکی کەبە زمانی عەرەبی و، کوردی بلای کردەوه، وە هەروەها

له وکاتهی دا که هیستا بارزانی سه روکی هیزه کانی کوردی له بهرانبهر هیزه کانی نیزامی عراقی دا بوو، دهنگی خوێ به وجوره بلند کرد که: "کمیتهی بهرپوه بهری پارتی کومونیست، هیژشی نیزامی دژی کورده کان محکوم ده کات، وه ئینگلیس به گوناح بار ده زانی که نایه وی ئه وشه په بو یستی، وه ئازادی کورده کانی له بهندیخانه کان دا دا واده کات، وه دهیموی شهر پاره ستیندری وه یاسای هاوسه ری و، هاوبه شی له شمال دا بهرپوه بجی، له به سه رهاته کانی و لات به چاکی بکۆلێته وه. به لام له به بیان نامه که دا باسی له سه ره مه سه له ی مافی ناوخوی کورد، چ (ئوتونومی) وه چ مافی گشتی نه ته وایه تی (ئستقلال) نه کرا بوو!

وه ههروه هاله و تراکتهدا بو سه رلقی، شوړش، وه رزگاری هه لمه تی برد، بوو، وه رخنه ی گرت بوو که داوای "جو ییازی" ده کن!
پارتی کومونیست له سه ره مه سه له ی کورد به قوولی دوو ابوو، وه له لایهن ئه ل قاعده وه ه ییدی نووشتار بلاو ببوه. ۲۷

له کاتیک دا که تیژی کورده کومونسته کانی ده برده وه پاشی که ده یان گوت: هه ره نه ته وه یه ک پیو یسته که پارتی کومونیستی خو ی پړوشونیک ی جو ییازی هه بی، به لام پارتی کومونیستی عراق ده ی گوت له کاتیک دا که مافی ته وای نه ته وه کان وه ک کوردو، عه ره ب له به رچا وه وه له راده یه ک دا ته مه شای ده کین، به لام هه لو یست ته وه یه که له پیش هه مووشتیک دا دژی ئه مپریالیسم خه بات بکری، چوونکه خه بات یه چینه یه تی جودا له خه باتی ئه مپریالیسم نیه، وه هاوکات پیو یسته ته وه خه بات بهرپوه بهر در ی، جا له چوار چی وه ی عراق دا پیو یسته هه ردووک لقی پارتی کومونیستی کوردو، عه ره ب، نه ته وه کانی دیکه، که له ژیر ئالای کومونیست دان، وه دژی ئه مپریالیسم خه بات ده کن، پیکه وه بن، وه جودا له یه کتر نه بن.

مه سه له ی بزوتنه وه ی کومونیستی انترناسیونال له گه ل کورده ناسیونالیسته کان مه سه له یه ک بوو که راویزی زاری کورده کان بوو، وه له بهینی بزوتنه وه ی کومونیستی جیهانی و، راپه رینی کورده کان ته و پر سیاره هه ره ما بووه.

سه ره نه جام له سالی ۱۹۴۶ دا پارتی دیموکراتی کوردستان که جوی بووه، کومونیسته کان پیکه گیشته وه. به لام بارزانی کاتیک که له ئوکتوبری ۱۹۴۵ دا گه یشته سنووری ئیران له مه جموع دا هاته وه نیو بزوتنه وه ی

کوردستان، وه وا پروون ببۆوه که له داهاتوودا "ژی نیرال" بارزانی له پروو به روو بوون لهگهڵ ئەندامانی پارتی کومونیست زۆر پرووی خوۆشی نیشان نەدەدا.

۲۲ - گەیشتنی بارزانی بو ئیران، ههولین چاوپێ کەوتنی لهگهڵ شوهرهویگان

مەلامستەفا لەپێش ئەوەی دا که بگاتە ئێرانی، سێ پیاوی نارده لای قازی موحه‌ممەد، وه راي‌گه‌يان‌دبوو که لهگه‌ڵ پێش مهرگه‌کان و، مال و مندالی خوێ دیتە ئێرانی - بەراستی عێل و، عەشیرەتیکی ۱۰۰۰۰ مڕۆقی! لەو کاتە و ساته‌دا بێته ئێران وه بمی نیتەوه، کاریکی واساده نه‌بوو، ئینجا قازی موحه‌ممەد به‌و کاره به‌لپنی نەدەدا، به‌لام بارزانی وه‌زی که‌وتبوو... وه چاوه‌ پرووانسی وه‌لام نه‌ما‌بووه! ۲۸

پاش چەن زۆرێک بارزانی بو هه‌وه‌لین که‌ره‌ت چاوپێ که‌وتنیکی له‌گه‌ڵ شوهره‌ویگان کرد. هه‌روه‌ها نابێ له‌بیربجێ که هه‌وال به‌ره‌گانی ئنگلیس قه‌ت چاویان له‌سەر بارزانی هه‌ل نەدەگرت.

بارزانی هاوڕێ له‌گه‌ڵ میرحاج وه هه‌مزه‌ عه‌بدووللا چاوپێ که‌وتنیکیان له‌گه‌ڵ ژێ نیرال لیو بووی شوهره‌وی کرد: "که‌هاتنی بو ئێرانی به‌لپنی دابوو" بارزانی له‌گه‌ڵ پیاوه‌ چه‌کداره‌کان که‌هات‌بوو، پێش‌نیاریکی له‌گه‌ڵ هه‌مزه‌ عه‌بدووللا له‌پێش لیو بووی، دانا که‌ بریتی بوو له‌وه‌که‌ پیاوه‌ چه‌کداره‌کان هه‌روه‌ها چه‌کدارو، ئاماده‌ بمی ننه‌وه، وه‌ که‌سوکاری شیان جی گیربین.

پاش دەرۆژان ژێ نیرال لیو بووی وه‌لامی داوه‌ که‌ بارزانی پێویسته‌ ته‌نیا ۴ پیاوی چه‌کداری بمی نیتەوه‌ وه‌ بجیتە ناوچه‌یه‌کی دوور وله‌ به‌فری ۱ دا قوژنیه‌کی بوخووی بگرێ. ۲۹

له‌ئاکام دا ر‌اگه‌يان‌دنی پیکه‌هاتنی کو‌ماری مه‌هاباد له‌ژانویه‌ی ۱۹۴۶ ئە‌وه‌مه‌سه‌له‌یه‌ی له‌بار چاو نه‌گرت.

فەسلە ۲

شۆڭەۋى لە كوردستانى ئىران دا ، ۋە كۆمارى مەھاباد

مەھاباد نە راستى بەھىچ جورىك نە دە زاندىراۋ ، مەعلوم نە بوو كە پۇژىك شارى مەھاباد بىيئە كانگا و ناۋە پروكەى جوولانەۋى كورد ، ۋە لەنىو شەرى دووھەمى جىھانى دا نەخشىكى گرینگو ، گەورە بەدەستەۋە بگرى .

گوتراۋە كە سەرچاۋەى بزوتنەۋەكەى مەھاباد لەشارى سولەيمانپوھ يە كە بى گومان ئەسەرى لەسەر راپەرژىنى ئەو شارە دانائە .

خەلكى شارى مەھاباد موسلمانى سوونى مەزەبن . ۲ەزاخان ئەو نيوەى لەسەر دانا ، دەنا لەپيشدا ساڭاغى نيوپوۋە . لە سالى ۱۹۴۵ى زاینى دا (۱۳۲۴ كوجى) شارى مەھاباد جىگىيەكى چووك بوۋە ، ۋە ژمارەى دانشتوۋانى لە ۱۵۰۰۰ كەس پترنە بوۋە ، ئيدارەكانى دەستورى لەشارى ورمى كە ناۋەندى ئوستانە ۋە رگرتوۋە ، دەگونجى بلين كە ئەوشارە لەپيشدا نەخشىكى راميارى و ، ئابورى نەبوۋە .

رېئىۋاران كە لە سەدەى ۱۹ زاینى دا لەوشارەۋە رابوۋار دوونو ، بو شارهكانى ورمىو ، سنە چوون گوتوپانە كە تەنيا ئاۋەدانىك بوۋە كە ۵۰۰۰ مرؤقى تپدا دانشتوۋە .

ئەو رو ژمارەى دانشتوۋانى شارى مەھاباد ، زور زياد بوۋە ، بەلام ئەو شارهش ۋەك شارهكانى دىكەى ئىران چاۋىلى نەكراۋە ، ۋازى لەشساغى باشنە ، نەخوشى لەو شارهدا زورە ، جا ھەرچىك بى مرؤف چاۋەرۋانى ئەۋەى نەدەكرد كە روژىك بىيئە " پى تەختى " كۆمارىك كە دەولەتە ھەرە بەقودرەتەكانى جىھانى

له مەترسی باوی .

۲ - بنه ماله ی قازی

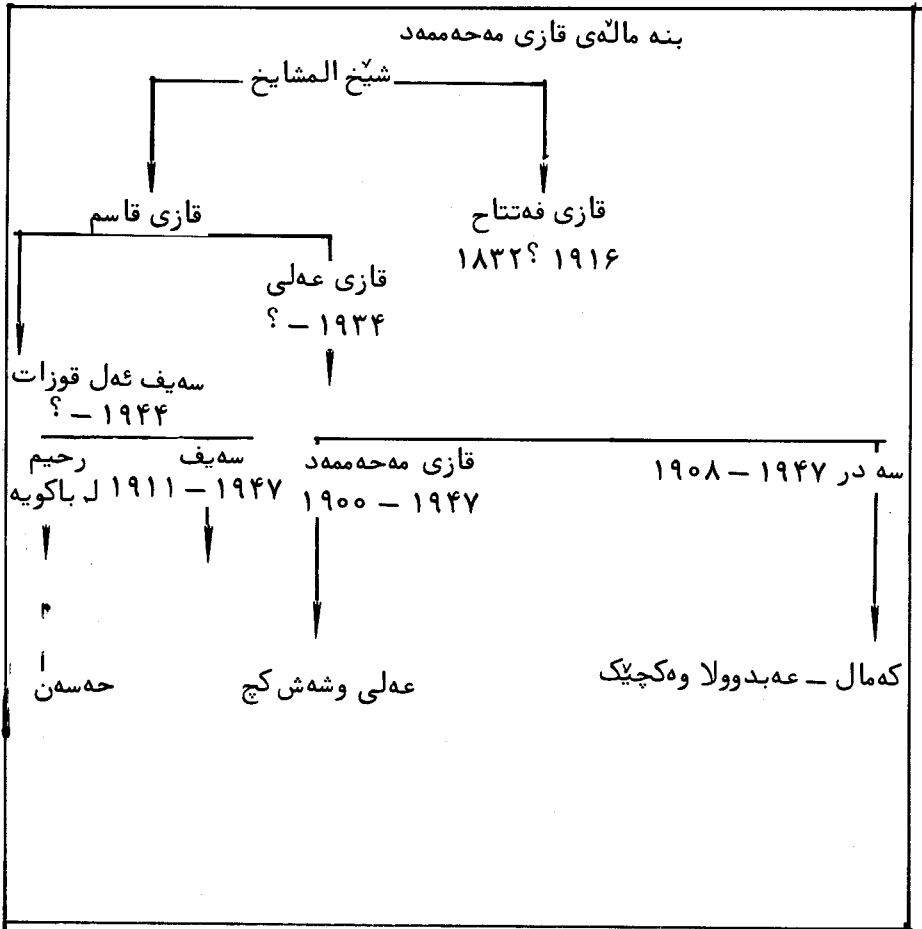
بنه ماله ی قازی موحه مەهد که شیخو، قازی بوون، له نیو دانشتوانی ناوچه ی مهاباددا، زۆر به ریزو، حوزمەتو، گه وره بوون له سالی ۱۸۳۰دا بابه گه وره ی قازی موحه مەهد، واته شیخ ئەل مشایخ، له هۆزو، عه شیره ته کانی ناوچه ی (خۆبات) له نزیک شاری دیوان دەرّه دا کو بوونه وه یه کی پیک هینا، که لهو کو بوونه وه یه دا، داوای "جه به ی یه کی تی" دژی ئنگلیس کرد وه ههروه ها ئازادی کوردستانی شی پیشنیار کرد. ۱

له سالی ۱۹۱۶ زاینی دا قازی فه تاح برا چوو که ی باپیری قازی موحه مەهد بو پاراستنی شاری مهاباد له بهرام بهر هیرشی رووسیه یی تزاریو، تورکه عوسمانیکان نه خشیکی گرینگی به دهسته وه گرتو، لهو بهینه دا له گه ل یه کی له کور هکانی کوژرا (۱۹۱۶ - ؟ ۱۸۳۲)

قازی عه لی بابی قازی موحه مەهد (سالی ۱۹۳۴ کوچی دووایی کرد) له پیاوه کانی هه ره زانو به ناوبانگی ئەو ناوچه یه بووه، وه برای وی سه یفی قازی (وه فات ۱۹۴۴) له سالی ۱۹۲۰ دا سازمانیکی نهینی به نیوی (بزوتنه وه ی موحه مەهد) پیک هینا، ئەو سازمانه له گه ل بزوتنه وه ی شیخ موحه مەهدی خیابانی له ئازربایجان داها تو، چۆی هه بوو.

ئینجا له وخته دا بوو که سه یف ئەل قوزات هۆنراوه یه کی له مباره ی (راپهرینی ته وریز) له روژنامه ی ئازادستان دا چاپ کردو، بلاوی کرده وه .
بنه ماله ی قازی موحه مەهد هه موویان، زانو، زوونا کبیر و موسولمانو، کوردخۆشه و یست بوون، چمن پارچه ئاوائیکیان له ناوچه ی بۆکان دا هه بوو، وه له ریزه بنه ماله ده وه له مه نده کانی کوردستان ژمار دراوه .

(۱) ارتباط له گه ل ره حیمی قازی ۱۹ مارس ۱۹۷۶ له باکو له لایهن نووسر ی
ئهو میژوویه وه رگیر م - ر

۳- هاتنی ئینگلیسو، شوڤهوی بوئیزان

لهسالی ۱۹۴۱دا هیزی شوڤهوی لهلایهک، وه هیزی ئینگلیس لهلایهکی دیکه وه خاکی ئێرانیان داگیر کرد، جاله و ههل و، مهرجهدابوو که شاری مهباد پشکوت و، شانازی و، بهختهوهی پرووی تی کرد. لهوکاته دا هیزی سوویت لهپاش ئهوهی که له سنوور تیپهزی وه هات شاری خووی، ماکو گرت، بو لای جنوب هاته خووارێ وه تا شارهکان و، مهلبندی بانو، سنه پویش و له رینگاگانی شاری میاندواو، شنوو، هاته شاری مهباد.

لهولاشهوه ئنگلیس، چهتر بازی له مهیدانی نهفتی خوزستان هیناخواری، وه جنوبی خوزستانی تا کرمانشا واته تا دهگاتهوه سه رپی بهغدايه، شارهگانی خانهقین، تاران و، سنهی داگیر کرد. ئینجا لهناوچهگانی بهینی دوو داگیرکهرهکان دایانی مهباد - سردشت - بانه - سقر - دیوان ده ره) هیچ قودره تیک دهستی به سه ر دانه گرت بوو، بهلام ئه و مهلبنده له سه ر ئه وه شهرا ههردوک دهوله ته گه رهکان چاویان له سه ر ههلهنده گرت. له ئاکام دا سوویت له شمال دا تا شاری مهباد وه ئنگلیس تهواوی ولاتی جنوبی ئێرانی داگیر کرد بوو. ۲

۴- ئنگلیسیکان، کوردهکان، سوویه تهکان

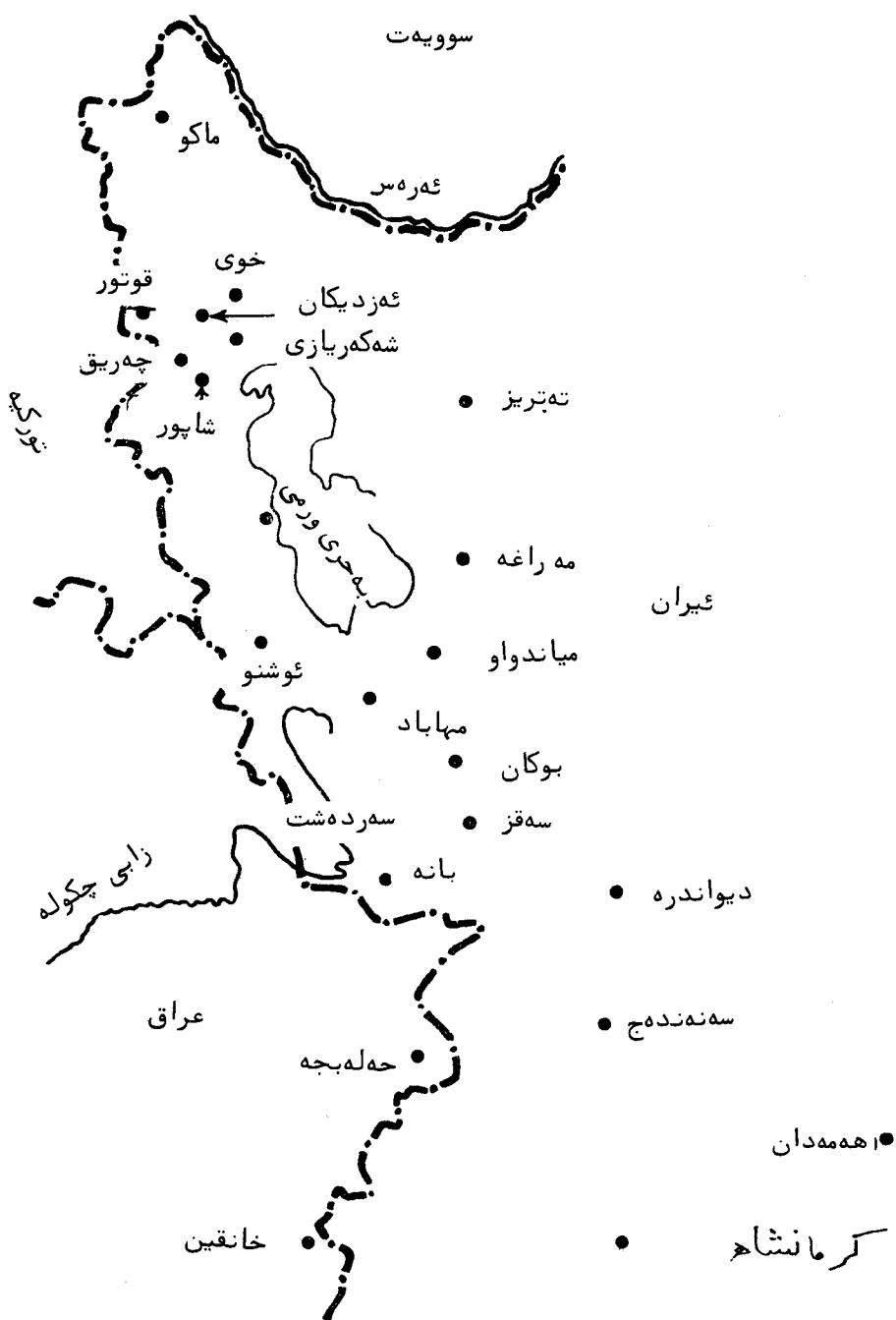
پاش تیوه رسووانی ۲۵ سال له شه ری جیهانی هه وه ل، هیندی له شه سه ره ئنگلیسیکان له وهی دوو دلو، به دگومان بوون که ئایا به راستی پیویسته کاره سانه گانی پیشوو دووپاته بێته وه. کمیتیهی فرمانده ره گانی ستادی ئنگلیس، وه کار به دهسته گانی نیزامی و، کشوهری، له ئێران له دوو بروار نامه دا له شه سه ره گانی ئنگلیسی داوا کرد بوو که نه زم و، ته رتیب پراگرن. ناوه رووکه ی ئه و بروار نامه یه به و جو ره بوو: مه به ستی ده وله تی ئنگلیس له و کاره دا ئه وه یه که به هه ر چه شنیک بێ

"لایهن گری له دهولهتی ناوهندی ئێران دهکات" وه بههیچ جوړیک نایهوی به سوودو، قازانجی کوردهکان بیزوږینهوه، چوونکه جوولانهوهی کوردهکان "رهنگی ئرتجاعی همیهو" ئیمه ناتوانین ئاکارو کردهوهی ئهوان بهچاک بزانیـنو، چاوه دیږی لی بکهین" دهست تیوهردان له کاروباری کوردهکان له لای ئیمهوه، جگه لهوهی که کهلک و قازانجی تیدانییه، بهلکو مهترسیشی تیدا همیه. ئهگهر ئیمه خو لهکاری کوردان وهردهین، بهمانهویان نهمانهوی، دهبی بو هیمنو، ئههوهن کردنی کیشهو، ههراي عیل و عهشیرهتهکان بینیمهپیشی جا ئهوهش له ئهرکی سهرشانی مهدانیه. ههروهها لهو بهروارنامهیهدا کمیتهی فرماندههه ی ستادی ئنگلیس رای گهیا ند بوو که تی همل قوتانی ئیمه لهکاروباری کوردهکان ی ئیران، تورکیه... بی گومان دهبیته هوی ئهوه که له لایهن هیزهکانی شورهوی له ئیران دا، به سهرهاتیک پیک بیـت. ۲

ئنگلیس که ئیرانی داگیر کردبوو، مهبهست به کارو کردهوهی ستراتیژیکی بوو، وه ووتهو، قهولو، قهرار وابوو که پاش تهواو بوونی شهري جیهانی له ئیران بهچپته دهری.

جا ههر له بهر ئهوه بوو که ههولیان دهدا که هاتو، چوو، ههلهستانو، دانشتیان له گهل کوردهکان بهخووشی بی، وه ههروهها شتمهکو، ئهسبابیکی که له پێگای ستراتیژیکی بهغدا - خانهقین - کرمانشا، ههمه دان - تاران بو شورهوی دهچی، به هیمنی و ئارامی بهو مهبهندهدا بهروا، وه به جیگای خو ی بگات.

ئنگلیس بوی ئاشکرا ببوو که دهولهتی شورهوی له ئازربایجان دا خهریکی کاروباریکه، وه ئیتر ئازربایجان به (داخووازی خو ی) دهبیته یهکی له کو ماری تازهی یهکی شورهوی. ئهوه ههوالانه، وه ههروهها مانهوهی هیڤی شورهوی، وه بهتال نه کردنی ئازربایجانی ئیران بو ئنگلیس دژواریو، چپوتی دینا پیشی، لهولایه شهوه بو خووشی جنوبی ئیرانی داگیر کردبوو، وه ئهوهشی دهزانی که ئهگهر شهر به قازانج و سهرکهوتنی ئیمه تهواو بیـت بهراستی دهولهتی شورهوی ئهرکیکی زوژ گهوهری له سهرشانی ئیمه همیه، سهرههجام ئهوه به سهرهاتـهو، ههله کهوتی له خهلکی ئیران نه دهزانی، وه له ئاکام دا کارو، کردهوهی ئنگلیس وه بزوتنهوهی ئهوان له گهل کوردهکان، بهو جیگایه گهیشـت که قازی موحه ممهـد بوو به لایهن گری شوهر و پیکانو، سهرۆک کو ماری مهباـد.

کوردستانی ایران

سنوری ناونه‌ته‌وه‌ئی

0 50 100 Kms

۵- قازی موحه‌ممەدو، سووێهت

بۆ هه‌وه‌لێن جار له‌ڕۆژی ۲۵ ی سێ‌پتامبری ۱۹۴۱ دا واته دروست‌پاش مانگیك‌گرتنی ئێران له‌لایهن شوره‌وی وه‌ئینگلیسی‌كانه‌وه، دوو ساحیب مه‌نسه‌بی ئامریكا و ئینگلیس له‌شاری مه‌هاباد چاوپێ كه‌وتنی‌كان له‌گه‌ل قازی موحه‌ممەد كرد قازی موحه‌ممەد نه‌خشه‌ی "یه‌كێتی كوردستان" ی بۆ ئه‌وان باس‌كرد، وه‌ بۆی شه‌رح‌دان وه‌له‌وانی پرسیار‌كرد كه‌ "چو‌ن ده‌كرێو، ده‌توانی له‌گه‌ل سه‌روکی فه‌رمانه‌ری پایه‌ به‌رزی ئینگلیس چاوپێ كه‌وتنی‌کی هه‌بێ؟"

ئه‌فسه‌ره ئینگلیسی‌كه‌ پیاوێکی "سلو، ویشك" بوو، گو‌ی خو‌ی بوو قسه‌ شل نه‌كرد، وه‌ به‌و‌كاره به‌لێنی نه‌دا.

جا به‌شوینی ئه‌وه‌دا كه‌ (ناخوشی) و، ناكو‌كسی هێنا گو‌ری، قازی مه‌حه‌ممەد، له‌گه‌ل شو‌ڕه‌وی‌كان ده‌ستی به‌ووتو، ویژی زامیاری كرد. ۵

سه‌رئهنجام ئه‌و‌كه‌رته بۆ دوو‌هه‌مین جار به‌خاتره‌جه‌میوه، قازی موحه‌ممەد له‌گه‌ل هه‌واله‌كانی پایه‌به‌رزی كورد، بۆ شاری باکویه داو‌هت‌كرد.

ع- هه‌وه‌لێن سه‌فه‌ری باوه‌ر، پیکراوه‌کانی کورد بۆ باکو (نوامبری ۱۹۴۱)

ده‌گوتری پاش ئه‌وه‌ی كه‌ شوره‌وی‌كان زانیان كه‌ ئینگلیسی‌كان دانشتنی‌كان له‌گه‌ل باوه‌رپێ‌كراوه‌کانی كورد له‌بۆ‌كان دا پێك هێناوه، سێ‌كه‌سی باوه‌رپێ‌كراوی كوردیان هاو‌رپێ له‌گه‌ل دوو ئه‌فسه‌ری موسلمانانی خو‌یان كه‌خه‌لكی و لاتسی ئازربایجانی شوره‌وی بوون، وه‌نیویان میر‌ئه‌سلانوف، وه‌علی‌یه‌ف بوون، به‌سوواری ماشینی له‌رێگای ته‌وریزه وه‌بو‌ باکویه نارد. ۶

ویژراوێکی دیکه راده‌گه‌ینی، له‌شاری مه‌هاباد ۳۰ م‌رو‌قی باوه‌رپێ‌كراوی كورد كو‌بوونه‌وه‌یه‌كه‌یان پێك‌هێنا، به‌لام له‌گه‌ل ئینگلیسی‌كان هێچ كو‌بوونه‌وه‌یه‌ك چاوه‌دی‌ری نه‌كرا‌بووه.

مه‌به‌ست له‌و‌كو‌ بوونه‌وه‌یه ئه‌وه‌بوو كه‌ بزانیان حه‌مه‌ره‌شیدخان كه‌دژی ئێران

هه لستاوه ته سه ری، هه لو پستی چه. ئینجا هه رچونیک بی، گوتراوه که ده ولتی شوره وی میوانی جور به جوری بو باکویه بانگ ده هیشت، واته هه موو چه شنه پیاوی پایه به رزی باوه رپیکراوی سوونی مه زه بهی کوردی تی دابوو: قازی مهحه مهده له مه باباده وه، ئه میر ئه سه ده و، حاجی بابه شیخ له مه له بندی بوکان را ره شیده گو، زیو، له لایه ن کورده هه رکی کانه وه، موحه مه ده ی قاسملو (بابی قاسملو سی کریتیتری گشتی پارتی دیموکراتی کوردستان ی ئیران، له لایه ن کورده گانی ده ور به ری ور می وه، وه هه روه ها مهحه مه سه دیق کوری تاها ی شمیزیان داوه ت کرابوون و، چوو بوون .

ئهو مروقه باوه رپیکراوانه له رۆژی ٢٥ نوامبری ١٩٤١ تا ٥ دیسامبری واته ٥ رۆژ له باکو په مانه وه، له و به نه دا له جیگا گانی فره هنگی پیش که وتوو شاری باکو وه له کارخانه کان و، زه ویوو، کشت وکالی نموونه، وه ته شیساتی نه فتی، سه ر بازخانه کان، وه چن جیگای دیکه چاوپیکه وتنیان کردبوو

پیاویکی پامیاری ئینگلیس به ته وه سه وه گوتیه تی، که شوره ویکان، دوو چه وتوو پیش داوه ت کردنی کورده کان بو باکو په، کۆریکی ٨ نه فره یان له بوورژواکانی ته وریش هه ربوو به رنامه یه داوه ت کردبوو. چاوپ کوه وتنی ئه وکۆره کوردانه له ولاتی شوره وی زور جار یه ک به شوینی یه کی دابوو، وه هه موویان له سه ر ئه وگومانه بوون که میرجه عفر باقرۆف سه ر کۆماری شۆزای سۆسیالیستی ئازربایجان، مه سه له ی کورده گانی زور به مه ترسیوه باس ده کرد . ٢

له زمانی ئه میر ئه سه ده ده گیر نه وه که ده ولتی یه کیته ی شوره وی گوتیه تی که له باره ی نه ته وه به جوه گانی جیهانی دا باش ده رووانی، به لام "هیستاکات بو دانی سه ر به ستی گشتی کوردستان چاکنیه، وه کورده کان پیویسته نه ختی چاوه رووان بمی نه وه."

به شی زوری له کوره کورده کان به گویی باقرۆفیان هه -ل کیشا بوو که کورده کان هه له ئیستاوه، ده یانه وی به مافی گشتی نه ته وایه تی خویان بگن، وه باقرۆف له و پیشیاره پی که نینی ها تبوو په . ٨

هیندیگی دیکه له کورده کان گیر ابوویانه وه که باقرۆف گوتیه تی ده بی سه به ر، چه وه سه له له ده س نه ده ن وه رۆژیک دیته پیشی که ئیوه به موافه ده گن. ته نانته ده گیر نه وه که له وه سه فره نه دا که کۆره گانی کورد بو شاری با کویان

کردبوو، باقرۆف له نیۆ قسه کانی دا رای گه یاندبوو که (په یوه ندیکی هاو خۆینی و، هاو ره گه زی) له بهینی ئازربایجانیکانی شوروی و ئیران داههیه، وه نه وهی که ئاشکرایه عیستا که ده بیدری که 'سنووریک له بهینی دوو ئازربایجان دا که ههیه نابیته برینی ئاکاری فرههنگی و مهعنهوی، وه پڕۆژیک ده بی که نه و دوو زهویه ده بینه یهک. ئینجا نه و وه تهیه بو خۆی ده بوو به هو ی ناخۆشی بو کورده کان. ۱۰

۷- دهنگ دانهوهی جیهانی له بابته سهفهری باکو

چوونی کورده باوه پیکراوه کان بو باکویه له دونیایه دا دهنگی داوه، هه رچند بالۆیزی شوروی له تاران گوتی که نه و سه فه ره، سه فه ریکی " فره هنگی" بووه، به لام له جهنگه ی شه رێ دوو هه می جیهانی دانه و سه فه ره بو هاو په یمانه کانی شه ری جیهانی، بوو به مه سه له یه کی گرنگ، وه بالۆیزی ده ولته ی بریتانیا له موسکو به نیۆی کرییس، له مولوتوف، وه زیری کاروباری ده ره وه ی سوویت داوا کرد که پیویسته پتر له وابه ته وه ئیمه روون که نه وه (۲۰ دی سامبری ۱۹۴۱) ! سێ پڕۆژ پاش سیرزیدر بولارد، بالۆیزی بریتانیا له تاران که بو سه فه ریک چوو بو موسکو نه و مه سه له یه ی له مۆلۆتۆف دوو پاته کرده وه. مولوتوف له ۲۹ ی دی سامبری ۱۹۴۱ دا نوو سراوه یه کی له به ره ی نه و سه فه ره دا به بالۆیزخانه ی بریتانیا ده داته وه نیوه رووکه ی نه و نوو سراوه یه به و جو ره بوو: کورده کان بو خویان مه یلیان وابوو، چوونه باکو یه، وه ئیتر مه سه له ی سیاسی له گۆرێ دانیه.

هێنده ی نه ما بوو که نه و مه سه له یه بیته مه سه له یه کی گه ره ی سیاسی: سیر ئانتونی ئیدین هه والو، نوو شتاریکی که پیا وه رامیاریکانی خۆی ئاماده یان کردبوو بو مۆلۆتۆفی نارد له و نوو شتاره دا قامک له سه ر نه وه له ویسته داندرابوو، که به راستی بالۆیزی سوویت له تاران دا، ئاگا و، خه به ری له ئاکارو کرده وه ی ناوچه داگیر کراوه کانیکی که عیستا که هیزی شوروی تێیدا په نیه و، ده سه لاتێ نارووا! ۱۱

۸- ترسو خوئی تورکهکان :

له راسته قینه دا شهوه تورکهکان بوون که بوونه مه بهستی سه فهری کورده باوهر پیکراوه کان بو باکویه وه شوهره ویکانیان وادارکرد که لهوکاره دا خوئیوهردن وهتین وهان بدرین . له ۲۷ دیسامبری ۱۹۴۱ تورکهکان دژی هیژی نیزامی بیگانه که ئیرانیان داگیر کردبوو (به بی شهوهی که مه بهستی هیژی نیزامی شورهوی یا بریتانیا) بی، به دهولهتی بریتانیای شکایهتیک تهسلیم کرد . ئاشکرا بوو که شهوشکایه ته له بهر شهوه بوو که تورکهکان پییان وابوو که ئاکارو کردهوهی هیژهکانی نیزامی له ئیران دا ، ده بیته هوئی شهوه که "کوردهکان بو وهرگرتنی مافی نه ته وایهتی هان بدرینو، ههول بهدن، وه کوردهکانی ناوچهی تورکیهش ههر له ئیستاهه دهستان به هیرشو، ههلمهت کردوه، وه له کردهوه دا هات وچوئی بهینی ئیران و تورکیه براوه .

ههر به وجوهی که مرؤفیکی سیاسی ئینگلیس گوتبووی، به راستی ئاکارو کردهوهی کوردهکان نه بوو که دهولهتی تورکیه یه له مه ترسی هاویشتوو، به لکو، رهفتاری شورهوی له کوردستان دا بوو که تورکهکانی نیگه ران کردبوو، شهما شهوانیش وهک ئیرانیکان له وهی ده ترسان که به ئاشکرائی شهوهی بلین وه له گه ل شوره ویکان روو به روو بن .

۹- دهنگ دانهوهی سه فهری باکو له ناوچه که دا

ئینگلیسیکان دهیان گوت که بی گومان دهولهتی شورهوی به هوئی ته بلیغاتی خوئی پیروژیکی بهیایخی وه دهست هیناوه، جا به یه بونه یه وه له ناردنی مرؤفی سیاسی بو مه باد چاویان قووچاندو، بی دهنگه یان کرد، وه شهوناوچه یان له ژیر چاوه دیری شورهوی داده ژمارد . به راستی شهوشاره چووکه (نه شورهوی داگیری کردبوو، نه ئینگلیس، وه دهولهتی ناوهندی ئیرانییش قودرهتی تیدا نه مابوو، که له نه کاو، کتو، پز له ههمل کهوتیک دا بوو به کانگای ناوهندی و به ههست هاتنی بزوته وهی

تایهتی، وه له میژوی کورد داها ته یژه ی بنه زه تی را په رینه کانی کورد و کوردستان

۱۰ - دوو بهرەکی و، بهرەهلسته کانی ناوچهی

بهلام تا ئاخو و ئوخری سالی ۱۹۴۱ وه سهره تای ۱۹۴۲ هیستا مهباد نهگه یشتبو ئهو کاته ی که نهخشی قاره مانانه ی خو ی کایه بکات. خه لکی شاری همر له چاو ه ژووانی کاری قازی موحه ممهدو، ئه میر ئه سهدی دیتیوگری دابوون که ره قیبی یه کتربوون و، بهر بهر ه کانیان له گه ل یه ک ده کرد.

هیستا چهن حه وتو یکه له داگیر کردنی ئیران له لایهن ده وله تی شوره وی وه ئینگلیس ژانه برد بوو که ده وله تی ناوه ندی ئیران همولی ده دا، که قازی موحه ممهد که پیاویکی ناسرا و بهر یژ بوو بو راگرتنی نه زم و، ترتیبی شاری دا بئی، ئینجا ئیران ئه وکاره ی کردو، قازی کاروباری مهبادی به ئه ستوی خو ی گرت. له و لایه شه وه، ئه میر ئه سهدو، هیتند ره له کورده کان مه ترسیان له وه بوو که ئه گهر بی توو له به ینی هیزه کانی نیزامی ئیران و، حه مه ره شیدخان بهر ه نگاریک بیته پیشی، شاید له و نیوه دا هیژش بو ئیمه ش بی نن، وه ئینجا هیژی نیزامی شوره وی ش له وکاره دا خو تی هه ل قوتیتنی، چونکه نیزامی کان شوره وی له قوناغی نیژیکی مهبادی بوون.

جا مه به ست به وه بوو که له فیورییه ی ۱۹۴۲ دا ئه میر ئه سهد له شاری سه ققز له گه ل تیمسار شابه ختی چاوپیکه وتنیکی کرد، وه پپی راگه یاند که حازرو، ئاماده یه که هیمنی و ئه وه نی له شاری مهباد بهر یژه بهر ی، ئه ویش به لئینی به وکاره داو، ووته حوکمی فه رمانداری له تاران بو وهرده گری ئه میر ئه سهد بو تارانی داو هت کرا، وه له و سه فه ره ی دا ئه وه ی که ده یه ویست و، ئاواتی بوو، به ده ستی هیئا، واته: به فه رمانداری شاری مهباد داندراوه پوول وپاره یه کی زوریان دایه، وه ماشینیکی سوواری شان خه لات کرد، وه بهر یژه وه له ئاخری مانگی فیورییه ی سالی ۱۹۴۲ دا گه راوه مهبادی.

قازی موحه ممهد دژی ئهو کاره ی ده ولت دهنگی خو ی ده ربهری، وه بی ووچان رپی تاران داگرت...

ئه وه ی که شایانی باسه ئه میر ئه سهد نه ی تووانی هینده له مهباد

خوی رابگری، وه تووانائی ئهوتوی بوئیداره کردن نهبوو، ناچار له مانگی ئوتی ۱۹۴۲ دا لهو کاره وازی هیئا!

ناکوکی و، ئاژاوه تهواوی ناوچهی کوردستانی ئیرانی داگـرت، وه لهکردهو دا ئهو ئاژاوهیه تا پوژئاوای بهحری وورمی درێژهی ههبوو.

نهخشی "نیوان کردنی" شوپوهیگان له کوردستان له ۱۹۴۲

ئینجا که تهواوی کوردستان لهسالی ۱۹۴۲ وه له ههیهجان و، ئاژاوه و، دهنگ و، چهلمه دابوو ههموو ئهو کاره ساتهیان له شوپوهیان دهزانی، وه هیندی دیپلوماتهکانی پوژ ئاویه بهئاشکرائی دهیانگوت که لهوکاره دا دهستی شورهوی تیدایه.

چوون ئیمه نهان توانیوه که تهواوی ئارشویی شوپوهی چاولی بکهین و، بگهزین، سهڕهههجام ناش تووانین میژووی ئهو بزوتنهوهیه به چاکی پروون بکهینهوه بهلام به تیراشکاوی دهگوتری که کاتیگ شوپوهیگان له لای ناوچهی قهقازوه له لایهن دووژمنهوه ههڕهشی لیدهکرا، ئیتر مهههست بهو حهڕهکهته نهیان دهتوانی به چاکی و ئاشکرائی خویان له کاری کوردستانی ئیرانهوه تیوهردهن: تهناوت هیتلر کاتیگ که لهیهکی له میشهو، دارستانی ناوچهی ئوکرائین که ۱۵۰۰ کیلومیت لهو لاتی ئالمان دوور کهو تپوهوه له سهڕ کورسیکی داردا دانشتبوو، گومانی دهبرد که پوژیک دادی که بتوانی به یارمهتی پیاوه سهربزیوهکانی خوی له ناوچهی ئیران و عراق دژی ئینگلیس دهس به کاربیت، و ههروهها لهفکری ئهوه دابوو که تا ئاخیری سالی ۱۹۴۳ چادرو، خیهوتی ئالمانیان لهتاران، بهغدا، وه خلیجی فارس ههڵبدا... جا شورهوی ههڕ مهههست به وهبوو که مهسهلهی مانگی ئوتی ۱۹۴۲ له بیر خوی بردهوه.

له ئاکام دا ئهوجوره (خیالپلاو، وخمونهی که به هووی زرئی پوژشکان و تانککانی ئهلمانی له ۱۲۰۰ کیلومیتری پوژههلاتی و لاتی ئهلمانهوه دامهزرابوو، به هیوای هیژشی گهوره بو سهربهشی ئاسیای شوپوهی بوو، له سهرزاران دابوو، پتر باسی لیدهکرا (۱۲) جا لهوچهشنه ههڵ و، مهرجه دا، وه ههروهها لهوکاته ناسک

(۱۲) روژنامهی سپاندو، لبرسپیر، "گفت و گو له گهڵ هیتلر لهوینتیز

و عاسته مه دا بو شوروی له پراسته قینه دا جیگای مه ترسی بوو، وه به چاکی دیار بوو که ناوچه ی جنوبی و لاتی خو ی بو نی نا ئارامی و، نارمحتی لی دی. ده گوتری که دوو به سهرهات، بوو به هو ی شه که شوروی زور به ئی حیات له بهرام بهر راپه رینی ناسیو نالیستی کورد دا له سالی ۱۹۶۲ دا بیزو یته وه: له مانگی ژانویه ی ۱۹۴۲ کار به ده سته کانی شوروی کمیتة حیزبی " ئازادی خووزان " ی کوردو، ئاسو ری، ئه رمه نی کانی کی که له ده وه ی به ک کو ببو ونه وه تیگ دا، وه ههروه ها پاش هیندی به سهرهات له گه ل ژاندارمه کانی ئیرانی، هیزیک له ئه رته شی سوو ر بو گه ران له نیو شه ردا ده نیردری و، جی گیر ده بی (۱۳)

۱۱- ئازاوه له ورمی (ئاو ریل - مه ی ۱۹۴۲)

ده ولتی ئیران بهرنامه ی شه وه بوو که کورده کان له ناوچه ی ورمی دا چه ک بکات، ئینجا دینی ژاندارمی ئازهری شیعی مه زه ب به خزمهت ده گری، له ئاو ریل ی ۱۹۴۲ دا وازی شه ناوچه یه زورخراپ ده بی وه ئازاوه له مه له بنده که دا پتر ده بی (ئازهریکان به زمانی تورکی قسه - ده کهن) له ونیوه دا به رنگاری، تیک هه لچوون وه دی دی، وه له رۆژی ۲۸ ئاو ریل ی ۱۹۴۲ عیل و عه شیرته کانی کورد له شاری ورمی دا خو پشان دانیک له شه قامه کانی شاری ورمی به رپوه ده بن، خه تی ته لی فون هه ل ده برن، وه شاری که مارو ده دن حاکی شاری ورمی له وکاته دا هه لدی و، بو شاری ته وریز ده چی له روژی ۳۰ ئاو ریل ی هه ر شه ی سال، کونسول شوروی له ته وریز، وه فرمانده ری هیزی نیزامی شوروی له ناوچه که دا، به فرۆ که دینه ورمی، وه له گه ل سه رو که کورده کان چاوی کهوتنیکیان ده بی.

له و پیک که شته نه دا کورده کان شکایه تیکی که بریتی له و داو خووا زانه ی زی ره وه بوو ته سلیم ده کهن: کورده کان ده بی له هه ل گرتنی چه ک ئازا دبن، ته واوی ژاندارمه کانی به ینی شاری خو ی وه مه باد ده بی له و ناوچه یه بچه دهری. کورده کان پیو یسته له " کاروباری نه ته وا یه تی دا ئازا دبن " وه نو ئینه رانی کورد له

(۱۳) راگه یاندنی سیریدیر بوولارد، بالویزی بریتانیا له تاران ۱۴ ژانویه

۱۹۴۲ وه کونسولی ته وریز.

تهواوی عیداراتی دهولمتی ورمی وه له مه دره سهکان دا جی گیرین، زمانی کوردی له مه دره سهکان دا بخویندیری وه ههروه ها داوای ئازادکردنی ٢٥ که سه که له بهندیخانهکان دابوون دهکن.

شۆڤهوی که چاوی پییده کهوئی وه گوئی بیس ده بی که له مه له بهنده دا پتر له ١٥٥٥٥ مرؤفی چهکداری کورد ههستی ههیه، نیکه ران ده بی و، نهختی سه بر دهکات.

له ٧ مانگی مهی ١٩٤٢ دا فرماندهری هیزی شورهوی هاوړی له گهل وهزیری بهرگری نیزامی ئیران، وه فهیمی حاکمی تازهی ئازربایجان ی رۆژئاوا دینه ورمی.

کورد هکان ههستا له دهو روبهری ورمی دا مابوونه وه، بهلام لهو نیوه وه ووتو، وئیزیکی که کراوه، ئاشکرا نه بوو — ئینجا له سه ر ئه مه به سه پیک دین که هیزی نیزامی ئیران بۆ شاری ورمی بگه ریته وه، له سه ر ئه قه ول وقه راوه له رۆزی ٧ ژوئن ی ١٩٤٢ دا هه زه نیزامی ئیران به هه منی و، وردیه دیته وه شاری ورمی.

١٢ — کو بوونه وه (کون فرانس) ی شاری شنو (سی پتامبری ١٩٤٢)

له رۆزی ٤ سی پتامبری ١٩٤٢ دا تهواوی سه روکه کورده کانی لای خوواوری رۆژئاوای ئازربایجان وه شمالی کوردستانی ئیران به ماوهی چه ن رۆژ له شاری شنویه دا کو ده بنه وه.

هه واله کانیکێ که به دهستی پیاوه رامیاریکانی ئینگلیس لهو بارهیه وه بۆ تهو ریز چوو بوو، وا گوترا بوو که ئه و کو بوونه وه به دهستوری شوره ویکانه، وه له کورده کانیان وپستوه که به نیوی "دۆستانی وه فاداری شورهوی ههروه ها به می ننه وه" وه "کو مه له ی یه کیتی کورد" پیک بین. ١٤ ئه و کو بوونه وه ده گوتری که مه به ست به ژن هه یان و، شائی کورزی قه ره نی ئاغا که یه کێ له سه روکه کورده کانی ئه و ناوچهیه بوو، پیک هات بوو، وه ئتر وانیشان درا که، له راسته قینه دا شورهوی له و کو بوونه وه یه دا دهستی تیدانیه!

ئه وهی که شایانی باسه، لهو بارهیه دا که بزاندیری شورهوی چ نه خشیکی لیژه دا هه بووه، به چاکی پروون نه بووه، بهلام وادیار بوو که کورده کان له و کاره دا

زیاتر مه به سیستان شهوهیه که شورهوی به گالته بگرن .

ئینجا دوو مه سهله ی گرینگ لهو نیوه دا له بهینی کورده کان دا ههستی هه بوو، یهکیان له نیو سهروکه کورده کان دا هاوکاریو، هاو دهنگی نه بوو، ههلو یستی دیکه شهوه بوو که ده بوو، دهوله تیکی زۆردار لایهن گریان لی بکات .

له حهقیقهت دا دوو بهرکیو، نیوان ناخۆشی تا شهو کاته، هه رگز بهو جیگا ناسکه و عاسته مه نه گه یشت بوو . له بهینی سه رانی عه شیر هته کان دا سی کهس پیکه وه پتر له دوو ژمنایه تیو، ناکۆکی دا بوون، که بریتی بوون له شه میر شه سهد ئا غای دیوۆ کری، عه بدول لا ئا غا سه روک عه شیر هتی مه نگور، قه ره نی ئا غا سه روک عه شیر هتی مامهش .

۷ رابه ره رامیار یکانی دیکه ی کوردستان وهک قازی موحه ممه — هه ده، وه حه مه ره شهید خان یه کی تی له بهینی کورده کان یان به پیو یست ده زانی، وه زۆر به گرینگ ده یانه ویست که شهو کاره و مه به سه ته له راپه رینی کوردستان دا به جیی به رپوه ببرد ری به تاییه تی قازی موحه ممه ده وهی مه ترسی هه بوو که بهو زووانه کورده کان نه توانن یه کتر بگرنه وهو، وه یه کی تان هه بی، وه له وهی مه ترسی هه بوو که ده وه ته قو دزه تمه نده کان پاش ته واو بوونی شه ری که زۆر ماندو، هیلان، ئیتر نا پرژینه سه ر کاروباری کورده کان، جا دهوله تی ئیرانی ش به سووکیو، هاسانی قوتیان ده دا

۱۳ — مانوو رو، ئاکارو کرده وهی قازی موحه ممه ده

ئاکارو، بزوتنه وهی قازی موحه ممه ده وه پروه به — زووبوون له گه ل دوو دهوله تی قوده رته مهن دی گه وه وهک ئینگلیسو، شوره وی^{۱۵}، وه بوونی هیزی نیزامی شه دوو دهوله ته له کوردستان دا، به راستی زۆر ناسکو، نامه علوم — بوو: قازی موحه ممه ده وهی ده گه را وه بهو گومانه بوو که له گه ل ئینگلیستان هاتو، چۆی سازبکات، به تایبته له نیوه راستی مانگی ئۆکتۆبر دا میوانی یارمه تی ده ری مارشالی هه وائی ئینگلیس له عهراق دا به نیوی گرسپینی بوو که شه وهخت له لای یورکارت کونسول ئینگلیس له ته ورژ بوو .

ئینجا ئینگلیس زۆر له کورده کان در دوتنگ بوو، وه به تایبته گومان یان ده برد که قازی موحه ممه ده له گه ل شوره ویکان هاتو، چۆی هیه! ئینگلیسیکان

له‌لای ئه‌و، زۆر به‌ده‌م و، زاریکی گهرمه‌وه له‌شه‌ری ستالین‌گرا‌د، وه‌ ئازایه‌تی شوره‌ویکان باسیان ده‌کرد، وه‌ ده‌یان‌ه‌ویست بزانی له‌و باره‌یه‌دا، به‌رداشتی قازی چۆنه، به‌حه‌قیقه‌ت ئه‌وه (دا‌وو) بو‌و، بۆیان دا نابوو. وه‌ ده‌یان‌ه‌ویست فکر قازی موحه‌مه‌د هه‌ل‌سه‌نگی‌ن و، سه‌نگ و سووکی بکه‌ن. به‌لام قازی موحه‌مه‌د له‌لایه‌کی دیکه‌وه ده‌ستی به‌قه‌سه‌کردو، وه‌لامی دا‌وه که ئاکارو کرده‌وه‌ی ئینگلیسی‌کان له‌باره‌ی بزوتنه‌وه‌ی کورده‌کانی عه‌راق دا زۆرباش بو‌وه، وه‌ئه‌وه‌شی له‌قه‌سه‌کانی زیاد‌کرد ئه‌وه "ته‌نیا به‌یارمه‌تی ده‌وله‌تی بریتانیایه‌که کورده‌کان ده‌توانن به‌گه‌یشتنی مافی ئازادی خۆیان بکه‌ن).

یورکات کونسولی ئینگلیس له‌و کۆبوونه‌وه‌یه‌دا مه‌سه‌له‌ی ئیسکاتله‌ندیکانی که دژی پادشایه‌تی ئینگلیس خه‌بات ده‌که‌ن، دینیتیه‌ پێشی وه‌ده‌لی هه‌رچه‌ند ده‌وله‌تی فه‌رانسه یارمه‌تی ئه‌وانی ده‌دا، به‌لام له‌ئاکام‌دا، شکان خامه‌به‌ست به‌گێژانه‌وه‌ی ئه‌و به‌سه‌ره‌اته، کۆنسول ده‌یه‌ویست که به‌قازی موحه‌مدی رابگه‌ئینی که ئینگلیس له‌کاروباری خوی‌دا ما‌مۆستایه (۱۶)

ئینگلیسی‌کان ئه‌وه‌یان بۆ ئاشکرا‌بو‌و که قازی موحه‌مه‌د ده‌یه‌وی به‌ه‌وی ئه‌وه‌هات و، چۆیه له‌گه‌ل ئه‌وان نی‌وانی چاک بکات وه‌پتر هه‌لو‌بستی نیگه‌ران کردنی ده‌وله‌تی شوره‌ویه‌که به‌ خیرائی نه‌خشه‌یه‌کی که هه‌یانه... کورده‌کان که‌لکی لی‌وه‌رگرن ۱۶۰

سه‌رئه‌نجام قازی موحه‌مه‌د له‌مانه‌وه‌ی خۆی له‌باکۆیه "خوش‌حال" گه‌را بۆ‌وه به‌لام پاش ما‌وه‌یه‌ک نا‌کوکی خۆی له‌کاروباری شوره‌ویکان ده‌رپری، وه‌ئه‌ویش هه‌رمه‌به‌ست به‌وه‌بو‌و که شوره‌وی باشت‌ر سودو قازانجی کورده‌کانی له‌به‌رچا‌وو‌بیست. هه‌روه‌ها ئینگلیسی‌کانیش له‌بابه‌ت کۆبوونه‌وه‌ی کۆن‌فرانسی کورده‌کان به‌و چه‌شنه‌ نه‌تیجه‌ی وه‌رده‌گرت که کورده‌کان رێپازو، شوێنیان ئه‌وه‌یه که له‌بابه‌ت راپه‌رپینی کورده‌کان وه‌ مافی نه‌ته‌وه‌ که‌یان پتر له‌ئینگلیس که‌لک‌وه‌رگرن.

به‌کورتی ده‌گوتری که‌له هه‌مو‌ولایه که‌وه مه‌سه‌له‌که زۆر پیچ‌و خه‌می هه‌بو‌و، نه‌ده‌زان‌درا ئه‌ورێپاز به‌و کۆی ده‌چیت. له‌کاتیک‌دا که هه‌وال ده‌ره‌کان له‌باره‌ی مه‌سه‌له‌ی کوردستان و، بزوتنه‌وه‌ی مافی خودم‌وختاری ئه‌وان ده‌دووان، شوره‌ویکانیش نه‌یان ده‌ویست که له‌وکاته عاسته‌مه‌دا ئێران هێزی نی‌زامی خوی

بو کوردستان بنیژی و لهومه له بهنداندا چیگیریان بکات . . .

وه له لایه کی دیکه شهوه نه یان دهویست که بوخویان نهزم و هیمنی له کوردستان دا بهر قهرار بکه، بهلکو له سه روکه کورده گانیان داوا ده کرد که نهزمی وولات به دهسته وه بگرنو، ناوچه که له شهوه نی و هیمنی باوین .

به کورتی شایانی باس شهوه بوو که شوره ویکان له پیلانیکی شهوتو دان که مافی گشتی نه ته وایه تی به کورده کان بدن، شه ماله و بابه ته وه مه ترسیان له ئینگلیس هه بوو که هولویستی شهویه که زووتر دهس به کاربن، وه سه یی شهوه بوو که ئینگلیسیکانیش هه ره و مه ترسیان له شوره ویکان هه بوو. به راستی له وسهرده مه ناسکه دا کوردستان له ناوچه که دا به تایبه تی تاق هه ل که وتبوو. یارمه تی ده ری کونسولی شوره وی پاش شهوه ی که سه فهریک بۆلای مریوان، سه قز دهکات له بهرانه ر یه کی له هاوکاره کانی خوئی ده ری بریو، گو تی که: "له کرده ودا کو ماریکی بچووکی کورد له ناوچه دا ههستی ههیه" هیندی وهخت ئیرانیکان مه جورده بن که ۴۰ تا ۵۰ کیلومتر ده ور لییدن که له مه لبه ندیکی را بینه مه لبه ندیکی دیکه! وازی نان و، خوواردنه مه نی له کوردستان دازور خراپ بووه: قاتی و، قزی له کرماشان دهنگی داوه ته وه، کونسولی ئینگلیس هه رپوژی ۲۰۰ کهس نان ده دات. له سه رته ی ۱۹۴۳ داشه قامه کانی کرمانشان پر بوو له "زن و، پیاوی سووال که ره ووت و قوت بوون و، برسی و، تینوو" وه هه موو روژی ۱۵ که سه له وان له برسان ده مردن!

له ۲۷ فیورییه ی ۱۹۴۳ دا ههزار جوور نه خوئی تیفوس له شار داده بیندرا وه نه خویش خانه کان مه بهست به وه ی که دوکتوره کان و، په رستاره کان تووشی نه خوئی نه بن داخرا بوون. ۱۸

۱۴ - کومه له ی (ژ - ک) پیک دی

له وه هه ل که وته دا! بوو که ۱۵ مرووف له خه لکی مه بابادی، "کومه له ی ژیا نی کوردستان، یان پیک هینا، شه و مروفانه بریتی بوون له: عه بدوره حمانی زه بیحی، که پاشان بووبه سی کریتیتری گشتی کمیته ی ناوه ندی کومه له، موحه ممه دی شه ره فی،

(۱) ماموستا ههزار هونه ری به ناوبانکی کورد که نه ته نیاله منیونه ته وه ی کور ددا ←

موحه ممه دی یا هوو، که بازاری بوون، قاسم قادری ئاموژگار، ئه حمه دی علمی، خاوهن ئیداره، قادری موده رسی له خانه واده ی مه لایان، حسین فروهر، سروک پولیس، عه زیزه ندی. واباس بوو که عه زیزه ندی پیاوی وریای ئه و کومه له یه یه، وه له گهل قازی موحه ممه دیش زۆرنیوانیان خوش نه بوو و خوی بۆرا به پیتی داها توو دا نابوو. ئه و پیاوانه له چینه خورده بورژاوی وه به لکو له هه ره چینه خوواروکانی نه ته وه که بوون.

وهک ره حمان یزه بیحی که له مائیکی هه ژار دا گه وه ببوو، که بۆخوی بۆ، بابو، براو که سه کانی ته نیا له ژووریکدا، ژیانیان راده بووارد.

ره حمان یزه بیحی هه تا پۆلی نه هه می ده رس خویندبوو، به لام چوون پیاویکی به هوشو، گوش بوو، زۆر زوو بوو به گه وه ی ده ره به گه کانی ئه و ناوچه یه هه ره ئه و پیاوه بوو که ده رسی خویندو، فیڕبوونی زمانی کوردی به هه ژار فیژکردا جا هه ژار به شوینی ئه وه دا بوو به یه کی له هه ره هۆنه ره کانی پایه به رزی ئه و زه مانه، وه هه ره به و جوړه ش هیم یه کی که له هۆنه ره به پێژه کانی گه وه ی کوردستان له کاتی حازردا، که ئه ویش مال و گیانی له ورپگایه دا فیدا کردوه، ئینجا په حمان یزه بیحی هه وه لێن مروفیک بوو که له مه باددا له بیروزی ئه وه دا بوو له گهل گانگای بزووتنه وه ی کوردی سوله یمانی هاتو، چۆ سازبکات. نه خشی بزووتنه وه ی کورده عراقی کان له دانانی کومه له دا له میژوودا له نه پیتی ماوه ته وه. کورده کانی ئێران ده لێن که بۆخومان ئه و ژورگانه مان به هه ست هیناوه، ئه تر یارمه تیکمان له کورده کانی عراق وه رنه گرتوه!

به لام هه موو له سه ره ئه و قه ولو، قه راره ن که ئه و بزووتنه وه یه له سه ره چاوه را له سوله یمانی وه ده ستی پێکراوه، واته کاتیک که مه حمود جو ده ت د که له پاشان تا قمیک له ئه فسه ره کورده کانی هیوا وهک سه روان میرحاج که جیگای وی گرتوه ئه و بوو که (کومه لێ ژیا نی کوردستان) ی دامه زراند.

به لام ئه و په رسیاره دیته گوپی که ئایا میرحاج له کو بووتنه وه ی هه وه لی

به رزو خوشه و یسته، به لکو له باری زانایی و، نبوغه وه له جیهان دا ناسراوه. هه ره ها 'ماموستا هیم ی خودایی خوش بوو له ریزه هۆنه ره به نه رخه کانی

کومه له دا که له پوژی ۱۶ ی سی پتامبری ۱۹۴۲ له یه کی له باغه کانی ده و روبه ری مه باد پیک هات ها و به شی کرد بوو؟

وه ئایا هه ئو بوو که گوتی کومه له ده بی له تاقمی جو ییاز جو ییاز له نهینی دا ده س به کار بی ت؟

ئه ندامانی تازه ی کومه له پیش هاتن بو نیو بزوتنه وه که، پیویست بوو که سویند به قور ئانی بخو ن، ئایا هه دابو، رووسمه، سه رو که کانی کومه له ها وری له گه ل میر حاج دایان نا؟

ئایا کومه له، یه کیگ له لک و پوکی "هیوا" بوو؟

ئه وانه مه سه له یه کن که هه و پو کورده کانی عراق له وه لایمن گری ده کن. ده گونجی بلین به هه ر چونیک بوو بی له نیوان کومه له و هیوا که م و کور هات و، چو هه بووه، له مانگی ماری ۱۹۴۴ موحه ممه دی شه رفی بو چاوی که و تن له هه فسه ره کانی ناسیونا لیستی هیوا (ئه مین ره وان دزی، عه بدول عه زیزی گه یلانی (شه مینی) عیزه ت عه زیزو، مسته فا خوشناو، ده چپ ته که رکوک.

پاش مانگی ماری، حه مزه عه بدول لا، یه کی له رابه ره کانی شاخه ی "چه پ" ی هیوا، چه ن جارسه فه ری به شاری مه باد کرد. قاده رگ کوری چو وکی جه مال پاشا که خه لکی دیاره کر بووه له وکات دا له و لاتی سووریه ده زیا، وه هه روه ها قازی مه لا وه اب له و لاتی تورکیه یه، یه که به دوای یه کی دادینه کوردستان ی ئیران. ئینجا کومه له زور زوو پایمو، بنه رته ی جوغرافیائی ونه ته وایه تی خوی دا ده مه زیننی وه په ری بی ده دا: کانگای ناوه ندی کومه له له شاری مه باد بوو، هه و کومه له یه سه رو که عه شیر ته کان له نا وچه ی خوی یه را بیگره تا بوکان و، سه ققر له چه نوو به وه، بو لای شاری خوی کیشا بوو.

سنوورو، نفوزی کومه له بریتی له کوردستان ی سوننی مه زه به وه تاسنووری کوردستان شیعه مه ذه ب بوو. وادیار بوو که سازمان و، ئورگانی هیوا، وه پار تی کوردی عراق له گه ل ئورگانی کومه له نه ختی له یه کتر جوی بوون.

ئه ندامانی هیوا زور تر له مارکسیسته کانی شارنشین بوون، هه مئا ئه ندامانی کومه له له پایا وه باوه ر پی کراوه کان، وه هیندی له مرو قه عه شیر ته کان بوون که

تاقمى دوواى خاوهن ئیده غولوزى سیاسى زۆر راسته قینه نه بوون.^١
مه بهست له وشه رخو بهسته ئه وهیه که هیواو، کۆمه له چ له هه وه له وه خاوهن
ئورگان بن یان نه بن، به چاکى دیاربوو که دوو شاخه ی بزوتنه وه ی نه ته وایه تی
کورد بوون که به ژبو و شوێنى جودا له یهک خهباتیان ده کرت وه په ره یان به
سازمانى خۆیان ده دا.

له ئاخى سالى ١٩٤٤ له کوردستانى عراق، وه له کوردستانى ئیران،
وازىکى تايبه تی هاتبو پێشێ: له مانگی مه ی ١٩٤٣ له شارى مه باباد خه لکی شار
هێرشیان بو سه ر شه ره وانى بردو، جه وت که سیان له پۆلیس کوشتو، هێندیکیشیان
وه ده رنان، وه به و چه شه نه قودرته تی ناوه ندی ئیران ئه وه نه دی که مابوو، ئه ویش
له نیو هه ل گه را. له مه له بندى بارزان، مه لامسته فای بارزانى، له گه ل هێندى له
هێزه چووه که گانی نیزامى عراق پرو به پروو ده بوو، ئه و ئاکارو کرده وه یه بوخوى
تاقى کردنه وه یه ک بوو، وه له ئاکام دا به وجوره زۆربه ی خۆیان به و دوو ده وله ته
نیشان ده دانو، کورده کان خۆیان بو به ده ست گرتنى مافى نه ته وایه تی، یان
مافى گشتى کوردستان له هه ردوک لا ئه ماده ده کرد.

هیچ مرۆفیک له وکاته عاسته مه دا له فکرى ئه وه دانه بوو که خویى
له وانى دیکه به پتر بزانیو، خوى زل بکات، هێندى له نوینه ره کورده کان که له
ولاتى دیکه ی کورده وارى را ده هاتن، ته نیا مه به سیستان تاقى کردنه وه و، دانى
پێشیار بوو.

١٩

له مانگی ئوکتوبرى ١٩٤٤ دا قازى مهحه مه د بوو به یه کى له ئەندامانى
کۆمه له. له و ساته دا دوو سال له دامه زراندنى کۆمه له رابردبوو، به لام تاکوو
ئه وکات، به تايه مت سه روکه گانی کمى ته ی ناوه ندی که له زانائى و، به کارى
قازى مهحه مه د ئاگادار بوون، وه خو فیان زى نى شت، پێیان له وه نا که مرۆفیکى
زۆر ما قوول و به رێز یان بو کۆمه له بانگ کرده و. ٢٠

ئینجا قازى مهحه مه د هه رگزه وه رگزه نه بوو به ئەندامى کمى ته ی ناوه ندی
کۆمه له، به لام له سه ره ئه وه شه را سه به ره ت به زانائى و، رامیاری قازى زۆر زوو به سه ر
ئورگانی کۆمه له دا زال بوو وه کۆمه له ی به چاکى رابه رى ده کرد، وه ده ت گوت که
(١) ته شکى لاتی کۆمه له ی تازه ی زه مانى شورشى ئیران که به هه ست هاتوه و، هه یچ
ره به تیگى له گه ل کۆمه له ی ژبانى کوردستان له پێشوو دا نه — م — ر

سٔ کریتی کومه لهیه .

له ههوهلی ئوکتوبری ١٩٤٤ قازی مهحه ممه هاورئ لهگه له سهروکه کورده کانی دیکه ، به داوه تی سهروک وه زیری وه ختی ئیران بو تاران چوو (٢١) قازی مهحه ممه له ماوهی مانه وهی له تاران لهگه له تیمسار حه سن ئه رفه ع سهروکی هیزی ئیران گه ت و گویی کرد .

بهو چه شنه ی که له زمانی ئه رفه ع را ده گیر نه وه ، له و چاو و پیکه وتنه دا ، سه دری قازی ، بهر ای قازی مهحه ممه که نوینه ری مه جلسی بوو ، وه سه یفی قازی ئاموزای ، لایهن گری شه وه بوون . که کورده کان ده یانه وئ کاروباری هه ردوک لا به چاکی پیگ بیت وه به سوودو ، قازانجی نه ته وه کانی ئیران ته و ابیت .

قازی مهحه ممه به راستی ، وه له قوولای ده وه وه له ناخه گهرویه وه قسه ی ده کرد ، وه ره خه کانی کورده کان که له مه و پیش له ده وله تی یان هه بوو ، به شه وانی راده گه یاند وه ههروه ها پیتی راده گه یاندن که خاوه ن کار به ده سه ته کانی ئیداری ناوچه ی کورده ستان به باشی له ناوچه که دا نه بزوت و تونه وه ، وه له ده وله تی ئیرانی بیست که ئیداره کردنی ناوچه ی کورده ستان به ده سه تی کار به ده سه ته کانی کورد بسپێژدرئ ٢٢... له بهر چاوی ئه رفه ع ^١ ، قازی مهحه ممه پیاویکی سه ره سه ت بوو ، وه ده یه و بیست قسه کانی خوئی به سه ر ده ولت دا ، داسه پینی و ، به سه لمینی ، به لام هیدی وله سه رخو بوو ، له بابته مافی نه ته وایه تی ، وه مافی گشتی و ، جوئی بوونه وه ، قسه ی نه ده کردو ، نه دووا .

١٥ - دامه زانی پارتی دیموکراتی کورده ستان

به سه ره اته کان ده قه ومان ، وه یهک به دووای یهکی دا ره ووی ده دا . له ١٦ ئه و ئی ١٩٤٥ دا له کوپوونه وه یهکی کومه له دا ، قازی مهحه ممه پێشنیاری دا که بزوتنه وه که ی کومه له که هه تا ئیستا له نه پینی دا بووه ، ئاشکرا بـ ^{٢٢} و (٢١) ف ٣٧١/٤٥/١٧٣ نه زاندر او له چ سه رچاوه یه که م - ر

(١) سه ره له شکر ئه رفه ع سه روکی ستادی ئیران له باره ی کورده دا پرتوکیگی به نیوی (گردهاویک بررسی تاریخی و سیاسی) نووسیوه .

(٢٢) حه سن ئه رفه ع : گردها صفحه ٧٥

به‌نیوی "حزبی دیموکراتی کوردستان" بناسرئ (٢٣) ئایا له‌زاسته‌قینه‌دا مه‌به‌ست له‌هه‌ست‌هاتن و پێگ‌هاتنی ئهو حیزبه تازیه که وهک ئورگان— "دیموکراتیکی" شوره‌ویان ده‌چوو، ده‌بی شوره‌وی نه‌خشی تیدا هه‌بووی؟ به‌لام له‌وبابه‌ته‌وه شتیک نازانین،

وه‌هه‌روه‌ها ئیمه نازانین که چۆن ئهو حیزبه به‌هه‌ست‌هات.

ته‌نانه‌ت له‌ژێر چاوه‌دی‌ری دیپلومه‌ته ژۆژئاوايه‌کان وهک ویلیام ئیگلر تۆن وه ئارچی بالدروزیلتی (کوره) که‌ی له‌ باره‌ی کوماری مه‌باددا نووسی‌ویه‌انه وه‌ گوتویه‌انه که حیزبی دیموکراتی کوردستان به‌ شوینی چهند هه‌وتووی دووه‌مه‌ین سه‌فه‌ری سه‌روکه باوه‌وژ پیکراوه‌کانی کورد بو باکویه‌ بوو که له‌ مانگی نووامبری ١٩٤٥ ده‌دی‌هات.

ئهو مرۆفانه که بو باکویه‌ چوون له‌ کورده‌کانی عه‌راقی که له‌ بالی‌راستی ئینگلیسی‌کان ده‌ناسران وهک شیخ‌عه‌بدوول‌لای‌گه‌یلانی وه‌ کوره‌که‌ی عه‌بدوول‌عه‌زیز مه‌حه‌مه‌ده‌دیق که ناوبانگی "پوشو" بوو وه‌ یه‌کی له‌ کورده‌کانی سه‌ید ته‌ها بوو سه‌ریان له‌ باکویه‌دا (٢٤) جا هه‌ر چونیک‌بی پارتی دیموکراتی کوردستان به‌رنامه‌یه‌ک که کۆریک له‌ پیاوه‌ به‌رزه‌کانی کورد ئیمزایان کرد بوو له‌ "مانی‌فستیک" دا بلاویان کرده‌وه، وه‌ ئهو داخووازه نه‌یان ویست‌بوو،

— خودم‌وختاری بو کوردستان‌ی ئێران له‌ چوارچیوه‌ی و لاتنی‌ئێران‌دا،

— زمانی کوردی وهک زمانی‌کی ره‌سمی بناسرئ

— شو‌رای ناوچه‌ئی هه‌ل بژێردرئ.

— خاوه‌ن‌کار به‌ده‌سته‌کانی ئیداری له‌ خه‌لکی خوئی‌بی‌ت

— قانونیک بو‌هه‌لو‌یستی فئوداله‌کان و، جوتیاره‌کان دا‌بن‌درئ

— هاوکاری له‌گه‌ل بزوتنه‌وه‌ی ئازربایجان

— پی‌ویست‌مانه که وازی ئابوری، کومه‌لایه‌تی کوردستان، به‌تایبه‌تی

له‌ژینگای وه‌ده‌رخه‌ستنی کانی مه‌عه‌دن، باش‌کردنی وازی کشت‌وکال، وه‌ راگه‌یشه‌ستن

به‌کاروباری له‌ش ساغی و، دوکتوری، وه‌ته‌علیم و، ته‌ربیه‌ت به‌چاکی به‌ژیوه

(٢٣) روژی "ره‌سمی" له‌لای میژوو نووسه‌کانی پارتی دیموکراتی کوردستان‌ی

ئێران پێش‌تره.

(٢٤) مراوه‌دی نووسه‌ر له‌گه‌ل ره‌حیم‌ی قازی، باگو مارس‌ی ١٩٧٦

بیردری.

ئهوهرنامهیه لهبنه پرت را داوخواواییکی نه ته وایه تی و، کومه لایه تی هه بوو که حیزبی تازه پێشنیاری کرد بوو، به لام ههستا زور شورش گه پانه نه بوو.

۱۶ - سهفهری دووهم بو باکو، له (سی پتامبری ۱۹۴۵)

دووهمه مین سهفهر بو باکویه له مانگی سی پتامبری ۱۹۴۵ بهر یوه دهبرد ری. ئهو سهفهره پاش چوونی قازی موحه ممه د بو تهو ریز بو هاو به شی کردن له دامه زاندنی "حیزبی دیموکراتی ئازربایجان" که شاخه یه کی حیزب توده بوو ئه نجام درا.

هاو رپیه کانی قازی موحه ممه د له دووهمه مین سهفهریان بو باکویه بریتی بوون له پیاوه بهرز ه کانی وه ک سه یفی قازی و، منافی که ریمی. سهفهری دووهمه ی قازی موحه ممه د بو باکویه له گه ل سهفهری هه وه لپی ته فاوته ی هه بوو: له سی پتامبری ۱۹۴۵ دا تازه ده هات شه ری دووهمه ی جیهانی ته و او بیست، وه نیوانی شوره ی، و ده ولته هاو رپیه کانی دی "متفقین" نیوان نا کوکی به هه ست هات بوو.

شوره ی بهرام بهر به په یمانیکی سی قولی که له گه ل هاو رپیه کانی به ست بووی پێویست بوو، پاش ۶ مانگ ته و او بوونی شه ر، له ولاتی ئیران بچیه ده ری، به لام له و با به ته وه ئیتر گوپی نه ده دایه وه هیزه کانی نه ده برده ده ری. هاوکات له گه ل دووهمه مین سهفهری قازی موحه ممه د بو باکویه، کاروبار به چاکی زوون ده بیته وه، واته ئه و که پرت ه له باره ی کاروباری فهره نگی وه نه بو، به لکه مبه ست به کار و کرده ی پامیاری وه بوو نه پنه رانی کورد نوو سرا وه یه کی که مه سه له ی کوردستان ی تی دا گونجا وه، ئاماده یان کرد وه له پیش شوره یان دانا وه.

کورده کان بو دامه زاندنی کوردستان داوای پشتیوانی ودانی شتمه ک و ئه سه له له شوره ی ده که ن.

ویلیام ئیگل ییتون نووسه ری په رتوکی "کو ماری کوردستان ۱۹۴۶" ده لی

۱- کتبی گو ماری کوردستان وه رگێراوی سه ید. سه مه دی. نوو سرا وه یه کی

له ههوه له وه باقروڤ به کورده کان راده گه پنی که ئیوه ناتووانن دهوله تیکی جویاز دامه زړینن ."

له راسته قینه دا باقرۆڤ راوته دبیری وابوو که کوردستان کاتیک ئازاد ده بی که بزوتنه وهی گه لی کورد، نه تنیا له نیو کوردستان ی ئیـران دا پیویسته، به لکو ده بی له نیو کوردستانی عراق و تورکیه شدا ئهو راپه رینه به ههست بیته، وه هیژه گانی بزوتنه وه تا ئهوکاته ی که به یه کیتی نه گه یشتون، ده بی له ژیر چاوه دبیری به شیک له ئازربایجان ی خودمختار دا ببن، وه بهو کاره به لینی بدن، سه ره نه جام سیاسه تی باقرۆڤ له باره ی مه سه له ی کوردستان دا له وه ی پتر نه بوو .

به لام قازی موحه ممهد و هاوړپیه گانی ئه وه یان نه ده ویست، ئینجا له قسه ی باقروڤ نا ره حهت بوون، وه دژی ئاکاری وی دووان، له ئاکام دا ئـهو نه سه لماندنه بوو به هو ی سه رکه وتن و پیرۆزی کورده کان، چوون به شوینی ئه وه دا بوو که با قروڤ مستی له سه ر میزه که ی داوگوتی تا شوژه ی ههیه، مافی گشتی نه ته وایه تیش بو کوردان ههیه .

پاش ئه وه ی که باقروڤ بهوچه شنه به لینی به کورده کان دا، ووته ی دانی ئه سه له حه و ماشین و توپ و، ره شاشی پی دان، وه ههروه ها قهولی دا که ژماره یه ک له کورده گه نه جگان بو خویندن بینه زانسته گی نیزامی باکویه . ۲۷

باقروڤ ههروه ها ووته ی یارمه تی مالی به کورده کان دا، وه گوتی که چاپه مه نی بو وه ده ر خسته نی کتیب و، رۆژنامه ی کوردی تان ده دریتی . قهول بوو کورده کان بو شاری تفلیس ش سه فەر بکن، به لام په کی کهوت چونکه :

باززانی له سنوری ئیران ده هات ئاوابی، وه باقرۆڤ باززانی به پیاویکی (سیخوری ئینگلیس) ده ناسی، جامه به ست به وه به قازی موحه ممهد و هاوړپیه گانی را گه یاند که بو چاره سه رکردنی ئهو کاره ساته پیویسته زووتر بگه رپه وه و لاتی خوتان . ۲۸

۱۷ - کوماری کوردی راگه یاندر او، دامه زرا (۲۲ ژانویهی ۱۹۴۶)

له ناوچهی ئازربایجان ژوو داوه کان پهیتا پهیتا وهدی هات، له ۲۵ی نوامبری ۱۹۴۵ جه عهفری پیشه وهری خودمختاری ئازربایجانی راده گهیتی. له ۱۵ی دی سامبری شهوی سالی، پیشه وهری به نیوی سهروکی (دهولهتی خودمختاری) ئازربایجان، دانشتگی نهمه وایهتی دهکاته وه له قازی موحه ممد داوا دهکات که پینج نوینر له لایهن حیزبی دموکراتی کوردستان بنیریته شه مهجسه.

چهند پروژ پاش واته له ۱۷ی دی سامبری ۱۹۴۵ له شاری مهباد ئاههنگیک دهگیردری وه خو پی نیشان دانیگ بهره و ئیداره ی دادگوسته ری که هه وه لین و ئاخیرین نیشانه ی قودرته تی دهوله تی ناوهندی له مهباد بوو، بهرپوه دهبرد ری. ئالای سی رهنگی کوردستان که بریتیی بوو له رهنگی سوور، سپی و، سهوز وه وینه ی رۆژیک له نیوان دوو شمشیران دا کیشرا بوو، له لوتکه ی خانویکانی دهوله تیکان له شاری مهباد، شنو، نهغه ده ههله ده کری و، دهله ریته وه. بهلام له سه ره شه وشرا ههستا هات و چۆی کورده کان له گهل تاران نه برابوو، قازی موحه ممد به لیتی ده دا له سه ره داوخووازی رۆژنامه ی شهه باز (تاران) ووت و، ویزیک بهرپوه برد ری.

له و ووت و ویزه دا له هه وه له وه قازی موحه ممد بهرنامه ی پارته ی دیموکراتی کوردستان راده گهینی، به شوینی شه وه دا راده گهیتی که شه حیزبه مهرامی کومونستی نه، بهلام دهیموی به چه شنی رهژی می شوره ی (نیزامی دیموکراسی راسته قینه له و حیزبه دا پیا بهکات).

ههروه ها قازی موحه ممد شه وه ش ناسه لمینی که حیزب له گهل کورده کانی ده ره وه ی و لات ی ئیران هات و، چۆی نه وه یاسای بنه رته ی ئیرانی ش به ره سمی ده ناسی وه ههروه ها ده لی "شورای عالی" که ناوچه ی مه هابادی له بهر دایه له گهل دهوله تی ناوهندی ئیران له په یوهندی و، هات و چۆ دایه. ئینجا شه وه ش راده گهینی ئازربایجان و کوردستان هه لویت ی جو ییاز بوونه و یان نه، به لکو

ئهو دهووژمنان وخیانت پیشه‌کانن که ئهو مه‌سه‌له‌یان کردۆته راویـژـی زاری‌خۆیان ٢٩٠٠٠

له ئاخری و ئۆخری دی‌سامبری ١٩٤٥ بوو، قازی موحه‌مه‌د، له‌لایهن عه‌بدوره‌حمانی زه‌بیحی وه له‌گه‌ل کونسولی بریتانیا هات و چۆ به‌رقه‌رار ده‌کات، وه ئه‌وه‌ش مه‌به‌ست به‌و مه‌سه‌له‌یه‌ بوو که ئه‌گه‌ر کوردستان خودموختاری خۆی رابگه‌یـتی، ئایا ده‌وله‌تی بریتانیا له‌گه‌ل ئیمه‌ هات و چۆ به‌رقه‌رار ده‌کات یا نه؟ بریتانیا ئهو پێشنیاری قازی موحه‌مه‌دی ناسه‌لمیـتی، وه وه‌لامی کونسولی بریتانیا زۆر "به‌لالووتی" و دلساردانه‌ ده‌بی " ٣٠ .

ئهو‌هی که شایانی باسه‌ پروون نه‌بووه که شوره‌وی به‌چاکی له‌پشت قازی موحه‌مه‌دی "را‌ده‌وه‌ستی"، له‌ ئاکام‌دا پاش ئاخیرین هات و چۆوه‌ . چاوپێی که‌وتن له‌گه‌ل نوێمه‌رانی شوژه‌وی له‌شاری ته‌وریز قازی موحه‌مه‌د له ٢٢ ژانویه‌ی ١٩٤٦ دا له نیۆ خۆپی نیشان‌دان، ئاهه‌نگیک دا له‌مه‌یدانی چووارچرا له شاری مه‌هاباد له کاتیک‌دا که مه‌لامسته‌فای بارزانی له‌ته‌نیشتی راوه‌ستا بوو، "خودموختاری کۆماری کوردستانی" ی راده‌گه‌یـتی .

به‌شویـتی ئه‌وه‌دا، رۆژنامه‌ی کوردستان (١١ فورییه‌ی ١٩٤٥) نیۆی وه‌زیره‌کانی "ده‌وله‌تی نه‌ته‌واپه‌تی کوردستان" ی به‌چه‌شنی ژێره‌وه به‌لاو ده‌کاته‌وه :

حاجی بابا شیخ (سه‌رۆک وه‌زیر) سه‌یفی قازی (وه‌زیری جه‌نگ) مه‌نافی که‌ریمی (وه‌زیری ته‌علیم و، ته‌ربیه‌ت) موحه‌مه‌د ئه‌مین موعینی تاجر (وه‌زیری نیۆخو) محم‌دی ئه‌یوبیان ده‌وافروش (وه‌زیری له‌ش ساغی) سمایی‌ئیلخانی‌زاده له ده‌ربه‌گه‌کان (وه‌زیری ژێ)، ئه‌حم‌دی ئیلاهی تاجر (وه‌زیری ئابوری)، که‌ریمی ئه‌حم‌دی (وه‌زیری پۆست)، مه‌سته‌فا داودی تاجر (وه‌زیری بازه‌رگانی) مه‌لا حسین مه‌جدی (وه‌زیری دادگۆسته‌ری)، مه‌حم‌ود ولی‌زاده تاجر (وه‌زیری کشت‌وکال)، سه‌دیق حه‌یده‌ری (وه‌زیری ته‌بلیغات) . پۆستی وه‌زاره‌تی عه‌بدوره‌حمانی ئیل خانی زاده‌ی مالک هیستا به‌ چاکی دیاری نه‌کرا‌بوو .

سه‌ره‌نجام وا چاوپێ ده‌که‌وتی که‌به‌شی زۆری له ئاندامانی ئهو کار به‌ده‌ستانه له تاجر و کاسب و فیئودال، پیک‌هات بوو .

۱۸ - هیژی مههاباد و "بارزانیگان"

قازی موحه‌مه‌د که کو‌ماری، چووکی مه‌بادی پیک‌هینا، له‌هه‌وه‌دا کو‌ماریکی بی‌هیژو، لاواز بوو. ئینجا به‌گورجی خهریکی دروست‌کردنی هیژه‌گانی بوو، تابتوانی به‌رگری له‌کو‌ماره‌که بکات. شیخ ئه‌حمه‌د که له‌گه‌ل ۶۰۰ پیش‌مه‌رگه هاتیو ئیرانی، له‌نزیک شاری نه‌غه‌ده جینگیربوو، وه تا ئاخری تیک‌وو‌خانی کو‌ماری مه‌هاباد له‌و مه‌لبه‌نده ماوه، له‌وکات دا شیخ ئه‌حمه‌د یه‌کی له‌کچه‌گانی سه‌روکی عیلى قه‌ره‌په‌پاق له‌عه‌شیره‌ته‌گانی ناوچه‌که دا، خوواست. (ئه‌و عه‌شیره‌ته‌ تورکن، به‌لام جلکی کوردی له‌به‌ر ده‌که‌ن).

مه‌لاسته‌فای بارزانی که له‌مه‌هاباد جینگیر ببو، هیژه‌پیش‌مه‌رگه‌گانی که ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ مرۆف ده‌بون له‌ژیر چاوه‌دیری کو‌ماری مه‌هابادی دانا، وه بو‌خوشی له‌مانگی ماری ۱۹۴۶ وه بوو به‌یه‌کیک له‌چووار ئه‌فسه‌ری هه‌ره‌پایه به‌ره‌زه‌گانی کو‌مار، واته‌(ژینیرال). به‌لام قازی موحه‌مه‌د نه‌ی ده‌ویست به‌ته‌واوی پشت به‌پیش‌مه‌رگه‌گانی بارزانی و هه‌روه‌ها هۆز و عه‌شیره‌ته‌گانی دیکه‌به‌هستی، جاده‌ستی به‌ژازاندنه‌وه‌و، پیک‌هینانی (هیژی کلاسیک) واته‌نیزامی دا، وه ئه‌و هیژه‌، هه‌وه‌لین هیژی نیزامی به‌نهمزی پیک‌هیندراوی بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وایه‌تی کوردستان بوو، که به‌ری‌وه‌ بردرا.

ئه‌و هیژه‌ له‌دو‌وایه‌دا ورده - ورده ژماره‌ی گه‌شته‌هه‌ ۱۲۰۰ پیش‌مه‌رگه، که بریتی بوون له‌ ۴۰ ده‌ره‌جه‌دار، ۷۰ ئه‌فسه‌ر که به‌تایبه‌ت به‌شی زۆریان ئی خه‌لکی مه‌هاباد و ده‌وروبه‌ری مه‌هابادی بوون.

به‌لام به‌په‌چه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ که باقرۆف به‌لینی دابوو که یارمه‌تیکی باشی نیزامی به‌کوردستان ده‌کات، ئه‌و یارمه‌تیه‌ که‌م‌بوو، وه ته‌نیا برتیی له‌ ۱۰۰۰۰۰ ته‌نگ، ده‌مانچه‌، ره‌شاشی چکوسله‌واکی وه ۲۰ کامیونی نیزامی بوو.

له‌مانگی ماری ۱۹۴۶ دا سوویه‌ته‌کان کاپیتان سه‌لاح ئه‌ددین^①

① سه‌لاح ئه‌روین گازم اوف، له‌وینه‌ی ژماره‌ ۲۰ ئاخری میژوکه‌ دا

ده‌بین دری، وه شوللیکی به‌ده‌سته‌وه‌یه - م - ر

کازم اوفیان ناردە مه‌هاباد، ئەو ئەفسەرە که کوردەکان پێیان دەگوت "کاگاغا" له دوایه‌دا بوو به‌ سه‌ره‌نگ وه‌ یارمه‌تی ده‌ری ئەفسەرە کورده‌ عه‌راقێکان که له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فای بارزانی هاتبوونه‌ ئێران، دروست کردن و پێک و پێکه‌ینانی هه‌یزی پازاوه‌ی کلاسیکی به‌ ئەستۆی خو‌ی گرت. هه‌ر چه‌ند هه‌والی زۆرگرینگ له‌ روژنامه‌کانی لایه‌ن گری روژئاوايه‌کان (غریبی) له‌ باره‌ی یارمه‌تی شوره‌وی بۆ کورده‌کان به‌ده‌هۆل و، زوو پنا به‌ دونیایه‌ را ده‌گه‌یاندران، وه‌ له‌ لایه‌کی دیکه‌ شه‌وه قازی موحه‌ممەد په‌یتا په‌یتا له‌ شوره‌وی داوای توپ و کامیون و شتومه‌کی دیکه‌ی ده‌کرد، وه‌ ئەوانیش قه‌ولیای دا بوو، به‌لام ئەو یارمه‌تیه‌ هه‌رگز به‌ کوردستان نه‌ناردراو، نه‌گه‌شت. ۳۲

۱۹- بۆحرانی ئازربایجان- کوردستان

له‌نیۆ ته‌وریز و مه‌هاباد ئالۆزیک دێته‌ پێش، کورده‌کان له‌ ناردنی ۵ نوینه‌ری خویان له‌ مه‌هاباده‌وه‌ بۆ ته‌وریز بۆ هاوبه‌شی له‌ مه‌جلس دا خوراده‌گرن وه‌ به‌و چه‌شنه‌ نیشان ده‌ده‌ن که نایانه‌وی له‌ژێر چاوه‌دێری ئەوان دابن. له‌ فیورییه‌ی ۱۹۴۵ دا جه‌غفه‌ری پێشه‌وه‌ری، قازی موحه‌ممەدی بۆ ته‌وریز بانگ ده‌کات، ئەو بانگ هه‌یشه‌ له‌ به‌ر ئەوه‌ بوو که پێی بلای له‌کاتیک دا که ئێمه‌ خودموختاری مان پراگه‌یانده‌وه‌، ئێوه‌ بۆ ئەو کاره‌تان کردوه‌ وه‌ ده‌وله‌تیکه‌ی سه‌ربه‌خۆئی کوردستانو پراگه‌یانده‌وه‌.

قازی موحه‌ممەد به‌ پێشه‌وه‌ری ده‌لێ، ده‌پێش ئەوه‌ی دا که ئێمه‌ کو‌ماری سه‌ربه‌خۆئی کوردستان را به‌گه‌ین، له‌گه‌ل به‌رماکوف ئەفسه‌ری پامیاری شوره‌وی له‌ ته‌وریزدا، ووت و وێژمان بووه‌، وه‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ شپا ئەو ئەفسه‌ره‌ له‌ رۆژی دامه‌زراندنی کو‌ماری کوردستان دا له‌ دووره‌وه‌ هاوبه‌شی کردوه‌. ۳۳ به‌لام ده‌بوو، ئەو ووتو، وێژه‌و، به‌ره‌نگاریه‌ هه‌ر بێته‌پێشی، چوونکه‌ ده‌بوو هه‌ردوک کو‌مار له‌سه‌ر زه‌ویک دا پێک به‌یت.

کورده‌کانی ئاواپی‌کانی کوردستان ی ئێران وه‌ک کورده‌کانی دێیه‌کانی تورکیه‌ له‌ نزیک یه‌کتربوونو، پێکه‌وه‌ بوون، به‌لام له‌ شاره‌کان، ئەو یه‌کیته‌ی که‌متر ده‌دیترا، له‌روانه‌گی سۆسیالۆژیۆرامیا یۆه‌ پادشاکان بۆ که‌م کردنه‌وه‌ی

ئاکارو شوینی کورده سوننی کان، خه لکیکی که مه دهه بیان شیعه بوو، وه وه فادار به پادشا بوون، پشتیان زیاتر ده گرتن.

شاره کانی وهک خوڤه (۳۵۰۰۰ کەس دانشتوو، شاهپور (۱۲۰۰۰ کەس) میلندوو او (۸۰۰۰ کەس) ورمی (۵۵۰۰۰) کەسیان ژماره و نفوس هه بوو، مروقی جور به جوری تیدا بوون، به تاییه تی که تور که کان تورکیان ده گوت، قه و م — ئه رمه نی و، جوله که و ئاسو ریشی تیدا ده زیان، به لام کورده کان له شاری دا زور کم بوون، ئه وان ته نیا له گه ره کیک دابوون و، ژماره یان وهک جووله که کان بوو.

دهوله تی پیشه وهری ئه وشارانه و، دهشت وچیا پر له نعمه تانه ی ده و بیست، به لام ئه و جینگایانه ی که له سنووری تورکیه بوون و کوردنشین بوون وه یان ئه و زه و یانه ی که له ده و روبه ری مه باددا بوون، ده ی گوت ئی کورده کان بی.

ئینجا به پیچه وانه ی ووته ی پیشه وهری، کورده کان ناوچه ی زه و یکانی ده و روبه ری رۆژئاوای به حری ورمیان به ئی خوڤان ده زانی.

ورمی به هیه چ جه شنی ک بو کوماری کوردستان نه ده بوو، نوینه ری کورده کان به نیوی غه نی خوسره ی له وئ دانشته حی بوو. کاتی رامیاری ورمی زۆر عاسته م و ناسک بوو، له گه نه گه کان که له پیشدا له پارتی توده دا هاوکاریان ده کرد.

کاتی که له که یه کیتی لاوانی حیزی دیموکرات (پیکهات هه موویان پرویان لٹوئ کرد ئینجا له ورمی دا دوو تا قم خه باتی رامیاریان ده کرد، تا قمی ک به نیوی لاوانی حیزی دیموکراتی کوردستان، تا قمی کی دی به نیوی (یه کیتی لاوانی حیزی دیموکراتی ئازربایجان) له سی پتامبری ۱۹۴۵ دا.

پیک هه ل پرژان و، به ره نگار بوونی ئه و دوو تا قمه هه ر ده بوو پیش بیست. کورده کان بو له نیو بردنی ئه و نیوان نا کوکی، یارمه تیان له شوره و یکان بیست: له کوبوونه وه یه ک دا له گه ل هاشموف کونسولی شوره وی، "مارشال" زیزو به هادری، یه کی له سه رو که کانی عه شیره تی هه رکی، سه ر به خو رای گه یاند که "بیگانه کان" ی ورمی هیه مافیکیان به سه ر ئه وشاره کوردنشینه وه نیه: ئینجا کورسیکی هه ل گرت و، له نیۆه راستی وه تا قی کی که کورده کان و، ئازربایجانیکان له گه ل هاشیموف دانشتبوون، دای نا وه له سه ری رۆشت، وه له پاشان به کونسولی شوره وی گوت: "ئه و وه تاغه که ئی تویه... ئایا من ده توائم له نیۆه راستی دانشموو، بلیم ئه وه وه تاغی منه؟... نه پهس که وابوو، ئه وه نا گونجی!"

باوره پئی کراوهکان و، سرۆکهکانی ئازربایجان به هیچ چهشنیک نهیان دهسەلماند که ورمی ببیته ئی کۆماری ئازربایجان، هەرچەند وابوو که تهوڕیز چ بووان ناهێلپتەوه، وه به پێچهوانه‌ی ئەوان پێیان خوشبوو، ببیته ئی کۆماری کوردستان، وه ئەوهشیان به‌قازی محەممەد له سەفەرەکه‌ی دا که هاتبۆ لای پیشمه‌وری راگه‌یانده‌بوو، به‌لام پیشمه‌وری به‌ بیانوی ئەوه‌ی که "ددانی دیشی" له‌و باره‌یه‌وه ده‌نگی ده‌رنه‌بری.

مه‌سه‌له‌ی ورمی هەر له‌سەر راوێژی زاریان بوو — له‌ عەراق دا پاش ۲۵ سال رابردن، مه‌سه‌له‌ی شاری که‌رکوک له‌سەر زمانان بوو، به‌راستی له‌سالی ۱۹۷۰ دا ئەو مه‌سه‌له‌ گرینگه‌ ده‌هات که نیوان ناخوشیکی زۆر گه‌وره له‌ به‌ینی مه‌لامسته‌های بارزانی و، ده‌وله‌تی عەراق سازبکات. پاش ئەوه‌ی که له‌ووت و، ویژگان دا ئەو تیک هه‌لچوونه زۆر ده‌هاته پێشی، قازی محەممەد بۆ هیمن و ئەه‌وه‌ن کردنه‌وه ده‌چیته شاری میانه‌دووا، نیوانی تورکه‌کان و، کورده‌کان له‌وی زور پیس تیک چوو بوو. له‌وکات و ساته‌دا ده‌وله‌تی شوره‌وی له‌ هه‌ردوک کۆماری کوردستان و، ئازربایجان داوا ده‌کات که پیکه‌وه بوووت و، ویژ دانیشن.

ئەو دوو ده‌وله‌ته له‌ رۆژی ۱۹ تاوری ۱۹۴۶ دا سەرئەنجام په‌یمانیکێ دۆستی و، یه‌کیان بۆماوه‌ی ۲۰ سال یمزا کرد. په‌یمان نامه‌که له‌وانه‌ی ژێره‌وه بریتی بوون.

— ئال و گۆری نوێنه‌رانی رامیاری له‌به‌ینی دوو ده‌وله‌ت دا.
— دانانی خاوه‌ن کاره‌کانی کوردی ئیداری له‌و جیگایه‌ی که کوردی تیدا زیاتره، وه هه‌روه‌ها دانانی خاوه‌ن کاره‌کانی ئازربایجانی له‌و جیگایه‌ی که تورکی تیدا پتره.

— به‌ستنی په‌یمانیکێ تجاره‌تی

— یارمه‌تی دانی نیزامی له‌کاتی پێویسته‌دا یه‌که‌به‌یه‌کی.

— هەر چه‌شنه‌ ووت و، ویژیک که له‌گه‌ل ده‌وله‌تی مه‌رکه‌زی ئێران ده‌کری، پێویسته هه‌ردوک ده‌وله‌ت ره‌زامه‌ندیان له‌وه‌دا هه‌بی.

هه‌ردوک ده‌وله‌ت ده‌بی مافی فەرهنگی و، ویژه‌وری نه‌ته‌وه‌کان له‌وله‌لاتی خویان دا چاوه‌دیاری بکه‌ن، وه هاوکاری له‌گه‌ل یه‌کتر بۆ سه‌رکوت کردنی پیلانه‌کان دژی شو‌رش، ده‌بی ببیته.

بهلام زۆری پئی نه چوو دژی ئەوپه‌یمانه دهنگ بلند بوو. ۳۴
دهولەتی بریتانیا رای‌گه‌یاند که ئەو په‌یمانه له لای وان به‌ره‌سمی
ناناسرێو، گوتیان ئیمه‌ په‌دی ده‌که‌ینه‌وه. دهولەتی تاران گه‌فتو، گوێه‌کی له‌گه‌ل
جه‌غه‌ری پیشه‌وه‌ری به‌سه‌رۆکه‌یه‌تی تاقمیکی به‌نیو که هاتبوونه تاران وه دوو
"نۆینه‌ری کوردی به‌ده‌سته‌لاتیان" ده‌گه‌ل بوو، ده‌ست پئی کرد. ۳۵
له لایهن دهولەتی ناوه‌ندیوه مه‌فه‌ره‌یره‌ی^(۱) که هه‌موو کاره‌بوو وه له‌کاتی
دهولەت دا قسه‌ویژی سه‌رۆک وه‌زیری ئێران بوو، بو‌گه‌فت و گوئی له‌گه‌ل کورده‌کان
دیاری کرا.

له‌باره‌ی مه‌سه‌له‌ی نیزامی که‌ندو، کو‌سپ هاته‌ پێشی، وه لــــه
۱۳مهی ۱۹۴۶ دا بئی ده‌نگ ماوه. پیشه‌وه‌ری، له‌وکاته‌ی دا، قه‌وام ئەسه‌لته‌نه‌ی
تاوان‌بار کرد که ده‌یه‌وی به‌ سووک‌وه‌اسانی پژیمی ئازربایجان خــــو
به‌ده‌سته‌وه‌یدا، به‌لام له‌سه‌ر ئەوه‌شه‌را هیچ لایه‌ک نه‌ی ده‌ویست که‌هاتو، چو
له‌نیویان دا‌به‌ری.

مانگیگ پاش له‌ روژی ۱۲ ژوئهی ۱۹۴۶ دا شازاده مه‌فه‌ره‌یره‌ی هاورێ
له‌گه‌ل یارمه‌تی ده‌ری. وه‌زیری جه‌نگ، سه‌رله‌شکر ه‌دایه‌ت، وه سه‌رله‌شکــــر
مه‌حه‌مه‌ده‌لی مه‌قه‌ده‌م، ده‌چه‌ ته‌وره‌ری.

په‌یمانیکی پێکه‌هاتن ده‌نووسرێ. جه‌غه‌ره‌پیشه‌وه‌ری دووباره‌ راده‌گه‌ینی
که ئازربایجان ده‌یه‌وی له‌ چووار چیوه‌ی ئێران دا وه‌ک جارێ بئی نیت‌ه‌وه، وه
ئه‌وه‌ش ده‌سه‌لمینی که به‌فرمانداریکی که‌ئێران پێوستی له‌ ئازربایجان
دای‌ه‌نی، پێوسته‌ له‌نیو سه‌رۆکه‌کانی حیزبی دیموکراتی ئازربایجان دا هه‌ل
به‌ژیرو، دای‌ه‌نی جا به‌و پێکه‌هاتنه‌، دوکتور سه‌لام‌ول‌لای‌جاویـــــــد
(وه‌زیری پێش‌وه‌ی ئێران) به‌فرمانداری ئازربایجان داده‌ندری.

تاران له‌به‌ر چاوودا‌وادیار بوو پزگاری هات‌بوو... وه‌ زیره‌کانی پێشوو
به‌بونه سه‌روکه‌کانی ناوچه‌ی. به‌لام به‌راستی ئەوه‌ شتیکی ئەوتو نه‌بوو که له
ئازربایجان دا ئال و گۆرێک به‌هه‌ست بئی، وه ئەو په‌یمانه له‌لایهن ئێرانی‌که‌نه‌وه

^(۱) وینه‌ی موزه‌فه‌ره‌یره‌ی، له‌ ئاخیری میژوکه‌ دا، له‌ وینه‌ی ژ ماده‌ ۲۷ دا

وه پشگوڤ خرا .

سەرۆكهكانی مه‌باد چه‌رمه‌سه‌ریان بۆ په‌یدا بوو: رابه‌ره‌كانی ته‌وریزو، تاران به‌ی پرسیو، رای کورده‌كان له‌هیندی مه‌به‌ست دا پێك هات بوون، وه دۆکتور جاویدش، سه‌یفی قازی به‌ نیوی (فه‌رماندار)ی مه‌باد دانا بوو!

قازی مه‌حه‌مه‌د "سه‌رۆکی ده‌وله‌تی گه‌ل" نه‌بوو، به‌لكو پیشوای حیزبی دیموكراتی كوردستان بوو.

كورده‌كان زۆر له‌وپه‌یمانه كه‌ ژێرده‌ستی ده‌نواند، ئاگیان لی نه‌بوو، وه خه‌ریکی كاروباری خۆیان بوون، وه ده‌ت گوت كه‌هیچ شتیك نه‌قه‌وماوه . به‌ كورتی بلین واز به‌ته‌واوی تێكه‌لو، پێكه‌ل ببوو.

۲۰ - ته‌قه‌وه‌ستاندن (مه‌ - سه‌پتامبری ۱۹۴۶)

له‌ ۲۴ ئاویریلی ۱۹۴۶ دا كورده‌ بارزانیكان له‌ چه‌ند کیلومتری سه‌ره‌وه‌ی شاری سه‌ققز هێزیکی ئێرانیان كه‌ بریتی له‌ ۸۰۰ سه‌رباز بوو وه‌ له‌ دیی قاراوا دا بوون، گه‌مارودا، زه‌ه‌ره‌روزیانیکی زۆریان لی‌دان، له‌و گه‌مارویه‌دا كه‌ شه‌ر ده‌ستی پێ‌كرا، ۲۱ سه‌رباز كوژران، ۱۷ سه‌رباز بریندار بوون، وه‌ ۴۰۰ سه‌رباز به‌ دیل گیران . پاش ئه‌و "پیروزیی" كورده‌كان، سه‌رله‌شكر ره‌زم‌ئارا، پشكنی‌ری گشتی هیزه‌كانی ئێران، ووتو، وێژی له‌گه‌ل تاقمیکی كوردو، ئازربایجان له‌شاری سه‌ققز به‌رپۆه‌برد،

له‌ ۳ مه‌ی ۱۹۴۶ سه‌رله‌شكر ره‌زم‌ئارا له‌ پێكه‌هاتنیكدا له‌گه‌له‌ كورده‌كانو، ئازربایجانیه‌كان ته‌قه‌یان وه‌ستاندو په‌یمان نامه‌یه‌کیان نووسی كه‌ له‌وپه‌یمان نامه‌یه‌دا، كورده‌كان سه‌لمان‌دیان كه‌ هیزه‌كانیان تا چه‌ند کیلومتری سه‌ققزو، سه‌رده‌شت بۆدووا به‌ بكێشنه‌وه‌ .

هیزه‌كانی شوهره‌وی له‌ ۱۰ مه‌ی ۱۹۴۶ دا ولاتی ئێران به‌جی دیلن، هه‌ر ئه‌و به‌جی هێشته‌بوو به‌هۆی ئه‌وه‌كه‌ كۆماری مه‌بادیسی له‌مه‌ترسیکی گه‌وره‌ هاوشت . ئینجا ده‌وره‌یه‌کی هیمنی، ئارامی له‌ كوردستان دا به‌هه‌ست دی‌ت كه‌ ئه‌و هیمنی تا سی‌پتامبری

۱۹۴۶ دریزی هه‌بوو.

پاش ته‌قه‌وه‌ستاندن له مانگی مه‌ی دا هیندی له پیاوه‌کانی بیگانه‌کانی ده‌ره‌وی و لات که له‌نیۆ ئەوان دا ئامریکائی و فهرانسه‌ویشی تیدا‌بوو سهریان له‌مه‌بادا، له‌چاوپێکه‌وتنیک دا له‌گه‌ل قازی محهممه‌د، گوتویانه که زانائی و، رامیاری و کارزانی و، پیاوه‌تی‌هه‌م‌رو‌فه‌یه که کوردستانی راگرتوو، وه هه‌روه‌ها بۆ خوشی بۆته سه‌مبولی نه‌ته‌وايه‌تی کورد له‌و لاتى کوردستان دا. ۳۶

۲۱ - سه‌رکۆمار قازی محهممه‌د

قازی محهممه‌د که ۴۶ سالی له‌ته‌مه‌ن را‌ده‌برد (له‌مه‌ی ۱۹۰۰ له‌دایک بووه) له‌ بنه‌ماله‌یه‌که‌بوو که هه‌موویان زاناو، ژيرو، رووناک‌بیربوون، قازی سه‌باره‌ت به‌هۆش و، گۆشی زانایه‌کی که هه‌ی‌بووله ناوچه‌ی کوردستانی ئیران به‌چاکی هوکمایه‌تی ده‌کرد.

قازی محهممه‌د، جگه له‌زمانی زگ‌ماکی کوردی، زمان‌فارسی، عه‌ره‌بی ده‌زانی، ئینگلیسی‌شی قسه ده‌کرد، وه به‌باشی له‌پیاوه‌ ئینگلیسی‌کان حالی ده‌بوو. له‌ لای خوێ خوێدنه‌وه‌ی زمانی فهرانسه، ئالمانی وه رووسی فیتربو، کتیب‌خانه‌یه‌کی هه‌بوو که پر له‌ په‌رتوکی میژوو‌شی، ویژه‌وه‌ری، به‌زمانه‌ جو‌ربه‌جو‌ره‌کان بوو، وه بۆخووشی چهند نمایشنامه که سه‌رچاوه‌ی میژوو‌شی و نیشتمانی هه‌بوو نووسی‌بوو. به‌تایبته‌ درامی میژوو‌شی سه‌لاح‌ده‌دین که خه‌بات و شه‌ری ئه‌وپیاوه‌ قاره‌مانه‌ کورده‌ی که دژی مه‌سحی‌کان له‌ شه‌ره‌کانی سه‌لیبی دا کرد‌بوو هینا بوویه سه‌ر نووسین، وه هه‌روه‌ها نمایشنامه‌ی دایکی نیشتمان که به‌سه‌ره‌اتی قه‌ومی کورد پاش به‌ستنی په‌یمانی سه‌عدا‌باد که له‌به‌ینی ئیران - عراق - تورکیه له‌ سالی ۱۹۳۷ دا به‌سترا بوو، هینا بوویه سه‌رکا‌غ‌م‌ز، که ئه‌و دوو نمایشنامه‌ له‌مه‌باد هاته سه‌رسین‌ی نمایش. ۱

قازی پیاویکی دیندارو، خوداناس بوو، سیفاری نه‌ده‌کیشاو مه‌شروبی (۱) نمایشی دایکی نیشتمان له‌لایه‌ن هیندی له‌ لاوانی شار به‌سه‌ره‌رستی خودا لێ خوش بووه‌به‌دوول لای نه‌هری وه سیروس حه‌بیبی که ئیستا که له‌گاتی ژیان دا وه مامۆستایه‌کی زانایه هاته سه‌رسین‌ی نمایش. ۲-۱

قازی مه‌حه‌مه‌د سرکومار —

نەدەخووار دەو، و پێنەیهکی قازی لە پشتی میزی کاری هەلاوہ سەرابوو، کە بە باشی دیمەن و، پروانگەکی ئەوی نیشان دەدا، وە لە پشت سەری نەخشەیهکی جیھانی دەدیترا .

قازی مەحمەد مەرووقیکی باریک ئەندام وە نەختی پەنگی زەرد بوو، کە مێک ژانی مەعدەیی هەبوو، تووکی سەری کورت بوو، پەدینیکی تۆپنەیی هەبوو، چاوی وەک ئەستێرەیی عاسمان دەدرەوشا دیمەن و پرووخساری وی پرووحانیە تی لی دەباری . بە راستی بە جووانی دیاربوو کە قازی مەحمەد مەرووقیک بوو زۆر ماقوول و، باوەر پێکراو، بەایمان و، فیداکار و نەبەر — هەو خسلەتانی وی تیکەل لەگەڵ پرووناکیبیری و، لەسەر خوویی و هێمنی بە راستی جیی تی پابینیە . ۳۷

هەموو ئەو مەرووقانەیی کە لەگەڵ ئەو هەلستان و، پڕنشتوون وەیان هات و چۆیان لەگەڵ بوو پێیان لەوێ ناو کە هەرچەند قازی مەحمەد لەگەڵ شوپەوێکان زۆر دۆست بوو، وە ئاکار و، پەوشتی ئەوانی سەلماندو، بەلام لەسەر ئەو شەڕا زۆر کورد دۆست وە نەتەو پەرست بوو، جا هەر بەو پۆنەوێە بوو کە خەلکی بۆلای خوویی کێشاو . ۳۸

لە مەسەلەیی پان کوردیسم دا هەر چەند قازی زۆر خۆت ئاسانی نەبوو، بەلام ویستوویەتی کە شاری مەهاباد لە جیاتی شارەکانی سولەیمانی وە دیمەشق، بکاتە کانگای ناوێندی راپەر پێنەکی کورد، وە هەر بەو جوورەیی کە هەوال بەری ئازانسی فرانس پرێس رای گەیاندو، لەووت و، ویژە درێژە کە دالەژوینی ۱۹۴۶ کە بوویەتی، داخووازەکانی زور نەبوون، وە ئاوی گێرا بوو :

ئەگەر فەرمان بەدەم، لە ۳ یان ۴ رۆژان دا، ۴۰۰۰ پێش مەرگەیی — کورد بەرەو کرمانشاه دەچن، هەلەت ئەو ژمارەیی جگە لە پێش مەرگەیی پاشەوۆژو، زەخیزەیی کە هەمانە، باش دەزانین کە کرمانشاه کانگای نەفتە . بەلام نامووی لەو بەینە دا خوین بڕۆی، کوردەکان هەرگرو، هەرگز لە هەوێل دا دەست پەپیش ناخن . ۳۹

لە وەلامی هەوال دەری ئازانسی فرانس پرێس دا کە لە قازی پرسیاری کردو، چلۆنایەتی کاتی حازری کوردستان ی لە بەرامبەر دەولەتی ناوێندی ئاوا ژوون بوئەو، وە قازی مەحمەد قامکی لەسەر سێ مەسەلان داناو وە لامەکی

بریتی لهوانه بووه .

۱ - شهگر دهولته ناوهندی ئیران بهراستی گومانی بئ نیتیه سهر شهوهی که قانونی دیموکراتیک له سهرتاسهری ئیران دا بهرپوه بهرئ، وه کوردهکان خویندهوهو، نووسینیان بهزمانی کوردی بئ، وه ههروهها سهر بهستی و، سهر بهخوی ناوخوی ئیدارات وه هیژی ناوچهئی بهرهمی بناسیی، ئیمه لهوکاره پیشوازی دهکهن .

۲ - دیاره لهوکاته دا دهولته ناوهندی لهو پادهیه دانیه که بتوانی شه قانونه بهزیوه بهری

۳ - ئیمه دهمانهوی که ههلبژاردنی ئەندامانی مهجلس زور زوو دهستی پئ بکری، به چهشنیکی که هیژی نیزامی دهستی تیدا نهبی .

له وهلامی شه پرسپاره دا که "ئایا لهوهی ناترسیی که تیک ههله چوون و، بهرهنگاری له نیوان دهولته ناوهندی، وه کوردستان دا، وه دی بیته، وه بیته هوئی شه که دهولتهکانی دی خوتیوه ردهن؟"، قازی مههممه وهلام ده داتهوه: "چلوانیهتی و، وازی کوردستان له گهل وازی ئازربایجان تهوافتهی زوره . زهویوزاری مه هیچ کاتیک له لایهن شورهوی وه داگیر نهکراوه، کاتیک رهزاخان لاجوو، ئتر هیژهکانی جور بهجوری ئیران تا ئیستا له کوردستان دا هیچ کاره بوون، پهس له ئاکام دا ههر له ههوه له وه سهر بهستی تهواومان هه بووه" .

"وه ههروهها ئیمه ههگر به هیچ دهولتهیکی بیگانه ریگا نادهیین که له کاروباری کوردستان دا دهست تیوه ردهن، بهلکو مهسهلهی کوردستان، مهسهلهیکی ناوخویه که دهبی له بهینی کوردهکان و، دهولتهی مهزکی دا حمل بیته ."

لهو ووت و، وێژه دا قازی مههممه، ههروهها پاده گهینی که میژووی خه لکی کورد پرله خهبات بو گهیشتن به ئاواتی ئازادی به، وه لهوباره وه وه بیری دینیه وه که له پاش شمری جیهانی ههوه له واته، کاتیک که پهمانی وئرسای له گۆپی دا بوو، دروست کردنی دهولتهیکی کورد له کوردستان دا له بهر چاوو بوو، بهلام له کرده وه دا بهرپوه نه بردرا .

قازی مههممه له ئاخری گفت و گو په که دا پاده گهینی و، دهلی "شهگر شهوژو ئیمه له سهر مهسهلهی خودموختاری پی، ده چه قینین، مه بهست به وهیه که

تا ئیستا دهولەتی مەركەزی بۆ زه‌یوو‌زاری ئیڤه‌ هیچ کاریکی نه‌کردوه‌. ئیڤه‌ ده‌مانه‌وی بۆ خۆمان بۆ پێش‌په‌ستی کوردستان تی‌بکۆشین. ئینجا نامانه‌وی لاسای ئەمریکا، وه‌یان شوره‌وی بکه‌ینه‌وه‌، به‌لکو له‌سه‌ر پێ‌ش‌په‌ستی خۆمان ده‌پروین وه‌ ژیا‌نی دراندانه‌ی ده‌وله‌ته‌ مۆته‌مه‌دینه‌کان په‌د ده‌که‌ینه‌وه‌.^{۲۰} جا ئه‌و وتانه‌ی قازی وای‌نیشان ده‌دا که‌ نایه‌وی بۆ هیچ که‌س سه‌ر شو‌رکا‌ته‌وه‌، وه‌ هه‌ر به‌وجوره‌ی که‌ ئه‌وره‌و په‌رحیمی قازی له‌نوشتاره‌کانی خۆی دا نووسیویه‌تی: "قازی‌مه‌حه‌مه‌د مرو‌فیک بوو نه‌مارکسیست نه‌سۆسیالیست وه‌ ته‌نانه‌ت نه‌لیبرال. به‌لکو رابه‌ریک بوو نه‌ته‌وه‌ په‌رستو، رووناک‌بیر."

په‌رحیمی قازی هه‌روه‌ها ده‌لی! "به‌لام پو‌ژ ده‌گه‌ل پو‌ژی بۆلای مارکستی هه‌نگاوی چاک‌تر هه‌ل‌دێ‌یا‌وه‌ پو‌وانگه‌ی وی له‌گه‌ل پو‌وانگه‌ی مارکستی نزیک‌تر ده‌بووه‌، وه‌ تا ده‌می مردن له‌ قوولای ده‌له‌وه‌ بیروبا‌وه‌ری به‌ شوره‌وی بوو."^{۲۱}

۲۲ - مه‌باباد له‌کاتی "کۆماری" دا

کۆماری مه‌باباد پو‌وانگه‌و، دیمه‌نیکی جووانی‌هه‌بوو، وه‌ ئه‌و که‌سانه‌ی که‌تاهاوینی‌سالی ۱۹۴۶ چاویان به‌‌وشاره‌ که‌وتوه‌، پێ‌یان خۆ‌شو، ده‌گیربووه‌. به‌پێ‌چه‌وانه‌ی کۆماری ئازربایجان‌ی جیرانی، پ‌ژی‌می پۆلیسی نه‌بووه‌، به‌‌دری‌ژانی ۱۱ مانگ "کۆماری مه‌باباد" ته‌نیا یه‌که‌یک له‌داردا، ئه‌ویش ته‌سه‌ریکی زو‌ری له‌سه‌رخه‌لک‌دانا.

له‌وما‌وه‌یه‌دا ده‌وله‌تی کۆماری کاریکی واشو‌رش‌گیرانه‌ی به‌‌پێ‌وه‌ نه‌برد، نه‌بانکه‌کانی مللی کرد، وه‌نه‌ زه‌ه‌وی‌کانی دا‌به‌ش‌کرد. که‌پێ‌ویست‌بوو، وه‌ک ته‌و‌ریز بیکات. خه‌لکی مه‌باباد بو‌هاتو، چو‌ئازاد بوون له‌ ۱۵ مه‌ی ۱۹۴۶ نزگه‌ی رادی‌ۆی په‌رسی له‌مه‌باباد داندراو، کراوه‌، به‌لام ته‌نیا بۆ‌نی‌وشار که‌لکی لێ‌وه‌ ورده‌گیرا، ده‌نگی زو‌ر دوور نه‌ده‌پو‌یشت، خه‌لکی شاری‌پتر له‌رادی‌ۆکان‌سی ده‌روه‌ه‌ که‌لکی وه‌رده‌گرت. قازی مه‌حه‌مه‌د له‌سالی ۱۹۲۶ تا ۱۹۳۱ که‌سه‌رو‌کی^{۲۲} ئیداره‌ی ئاموز‌شو، په‌روه‌رشی مه‌باباد بوو، هه‌ر به‌و چه‌شنه‌ی که‌بو‌خوینده‌واربوونی

په‌رحیمی قازی ئه‌و وتاره‌ی له‌په‌رتو‌کی "پێ‌ش‌مه‌رگه‌" دا

که‌نوسراوه‌ی خۆیه‌تی نووسی‌وه‌ - م ر

خه لکی ههولی ده دا، له کاتی کوماریکه ی دا، خه لکی بو لای خویندن ده کیشا، له ههوه لی دامه زرانندی کوماردا، خویندنی زمانی کوردی له مه دره سه کان دانا، له پیش هه موو کاریک دا ماموستا کان کتیه کانی فارسیان به زمانی کوردی وه رگپرا، هیندی کتبی چاپه مهنیان لهو لاتی کوردستانی عراق راهینا بوو، به لام لهو کتبیانه که لکی لی وه رنه گیرا، چونکه تاده ستیان به ئاماده کردنی ئه و کارانه کرد، کوماری مه باد تیک پروو خا .

له ئاوریلی ١٩٤٦ دا ٦٠ گهنجی — کورد بو خونیدن چوونه مه دره سه ی نیزامی شاری باکو یه، له وانه به شی زوریان گه رانه وه، وه هیند کیشیان مانه وه .
چهن ده زگا ماشین چاپه مهنی که قازی مهحه ممه له شور هویکانی وه رگرت بوو، به وانه هیندیک روظنامو، کتیب چاپ بوو، یه کیک له ور روظنامیه، روظنامه ی ره سمی کوردستان بوو که روظانه بلا وده بووه، وه له سه ره تای روظنامه که دا ئه و رسته یه نوو سرابو " به ناوی خودای مزنو و، بی هاوتا، روظنامو، گو قاری دیکهش له مه باد ده رده چوون، نیشتمان یه کیک له وانه بوو که له لایهن سه رنو سه ر عه بد ور ره حمانی زه بیخی وه ده رده که وت، گو قاری ژنان به نیوی هه لاله، گو قاری ویژه وه ری هاوار که هونرا وه کانی ماموستا هیمن (موحه ممه دئه مین ی شیخ ئه ل عیلامی) وه هه — هه زار (عه بد ور ره حمانی شه ره فکهندی) تیدا دابلا وده بووه .

٢٣ — گفت وگو ی ئاخو (دووا ئی)

ووتو، ویژیکی که پیویست بوو له مانگی ژوئن دا له تاران دهستی پی بکریت، وه دووا یه که وت، تا کو له مانگی ئوت را ئه و گفت وگو یه دهستی پیکرا وه . قازی مهحه ممه دله و ووتو، ویژه ی دا که له گه ل قهوام ئه سه سه لته نه سه روک وه زیر ده ی کات، دا واده کات که کوردستان ببیته ئه یاله تیک که ئه و ئه یاله ته له سنووری شور هوی را تا کرماشان و، سه نه ریژه ی هه بی، وه هه ره ها بو خوشی را به رو حو کمرانی ئه و ئه یاله ته بیته . ٢٤

هیندی هه وال رایان گه یاند وه که قهوام ئه و داخووازه ی قازی مهحه ممه دی سه لماند، به لام پیویست بوو دوکتور جاوید که ئه ستان داری ئازربایجان بوو، ئه و پیئنیاره ی بسمه لمینی . ٢٥

ههروهها دهگوتریو، دهلین که قهوام شهسسلتهنه، شهو پیشنیاری سئلماند، بهلام شهروهیکان لهوکاره لالوت بوون.^{۴۶} عینجا بهههرونیک بووبیت سهرشهجام ووتو، ویزهکه بهجیک نهگیشته، وهقازی مههممه دبئی شهوهی که بتووانسی ههستی کوماری مهبادی به سهر دهولتهی ئیران دا داسهپیئنی، ههروهها گهراوه. له ۲۰ی عوتی ۱۹۴۶ دا کۆریکی ئازربایجانی بهسهرۆکایهتی شهبستهری سهرۆکی دانشتهگی ملی، کهبهشویئنی شهوهدابوو بهمهجلیسی (ناوچهئی) چۆ تاران. ههر چند خوتیوهردانی تایبهتی سادچیکۆف بالویزی شهروهی له تاران باسی لیدهکرا، بهلام لهسهر شهوهش را شهو کۆره چهن حهوتووان له تاران ماوه، وهنهی تووانی بهشای ئیران بهسلمیئنی و، دان لهسهر شهوهدابونی که هیزی خهلکی ئازربایجانی ههستی ههبت.

ئارچی بالدرووزویلت، وابهستهی نیزامی بالویزخانهی ئەمریکا له تاران که لهسی پتامبری ۱۹۴۶ دا چاوی به مهباد کهوت بوو، وازی شاری زورهیمن وه بهرچاوهات بوو.

پاش شهوهی که لهوی نههاریکی رهسمی خوواردبوو، لهگهل ئەندامانی (کابینه) ی کوردستان گفت وگویهکی دریزی کردبوو، وه به تایبته لهگهل قازی مههممه له ههمووبارهیهک دا دووابوو قازی مههممه دبئی راگهیاندبوو، وه گوت بووی که (کوماری مهباد)، (ئیشکهرنی) دهستی شهروهیانیه، وه دبئی گوت بوو، شهگهر به راستی وایه، کوواتو تا قمیمیکی شهروهی لیڕه دا دهبینی.^{۴۷} له راسته قینه دا دههات کاروبار، تهواوبیت.

له ئوکتوبری ۱۹۴۶ دا دوکتور جاوید (ئوستانداری) ئازربایجان لهگهل قوام شهسسلتهنه لهبارهی ئال وگۆری ناوچهی خهسه (شهوناوچهیه له سنووری ئازربایجانی رۆژههلات دایه) وه ههروهها که هیزی خهلقی ئازربایجانی تیددابوو، لهگهل ناوچهی سهردهشتو، تکاب گفتو، گودهکات. قهوام حازردهبت که شهوکاره بکات (!) بهلام شاو، هیزی ئیران دژی شهوکاره دهنگیان دهربری. کاتیک که قازی مههممه که نووسراوهی سهنه دیکی که قهوام ئیمزای کردبوو، وهبو گۆرانهوهی ناوچهکه دههات بی باته شاری سهققز بولای سهر لهشکر هوماوونی،

، نهچوو - ۲۸

۲۴ - تیگچوونی کۆماری مهاباد (۱۷ دی سامبری ۱۹۴۶)

له مانگی مهی ۱۹۴۶ بهولاره، کوماری مهاباد دهورهیهکی باشو، بهختیاری رادهبووارد، بهلام له نهگاو دههات که ته مهنی پاری. له راسته قینه دا هه موشتیگ به گورجی دهقهوما: له نیوه راستی مانگی نوامبری ۱۹۴۶ دابوو، که به شوینی گفت وگویی شاه - قهوام ته سه له نه، وه زیری شهر وه سه له شکر ته رفهع فه رماندهی هیژ، شا، پرای که یاند که ده زانم سه روک وه زیر مه ترسی له وهی ههیه که دهوله تی شورهوی به سودو، قازانجی پیشه وهی له کاروباری ئیمه دا خۆشیوه، دا، بهلام فه رمان دهدهم که هیژی ئیژان به رهو، ئازربایجان بهروا. له ۲۳ ی نوامبری ۱۹۴۶ گوردانی سووه می هیژی ئیژان به بی به ره له ستو، به ره نگاری هاته شاری زه نجان که ناوه رووکی خه مه بوو، شابۆخویی دژی "کوماره گانی" ئازربایجانو، مهاباد دپته زه نجان وه فه رمانی هیژی ئاخری دههات: دهگوتری که گوردانی سووه می هیژی ئازربایجانو وه گوردانی چووارمی هیژی ئیژان له کوردستان (سه) وه که ۳۰۰۰ چرکی ناژیک بوون، وه له گشت دا ۲۰۰۰۰ کهس دژی هه ردوک کومارده ست به هیژ دههات. له راسته قینه دا هیژی ئیژان له وهیژ شه دا بهرگرگی دژی بونه هاته پیشی.

له شمال دا پیشه وهی به بی ته وهی که شه پ بکات، کۆماری تیگ ده زووخ، ژمارهیهکی ژور له سه روکه گه وره کان له ۱۱ ی دی سامبر به ره وواتی شورهوی هه ل دین، له کاتیگ دا که خه لک دژی کومار هه ل ستا بوونه سه ری (دیموکراته کانیان که وه چه نگ ده کهوت ده یان کوشتن، یه کیگ له وانه مهحه مه دی بیژا وه زیری ئاموزشو، په ره رش بوو که ترمه که یان له دوای ماشنیک خست بوو وه به شاری ته وریز دا رایان ده کیشا...

له ۱۳ ی دی سامبری ۱۹۴۶ دا به ره به ری ئیژاری، هه وه لین تا قمی هیژی ئیژان له گه ل سه له شکر هاشمی که یشته شاری ته وریز.

له ناوچهی کوردستان دا، له مابهینی ریگای تکابو، میان دوواو، له نیوان ته پۆلکهو کیوه کانیک که شاری چکۆلهی شاهین دژی یان له نیوخی گرتوه، هیژی

خهلقن تی ئازربایجان ماوهی ۴ پوژان واته له ۷ تا ۱۱ دی سامبری ۱۹۴۶ دا له بهرامبهری هیژی ئیران به رهنگاری کرد، بهلام له ئاکام دا له پیش شهوهی که پیش مهرهگانی بارزانی به یارمهتیاں بگهن، سهرکوت کران.

پاشا شهو بهرگریه، شهپرک نهقهوما... پیش مهرهگانی بارزانی بو لای مهبادی پاشهکشهیاں کرد، له ۱۳ دی سامبری ۱۹۴۶ دا میان دوواو تهسلیم بوو. له ۵ دی سامبردا له "شورای شهپر" ی مهباد، قازی مهحه ممه له گهل براکهی سهدری قازی که نوینهری مهجلیسی شورای تاران بوو، وه ههر شهویش بوو که له بهینی تاران - مهباد دانیونجی بوو - له گهل ۱۵ مروت له سهرۆک، فهمانده رهگانی پایه بهرزی رامیاری و نیزامی کوماری کوردستان راوته دبیر دهکن که پوووشوین بکیشی که چ بگهن، پوژیک پاشا پیرانامه یه که له مزگهوتی ههباس ئاغا له بهران بهر خه لک خوتیدراوه که هیژی کورد دهیهوئ له بهرامبهر هیژی ئیران دا بهرگری بکات و، راههستی ۲۹۰

بهلام له ۱۵ دی سامبری ۱۹۴۶، شهسهدوف (نوینهری) تجارهتی شورهوی له مهباد، دهفتهری کاری خوئی ده پیچپته وه، بهرهو، کونسولگری شورهوی بو ورمی دهرووا. شهسهدوف دهیهو یست که کوردهکان حال بکات که چوون دهولهتی شورهوی پاشا شهپر دووه می جیهانی زور (لاوازو، شهکهته) ئیتر بویه کوماری مهباد به جی دلی، واته به وجوره زاده گهینی که ببورن و، چاره نیه! کاتیک که سهرۆک پایه بهرزهگانی مهباد بویان ئاشکرا بوو که شورهوی یارمهتیاں نادا وه پشته لی کرد و ونه وه، راوته دبیر دینه سهر شهوهی که خوین به دهسته وه بدهن.

له ۱۶ دی سامبری ۱۹۴۶ دا قازی مهحه ممه، سهیفی قازی، حاجی بابا شیخو، سهرۆکهگانی دیکه ی مهباد بهر هومیا ن دوواو وه پر که وتن، وه خوین تهسلیمی سهر له شکر هوما یوونی دهکن.

پاشا گفت و، گو یه کی نهختی دۆستانه، هوما یونی به قازی دهلی بگه رپته وه مهبادی.

قازی بو چاری ئاخیر چاوی به، مهلامسته فای بارزانی کهوت. بارزانی زوری ههول دا که گه، لی بکهوئو، بزوا بهلام قازی مهحه ممه له بهر شهوهی که خه لکی مهباد تووشی کوشت و، بزین نه بی له مهباد دا ماوه، به قسه ی بارزانی نه کرد و،

لهگهلی نهچوو .

له ۱۷ دی سامبری ۱۹۴۶، قازی مهحه ممهده پهمهن شاری مهبادی دابه دهستی کار به دهستانی دهولتی ئیران . به شویته شهو داچه ندزۆژ که زابد ، سهرو که پایه به رزه کانی کو ماری کوردستان که بریتی له ۳۰ مروف بوون گیران و ، له به ندیخانه کران .

۲۵ - محاکمه ی قازی مهحه ممهده

له ههوه لێ مانگی ژانویه ی ۱۹۴۷ قازی مهحه ممهده ، براکه ی سهدری قازی وه هه موزای وی سهیفی قازی له دادگاه یکی نیزامی تایه ته ی دا که سهروکی شهو دادگاهیه سه رههنگ پارسی ته بار بوو محاکمه یان کردن ، دادستانی شهو دادگاهیه سه رههنگ فیوزی ، سهروکی ستادی سه رهله شکر هوما یونی بوو .

محاکمه که له نه یی دا پیکهات ، خیزانی قازی مهحه ممهده زۆری ههول دا که سه رهله شکر هوما یونی کاری قازیگان سووک بگری و ، تاوان بار نه کری و ، پرگاریان بیته نه نه ته ۱۸ ههزار ته مه نی قهول پیدایه ، به لام نه کراو هه رسیکیان به مه رگ ناسران و ، حوکمی له داردان ییان له ۲۳ ی ژانویه ی ۱۹۴۷ به ریوه بردرا ، وه به جور هه یهک سال و ، یهک روژ له ته مه نی دامه زانندی کو ماری کوردستان را بوو ارد بوو .

ئینجا هه ره له وکاته شهو دا قهوام شه سه له ته نه له گه له شوژه و یگان به گرینگی له ووت و ، ویژدا بوو ، وه ۵ ههوتوو له دانی حوکمی دادگاهی مهباد را برد بوو (له و ماوه یه دا هیتدی هه والان گوتویه نه که چووار که رهت قازی مهحه ممه دیان هینا تارانی^۱ که دادگاهیه کی تایه ته ی بو به ریوه بردنی شهو ته شکیل بیته ، له تاران له ۲۸ تا ۳۰ مارس له باره ی دانی حوکمی دادگاهی مهباد را وته دبیریان کرد ، وا ئاشکرا بوو که حوکمی دادگاه به په له دراوه ، سه رهله شکر هوما یونی شهو وکات له ور می بوو ، وه له شه ری دژی بارزانی چاوه دیری ده کرد ، که هه والی حوکمی له داردانی سه رو که کورده کانی پی گه شته ، وه به را دیوده ستوری دا که سی قازیگان هه لاوه سرن ، جئه و سی مروف یان له به ره به ری به یانی ۳۱ ماری ۱۹۴۷ له مه ی دانی چووار چرای مهباد ، هه ره له و چینگایه ی که قازی مهحه ممه ده که جلکی ئونی فورمی شهو ری له به ردابوو ، وه حکومه تی کو ماری مهادی سی

راگه یاندبوو، له دار دران .

ترمه ی ئهوان تائپواری له سمر دار مابوونهوه . . . (بوته نبی بوونی خه لگ)
له ئاکام دا له نیوان چه ندروژان داهه موو شوین و ئاکاری کورده واری که
مابووه له نیویان برد . ئه وکه سانه ی که له زاپه رینه که دا ده سیان تیدا بوو، زور
به تالووله ته وای کاغزو نوو سراوه یه کی که جیی مه ترسی بوو، وهک وینهو، روژنامه و،
ئه سنادو، ئالو، هه رشتیکی که مابووه له نیویان برد . ته وای ئه وکتیانه ی که
ده ولته ی کوردستان به کوردی له چاپی دابوو، کوپان کرده وه وه له مهیدانی مه باباد
سووتاندرا، وه سه رئه نجام مه باباد دووباره له ته م وخه م داماهه .

۲۶ - کو ماری مه باباد بو تیک چوو؟ (مه به ستنی تیک چوونی کو ماری مه باباد)

به دراستی ئه وه کورد نه بوو که له به رامبه ر ئیزان داشکابوو، . . . به لکو
ده ولته ی شوره وی بوو که له به رانه به ر ئه مریکا و، بریتانیادا شکابوو! " بارزانی
ئه وه مه به سته ی له پیش دا له ۱۱ دی سامبری ۱۹۴۶ دا له بوکان به ژیری و، وریائیه
رای که یاندبوو، وه هه روه ها گوت بووی که پابه ره کانی کو ماری مه باباد له وابه ته وه زور
له کاروباری ده ولته کانی جیهانیوه ئاگادارنین .

قازی مهحه ممه دو، هاوړپیه کانی له مه باباد داسوور ده یان زانی که ئتر
"کو ماری مه باباد" ته وای له مه ترسی دایه : یه کئ له نیگه رانیکیان ئه وه بوو که
هیزه کانی شوره وی له ۱۹۴۶ م، واته پاش نیوان ناخوشیکی ده ولته گه ره کان
که له به یینی گف وگوپه کانیان دا قه و مابوو، ده بوو ئیران به جی بیلن . دووه م بریتی بوو
له وه که وه زیره کانی "توده ئی" له ۱۹ ئوکتوبری ۱۹۴۶ که له کابینه ی ده ولته ی
ئیران وه ده ریان نابوون، سووه م، وتاره که ی جورج ئالین یالوپیژی تازه ی ئه مریکا
له تاران بوو که له ۲۷ نوامبری ۱۹۴۶ دا گوت بووی که ده ولته ی ئه مریکا دان
به سه ر "پاراستنی ته وای زه یوی ئیران داده ئی وه ده یه وی ده ولته ی مه رکزه ی به
هیزی" به راستی ئه وه ی که بو کو ماری مه باباد زور پیویست بوو، له سه رپی
زاوه ستانی کو ماربوو، ده بوو پابه ره کان هه رله هه وه له وه له به یرو پای ئه وه دابین،
وه نه ده بوو به هیوای قوده رته ی نیزامی ورامیاری ده ولته ی شوره وی بن، ده گوتری
که ته نیا قازی مهحه ممه دو، چه ن که سیککی دیکه له هاوړپیه کانی بوون که ژیه و،

زانابوون. کوماری مه‌باد هه‌رچهند ناوچه‌ی چووک‌بوو، وه‌ته‌مه‌نی حکومه‌ته‌که‌ی زور درێژه‌ی نه‌بوو به‌لام له‌پاره‌ینه‌ی نه‌ته‌وایه‌تی کورد له‌میژوودا جیگایه‌کی به‌رزو به‌ریزی هه‌یه: شه‌ویه‌که‌م بزوتنه‌وه‌ی کوردبوو که ده‌دیترا "پروناک بیره‌کان" شه‌وپاره‌ینه‌ی به‌ریوه‌ ده‌بن. شه‌گه‌ر کۆماری مه‌باد به‌رده‌وام بایه، کورده‌کان به‌ دونیا‌یان نیشان ده‌دا که کورد به‌راستی مل‌ه‌وزنییه، به‌لکو تووانانی وه‌ی هه‌یه که خویی به‌ریوه‌به‌ری.

سمکو له‌پاره‌ینه‌که‌ی دا نه‌ختی تووند رۆیشت‌بوو، عینجا پاش سی‌سال رابوو اردن له‌پاره‌ینه‌ی پێشوودا، شان‌وتیک‌چوونی کوماری مه‌بادش نه‌ی تووانی تۆله‌ره‌گرێته‌وه.

ده‌گوتری که‌شکانی دووایی مه‌به‌ست به‌وه‌بوو که بزوتنه‌وه که له‌سه‌دا‌سه‌د بزوتنه‌وه‌یه‌کی نه‌ته‌وایه‌تی بوو به‌بێ ئیدئیلوژی کنه هه‌رگزه‌هه‌رگز نه‌ی ده‌تووانی خه‌باتی رزگاری تێدا به‌بهندری که نه‌ته‌وه‌یه‌کی رابه‌ری بکات.

۲۷ - دوواری باریانی، هاوڕێیه‌کانی

بارزان نیکان هه‌موویان به‌ته‌واوی له‌هه‌ساغو، چه‌ک‌داربوون، کاتیک که له‌مه‌باد راه‌ده‌ر... ده‌که‌وتن، له‌ئه‌نباری شه‌سلحه‌می (کۆماری) له‌مه‌باد، نزیک به‌ ۳۰۰۰ تفه‌نگ، ۱۲۰ په‌شاشو ۲ دووقه‌به‌زه‌ تۆپیان له‌گه‌ل خۆیان برد. له‌رۆژی ۲۵ ديسامبری ۱۹۴۶ دا بارزانی له‌مه‌باد چاوپێ که‌وتنیکی له‌گه‌ل سه‌ره‌لشکر هه‌مایونی به‌ریوه‌بردو، پێی راگه‌یاند که‌شه‌گه‌ر بالوێزی بریتانیا، ده‌تووانی ته‌ئمین بووه‌رگری که‌له‌عراق دا به‌خاتره‌می بژیم، من‌خـوم به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌ده‌م.

عینجا مه‌لامسته‌فا به‌شوینی نووسینی نامه‌یه‌ک به‌زمان عه‌ره‌بی که سه‌ر شوێرک‌ده‌نه‌وه‌ی خۆی تێدا نووسی‌بوو، هاوڕێ له‌گه‌ل میرحاج، عه‌زه‌ت عه‌زیز، نوری تاها، بو ووتو، وێله‌گه‌ل پیاوه‌کانی ئێزانی و پیاوه‌پاریکانی بالوێزی بریتانیا له‌بابه‌ت پاشه‌رۆژی خۆی و هاوڕێیه‌کانی ها ته‌ تاران. بارزانی ماوه‌ی مانگیک له‌تارانێ ماوه، له‌وماوه‌یه‌دا له‌ (باشگای شه‌فسه‌ران) رۆبه‌رووی ده‌فته‌ری ستادی هێزی نیزامی ئێزان جیگیر ببوو، وه‌له‌پێش‌گه‌ژانه‌وه‌ی بو مه‌باد له‌رۆژی

۲۹ ژانویهی ۱۹۴۷ دابوو که له گه‌ل شای ئیران و، پیاوه زامیاریکانی بریتانیا و، ئەمریکا چاوپێی کهوتنی به‌پێوه بردبوو .

بارزانی نه‌ی تووانی له‌گه‌ل ئنگلیسیکان پیک‌بێت، به‌لام ئەوپێشنیاره‌ی ئیرانیی سەلماندکه ۱۰۰۰۰ کەس له "عێلی" بارزانی له ناوچه‌ی ئەلوند له‌نزیک هه‌مه‌دان جێگیر ببن .

له‌وکاته‌دا شیخ‌ئەحمەد له‌شاری نه‌عه‌ده دژی ئەونه‌خشیه بزوته‌وه .
ئینجا له‌گه‌فت‌وگۆی ئاخ‌ری دا که له‌ڕۆژی ۱۹ فورییه‌ی ۱۹۴۷ دا له‌به‌ینی شیخ‌ئەحمەد و مەلامسته‌فا له‌لایه‌که‌وه، وه‌له‌ لایه‌که‌، دیکه‌وه سه‌رله‌شکر هه‌مایونی وه‌دی‌هات، حازر به‌خۆوه‌ده‌ستدان بوون .

له ۱۱ مارس تا ۱۲ی ئاو‌ریلی ۱۹۴۷ واته له‌ماوه‌ی مانگیک دا، هێزی ئیران، هێزه‌کانی بارزانیان له‌مه‌له‌به‌ندی کێوه‌کانی‌کی که‌له‌ ڕۆژئاوای شاری شنۆیه‌را تا‌کووسنووری ئیران و ع‌راق و تورکیه‌ ده‌ستی پێ‌ده‌کړی، وه‌ دووویان که‌وتن .

له‌بامه‌ت کاروبارو، فزه‌فیلی نیزامیوه، هێزه‌کانی بارزانی خۆیان وانیشان‌ده‌دا که شک‌وگومانیان له‌نیو شه‌رکه‌ره‌کان دا هه‌یه، له‌نیوه‌راستی مانگی مارس دا ۱۲ ئیرانی له‌تیک‌هه‌ل چونیک دا‌کوژران و ۷۰ که‌سیان یه‌خسیرکران . . .
پاش حه‌وتویه‌ک هێزی ئیران دوو‌باره له‌شه‌رپکی دیکه‌دا ۲۰ سه‌ربازی کوژرا، وه‌ ۱۵ که‌سی‌شیان ئەخسیرکران . له‌نیوان بارزانی‌کان دا له‌وانه‌ی که‌شه‌رپیان پێ‌نه‌ده‌کرا، رایان هێنا سه‌رئه‌وه‌ی که‌له‌گه‌ل شیخ‌ئەحمەد خۆیان به‌ده‌سته‌وه‌ به‌دن، ئەوانه‌چه‌ند هزار که‌س ژن و، مندال و، پیاو‌بوون که‌له‌گه‌ل بارزانی‌بوون وه‌له‌ژێر بۆمبارانی فڕۆکه‌کانی ئیران، وه‌ سه‌رما و سه‌خله‌تی زستان دا ئەوی‌سالی مابوونه‌وه .

له‌هه‌وه‌لی مانگی ئاو‌ریله‌وه‌ شیخ‌ئەحمەد بۆ ع‌راق په‌نای هێناوه له‌گه‌ژ زو‌ریه‌ی عێل "چه‌ند ڕۆژپاش له ۱۳ی ئاو‌ریلی ۱۹۴۶ دا بارزانی هاو‌رپی له‌گه‌ل هاو‌اله‌کانی که‌چنده‌سه‌د که‌س‌بوون بۆ‌لای ع‌راق وه‌رێ‌که‌وتن ک به‌چنه‌وه و لات‌ی بارزان .

۲۸ - ری پیوانی دوورو، دریژی بارزنیگان بۆلای و لاتی سوویهت

بارزانی لهلای خوی پییوابوو که عراق پیی ده داتهوه، بهلام زوو وهلامی دراوه که بهلینی نادریتی، نویهرهکانی کورد له مهجلیسی یاسائی دا دهنگیان دهریری، بهلام که لکی لی وهرنهگیرا، لهسر شهوشراچووار شهفسری کوردی عراق بهناوانی مستهفا خوشناو، خیرول لا، مهحه مهده مهحمود وه غززهت عهزیر، که لهگهل شیخ عهحمده خویان به دهستهوه دابوو له ۱۹ ژوئن ی ۱۹۴۷ دا له دار دران.

سه ره نهجام تهنیا ریگایهک بۆ بارزانی ده ماهوه شهویش په نابردن بۆ لاتی سوویهت بوو.

چونکه نه دهولهتی ئیران، نه تورکیه، بههیچ جوریک ریگای مهلامستافایان بوولات نه ده دا.

وادیار بوو که له ئاخری سال ۱۹۴۵ را که مهلامسته فادهیه ویست بوئیرانی بی، لهگومانی وهی دابوو که شهگهرنه ی تووانی له ئیران بمی نیته بجیته شورهوی: له ئاکام داپاش چهندیک، وهپاش گهیشتنی بوئیرانی، وه چاوپیی کهوتن که له گهل ژئی نی رال لیوبوؤفی. همزه عهبدوول لا بهنیوی بارزانی نامیلکه یهکی بۆستالین نووسی وه له ویدا داخووازی کرد بوو، که بۆ بهرگری لهگوماری کوردستان له ئیران دابمی نیتهوه.

وه شهگهر هاتو، کو مار سهری نهگرت، شورهوی حهقی په نابهری بوولات بداتی. ۵۶

پاشا ببردنی سالیک، بارزانی له سهرا له دهولهتی شورهوی داخووازی کرد که شه داوه ته بکری...

له ۲۷ ی مهی ۱۹۴۷، عراق به ئیرانی ریگایاند که شهوه بارزانی له سنووری تورکیه راده بری وه دهیهوی له شمالی و لاتی بارزان وه بیتهوه بۆلای ئیران. مهلامسته فای بارزانی هاوپی لهگهل ۵۰۰ مروف له پیش مهرکهکانی به شوینی ری پیوانیکی دوورو، دریژ واته ۳۵۰ کیلومتر که له ۴ رۆژان دا پیوابوو،

گه‌شته آرازی (ارس) وه‌په‌نابو شور‌هوی ده‌بات! شای، ئیران له‌وکاته‌دا له‌شاری
ئه‌رده‌وێلێ بوو، وه‌ده‌ستووری دابوو، به‌هه‌ر چونیک بێ، پیشی بارزانی‌کان بگرن، وه
هه‌ره‌شه‌ی له‌ئه‌فسه‌ره‌کان کردبوو، ئه‌گه‌ر بێتو به‌پاشی هه‌ول نه‌ده‌ن ده‌درینه
داد‌گای‌نیزامی. به‌لام بارزانی به‌زۆروری ئا‌کاری نیزامی ئیرانی ناکام هێشته‌وه
وه‌پێگای سنووری ئیران و، تورکیه‌یه‌ی پێوا وه‌خوێی گه‌یانده‌ مه‌لبه‌ندی کیوه‌کانی
ئا‌را‌پات، کاتیک که‌ هێژی ئیرانیان له‌قه‌راغ بارزانی‌کان را‌ده‌بردن، وه‌ که‌میک
چوو‌بوونه‌ نیو‌خاکی تورکیه‌، ئینجا بارزانی‌کان به‌بێ زانیی هیه‌زی ئیران
به‌پشت‌سه‌ریان دا‌را‌ده‌بردن.

سه‌رئه‌نجام بارزانی و هاو‌پێه‌کانی له‌ ۹ ی ژوئنی ۱۹۴۷ وه‌، له‌شمالی
شاری خوێه‌را، ئاخ‌رین زۆربه‌ی خو‌یان له‌هیه‌زی ئیران دا
حه‌وتویک پاش له‌ ئارازی را‌بردن، وه‌بو‌ما‌وه‌ی ۱۱ سال له‌وه‌لاتی شور‌هوی دا
مانه‌وه‌، وه‌ "له‌به‌ر‌چاوان" وون‌بوون.

فەسلى ۳

پارتى ديموكراتى كوردستانى ئيران

لەپاش تىك چوونى كۆماری مهاباد تاشوۆشى عراق (۱۹۵۸) به دووای تىك چوونى كۆماری مهاباد، لەداردانی سى قاضى، لەبەندکردنى هیندى لەئەندامانى كميتهى ناوەندی پارتى ديموكراتى كوردستان، وههلاتتى هیندى لەوان بووعراق، حەزەكەتى نەتەوايهتى كورد لەئيراندا راوهستيندرا.

۱- ك ك وە پ - د گ لەههوهلى سالى ۱۹۴۸ ژاپارتى ديموكراتى كوردستان ههولى داوه كهلهكەل كميتهى كومونيستى كوردستان (ك ك، ك) وههتاييهتى لەگەل رهحيمى سولتانيان هات وچوسى دامەزريننى كەدەگوتري بلين كهجى نشينى قازى مەحمەدبوو لەپارتى ديموكراتى كوردستان دا.

پارتى ديموكرات بەشيك وهشاخهيك لە (حيزبى توده) ي بوو لە كوردستان:

ئەندامانى پارتى ديموكراتى مهاباد كههاتبوونه تاران هەر لەحيزبى توده دامانهوه. فشاريان بو. خەلك پتردهکرد، ههواداران، واتهميلي شياي ئەندامانى تازه، تازهكاربوون، زۆر تهجرو بهيان نهبوو، وهزۆر زوو لهلايهن پۆليسموه سەرۆكهكانيان گيران، كهيهكيك لهوانه عزيزى يوسفى بوو كهلهسالى ۱۹۴۸ وه تاسالى ۱۹۵۲ لهبەنديخانهكرا.

۲- مصدق - پاش سالى ۱۹۵۱ كه موسەددق هاته سەر ئيشوکار، ئازادى بهخەلكى زياتردرا، وهلهژير چاوه ديري دووئەندام به ناوانى عزيزى يوسفى

وه غه نی بلوریان پارتی دیموکرات بووژاوه. له هه ل بژاردنی سالی ۱۹۵۲ شه ندامیک له پارتی دیموکراتی کوردستان به نیوی سادق وه زیری له مه باد هه ل بژاردرا... هه ر چهند، پولیسو، کار به ده سه گانی ده زگای ده ولت له وکاره پیشی گرت، به لام به نیوینر هه ل ده بژیردری. له سه ره وه شرا به ده ستوری حمه ره شاشا هه ل بژاردنه که له مه باد قه بول نه کرا، به جیگای شو، امامی جومعه ی تاران که شیعه بوو، داندره. خه لکی مه باد قه ت شه وپیاوه ی نه دیت بوو نه ناسی بووی. جا امامی جومعه ی تاران بوو به نیونه ری داسه پاوی خه لکی مه باد له دانسته گی شوری میلی دا.

له ناوچه ی ده ور به ری مه باد هیندی بزوتنه وهو، راپه رین ده ست پی کرا: له سالی ۱۹۵۲ دا شوژی جویتاری له ناوچه ی بوکان دژی شه ربا به فئوداله کان ده ستی پی کرا. له مانکه گانی مه و ژوئنی ۱۹۵۳ چهند خوپی نیشان دان له مه باد وه وه دی هات، له ونیوه دا گه بجیک به ده ستی پولیس کوژرا وه هیندیگ له خه لک گیران.

له ۱۶ ی ئوتی ۱۹۵۳ دا خو پی نیشان دانیکی گه وه به لایه ن گری موسه دق له مه باد به ریوه هات. بو هه وه لین جارپاش شکانی شوژی کوماری مه باد، هیمن هونه ری کورد، هونه راوه یه کی به زمانی کوردی له خو پی نیشان - دانیک دا خوینده وه^۱

شه قامی په هله وی به نیوی (۱۶ ی ئوت) واته ۲۵ ی مرداد گوژدرا، شه وکاره به خاتری شهو بوو که قازی موحه ممه د له سالی ۱۹۴۵ دا له (۱۶ ی ئوت) حیزبی دیموکراتی دامه زراند.

به لام پاش چهندیگ لایه ری میژوو په ری لیدرا، شا که چوو بو شاری پرۆمی ئی تالیایه، هیندی له لایه ن گره گانی له ئیران به یارمه تی شه مریکا په یان کودتایان کرد، وه شاله ۱۹ ی ئوتی ۱۹۵۴ دووباره گه راوه ئیران! ئینجا له نیوه شه وی داشاری مه باد له لایه ن سه ربازه گانی شاهه، که مارودرا، وه شه جاریش ده سیان به گرتنی خه لکی شارکردو، دووباره حیزبی دموکرات کرده وه گانی بووه به نهینی

(۱) هیمن هونه ری به ناوبانگ له ۲۵ ی مردادی سالی ۱۳۳۲ دا به بونه ی هه لاتنی شاهه چونی بوروم ئیزگه ئی به غدا یه وه هونه راو (یه گی باشی خوینده وه که تاخریگه ی شهو بوو: برو شه ی شای خائن به غدا نیوه ی ریبه تی - ۲ - ۱)

۳ - جیاوازی یارتی دیموکراتی، کوردستان لهحیزی تووده

خهبات گیرهکانی هموا داری پارتی دیموکراتی کوردستان چاوه پروانی شهویان بوو که ۷۰۰ شهفسری توودهیی لههیزی گشتی ئیران داهمن، بزویکی زوو همل دهسته سهرپی وکاروبار بهدهست دهگرن، وه حیزب وابه قهوهت بوو تاههزادهیی که هیندی لهوهفسهرا نه تانیوه رووکهو، دهروونی دهرباری شای چوو بوونه تیو، وههروه ها یهکی لهسهر وکهکانی (ژوکنی دوو) که چوو بووسر کوت کردنی کارگهرهکان بو ئابادان لهئندامانی حیزی تووده بوو. بهلام نهیان تووانی کاریکی بکن، جامه بهست بهویه هانهیه حیزب دهنگی دهبرری، وه جوی بوونه وهی هینا پیشی.

بهراستی هیزی حیزی تووده لهشاری سهنعتی ئابادان زور بهقهوهت بوو، پاش شهوهی که ساواک پیکهات، شهوهیزیان بهتهواوی تیکدا

ئینجا لهوکاته دابوو که پارتی دیموکرات خوی لهحیزی توده جوی کرده وه — سهرئه نجام لهسالی ۱۹۵۵ شهوکاره کرا. پاش شهو جوی بوونه وهیه، پارتی دیموکراتی کوردستان له گهل حیزی توده نیوان ناکوکیان لی پهیدا بوو، وه له ئاکاما کاتیک که لهسالی ۱۹۵۵ پولیس سازمانی حیزی تودهی تیکدا، حیزی دیموکرات ته دبیری هینا سهر شهوهی که خهباتی خوی لهحیزی توده جوی کاته وه.

۴ - کمیتهی مهبادو، سه

لهو کاته دا که لهلایهن دهولهتی ئیران خهلیان لهبهندی خانه ده کردو، زووریان بو خهلی دینا، سازمانیکی که بتوانی بهچاکی هیزگری پیک نههات بوو، ئندامانی بهنیوی شهو حیزبه که بریتی بوون له عهزیریوسفی، غهنی بلوریان، عهبدووره حمانی قاسملو، رهحیمی سولتانیان، کهریمی شهوهیسی وه عهبدوول لای ئی سحاقی (شهحهده تهوفیق) وه لهشاری سهلهلایهن شهریعهتی و، هیندی له ئندامانی دیکه، کمیتهی ناوهندی حیزی دیموکراتی کوردستانیان،

پێگ هیئا

لهسالی ١٩٥٤ - ١٩٥٥ داغهنی بلوریان، تئوانی چهند ژمارهیهک روژنامهی کوردستان له چاپخانهی تهوڕیز له چاپ بدا، بهلام پاش ئهوهی که پۆلیس بهوکارهی زانی، نهیان تئوانی پتر له پێچ ژماره ئهروژنامهیه له چاپ بدهن و، وهدهری خهن (ئوتی ١٩٥٥) ئهروژنامهیه لهبارهی دامهزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان دهی نووسی وهه والی شی بلاوده کردهوه.

٥ - کمیتهی ناوهندی سالی ١٩٥٤

لهسالی ١٩٥٤ زاینی دا دوو کمیتهی مهبادو سنهیه کیتی خویان راگهیاند وه (کمیتهی مهرکهزی) له ئهئندامانی هه دوک شارپیکهات. له مهی ١٩٥٥ کمیتهی مهرکهزی کۆبوونهوهیهکی پیک هیئا وه له چهند کیلومهتری شاری مهباد کۆن فرانسیکیان بهڕیوه برد که ٢٥ مروقعی ئهئندام ئهوکمیتهیه دا به شداری کرد له ئاوه دانیگانی و، دییهکانی دهو روبهری مهباد دا ئهئندامی حیزبی دیموکراتی کوردستان زۆربوو ههروهها له شاری سنه و کرمانشانی شدا چهند ههزار مروقیک ئهئندامی حیزب بوون. سازمانی حیزب زورباش پیکهات بوو، بهلام بزوئنه وه گهی هه به نهیانی بوو، وه ههروهها یهکجار به نهیانی و، دزی، له گهڵ پارتی چهپی عمراق پ. د. ک. ع. وه پارتی دیموکراتی کوردستان عمراق پ. د. ک. که خویان به پارتیکی سهر به خو ده زانی هات و، چویان پیکه هیئا، وه ئه ئه و زاده یه که ئه دوو حیزبه نیوان ناخوشیان لی پهیدا ببوو ویستیان که حیزبی دیموکرات کوردستانی ئیران لهوباره یه دا قهزاوت له نیوانیان دابکات، وه پیکیان بی نیته وه.

٦ - پروگرامی پ. د. ک. ئیران (١٩٥٦)

لهسالی ١٩٥٩ حیزبی دیموکراتی کوردستان ئیران هه وه لێن "به رنامهی خوی له چاپ دا، واته "نه خشه یه رنامهی" خوی به رپوه برد، که هه ر دووایی به رنامهی حیزبی دیموکراتی زه مانی قازی موحممه دبوو ئینجا حیزب دهنگ

ناهنگ و، هه‌وای گوڤی! دروشمی (خه‌بات دژی ئیمپریالیسم وه‌سهر کهوتنی- نه‌ته‌وایه‌تی" له‌زووی نه‌زم و، ناهنگ‌یکێ دروسته‌وه ده‌گوترا، نووسه‌ره‌کانی کورد له هه‌وه‌له‌وه له‌باره‌ی چپۆتی و ناله‌باری و ناره‌حه‌تیکی دا که به دریزاڤی می‌زوو له کوردستانی ئێران کراوه، ده‌یان نووسی و، بلاویان ده‌کرده‌وه که بریتی بوون له‌وگوتراوانه: مندا لانی کورد ناتوانن به زمانی خۆیان بخوێنن و، بنووسن، وه‌به‌زۆر زمانیکیان پێ فیژده‌که‌ن، که‌پێ‌یان خۆش‌نیه وه‌ئەویش زمانی فارسیه.... وه‌ئەوه‌ی که بۆنی کوردییه‌تی لێ دێ نابی به‌سهرزار دابی، ته‌واوی کاربه‌ده‌سته‌کانی کوردستان له‌تاران‌ه‌وه ده‌نێدرین، له‌کوردستان دا هی‌زی نی‌زامی زۆره‌، واته "میللی تاریزه‌بووه، پۆلیس ده‌سیان بۆ سه‌رناموسی خه‌لک دریز ده‌که‌ن."

وه هه‌روه‌ها نووسه‌ره‌کان به‌وجوره‌یان ده‌نویسی که: نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌زیر ده‌ست و، پێی سێ مله‌ورو، زورداردا "فشاری ئیمپریالیسم، حکومه‌تی ناوه‌ندی سه‌رمایه‌داری و، فئودال بوورژوا، وه‌فئوداله‌کانی کورد" به‌سه‌رده‌بات....

هه‌روه‌ها ده‌ریان ده‌برێ که پێ‌ویسیه دژی شوینیس ئێرانی که دان به‌سه‌رمافی نه‌ته‌وایه‌تی کورد دانان و هه‌مافی هی‌چه‌که‌که‌نه‌ته‌وه به‌ش خوراوه‌کان و، چه‌وساوه‌کانی ئێران نادا، وه‌له‌ئاکاما دژی حکومه‌تی مه‌رکزی مۆنارش - فاشیستی (شای خه‌بات ده‌کات، تابه‌تانی مافی خۆی به‌ده‌ست بێنی وه‌حکومه‌تی نه‌ته‌وایه‌تی کورد دامه‌زرینی، وه‌ داوا ده‌کا پارلمانیکێ له‌نی‌وهرانی نه‌ته‌وه‌کان دروست بێت، تاکاروباری نه‌ته‌وه‌کان به‌چاکی به‌رپوه بچیت. ژنان پێ‌ویسته له‌کاروباری و لات داهاوبه‌شین و، هه‌ل بژیردرین، وه‌ له‌گه‌ل پیاوما‌فیان به‌رامه‌ربیت.

زمانی کوردی پێ‌ویسته زمانیکێ ره‌سمی کوردستان بێت، وه‌مافی نه‌ته‌وه چ‌کۆله‌کان و، که‌مه‌کان له‌وباره‌دا له‌به‌رچاوبیت.

ئازادی مه‌زه‌به‌ی، قه‌له‌می له‌به‌رچاوبیت، سه‌ره‌نجام حیزبی دیموکراتی کوردستان دیه‌وی حکومه‌تیکی دیموکراتیک پیک‌بیت، حکومه‌تیک، بێت که زۆری سه‌رنێزه‌و پۆلیسی تێدانه‌بی. ئینجا هی‌زی نی‌زامی و پۆلیسی، پێ‌ویسیه له‌خه‌لک‌بی به‌نیوی هی‌زی نه‌ته‌وایه‌تی).

هه‌روه‌ها له‌به‌رنامه‌ی حیزب دا، مه‌سه‌له‌ی دانانی کارخانه له‌ولاتی کوردستان، به‌شداربوون له‌کان و، مه‌عه‌نی ژیرزه‌وی‌کان و، به‌شدار بوونی خه‌لک له‌ئاوو، سه‌رسه‌زه‌دی مه‌نه‌کان و، جه‌نگه‌له‌کان، دابه‌ش کردنی زه‌وی‌پیکانی

فیوڤداله کان له نیوخه لکه چهوساوه کان، وه ئەستاندنێ زه یو، زاره کان له دوو ژمانی خه لکو، به شکردنی له جوتیاره کان و فهله کانی، چهوساوه به پۆه پچی وه ههروه ها تا کو ته مه نی ١٤ ساله سیو سیته خوئندن ئی جباری بیت، دانانی کانکای تی ئاترو، ئیزگهی رادیو، زانستگه، وه دانانی مه دره سه ی نه ته وایه تی به زمانی کوردی. وه ههروه ها حیزی دیموکراتی کوردستان بو ئه وه ی خه بات ده کات، که ته وای، نه ته وه کورده کانی جیرانی خو ی له دیلی و ئی خسیری رزکار بکات، وه بو ئازادی ئەوان تی ده کوشی.

سه ر نه نجام به و بو نه یه وه بوو که له سالی ١٩٧٣، له کیشه کیش وشو پشی دا که حیزبی دیموکراتی کوردستان ی ئیران "په سمه ن" پای گه یاند که خه باتی "چه ک دارانه" دژی په ژیمی شاده کات. به لام حیزبی دیموکرات له ساله کانی ١٩٥٨ - ١٩٥٥، پرووناکی کرده وه که له حه ره که تی نه ته وایه تی شو رش گێرانه دوو مه به ستی هه یه، واته وه ده رنانی شا وه به ده ست هێنانی مافی نه ته وایه تی وه یار مه تی به کورده چهوساوه کانی و لاتی جیران وه خه بات بو سه رتاسه ری کوردستان

— حیزبی دیموکراتی کوردستان لەکاتی دامەزرانی (۱۹۴۶) وەشۆرش

۱۹۵۸

پیشوازی، دڵنوازی قازی مەحمەد لەمەلامستەفای بارزانی وە ۱۰/۰۰۰ کوردی هاوڕێ، مەسەلەکی گرنکی هینا گۆڕی... قازی مەحمەد تێدەکوژی کەبە مەلامستەفای لەپیش هاتنی رابگەینی که لەو کاتەدا کە دەیهوێ پەنای بۆ کوردستان ئێران بێنێ، مەسەلە قاتی و، قژی و، بێنانی لەگۆڕی دایە، وەهاتنی وان بوئێران پڕ لەمەترسی و، دژواریە.

سەرئەنجام مەلامستەفاو، هاوڕێەکانی لەلایەن هیزی عەراقەو لەسالی ۱۹۴۵ بوئێران زەپال دران وەبەبێ ئەوەی کە چاوە رووانی وەلامستی قازی مەحمەد بێ، وەبیر لەکارە کە بکاتەو، لەگەڵ مەروڤەکانی لەسنوور رادەبەرن، وەدێ نەوچە شێو، مەباد. عینجا بە هاتنی ئەوان قاتی و، قژی، نەخۆشی کە وەتووی زەرەروزیانیکی زۆری لەمەلبەندەدا.

کوردەکانی ئێران بەچەشنی کوردەکانی عەراق زۆر سڕ پۆش بوون، وەلە چەشنی ووتو، وێژیکی کەلەبەینی قازی مەحمەد، وە مەلامستەفا رادەبرد، حالی نەبوون. سەرئەنجام وەرۆن بوو کە مەلامستەفا بەچاکی سەری بۆ قازی مەحمەد شۆڕ کردووە، وەگەرەئێ وی سەلماندووە. لەراستەقینە دامەسەلە گەفت وگوێ ئەودو مەروڤە بەچاکی دیاربوو، ئەویش مەبەستی هەردوکیان ئەوەبوو کە مەسەلە (پەيامو، وەلامی میژوواپەتی) کەلەوکاتو، دەمەدا، کە لەگۆڕی دایە، بەرپێوەبەردری!

لەمانگی فەوورییە سالی ۱۹۴۶ دامانیگ پاش قازی مەحمەد، حکومەتی

کۆماری کوردستانی ئێران له (۲۲ ژانویهی ۱۹۴۶) رای گهیاند که ۹ کەس له کوردی عەراق واتە بارزانی، هەمزە عەبدووللا کیمی، پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران بۆ چاره سەرکردنی بارزانیکان له ئێران داپێک هاتوو. مەبەستی دانانی ئەو کیمیتەیه ئەوە بوو که هەستی نەتەوایهتی خۆی بۆ کوردانی عەراق، چاوه‌دێری بکات! له هه‌وه‌له‌وه قازی مه‌حه‌مه‌د له‌سه‌ر دامه‌زراندنی ئەو کیمیتەیه پزازی بوو، ماشینی تایپی له ژێردهستی دانان، به‌لام ورده – ورده‌پێی حالی کردن که تەنیا حیزبێک له کوردستانی ئێران دا، پێویسته، له‌کارو کرده‌وه‌دا ببزوێتەوه.

پاش چەندێک هەمزە عەبدووللا گه‌ژاوه‌ عەراق، وه نامێلکه‌یه‌کی پێ بوو که بۆ بابا علی نووسرابوو، که ئەو مۆرقه‌ یه‌کیگ له‌قه‌ومه‌کانی شیخ مه‌حمود بوو، نووسراوه‌ی ئەو نامێلکه‌یه‌ بریتی بوووه‌ له‌ داخووازی گه‌ڕانه‌وه‌ی مه‌لامسته‌فا بو‌عەراق، وه‌ووتو، وێژکردن له‌گه‌ل ده‌وله‌تی عەراق. —، هه‌روه‌ها بارزانی ویست بووی که پیاوه‌ چه‌ک داره‌کانی عەراق به‌یارمه‌تی هەمزە عەبدووللا پارتی دیموکراتیکی کورد له‌ عەراق، دامه‌زرێن.

۱ — گه‌ڕانه‌وه‌ی بارزانی بو‌عەراق

پێویسته‌ بگوترێ که نیوانی قازی موحمەد، له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فای بارزانی هه‌روا ده‌هات نا‌کوگ‌ترو، خراپ‌تر بێت — وازو‌چلو نایه‌تی په‌نا به‌ره‌کان له‌بابه‌ت له‌ش‌ساگی، و، خو‌واردنه‌مه‌نی پو‌ژ به‌پو‌ژ به‌ره‌و خراپ ده‌پو‌شیت. له‌لایه‌کی دیکه‌ شه‌وه‌ بارزانی له‌گه‌ل ۳۳ کەس له‌هاورپێه‌کانی، وه‌شیخ ئەحمەد له‌سالی ۱۹۴۵ دا له‌دادگای به‌غدايه‌دا به‌ ئێعدام مه‌حکوم کرابوو، چونکه‌ له‌ دادگایه‌دا خازنه‌بوو. ۲

به‌لام وادیار بوو که چوونه‌وه‌ی بارزانی بو‌خو‌ی تاکتیکێک بوو، بیرو‌ی بارزانی ئەوه‌ بوو که له‌سه‌ر ئەوه‌ شه‌ڕا که نیوانیان له‌گه‌ل قازی موحمەد و هاو‌رپه‌ه‌کانی زو‌رخ‌ش نه‌بوو به‌لام بارزانی ده‌یه‌ویست به‌هه‌ر چو‌نیک بێ دلی قازی به‌جێ بێ نێ، وه‌ بۆلای خو‌ی زیاتر بکێشێ.

برایم ئەحمەد نه‌ی ده‌ویست که کۆماری کوردستان له‌مه‌هاباد له‌رو،

لاوازی، ئینجا نامیهکی له قازی موحهممەد، نووسی که له بارزانی زیاتر چاوه‌دیاری بکری، وه‌باشتر ئاگای لی‌بی‌وه تاکتیکی حیزبی دیموکراتی عراق له شاری سوله‌یمانی دا به‌وجوره به‌شکان رووبه‌روو بوو. ۲
به‌شوینی ئه‌وه داله‌چاپه‌مه‌نیکان دا به‌تایه‌ت له‌روژنامه‌ی کوردستان له سالی ۱۹۴۶ نیوی بارزانی‌نیان به‌ژی‌نیرال مه‌لامسته‌فای بارزانی نیو‌برد و مه‌سه‌له‌ی گه‌رانوه‌که‌ی دووایی‌هاتو، ئی‌دی‌باسی نه‌کرا.

۲- پێک هاتنی حیزبێکی کورد له‌عراق دا

کۆری هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا که به‌شی دوو هه‌می کۆره‌که بوو، به‌و نه‌تیجه‌یه گه‌شت که‌بو‌سر که‌وتی گه‌له‌که له‌ داها‌تو‌دا پێ‌ی‌سته "حیزبی دیموکراتیک کوردستان له‌عراق دا پێک‌به‌یت، وه‌به‌دوای ئه‌وه‌داله‌کوردستانی تورکیه‌ش دا حیزبێک هه‌ستی هه‌به‌یت وه‌ به‌وجوره هاتو، چۆ له‌نیوان ئه‌وان دا وه‌دی‌بی، وه‌ په‌ره‌ی پێ‌ بدری‌ت. له‌به‌ینه‌دا به‌ره‌نگاریک له‌به‌ینی برایم ئه‌حمه‌دو، ئه‌وانی‌دی رووی‌دا، چهند سالی‌ک ئه‌وه هه‌ردری‌زه‌ی هه‌بوو، حیزبی دیموکراتی عراق له‌به‌ینی دوو ره‌قیب، واته‌برایم ئه‌حمه‌د وه‌ هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا، کاروباری خۆی ده‌کرد، ئینجا هه‌ول ده‌دا، به‌ینی ئه‌و دووانه‌ نیو‌نجی بکری، پێک به‌ینه‌وه وه‌نه‌خشی‌کی ئه‌وتۆیان ره‌چاو‌کرد، که‌ئهو دووانه‌ بکه‌نه‌خزمو، به‌نیوان ناخۆشیکه‌ دوای پێ‌بدنه‌ جا‌هێنایان خوشکی برایم ئه‌حمه‌دیان دا به‌ هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا، و خوشکه‌زای هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لاشیان له‌برایم ئه‌حمه‌د ماره‌کرد. وه‌ته‌نانه‌ت ئه‌و‌ئال وگۆزه‌ به‌ کورده‌کانی مه‌بادیش راگه‌یان‌دا. له‌به‌ینی کورده‌کانی عراق دا ئه‌و‌کاره به‌چاکی ده‌نگی داوه، وه‌ سه‌بارت به‌وه‌بوو که‌سه‌ره‌ئ‌ه‌جام کورده‌کان ببه‌یه‌ک پارچه‌وه‌ نبنه‌باعسی ئه‌وه‌ی که "کۆماری مه‌باد"؛ لێ‌رو لاواز بکه‌نو، له‌یه‌کتر بلا‌وبی. ئه‌مما پاش سی‌سال واوه‌ده‌رکه‌وت که‌ بزوتنه‌وه‌ی کورده‌کان له‌مه‌بادا که‌ له‌ئا‌کاما "کۆماری کوردستان به‌هه‌ست هات، له‌گه‌ل بزوتنه‌وه‌و، راپه‌ڕینی کورده‌کان له‌عراق - که‌ته‌نیا مه‌به‌ستیان مافی نه‌ته‌واپه‌تی له‌چوارچێوه‌ی عراق دا‌بوو، فه‌رقی هه‌بوو. ۵ به‌ بۆنه‌ی ئه‌وه‌وه‌بوو که‌ کۆری دامه‌زرێنه‌ره‌کانی حیزبی دیموکراتی عراق، زۆر به‌زه‌حمه‌ت ده‌ی تووانی له‌گه‌ل کۆماری مه‌باده‌هاتو،

چۆ بهرقەرار بگات و دهستوری کاروباریان لی وەرگریت. سەرئەنجام کۆماری مه‌باد به‌وانی ٲراگه‌یانده که ئۆتۆنۆمی واتمه‌افی نه‌ته‌وایه‌تی له‌ئێران دا له‌گه‌ل ئۆتۆنۆمی له‌عراق دا ته‌فاوه‌تی زۆره‌، وه‌په‌که‌وه‌ جوورنایه‌نه‌وه‌. ٦

پاشه‌و ٲراگه‌یانده‌، هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا که لایه‌ن گری شیوعی کان بوو، هیوای به‌هه‌ست هیئاوه‌گه‌راوه‌بال "شۆرش" وه‌هه‌ستا چوبه‌غدایه‌ وه‌چاوپیی که‌وتنیکی له‌گه‌ل لیدیژه‌کانی شیوعی به‌جی هیئاوه‌ له‌کونگره‌ی حیزبی کومونیست دا به‌شداری کرد وه‌له‌گه‌ل جه‌مال وه‌سالح هه‌یدهری وه‌ نه‌فه‌ریونی چاوپیی که‌ وتنیکی کردو، دژی بارزانی له‌گه‌ل ئەوان ٲتیک که‌وت، وه‌له‌گه‌ل (براکانی هه‌یدری وه‌ نه‌فه‌ریونی بوونه "ئەندامی کمیتە ناوه‌ندی" له‌کاتی که‌ دا به‌شی زور ٲیئشیاری ناله‌گه‌ل حیزبی دیموکرات هات و‌چوی ببرد، وه‌ئەویش به‌نیوی که‌مایه‌تی شورش له‌گه‌لیان تیکه‌ل بوو. له‌ژوئینی ١٩٤٦ هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا گه‌راوه‌ لات وه‌ ٲیگایه‌کی تازه‌ی حیزبایه‌تی بۆمه‌لامسته‌فادانا، وه‌بارزانی بووبه‌ سه‌روکی حیزب، وه‌شیخ له‌تیف، یه‌کی که‌ کورده‌کانی شیخ مه‌حمود، وه‌زیاد مه‌حه‌مه‌د، بووبه‌ نایب سه‌روکی، حیزب

٣ - هه‌وه‌لین کۆنگره‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستان ی عراق (١٦ ئۆتی ١٩٤٦)

له‌ ١٦ ی ئۆتی ١٩٤٦ نوینه‌رانی ته‌واوی ئۆرگانی کوره‌کورده‌کان له‌کاتی که‌ سه‌روکایه‌تی بارزانیان سه‌لماندبوو، له‌نه‌هینی دا هه‌وه‌لین کۆبوونه‌وه‌یه‌کیان به‌ ٲیوه‌برد. بارزانی له‌مه‌باد له‌لایه‌ن هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لاوه‌ ناساندرا.

برایم ئەحمەد (له‌کاتی که‌ ده‌یه‌ویست له‌و کونگره‌یه‌دا به‌شداریت، به‌لام مه‌به‌ستی ئەوه‌بوو که‌ سه‌روه‌ حیزبی، نه‌سه‌لماندراو، له‌حیزب وه‌ده‌ریان نا! (پاشتیک جوونی کۆماری مه‌باد له‌مانگی مارس ی ١٩٤٧ بووبه‌ ئەندامی حیزب).

له‌سه‌ربیرواری ئۆرگانو، سازمان، هه‌مه‌زه‌عه‌بدوول لا به‌نیوی سی کریتیژی گشتی حیزبی دیموکراتی کوردستان هه‌ل بژێردرا. که‌ته‌واوی نه‌خشمو، ئاکاری ئەو حیزبه‌له‌سه‌ر ٲیو شوی حیزبی کومونیستی شوپه‌وی بوو، وه‌کمیتە ناوه‌ندی ده‌ له‌ ئەفسه‌ره‌کانی میلیلی که‌ بریتی بوون. له‌میر حاج، عزه‌زه‌عزیر، مسته‌فا

خۆشناو، وهنوری ئەحمەد تاهە، و ئەندامانی "پۆلیت بوورو" که بریتی بوون له کار به دهستان و دهستەلات دارانی هه‌ره سه‌رووی حیزب، که هه‌مه‌زه عه‌بدوول لا، عه‌لی عه‌بدوول لا وه دوکتور جه‌غه‌ر عه‌بدوول که‌ریم بوون.

به‌رنامه‌ی تازه‌حیزبی کوردستان عراق، به‌رنامه‌یه‌کی که له‌سه‌ر پله‌ی ژوو‌روبو، هاو‌پۆی له‌گه‌ل ئەه‌و پارتیه‌ خه‌باتی‌کی گرینکی کوردایه‌تی ناسیونالیستی په‌چاو کردبوو، - له‌سه‌ره‌تای ئەه‌و به‌رنامه‌یه‌دا، ئۆتۆنۆمی بو کوردستانی عراق - به‌رنامه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌سه‌ر داوا کردنی مافی ئه‌ی جتماعی بو‌گه‌ل که بریتی بوون له‌ ئه‌ی سلاحتی زه‌وی، چاک کردنی کارو، باری ژیان، باش‌کردنی ئه‌ی شو کرده‌وه‌ی ئه‌بوری، میلی‌کردنی ئه‌وه‌کان و مه‌عه‌ده‌نه‌کانی ژیرعه‌زی، جو‌ی بو‌ونه‌وه‌ی کلیسا له‌ده‌وله‌ت) له‌ئاکاما، حیزبی دیموکراتی کوردستان‌ی عراق رای‌گه‌یانده‌بوو که له‌به‌ر په‌ت‌پا حیزبی‌کی دژی ئه‌ی مپریالیستی و، دژی ئه‌ی رجاعی و، کو‌نه‌په‌رستیه، که‌به‌شدار ده‌بی له (جه‌به‌ه‌ی ملی) له‌گه‌ل حیزبی خه‌لکی، عه‌زیز شه‌ریف، وه‌له‌گه‌ل پارتی ناسیونال دیموکرات، وه‌ حیزبی کومونیستی عراق، هات‌و‌چۆ داده‌مه‌زرینی

ئەندامانی ئەو سازمانه‌ شۆشه‌ که له‌نه‌ینی دا بوون له ۵۰۰ تا ۲۰۰۰ م‌رو‌ف پینگ‌هات بو‌ ئه‌ی نجا حیزب پ‌و‌ژنامه‌یه‌کی هه‌وتو‌و‌ی، به‌نی‌وی پ‌زگاری به‌ عه‌ره‌بی چاپ‌کرد. به‌لام ن‌زیک بو‌ونه‌وه‌وه‌هات، چو‌ی حیزب له‌گه‌ل سازمانی هیوا زو‌ر به‌زه‌حمه‌ت پینگ‌هات، چوونکه‌ بارزانی له‌و‌کاره‌ پ‌یش‌گیری ده‌کرد، وه‌ که‌نجه‌کانی کوردیش ده‌یان‌ه‌و‌یست، ئەه‌وه‌هات‌و‌چو‌یه‌ به‌رقه‌رار بی‌ت. جا هه‌ر چو‌نیک بوو به‌و هه‌موو ده‌ردی سه‌ر ئ‌وو ناره‌حه‌تیه، حیزب پینگ‌هات، به‌لام ده‌هات "هه‌تیو" به‌ی‌نیه‌وه. له‌مانگی ئاو‌ریلی ۱۹۴۷ مه‌لامسته‌فا چۆ و لات‌ی شو‌ره‌وی‌وه پارتی دیموکراتی کوردستان، تاهه‌و‌پاده‌یه‌ گه‌یشته‌ که‌له‌گه‌ل بارزانی هات‌و‌چو‌ی به‌یری‌وه تا سالی ۱۹۵۵ ئەه‌و‌کاره‌ به‌رده‌وام بوو.

۴- حیزبی دیموکراتی کوردستان عراق بهی ملامستەفا (۴۷- ۱۹۵۸)

ئاکارو، کردهوی ملامستەفای بارزانی له لایه کهوه، وه بیرو، رای پرووناک بیرهکانی کومونیست له لایه کی دیکهوه (شۆرش)، سرعەنجام دهات به وجیگیه بگات که حیزبی دیموکراتی عراق بیته دووبهش، جاله نیو ئەندامهکان دا، باسو، دمهتقه پرووی ده دا.

له سالی ۱۹۴۶ را، له کاتی که ئەندامانی پایه بهرزی حیزب کو بونه وه یهکیان له به غدایه پیکه هینا بوو، فشار بوخه لک زور پتربوو، وهی سووچو، تاوان خه لکیان ده کوشت، ههروه ها پژانه سمر سه روکه کان، گرتیتان، هیندی له خه لک کوژران. بالی چهی حیزب له نیوده وه له ته وه که بریتی له شویدی بوو لایه ن گری لیده کرا، به لام ئه رشه ده ئه ل عوممیری جی نشینی ئه و دژی ئه و کاره ده بزوته وه.

له ژانویهی ۱۹۴۷ - نوری سه عید به قودرەت که یشت، پولیس له نه کاو نوو سه ری گشتی حیزبی کومونیستی عراقی که به نیوی یوسف سه لمان یوسف بوو، وه و دوو ئەندانی دیکه ی حیزب کومونیست گرت دا داگا ئه وانی به مەرگ ناساند و هیان به زیندانی ئەشکه نجه ئی مه حکوم کران له سه ره وهش را کورده کان پتر خه باتیان ده کردو، رانه ده وه ستان: له ۱۹ مانگی ژوئی ۱۹۴۷ دا چوار ئه فسر به ناوانی سه ره هنگ عززه ت عه بدوول عه زیز مسته فا خوشناو، وه خیر وول لا، عه بدوول که ریم وه سه روا ن مه حممه د مه حمود که له گه ل خانه واده ی بارزانی له ئیران را گه را بونه وه عراق، له به غداله داردران

ئه و کاره ساته به شوینی تیک چوونی کو ماری مه باد دابوو، که له گه ل ئه و که سانه ی که له داردران نزیک به ۵۰۰۰ کس ژنو، مندال، پیاوی پیر، بوون، له سه ر بازخانه یه ک دا، نزیک به دیانا زیندانی کران، وه پیاوه کانیکی که له گه ل ملامستەفا نه چوو بوونه ولاتی شوره وی وه نیزی که به ۱۰۰۰ مروف ده بوون له به ندی خانه کانی که رکوکو، سوله یمانی دا زیندانی کران، وه شیخ ئه حمه دیش له گه ل ئه وان بوو! له سالی ۱۹۴۸ دا، ده ولت پالەو، په ستویکی زوری بوسه ر لای چه ی حیزب هینا. هه ر له و کاته ش دا په یمان نامه یه کی تازه به نیوی په یمانی

پورتسموت که جیگای پهیمان نامهی سالی ۱۹۳۰ دهگرتوه، لهلایهن سالح جابره، کهسهروک وهزیر بوو، لهنهینی دا بهسترا. ئەو پهیمان نامهیه پیک هاتنیکی بهرگری بوو لهنیوان عراق و دهولتهی ئینگلیس له دریزانی مانگی ژانویهی سالی ۱۹۴۸ دا لهبهیمان نامه کانیکه کهلهبهغدايه، وهدهر دهکوت بریتی لهوهبوو کهشورشیکی بهشویی ئەو کارهساته دادهیه. بهدووای بهیمان نامه ۲۷ ژانویهی ۱۹۴۸ وهک وهحشیان لهگهل خهلک دهبزوتنهوه، وهنزیک به ۳۰ کس کوژران وه ۳۰۰ کس بریندار بوون، بۆلای ئیواری حکومت گۆرا، وهجی نشینی تازه پهیمانی پورتسموتی ئیمزاو، دووپاته کرده وه.

لهکاتی ههوهلین شهری عەزەب - ئیسرائیل یاسای جهنگی را کهیاندره وههیندی له سهروکهکانی حیزی دیموکراتی کوردستانی عراق مهبهست به "کومونیست" بوون پالەستۆدران و، گیران، وهبرایم ئەحمەد به دووسال زینداک مهحکوم گرا، ئەوانی دی پهنايان بو و لاتەکانی دیکهبرد، وههیندیکش خویان شارد وهو، بی دهنگ بوون. لهوبهینهدا حیزب لهگهل پارتی کومونیست، وه حیزبهپیش کهوتوکانی دیکه، شان بهشان خهباتی دهکرد. لهئاکاما حیزبی دیموکراتی کوردستان لهتهنیش حیزبی کومونیستی عراق بهخهبات و ژيانی خوی دریزی دهدا، وهبرایم ئەحمەد بهنیوی سی کریتیتری حیزب ههل بژیردراوه ۱۰.

۵- بارزانی له ولاتی شۆرهوی دا

مهلامستهفا لهکاتیک دا که زۆر بهزهحمەت و، کوچه وههوی بو و لاتسی شورهوی هات بووله به رچاوی دهولتهی شورهوی باش ناسرابوو. دهولتهی شورهوی زۆر لهمیژ بوو لهوهی دهگهزا که نهخشه، بکیشی که پیاویکی مهخفی ئینگلیس له داوخوا بهو چهشنه له رووانگهی ولاته غهربیکان (روژئاوهیهکان) دا، "ئشکه پیتیگی کوردی مسکهوی" لهزۆر ههلاتی ناوهراست دا پیک بیینی! لهروژنامهی نیویورک تایم لهسهر ههوالیکی کهدابوو، کاتی رامیاری شورهوی له زۆر ههلاتی ناوهراست دا پرووناک کردبووه، وه سایروس سالیزبیرگیژ گوتی: کهچون کوردان، بوونه ستوونی پی نجمی سوویت، وهمهلامستهفا بهئاشکرائی مهدره سهیهکی

تاییه تی رامیاری به یارمه تی شور هویکان له شاری نه خجوان ، داناوه که نه دما می
هاور پی خو ی بو رخنه له رولاته گانی تورکیه ، عراق وه ئیران ، له ومه دره سه یه دا
ته علیم ، وه پهروه رده ده کریں ! ۱۱

به شوینی شه وه دا له نه دما می حیزب له ولاتی ئوروپا داتی کوشان که
مرو فیک ی شه فسانه ی کورد به نیوی "ژی نی رالی سوور به هه ست بئین .^۱ بولته نی
متالای - ناوه ندی لیکو ئنه وه ی کورد که له پار یس دا له لایهن شه میر گامران
به درخان وه به چاپ ده گه یشت ، رای گه یاند که مه لا مسته فا له وه ی پاش به چه شنیکی
پازا وه ، پروژی سه عاتیک له رادیو باکو ، قسان بلا وده کاته وه ، وه خه لکی کورد
به یه که تی دا وه ت ده کات ، وه مزگینی شی دا که شه گهر سه برو ، هه وه سه له تان بی ،
پوژیک دی که پروژی پیروزی بو کوردان ده بی . به لام نه زاندره که چو ن شه میر به
درخان شه وه وه اله ی پی گه یشت بوو ، وه بلاوی کرد بو وه - پاشان شه میر به درخان
له پار یس گو شه نشین بوو وه شه وه وه اله ش راست نه بوو ! ۱۲

ئینجا به گه یشتنی مه لامسته فا به ولاتی شور هوی له گهل میر جه عفه ربا
قرو ف سه رو کی ئا ذربایجانی شور هوی چاوی که وت نیکی کرد ، وه له باب ته مه سه له ی
په ره وا زه و ، بال به سه رو پاکیشانی ده ورو به ری پوژئا وای ورمی ووت ، ویژ ی
ده ست پی کرد ، وه مه سه له ی کو ماری ئا ذربایجانیش قسه ی لی کرابوو . بارزانی
به ومه سه له یه ژرووی خو شی نیشان نه دا ، شه ومه سه له یه ده پیش دا له گهل قازی
موحه مه ده یش با سی لی کرابوو گو تی که ده زانین شه ونا چه یه کور ده گانی تی دان .
ده گیر نه وه که له جیز نیکی ره سمی رامیاری دا که باقرو ف ، بارزانی
بانگ ه یشت بوو ، مه لامسته فا گو تی که من : چون ده توانم له وجیز نه داشا دبم
وه شه بخوم و ، بخوم وه ! له کاتیک دا هیستا ۵۰۰ کهس له ها ور پییه کانم له ولاتی
شور هوی برسیانه وه کار و ئشیان بو ژمه چا وه نه کرا وه (ئایا شه وقسه ، راست بی یان
درو ، به هه ر چونیک بی هات و ، چوله به ینی بارزانی و قود ره ته کاتی ناو چه که م
ببو وه . ئینجا پاش شه وکاره سانه پیا وه کانیک ی که له گهل بارزانی هات بوون ، بو
ئا وه دانیکانی هه رمه نی نشین نارد ران ، به لام پاش چه ندیک نازریان نه ئوز به کستان
وه به نیوی په نابهر جیگیر بوون ، ئتر نیوی په نابهری رامیار یان له سه رنبوو .
بارزانی و ، ها ور پییه گانی که له ولاتی شور هوی جیگیر بوون ورده - ورده

وازیان باشبوو وه به چاکی ده زیان، بهلام هیچ نه خشیکیان به تاییهت بارزانی له کاری رامیاری دانه بوو چایه میکانی کوردی له رادیو نهی کورده کان به برنامهی به پێوه دهبرد، پوژنامهی ئازربایجان هه موو پوژنی لاپه پێکی تاییهتی بو کوردان هه بوو، وه رادیوی نهی له باکو ههروه ها ووتو، ویژی له باره ی حیزبی دیموکراتی ئازربایجان وه کوردستان دا تاسالی ۱۹۵۵ - ۱۹۵۴ به نیوی کوردستان بلاو ده کرده وه. وه بارزانی وهک ئەندامێکی ساده له پوژنامه دا وه یان رادیو دا، دهی نوسی ویاقسه ی ده کرد. پاش مردنی ستالین، دۆژنامه یی له نیوان باقروف وه مهلامسته فا ناخو شتر ببوو، وازی کورده په نا به ره گان سلا ح کرا، بارزانی به فڕۆکه چۆ شاری مسکو، وه له گه ل کمیه تی ناوه ندی حیزبی کومونیستی شوره ی که بریتی بوون له خرو شچف، مانکوف، وه مۆلۆتوف تووانی چاوپێ کهوتنیکی به جێ بی نیته وه وهک ئەندامێکی.

بارزانی لهو کو بوونه وه یه دا هیندئ به قین ئەستورپوه له هه وه له وه دهستی به قسه کردن کرد، وه له بابته هاو پیهه کانی خو ی دهنگی ده ربزی وه کوتی تکام ئەوه بوو که په نام بدریتی، په ناتان دام، وه پیم وایه که شوره ی دۆستی کوردانه، وه ههروه ها به قسه کانی درێزه ی پید، که بونی گلیی لی ده هات "ئینجا بارزانی له ووتاره که ی دا رای گه یاند که ره جاده کم که پێکا بدن که گه نه جه کانی کورد بتوانن بچه قوتابخانه کانی سه نه ته تی، وه بچه قوتابخانه کانی حیزب که درێزه به کاروباری خویان بدن، وه تاقمیکی که میش له سه رو که کان له مسکوی بمینه وه، وه له مه کته یی سیاسی رامیاری، مارکسیسم دا دهرس بخوین پاش چه ندیک که جهلال تاله بانی که چو شاری وه رشو، وه له فیستیوالی جیهانی گه نجان دا له سالی ۱۹۵۵ به شداری کرد، تووانی له موسکوی له سه ره پێگای خو ی له گه ل مه لامسته فا چاوپێ کهوتنیکی به جێ بی نی، ئەوه هه وه له ی چاوپێ کهوتنی بارزانی له گه ل خه بات گه ره کانی کوردی عراق بوو، پاش سالی ۱۹۴۷!

له کاتی که بارزانی وه ده رنانی شیخ له تیفی له حیزبی دیموکراتی کوردستان زانی، به جهلال تاله بانی گوت که پیویسته دووباره په یوه ندی خوتان له گه ل نایب ره یس، تازه بکه نه وه، وه ههروه ک سالی ۱۹۴۶ هات وچۆتان به ره قه راربئ وه ههروه ها ئەوه شی گوت که: ئیوه ده بی له گه ل توده ی خه لک نیزیکی زو رتر وه هبی... حیزب نابئ سازمانیکی ته نگ نه زهر سه ره سه تی، به لگوده بی له

زوانگهی دوور بروانی! جلال تالهبانی بوباری دووهم هاتهوه مسکوی وهله فیستیوالی ١٩٥٧ دا به شداری کرد. ئەوه دووهممین کهرت، وه ناخرین جاری چاوپێ کهوتنی حیزبی دیموکراتی کوردستان، له گهل سهروکی خوێ مهلامسته فابوو کاتیک که مهلامسته فاه گهل هاوژپیهکانی چۆشورهوی، خه لکی کورد هه ربهو هیوا یه بوو که ئایا رۆژیک دادێ که بارزانی بگه رپته وه عراقی؟ وه ئەو رۆژه یان چاوه پروانی ده کرد.

٦- په ی وهندی بنه رتهی حیزبی دیموکراتی کوردستان (رادی کالیزاسیون)

له سالهکانی ١٩٤٧ تا ١٩٤٩ له کاروباری حیزب پێشگیری لیکرا، واته حیزب به هیچ چهشنیک بزوتنه وهی نه بوو، وه ههروه ها ئامانجی شی نامه علوم بوو. سهروکهکانی حیزب تازه له بهندیخانه ئازاد بیهوون، ههولیان دا به لکو یه کتر بگرنه وه ژیا نی تازه به حیزب بده نه وه.

له مانگی سی پتامبری ١٩٥٥ له یهک کرتنیک دا زیان هینا سه ره وهی که له مارس ١٩٥١ دا دووهممین کنگره ی حیزبی دیموکرات پیک بیهن.

له سه رده می کوبونه وه - دا ئەندامه سهروکهکان له پێشدا ده یانه ویست گه برینی کونیا ن سا رپێژ بکه نه وه وه ته رتیبیکی با شتر به سازمانی خویان بدهن. برایم ئەحمده ده بیر ی حیزب دوو مانگ بوو که له زیندان وه ده رکه تبهو. له و کاته دا به شوینی دامه زرانده نه وه ی سازمانی حیزب چه شنه "کودتا" یه که له ناو خوی دا دژی هه مزه عه بدوول لا به رپێوه بر درا. کۆری کونگره بۆ به هه ست هینانی سی هه مین کنگره به رنامه یه کی تازه ی دانا. عینجا له ژانویه ی سالی ١٩٥٣ له شاری که رکوک سو هه مین کنگره ی حیزبی دیموکراتی کوردستان عراق پیک هات. له و کنگره یه دا برایم ئەحمده بۆ که رته ی دووهم بۆوه به ده بیر ی حیزب وه هه ل بژیر درا وه. ئاکارو کردهوی حیزب، وادیار بوو بۆلای چه پ ده رووا وه ته نانته کیشرا بۆلای پارتی کومونیستی عراق! کیشانی حیزب بۆلای مه رامی "مارکسیسم - لنینیسم" هاوکات له گهل ئەو ئاگاداریو، راگه یانده بوو که حیزب داخووازی خوێ به نیوی مافی نه ته وایه تی له چووار چیوه ی عراق دا واته به نیوی ده ول ته ی فیدراتیو زای گه یاند! به لام زاشی گه یانده بوو که حیزب خه باتی خوێ که خه باتیکی دژی

کونه پهرستی و ټرتجاع و، دژی ئمپریالیسته، درژیهی پی ده دا. ههروه ها نوری شایس کیه کیگ له سه رو که کانی حیزب بوو گو تی:

ئیمه براوامان وایه که قازانجی گه له که مان ده بی له پیناوی قازانجی گومار دابی. له ابرد و دواوه ههروه ها له کاتی حازردا بو کوردستانی عراق دووشت واته دوو زیگا له پیشه، ئه ویش ئمپریالیست و، سوسیالیسته، مروف ده بی له و دوو زیگایه که هه ر کامیان بو کورد به خته وه ری تیدایه هه ل بژی ری، ئینجا هه ر که سیکی، له بهینی ئه و دووانه ش دا بمی نیته وه وادیاره له خزمهت ئمپریالیسته کان دایه. ۱۵

خه بات و، دوو به ره کی که له نیو حیزب دا واته له نیوان برام ئه حمه د، وه هه مزه عه بدوول لا دابو له ئاکاما به وجیگایه گه یشت که حیزبی دیموکراتی کوردستان له سالی ۱۹۵۵. بیهیته دوو شاخه، به شیگ برام ئه حمه د په سه ری زاده گه یشت، وه به شی پیشکه و تووی حیزب که له لایه ن هه مزه عه بدوول لا وه ئیداره ده کرا، کار و کرده وای خو ی به جو ی به رپۆه ده برد. له کاتی دامه زاندنی حیزب که سالی ۱۹۴۶ دا حیزب له گه ل دوو مه سه له ی گرن گ روو به روو بوو. یه کیان مه سه له ی ناسیونالیستی واته نه ته وایه تی بوو وه ئه و ی دیش مه سه له ی سوسیالیست؟ ئه و ی که ئاشکرا بوو، حیزب هه میشه له لایه ن قودر مت مه نده کا ئه وه له مه ترسی دابو وه به راشکاوی له و ی به رگری ده کرا که حیزب دیموکرات دژی حیزبی کومونیست بیزو یته وه.

ئاکارو، کرده وای حیزب به چه شنیک ی تازه له سه ر پریازی مارکی سیسته کان ده رپۆشت، به لام له سه ر ئه وه ش را له سازمانی حیزبی کومونیستی عراق هه ر جو دابو، وه ئه وه شی ده زانی که ئه و جو ییازی به له ره چیه. ده سالی په به ق که له دامه زاندنی ئه و حیزبه زا برد بوو، هیستا به چاکی ئه دۆلۆزی خو ی پوون نه کرد بوو. له سالی ۱۹۵۵ دا سه روکه ناسیونالیسته کان وه ههروه ها سه روکه پیش که و توکانی نیو حیزب، بو له نیو بردنی کی شه و، نیوان ناخو شی خو یان دا وایان له حیزبی دیموکراتی کوردستان ئیزان کرد، که نیونجی بی، وه له باب مهت دوو مه سه له ی نه ته وایه تی و سوسیالیستی دا با سی لی بکری، ئیتر هه موو کورده کان له یه ک ری یاز دا خه بات بکه ن، ئه وه ش به ریوه بردرا، وه هه ر دکیان بو نه وه یه ک! به شوینی ئه وه دا پیشیاد درا که په ک گرتینکی گشتی له بهینی حیز به کانی کوردی

عراق و، ئیران و، تورکیه بهجی بیت .

سی سال پاش، حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران وه حیزبی دیموکراتی کوردستانی عراق کو بوونه وه یه کیان به نیوی کونگره پیکهینا، بهلام نه تیجه بهک لهوکاره وه رنه گیرا. ئینجا له سالی ۱۹۵۶ حیزبی دیموکراتی کوردستانی عراق له سەر ژاو ته دبیریکی تازه وه، نیوی خوئی نا "پارتی یه کیتی دیموکراتی کوردستان وه ده بیری کشتی همهزه عهبدوول لا بوو، وه روزنامهی خهباتی کوردستانی" به چاپ گه یاند .

۷- حیزبی کومونیستی عراق — وه مه سه لهی کورد

له مانگی سی پتامبری ۱۹۵۶ له کاتی دووهه مین کونفرانسی حیزبی کومونیستی عراق پاش باسیکی دوووروو درێژو گرینگ له سهرمه سه لهی کورد ئاکارو کرده وه یه کی تاره بهر پرپوه بردرا وه بهو ئاکاما گه یشت که له راسته قینه دا، "ولاتی عراق سه رزه مینیکی عه ره به" بهلام ئه وه نه خشه یه کی ئمپریالیسته وه عراق به شیکش له کوردستان ده گرێته وه. لهو کونفرانسه دا راگه یاندره که "دروسته که نه ته وه ی کورد له عراق داهه ن، ئه ممان له نیو ولاتی تورک و ئییرانیش دا کورد. ده ژین، جائه وه دابه ش کردنیکه که له لایه ن ئمپریالیسته کانه وه بهرپوه بردرا وه. نه ته وه ی کورد له عراق دا خاوه ن زه میوزاره، لهو سێ ولاتانه دا بوخوئی خاوه ن زمان و دابور و سمیکی تایبه تیه، وه زوړله - میژه و له ساله گانی درێژه وه، میژوو ئه وه ی دیاری کرده به درێژانی میژوو دا پیاوانی کورد لهو ولاتانه دا بوون، که بهو سه رزه مینه خو، عاده تی یان گرتوه، له زه میکانی دا، کشت و، کالی یان کرده، و مه سه له ی ئابوری ناو خوئی به ده سه ته وه گرتوه، وه زیشه و، بنه چه که ی نه ته وایه تی لهو ولاتی کوردایه تی دامه زراندوه."

ههروه ها حیزبی کومونیستی عراق رای گه یاند که خهباتی گشتی له ته نشته وه ی عه ره ب به وه زیگا ده دا که گه لی کوردش به مافی نه ته وایه تی خوئی بگات وه دان به سهر ئه وه ش دادینی که نه ته وه ی کورد له سه رزه وه ی کوردستان، ده وله تیکی سه ره به ستی تایبه تی پیک بی نیت .^{۱۶}

ئینجا له پێشنهادی حیزبی کومونیستی عراق به ئاشکرایوه ژا، گه یاندره

که لەزۆر مەسلان دا پارتی کومونستی عێراق بەو نەتیجەیه گەشتو کە لە کاتی حازردا تەنیا ژینگاکە که لە هەمووان گەنگ تره وه پێویسته دووایی و، درێژە ی بدری، کە ئەو ژینگایە بۆ گەشتنی ئاواتی خەباتی گشتی دژی ئێمپریالیسم و، هاو پەیمانەکانی، و ئەو خەباتە بۆ وە دەست هێنانی مافی کورد، وە گەشتن بە ئامانجی نەتووەکانی کوردو، عەرەب وە بۆ وە دەست خستنی ئازادی هەردوو نەتووە کە پێویستی بە خەباتی گەنگ هەیە. "سەرئەنجام حیزبی کومونستی عێراق هەلوێستی ئەو هەبوو که: "حیزبی کومونستی عێراق وە بە تاییبەت شاخە ی کومونستی کوردستان، تەبە دەست هێنانی مافی نەتووەکی وە پێرۆزی، خەباتی درێژە پی دەداو، راناوەستی.

هەروەها رای گەیانە کە لە کاتی کدا که پێویسته خەباتی گشتی گەنگ بکات، جودا لێ وە خەبات دژی تەنگ نەزەرەکانی نەتوایەتی و جۆیا بۆ و پێویسته بەریوە بەری.

ئەو برۆرە کاتی تاییبەتی هەبوو، چوونکە هیچ کاتێک، هیچ پارتی رāmیاری عێراقی بەو چەشنە تاییبەتیە لە سەر مافی نەتوایەتی کوردی عێراقی هاوڕێ لە گەڵ مافی نەتوایەتی گشتی کورد کە مەبەستی میژووئی، ئابوری، وە فەرھەنگی تی دابوو نەدوو ابوو، وە لە سەری نەرۆیشت بۆ و. بەلام قامک لە سەردانان لە سەر مەسلە ی خەباتی گشتی "دەبوو هۆی ئەو کە مەسلە ی نەتوایەتی لە بیر چیتە وەو، وردە - وردە خەباتی گشتی و لات وە بەش کردنی کار وەرکی سەر شانی دەهات مەسلە ی - ناسیونالیستی تەنگ نەزەرە، لە بەر چا و لاچی، جائە و مەبەستە بە جینگاک دەگات کە تووی دوو بەرە کایەتی دابچیندری، وە سەرئەنجام بەو جینگایە بگات کە حیزبی دیموکراتی عێراق خۆ لە پارتی کومونست جۆیا یز بکاتە وە، وە کە لکو، قازانج لەو هەلو یستە وەر نە گیرێ

۸ - پارتی دیموکراتی کوردستان و، شاخی حیزبی کومونیستی کوردستان عراق

له مانگی ژوئنی سالی ۱۹۶۷ دا به شوینی پیگ گهشتن بو ئیداره کردنی ناوخووی حیزبی دیموکراتی کوردستان گهوره، وه بهرپووردنی (لکی حیزبی کومونیستی کوردستان عراق) رایان هیئا سه ره وهی که له کهل حیزبی یه کیتی دیموکراتی کوردستان یه کبن، وه له "ئۆرگانی یه کیتی هیزی دیموکراتیکی کوردستان عراق داخترجه می وه دیارکه وئ". ۱۷

لکی حیزبی کومونیستی عراق لهو کاره دازور به باشی نه هاته پیشی : له کاتیک دا که له حیزبی دیموکراتی کوردستان نیژیک بیووه، به لام وه ک حیزبیک چاوی لی نه ده کرد، جابه جو بیازی کاری خوی بهرپوه ده برد، وه له گه له مریکا وه راپهرینه که یان که وت وه ره خنه ی له مه گرت که دروشیمی مه سه له ی مافی نه ته وایه تی گشتی کوردستان کاریکی به جی نه .

وه پیو یسته دژی ئیمپریالیسم خه بات بکری، وه له پیکای ئازادی راسته قینه دا له عراقیکی ئازادی سه به خو دا خه بات بکری،^{۱۸} وه به وچه شنه حیزبی کومونیستی عراق له سه ر رابه جو بیازی کاری خوی ده ست پی کرد .

۹ - پارتی دیموکراتی کوردستان پیش شو پشی ۱۹۵۸

له سالی ۱۹۵۸ به شوینی به ههسته هاتنی کو ماری یهک گرتووی عه ره بی (مسرو سوریه) سه رو که کورده کان دژی پادشایه تی عراق خو یان نوواند . چاوپی که وتیکیان له گه له ناسر کرد، وه یارمه تیان لی و یست وه چاپ کردنی گو فاریکیان به زمانی کوردی وه بلاو کرد نه وه که ی له رادیو قاهره دا داوخو واز بوون .

له نیوه راستی سالی ۱۹۵۸ دا حیزبی به کیتی دیموکراتی کوردستان، ۵۰۰ مروفی بو شه ری چریکی گر یل لائی له ناوچه ی کوردستان دا ئاماده کرد، وه له ژیر چاوه دی ری کمیته ی ناوه ندی، له ۲۶ ژویه له که رکوک دا کو بو ونه وه کی

پێک هێنا تالەبارە ی دەست پێ کردنی شوژ شو ، ڤا پەرینه کە ی تەسمیم بگرێ .
 بەلام لە ۱۴ ی ژوینی ۱۹۵۸ پادشایەتی عێراق بە دەستی کەریم قاسم
 ڤووخوا ! " پارت کوتی نیو ی کاری ئیمە ی کرد ، وە لە کاتی کۆبوو نەو وە کە مان لە شاری
 کەرکوک دا ئیمە تەسمیمان گرت کە لایەن گری لی بکەین وە سەر ئەنجام کۆریک مان
 بۆ لای قاسم نارد . ۱۹۰

لهشورشی عراق (۱۹۵۸) تابزینی هاتو، چۆی لهکهل قاسم

۱ - هومید - ئیره ئزگهی کوماری عراقه شه ورو پروژی سهرکهوتن و، پیرۆزی ئیوهیه، دووژمنانی خوداو، خهک شهوه له کولانهکانی عراق دا، جهندهکی بۆگهنیویان لهسهر ئهرزی کهوتوو وهبهدهستی گهلی قارهمانی عراق لهنیو چوون". شهوه ووتاریک بوو که لهئیزگه کوماری عراق بلاودهبووه. ههروهها شه ئزگهیه لهکاتی ۷ بهیانی له ۱۴ مانگی ژویهی ۱۹۵۸ داپاش چهندسهات سهرکهوتنی شوێش بهدهنگیکی بهرز دووپاتهی دهکردهوه، دهیگوت "دووژمنی خودا" نوری سهعید، پیاوی ئینگلیسیکان، له ههره گلاوهکانی رۆژهلاتی ناوهراست که لهچهپهلی داهاوتای نهبوو، لهبهین چوو، وه ههروهه—
 نایبئهسلتهنهی عراق ئهربابی ویش عهبدوول ئیلاه لهنیوچوون. شهو رادیویه بهووتاری خوێ درێژهدهداو، دهیگوت که شه بۆگهنیو و چهپهلاه کهههمیشه خهکیان لهچارهزهی و، بهد بهختی داهیهشتبووه، لهگهل تاومه کهسیفهان که بهوونه درکو، درووی چاوی خهکی چهوساوهی کورد، دهو، دهزگی سهلتهنتیان لی پروخا، وهخانهدانی هاشمی ههموو کوژران، شهو رۆژۆ وهیه کهگهل پیروزیایی بهیهکتربلێ، رۆژی گهوهی شانازی گهلی عراقه.

ئینجا ههروێژۆژیک پاش سهر لهبهیانی تاقمیک بهنیوی تاقمی شوێشگیرێ عراق که بریتی بوون له خانهدانی شیخ خالدی نهقشهندی بامهرنی، وه لهپیاوه عهره بهکانی سووننی و، شیعه، کاروباری ناوخوا شوێشان لهعراق دا بهدهستهوهگرت.

ئینجا له ۲۰ ی مانگی ژوئیهی پاش ههوتویک که له پیک هاتنی کوماری

عراق رابردبوو، فرمانی لی خوش بوونی گشتی به خه لک پراگه پندرا، وه گوترا که ته وای به ندیکان له به ندیخانه کان به رده درین وه ههروه ها ئه و که سانهی که له رژیم رابردوودا له وولات دوور خراونه وه، بۆمال به ندو، ناوچه گانی خویان ده گهرینه وه، له وانه مروقه به ناو بانکه کان وهک شیخ ئهممه د، شیخ له تیف، وه ماموستا گورانی هونه ری کورد، که نیویان له نیو مروقه دوور خراوه کان دابوون، که رانه وه ناوچه ی کوردستان. ههروه ها له ماده ی ۳ یاسای مووه ققه تی عراق دا که له ۲۷ ژوویه دا نووسرا بوو، وه بلا و بئووه گوترا بوو، که: "مافی نه ته وایه تی خه لکه گانی عراق له ژیر بنا وه له سه ر زای گشتی نه ته وایه تی، وه به پز گرتنی مافی مه ده نی، وه مافی ئازاد، له به رچا وه، نه ته وه ی کوردو، عه رب له ته نه شت یه ک داله مافی ک به شدار ده بن واته دوو نه ته وه ی کوردو، عه رب له با وه شی نشتمان ئی خو ی دا له مافی نه ته وایه تی به شدار ده بن، وه بۆ هه وه لین که رت له به هه ست هاتن و، پیکه بوون له کوماری تازه ی عراق دا هاوکاری ده که ن. نیشانه وه سه مبولی کوماری عراق خه نجه ری کوردی وه شمشیری عه ره بیه که چه پ و، راست به یه که وه ده بین درئ.

۲ - گو فاره پیشکه وتوگان

یه کیک له هه ره کاره گرینه گانی شوړش که بو کورده کان زور به نه رخ با یخ بوو ئازادی روزنامه کان و، نووسین و، وه ده رخسنتی نامیلکه و، مه جله کوردیکان بوون، که نووسرا وه ی ئه ده بی و ویزه وه ری وه ده رده خرا و، بلا و ده بۆ وه: هینه ئی له وانه چیرۆک و، هه له به ست و، نووسینی لاپه ری میژوو ئی بوو، وه به ه یچ چه شنیک نه یان ده تنوانی، به سه ر هاتی رامیاری بگێر نه وه، وه بی نووسن: هیوای ده ست نووس له سالی ۱۹۵۳ له سوله یمانی ده رده که وت، وه ههروه ها که لاویژ پاش شورش جیگای هیوای گرتوه. وه "ژین هه ر به دوو حه وتوو ان که ره تیک وه ده ر ده که وت. پاش شوړش، کورده گانی سوله یمانی ههروه ها گو قاری "پیش که وتن"، "شه فق" چاپ ده کران له شاری که رکوک "به یان" وه رۆژانو ئی وه ده رده که وت، وه شه فق ده رده چوو پارتی دیموکراتی کوردستان له سه رده می ئاو ریلی ۱۹۵۹ گو قاری "خه بات" ی وه ده رده خست به شوینی تیک چوونی رژیم پادشایه تی عراق

روژنامه‌کان و، گوڤاره‌کانی کوردی، به‌باشی چاپ ده‌کران، له‌دژی حکومه‌تی ره‌شی پادشاهی‌تی وه‌نوکه‌رانی ئمپریالیسم، ووتو، ژسته‌ی باش‌باشیان ده‌نووسی، وه‌ دروشمی کوردو، عهره‌ب، بران له‌ روژنامه‌کان دا ده‌تیران.

ته‌نانه‌ت ئهو دروشیمه‌یان ده‌داکه: له‌کاتی‌که‌دا که پێویسته ههر به‌و جوهری که له‌یاسای موقه‌ته‌تی دا نووسراوه و گوته‌راوه "برایه‌تی و، دۆستایه‌تی له‌گشت ولاتی عه‌راق دا" واته ده‌بی هه‌بی وه‌ هیوا ژای‌گه‌یانده‌بوو که کوردو، عهره‌ب پێکه‌وه به‌چاکی‌بژین وه‌ به‌ مافی نه‌ته‌وایه‌تی خۆیان بگن، هه‌روه‌ها پێویسته، نه‌ته‌وه بچووکه‌کان وه‌ک ئاسۆژی، تورکه‌من، هه‌رمه‌نی گانی‌ش له‌نیۆ ولاتی عه‌راق دا وه‌ک کوردو، عهره‌ب له‌مافی نه‌ته‌وایه‌تی به‌شداربن. ئینجا کورده‌کان: مه‌به‌ست به‌وه دلیان خوش کردبوو وه‌ به‌ هیوا بوون که له‌سه‌ر رێبازیکی راسته‌قینه، مافی نه‌ته‌وایه‌تی خه‌لکی کورد له‌چووارجیوه‌ی عه‌راق دا بی‌دریتی، روژنامه‌و، گوڤاره‌کان زۆریان له‌سه‌ر ئهو هولویسته ده‌پوشتن وه‌ ده‌یان نووسی، رایان ده‌گه‌یانده که کوردو، عهره‌ب زۆر به‌چاکی و، به‌باشی ده‌توانن له‌ته‌نشت یه‌کترا ژیا‌نی خۆیان را‌ بوژن، کوردان سنووری عه‌راق به‌چاکی چاوه‌دی‌ری بکن و، بی‌پاریژن. ۲

۳- سه‌ر لی‌ شیوان له‌نیۆریژیمی تازه‌ی عه‌راق دا

به‌راستی ریژیمی تازه‌ی عه‌راق له‌نیۆخوی دا سه‌ری لی‌ شیوا‌بوو، له‌نیۆ ئه‌فسه‌ره‌کانی عه‌راق که شو‌ر شه‌که‌یان پێک هێنا‌بوو، (تاقمی ئه‌فسه‌رانی ئازاد دروست‌کرا.

نیوان ناخۆشی له‌نیه‌نی دا له‌به‌ینی ژینی‌رال عه‌بدول‌که‌ریم قاسم سه‌روک و مه‌دی‌ر، وه‌ وه‌زیری به‌رگری‌بوو، وه‌ کۆلۆنی‌ل عه‌بدووسه‌لام عارف که نا‌ی سه‌روک وه‌زیر وه‌ وه‌زیری ناو‌خوی عه‌راق بوو وه‌دی‌هات. پارتی کومونیستی عه‌راق وه‌ته‌واوی حیزبه‌کان و، سازمانه‌کانی ئۆپۆزیسیون‌ی عه‌راق لایه‌ن‌گریان له‌ حکومه‌ت تازه‌ده‌کرد، پارتی به‌عس، پارتی ملی دیموکراتی که‌مال چادرجی وه‌ پارێز دیموکراتی کوردستان‌ش به‌قازانجی ده‌ولت ده‌بزوته‌وه.

ئینجا له‌ماده‌ی ۲ یاسای مووه‌قه‌تی عه‌راق دا نه‌ شار درا‌بووه که وولا

عراق بریتیه له خه لکی عمره ب، وه ده ولت زیاتر لایه ن گری له وگه له ده کات !
پاش شه وهی که تا قمی شه فسه رانی گهنجی ئازاد، پیک هات، دروشمان
شه وه بو که پیو یسته گه لی عمره ب یه ک گرتو بیّت. وه شه ویه ک گرتنه له فیورییه ی
۱۹۵۸ وه دی هات. عارف له گه ل به عسیکان وه له تنشت ناسریکان پتیج زوژ پاش
سه ره کوتنی شوړش وه شان و رووخانی حکومه تی پادشایه تی له به رانه بر ده هه زار
که س داگوتی : نیژیک بونه وه له ویه یمانه زوژ پیو یسته. به لام ناسر له وکاره قه لس
بوو، وه ده ری بری که عه بدوسه لام "به بی پرسو، رای ئیمه" کاری زوژ هه له باشانه و
مندا لانه ده کات ! ۴

۵
وا ئاشکرابوو که قاسم وه ک ژینیرال نه جیبی مسر ورده — ورده تووانائی و
ئیداره کردنی حکومه تی عراق له ده ست ده دات، وه عارف به ته وای هیژو،
ده ست لاتی خو یه وه به سه ره ئیش و کاری عراق دا، ده هات ژال بیّت.
کورد هه کان پاش چه ندیک ده ست ده ده نه چه ک، وه هه یژیک یکی کوردی پیک
دین، وه قاسم که له هه وه له وه لایه ن گری له شیوعیکان ده کرد، دژی شه وان
ده ست به کار بوو.

۶
له مانگی ئوتی ۱۹۵۸، شوړش له کوردستان ی عراق ده ستی پیکرا.
عارف راوته دبیری هات بو سه ره وه مه به ستی که یه کیژی ۳۶ میلیون عمره ب
به نیوی پان عمره بیسم نه حشه یه کی باشو، گرینگه، وه مه به ستی گه وری خه لکی
عمره به، له کاتی که دا کورد زور که من، ئیتر به هو ی شه ویه ک گرتنه، خه لکی کورد
وه لاش بندری، قهیدی ناکا، چونکه گه لی کورد له به رامه ره گه لی عمره ب دا وه ک
دلۆپیک له به رامه بر ده رایه دا وایه.

به لام له لایه شه وه دژی یه ک گرتنی خه لکی عمره ب، پارتی کومونیستی
عراق، وه کورد هه کان له لایه ن ده ولت ی شوره و ی وه لایه ن گری لیکرا. ۷

ئینجا له نیوه راستی مانگی سپتامبری ۱۹۵۸ دا قاسم له گه ل عارف نیوان
ناخوشیکی زوژیان لی پهیدا بوو، له ئاکاما عارف له به ر چاوی خه لک به نیوی
بالو یزی عراق بو ژاری بو ن پی ته ختی ئالمان له به غدا دوور خراوه، وه شه وکاره
له ۱۳ ی مانگی ئوکتوبر دا به ریوه بردرا، شه ما به راستی شه وه دوور خراوه یه کی
رامیاری بوو، ئینجا قاسم بو خوی بو وه هه مه کاره ی و لاتی عراق. سه ره نجام
قاسم ورده ورده که له گه ل بالی راستی عراق وه به عسی کان هات و چو ی خو ی بری،

به پیوستی زانی لهگهڵ پارتی شیوعی و، کوردهکان نیوانی خوی ساز بکاتهوه، وه ههروهها له دهولهتی شوڤه ویش نیزیک بووه، وه به گهراڤهوهی بارزانی بو وولاتی عراق شهوکاره پهرهی زیاتر پیداو، وه راست گهرا.

۴- گهراڤهوهی ژینیرال بارزانی بو وولات له دوورخواوه کهیهوه

به بیستنی تیگ چوونی پادشاهی له سهرزهوی عراق، ژینیرال بارزانی لهگهڵ میراج وه شهسد خوشناو، دهچنهشاری پراگ، وهله هوتیل دوپارتی (میوان خانهی حیزب) نیشتهجی دهینو، ماوهی مانگیگ لهوی ده میننهوه. شهوهی که شایانی باسه دهلین که دهولهتی شورهوی نهی دهویست که مهلامستهفا له وولاتی شورهوی بمینتهوه، جامه بهست بهمه ناردی پی تهختی چکوسلواکی که لهوی له بابته گهراڤهوه کهی دا ووتو، ویژبکات. له ئاکاماتیلی گرامیکی بوسهروک قاسم لیده دا، وه داخووازی لیده کا که ریکا بدا بکه رینتهوه رولاتی عراق.

عارف گهراڤهوهی بارزانی زور پی ناخوش بوو ته نانت به قاسم دهلی که له وهلامی تیلی گرامکه دا ته نیا شه دوو وشه و هلام بداتهوه: بزوا! بزوا! له سی پتامبری ۱۹۵۸ دا حیزبی دیموکراتی کوردستانی عراق کۆرپکی که بریتی بوون له، برام شهحمده، نوری شهحمده تاها، سه دیق بارزانی (کوزی شیخ بابو، وه عوبهی دوول لا بارزانی بو شاری پراگ ده نیری. سه ره نجام به غدا ریکا ده دا که ژینیرال بارزانی بکه رینتهوه، له سه رپیکای خوی بارزانی له شاری قاهره چاوپی که وتینکی لهگهڵ ناسردهی، وه له ۷ ئوکتوبری ۱۹۵۸ به قزوکه دهگاتهوه به غدا، پیاوه دهولهتیکان له قزوکه خانه، به گهرم و گورپوه، پیشوازی له بارزانی ده کهن

پاش پوژینگ کهله میوان خانهی سمیرامیس ده مینتهوه، به ده سهووری قاسم کۆشکی کوری نوری سه عید به تاییته ده دهن به بارزانی

له مانگی ئاویری ۱۹۵۸ پاپورپکی دهولهتی شورهوی به نیوی گروژیا، ۴۶۵ مروف، ۱۰۸ ژن وه لهگهڵ ۲۲۵ مندال له وولاتی شورهوی ئوزه بهک ده هیننهوه وولاتی عراق. ۸

۵- بارزانی کی بوو؟

پاش یازده سال دوور که وتنوه له عراق، بارزانی وهک قاره مانیک که دژی دهوله تی ئینگلیس، وه دوو دهوله تی پادشاهی تی عراق و، ئیران به شهر هات بوو ئه وه که زاوه ولاتی خوئی.

بارزانی چ له لایهن کوردانه وه، وه چ له لایهن شیوعی کانی عراق وه ناسیونالیسته کان، قاره مان دهنا سراوه هه موو خوشیان دهویست و، لایهن گریان لی ده کرد. له بهاری بارزانی داده گوتری که هه رچه ند بارزانی، ماویه کی زور له شاری مۆسکو وه له ولاته کا نی شوره وی مابووه، به لام، په نگ ورو نهادی هه ر شەرقیانه بوو، وه پیاوکی خۆخۆرو، مه رموز مابووه.

پاش گه رانه وی خوئی، مه لامسته فا چوو بو لای شیخ ئه حمه دی برای که یازده سال بوو واته پاش تیگ چوونی کوماری مه باد لی دوور که وتی—بووه. له وچا وویکه وتنه دا شیخ ئه حمه د مه لامسته فا په کتریان له با وه شگرت شیخ ئه حمه د به مه لامسته فاي گوت: تو ماویه کی زوره رویشتووی و، دوور کهو تبه ویوه ئایا وانیه... پاش ۲۰ دهقیقه بی دهنگی و، بی ههستی، شیخ ئه حمه د له بارزانی په سیار کرد: ئایاله شوره وی ده چوویه راوه به رازی؟

له رووانگهی سیاسی و، دیپلوماتیکه وه، زور به زهحمهت پیاو دهتوانی بلی که بارزانی لایهن گری چه لایه ک بوو. ئه و پیاوانه ی که له سپتامبری ۱۹۵۸ له شاری پراگ چاویان به مه لامسته فا کهوت بوو ئه وانیش بویان وه دهرنه کهوت بوو، که چون بووه.

ئه وهی که بریک بۆمان پروو بۆته وه ئه وهی که مه لامسته فا له گفـت و، گوێه کانی دا ووشه ی مارکستی به کار ده برد، وادیار بوو که پله ی سـهـرووی له شوره وی دا دیتووه، وه خوێدوویه تی. به لام له ئیش و، کرده وه دا زور ئاشکرانه بوو نوری ئه حمه د تاها، په کیک له کورده کان ی عراق که چوبو لای مه لامسته فا، گوت بووی که: مه لامسته فا، مارکسیسمی پروسی باش ده ناسی، وه ده ی زانی، به لام ناتوانی که ئه و شیوه ی له نیو کورده کان و، عه ره به کان دابه باشی ژهنیوبنی^۱

بارزانی مرقیکی زۆر زانا نه بوو، بهلام زاویژی زاری وهک روشن بیران ده چوو، شهوی که واوه ده رده که ئی بارزانی به گرینگی بۆلای شوره وی ههنگاوی ههله نه ده هیئا، ئه ماما زۆون بوته وه که لایهن گری قاسم، وه دژی عارف بوو، قاسم ش سهر به سوو یه ته کان بوو. له راسته قینه دا به چاکی نه زاندراره که ئاکارو، رهوشی چون بووه، وه ئایا سهر به کو مه لای پرووناک بیری پلهی ته ره قی خووازه، یان ههروا فکری ده ره به گایه تی و، فئودالیتیهی ههیه!؟

کاتی گه رانه وه ده هات به سهر بجی، بارزانی ورده — ورده بۆلای شوره وی و شیوعی کان ده چوو، وه ههروه ها له گه له هه مزه عه بدوول لا که سیکریتری پارتی دیموکراتی کوردستانی عراق بوو، وه شهویش له گه له پارتی سوسیالیستی عراق له ۱۰ نووامبری ۱۹۵۸ دا که پهیمانیکیان ده په ست نیزیک ببوو، جاشو پرێک کهوتنه، ده هات که مزگینیی بدات و، شای له دلان باوئ که بین و، ده ست به کاری شهو بهین یاسایه کی که عراق ئاماده ی کردوه، وه له ماده ی ۳ ی شهو قانونه دا چاوهر وانی مافی گه له کان دراره، به ریوه ببرد ری. ۱۰

۶ — به رنامه ی کۆنگره ی (پان کورد) ی بارزانی

له وساته دا، واته له ئاخری نووامبری ۱۹۵۸ له کۆبوونه وه یه ک دا که هه مزه عه بدوول لا، وه برایم شه حمه د، وه ههروه ها شه ندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی عێران به شداریان کرد بوو، بارزانی پیشنیاری کرد که شهو حیزبانه بینه یه ک، وه به وچه شه نه دهستی به ووتاریک کردوگوتی: "بۆمن لایهن گری کردن لهولا، یان له م لا، له بهر چاوونیه!" به لکو یه ک گرته، وده بی بزانی، که سنوور هینه گرن گوله بهر چاوونیه، بو هه له بژاردنی سیکریتری گشتی پارتی ته نانه ت ده توانین له شه ندامی پارتی دیموکراتی عێرانیش هه له بژیرین! له و کاته دا ئیرانیکه که ده لی من ئیرانیم، بارزانی وه لام ده داته وه، تۆش کوردی، هه موومان هه ر کوردین."

بهلام به باشی پروون ببوو، که کورده عێرانیکان ته ماشای زه مان ده کهن مه به سیان شتیکی دیکه یه، وه وه له بهرام بهر حیزبی کومونیستی عراق، وه پرووناک بیره کان وه کورده کان عێران که هه موویان لایهن گری ده وله تی سوو یه ت بوون،

"کەسانی بارزانی ش لایەن گری دەست راستیکان بوون وە، بەرنامەیهکی راستەقینە یان نەبوو" مەبەستی بارزانی ئەوەبوو، کە سەرۆکایەتی گشتی کوردەکان بە دەستەو بەگری.

چەند حەوتۆیک کە لەو کنگرەیه ژا بەرد، دەولەتی تورکیە نوینەریکی کوردی خەلکی تورکیەیهی لە ئاخیری سالی ۱۹۵۸ بونیۆ کوردەکان نارد. حەزی کرد کە یارمەتی چەکو پوول وەرگرن، ... بەلام بارزانی ئەوەی بە پیلانیکی زانی، رازی بەو کارە نەبوو، وەگوتی، پیۆیستە بچە لای ئامریکا، یان شۆرەوی ۱۱ لەهەوێلی سالی ۱۹۵۹ دەولەتی شۆرەوی، لە کوردان پشتووانی دەکات. بارزانی لەگەڵ برایم ئەحمەد کە سەرۆکی حیزبی یەکەتی دیموکراتی کوردستان پ. د. د. ک. وە تاقمیک کە بریتی بوون لە هەمزه عەبدووللا، خسرو تەوفیق، نووری شایس، نەجات عەزیز، وە حامد عوسمان کە هەمووی ئەوانە بآلی چەبی حیزب بوون، کۆبوونەو هەیهکیان دەپێ وە عەهدو، پەیمانیک دەبەستن. ۱۲

دەگونجی بلین کە بە راستی بارزانی سەرۆک عەشیرەیهک بوو، بەلام کردەو، ئاکاری ژووناک بیرانە هەبوو، وە هەروەها خۆی بە لایەن گرێکی گرنگی قاسم زانیو، وە لە شەپرو، شۆرشی شاری موسل دا بە باشی پیش مەرگەکانی خۆی بەشدار کردو، بەو چەشنە لایەن گری لە قاسم نیشان دا

۷- هەڵستان و شۆرشی موسل (۸ مارس ۱۹۵۹)

لەمانگی فیوورییهی سالی ۱۹۵۹ قاسم ئال و گۆرێک لە حکومەتی خۆی دا بەرپۆه دەبا، واتە دەست راستیکان لە نیۆ دەولەت وە دەردەنی وەههوا دارانی (پەکی تی عەرەب) ار-ا-یو لادەبا. کۆلۆنیل عارف لە ۵ نووامبری ۱۹۵۸ کە دەیهوپیست "پیلانیکی" بکات، دەیگری وە لە بەندیخانە دەکات وە حوکمی کوشتنی داوه،^{۱۳} لە ۷ مارس بەیانی زوو، لەکوچەو، کۆلانەکانی شاری موسل کە دوو هەمین شاری لای سنووری سووریە بوو، شۆرشیکی بەرپۆه دەبرد. لە ۸ ی ماری ۱۹۵۹ سەرلەبە یانی کۆلۆنیل وەهاب شەوواف فەرماندەیی هیزی ۵ ی موسل لە رادیو دا ووتاریکی بلاو کردەو، بەتوندی هیرشێ برده سەر قاسم وەگوتی: من عەراق لە دەستی ئەوزالم و، ملهوره رزگار دەکەم.

شهوواف، لایهن گرهکانی چه پی که بو "کنگری ناشتی خووازن" هات بوونه موسل له بندنیاخانهی کردن (۵ - ۷ مارس ۱۹۵۹) وهئالای (یهکهتی عه‌رب ار - ۱ - یوهه‌ل کرد وهعه‌شیره‌تی بی دووئی‌نی عه‌ربه‌ی شه‌مار که له قه‌راغ‌شاری موسل‌بوون بو یارمه‌تی وی حازربوون. به‌لام سه‌ره‌نجام شه‌ووش‌شه زور زوتیک شکا، شه‌ش فروکه هاتنه سه‌رشاری موسل، دوویان بو سه‌رشاری به غدایه‌چوون، فروکه‌کان کانگای ناوه‌ندی شه‌ووافیان بو مباران کردو تیک و پیکیان دا، عه‌شیره‌تی دووئی‌نی عه‌ره‌ش، ته‌رت و تونا کران و، په‌رش و بلاو بوون جا به‌و جوهره شورشی شه‌وواف ناکام ماوه.

ژی‌نیرال تاباک که‌لی فه‌رمانده‌ی هی‌زی دووه‌مه‌ی نی‌زامی که رکوک، که چاوه‌روانی شه‌و تیک‌شکانه‌ی ده‌کرد، له‌تی‌لی گرامیک داپشتوانی خوی له‌قاسم ده‌رب‌ری.

هه‌روه‌ک که‌گوترا، بارزانی لایهن‌گری نی‌زیک قاسم بو تیک‌شکانی شه‌ووش‌شه‌کو‌تانی نه‌کردو، به‌باشی په‌شداری کرد، وه‌له ۵۵ م‌ارسی ۱۹۵۹ پی‌ش‌مه‌رگانی کورد به‌هاوکاری ده‌ولت شو‌رش‌ی موسلیان له‌نیو برد، وه‌هه‌روه‌ها له ۴ نووامبری ۱۹۵۸ شو‌رش‌ی عارفیان تیک‌شکاندو، به‌وجو‌ره فیو‌داله لایهن گره‌کانی شه‌ووافیان له‌نیو برد.

سه‌ره‌نجام شه‌وواف که له‌سه‌ر ته‌ختی نه‌خوش‌خانه که‌وت‌بوو، وه‌برین‌دار کرابوو ئیتر که‌له‌لابوو، چی له‌ده‌ست نه‌ده‌هات، هه‌وا دا‌ره‌کانیشی بلاو بیون، بو‌خوشی مرد.

پاشا ۴۸ سه‌عات موسل وه ده‌ست کوردان که‌وت، کو به کوپیش مه‌رگه‌کان ده‌گه‌زان، خه‌لکیان ده‌کوشتو، ده‌بر‌ری وه‌روح‌میان به‌که‌س نه‌ده‌کرد، له‌ئا‌کاما تا‌قمی‌کی ۴۰۰ که‌سی په‌نایان بو مزگه‌وت برد، که له‌ده‌ستی کو‌وش‌تی کورده‌کان پ‌زگارین^{۱۴} شه‌وکاته‌ی که کورده جوتیاره‌پی‌ش مه‌رگه‌کان شاری موسلیان د‌ژی شو‌رش خاوین کرده‌وه، ده‌گونجی بلین شه‌وه بزوتنه‌وه‌یه‌کی جوتیاری و، کری‌کاری بوو، که د‌ژی فتو‌داله گه‌وره‌کانی موسل به‌ری‌په‌هات. نه‌خشی خسروته‌وفیق شه‌ندامی سه‌روکی پ - د - ک له‌یارمه‌تی و، کو‌مه‌گ دا‌نه‌خشی‌کی زور گرنگانه‌ی بوو، که به‌وجو‌ره له‌هید‌ی وه‌یمن کردنه‌وه‌ی شاری موسل وه هه‌روه‌ها له کوشتن و برینی عه‌شیره‌تی دووئین (شه‌مر) که له سووری‌په‌ه یارمه‌تی ده‌کران زور به‌جی بوو. جا‌هه‌مووی

ئهوئاکارانه، بهباشی لایهن گری کورده کان له قاسم دهگه پیتی. سه ره نه نجام یه که تی دوو سازمانی گه و ره که بریتی له پ. د. ک. پ. ی. د. ک. پارتی کومونیستی عراق پارتی یه که تی دیموکراتی کوردستان که له پاشان حکومه تی عراقیان پیکهینا، بووبه هو یه گرتنی پارتو، قاسم، که به راستی ژووانو، سی روژانه ی ئه دوو پارتیه بوو. ئینج اتو وائێ و حورمه تی پارت زور چۆسه ری وه تاژاده یه که به چاپ کردنی روژنامه ی خه بات دووهه مین روژنامه وه نووسینی هه والی باش جیگای حیزب زور له سه ری بوو. (۴ ئاو ریلی ۱۹۵۹)

۸ - (نهو روزه ی ۱۹۵۹)

یازده روژ پاش شکانی شوړشی موسل، کورده کان له شاری سوله یمانی جیژی نوروزیان به شادیو، به خووشی گرت. شاربوه پیتی هه رگه وری قاسمو، بارزانی رازاوه، وه له ته نشت ئه دوو وینانه، ویتنی شیخ سه عید، شیخ مه محمدود، وه قاره مانانی دیکه ی کورد، له شه قامه کان له ده رکو، دیوار درابوو. پارتی دیموکراتی کوردستان به چه شنیکی باش خو پیتی نیشاندانی ده ها ههزار که سی له سازمانی گه نجان، وه یه کیتی جوتیاران و، کریکاران وه به تاییه تی سه ندیکای کریکارانی پیکه هینابوو. سه رو که کورده کان زو ره پیتن و گرینگ له بهاری شوړشی قاسم وه یه کیتی کوردو، عه ره ب قسه یان ده کرد، وه هه موویان سلاویان بو کورده چه وساوه کان که به دریزائی میژوودا خه باتیان کردوه ده نارد. سه رو که کورده کان لهو تاره کانێ خویان دا بیره وه ری ئه وه یان ده کرد که چون کاوه ی ئه سینگه ری کورده سه ر زو و حاکی زالم و مله سور دازال بووه، وه هه روه ها دژی ئه مپریالیسم ی ئینگلیس و ئه مریکا وه دژی لایهن گری فاناتیسمه کان ی ناسر دروشمیان ده دا.

۹ - به یانییه ی پارتی یه کیتی کوردستان ی عراق (مه ی ۱۹۵۹)

پارتی دیموکراتی کوردستان که له ئاخری به هاری ۱۹۵۹ له ژیر چاوه

دیژی ههمزه عەبدووللاوه به سەرۆکایهتی ژێنیرال بارزانی پێگهاتبوو، ئتر پشتی پارتی سیۆسیالیستی عەراقیی بهرنه‌دا، وه له‌مانی فیستیک دا کوهه ده‌ری خست به‌وجوهری گوت‌بوو:

"پارتی ئیمه ههمیشه دژی ئیمپریالیسم و گۆنه‌پرستو، فیئودال پراوه‌ستاه و له‌گه‌ل ئه‌وان ئاشتی ناکات، به‌رگری له‌مافی نه‌ته‌وایه‌تی، به‌تایبەت له‌به‌ش‌دار بوونی که مایه‌تی ده‌کات، وه‌شەڕی چینایه‌تی به‌قزاجی گه‌ل. درێژه پێ‌ده‌دا، تاکوبه‌ئاواتی خوی ده‌کات.

پارتی ئیمه له‌ چووار چیوه‌ی و لاتێ، کوردستان عەراق دا بووه‌ده‌ست هینانی مافی گه‌ل و نه‌ته‌وایه‌تی خه‌بات ده‌کات، وه‌ بۆ یه‌کیه‌تی ره‌گه‌زی کوردو، عه‌رب وه‌به‌ده‌ست خستنی مافی دیموکراتیک وه‌ دانانی کۆماری خه‌لق، وه‌ هه‌روه‌ها بۆ پێش‌که‌وتنی کاری ئابوریو، پامیاری له‌هیچ تیکۆشانیکی پاناوه‌ستی. براهه‌تی کوردو، عه‌رب پڕۆله‌گه‌ل پڕۆژێ به‌په‌ره‌تر ده‌بی، وه‌له‌راسته‌قینه‌دا ئه‌وه‌دی وه‌دی‌بی‌ت که بنکه‌ی دیموکراسی له‌سه‌ریه‌کیه‌تی ئه‌و دوو گه‌له‌دا مه‌زینیت. ١٥
ئه‌وانه‌ی که دووژمنی گه‌لی ئازادی خووازی ئیمن، ده‌سا دووژمنی گشتی ئازادی خووزانی جیهانی. که‌سانیک که ده‌نگی جیاوازی ده‌رده‌بژن، ئه‌وانه‌ دووژمنی سه‌رسه‌ختی ئیمن، وه‌دژی دیموکراسی و پارتی ئیمه‌ ده‌بزوئه‌وه.

خه‌بات، ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستانی عەراق له‌هه‌وه‌لین ژماره‌ی خوی دا "داوای مافی نه‌ته‌وایه‌تیو، سه‌ربه‌خوایی وه‌ وێژه‌وه‌ری خوی کردبوو" ١٦

به‌لام نیوان تیک چوونو، برینی هاتو، چۆله نیوان پارتی کومونیستو بارزانی زۆری پێ‌نه‌چوو، کاتیکی زۆر باریکو، عاسته‌م و نامه‌علومو، نه‌زان‌دراو هات‌بۆ‌پێش، وه‌ ئه‌وکاره‌ ساته‌ له‌کاتی هه‌لستانی سه‌روکه کورده‌کانی فیئودالی ناوچه‌ی زه‌وان دزه‌وه‌ری هات.

١٥- هه‌لستانی سه‌روکه کورده‌کانی ره‌واندزله (مانگی مه‌ی ١٩٥٩) دا

ماوه‌ی هه‌وتوو که له‌ شوێشی موصل را‌برد‌بوو سه‌روکه کورده‌کانی مه‌لبه‌ندی زه‌واندز له‌کاتیکی زۆر تاریک داشۆرشیان ده‌ست پێ‌کرد. له‌وه‌هه‌لستانه

داشیخ رهشیدی لولان، وه زاواکهی مهحمود خلیفه وهمهحههمهه ئاغای زیباری وه داودجاف، دووژمنانی ههرکوئی بارزانی، بهشدار بوون، بهلام شیخ مهحههمهه سددیق یهکیک له کوزه کانی تاها لهگهل بارزانی ههروهها نیوانی خوشبوو.

ئهو شوڤشه به هوئی ئهوه بوو که به شدارکردنی جوتیارهکان له بهشهکانی زهوی وه لایهن گری کومونیهستهکان له کاروباری جوتیارهکانی موسلو، پهواندز، مهسهلهیهکی گرتگبوو. بۆ ئهو فئودالانه که نهیان دهوپیست، زهوی له نیوان جوتیارهکان دا بهشیکری، جائه وکاره ساتهیان هینا بۆ پیشی شورش له لایهن هیژی عراقهوه، وه به یارمهتی یهکیتی (جوتیارهکان) وه بارزانی تیک شکاوهنزیکهی ۴۰۰۰ کس بۆ تورکیه وه ۲۰۰۰۰ کس بۆ ئیران پهنا یان برد.

ههلهت پاش ئهو کاره ساته بوو، بارزانی که گهراوه بۆ کوردستان وه له ووتاریک دا گوتهی که "کومونیهستهکان دهیان هویست ئهمن بکوژن!" پیویسیه مروف پرسیاریکا، ئایا به راستی دژی بارزانی پیلانیک له کار دا بوو، یان بارزانی له وهی قهلس ببوو که چریکهکان له جوتیارهکان ده پرسن: "ئایاتو، کوردی؟ یان کومونیهست؟"

جاله بهر ئهوه بوو، که پروناک بیرهکان زۆر له بارزانی خاترجهم نه بوون، له ئاکام دا پاش ماوهیهک مهلامستهفا لهگهل ههمزه عهبدوول لاهاتو، چوپی خوئی بری وه دهنگی لی گۆری.

دهگونجی بلین که بارزانی له پیش کهوتنی کاری کومونیهستهکان، سهری سوو ما بوو، وه له وهی دهترسا که پارتهی دیموکراتی کوردستان که زۆر له پارتهی سۆسیالیستی عراق نزیک بۆتهوه ئهوی وه لاینین. چوونکه له شاری سولهیمانی، کهرکوک، ههولیر به جوانی ئورگانهکانی پارتهی سۆسیالیست نهختیک به ئاشکرائی ده بزوتنهوه، وه کاریوباری خوئی له سهریبوو، شوینیکی دروسته وه دهبرده پیشی^{۱۲} عینجا نووسه رهکانی کورد لیره دا بی دهنگ ببوون، وه له کاتیکی ناسک دا، گویی خویان ههله خست ببوو، ۱۸

چووارهمین کونگره ی پارتهی یهکیتی کوردستان (پ دیو. ک) وه پارتهی دیموکراتی کوردستان پ. د. ک که سه ره نهجام ئهونیوهی له سهر داندرا، لهگهل

پیاوه نێزانیان هه موویان بهراوته دبیری بارزانی تاقمێکیان ههڵ بژاردو، هه مزه عهبدوول لایان لابرد.

ئهو که سانه: ئهیراهیم شهحمهه بهنیوی سی کریتیژی گشتی پارتی دیموکراتی کوردستان، جهلال تالهانی ئەندامی رāmیاری پارتی، که ئەندامی جیاوازی رادیکال بوو، عومهر مستهفا، نوری شایس، وه عهلی عهبدوول لا، که له لایهن بارزانی وه قامکی له سهر دانداربوو ههڵ بژاردران، هیندی لهو ئەندامانه که لایهن گری بالی چهپی پارتی دیموکراتی کوردستان بوون، یهکیگ لهوانه دوکتور مهحمود عوسمان بوو که لهسالی ۱۹۶۲ بووبه ئەندامی پارتی دیموکرات که له لایهن گرهکانی نزیکي بارزانی بوو.

۱۱ - قاسم هات و چۆنی خۆیی له گهڵ بارزانی دهبرێ

له ۶ی ژانویهی ۱۹۶۰ ژێنیرال قاسم، سه ره نه چام له گهڵ سی قودره تان پرو به روو ببوو که ئه و سی قودره ته له ده م، ده زگای ده وله تی دا هه ستیان هه بوو. پارتی نه ته وایه تی دیموکراسی، پارتی دیموکراتی کوردستان، وه پارتی کومونیست که له گهڵ پارتی ئه سلی کومونیستی عراقی له پاش پرو دا وه که ی شاری که رکوک (۱۴ی ژویهی سالی ۱۹۵۹) نیوانی نه بوو. پارتی دیموکراتی کوردستان له و کاته دا که هیزیکي گه وره بوو، ده ستی به وه ده رخسنتی روژنامه یه که به نیوی کوردستان کرد ۱۲۰

به لام بهینی قاسم و، کورد، ده هات به ته وای تاریکی، هه رو هه کو میژوو نووسانی کورد نوو سیویانه عسمهت شهریف وانطی، وه ژێنیرال قاسم له دانشتنیکي دوستانه دا که له هه وه لی ژانویهی ۱۹۶۰ دا کو ببوونه وه، قاسم دا وای کرد که هه یچ شتیگ باس نه کری، ئینجا کورده کان، "مه سه له ی مافی نه ته وایه تی کورد له چو واره چی وه ی عراق دا هینا بوویانه پیشی^{۲۱} برایم شهحمهه وه کمه ته ی نا وه ندی پارتی دیموکراتی کوردستان، سه لماندیان که ئه و مه سه له یه له کو تگری ۵ی پارتی دیموکرات که له ۵ی یان ۱۰ی مه ی ۱۹۶۰ پیکدی باس بکری. له به ندی ۶ به رنامه ی کو نگره دا له ئاکام دا نوو سرابوو، که پارت پیتوسییه پشتیوانی لی بکری، وه به رایه تی کوردو، عه رب پتر په ره ی پی بدری، وه مه سه له ی نه ته وایه تی

کورد له چوارچیوهی عراق دا دهی له یاسای مجلسی عراق چاوه رووانی بکری بهلام له سهر شه و شهرا زور مه سه له ی دیکه له بهر چا و نه گیرابوو، نیوانی پارتی دیموکرات له گهل بارزانی به باشی زوون نه بیووه، وه ههروه ها نه ده زاندره که قاسم له گهل کوردان چلوڤ دهیهوی بیزویته وه، وه جگه له وانه کو مونیسته کان نیوانیان ورده - ورده دههات له گهل قاسم ببردی. له مارس ۱۹۶۰ دا قاسم لایه نگری خوی له پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران که پاش شوژی ۱۹۵۸ هات بوونه ولاتی عراق مه بهست به وهی که تاوان بارکراون که له گهل کومونیسته کانن بری. یه کیگ له شه ندامانی پارتی به بارزانی گوت که قاسم گالتهت پی دهکات پاش شه وهی که کو مونیسته کانی سهر کوت کرد، وه بلاوی کردن، ئینجا نو بهی کورده کانیش دی.

بهلام بارزانی نه ته نیا به قاسمی رانه گه یاند، وه له وکاره شدا نیونجی تی نه کرد، ته نانهت شه ندامانی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیرانیسی له عراق وه ده رنان.

له کو تگری ۵ی مانگی مهی ۱۹۶۰ دا، پاش شه وهی که بارزانی له گهل کومونیسته کان نیوان ناخو شی لی وه ده رکوت، سهر شه نجام حیزبی دیموکراتی کوردستان ش بو و به پارتی (شوژش). له بهیان نامه یه کدا که ده ری بری بوو گوت بووی که: "ته وای خه لکی کورد، چ کریکار، جوتیار، پاله، سه نهت کار، گه نجانی زووناک بیر شوژی کورد" ده توانن له ده وری یه کتر کو بنه وه. به شوینی شه ودا، له راو ته دبیریکی دا که گیرا، هه موویان گوتیان که پیو یسته زیو، شوینی (دکترین)ی مارکسیسم - لی نین نیسم له بهر چا و بگرن، ئینجا دانیان به سهر دانا و گوتیان شه و مه بهسته له ئاکام دا خه باتی رامیاری چینیا یه تی وه مه سه له ی ئانالیزی لی کو لینه وهی خه لکایه تی تی دا ده بیندری.

له ۳ی مانگی نووامبری ۱۹۶۰ بارزانی، به بونه ی سالی تیوه رسوورانی شوژش شوره وی چو شاری مسکو، که به شداری له وجیژنه دابکات. له وی له لایه ن خرو شچو فه وه، ریزیکی تاییه تی لی گیرا تانیوه ی مانگی ژانویه ی ۱۹۶۱ نه گه راوه به غدایه. ئینجانه زاندره که چا وپی که وتنه که ی له گهل پیاوه کانی شوره وی چ سودو، قازانجیکی له بهر دابوو، وه به کو ی گه یشت.

له ئاکام دا ههر مه بهست به وه بوو که قاسم له و گفته و گو یه در دۆنگ بوو،

وه به شوێنی ئەوه دا هیندە ی پێی نه چوو که نیوان و، هات و، چویی قاسم له گهل بارزانی برا.

۱۲- مەبەستی برینی هات و، چۆ له گهل قاسم

له پاش ئەوهی که زوریان کەندو، کۆسپ بو کومونیستەکان، وه کوردهکان له عەراق دا هینا پێشی، وه پاش سالیکی که له شورش ی ژوئیه ی (۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ - ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۹) زاده برد قاسم که له به قودزەت گەشتنی کومونیستەکان مەترسی زور بوو، ئینجا رووی له بالی راستی پارتی ناسیونال دیموکراتی ـــ کرد، وه به تایهتی بۆ لای ناسیونالیستی عەرب چوو. به وجوهره چلۆنایهتی وازی قاسم له باری مەسەله ی کوردهکان دا زۆرنامه علوم بوو.

له یاسای مەجلیسی عەراق داله ماده ی ۲ و ۳ یاساکە دا، مەسەله ی کورد به باشی ژوون نه بوو. برایم ئەحمەد، له رۆژی ۹ ی نوامبری ۱۹۶۰ که ببوو به سێ کریتییری پارتی دیموکراتی کوردستان له سەرنای رۆژنامه ی خەبات ی کوردستان دا له ۱۹ ی ئۆکتۆبری ۱۹۶۰ به چاکی ئاشکرای کرد. چەندمانگێگ به شوێنی ئەوه دا، شەری قەله می له لایهن حکومهتی شۆرشی عەراق له رۆژنامه ی "الشۆره، دا دهستی پیکرا، وه له نوشتاریک دا له ژێر عینوانی: (شۆرشی عەرب وه مەسەله ی نه تهوه که مان) راگه یان درا، که سه ره نه جانی (کوردی عەراقی) له چووارچیوه ی ناسیونالیستی عەرب داله به رچاوه، وه پێویسته "نه تهوه که مه کان واته "ئه قەل لیت" بۆلای ناسیونالیستی عەرب بکێشێن " ۲۳۰

رەزیمی عەراق کوردهکان ی له کاتی چیتوی و ناله باری دا، دانا بوو، له مانگی مارس ی ۱۹۶۱ برایم ئەحمەد گوناخ بارکرا که پیاویکی له فیئودا له دهر به که کوردهکان ی به نیوی سەدیق نیران عوسمانی، له فیورییه ی سالی ۱۹۶۰ داله شاری شه قلاوی له کاتی که به ره نگاری پێش مه رگه یه کی بارزانی بووه، کوشتوه.

ههروه ها ئەندامیک، به نیوی عومه ر مسته فا ده گیرێ وه له ولات بوجنوب دور ده خریته وه.

هاوکات له گهل ئەو تاوان بارکردنه، قاسم ده ستورده دا، که رۆژنامه

کوردەکان، وەک کوردستان، دەنگی کورد، هەتاو، لە چاپ نەدرێن. وەرۆژنامە ی خەبات ئۆرگانی رەسمی ئیداری (پدک) لە نووسین بۆ یستێندری (ئاخری مارس ۱۹۶۱).

بەرانبەری مارس ۱۹۶۱، ژێنیرال بارزانی، کە ئەو کارساتانە ی چاوپێ کەوت، ئێرە چاکی لێی هالی بوو، وە مەسلەحتی نەزانی لە بەغدا یە بێ نیتەوه، وە بۆ ناوچە ی بارزان، گەراوه.

پاش شەش مانگ شەر دەستی پیکرا، وە هاتو، چۆی لە مەینی بارزانی و، قاسم بە تەواوی بۆ. وازی ناوچە رۆژبەرۆژ خرابتر دەبوو، لە مانگی ئاو ریلی ۱۹۶۱، کە مێتە ی ناوەندی پدک لە بەغدا یە کۆبوونە وە یەکی پیک هینا، لەو کۆبوونە وە یەدا، دەبوو، تەسمیم بگرن کە ئایا لە شۆرش لایە نگری بکەن یان دژی شۆرش دەست بە کار بن و، بۆ بەرگری ئامادە بن. قاسم لە واکتەدا بە تاییەتی دژی بارزانی، وە لە مەجموع دا دژی کوردستان ووتاری بۆ کردە و، هە لێ تێ بردە سەر کوردان.^{۲۲} جەلال تالەبانی لایە نگری ئە وە بوو کە دە بێ شەری پارتیزانی دەست پێ بکری

لە هاوینی ۱۹۶۱ لە مانگی ژوئن وە ژوئیه دا پارتی دیموکراتی کوردستان دوو بۆ وارانامە ی بە حکومەتی عراق دا، بەلام قاسم وە پشت گوێی خۆی دا، وە مەسلە ی کوردستان ی لە بەر چا و نە بوو. تەنیا لە بیرو رای مەسلە ی نە تەوا یەتی ناسیونالیستی توندی) عەرە بوو کە پێی گرت بۆ، جامە سەلە ی کوو یەتی هینا گۆری. هەر وە ها لە کاتی کدا کە کوردەکان دە یانە و یست تی وە رسوو رانی سوو مین سالی شورش ی ژو ییە ۱۹۵۸، جێژن بگرن، حکومەت نە ی هیشت، وە لە مەلە بندی بارزان پێش مەرگەکانی بارزانی لە گەل پیاو هە کدارەکانی مەحمود ئاغاز یاری بە رەنگاری یە کتر بوون.

۱۳ - بیلان - تەرازانامە

سێ سال سۆلحو، ئاشتی لە مێژووی کورد دازۆر بە نرخی و بایخ بوو، بەلام قسە کردن لە سەریاسای عراق کە مافی نە تەوا یەتی کوردانی تی دا گونجا بوو، لە کردە وەدا بە جێ نە هاتو، کە لکی لێ وە رنە گیرا. لە ماو ه ی ئەو سێ سالەدا

کوردەکانی عەراق لە ئازادی دادەژیان، ووتارو، نوشتاریان ئازادبوو، هەرچەند قاسم پیاویکی مله‌ور بوو، بەلام لەسەر ئەوێشدا کوردەکان هەول و تەقەل لایان هەردەدا. بەتایبەتی رۆژنامەکان نەخشیکی گەورەیان دەگێرا.

هێندێ لەپیاوێ سەرۆکە بە نرخە کوردەکانی ئێرانیش، لەکاروباری شۆرشدا لەشاری بەغدا هاوبەشیکی گرنگیان دەکرد. راپەرینی باشی پارتی دیموکراتی کوردستان تەواوی بەشیکی زور لەهەوادارەکانو، لایەن گره‌کانی خۆی لەسەرپێ راکرێ، وەسازمانیکی جوان بەشیوەیه‌کی دروست پیکبێتی.

لەسەله‌کانی (۱۹۳۴ - ۱۹۳۱) نەخشی بارزانی بەنیوی سەرۆک زور گرنگ بوو، هەوێلێن دوور کەوتنەوێ بارزانی لەعەراق لەسالی (۱۹۴۳ - ۱۹۳۴) کەسەله‌کانی پزپیتو، تاقی کردنەوێ بارزانی بوو، وەدی‌هات، هەروەها دوو هەمین دوور کەوتنەوێ بارزانی بوو، ولاتی شۆرەوی (۱۹۴۷ - ۱۹۵۸) بووبەهۆی ئەوێ کە بەرزتر بێ.

وەسەر ئەنجام بارزانی بەنیوی پیش‌مەرگە، سەرۆک‌هیز، سەرۆکی‌نیزامی، وە هەروەها بە نیوی مۆفیک لەکاری کوردایەتی دانەخشی دەگێرا.

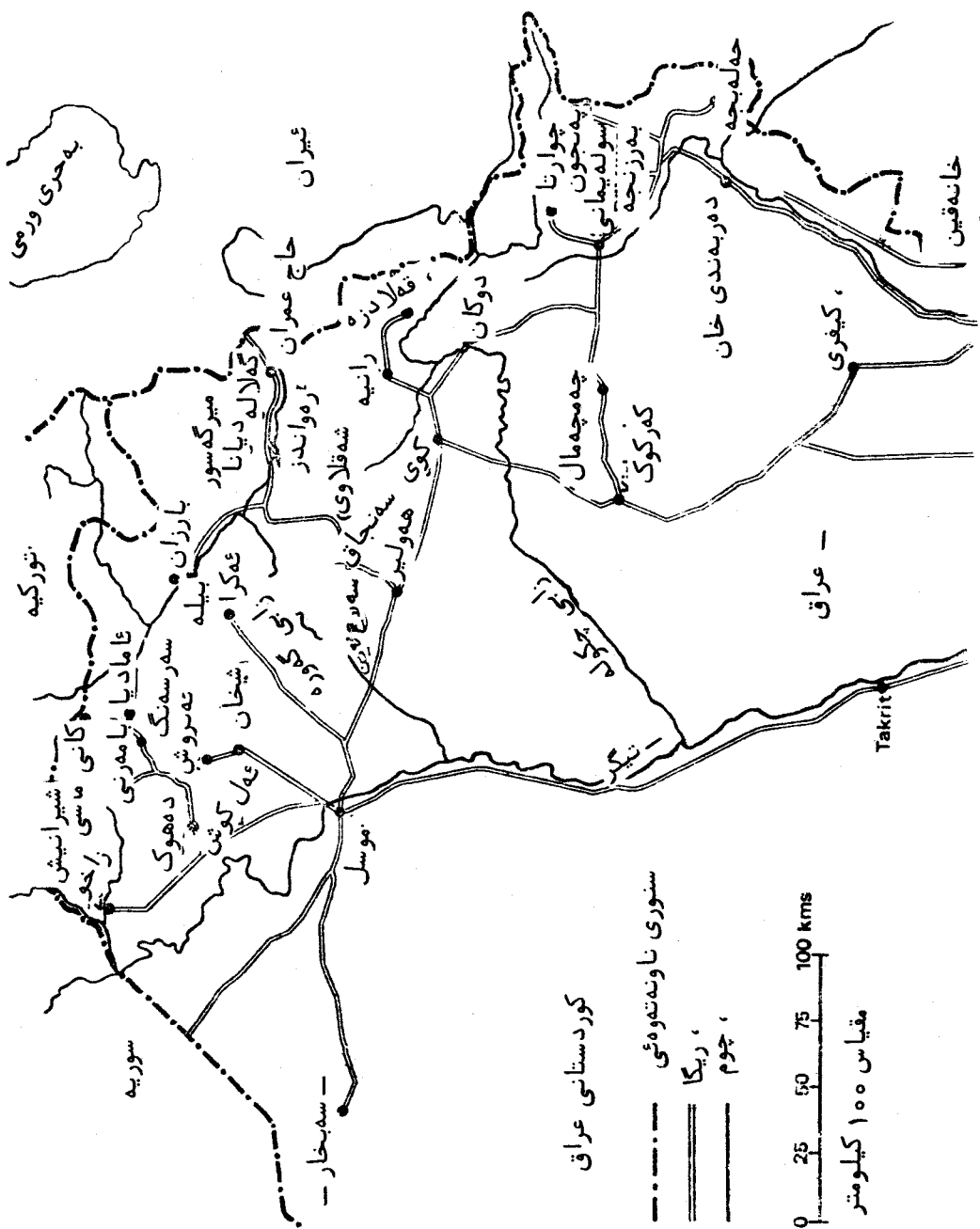
بەوجورە بارزانی بەسەر‌هاتو، چلۆنایەتی کوردی عەراقی بەدەست دەگرێ وەلەگەل پارتی دیموکراتی کوردستان بەنیوی سەرۆک هاوکاری‌دەکات. بارزانی دەیه‌ویست کە سەرۆکایەتی تەواوی کوردەکان بەدەست بگرێ، وەتەنانت قاسم‌و شۆرەوی‌ش ئەوێ بەسەلمێن، بە لیدی‌ری کوردەکانی بناسن، بەلام لەو کارەدا ناکام ما. ئینجا ئەو هەوێلێن ناکامی و شکانی بارزانی نەبوو، بەلکو شکانی دیکەشی بەدووانی دا هەبوو. عەیب و عاری گەورە‌ی ژینیرال بارزانی ئەو هەبوو کە قەت لە دڵ‌وێ لەگەل حیزب هاوکاری نەبوو و تەنیا "ئالەتی" دەستی دادەنا تەنانت دەیه‌ویست بەتەنیا، تەواوی هیزو تەوانانی و قودرەتی لەچنگ دابی، وە کارەکان بوخوی هەلسوورزێتی.

وادیار بوو قەت نەخشو، رێبازی دیموکراسیو، رامیاری نازانی وەبۆی ناچی.

بەراستی پێویستە بێن کە بارزانی بە درێژایی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان وە سەله‌کانی شۆرشدا واتە ئەو چەند سالانە‌ی کە حیزب هەستی هەبوو، قەت بە چاکی هاوبەشی نەکردبوو، بۆ ئەوێ کە بێن کاریکی

کردوه، جارجاریهکیکی له ئەندامی سەرۆکی حیزب لادەبرد، وه مروتیکی دیکه
له جی دادەنا...

سەرئەنجام لهو کردهوهیه کهس رهزامهندی، نه بوو، به کورتی بڵین که نیوانی
بهینی پارتی و سەرۆک قهت خوش نه بوو. سەرئەنجام ئەو کارو، کرده وانه بوو،
بههوی ئەوه که سهرهتای چیوتی و، ناله باری و، ئالۆزی و، بوحران له سال ی ۱۹۶۴
دا پهیدا بوو، وه له ئاخردا به شان و ناکامی باززانی له سال ی ۱۹۷۵ دا گهشت.

فە سلى ۶

شەرى قاسم :

بەراستى گەلەكانى عەراق ھومىدىكى زۆريان بە شوڭشى^{۱۲} مانكى ژوبىيە سالى ۱۹۵۸ بوو، بەلام دەھات شورشەكەلەپىگای خوۋى لابات، ۋە مافى گەلەكانى عەراق بەتايىبەتى مافى كوردەكان لەژىرىي دابندرى. سى سالى ئازگار بەشوينى ئاگادارى ياساى كاتى مەجلىسى عەراق، كەلەژىرسايەى كوۋمارى عەراق داپىكەھات بوو، دەولەتى عەراق ياساكەى لەمەرچاۋنەگرت، ۋە، وردە - وردە دەھات كە شەرى حكومت لەگەل خەلكى كورد ھەل بايسىتەۋە.

لەئاكام دا لەسالى ۱۹۶۱ زاینى شەر دەستى پىكرا، ۋە وا ئاشكرا بوو كە بەو زووانە ناكوزىتەۋە، ۋە حكومت بەتەۋاۋى ھىزو، تووانائى خوۋىسەۋە تى دەكوشى كە كارى كوردەكان تەۋاۋىكەت، ۋە شوڭشەكەيان سەركوت كات. ئىنجا كاتىك شەر زۆر بەتىن دەبوو، ۋە كاتىكى تر ھىمنىو، ئەھۋەنى لەناۋچەكە دا بەرقەرار دەبوو. كاتىك كە حكومت شىۋەى راميارى لەپاش دەبوو، كوردەكانى دەلاۋاندەۋە، سەرئەنجام بە درىژائى ۱۴ سال كە چوۋاررژىم گۆرا، ۋە بەھوجىگايە دەگەشت كە ۋازى كوردەكان لەگەل دەولەت باش بىت، لەنەكاو، حكومت سەرەۋىزىر دەبوو، ھەلمەتى دەبردە سەرخەلك، زورى لى دەكوشتن، ھاتو، چوۋى، وتو، ۋىژ دەبرا، ئىشروكار لەگريژنە دەچوو، دوزمنايەتىو، بەرنەنگارى لەمابەينى كوردەكانو، حكومت تازە دەبوو.

دەگونجى تەنیا پىك ھاتنىك كە ۱۵ مارسى ۱۹۷۵ دا، لەبەينى حكومتو، كوردەكان ۋەدى ھات، ھەرچەند، رىشەو، بنەرەتى سستو، بى دەوام

بوو، بهلام، هات وچۆی دهکرا، وهنیۆان ناخوشی که متر ده بوو.
تا کو ۵ سال پاش واته له سالی ۱۹۷۵ بارزانی که سه روکی ئەو شوڤر شه بوو،
بو لایه کی دیکه کیشراره سه رنه نجام راپه رینو، شوڤر شه کی تیک شکا.

۱ - ده ست پیکردنی دووژمنایه تی

دووژمنایه تی له کاتیکی زۆر گرنگ و باریک داده ست پیکرا. ئینجا له پاش
ئه وهی که ژینی رال بارزانی بو بارزان گه راره، له مانگی مارس ۱۹۶۱ دا له بهینی
دانشتوانی ناوچهی بارزانو، عیلى زیباری شه ر وه دی هات. حکومت به پولو
پارهو، هیزى چه کداری خو ى، یارمه تی زیباریکانی ده دا.
له ۱۵ مانگی ژوویه دا بارزانی بو تیک شکانی تاقمی زیباری هه لمه تیکی
برده سه ریان: به رنکاریو، شه رتا ۱۹ ی ژویه ۱۹۶۱ به رده وام بوو، سه رنه نجام
سه رو که کانی زیباری بو تورکیه په نایان بردو، شه ره که دووائى هات. ئینجا له کارو
کرده وه دا حیزبی دیموکراتی کوردستان خو ى باش نشان دا، وه ههروه ها
مه له بندى کوردستان، به بی ئه وهی که چاوه رووانی ده ستوری حیزب بی یه ک
پارچه هه لستا سه ری، وه دژى حکومت له مانگی سی پتامبری ۱۹۶۱ دا ده ست
به کار بوو. وه خو ى بو هه لمه ت و هیزش ئاماده کرد. له وهینه دا، که س نه ی ده زانی
که نه خشی بارزانی چیه!

خه لک له یه کترین ده پرسى که، آیا له وده مو، ده سته دا پیویسته نه که
مه لامسته فا ئاکارو په وشتی خو ى بنوینی؟ به لام ئه وپرسیارانه هه روا بی وه لام
مانه وه، وه تا کو عشتاش نه زاندراره که بو چی مه لامسته فا له وکاره دا بی مه یلی
له خو ى نشان دا، ئایا به هوی ئه وه بوو که ده یه ویست هه ربو خو ى خاوه ن جی و،
مه قام بی، وه دیکتاتور بمی نیته وه، به راستی هه روواش بوو، وه شورشه که به
را به رایه تی مه لامسته فا له پرگای خو ى لای دا.

له ۶ ی مانگی سی پتامبری ۱۹۶۱، پارتی دیموکراتی کوردستان، به بو ئه ی
بیره وه ری شوڤر شاری سوله یمانی که له ۶ سی پتامبری ۱۹۳۵ دا رووی دا بوو،
مان گرتنیکی رازنده وه. به شوینی ئه ووازه حکومت پاش سی روژ هیزشیکى بو سه ر
عه شیرته کانی کوردبرد. مه لامسته فاش له به رانه ر ئه وه هیزشه داخو ى را گرت

وه دژی هێرشێکی له ۱۶ دا، کرد. له ئاکام داژی نیرال قاسم له ۲۴ مانگی سێ پتامبری ۱۹۶۱ دابه ههوال ده رهگانی حکومهت رادهگهینی که شۆرشی کوردهکان سه رکوت کرا، وه حیزبی دیموکراتی کوردستانش پیویسته له نیوان دانه مینی ۲

۲- کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان

له پاش ئه وهی که حه ره که تی پارتی دیموکرات له عراق دا پێشی لێ گیرا، حیزب ماوهی چهند مانگ بێ دهنگ و بێ ههست ده بی، به لام سه روکی پارت برایم ئه حممه، له شاری به غدا یه له گه ل قاسم، هات و، چۆی و، ووت و، وێژی خوێی درێژه پێ ده دات. له گفت و گو یه کی که برایم ئه حممه له گه ل ئێرێک پو لو، هه وال ده ری روژنامه ی لوموند^۲ به ریۆه ی بر دبو و، ده نگ ی خوێی ده رب ری بو و، وه گو ت بو ووی که، هێزی حکومه تی عراق، به هه مو و هێژ و، تو وانا ئی خو یه وه هێرش بر دۆته سه ر ناوچه ی کوردستان، وه له و ی دا جو تیار و، فله و، ره خبه ره کان قه تل ی عام ده کات، وه ده یه و ی شه ر پکی دو ورو، درێژ به سه رخه لکی زه حممه کیشی کورد، داسه سپینی، ته نان ته حیزبی دیموکرات ده توانی زو ر باش له ژیر عوده ی ئه و کاره نا له باره ی که حکومه ت له و گه له چه و سا ویه ده کات بپته ده ری و، سه ربه زبیت. ئینجا به هو ی ئه و به سه ته یه له مانگی سێ پتامبه وه، کار و کرده و ی ناوچه ی شه ره که به ئه ستۆ ده گری. به لام له سه ر ئه وه شه را، حیزب تا هه وه لی مانگی مارس ی ۱۹۶۲ له شه ر دا زو ر به گرنگی به شداری نا کا، که وایه، سه بار ته به وه بو وه به لکو داخو وا به توانی له رێگای گفت و گـ_____و وه، مافی ژیا نی نه ته وایه تی کورد وه ده ست بپنی وه به پیا و کوژی و نا له باری له ناوچه که دا کو تا بی پنی

به لام بارزانی هه ره به خو ژ هه ل به زندان و، هه ره شه و، گو په شه کاره که ی نا چه ز تر ده کات وه حازر نا بی که هه نگا ویک به قازانجی کورده کان بو پپشه وه هه لی نی، به لکو هه ره به قسه ی خو یی ده کا و، په رس به کس نا کات.

له بوه ی نه ش دا پارتی کومونیستی عراق (پ . ک . ع) به ته وای هێزه . وه دژی فهد په رستی حکومه تی قاسم ده ست به کار ببو و. پنی وابو و که کورده کان، حکومه تی عراق ده زو و خپن، جابه و جو ره را و ته دبیری هینا سه ر ئه وه له لویسته ی

که "جسبهی خەلق" پێکبێت و لە ناوچە کوردستان واته شمالی عراق دابە دووژمنایەتی و، بەر بەرەکانی خۆی درێژە پێ بدات. ۴

وادیار بوو که حیزبی کومونیستی عراق لە مانگی مارس ۱۹۶۲ وە، راو، تەدبیری بە قازانجی کوردەکان گۆڕی وە، وە دروشمی "مافی زەوازی نەتەواپەتی" خەلکی کوردی، لە بەرچا و وگرتوو، وە عیدی نایەوی لە ئیدارە کردنی ولات دا لەگەڵ سەرۆکەکانی حکومەت بە شدارێ بکات وە داوای مافی خۆشی، شان بە شان لەگەڵ مافی زەوازی نەتەواپەتی کوردەکان بە چاکی بەرێوە دەبات. ۵

۳- هەوێلین شکانی کوردەکان

ئینجا لە دەست پێ کردنی شەرە کەدا، هەردوو ک لا یەکەکی تاوان بار دەکرد. بەلام هەرچیک بێ، ئەو شەرە بو کوردان زور گران تەواو بوو. هیزی عراق لە خواروی با کوریۆ پەلاماریکی بۆ سەر ناوچە کوردستان برد، وە لە دەورووبەری شاری سولەیمانی کوردەکان سەروکوت کران، وە تیک شکان! بەلام لە ناوچە شاری هەولێر، زیاتر لە چەند سەد پێش مەرگە بە سەرۆکایەتی عەبدووللا سەمعیل لە بەرامبەر هێرشێ هیزی عراق دا، ماوەی سێ مانگان بەرەنگاری کردو، لەمپەری راگرت. هەرچیک بێ لە بەر ئەوە بوو کە زۆر بەی هیزی عراقی هات بوو، ناوچە کوردەکان، وە پیاوێ کانی کورد، چەکیان نەبوو، وە سەرۆکی باشیان نەبوو کە را بەریان بکات، جابوو بە مەبەستی ئەوە کە نەتوانن زۆر بە باشی لە بەرامبەر هوروزمی هیزی عراقی دا خۆیان را بگرن، بەتایبەتی فرۆکەکانی عراق، بەبۆمبێ ویرانگەرانی هێرشێ دەکرد

ژی نیرال بارزانی پتر لە ۶۶۰ پێش مەرگە چە کرداری نەبوو، ئەو پێش مەرگە نەتەنیا ئەسەلە حەیان تەفەنگ بوو، جاحەق وایە کە بگوترێ دەستی بە کاریکی زۆر نەترسانەو، پیاوانەدا. ناوچە بارزانی، بەنیوی ناوچە یەکی "بێ لایەن" بوشیخ ئەحمەدی برای بە جێ هیشت، وە بە خۆی و، بە پێش مەرگە کانیۆ، بۆەولاتی بادینان رێی داگرتو، چۆ زاخوێ، کە ئەو جیگایە لە خووارووی، روژئاوای ناوچە بادینانە، وە زستانی سالی ۱۹۶۱ - ۱۹۶۲ ی لە پەناو، پەسیوان دا را بوارد، کە لە هێرشێ دووژمن بە دوور بێ

له دی سامبری ۱۹۶۱ دا برام ئەحمەد سەرۆکی پارتهی دیموکرات پاش ئەوهی که به چاکی بۆی زوون بپۆوه که، ئیدی ووتو، ویژ له گهل حکومهتی قاسم کهلکی لیبی وهرناگیرئ، له شاری بهغدايه، وه ده رکهوتو، هاتهوه ناوچهی سوله پیمانی، لهوئ دا کانگای حیزبی دامهزراندهوه، تابه هاری سالی ۱۹۶۲، زۆر بهخوفو، ترسهوه لهوئ ماوه، وه سازمانی پارتهی ههل ده سووراندو، ئیداره ی ده کرد.

۴- پارتهی دیموکراتی کوردستان و، سازمانی به رگری

۸. رۆژنامه ی خهبات ئۆرگانی حیزب، رای گه یاند که پیویسته لهو کاته عاسته مه دا، سازمانیکی به رگری ده ست به کاربکات، وه زیاتر مه به ستی کوشتنی پیاوه خراپه کانو، خائنه کان وه تیژرپۆری ئەوان بیت، هیندی جیگاش بسووتینی، ئەو سازمانه ده بی له ژیر چاوه دیری حیزبی دیموکرات بیزوێتهوه. دروست کردنو به رپۆه بردنی ئەو سازمانه پترمه به ست به وه بوو که سازمانیکی به رگری شه رکه ربه هه ست بی، که کورده کانی ناوگوندو، شاره کان به چاکی ریک و پیک بکرین وه نيزامیکی تايه تی هه بی. سه رئه نجام ئەو سازمانه له ده ستی ۱۰ که سی پی شه مرگه وه په لی ۵۰ که سی وه لکی ۳۵۰ که سی پێش مه رگی چه کدار دروست بوو، که ۷۵% واته له سه دا ۷۵ مۆقی ئەندامی حیزب له شکری شورش گیری کورد" بو. ئەو پێش مه رگانه له سه ر ژبو شوینیکی باش، نزم، ته رتیب درابوون، ئاکارو کرده و هیا ن زۆر باش بوو، له گهل خه لکی به چاکی ده بزوتنه وه، وه رزشیا ن پی ده کردن، له شه و به نده نیکی ساغیا ن هه بوو، هه رپیش مه رگی سه له ته ۷۵ فلس له مانگی دا ۱۲ فرانک) پوولیا ن ده دا یه، پێش مه رگی خاوه ن خیزا ن له مانگی دا ۳ دینار (۴۵ فرانک) ی وه رده گرت. ۱۵۱. جابه وچه شنه هیژیکی گه وه ی باشو ئازا له کوردستان پیکهات، که ئەوه یزه له ۷۰۰۰ مۆقی پێش مه رگی شه رکه ر دروست ببووه تا سالی ۱۹۶۲ ئەوه یزه نزم و ته رتیبو، ئارایش درا، ئاماده ی هه موو کاریک بوو. هاوکات له گهل پیکهاتنی ئەو هیزه، سازمانی پ. د. ک. له سه رتا سه ری کوردستان عراق دا به چه شنیک ی پامیا ری باش ده بزوتنه وه. ۱۵. کمیته ته واوی مه لبه ندی کوردستان ئیداره ده کرد ئەو ۱۵ کمیته یه له شاخه کانی

نیزامی، رامیاری، زانیاری، به‌پوه بردنی کاری ئیداری، به‌ئستو گرتنی کاروباری لوژیستیکی وه... ئیش و کرده‌وهی دیکه‌بوو که ده‌توانین بلین کوردستان به‌وانه له‌سه‌ریی خوی ر‌اوه‌ستا بوو، واته ناوچهی کوردستان به‌چه‌شنی حکومه‌تی به و دو حیزبه ئیداره ده‌کرا

۵- نیوان وهاتو، چۆی حیزبی دیموکرات و بارزانی

ئه‌وسازمانه به‌هیزو، تووانایه که به‌راستی به‌جوړیکی چاک‌وباش پیک‌هات بوو، وه‌زوړ له‌رووی‌نزم و ته‌رتیبکی تاییه‌تیوه ده‌زووته‌وه، وه به‌خسوس له‌جنوبی کوردستان دا ده‌لاتی‌زوړ بوو، وه‌برایم ئه‌حمده‌له جوار تا جه‌لال تاله‌بانه‌نی له‌چه‌می ره‌زان عومه‌رمسته‌فاله‌بیتوات‌دانا وه‌ندیان (به‌ئه‌ستوگرت بوو، ده‌هات که له‌شمال و مه‌رکه زدا په‌ره‌پیی‌بدن، به‌داخه‌وه چپۆتی و ناله‌باریان بۆ حیزب هینا‌پیشی، وه‌له‌رو، لاوازیان کرد. پوژیک هه‌وال به‌ریکی ده‌ره‌وه له‌سی‌پتامبری ۱۹۶۲ دا له‌گه‌ل مه‌لامسته‌فای بارزانی، ووتو، ویژیکی به‌پوه بردو، لی‌پرسی: ئایا نه‌خشو، کرده‌وهی حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌هه‌لستانو، بزووتنه‌وه که‌ی کورد دا تاچ‌را ده‌یه‌که؟ بارزانی به‌ده‌نگیکی بلند ولامی داوه وه‌گوتی هه‌موو، که لی‌ره‌حازرن گوی‌تان‌لی‌بی: تائه‌و کاته‌ی که من ئاگادارم و، ده‌زانم، حیزب هه‌ستی‌نیه، به‌لکو ته‌نیا نه‌ته‌وه‌ی کورده که‌را په‌ریه‌مو، بۆ مافی ره‌وای خوی تی‌ده‌کوشی و، هه‌ول ده‌داو، خه‌بات ده‌کات. ۱۲

له‌ئاکاما به‌جوړه نیوان ناخوشی له‌به‌ینی مه‌لامسته‌فا، و حیزب په‌یدا بوو، ۱۳ هاتو، چۆیان نه‌ماو، ئالۆزی و ناکوکی پتر له‌به‌ینی کورده‌کان دا وه‌دی‌هات. ۱۴

۶- رووناک بیره‌کانی حیزبی دیموکرات

به‌وبیرو باوه‌ره له‌راسته‌قینه‌دا ده‌گوتری که بارزانی له‌کاروباری پارتي دیموکراتی کوردستان به‌تایبه‌ت له‌کارو، کرده‌وه‌ی‌گه‌نجو، لاوه‌کانی رووناک بیر رازی نه‌بوو. ئه‌وه‌ش مه‌به‌ست به‌وه‌بوو که ورده وزده ده‌هات که‌هیزو را به‌رایه‌تی

له مهلامستهفا بستیندری.

برایم شهحمه دیهکیگ لهو روشن بیرانه بو: له سالی ۱۹۱۳ ی زاینی دا لهشاری سولهیمانی له دایک بووه وه پاشان چوته نیو بزوتنه وهی کورده کان، قوتابی مه دره سهی حقوق بووه، زانستگهی حقوقی له سالی ۱۹۳۷ له به غدایه ته واده گات. له زانستگه له باره ی مه سه له ی کورد - عه رب ده کولیته وه، وه رساله ی خو ی لهو باره داده نووسی،^{۱۵} کوژی ماموستاکانی زانستگه لهو رساله یه بهرگری ده کا. گو قاری گه لاویژ له ژیرچا وه دی ری شه به چاپ ده گات. له سالی ۱۹۴۶ ده بیته سه روکی یه کیگ له شاخه ی پ. د. ک ی ئیران که قازی محه مه ده له سولهیمانی ی دانا بوو.

بارزانی له گه ل شهو لکه ی حیزب پرووی خو شی نیشان نه دا. به لام هه تا کو ماری کوردی مه باد تیک نه چوو بوو، مه لامسته فا ناچار بوو، له بهر چا ووان دا، له گه لیان بی. ته نانه ت له پاشان پالی وه حیزبی دیموکراتی عهراق دا، تا کوو چوولاتی شوره ی وه هات وچو ی بارزانی له گه ل حیزب برا.

ئیرایم شهحمه ده سه روکی گهنجه روشن بیره کان بوو، مروقیکی زانا، له کتیبی ژانی گه ل دا ئیرایم شهحمه ده له پێشدا به پیاویکی خاوه ن عیده ی زو مان تیک وه به شیوه ی شه ودا به نوو سه ریکی ژئالیست ناسان درا وه. کو ترا وه به راستی ئیراهیم شهحمه دا نوینه ریکی پیشره ی ژئالیزمه

ده سه لاتی به سه ره ده بیاتی زمانی کوردی، عه ره بی، ئینگلیسی، فارسی، هه بوو،^{۱۶} چه ند مانگیگ پاش که له کاتیک دا له بهر چا ووان نه ماو، له غاریک دا خوی شارد بووه. روزنامه نوو سه کان چوونه لای وه پرس و جو یان لی کرد له غاره که داچاویان به کتیب خانه یه کی کهوت که کتیبی، راسیل، داستایوفسکی، مارکس لنین، لوئی پاسترناک، په رتوکی سالیسبوری، وه ژان پول سارتری تیدا یه. به راستی شهو هه موو کتیبانه لهو غاره دوور ده سه ته وه ده بین درا، جا ئیرایم شهحمه ده، ده پێژا که مو تالای بکاو، له وه ختی خو ی دا بیان خو یتنه وه. به لام به پێچه وانه ی شهو، که سیک نه بوو که قهت کتیبیک، به ده سه ت بارزانی وه ببینی، هه وال نوو سیک بریتانیانی به نیوی داود ئادام سو ن ده گیر پته وه که ته نیا که ره تیک بو که چاوم پی کهوت که بارزانی کتیبی ده خو یتنه وه، شهویش کتیبی عومه ری خه یام بوو! ^{۱۸}

له هه لوتیستی رامیارپوه ئیبرایم ئەحمەد بەباشی نه زاندراره، وه نه ناسراوه، که چوڻ پیاویک بووه. ئەوهی که ژوون ببۆوه، پارتی دیموکراتی کوردستان، پارتیکی مارکسیست – لنینیست بوو، زهقییه لای راستیکانی ئیبرایم ئەحمەد دهیان گوت که پیاویکی کریپتۆکۆمۆنیست^۱ له که ورده ورده بۆلای "دیموکراسی لیبرال" دهرووا! رخنهگیرهکانی چهپ پێیان دهگوت که پیاویکی ناسیونالیسته که زۆرتر به عارف نیژیکتره تابه قاسم. خالد بهکتاش دهگیری گشتی پارتی کۆمونیستی سووریه که له رهگهزه وه کورده، دهلی کاتیگ که پرایم ئەحمەد له سالای ۱۹۵۸ له شاری پراگ چاووم پێ کهوت، وه ووتو، وێژم له گهل کرد، له سه رهو، رهوشتی به عیقام دیت، پیم وایه به عسییه. ۲۰

جەلال تالهبانی له سالای ۱۹۳۳ له کۆی سهنجاق له دایک بووه، دانستگهی حقوقی به غدایهی تهواو کردهوه، دهگونجی بلین که نهسلێک له گهل بارزانی وه ههروهها له گهل برایم ئەحمەد، وه هه مزه عهبدووللا تهفاوه تی ته مه نیان ههیه، وه زاوای بووه. جەلال تالهبانی زۆر زوو خوپی به خهلک ناساند، وه به چه شنی "گهنجیکی ژیه رادیکال" له حیزب^۲ داناسرا. ئاکارو کرده وه که ی له بهر چاوی ژێنی رال بارزانی جوان دیتراوه، ته نانه ت بارزانی ئەوی وهک "کۆری" خوی ته مه شاده کرد!

ههواداری خهبات بوو وله ئەندامی که مایهتی کمیته ی حیزب دا ده بزوته وه عینجا جەلال تالهبانی "زابهرو، تیوری سین ی حیزب بوو" وه بو سه ر بلندی حیزبو، رازا وه که ی چاک تی ده کوشی

۷ – نیوان ناخوشی له بزوتنه وه ی کورد دا

له سالای ۱۹۶۲ – ۱۹۶۳ له نیو بزوتنه وه ی کورده کان دا ئازا وه بهک ساز ده بی، واته لایه ن گر هکانی بنه ره تی ده ست به چه ک ده بن، ئەوه شو ر شه، ئی مروقه رادیکاله کان ده بی.

ئیوار ئی تهنگی بانگی شهوان سه رو کهکانی کورد له ده وروو بهری ئاوریکی

(۱- له نهینی دا لایه ن گری یان بوو م. ر.

کههه‌لیان کرد بوو، کو‌بپوونهوه، وه‌سرودی نه‌ته‌وايه‌تی کوردی "ئه‌ی‌په‌قیب" یان به‌ده‌نگی‌کی به‌رزو، به‌لنده‌وه ده‌خو‌پنده‌وه... کهس نه‌لی کورد مردوه... کورد زیندوه، زیندوه، قه‌ت نانه‌وی ئالا‌که‌مان... وه‌هه‌روه‌ها چه‌ند‌سرودی‌کی دی‌که‌ی کوردی، "ئازادی‌خوا‌زین کوردین ئی‌مه" یان، خو‌پنده‌وه... به‌لی "ئا‌غاو، کو‌به‌گه‌کان خو‌ینی کری‌کاران و جوتیاران و، فه‌له‌کان ده‌مژن." شان‌به‌شانی ته‌واوی نه‌ته‌وه‌چه‌وسا‌وه‌کان و، زوولم‌لی‌کرا‌وه‌کان،^{۲۲} ئی‌مه خه‌بات ده‌که‌ین، وه‌دژی‌دووژمنی خو‌ین خو‌رمان که‌چنگ و، ددانی‌به‌سه‌ر هه‌ست و ژیا‌نی ئی‌مه دا‌گرتو‌وه‌یانی ئی‌ستسما‌ر گه‌ره‌کان که‌دووژمنی هه‌موو گه‌له‌چه‌وسا‌وه‌کا‌نه خه‌بات ده‌که‌ین.

ئه‌ندامه‌کانی "رادی‌کالی حیزبی دموکرات له‌به‌ر چا‌ووی بار‌زان‌سی وا ده‌بزو‌نه‌وه که هه‌چ بی‌انوی‌کی نه‌ده‌نه‌ده‌ستی به‌تایبه‌ت مه‌ترسیان له‌وه‌بوو که جووتیاره‌کان دژی حیزب هان‌بدرین وه‌سازمانی حیزب له‌رو، لا‌وا‌زب‌کن برا‌یم ئه‌حم‌مد له‌چا‌وپێ که وت‌نیک دا که‌له‌گه‌ل هه‌وا‌ل‌ده‌ری روژنامه‌ی "لوم‌وند" ی کر‌دا ته‌وه‌ی ئاشکرا کردو، ده‌ری‌پ‌ری که: ئی‌مه له‌هان‌وتین‌دانی جوتیاره‌کان مه‌ترسی‌مان‌زۆره، وه‌له‌تۆی نا‌شارمه‌وه، وه‌هه‌روه‌ها را‌ده‌گه‌ینی که ئی‌مه به‌جوتیاره‌کانمان قه‌ول و، قه‌رار‌یک‌ی زۆر رو‌ون‌مان نه‌دا‌وه، به‌لام پێ‌مان را‌گه‌یان‌دو‌ون که پێ‌ویسته مافی‌ره‌وا‌ی نه‌ته‌وايه‌تیمان به‌ده‌ست بی‌نین، وه‌ها‌وکات له‌گه‌له‌ واده‌پێ‌دانی ئه‌ومه‌سه‌له‌یه واته‌پێ‌گه‌یشتن به‌به‌هه‌شتی مه‌وعود، ئه‌ینجا هه‌لو، مه‌رجی باش هه‌ل ده‌که‌وی که هه‌نگاو‌یک‌ی گ‌رنگ‌بو‌ جوتیاران هه‌ل‌نین.

هه‌روه‌ک که‌ده‌زانی بو‌ جوتیارو، فه‌له‌کانی کورد، "مه‌سه‌له‌ی گ‌رنگ زه‌ویه" ئه‌گه‌ره‌ها‌تو نه‌خشی فئودال‌یه‌ته‌ له‌نی‌وه‌له‌گیرا وه‌زه‌ویه‌کانیش دا‌به‌ش کرا ئه‌تر جوتیارو، فه‌له‌کاریان باش ده‌بێت. برا‌ئم ئه‌حم‌مد درێژه‌به‌قه‌سه‌که‌ی دا‌وگوتی به‌لام له‌وکاته‌ عاسته‌مو، نا‌سکه‌دا ئی‌مه ده‌ست له‌هه‌چ نا‌دین، چونکه حکومه‌تی به‌غدا، له‌بی‌ان‌وان ده‌گه‌رێ جا سه‌رو‌که‌عه‌شیره‌ته‌کان هان ده‌دا‌و، دژی ئی‌مه‌ی ده‌کات، په‌س که‌وا‌بوو، پێ‌ویسه‌ جارێ بی‌ده‌نگ بین.

۸ - مەسەله‌ی مافی نەتەواپەتی ناوڤۆ (ئۆتۆنۆمی)

دروشمی! یان کوردستان، یان نەمان، لەسەر زاران دەگوترا. وەپەک لەپەکی دەپرسی کەتایا مافی پەروای گشتی نەتەواپەتی واتە ئێستقلال داوا دەکری؟ هێستا کە بەچاکی مەبەستی پارتی دیموکراتی کوردستان، پروون نەبوو: هیندی له کوردەکان لەشەر مەترسیان هەبوو وەنەیان دەویست لەگەڵ هیزی حکومەتی قاسم پروو پەرووین، وە هەروەها قاسم ش نە دەویست کە بەتەواوی بەرەنگاری کوردەکان بیت، بەلام لانی عەرەبەکانیشی بەر نەدەدا. ۲۶

رابەرە کوردەکانی پ. د. ی بەدریزائی ۶ مانگی هەوڵ دا، وەبەشویی ئەمەدا نەیان دەویست ووشە "مافی گشتی نەتەواپەتی" بەسەر زمان دا بێن، بەلکو ووشە "ئۆتۆنۆمی" یان دەگوت! لەمانگی ئاویری ۱۹۶۲ وە، حکومەتی عێراق بۆ وەدەرکەوت کە کوردەکان تەنیا لەچوار چۆی عێراق دا مافی ژەوای خۆیان دەوی. خەبات ئۆرگانی پەسەمی پ. د. ک. پای گەیان کە لە چوارچۆی یاسای حکومەتی عێراق دا شوێشی کورد بەسەرۆ کایەتی مستەفا بارزانی قارەمانی کورد" پێویستە بەجی بیت، وەدەبی ئەوانەشی تی دابی. ۲۷

۱ - هەل پەساردنی جاشەکان کە لە لایەن حکومەتی عێراق وە، بەکری گیراون وە بەنەتەو کەخائن

۲ - وەستاندنی بۆمباردان لە ناوچە کەدا.

۳ - ئازادی زامیاری لە ناوچە کەدا

۴ - لەناو بردنی شەر لە کوردستان دا، وگەرانی وە هیمنی بۆ ولات وە دانانی حکومەتی دیموکراسی

۵ - کۆبونە وەپەک. واتە ئۆرەدامەزێ، لە ئەندامانی زامیاری عێراق

لەبارە دانانی دانشتگەپەکی سالم، وە خاوەن پاک کە دان بە مەسەله‌ی مافی نەتەواپەتی ناو خوی کورد دابینی لە ناو چوارچۆی کۆمارە کەدا

۶ - دزان بەسەر داھینانی زەوی بەشکردن، بەم جوورە کە لە کوردستان

دا ده گونجی، وه حکومهت ده تووانی جی به جی بکات، وه قازانجی
کریکاره کان و جوتیاره کانی تی دابی، به شی کاروپیشهی سه نهعتی له
کوردستان دا په واجی بی بدری وه که لکی لی وه گری...
ووشه (ئوتونومی) که سه رته نجام له بهندی ۵ دا نووسرا و بوو، زور به
لاساری و مه ترسیوه نیو بردار بوو.

ئینجا وورده وورده داوا کردنی (ئوتونومی) له لایهن پ. د. ک. نه وه
به تیز شکاوی ده گوترا، حیزب دهیه ویست که ده ولته عه ره به کان وهک مسرو،
"ولاته عه ره بیکانی دی می شکیان له ووشهیه پر بی و، گوپیان شل کهن (، سه به رت
به مه سه له که په زامه ندی بدن. حیزبی دیموکرات ههروه ها رای ده گه یاند که
هه لو یست و، مه به ستی کوردان ته نیا له چووارچیوهی عهراق دا داوا کردنی مافی
په وای نه ته وایه تیه، وه به هیچ چه شنیک مه سه له ی جودای له گوپی دا نیه له سهالی
۱۹۶۲ و ۱۹۶۳ دا هه وال به ره کانی چند روژنامه، وهک لوموند، نیویورک
تایمز، ساندی تیلی گراف، که له گه ل برایم شه محمد وه بارزانی چاوی که وتنی
کیان به جی هینا، مه سه له ی مافی نه ته وایه تی ناوخویان به چاکی پروون کردبووه.

۹ - بارزانی و، گالتهی ده ولته گه ره کان

ناسینی ژینیرال بارزانی له بهر چاوی نه ته وه کانی جیهان دا، له مه جموع دا
گوتراوه، مه به ست به دوومه سه لان بوو، یه کیک سه به رت به پاپه رینی سه له کانی
۱۹۴۳ - ۱۹۴۵ وه شهوی دیش مه سه له ی پیک هاتنی کواماری کوردستان له شاری
مه آباد بوو، که بارزانی، پاش شهوی که دوور که وته وه وه بو شهروهی چوو،
به (ژینیرالی سوور) ده ناسرا.

جامه به ست به وه بوو که خاوه ن روژنامه کان و، گو فاره کانی شه مریکا و ئوروپا
ده هاته لای، وه هه وال به ره کانیان، ووت و، وپیان له گه ل ده کرد، وه به نیوی
پیایکی نیشتمان دوست ده یان ناسانه. بارزانی ۶۰ سال له ته مه نی رابردبوو،
له کار و کرده وه کان دا به "سه روکی حکومهت" واته سه روکی بزوتنه وهی کورد ده ناسرا،
پیایک بوو که قهت دوو جار له جی و، بانیک دا نه ده نه ست، زوو و جیگی
خوچی ده گوژی، له لایهن مروفه کانی نیزیکی خو بی به رگری و، پاریزگاری لیده کرا،

هۆر به گرنگی تی ده کوشان که له هه موو پیلان و، به لایهک بی پاریزن .

له باره ی رابردووی خوێی دا له په رده دا قسه ی ده کرد، ده ی گێڕاوه که "بابو، باپیری و، که سه کانی، به درێژائی ۱۲۰۰ سال سه روک عه شیره بوون!" به لام له باره ی مانه وه ی خوێی له رولاتی شوره ی دا وه ههروه ها، ها تو، چوله گهل خه لکی سوو یه ت بی ده نگ ده بوو، وه چی نه ده گوت .

به زمان ی کوردی، عه ره بی، فارسی و... ژووسی جووان قسه ی ده کرد، به لام به زمانه کانی ئینگلیسی و، فه رانسه زۆر شاره زانه بوو، وه رگێڕ ده بوو، ووتاره کانی وه رگێڕ یقه وه، له سه ری بژووا. (۲۱)

قه دو بالای نیونجی بوو، جلکی کوردی له به رده کرد، له چاوی را دیار بوو، که مروقیکی زاناو، ژیرو، ووشیاره، وه چاوه وریاکانی له ژیر بروی پرله موو، ده دره وشاو، گه شه ی ده ها توپیای بولای خوێی ده کیشا .

له شیک ی ساغی هه بوو، به لام نه ختیک قه له و، به خو وه بوو، قه ت له کاروئیش ماندو نه ده بوو، وه رانه ده وه ستا، وه له به رانه بر روو دا وه کانی ژیان دا وه ک پولا له مه ری ده گرت، وه قودزه تو، ده سه لات ی ده نوواند .

هه وال به ره کان و، ژۆژنامه نووسه کان، له کاتی ده سپی کردنی شه ری ۱۹۶۲ - ۱۹۶۳ دا بو ناوچه ی کوردستان، سه ره و ژیر ده بوون، وه هیندی جار ماوه ی ده رۆژی ده خایاند که له لای بارزانی ده مانه وه، وه شتی وایان چاوپێ ده که وت که سه ریان سوور ده ما .

ئینجا هه وال به ره کان به شینه یو، هه وه له پرسو، جو یان لیده کردو، ووه وه ی وردو، ناسکیان لی پرسیار ده کرد، وه جاری واچه ند سه عاتیکی ده خایاندو ووه شه یکی نه ده گوت به لام له سه ره وه شه را که وه لام ی ده دانه وه، داریکی تیژی چکوله ی (داوی داری که وی به ده سه ته وه بوو، ده ستی به قسه کردن ده کردو، له سه ری ده رو یشت، وه مه تله بیکی زۆری نه ده داده ستی ژۆژنامه نووسه کان بارزانی پتر قسه ی له وه رگرتنی چه کو، ته سه له ده کرد، واته به ژۆژنامه نووسه کانی ده گوت که ده وه لتانی گه وه ره پیویسته به خه لکی کورد یار مه تی چه کی قورس بکن، وه ههروه ها له گه ل ژۆژنامه نووسه کان و، هه وال به ره کانی ئینگلیسو، ته مریکا که ده داو، وه وتو، ویژی، ده کرد، یار مه تی له حکومه ته کانی ده ویست . جاروبار قسه کانی ده گور یو، له باره ی شتیکی دیکه دا باسی ده هینا

گۆڕی، پاشیک دوسه عاتان، دیسان له سەررا بۆ قسهکانی پیشوو دهگهراوه. واوه دهرده کهوت که قسهی زۆرپییه، بهلام له گوتن خۆی دهپاراست، تنانت: لهبارهی هاتو، چۆلهگل سوویهت زۆر بهترسهوه دهدوا، واته ترسی دیپلوماسی ههبوو! سهرئهنجام زۆژنامه نووسهکان که ماوهیهکی زۆر لهلای مهلامستهفا دهمانهوه، بۆیان ژوون دهبووه، که لهبابهت ههلوئستهکانی، وهک ئابوری، نهتهوایهتی، ناتووانی زۆر بهباشی لهسهری بزوا، وهمهترسی لهوههیه که به لکووهلامهکانیکی که دهی داتهوه دروست نهیی!

وهجار جاریش له بهر خۆیه قسهی دهکرد!

لهئاخری سالی ۱۹۶۲ دا لهبارهی مهسهلهی "ئۆتۆنۆمی کورد" دووا، وهبهتایهت قامکی لهسهر قازانجی، داهاتوی، نهفت داناوه گوتی پیویسته لهسی بهشان بهشیک به کورد بدری، وه حکومهت دهبی دان بهسهر مهسهلهی کورد دا بنی، وهههروهها پولیس لهخۆتی بی، مالیاتی مهلهبنده که لهنیو خۆی دا وهگریرئ و خهرج بکری، منداڵانی کورد به زمانی زکماکی بخوین، وههیزی بهرگری لهناوچهکدا لهمرۆقه کوردهکان بیت.

وهبارزانی گوتی تهنیا حکومهتی عراق دهبی کاروباری دهرهوه چاوه دیری بکات، وهشهگربیتو هیزی نیزامی بۆ مهلهبهندی کوردستان بنیری، پیویسته ریگاله ئیهمه وهگریرئ. ۲۲

کاتیگ که لیان پرسیار دهکرد که، چفرقیگ لهبهینی مافی نهتهوایهتی گشتی وه ئوتونومی واته مافی نهتهوایهتی ناوخۆ هیه، ماتو، بی دهنگ دهماوه، چی نهدهگوت! کههتیک که لهبارهی حل کردنی مهسهلهی کورد لییان پرسی که بهغدا دهلی چیو، چاوهرووانی چۆنه؟ بهناهومیدی وهلامی داوه وه ههپهشهی کرد که شهگهر حکومهتی بهغدا قسهی مه نهسهلمینی، ئیهمه ههول دهین که لهبهینی کوردهکانی عراقو، ئیران یه کهتی پینگبیت!

لهوباره دا به ههوال بهریکی دهرهوهی گوت بوو، که ئیهمه وهلامان بۆ کوردهکانی ئیران ناردوو که یارمهتی و کۆمهگی خۆیان رابگه ینن، بهلام هیستا خهبره که مان بۆنه هاتۆتهوه جارو بار وهلامی بۆ وهزیری دهرهوهی فرانسه، وه بۆ ئیدارهی دهرهوهی ئینگلیس دهنازد، وهراو، ته دبیری لهوان دهویستو، لهبابهت راپهرینه که دهیویست بزانی چۆن دهروان.

ئوهی که شایانی باسه بارزانی زۆرجار بههناسه ساردیوه که له ناخی دله وههناسهی ههله دهکیشاو، بهروژنامه نووسهکان و، ههوال دهرهکانی دهگوت که بهداخهوه "گورد دوستیکی باشی نیه". بهراستی بوخه لکی کورد لایهن گریگ وه یا پشتی وان وهیان "دوستیکی" چاکی نهبووه که یارمهتی بکات. وه گێژایهوه که تنیاهه مزاعای مهنگوربوو که بهچه شنیکی باش له شیخ عوبهی دیل لای پشتی وانی کرد، دهستی لی بهرنه دا ههروهها بارزانی ش له خه لکی کوردی ئیژان ئه وچاوه دیریی ههبوو.

عمزیز عه قراوی که سه رهنگ دووه میکی کورد بوو، گوت بووی: که "زینیرال بارزانی، رابه ریکی گه وره ی کورده به لام له کاروباری رامباری دا زۆرسه ری دهرناچی!" ۲۵

بهلام ئهو قه زاوته زۆر دروست نیه، واته له سه تخی خوواره وه به روژنامه نووسیکی روژئاوائی (غهربی) ده گێژیته وه که من رهوانشناسیکم، وه به و جوړه چاوم به بارزانی که وت که به راستی پیاویکی به گری و گول و، مه رموزه و سه رلی سوورماو، تاسا وهیه، وه مه بهستی له درهنگ وهلام دانه وهی ههوال به رهکان ئه وهیه که زۆر شان نازانی که وهلام بداته وه، وه له خوی خاترجه م نیه وه ترسی له وهیه که هه ودا ی ره شو، سپی، وه دیار به کوهی. ۲۶

ئینجا تنیا شتیکی که له بهرچاوی بارزانی بوو و دیاربو: دیپلوماسی گه ره بوو. له سالی ۱۹۴۵ وه که له راپه رینه که دابوو، هیوای به ئینگلیسیکان بوو، جاورده ورده کیشرا بولای شو ره ویکان، له کاتی حکومه تی کو ماری قازی مهحه ممه د له مه باباد دا چاوی به وه که وت بوو، وه خورد ببوو که چون ده وله تی شو ره ی پشتی له قازی به ردا و سه ره نه جام چون حکومه تی ئه مریکا به سه ر ته وای روژه لاتی نا وه راست دا، زال و حاکم بووه.

وه ههروهها له سه ر ئه و گومان و، ته دبیره بوو که روژیک پیو یسته قاسم به رووخی وه عهراق بپیته قه لایه کی گه وره له روژه لاتی نا وه راست دا بو غه رب که ئه مریکا پشتی وانی لی بکات وه یه کی بی له پیوه ندیکای هه رگرینگی ئه مریکا. بارزانی پیاویکی ساده بوو، جار جار هه ره شه ی ده کرد، که رهت که رهت دهیه ویست له ریگای فرو فیله وه به دوئی.

دهی گوت که "ئه گه ر ئه مریکا تنیا قازانجی خوی له وه دا ده بینێ که

یارمەتی ئێران و، تورکیه بدات وە ئیلمهوه لابنیت، جائیمه چاره مان نیه که یارمەتی له کومونیستهکان وهریگرین... پەس که وابوو، ئەوه مەترسیکه که بۆگهلی کورد له بهرچاوه"

ههربهو جوړه له ووتاره کهی خوێی داگوتهی و، درێژهی پێدا که! "ته مه شا که وازی ستراتیژیکی سنووری ئیمه چۆنه،

"له وهختی پێویست دا ئیوه نیازو، به ئیمه ده بی. پەس که وابوو ئیمه ده توانین سه بارهت به هیژی گه وهی خو مان نه خشیکی ئەوتو کایه بکهین که وینهی نه بی، واته ده توانین هیژه که مان به چه شنی پازاوه، بنه خشین، وه یان به چه شنی گرێ لائی، له شهردا به کار بێنین، ده پروانن که هیژی مه له بالی سهر وه له سنووری قه ققازی شورهوی را وه له رۆژههلاتی ناوه راست دا به جووانی هه ل سوورێ وه باشتترین هیژ له رۆژههلاتی - ناوه راست دای. ئیمه ده توانین وهک پارتی کومونیسته که بۆ قازانجی شورهوی کار ده کات، بو ئەم کریکا که لکو قازانجمان هه بی."

ئومه به ستو، ووتارانه که ماوهی ده سالان چاپلوسانه ده گوترا، نه که بو وهی بوو که خوێ بۆلای ئەمریکا بکیشی، به لکو پتر له بهروهی بوو که خوێ و کورده کان له داویتی سیا باوی. که به راستی به ده به ختی و، رۆژیکی رهشی گه هورهی به دووا وه بوو.

له ئاکام دا بارزانی هیستا له گه ل شورهوی نیوانی و، هات و، چوێ هه مرابوو، له هاوینی ۱۹۶۲ دا، له هه والیک دا که هه وال به ریک پرای گه یان ده بوو، ده ری به ری بوو که بارزانی، له پیکای پارتی کومونیستهی عراق پ. ک. ع وه حیزبی توده وه له گه ل شورهوی ها مو وشوێ هه ره هه بوو.

وه هه روه ها را گه یان ده رابوو که ئەگه ر بزوتنه وه کهی بکیشیته و لاتی تورکو، ئێران ده توانی کاتگای ناوه ندی "ستادی مه رکه زی، له کن سنووری شورهوی دامه زری، عینجا ده ولتهی شورهوی هه موو چه شنه یارمه تیگ - وهک ئەسه له، سازو به رگی شه ری، وه پوول در یغی نا، ... واته هه رشتیکی پێویستی بی دهی داتی." ۲۸

ئەگه ر بارزانی به و ووتاره ی وه لامی نه دا وه ته وه سه بارهت به وه بوو. له و کات و، سه رده مه دا شورهوی گه وه ره ترین ده ولته تیگ بوو که سازو به رگی نیزامی

بو قاسم دهنارد ،

وه پیتیست بوو که یارمه تیگی خاترجه می هه بی ، وه پاش پروخانی قاسم لهباری زامیاری و ، ئه سه له حه و ساز و بهرگه وه به هیوای شوره و پیکان بیت .

۱۰ - شهزدهستی پی ده کریته وه

له مانگی فیورییه ی سالی ۱۹۶۲ دابارزانی ، له پهنای کیوه کان نزیک به زاخو ، وه ده رده کهوی ، وه هیزش ده باته سه ر پوسته کانی پولیسرو ، هیزی عراق . وه چه کیان ده کات بهم جو ره کهلک له هیز شه کانی خوی ده با ، وه شویی تی لی فوئی هیزه کانی عراق ده بری ، وه ده ست ده کا به شه ری چریکی ، وه له ناوچه ی گه لی سی وه گه لی زاویتا پیروزی به ده ست دینی ، وه له ئاخری مانگی ماری ۱۹۶۲ ده گاته کیوه کانی ئاکرا .

۳۹ ئینجا هه ر له م کاته دا ، تا قمیگ له لایه ن ژنی نیرال قاسم ، که سه سه روکیان ژنی نیرال عه بدود بوو ، دیتته لای مه لامسته فا . داخووازی بارزانی له حکومت زور قورس نیه ، وه سه نگو ، سووک کراوه . واته داوا ده کا ، که کورده کان له بهندی خانه بهر درین ، حکومت به ته رده ستی مه دره سه کان بکاته وه ، کشت و کال په ره پی بدری سه نعمت له کوردستان دا په واجی هه بی ، زمانی کوردی له ناوچه ی کوردستان دا ره سمی بی . به لام ووت و ، ویز ههروه ها دریه ی هه بوو ، وه شه ریش پاشا وه ستانیکی کهم ، له سه ر راده ستی پی ده کریته وه . ۴۰

له ئاخری مانگی مه ی ۱۹۶۲ دا ناوچه ی بادینان له هیزی عراق وه جاشه کان پاک ده کاته وه ، وه په کیگ له سه روکه کان به ناوی ئه سه د خو شهوی که له شوره وی را له گه لی گه راوه ته وه به فهرمانده داده نی . مه به ستی ئه م پشه ره وه به ئه مه بوو ، که بارزانی خوی بگه ی نیته ، چۆمی زابی گه وه ره ، پوستی حاجی عومه ران وه پوستی رایه تی پاش ۳۳ روژ گه مارو دان ده گری ، وه پیکای هامیلتون که سه ره شاری ره وان دزییه وه له سنوری ئیرانه وه به ده گری ، وه ئه وشه ره نه خشیکی گه وه له دریزائی بزوتنه وه ی کورد دا کاپه ده کات ، جا مه به ست به وه بوو که هیزی عراق به و زوانه ئیدی نه ی تووانی ، تیگ شکانی کورده کان به ریوه به ری وه تا سالی

۱۹۷۵، به سه ره ئه ناوچهیه دا زال بیته وه.

به وجوه بارزانی له سنووری تورکیه وه تا مه له بهندی زاخو، وه له وی را تا سنووری ئێران ئه وه به شهی به ده سه وه بوو، ئینجا به ره به ره ده چۆ پێشی و، پیتری ده گرت.

به لام هاوکات له گهل ئه وه پیرۆزو، پێش که وتنه ی، دووژمنه کانی بارزانی وهک زیباریکان که له زه مانی شیخ ئه حمه ده وه لاساری و، دووژمنایه تیان ده کرد، وه ههروه ها پێش مه رگه کانی شیخ ره شیدی لولان، وه مه حمود خه لیفه که له برادوست دابوون، چیۆتی و ناله بارییان بو دینا پێشی.

له سالی ۱۹۶۲ دا هیژی عراق ته نیا بریتی بوو له ۴ له شکر. مه سه له ی کوویمت که بو عراق ها تبه پێشی، له شکر و نیویک له هیزه کان له سنووری جنوب دا راگیرابوو به شی که می له شمال دا مابوو وه له جنوبی کوردستانیش دا واته نیزیکی شاری سولهیمانی له به ره ی چوار تا دا به شیک مابوو ———. هیژی عراق به راستی له چوار به شان به شیک (—) وه به لکو (۱/۳) ی کورد بوو که ئه وانیش ده یانه ویست تیکه له به شۆرشی مه لام سه فابن، نه یان ده ویست که شه ربو حکومه تی عراق بکن. له و ده مه و ده سه ده یه کیک له سه روکه کانی کورد به نیوی عه بدول وه هاب ئوتروشی که له سالی ۱۹۳۸ دا له ناوچه ی ئوترووش دا له دایک ببوو، که ئه وه جی یه یه کیک له گونده کانی شاری ده هۆکه، هه ل دیته، نیو هیژی کورد، ئه وه پیا وه یه کیک له ئه فسه ره گۆنه کانی حکومه تی عراق له سالی ۱۹۶۵ — ۱۹۶۶ بووه که به نه یینی، سه روک ده فته ری هیژی به رگری کورد وه ههروه ها فه رمانده ی نیزامی به شی سولهیمانی بووه. ۲۲.

هیژی عراق به یانه به ین به فرۆکه وه هیژی زه ویی دا هیژش ده باته — سه ر کورده کان، به لام چی بۆنا کرئ ته نا ته ئه وه وه والش له لایه ن روژنامه ی سانیدی تایمز دا له ئاخری سال ۱۹۶۲ دا له هه وال به ره که ی که ها تۆ ته کوردستان تیلی. گرام کراوه.

هیژی عراق تووانی کیوه کانی بگریته وه به یی به ره نگاری بجیته پێشی وه ههروه ها به گرنگی ناوچه ی کورده کان بۆ مباران بکات.

عه زیز عه قراوی له ده روازه کانی هه ولیر و عه زیز عه سکری وه جه لال تاله بانی له ده ورو به ری که رکوک خه ریکی شه ر بوون. ته سیساتی نه فتی زۆر له پێشه مرگه کانی

کورد دوورنەبوو وە ئاگاداری باشی لی نەدەکرا شاری کەرکوک و، هەولێر، سولەیمانی وە کوێ سەنجا شەوانە لە ژێر چاوە دێری پێش مەرگەکان دا بوو.

۱۱ - سقوتی قاسم :

لە کردە وەدا ئاکاری شەر دژی "کوردە شوێشگێژەکان" لەلەلایەن پولیس عراقی وە بەسوک و هاسانی بەژێو دەبردرا، بەلام وادیار بوو کە ئەو شەرە بەوزووانە تەواوانابی بەبی ئەوێ کە قازانجێک بە کوردەکان بگات.

دەگونجی بلین کە لە سەدا ۴۰ی بودجەى عراقی خەرجی هیزی نیزامی دەبوو وە قاسمی دیکتاتۆرش هەروەها لەبیری شەری دا بوو.

وادیار بو لەگشت دا تەواوی بیرورای خەلک دژی قاسم بوو! هیزی نیزامی پێی وابوو کە قاسم کەرەسە و ئەسبابی شەری بە دەستە و نادا کە دژی کوردەکان بەکاربگیرێ. وە هەروەها نەتە وە پەرستەکانی عەرەب وە ناسرێکان وەیان بە عسێکان کارێک ناکەن. لەونیۆ دەوڵەو ئاخریانە دا تاقمێکی "ئەفسەرانی ئازاد" کە هامووشیان لەگەل لیدەرە کوردە شوێشگێژەکان دەبێت. هات و چۆ و پەییوەندی لەبەینی بە عسێکان و کوردەکان شتیکی تەبیعی نەبوو... وە سەرئەنجام دیترا کە هەرگروە هەرگز "پەیمانیک" وەیا "نووسراوەکی پەییوەندی" لەبەینی ئەو دووانە دا نەگونجا.

بەلام لە ۱۹۶۲ دا تاهریحیا، سەرۆکی ستادی داها تووی حکومەتی حەسەن ئەل بەکر لە (فیورییە ۱۹۶۲ - نوامبری ۱۹۶۳) چاوپێکەوتنیکی لەگەل ئەفسەریکی جەحیلێ کورد کە رابطی بەینی حیزب دیموکرات بوو وە نیوی کەریم قە رەنی بوو کرد^{۲۲}. بەپێچە و انەى عمرە بەناسی و نالپستەکان لە ۲۸ ی ئاویری ۱۹۶۲ دا برايم ئەحمەد ئەوێ سەلمانە کە پێویستە دژی قاسم لەگەل دووژمنانی ئەو هاوڕێی. بەلام لە سەرئەوێش را کە کوردستانی لە مەترسیکی گەورە دادەدیت لە نامێلکە یەکی دوورو، درێژدا، بەتێگراى مەسەلەى کوردەکانی ژاگەیان دەبوو، وە مەسەلەى مافی ژەواى نەتەوايەتى کوردی، وە پیر هێنانەو، وە هەروەها ئەوێشی گوتبوو، کە کوردەکان وازیان بە جیاوازی بوون لە دەوڵەتى عراق دانیه. جابە و جورە حکومەتیکی کە لە داها توو دادەپەوی بێتە سەرکار،

پیۆسیه دان به سهر ئۆتۆنۆمی کوردستان دا به گرنگی دابنی، وه ههروهها له نیۆ ئەندامانی شورشی عراق وه له حکومهت دا بنووسری، باس بکری، وه بۆ پاراستن له درۆنگی، دووقسهئی، پیۆسته تهواوی مه سه له کانی داهاتو، وه ههروهها مه سه له ی خودمۆختاری له ناوچه ی کوردستان دا به ره سه می بناسری وه شه وه له یۆسته ده بی له برۆرانه مه یه ک دا له شورشی داهاتوو دا نیۆ ببردری.

برایم ئەحمەد ههروهها داوا ی له شه فسه رانی ئازاد کرد، ده بی له کرده وها ؛ بگۆنچیندری که مه لامسته فا وهک سه روک وه زیریک له حکومه تی کوردستان دا دابندر ی. ۲۵

به لام واروون بووه که کورده کان له کرده وها له و پيشنیا رانه که لکیان وه رنه گرت، به لکو هه ر سه رزازه کی بوو، که شه ویش له مانگی ئوتی ۱۹۶۲ دا له لایهن فواد عارفه وه که له حکومه تی قاسم، تۆریا بوو وه جو ی بیوه، وه له ده وله تی حه سن ئەل به کردا پۆستی هه بوو، سه رزازه کی باسی لی کرا؟ له رۆژی جومعه ی ۸ مانگی فیورییه ی سالی ۱۹۶۳ له کاتی سه عاتی ۸/۵ به ری به یانی رادیو به غدا له دوو تاری خوی دا، پاش ماوه یه ک ژاوه ستان گو تی: " دیکتاتوری خائن به نه ته وه که،

وهک مشکیک شه وه له زیر خانووی به سه ردا پروخوا ی، خراپ کراوی وه زاره تی به رگری داله نیو چوو" به لام قاسم هیستا که نه کوژا بوو، هه ره وه ی رۆژی جومعه ی له به غدا یه دا خۆی به خه لکی نشان دا، وه گو تی درۆیه من ماوم، نه کوژاوم ئینجا له ئیواره ی جومعه وه زاره تی به رگری له لایهن زر پیۆ شه کانی پادگان ی ره شیدیه وه که مارۆ ده در ی وه قاسم له رۆژی شه مودا سه عاتی ۶ به ربیه یانی کاتیک که هه ره شه ی ده کرد ته سلیم بوو. له ویرا به نیوه گیان ده ی هیینه، سه ره ئیزگی رادیو، له لایهن سه ره هه نگ عه بدو سه لام عارف که له شورشی ۱۴ ژوویه ی سالی ۱۹۶۱ دابه شدار بیو، " پهرس وجو ی" لی ده کری، وه پیی ده لی خائن به نه ته وه که ی، وه تۆ سه روکی راسته قینه ی ژوویه ی سالی ۱۹۵۸ نه بووه."

له ئاکام دا قاسم له سه عاتی ۱۵/۳۰ له به رانه ر دوو ربینه ی تلویزیون ره شاشیکی گولله لی ده ده ن و، ده ی کوژن.

۱۲- راو کردنی کۆمونیستەکان

لەنیۆ چوونی قاسم بووبە هۆی ئەوەکە کۆمونیستەکان لەچیوتی و، نالەباری بکەون، وەراییان بکەن. (هیزی نەتەواپەتی بەعس) واتە قۆل سەوزەکان بەدوووی کۆمونیستەکان دا بوون، یانی راویان دەکردن، یان دەیان کوشتن، وەیان لەسەر بازخانەکان لەبەندی خانەدەکران لەکوێدا تاو، شوێشی بەعسیکان دا پتر لە ۱۰۰۰ کەس لەبەغدایە دا کووژران، بەشویی ئەوکووشتو، کوشتارە دا بوو کە راوی کۆمونیستەکان لەلایەن بەعسیکانە وە دەستی پیکرا، تەنانت بەتانکو، زری پۆشان لەکوچەو، شەقامەکان دا لییان دەگەران، لەوەزارەتی نەفت دا تەنیا دووخواوەن کارمابوونەو دە لەمۆدیری گشتی وەتادەرکەوان گیرابوون. کون بەکون لەمالان دالیان دەگەران، خانوویان ئاورتیبەردەدان. ویان دەگیران ژمارە کۆژراوەکان بەچاکی دیاری نەکرا، لەوبەنیەش دا هیندی لەشەر کەرەکانی کوردیش بەبیانوی ئەوەی کە کۆمونیستن گیران و، لەزیندان کران.

۱۳- دژی کردووی کوردەکان

لە ۸ی فیورییە ۱۹۶۳ دا ژێنیڕال بارزانی لەلای ناوچە کوردستان دا بەیەک لائی تەقەیی راوەستاند. وەچاوە نوێ و ئاگاداری حوکمی ئۆتۆنۆمی کوردستان ی دەکرد.

بەلام حوکومەت یەک بە دوای یەکی دا هەوڵ و بڕیارنامەکانی بەگوتنی "ووشە گەرە" راوە گەیاندا، دەی خویندەو، وەشتیکی لەبابەت مافی زەوای نەتەواپەتی "ئۆتۆنۆمی" تێدانه بوو.

هاوڕێیەکانی بارزانی زۆرقینیان لەو هەستا بوو، وەخۆیان پێراندەدەگیرا دەیانگوت: "وادیارە ئەو کەرەتەش دەیانەوێ هەلمان سووربین!"

فەسلە ۷

هەولین نەفەس کیشان (فیورییه - ژوئن ۱۹۶۳)

ئەوا دەگونجی کەبڵین گەورەترین رازونە گوتراویکی کەلەهەلوپستیک دا
ئامادە کرابوو زۆریەو، کودتای ۸ فیورییهی ۱۹۶۳ بوو کە نەخشی
متقابلی شارستانیکان و نیزانیکان بوو، وەبەراستی سەنەت گەرانیکی ماھروژیر
بوون کە لەو کودەتایەدا بەتوندی و، تیژی دەبزووتنەو، کە ئەویش بەعسپکان
بوون! گەنجەکانی بێ تەجرو بە کە لە نیو گەل دا نەناسرابوون، لە لایەن میشل
ئەفلەقەو تەربیت دەکران، وەلەگەل هیژی نیزامی دەکەوتن.
بەچەشنی ژێنیڕال نەجیب لەکاتی خوپی دا کەلەولاتی مسررەچاوی هینا
ئەویش وای کرد.

ئینجا ئەو لە لەنەینی دا بۆشەر ئامادە کرابوو کە بە قودرەتەو، ولات
بەدەستەو بگرن، بەلام نەیان دەزانی کە ئەگەر قودرەت بەچنگ بگرن چۆن بیزونەو
وەزۆر خراب حالی کرابوون.

هیندی سەرۆکەکانیان کە هیستا لەبەندابوون، بەوەیان بیرو، باوەر هەبوو
کە عەبدوسەلام عارف دەبێ قارەمانی ئەو کارەبێ، وەئەو کە ژەتەش بەچەشنی ۱۴ ژووییە
۱۹۵۸ راپەڕی، شۆرش بکات وەلە قودرەت دابمێ نیتەو. راز و نەینی یەک جار
زۆر بوو، وەختیکی ئیزگی رادیو بەغدا ئاگاداری بەوەدا کە کودتا کراوە "کۆمەڵی
نەتەواپەتی سەرۆکە شۆرشگێرەکان بەسەرۆپەکاتی سەرھەنگ عارف داندراوە"
بەبێ ئەوێ کە نیو ئەندامەکانی دیکە تاقەمەبەرێ، وە هەروەها بەبێ ئەوێ
کە قەسەیک لەبارە مەسەلە کوردستان دا بەخەلکی رابگەیندرێ، چ دیکە

نەگوت .

ئینجا پێش مەرگەکانی بارزانی دەیانەویست کە هێرشی خۆیان بەزووویکی زوو لەو دەمو، دەستەدابەرنە سەرشارەکانی گه‌وری کوردستان وەک کەرکوک، سوله‌یمانی، وەگەمارۆی بدەن و، دەستی خۆیان وەپێشخەن . بەلام بارزانی ئەوکاتە ناسکەیی لەبەرچاوبوو، هیوا داربوو ئەو کەرپەتەش بتوانی پێگای گۆفت و گوێ بێڵیتەوه، پێی لەوه‌چاکتربوو کە لەو هەملە تازەدا دەس بەشەڕبکات . ۳۰

بەشۆینی ئەوه دا پاش حەوتویک، حکومەتی تازە پێگەشتووێ عەراق دوووەزیری کورد، بەناوانی "فواد عارف، وەباباعەلی" کە لەزەمانی قاسم ش داھەبوون، زاگەیاندران، تا کولەپێگای هێمنی و ئەه‌وه‌نی وەپرساری گشتی مەسەلە کورد تەواو بکەن .

۱ - ھەوێلین تیگ پەرین - بەرەنگاری

جەلال تالەبانی لە ۱۹ی فیورییە ۱۹۶۳ لەگەل سەلح یوسفی بۆبەغدا یە ناردرا، لەچاوپێی کە وتنی ھەولێیان دا زۆر بەفروڤیل لەگەلیان بزوتنە وە واتە: ژێنیرال تاهریحیا کە سەرۆکی ستادبوو لە پۆستی تازەدا لەگەل کوردەکان خەریکی گۆت وگوو بوو . ئەو تاهریحیا یە لە بەھاری سالی ۱۹۶۲ شدا لەبارە "ئەفسەرانی ئازادی خواز" وەشۆرشی کوردەوه لەلایەن دەولەتی عەراق لەگەل کوردەکان ووتو، ویژی کر دبوو .

ئینجا تاهریحیا لە گۆت و، گوێ دووائی دا ئاوی دەس پێ کردو گۆتی کە لەو ھەل و، مەرچەدا مەسەلە نەتەوا یەتی، پێشتر لە مەسەلە کوردستانە، وە لەلای وایوو، کە "خودمۆختاری کوردەکان" زەرەرو، زیانی بۆنەتەوه عەرەبەکان ھەبە . ۲

لە کاتیک دا کە لە دوولایانەوه کایە دەکرد، ھەروەھا لەوبارەیدا رابەری بەعسیکان لەبەغدا یە را یگەیاندا کە بەھیچ جوړیک ناگونجی کە لەوکاتە دا مەسەلە کورد باسی لێ بکری، پێویستە کە مێک وە دووایە بکەوی، تا کو حکومەت پەرە بگری وە لەگەل دەولەتەکانی دیکە عەرەب یە کیتی بکات، جا ھەو کەرەت مەسەلە شمال بێ نیتە پێشی، وەپیشنیاری بە جەلال تالەبانی کرد کە لەگەل

تاقمه کهی زهسمی کورد بووتو، ویزبجیته قاهره بولای ناسر. ههروهها گوتی که
ئهوهی که بهچاکی ئاشکرایه، ئهوهیه که ناسرش زای لهسهر شهو ههلوگستهیه که
گهلی عهرهب یه کتریگرن، وه ههروهها دژی جوپیونهوهی خه لکی کورد شه.

۲ - سهروک کومار ناسرو، مهسهلهی کورد :

له نه کاو له وهختیکی تاییه تی دا، ئه ندامانی کومه لی عهرهبه کان -
عهلی سالح ئه سهعه دی، نایب سهروک وه زیر وه وه زیری ناوخوی، تالب شه بیب
وه زیری دهره وهی عراق، وهژی نیرال عه ماش وه زیری بهرگری، وه سهروک ناسر،
تیگرا زایان گه یانده که! هیچ مروفیک حاشای ئه وه ناکات که خه لکی کورد
ههستی نیه، وه سه ره نه جام پیویسته به مافی خو یان که ئوتونومی یه بگن. ۶.

بهلام نه ته وهی عهرهب "دووژمنیکی گه وره ی ههیه که ئه وی شه
ئی سرائیل ه. " سهروک ناسر ههروهها زای گه یاند که ئیه له وه خته دا نامانه وی
شه ری ناوخو هه لایی سیندری... کورده کان ده بی له چووار چیوه ی عراق دا
مافی زه وای خو یان بدریتی. نازانم بوچی ئیه وه وه وهی "ئوتونومی"
ده تر سین؟ ۷

له راسته قینه دا وا ئاشکرا بوو، که ئه وه قسانه ی که ناسر له باره ی
چاره سه رکردنی کورده کانی عراق کرد بووی، دۆستانه بوو، ئه ما زهسمی نه بوو.
ئه وهی که کورده کان بو یان وه ده رکه وت بوو، ناسر چه زی ده کرد که له گه ل کوردان
دوستانه یه تی بکات، وه له حه قیقه ت دا کار به دووژمنایه تی نه کا. ئینجا ناسر له
قه سه کانی دا گوتی که ئه گه ر یه کی تی له گه ل حکومه تی عراق، وه هه ربه وجوره
له گه ل حکومه تی سوریه پیک بی ت، پیویسه چاره ی مه سه له ی کوردش بکری، بهلام
ئه گه ر بی توو ته نیا عراق ده سه به و کار به دات، یانی (ئوتونومی) به کوردان بده،
وازو ئا بروی خو بی له نیونه ته وه عهرهبه کان له مه تر سیدا وی.

بهلام هه ر چونیک بو بی، ناسر نه یه ویست که کۆریکی مسری بنیژیته نیو
کوردستان ی عراق مه به ست به وهی که بوخو بی له وده م، دهسته دا زور پیس
له نیو قوزو، زه له قو، گێژاوی یه مه ن دا مابو وه، ئه وه بووی مه سه له یکی گرن گ،

لهو، لاتی ئهل جهزیره سهروک بنهلا، لههگا و رای گه یاند که "من بهرله وهی که عهره بیکیم لهکاتی حازردا، ئی حساس دهکهم، ئینسانیکم، من به باشی ئاگام له مهسهله کهی ههیه. ١! ئیمهش بوخومان له نیوو لات هکه مان ئالوزیمان زوره" وه له بهرانهر شوپشی کورد دامه سهلهی بهرهی ئازادی به خشی نه ته وه ئی لهگوزی دایه خه باتی ئه و دووانه وه که یهک بهره و پیش دهرون (اف. ال. ان)

٣- دوودلی عراقیکان :

له بهغدایه شدا، سهروکهکانی عراق، دوودل بوون، وه دهیان گوت که ئایا پیوسته ئه مهسهلهیه زوو پیکبیت یان بهی نیتهوه، وه نهیان دهتووانی به باشی بی گونجین :

ژی نیرال عه مماش له سه ره و قسه یه بوو، که ده بی پارتیکانی تهواوی نه ته وه عهره بهکانی عراق لهگوبونه وه یه کدا، باس کهن ته سمیم بگرن، بوئه وهی که ئایا مهسهله که له دووایه دا به پرسیری گشتی، "پێ فراندووم" دا بندری وه له پاشان به نهینیی باسی لی بکری.

له ٢٨ فیورییهی ١٩٦٣ له کوڤ فرانسکی روژنامه نووسهکان دا که له شاری قهلا دزی گیرا مهلامسته فا به قهلسی و، توژ هئی رای گه یاند که ئیتیری پیوست نیه له وهی پاش جهلال تاله بانی بو شاری قاهره وهال جهزیره بجیت، وه پیم گوته وه دهستورم داوه تی که پیش مه رگه کان بگه رینه وه سه رجیگای خویان وه بوشهر ئاماده بن، وه ههروه ها رای گه یاند که ئه گه ر بیتو حکومه تی عراق مافی "ئوتونومی" ی کورد نه دا من مافی گشتی نه ته وایه تی واته "ئیسقلال" راده گه یتم. به لام ئه وه هه ره شهیه ش سه ره نه جامیکی نه بوو.

٤- چاوپیکه وتنی دوولالهکانی ماران

به شوینی ئه وه له وئاخرانه دا چاوپیکه وتنیک له بهینی ژی نیرال بارزانی، وه کوپکی عراقی له ژوژی ٤ مارس ١٩٦٣ دالهکانی ماران "پیکهات.

افال. ان به ره ئی ئازادی به خشی نه ته وه ئی م. ر

کۆرّی عراقیکان به سه ره و کایه تی تاهریحیا زابهری دهکرا، که بریتی بوون له سه ره ههنگی ههوائی وه نه ندای شوژشگیزیک که ده بی ههردان تکریتی بی، وه ههروه ها ژئی نیرال فهتتاح شاعه لّی وه سی مرقّی دیکهش به ناوی کوردکه: وه زیره کان باباعلی وه فواد عارف وه حهیدره سوله یمان که بالویزی عهراق له شه مریکا دا بوو، شه کوژه یان پییکه هینابوو.

ههوال بهری تاییه تی رۆژنامه ی لوموند که ههوالو، وینه یی ده نارد، به هی لیکوپتریک له گهل کۆری رامیاری و نیزامی عهراق هات بوو ئینجا پیش مه ره گانی کورد که ههتا ددان پرچه ک و شه سه له به بوون، له گانی ماران شه کوژه یان

ده پاراست. ۱۲

هه وه لین دیداریان زوره ساردی و سۆری بوو.

پاش شه وه ی که را که یان درا که شه وشه ره، برا کوژی له لایهن رژیمی پروخواوی رابردودا به سه ره ئیمه داسه پاندراره، تاهریحیا رای که یان ده که، کوردو، عه ره ب له هه مه و کاتیک دا پیکه وه ژیاون

ها و فه ره ههنگو، ها و ئا ههنگن " وه پیکه وه له زور نایه کی داده ته وۆرینن.

ئینجا بارزانی له وه لام داگوتی، له را ویزی زاران دا، ووشه ی مرقّ بو ههردو ونه ته وه، به کار ده بردری، شه مه به ته ده لین تاهر، وه به من شه ده لیسن مه مسته فا! ... ههردو کمان ههین، وه نابی خۆمان زیاتر له مه کتریزانین، وه کاتی تاییه تی بوخومان ره چاوکهین " مه لامسته فا زور به توندی شه ووتارانه ی ده گوت، وه ههروه ها به قسه گانی دریزه داو، گوتی! " له رابردودا، له گهل خه لکی ئیمه به پیچه وانه بزوو تونه وه، قاسم مال ومندا ل و ژنانی ئیمه ی ده کوشتو، ده بری! " مه لامسته فا دیسان به ته وۆره ی به قسه گانی دریزه پیدا و گوتی: شه گهر ده تانه وی پال به رژیمی ئیویه به دین، پیویسیه زه مانه تیکمان به دنی، وه هه یچ په لپو، بیانویه کی شی تی دانه بی، وه چاره سه ری مه سه له که بکریت. ده بی حکومه تی عهراق نه خشه ی ئوتونومی کوردان بکیشیو، مافی ره وای کورد بدری تا ئیمه له با وه شی ده وه لته ی عهراق دابمی نینه وه.

شه گهر بیته شه وکرده وهیه پیک نهیه، دووژمنایه تی ههرواده مینی، شه گینه دووژمنایه تی له نیومان دانا مینی. ژئی نیرال تاهریحیا، گوتی که شه وگوفت وگوپه ده بی له کو بونه وهیه کی دیکهش هه ره دریزه ی پی بدری. شه چاوی که ووته

سێ سهعاتی خایاند، لهپاشان کۆرهکان لهیهکتر جۆی بوونهوهوه ههردوک لالهو پێکگهیشته (گهشرو، شاد) بوون.
بهلام مهلامستهفا لیستیکی لهپیش تاهریحیا داناو، دایه کهدهی گهیاوند داواکانی زهرو، سهخته.

۵- داوخوازهکانی بارزانی

داوخوازهکانی بارزانی بریتی بوو لهوانهی ژیرهوه، بهزه سیمی ناسینی مافی رهوای کورد له سه رژیو: شوینی ئوتونومی
کۆرپکی کورد بو داناوی یاسای مهجلس له لایهن تهواوی خه لکی کورد ههلبژێردی، ئازادی، سه ربه خو ئی هه بی، - دانانی نایب سه روکی کورد له کوماردا ناوچه کوردستان بریتی بی له لیواکانی سولهیمانی، کهرکوک، ههولێر، وه ناوچه ی لیوا ی هوسلوه دیاله ی، کوردستان،
- پێک هێنانی هێزیکی کوردی له پیش مه رگهکانی تهواوی کوردستان، وه شه وه یزه له ژێر حوکمی فه رماندهری به غدا یه دابی

ه پێک هێنانی ژاندارمی کوردستان

- به شدار بوونی کورد له قازانجی نهفت دا ۱۲

بارزانی شهو لیسته داوخوازانه ی له پیش چاوی حوکومهتی عهراق داناوه ههروه ها له باره ی راگه یانندی خودموختاری، "ئولتی ماتۆم" ی دانی، وه گو تی!
شه گه ر شه مه به ستانه به جێ نه یهت، شه رپاشی سی رۆژان ده س پی ده کری ته وه!
حوکومه تی به غدا یه له و داخواز نه که . پێی زۆرو گران بوو، مه ترسی پێ نه ست، وه ئاگاداری دا که شه هه لو ی ستانه بو ئیمه نا گونجی! وه له ۶ ماری ۱۹۶۳ تالب حسین شه بیب وه زیری ده ره وه ی عهراق که یه کی که له گه رهکانی بالی راستی، ده وله تی به عس بو و رای گه یاند که: "مه سه له ی چاره سه رکردنی مافی نه ته وایه تی کورد مه سه له یه کی شه و تۆ یه" وه شه و داوخوازانه رپکا له گه فت و گو ده بری وه جگه له وه ی، تهواوی کوردهکانیش له سه ر شه و گومانه نین.

شه گه ر بارزانی له راسته قه بنه دا دژی ئیمه نابزو ی ته وه، کاریکی باشه، شه گینه بو ئیمه تیگ شکاندن ی شه وشۆر شه زۆر سووک وه سا نه و، زۆر ناکی شه ی. ۱۲

له به غدایه کورده ناسیونا لیسته میان ره وه کان مانی فیستیکیان وه ده رخست وه به گورجی له بهرانبهر پیا وه کانی میان ره وی حکومت که بی هست و، دهنگ بوون، هاواری خویان دهر بری.

۶- ههله کان:

بهلام له ۹ی مارس ۱۹۶۳ ته دبیرکهری هیزی فرماندهی شورش عهراق رای گه یاند که "مافی کورده کان به نیوی" لامهر که زی" ده ناسی! —هوه، بو ژورنامه کانی وولاته کان بووبه بیانوو، وه پریان گه یاندو، خه بهریان دا. به تاییم ژورنامه ی لوموند له سه ره تادانووسی بووی که: "به غدا مافی ثوتونومی به کورده کان داوه!" (۱۲ مارس ۱۹۶۳).

له ئاکام دا ئه وه سه له یه ژور به باشی ژوون نه بیووه. چونکه عهراق هه ره له خویه وه، به بی بیرو پای بارزانی "لامهر که زی" را گه یاند بوو، ئینجا بارزانی داوای شتیکی دیکه ی کرد بوو، واته له چاوپیی که و تنه که ی دا له گهل تهری حیا (۴ مارس) داوخوازه کانی له وه پتر بوو.

عهلی صالح ئه سه سه عدی نایب جی گری سه روک وه زیری حکومتی عهراق له مافی کورده کان "به رگری" ده کرد، وه له ووتو، ویژیکی له کو بوونه وه یک دا له گهل ژورنامه نو سه کان ی رای گه یاند بوو (۱۱ مارس ۱۹۶۳) له شاری ده مشق له سه ر ژوته دبیری ده و له تی عهراق که "کورده کان ئیداره ی تاییه تی خویان هه بی، له ناوچه که دا جگه له کاروباری دهر وه ی عهراق، هیزی به رگری، دارائی، به دهستی خویان بی، ههروه ها گوتی که مهیلی بارزانی وه کورده کان به وه یه که هیزی به رگری ناو خوی وه دارائی ناوچه که له دهستی خویان دابی، وه رای گه یاند که ئه وه به ره هلستیک و کهندوکوسپیکه که له نیو حکومت و، بارزانی داماو ته وه. ۱۵ له کو بوونه وه یه که له شاری کو ی سه نجا ق که نزیک —ه ۲۵۰۰

که سه هات بوون، وه (۲۰۰ مروقیان که ههل ده بژارد، به بانگه وازی پارسی دیموکراتی —وردستان ئه ندامه کانی نیزامی وه پیا وه به رزه کان و، روشن به ره کان ی کورد تی دا به شداریان کرد بوو. ئه و دانشته که پیکه هات بوو بولی کولینه وه له باری کاروباری و لات دا بوو.

ئینجا له سه رژی وشوینی تازه وه له سه ر بیری " ۲۴ ئاویل " له کو بوونه وه که دا جهلال تاله بانیان همل بژارد که ووتو، ویزه که له گهل حکومه تی عراق دریزه پی بدات

۷- دووبه ره کایه کردنی به غدا

ووتو، ویزی سی قولی (مسر، سوریه، عراق) له شاری قاهره، وای نشان ده دا که نوینره به عسیکانی به غدا سیاستی دووبه ره کی ده گیرن، وه له راسته قینه دا نایانه وی له گهل کورده کان پیک بین.

به شوینی شه وه دا پاش چندرۆژ که له کوده تا، تی پیزی بوو وه به عسیکان له ولاتی سوریه دا، ده هاتن به قهوه و، هیزبن، له ۸ مانگی مارس ۱۹۶۳ وه، وهختاووهخت له شاری قاهره دا به دریزی مانگیگ گفتو، گو بو یک گرتنی ولاته کانی مسر، سوریه، عراق واته " کوماری یه گرتوی عمره ب " همل درا.

سه رکومار ناسر پهیتا، پهیتا داوای شه وهی ده کرد که زی نیرال بارزانی ده بی له ووتو، ویزه کان دا حازبی، وه ده ری بزی بوو که به پیوستی ده زانم که له فازی ئاخری گفتو، گو یه که دا به شداری بکات، به لام نوینره کانی عراق دهیان گوت که چاره سه رکردنی مه سه له ی کورد، ده بی له نیو خو مان باسی لی بکری!

سه رنه نجام له ئاخیرین کاته که ی کو بوونه وه که دا، نوینره ی عراق زووی له جهلال تاله بانی کردو، گوتی که مه سه له ی مافی کورده کان ناگونجی (، پیک نایه، چونکه پتر مه به ست له و کو بوونه وه یه، " یه کیتی ده ولته عمره به کان " ه، وه ئیمه ده مانه وی له وه یه کیته سودو، که لکه وه رگرین، وه ناسرش شه هملو یسته ی له به رچاوه. ۱۶

۸- بارزانی له گهل به عسیکان هاتو، چۆی ده بری

له نیوه راستی مانگی ئاویل ۱۹۶۳ وه، رۆژنامه ی تروود ئورگانی سه ندیکای سوپه ته کان، رای گه یاند که واچاوه زووان ده کری، که شه ر دزی کورده کان ده ست پی بکریته وه. ۱۷

ئینجا لەحه قیقهت دا، ده‌بی‌یلین که شکانی ووتو، وێژه که علامه‌تی دیار بوو: پاش ۱۱ رۆژان جهلال تاله‌بانی له به‌غدايه (بیره‌وه‌ری نامیلکه‌ی کورده‌کان "ی ۱۲ ئاو‌ریلی ۱۹۶۳ له به‌غدادا له چاپ دا - به‌ش‌ی ووتو، وێژه‌که‌و، کو‌بوونه‌وه‌که‌ی شاری کو‌ی‌سه‌نجا، وه له پیش‌دانانی (لیستی داوا کراوه‌کانی کورد) که له لایهن بارزانی‌وه، به‌تا‌ه‌ریحیا درابوو له ۴ ی مارس دا له چاپ دراو، راگه‌یان‌درا.

ئینجانه‌ ووشه‌ی "ئوتونومی" وه نه‌ووشه‌ی "لامه‌رکه‌زی" ئیدی قه‌ت باسی لێ نه‌کرا. به‌لام داوای کورده‌کان له‌سه‌رمه‌به‌ستی دانانی ده‌وله‌تیکی بێ ناسیۆنال واته له‌چه‌شن و شکی حکومه‌ته فیدرا له‌کانی ولاتی ئوروپا. وه‌ک (یوگسلاوی یان سوئیس" مه‌یلیان بوو. ^۵ "فۆرمی دراکوئینه‌ن" (کورده‌کانی لایهن‌گری چه‌شنی قانون‌گزاران یونان)) به‌شوینی به‌یان نامه‌کان که له‌چاپ دران، بلاوکرانه. ئینجا مه‌تله‌بیکی که ده‌هات، ووتو، وێژه‌که‌ بێژی، ئه‌وه‌بوو که جهلال تاله‌بانی رای‌گه‌یان‌د که: "ئیمه‌ ئاماده‌یین له‌به‌غدايه بو ووتو، وێژ به‌ی‌نینمه‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر حکومه‌تی به‌غدا نه‌یه‌وی درێژه به‌گفت و گوێه‌که‌بدات، پاش‌حه‌وتویک بو شمال ده‌گه‌رێته‌وه. " ۱۸

سه‌رئهنجام له ۱۳ ی مه‌ی ۱۹۶۳ جهلال تاله‌بانی بو ووتو، وێژیکی دۆستانه له‌گه‌ل ناسر سه‌روک کوماری مس‌ریو قاهره‌ گه‌راوه. به‌لام ئه‌و چۆنه‌شنه‌ی تووانی ده‌س که‌وتیکی تێدابی وه هه‌روه‌ها له ده‌س‌پیکردنه‌وه‌ی شه‌ریکی تازه‌ دژی کورده‌کان به‌رگری بکات.

فه سلی ۸

ههوه‌لین شهرێ به‌عسیگان له (مانگی ژوئن، نووامبری ۱۹۶۳)

له ۱۵ی ژوئینی ۱۹۶۳ رادیو به‌غدا له‌ووتاری خوبی دابلاوی کرده‌وه که (شوێری نه‌ته‌وايه‌تی شوێرگه‌ڕه‌کانی عراق) بریارێ هه‌ناوته‌ سه‌ره‌وه‌ی که زۆرزوو، ئاگاری نێزانی خویی دژی سه‌روک مه‌سه‌فابارزانی ده‌س‌پێ‌پکاته‌وه‌". به‌جۆره‌ واز ڕوون بێ‌وه‌: پاش ۴ مانگ گه‌تو، گوی، مه‌له‌ت‌دان، حکومه‌تی عراق، ته‌نیا هه‌له‌وێستی ته‌وه‌بوو، که بۆسه‌ر کورده‌کان هه‌رش به‌ری‌وه‌ بێ‌په‌له‌پ‌وبیانوو ته‌واکه‌ره‌ده‌س‌پێ‌پکات.

دل‌ برینه‌داره‌کان‌و، داخ‌ داره‌کان (جودایی‌ خووازان، فئوداله‌کان، وه‌ ته‌وانه‌ی که‌دل‌ پێ‌بوون وه‌له‌گه‌ل شوێشی عراق دووژمه‌نایه‌تیان ده‌کرد، له‌ ده‌وره‌به‌ری‌بارزانی کو‌ بوونه‌وه‌، شوێری نه‌ته‌وايه‌تی کو‌مانداری شوێش ئاگاداری دا، هاوکات له‌گه‌ل ته‌وه‌ هه‌ینه‌دی له‌ ته‌ندامی تایه‌به‌تی بۆخا‌رت‌جه‌م کردن که‌ "شو‌رايه‌کی دا‌می‌سولح وه‌ ئاشتی‌به‌ینی کوردو، عه‌ره‌ب پیک‌به‌ینی وه‌دی‌هات

۱ - نه‌خشی لاهه‌رکه‌زی و ئیداری عراق

سه‌ره‌ته‌نجام عراق دانی به‌سه‌ر ته‌و مه‌به‌سته‌ دانا که ئیداره‌ کردنی ناوچه‌ که‌ به‌نێوی به‌رگری له‌خوی "موحاف‌ازات" ی (ناوچه‌یی، له‌ژێر چاوه‌دی‌ری حکومه‌تی ناوه‌ندی وه‌به‌هه‌سته‌و گرتنی کاره‌کان به‌نێوی "شوێری ناوچه‌یی" که هه‌ل به‌زاردنێک که‌مافی کاربه‌ده‌سته‌ ئیداره‌کانی تێدا‌بێ. وه‌دی‌بێت : ۲

کوردستان — لههیچ کاتیک دا له پرۆژهی حکومت ئه‌وووشه‌یه بکارنابات — کوردستان به‌دووومه‌له‌به‌ندی که‌رکوک، وه‌سوله‌یمانی دابه‌ش‌بی. لیواکانی شاری سوله‌یمانی که‌واته سوله‌یمانی، هه‌ولیر، وه‌ده‌هوک، وه‌هه‌روه‌ها ناوچه‌ی زاخو ئامادیا، ئاکراو، زیباری ده‌گریته‌وه، له‌گه‌ل‌بوو.

ئینجا به‌ کورده‌کان زیگا درابوو که به‌زمانی زگ‌ماکی خویان که‌زمانیکی ره‌سمی کوردایه‌تیه له‌ناوچه‌ی سوله‌یمانی وه‌که‌رکوک دا بخوین وه‌بنووسن!

به‌لام ئه‌وه‌ی که‌پێویست‌بوو که دانی له‌سەر دا‌بندری "شه‌خسیه‌تی کورده‌کان" ی شمالی عه‌راق وه‌ئه‌وانه‌ی که له ده‌وله‌تی کو‌ماری عه‌راق دا ده‌بن که بگوتری، نی‌ونه‌بر‌درا‌بوو. له‌ئاکام دا ئه‌وه‌ی که به‌باشی ژوون ببۆوه ده‌وله‌ت مه‌به‌ستی له‌و‌کاره ئه‌وه بوو، که خه‌لکی ناوچه‌که‌هه‌ل فریوینی، ده‌ناهیچ که‌لک و قازانجیکی بو‌کوردان تیدانه‌بوو.

۲ — سه‌ره‌تای ده‌س پێ‌کردنی شه‌ڕ

سه‌ره‌نجام له ۹ ی ژوئنی ۱۹۶۳ له‌کاتی ۵ ی به‌رله‌به‌یانی، له‌پێش‌ئه‌وه‌ی دا که ئه‌ولتیماتوم به‌ بارزانی بدری که ده‌بی له‌ماوه‌ی ۲۴ سه‌عات سه‌رشو‌ڕه‌کاته‌وه هه‌ی‌زی عه‌راق ده‌ستی به‌گولله‌بارانی شاری که‌رکوک، هه‌ولیر، وه‌سوله‌یمانی کرد، له‌پاشان ئه‌وشارانه‌ی به‌تانگ گه‌مارو‌دا، به‌شوینی ئه‌وه‌دا شاره‌کانی گرت، دوو‌کان و بازاری کورده‌کان تالان‌کرا، ده‌ستی به‌گرتن و قه‌له‌ت‌و‌بری خه‌لکی شاری سوله‌یمانی کرد ه‌ پتر له ۲۶۷ مروف کو‌ژران، وه‌خه‌لکیکی ژۆر له‌وشاره له‌جیگایه‌کی سه‌ر ئه‌واله‌دا که گیرابوون، زیندانی‌کران. ۲

۳ — شه‌ری به‌عس

شه‌ری بی ئه‌مانی به‌عسی‌کان دژی کورده‌کان، که‌له‌مانگی ژوئنی ۱۹۶۳ دا ده‌ستی پیکرا "هه‌وه‌لین شه‌ری به‌عسی‌کان بوو" وه‌عارف که‌بوو سه‌روک حکومت، ده‌ره‌جی مارشالی له‌مانگی فیورییه‌دا، به‌خو‌ی دا.

بەلام ئەو نۆیۆه ووشەیهکی پوچ بوو، وادیاربوو کە لە راستەقینەدا تووانا ئێکێ
ئەو نۆیۆی نیه تەواوی پۆسته گرینگەکان لە دەستێ بە عەسکەر دابوو و ئەو کە سەنە
کاروباری ولاتیان لە ناو خۆی دا بەش کردبوو: پۆستی وەزارەتی بەرگری (عەمماش)
وەزارەتی ناو خۆ (حازم جەواد)، سەرۆک و، سەر فەرۆکەوان (هەردان تکریتی)،
(حەسەن ئەل بەکر) سەرۆک کۆمار...

ئیدوارد سەعاب کە یەکێک لە باشترین تیرا بینەکانی پۆژەهلاتی ناو راست
بوو، لەوبارەیدا نووسیویتی: کە: "بەر راستی پۆستیکی دیکە نەما بوو کە بە عەسکەر
لە ئیدارەکان و، وەزارەت خانەکان دا ناگیری نەکەن" وەهەر وەها دەلی: کە:
"مۆفیک نەما بوو کە بە عەسیان نە کەنە سەربازو، قامکی لە سەر دانەنن" ۴
دەگونجی بلین کە عارف مۆفیکێ راستەقینە ی سیاسی نەبوو، تەنیا
پیاویکی کە لە شەق بوو کە دەیهوێست شەرەکی بە نیوی خۆی تەوا بکات. دە ی
گوت کە "نەتووی کورد ئێتر لە عمرە بەکانە" وەبەو زووانە "لایەن گرەکانی
بازرانی بڵاوە دەبن." ۵

شەڕێکی کە زۆر بە تێن تر لە شەرەکانی پێشووبوو

بە عەس شەڕێکی واقووری دەست پێکردبوو، کە هەتائێستا لە میژووی
شەری عەرب و، کورد دا نە دەتیرابوو، وەنرخ و پیاخی ئەو شەرە لە بەرچاوی سەرکۆما
ناسرێ نەمایش داندران.

سەرۆکە نێزامیکانی عێراق بەو سەرئەنجامە گەشت بوون کە قاسم بە راستی
"نە ی دەوێست شانازی" بەو بەکات کە بە سەر کوردەکان دا پیروزی، بە لکوپتر
هەلوێستی ئەو بوو کە هیزی نێزامی لە بەغدا یە دوور بەکاتەو.

و هەر وەها لە کێ خۆ ی گومانی شی ئەو بوو، کە لە ماوێ حەوتیک دا
شۆرش گیرە کوردەکان لە نیۆ دەجن. لە ئاکام دا راگومانی بە عەسکەر هاتە سەر ئەو
مەبەستە کە: بۆمی ناپالم، ئاورین، وەتەن و توپی قورس و چەکی هەر تازە
هێرش بەرنە سەر کوردەکان وە بێ ئەمان بیان کوتن...

هاوکات لە گەل ئەو مەبەستە دەیهوێست کوردان لە نیۆ بەری، جا، چ کوردی
تاوان باربێت، چ بێ تاوان قەلت و پریان بکات، بیان گریو، بیان کوژی، وە

تهنانت سهری بارزانی یه مزگینی دانا، وه رای گه یاند که که سیکي سهری برّای بارزانی بّینی (١٠٥٥٠٠٠ دینار) (١/٥) میلیون فرانگی ئه وژو!) پوولی ده درّیتی. ئینجا له ئه زیه تو، ئه شکه نجهی ئه ندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان ژانه ده وهستان. صالح یوسف که یه کیک له سهر که کورده کان بوو، وه له گفتو، گوی ده ولت دا به نیوی نویّهری کوردان قسه ی ده کرد، چه ند مانگ له به غدا گیراو، ئازار درا. ٧

٤- عهره بی کردنی "ولّاته که (ئارابی زاسیون)

ئینجا عهره به کان پرّه یّزو، تووانا بوون به قود پرت گه یشتن نه خشه یان ئه وه بوو که وولاته کورده کان بکه نه عهره بی، وه له چاوه ژووانی رامیار یه وش ئه وکاره به یّوه بمرن وه تا سالی ١٩٦٨ خهریکی ئه وکاره بوون له هه وه له وه هیّزی عهراق تیّ ده کوشی که کورده کان له جیگا عاسته مه کان واته له مه له به نه ده کان، "ستراتیژیک" ی وه ده رنی، وه له ههریمی ناوچه ی سنووری و، نه فتی راپیان دا. جابه وجوره دییه کانی بو مّاران ده کرد، ده ی سوتاندن، وه پاشان به بولدزیر سافی ده کردو، له گه ل ته ختی زه یو ده کرده یه ک. له ناوچه ی که رکوک ٤٠٠٠٠ کوردی ده رکرد! وه ههروه ها ئه و چه شنه ئا کاره ی له هه ولیریش دا کردّوه به چه شنی سیستیماتیک ئه وکاره ی له شاری هه ولیریش به ریّوه بمرد.

٥- کارو، کرده وه ی نیزامی

هیّزی نیزامی عهراق سیّ هیّرش ی بو سمر ناوچه ی شمال (بادینان) که به ده سته ی بارزانی وه بوو، برد وه بو سمر ناوچه ی (ناوه ندی وه خووارو) که به ده سته ی، هیّزی پ. د. ک بوو، ههروه ها هیّرش ی برد. ئه وشه ژه ژور زوو له ده ره وه ی ولاتی عهراق ده نگ ی داوه.

به لام بارزانی ههروه ک جاره کانی پّیشوو چاوه ژووان ده کرا که ده چّیته نیو کیّوه کان: له مانگی ئوتی ١٩٦٣ دا هیّزی عهراق گه یشته زیباروه ناوچه ی بارزانی داگیر کرد (هه وه لی ئوت) وه به چه شنی سالی ١٩٣٢ بارزانی پاشه کشه ی

کرد، وهبۆ کپوهکانی لای تورکیه پهنای برد...

بهلام هیزی حکومت له هیرشه که دا سهری لئ سوورما وهنهی دهزانی
بو کوئ بجی... وهده گونجی بلین که هیزهکانی بارزانی همرو ساغو، سلامت
ماپوه، وهدهستی لینی نه درابوو. لهچهند بالی دیکهی شهردا هیزی عراق،
زور وازی باش نهبوو: لهناوچهی رهواندزدا ههنگیک لههیزی نیزامی عراق له
زارکی "گهلی عهلی بهگ" دا گه مارودراو، له داوخوا، شهوتلهو، داوه چهند
حهوتوو بهردهوام بوو، واته تانیوه راستی مانگی ثوت ههچهند، هیزی عراق
له لایهن فرۆکهکان یارمهتی دهدرا، لهسهر شهوشرا زوریان لئ کوژرا وههات وچوپان
لئ برابوو. لهجنوبدا، پیش مهرهکان، هیرشیان بووسر جهمبوری چالاره
نهفتهکان له خواری کهرکوک ههده، له ۱۷ی ژوئنی ۱۹۶۳، وههروهها ۲۲ ژوئن
هیرش بووسر شاری کهرکوک بردرا.

ههروهها لهوئاسۆ یهش دا فرماندهری عراق، پیشمهرگه کوردهکانیان
بوپشتهوه کشاندهوه هیزی عراق لهچهمی رازابدا مهرکهزو، کانگای جهلال
تالهانی گه مارودا، شهوکه مارویه دووکهپرته له مانگی سی پتامبرو، نوامبر بهریوه
بردرا. ۹

له ۱۴ی ژوئیهی ۱۹۶۳ پاشمانگی که لهسهرهتای شهر رابردبوو، مارشال
عارف له ووتاری بهناوبانگی خوئی دا بهبۆنهی پینجمین سالی تیوه سوورانی
شورشی ژوئیهی ۱۹۵۸ راکه یاند وگوتی، کهناوچهکه له شورشگیرهکانی کورد
خاوین بوتهوه. له ئاکام دا شهرێ بهعسیکان که بهسهر وکایهتی ههردان تکریتی
وهههماش دهستی پیکرابوو، بهوجورهی که چاوهر ووانی دهکرا، نهی توانی پیروز
بیو، سهرکهوئ بهلکو له راسته قینهدا شهوهر شه "گه ران و، سهیبری هیزهکان
ناوبردرا که له لایهن ژینرال عه ماش و، هه ردان تکریتی پیک هابتو

۶ - سوورییه خوتیه وهردهدا

ههوهلین شهرێ بهعسیکان که دزی کوردهکان دهستی پیکرا (هیزی عراق
نهی توانی پیروزی بهدهست بپێی، پاش شهوهی که مارشال عارف لهگهله سهرۆکی
هیزی سوورییه چاوپیکه وتنیکه له نهپنی دا بهریوه بردبوو، هیزی نیزامی سوورییه

له ۲۲ی ئوکتوبری ۱۹۶۳ دا په لاماری دهست پیکرد "ته و جاو پی که وتنه له زاخو بو. ۱۰
له ئاکام دا هیزی (یهرموک) ی سوورییه له سنووری ئسرائیل دا که
سی هزار کهس بوون، به تانکو، توپه وه ئاماده ی هه ل مهت بوون.

په لاماریان له ناوچه ی جوغرافیائی زاخو و، ده هۆک هوه بوو، وه ئه و تی-
هه ل قوتانه ی سوورییه له بهر ئه وه بوو که به راستی به و جیگایه گه یشت بوو که به عسیکان
ئابزوویان ده هات بجی، وه له نیوچن (نوامبری ۱۹۶۳)

ئینجا ئاکارو کرده ی نیزامی سوورییه نه ی تووانی سه رکه و ی وه بارو،
دوخی عراق راست کاته وه. کورده کان، زۆربه یه کی ته و اوپان له هیزی سوورییه
دابوو. به لام پیش مه رگه کان ش نه ختیک له بابت زووحیه وه، خویان وون
کردبوو، وه ده یان گوت، "ئه و جار ئه وه دژی شوژی کورد، ده و له تیکی دیکه ش
دهست به کاربوو!" ۱۱

ده گوتری بلین ئه وه بو هه وه لین جارو، ئاخیرین جار بوو که هیزی نیزامی
بیگانه دژی کورده کان له عراق دا دهست به کاروئیشی نیزامی بوون.

۷- کاتی ناسر:

کاتیک که شه ری کورده کان له گه ل هیزی عراقی به عسی دهستی پیکرده وه
روژنامه کانی مسر به بی ئامانج، یان "که م ئامانج" ۱۲ باسو، خه بهریان بلاوده کرده وه
سه ر ئه نجام سه رکومار ناسر که له زووی دوستی و، برایه تیوه له کاروباری
کورده کان داهه ولی ده دا وه که گوتمان به چه شنی ره سمی نه بوو، جه لال تاله بانی
ده روژ پیش ئه وه ی که شه ر دهستی پی بکریته وه به جو ریک هات و، چو ی، ووت و،
ویژی هه ره بوو. به لام به شوینی دووژمنایه تی تازه وه که له سه رزاران قاو بوو، نه ی
دهتووانی به چاکی ووت و یژ بکات وه که لکی لی وهرگیری.

پاش پیش گرتن له شوژشگیره کان و، لایهن گره کانی ناسر ئالیپ (۸ی مه ی
مه ی ۱۹۶۳) وه تیک شکانی زاپه رین وپیلانی لایهن گره کانی ناسر له شاری به غدا دا
(۲۵ی مه ی ۱۹۶۳) ناسرو، به عس ده هات نیوانیان ببری، وه ناسر که له به عسیانی
عراق و، سوورییه در دۆنگ ببوو، وه ده ی زانی که "ئاکارو، زیبازو، خمت وشوئیان"
له ریکای خو ی لای داوه، ئینجانه ی ده ی تووانی له سه ر ئه وشه ره بریاریدات، وه

دهی دیت که تهواوی ئاکاری به عسیکان له سه ر جغزی خوئی لاچوو، وه له وهی مه ترسی بوو که شه گهر بزاواربدات "له گهل دووژمنایه تی نه ته وه عهره به کان رۆبه روده بی!" به لام چه ند مانگ پاش شکانی هه لستانی لایهن گره کانی ناسرله دیمه شقی سوورییه له ۱۸ ی ژوبیهی ۱۹۶۳ ناسره ات وچوئی زامیاری خوئی له گهل به عسیکان بری، وه رادیوی "دهنگی عهره به کان" له قا هره دا، دژی به عسیکان هه وائی بلآوده کرده وه، وه دروشمی ده داو، دهی گوت : ۲۲

"ئهی خهلکی موسولمانی سوورییه، عراق دژی میشیل عه فله ق هه لسته نه سه ری، وه دژی ئاکارو، کرده وهی به عسیکان که خدا نه ناسرو، کافرن، وه زه وی ئیسلامیان^{۱۵} داگیر کرده، ده ست به کاربن" سه ر شه نجام شه ما بو کاری کورده کان که س نه بوو ده نگ به رزکاته وهو، شتیکی بلی.

۸- کات وازی وولاته رۆژئاوا یه کان :

له کاتیگ دا که ورده - ورده زوو خاندن و، له بهین بردنی قاسم له بیرده چوو واکومان ده بر درا که رژیم بو لای "کومونیستی" ده چی، ئینجا ولاته رۆژئاوا یه کان، وه به تاییه تی، ده ولته یه ک گرتووی شه میکا وه ئینگلیس پتر له باره ی مه سه له که دا خورده ده بوونه وه سه رنجیان ده دا خازم جه واد له عی فیورییه ی ۱۹۶۳ به را گه یاندنی حکومه تی تازه ی عراق "به پیک هاتنه کانی شرکته نه فته کان و، کومپانیکان حورمه ت و، ریزدا ده نی". شه ورا گه یاندنه دروست پاش جه وتو یگ مردنی قاسم بوو ۱۶۰

کاتیک که یه کیتهی سوویه ت دژی عراق دهنگی خوئی ده بری، شه میکا و، ئنگلیس ئاگاداریان دا که ئاماده ی رۆون کردنه وهی زامیاری خویان له گهل حکومه تی تازه ی عراق .

له باره ی نه خشه ی رامیارپوه، ئنگلیس کاروباری گه ت وگویی رامیارپه کی را گه یاند، وه گوتی ده گونجی که له بهینی ده ولته کانی عراق، ئیران وه تورکیه، که له سالی ۱۹۶۳ تورکیه و، ئیران که له بابه ت هه ل په ساردنی کورده کان پیشنیاریان دا وه که په یمان به سه تن، به جی بیت .

ئینجا شه وکاره به گرتنی قوتابی زانیاره کان ی عراق که له تورکیه بوون

دهستی پیکرا وه ههروهه ها سنووری ئیرانی ش پتر ئگاداری لی دهکرا .
 ۱۷

۹- کاتی تهسمیم گرتنی بهکییتی سوویهت

بهلام له یاری نه خشی رامیاری و ، دیپلوماسی کی زۆر گرینگ که له لایهن بهکییتی شورهوی که هیچ مه بهستیکی تیدانه هیشته بو وه له کاتی شهزی به عسیکان له گهل کورده کان گیرا ، وه له سه ره شه و شه را له ئاخیری دا لایهن گری له ژینیرال بارزانی که کرا بو باری ئاخربوو .

مه بهستی ئهو ئاکارو کرده وهی سوویهت پاش له نیو چوونی قاسم سی ههلو یست له بهر چاوبوو .

هه وه له کاتیکی زۆر عاسته مه دا که "راوی کومونیسته کان" له عراق دهستی پیکرا بوو ، موسکو ده هات هات و چووی خو ی له گهل به غدایه ببری : له ۱۴ ی فیورییهی ۱۹۶۳ ، ئاگاداریک به چه شنی به یانییه له لایهن هه و ال ده ره کانی رۆژ ئا وای رادیو - موسکو واته ئاژانس ی رۆژ ئا وایه کان بلا و کرایه وه وه (نیگه رانی خو ی له به ره ی ناره حهت کردنی ، "هیزی دیموکراتیک" له عراق دا ده ربزی وه له بهر امه ر "ئاکاری تی رۆژ" دهنگی خو ی به رزه وه کرد ۱۸

بو دووا رۆژی ئه چ جما هیر ، رۆژنامه ی ره سمی به عسی عراق که به دهستی تارق عه زیز بلا و ده بو وه چا وه رروانی برینی رامیاری و دیپلوماسی له گهل موسکو ده کردو ، بریاری دا که : "ئیمه که کومونیسته کان را و ده که ین و ، ده یان گرین ، ته نانهت ئه وه نابیه مه بهستی ئهو هه لو یسته که له گهل موسکو ، هات و چو یه کی باشمان نه بی . پیویسته بزانه که شهزی ئیمه دژی کومونیستی نا و چه ی خو مانه ، نه ک دژی عیدئولوژی کومونیستی!" وه لامی موسکو زو به مه پر سیاره درا وه که : له فیورییهی ۱۹۶۳ کمیته ی نا وه ندی پارتی کومونیستی سوویهت "کوشتن و ، تیروزی خو ئیا وای له عراقی دا مه حکوم کرد" وه رای گه یاند که ئهو ئاکاره رامیاریه وه کوشتن و ، برینی کوره گه نه مه کان له عراق دا نا کامیکی گه وه ی بو حکومه تی عراق له بهر ادایه " ۲۰ .

مه بهستی دو وه مه ئه وه بوو ، که برینی هات و ، چو ی له به ینی موسکو و عراق دا به قازانجی بارزانی ته و او ده بوو ، وه به کییتی سوویهت گوتی ، رایه رینی

نەتەوێ کورد، بزوتنەوێهێکی "دیموکراتیکی تەبەیی کوردە" قاسمی تاوان بار کرد که "ماف نەدان" ڕێگای بۆ بزوتنەوێ ئاکاری ئمپریالیستەکان ئاوالە هێشتوتەوێ. " ۲۲

له ۶ی مەی ۱۹۶۳ ڕۆژنامەی ڕاودا له نوێسراوێهێکی دوورو، درێژدا بە قازانجی کوردەکان باسو، هەوایی چاپ کردبوو، بەلام هێندیکی تێدا هێشت بۆو، نووسی بووی که: نووسراوێکانو، چاپەمەنیکانی دەرەو، دەلێن که کوردەکان دەیانەوێ مافەڕەواکەیان واتە ئۆتۆنۆمی له دانشتگی قانون دا له چوار چۆی کوماری عراق دا دیاری بکری. وه هەرەها ڕاودا نووسی بووی که لەکاتی حازردا، کوردستانی عراق، یهکیکه له هەرەوێ دووا که وتووی ئابوری ولاتەکان. ئاشکرایه که کوردەکان بۆ گەشتن بە ئاواتی خۆیان که راست کردنەوێ بارو دۆخی سەنەمت، فەرھەنگ، زانیاریو، کاروباری کشتوکالو، هات وچۆی ڕێگاگەنە زۆر بە تالوکن، وه تێدەکوشن که . . .

بە مافەڕەواکەیی خۆیان بگەن، ئێنجا هاوکات لەگەل ئەو داخووازانە بۆ وەدەست هێنانی حکومەتی خودمۆختاری تێدەکوشن، وەدەیانەوێ لە مافی بەشەکی خویان، لە سوودو، قازانجی نەفتدا بە شدارین، وەگەنەکانی مەعدەن لە کوردستان دا وه دەر بخریو، تازیانیکی باشیان هەبی. " ۲۳

بە شوینی ئەو دووژمنایەتی لە سەررا له ۱۵ی ژوینی ۱۹۶۳ حکومەتی شۆرەوێ دەیگوت وه بۆ تاوان بارکردنی عراق هەلۆیستەکانی دووپاتەدەکردهو، وه هەرەها ڕایگەیاندا که حکومەتی عراق نایەوێ لەگەل کوردەکان گفتوگو بکات، بە راستی لەبارەیی کوردەکان دا "ئاکارو کردەوێ نیزامیکەیی بەچەشنی هیتلەر چاودەکات". ۲۴

له ۳ی ژوینی دا دەولەتی مەغولستانی دەرەو له سێ کریتیژی گشتی نەتەوێکان واتە (دەبیری کۆل سازمان ملل متحد، داوای کرد که مەسەلەیی "ژی نوسیدی کوردەکان لە عراق" دا لە سەرراو، تەدبیر ئێمە له دەستوری ڕۆژدا، دا بندری وه له کۆبونەوێ نەتەوێکان دا باسی لی بکری. . .

یادداشتی سوویت له ۹ ژوویه ۱۹۶۳ دا

له ۹ ژوویه، گرومیکو، وهزیری کاروباری دهرهوی شوروی نو سراوهیه کی له پیش بالویزی عراق دا، دانا که بریتی لهوی بوو که پیوسته دولتی عراق تیرابینی شهوی هه بی که شه وه به راستی "هه شه شو، مال ویران کردنی کورده کان له ناوچهی شمالی کوردستان ی عراقی دا، ده بیته شهوی شه که دهوله ته کان، دیکه دوونیا یه له کاروباری عراق خوتیوه ردهن" وه رووناکي کرده وه که: "ئاکاری خویناوی" دژی کورده کان ناتوانی له عراق دا هیچ شروکاریکی بهریته پیش، به لکو، به پیچه وانهی شه "دهولتی عراق" لاواز دهکات "وه ۲۵. شه کاروباره به دهوله ته ئستعمار گهره کان ریگاده دات که به ئستقلال ی عراق زهره روزیان بگهی نن، وه که لکو، قازانجی خوشیان له وه دا ده بینن" هه شهوی رژی ش گرومیکو، به مچه شنه نو سراوهیه کی دیکه به بالویزی ئیران و، تورکیه و، سوریه، داوه له ویریار نامه یه دا "کوشت و کوشتاریکی خوتیاوی" وه ئاکاری جنایت کارانه یه کی که له باری کورده کان دا به ریوه ده چی وه ده ری خستوو، شوروی هه وه ها رای گه یان دبوو که له "هیندی دهوله تان به تاییت ئیران، تورکیه، سوریه دهوی که له بابت پرو داوهی هه لکه وتوو ی شمالی عراق داخوتیوه رنه دن، چون سه رنه نجامی ده کیشیتته شه وجیگایه ی که لایه ن گره کانی سینتو له وه که لک و هر گرن وه "رووداده یه کی گه وه پیشیت"

هه شه ی خوتیوه ردانی سوویت

له ۹ ژوویه ۱۹۶۳ دا له سازمانی دهوله ته یه ک گرتوکان دا، نوینه ری دائمی شوروی نیکولای فیدرینکو نامیلکه یه کی ته سلیمی سه روک شرای هیمنی، کردوله بابت کاروباری رووداوه ی عراق وه "کوشت و کوشتاریکی خوتیاوی که له ① په یمانی سینتو له لایه ن عراق — ایران تورکیه له سالی ۱۳۳۷ به ستراوه ۲۰ م ر

کوردستان " دا دهقهومی، دووا بوو، وه ههروهه قامکی لهسروهی دانابوو که دهولهته بیگانهکان حمز خۆبهتیوه ردان دهکن وه زای گه یاندبوو که پیوسته "شورای هیمنی" بهوکاره دووایی بینیی وه به دهولهتهکان بلتی که لهومه بهسته وه بی لایهن بن، وه تانانته تا ئهو زادهیه گه یشتو، هه رشی کرد که شه گهر بیته دهولهته رۆژئاوهیهکان ئه وکاره یکنو، خوتیوه ردهن، دهولهتی سوویت به پیوستی ده زانی بو ئه وهی که هیمنی خوی بهاریزی، لهوکاره دا ده خالته بکات " ! ۲۷

گوڤانی راوته دبیری سوویت

بهلام له بهرام بهر ئاکارو، کرده وهی تووندی و لات ه عهر بهکان دا، شوره وی ئیدی له سازمانی شورای ئه مینه ته لهبارهی مه سهله ی کورد به گرنکی له سه ری نه رۆیشت. بو دووای رۆژی له کو بوونه وهی دانشتوی گشتی نه ته وه یه ک گرتو کان دا، مۆنگولیا ی ده ره وه (مغولستان خارجی) دا خووازه که ی که له بابه ته کورده کان دا، دابووی، وه ری گرت ه وه !

گوڤانی ئه و راوته دبیره زور به سووکی پیکهاته، ئه وه ش پتر له بهر ئه و مه به سه ته بوو که دهولهتی عراق زای گه یاند، که شه گهر دهولهتی شوره وی، له شورای^{۲۸} نه ته وه یه ک گرتوکان دا لایهن گری له مه سه له ی کورده کان بکا، زۆربه ی دهوله ته عهر بهکان، هاته و، چۆی خویان له گهل دهولهتی شوره وی ده برن. مسکو ههروهه مه ترسی له وه بوو که به غدا هه لوئیه تی ئه وه یه وه له وه ی بگه رپ که پشته وانیک ی دیکه پهیدا بکات وه ئه ویش به تاییه ته ده بی دهولهتی چین بی.

گومان وابوو که هاوکات له گهل گوڤانی راوته دبیری شوره وی، بارزانی تین دراوه، وه ئیتر به هوئی ئه وه ته وای ئه و داخووازانهی که شوره وی رای گه یاند بوو نه ده کرا به رۆه ببرد ی.

۱۰ - نابهران بهری فکری به عسیکان له بزوتنه وه که دا

له هه وه لی نووامبری ۱۹۶۳ وه، شه ر هیمن و ئارام بوو! چوونکه به فروولاتی کوردستانی داگرت بوو، وه له کرده وه دا له شه ر پیشی گرت بوو. تالب حسین شه بیت

وهزیری کاروباری ده ره وهی حکومتی عراق له شاری له ندهن له باسو ههوالیکی تاییهتی دا، رای گه یاندکه: "ئایا ئیمه به راستی به چه شنیک ده تووانین له گهل کورده کان پیکبین وه ریک کهوین تا داخووازی شهوان پیکهاتی؟ ئایا ئیمه له راسته قینه دا ده تووانین له گهل دهوله تیکی سهر به ستو و، سر به خوئی کورد له عراق دا که بزوی کورده کانه پیک بیت رازی بین؟ شهوه ئاشکرایه که ناتووانین چوونکه شهوه نابیته فیدرال، به لکوشتیکی دیکه ده بی ۲۱ وه له ئاکاما ههروه ها له قسه کانی زیاد کردوگوتی! هیچ بارو دوخیکی رامیاری و، نیزامی ناتووانی به زیوه بچی، مهگر کاتی ده ولت له عراق دا کاروباری چاک بی وه بتووانی له سهر پیی خوئی زاوه ستی!

له سهره تای مانگی ئوکتوبری ۱۹۶۳ سهر ئه نجام له نیوان به عسیکان دا دوو به ره کی پیش هات بالی چه پی به عس له لایهن عه لی صالح ته سه سه عدی نایی سهرۆکی کواماری عراق، که دووژمنی ناسر ولایهن گره کانی بوو، وه مه به ستی شهوه بوو سو سیالیستیکی فهوری بین ته سهرکار، وه هه لو یستی شهوه بوکه عراق ریک و پیک بکات و، حکومت به ده ست بگریت. ئینجا بالی راستی به عس که سهر به، تالب شه بیب وه حازم جهواد وهزیری ناوخبوو، وه صالح سه عدی یان به "کومونیست" ده زانی، له نیوانیان دا ده نگ و چه له مه پهیدا بوو، وه له کونگره یه کی به عسیکان دا له به غدا که له ۱۱ نوامیری ۱۹۶۳ له لایهن دووژمنانی سه سه سه عدی وه پیک هات بوو، سه عدی له که مایه تی دا داندرا... ئینجا له فروکه یه ک دانداریان بو وولاتی ئی سپانی!

۴۸ سه عات به شوینی شهوه دا، ههوادارانی سه عدی له شه قامه کانی به غدا و، له کاتیک که فرو که کانی عراقی هیرشیان برده سهرکاخی کواماری و، وهزیری بهرگری عراق، خوییان نیشان دا! بهووتهی رادیو به غدا پیاوانی "شرشادی مللی" به عس له ۱۴ نوامیردا گه یشته به غدا، وه بریتی له میشیل عه فله ق، پیشوای به عسیکان، وهژی نیرال شه مین ئهل حافز، سهر کواماری سوریه، وهژی نیرال صالح جه دید، سهرۆکی ستادی هیژی سوریه بوون ئینجا ههولیان دا که نیوان ناکوکی دوو بالی به عسیکانی عراق له نیو بهرن، وه بارودوخی حیزب له یه که خمت و، رییازدا، دابنن - وه تاهه ل بژاردنی "ناوچهی" نوئی له مونیوان ناخوشی ده ست هه ل گرن. شهوکه ره ته تالب شه بیب بو وولاتی لیبی دوور خراوه،

وههیندی له لایهن گرهکانی هیودار بوون که له بهینی دوو جناحه کهدا بهرامبری
پیک بیت! ۲۰

سهره نجام عهفله قو، ئەمین ئەل حافز، به شهروناخووشی به عسیکان
دووائیان پێ دا، وه پێ بیان گوشتن که بۆگه یشتن به قودرەت نابێ تالو کو، پهله بکری
له ۱۸ نوامبری ۱۹۶۳ رادیوی بهغدا به برنامهی خوێ له کاتی ۶/۴۰
دهدقیقهوه، راوهستاندو، رای گه یاند که "مارشال عارف قودرەتی به دهسته
وهگرت" وه عه و قودرەته بۆماوهی سالیک که تهواوی قودرەتی نیزامی
وولات به دهسته وه دهگریژت شامل ده پێ. ۲۱

به شوپیتی ئەوه دا گه وه رهکانی به عسی سوریه له رۆژی ۱۸ ی دا، - گیران
وه تا عارف به سهر وولات دا زال نه بوو، ئازادانه کران. پاش ده مانگ قودرەت،
پارتی به عس نه ختیگ پووچاوه، وه حیزب "ئه هه وهن و متعادل بوو".

ئینجا ژینی نیرال تاهریحیا بوو به سه روک وه زیر وه ژینی نیرال ههردان ته کریتی
بووبه وه زیری به رگری، ۸ ئەندامی کوئی کابینه هه روا له حکومه تی تازه دامانه وه،
دووژمهکانی به عس له نه پیتی دا دوور ده خرا نه وه - کاری کوردهکان ش به پێ
ئه وهی که پیک و پیک بکری هه روا ماوه

روژنامهکانی ئێران هاواریان لی بلند بوو وه گویتان که "کوردهکانی عراق
هیرشیکی گه وه ریان" ده ست پێ کردوه، وه له ناوچهی موسلو، خانه قین دا پاش
ئه وهی که به عسیکان دووژمناپه تیان له نیو خوی دالی پهیدا بووه ههروه ها درێزه ی
ههیه، به لام ساردیو، سهرما شه ره که ی را وه ستاندو (وه حکومه تی تازه ی عارف
"کوردهکانی بانگه و از کردوه" ۲۸ نوامبری ۱۹۶۳ ۲۲

فەسلە ۹

دووھەمین ئاھەنگ (فیورییە ۱۹۶۴ – ئاوریلی ۱۹۶۵)
ئالۆزی (بوحرانی ۱۹۶۴)

۱ – وەستاندنی تەقەلە ۱۰ فیورییە ۱۹۶۴
بەنیوی خودای مەزن، بەروحەم .

"برایانی ئیمە"

قەسە راستەقینە خودای گەرەجیەن کەلە قورئانی مەجیددا
فەرموویەتی ئەوێ: "ئەو عەبدینە ئیو بەراواتان بەوێ دەبی هەبی! کە
مۆقیکی زوحم و حەوسەلە هەبی، وەبیینەوێ لە سولج و ئاشتی و، هیمنی
دایزین، پوویستە هیوا دار بەروحەم خودای بن جائە گەرەلوپسیان بەوجورەبوو
بولای هیمنی و خوشی دەرۆن وەوێک برایان پیکەوێ دەژین." "خودا گەرەوێ"

وەهەرەوێ لەلایەن بارزانێ وە لە ۱۰ فیورییە ۱۹۶۴ دا هەوال دەرکەوت
کە "برا" کوردەکان "وەستاندنی تەقەزۆرزوو بەرێوێ بەرن، وەئیمە لەگەل مارشال
عارف ئەو، بەرو، پیک گەیشتن دەچین . ۱

ئەگەر ئەو بانگەوازی بۆ گەڕانەوێ سولج، ئاشتی بۆ کوردستان حەقیقەتی
هەبی، بەراستی کورد پیشوازی لیدەکات، بەلام مەسلەکە هێستا ئالۆزە وەچارە
نووێسە زۆر ئاشکراکێ وە تەنیا بارزانێ گوتوێت کە حۆرمەتی تەقە وەستاندن
زۆرێ وە "برا کۆزی نەکن" وەحکومت هەرەوێ هەراو، تەدبیری ئەوێ کە "زانیکی
عادی بگەرێتەوێ کوردستان، وەهیمنی لەوولات دا دامەزێتەوێ، ئینجا کورد
لە مافەکی خۆی لە چووارچیوێ عەراق دا بەشدار دەبێت."

دهبندری که ووشی "خودمختاری" به کار نههیندرا بوو! وه به ووشی "کوردستان"! په لینی نه درابوو، وه هیستا مهسه لهی "ماfi نه ته وایه تی کورد" زورباش ژوون نه بووه وه بارزانی ته نیا قامکی له سر "هیمنی له ناوچه که دا" دانابوو، وه سر نه نجام دهی گوت: "خودا بۆ خوئی به شوینی ژاوته دبیری ئیمه دایه!" هه ره موژژه دا عارف له سر مه سه لهی ته ققه وه ستاندن ووتاریکی ژوری گوت بوو، وله سر هه لو یسته که ژویشته بوو و (رای که یاند بوو):

ه ناسینی ماfi ره وای برا کورده کان... پیو یسته له یاسای مه جلسی کاتی دا بنوسری.

— ئازادی ته وای ئهو که سانهی که له بنددان، له سر راگه یاندنی فرمانی لی خوش بوونی گشتی،

— گه رانه وای ته وای کار به ده سه کانی ئیداری بوسه رکاروباری خویان.

— هه ل گرتنی باری سر نه ستوی تاجره کان له بابت مه سه لهی

خووارده مه نهی، وولات

— دروست کرد نه وه، ئاوه دان کردنی شمال ژور به ته ده ستی

— دانی زه ره رو، زیان به خواهن شتمه که کانی کی که له به نده ردا ماونه وه،

— گه رانه وای هیمن بو وولات

ئینجا هاتو، چوپه کی که له به منی بارزانی و، عارف دابوو، که س نهی

ده زانی به چه شنی که، له راسته قینه دا ژاوته دبیری بارزانی له وکاته بو حرا نیوو

گیژه لو که یه داوه ههروه ها به دریا ئی را په رینی، نه ته وه که دا بو

کورد، وه ژوژه تاله کانی کی که له و ماوه یه دا رای بووارد بوو نرخ و با یخ دابندری

پیویست بوو واز کات له به رچا و بی تا نه بیته هوی ئه وه. هوانه بی تا نه بیته هوی

که ما فه که له نیو بچی، وه پیک هاتنی ناوخو له به ین دابی.

ئهو ی که لهو. ژوودا وه یه دا دا ئاشکرا بووه، له پاش گه رانه وای بارزانی

له سالی ۱۹۵۸ بو عهراق، حیزبی دیموکراتی کوردستان وه مه لامسته فا

نه یان تووانی کاره ساتیکی ئه و تو به ری وه به رن که هه وایی کی ریک و پیک بده نه

ده ری... پاش شکانی ووتو، ویز له گه ل قاسم، که سر نه نجام هاتو، چوپه که

به نا کو کی که یشت بوو، هه و آل دهره کانو، ژوژنامه نووسه کان که هه واییان له

کوردستانه وه بو ده ری ده نارد بی گومان له سالی ۱۹۶۳ - ۱۹۶۲ دا

واوه ده ده که وۆتۆ که "بوحران گه یشتبو جیه کی عاستهم و ناسک" واته ده هات له نیوان پارتی دیموکراتو، بارزانی ههلو، مهرجیکی خراپ به ههست بیته. بارزانی، پارتی تاوان بارده کرد که نایه وۆ له گهل حکومهتی به غدایه پیک بیته. پاش فرمانی ته قهوه ستاندن له ۱۵ ی فیورییهی ۱۹۶۴ دا ئهو ووتهی بارزانی که له پیش دا گوت بووی، به جوریک ئالوزی و، ناگۆکی له نیو کورده کان دا ههستی هه بوو که تائه و ژاده یه گه یشت بوو که نزیک بوو شهزی ناوخی کورده کان بقمومی.

۲- مه به سه هگانی بارزانی (مهنتقی بارزانی)

له بهر چاوی بارزانی مانای تهواو بوونی کاری کورده کان ئه وه بوو که سه بهرته به ته قهوه ستاندن، کارو کرده و هی کوردستان به جیه که ده گات. بارزانی له ووتاریک دا ژای گه یاند، وه ئهو مه ته لمی له سه ره تا وه گوت: کا. بهر یه کیان گرت بوو، له داریکیان به ست، له وکاته دالیان پرسی، ئه ری پیاوه که چیت پی خوشه و، دلت چی ده وۆ، ئاوات و، مه به ست چیه؟ گرتۆ که وه لامي داوه که: "تکام ئه وه یه له و داره م بکه نه وه، وه له داره که ی دیکه که ۳۰ ههنگاوی بهینه بمه سته نه وه" جاله و قسه یه ی که ئهو گرتویه گوتی، کیشک چیگان سهریان لی سوو پاو، نه ختیک ژامان، وه له بهر خویانه وه گوتیان ده بۆ، ئه وه به ههلو یست و، مه به سته کی تیدابی وه قازانجی ئهو ئالو، گۆره ده بی چ بی؟ لیان پرسی: کا برا مه به ست له و کاره چیه؟ ۵ وه لامي داوه که ئه وکاته ش بوخیی ده رفه تیکه که ۳۰ ههنگاوی ده ژۆم و باوی لاقم ده کریت وه.

بارزانی به ووتاره که ی درێژه پیداو گوتی: به راستی جائه و گرتویه گه لی کورده ۳۰ ههنگاو، بوخیی ده رفه تیک و، هه له که و تیکه، وه ئیستا که هیمنیک و، ئاشتیک بو ئیمه و، به غدایه ها تۆته پیشی، پیویسته که لکی لی وه رگیری.

له ژوانگه ی میژوو نووسو و، میژو و ناسیکی کورده نیوی عسمه ت شهریف وانیلی ئاوا چا وه ژوانی کرد وه، زی نه رال بارزانی ده بی به چه شنی گه وه ره تراشیک ئه وه ی ژه چا وکات دملی "هیزی ئیمه له سه ره وه ی نه ته وه ی کورد به حسیب دی و،

ههستی ههیه، بهلام پاش دوو سال شهر پیووسته شهوکه ژت نه تهوه که مان له سه رهوهی هیژه که قه رابگری!"

دوونه قلو، دوو شکل که بارزانی راوته دبیری له سه رهوو: پاش دوو سال شهر به تاییه تی پاش زهره رو، زیانی ههوه لین شهری کورده کان له گهل به عسیکان خه لکی کورد هیچ تووانائی و، قودره تیکی وه ده ست نه کهوت.... روزنامه نووسی که به دووای چهند مانگ ته قه وه ستاندن چوته کوردستان شهواده گیریت هوه ته نامت له کاتی ته قه وه ستان دا واته له فیورییهی ۱۹۶۴ وه: "ته وای دییه کان و، زیگا باشه کان که بوشاری سوله یمانی ده چی به بومی ناپالم، سوتان دراوه له نیوچوون."

ئینجا خه لکی که له ئاوایه کان مابوونه، له کوخه کانکی که له داروچیری و گهلای دار دروست کرابوون ده ژیان. له نیوان ۵ مانگ دا ۳۰۰۰ ئاوه دانی له ناوچهی کوردستان دا له بهین چوو، وه سهدان خه لکی دییه کان ههلو هداو، ئاواره بیون...."

سه ره نجام وئا شکرابوو که: ماندوو بیوون، پی ته فاوت، ده گونجی بلین باوه ژیان نه مابوو:

دوو هه ————— ته قه وه ستاندن له گهل عارف، وادیاره بهو نه تیجه ده گات که بارزانی راوته دبیری شهوهیه که پهلاماریکی بو سه پارتی دیموکرات وه بو سه شهوکه سانهی که ده رووبه ریویان گرتوو به ری، له راسته قینه دا ده گوتری که ههلو ئیستی عارف له گهل پاو، ته دبیری بارزانی یه کتریان گرتوته وه وه که عارف حیزبی تاوان بار کردبو که: "ئهندامانی حیزب، که ده رووبه ری بارزانیاں گرتوو، بیریتین له سیخورو، خه بهر چین و، پیاوه ئمیریالیسته کان.... جابه راستی بارزانی ش وه که ئیمه ده یهوی کسه پارتی دیموکرات له نیو به ری!"

۳- جیباوازی له به ینی پارتی دیموکرات و بارزانی

باش زهره یی کوودتای نوامبری ۱۹۶۳ که حکومه تی عراق به راستی له رو، لاوازو، بی هیژ ببوو، پارتی دیموکرات پی له سه درێژه پیدانی شهر ده چه قاند،

تا کۆ دهولهتی رازی بکات که له سەر میزی ووتو، و یژدانیشنی، وه ههروهها لهومهسهلهش دزدونگ ببوو که بهبی شهوی مهسهلهی (ئوتونومی) یان "لامهرکزی" حمل کرابی، بۆچ دهبی بارزانی به تهققه وهستاندن رازی بووبیت. حیزب پیی وابوو که له بهینی بارزانی - عارف دا لهووتو، و یژیکی نهینی " دادهبی پیک هاتنیک بهدی هات بیت.

جهلال تاله بانی له ۲۲ی فیورییهی ۱۹۶۴ له کونفراسی رۆژنامه نووسهکان که له شاری رانیهدا به ریۆه ی بردبوو وه هاوبهشی تیدا کردبوو، وای گیراوه که بارزانی باسی شهوی نه کردوه که چهشنه پیک هاتنیک له گۆرئی دابی. بهلام ههوال بهری رۆینر رای گه یاند که له ۳ی مارس ۱۹۶۴ دا بارزانی گوتویهتی که پیک گه یشتیک به ریۆه بردراوه!^۹

وادیار بوو که پ. د. ک له سهرمه سهلهی هیزی کوردستان له گهل بارزانی پیک نه گه یشتبوون.

له تیلی گرامیک که له رۆژی ۲ی مارس ۱۹۶۴ دا کرابوو، بارزانی له سهر مه سهلهی هیزی نیزامی به راشکاویوه که زیاتر مه بهستی برینی ووتو، و یژه که ببوو، پیی چه قاندبوو، وه گوت بووی که:

"کاتیک هیزی حکومت بییهوئ که دووباره بیتوه شهومه له باندانی که له زیرچاوه دیری حیزبه، ئتر ئیمه هیچ چهشنه یارمه تیک ناکهین، وه ته نانهت وای لی دی که بکیشته شه ری بهینی ئیوهو، ئیمه، به کورتی ئاماده ی شه وه بهی — له گهل پ. د. ک به شه ری ۱۰.

پاش که یشتنی شهوتیلی گرامه که به راستی هه ر شهو، گوور شه ی تیدا بوو، ۶ ئه ندانی پولیت بورو (ئهن دامانی ده فتری رانیاری - وه رگیر) وه کمیتیه ناوه ندی له گهل بارزانی له شاری قه لادزه، چاوپیی که وتنی کیان به هه ست هی ناوه ووتو، و یژیکیان کرد. له مارس ۱۹۶۴

زینیرال بارزانی هه می شه (هه ره شه) ی له حیزبی دیموکراتی کوردستان ده کرد وه ده ی گوت که پیو یسته له "سه روک" فه رمان به رن، چونکه به راستی (کوردی ناساندوه" وه مروفی سه روکی هیزی کوردستانه، وه نابی "سه رک ده کانی پارتو، رابه ره کانیان" قازانجی خه لک له پی ناوی قازانجی خویان بنین!
له ئاخری مانگی مارس دا پاش کۆونه وه یه کی نیزامی (کنفرانس) ی

سەروکه نێزامیکانی کورد، بارزانی، عومەر مستەفا وە عەلی عەسکەری لە سەرکار لابرد، بە جێی ئەوان سەرھەنگ ئەکراوی، وە نووری مەعروفی دانا. ۱۱

۴ - کنفرازی پارتی دیموکراتی کوردستان (۹ - ۴ ئاویری ۱۹۶۴)

پاشا ناگامی و شکانی ووتو، وێژ لە گەل بارزانی، سەروکه کانی پارت راو، تەدبیریان هێنا سەر ئەوێ که بارزانی دەیهوێ که "حسیبی خۆی لە گەل راپەرینی کورد، جودابکاتەو" جابۆ پێ ژاگەشتن بە و مەسەلە یە لە شاری ماوەت، لە ئەندامانی دەفتەری رامیاری، ئەندامانی کمیتهی ناوەندی، وە هیندی لـ ئورگانه کانی دیکە کورد وە سەرانی نێزامی حیزب، کنگرە یەک پیک هات، تالە بارە ی تەسمیمی بارزانی، وە تەققە زاوستان راو تەدبیر بکەن، ئینجا پ. د. ک. لە ۱۶ لاپەرەن دا که بە چەشنی بەیان نامە یەکی دوورو، درێژ ب زمانی عەرەبی بوو وە بە نیۆی بە یانییهی ((پیک هاتنی عارف - بارزانی ژێبازیکی راستە قینە ی ئاشتی خووازانە یە بیان پەیمانیکی کاپیتولاسیون ؟" لە ۱۹ ی ئاویری ۱۹۶۴ دابۆ خەلکی بلاو کردەو. سەر ئەنجام لەو بەیان نامە دا بارزانی بەوانە تاوان بارکرا بوو:

- ئەو تەققە وە ستانە هیچ کەلکو، قازانجیکی بو کوردهکان تی دانیە، چونکە هیچ باسی داخووازه کانی کوردهکان ی نه کردوه.

- ئەو تەققە وە ستانە بە قازانجو، سوودی حکومەتە.

- بە گەڕانەوێ هیژی نێزامی بو کوردستان وە دانانی ئیدارەکان لە ناوچە کەدا بێ شک و گومان دەست دەکەن بە گرتن و، لە بەندی خانە کردنی، پارتی کان و، ئەفسەرە کانی

- بێ گومان ئەو تەققە زاوستانە مانای تەواو بوونی شوژش لە کوردستان دایە واوە دەردە کەوێ که بەو کارە ی بارزانی که زورکاریکی پزله مەترسیه، راپەرینی کورد بۆلای نابوودی دەکیشتی "جامە بەست بە مەیه که حیزبی دیموکراتی کوردستان خەباتی خۆی لە سەر ژێبازی راستە قینە ی خۆی دژی کردەو هەکی رامیاری بارزانی، کە مەترسیکی گەورە یە درێژە پێ دەدا، وە هیوادارە کە لە

ئاگاما سهرکهوئ وه بارزانی ش بؤسر رییازی خوئی بگه ریتهوه. ۱۲
پاش کنفرانسی ماوت، پارت به پیو یستی زانی کوژیک بنیریتهلای بارزانی
وهنتیجهی کاری خوئی پی رابگهینی. بارزانی وهلامی نارد که کاری کنفرانسی
ماوت بی قانونیه، چوونکه سهرکردهی پارتی لهوئ دا حازنه بووه! وه پیشیاری
کرد که کنفرانسیکی دیکه له شاری قهلا دزی به ماوهی مانگیک بگیری. . . .
بهلام دهفتری سیاسی پارتی دیموکرات شو کو بوونهوهی زهد کردهوه
وهزای گه یاند که کو بوونهوهیهکی که له ژیر سایه ی چه کداره کانی بارزانی پیک بیت
ناتووانی که لکی لی وه رگیری. ۱۳

له ههوه لی مانگی ژوئن دا کو بوونهوهیهکی پ. د. ک. له ئەندامانی رامیاری
وهک برابیم شهحمهد، وه عهلی عهبدوول لا، وه ئەندامانی دهفتیری رامیاری، وه
عهزیر شه مزینی (نهوهی سناتور عهبدوول قادر) ناییی ئەندامی دهفتیری سیاسی
به نیوی ئەندامانی ریک خهر بو چاویی کهوتنی بارزانی چوونه شاری قهلا دزی.

۵- گوشت و گوئی بارزانی له گهل تاهریحیا (له سهره تای ژوئن ی ۱۹۶۴ د)

سهره نجام بارزانی چاوه ژووانی وهی ده کرد که چاویی کهوتنیکی له گهل
تاهریحیا سهروک وهزیری عراق بکا. ئینجا لهو چاوپیکهوتنه دا شهومه ترسیه
هه بوو که بارزانی تائه و رادهیه بزوا که بلی: "من خاکی عراق به جی ديلم،
وه له وه پتر ناتووام" ۱۴

به راستی پاشه ژوژی تالی بارزانی ههر له لایه کیوه نه بوو، وه له وه ئاخیرانه
داده هات ههل په سیژدری و، تنیا بی نیتهوه، ههل په ساردن و، دووژمانیه تی
له گهل کوردی عیران و تورک ش، له لایه که. دیکه به ع. به. ههلهستک گه. هه. هه.
۱ "ژی نیرال دوگول گوئی خوی له بانگه وازه کان کهر کرد بوو، ئینگلیس
وه مریکاش مه بهست به قازانجی نهفتی خویان ئاگاداریان له عراق ده کرد،
ته نانت دهوله تی شورموی ش لهو بابته وه وازی لی هینابوو!

له نیوخوئی دا، بارزانی له گهل سهرکه کانی پ. د. د. نیوان ناخوشی
لی وه ده ره کهوتبوو: سهره نجام عهلی عهبدوول لا، ئبرابیم شهحمهد، وه جهلال
سهروک گوماری وهختی قهرا نسهم. ر

تالەبانی خۆیان بۆ چاوپیی کەوتن لەگەل تاهریحیا ئامادە دەکرد، بەلام مەلامستەفا، نەى دەویست جگە لە جەلال تالەبانی کەسى بووو چاوپیکە وتنە لەگەل بێ، تەنانەت بوویش رازی نەبووو، زۆر بەلا ساریۆه ئەوى دەسەلماند ١٥. جالە وەختە ناسکەدا ٢٥ دەزگا جیپ حازر کرابوو، وەبارزانی لەگەل شیخ لەتیف، صالح یووسفی، عەزیز عەقراوی، وەهێندێ لە گەورەدەرە بەگە عەشیرەتەکان سازبوونو، چوون بۆ لای ناوچەى خالەکان کەنزیك بەرانیەبوو، کە هردوک لا بەیەکەو بەگەن.

چاوپیی کەوتن بەجێهات، پاش ئەوێ کەبارزانی کاتیگ لەسەر قەستو، مەبەستى حکومەت رۆیشتو، گوتی: "ئێستا کە مەزۆقەکان لەکاتی حازر دا لەگەل سەرۆکەکانی کورد لەووتو، وێژدان کە نوێنەرانی نەتەوێکەن بەراستی لێرە دابەتەواوی دیاری کراکە حیزب هەل پەسێردراو.

بەلام زور زوو کات کەوتە مەترسی وکاتی ناسکەو، دەنگ بڵندبوو، وەنیوان ناخۆشی پەیدا بوو: جگە لە دوکتور فیلوجی کەمدیری کاروباری وەزارەتى دەرەوێ عەراق وەچاپەمەنى بوو، ئەوانى دى هەموویان کەنیزامی بوون پێیان خوشبوو کەکارە کە سەرنگرێ وەشەر لە کوردستان دا هەلائی سێتەو، وە بەپێچە- وانەى ئەوان دوکتور هەلوێستی ئەوێ بوو کەمەسەلە کە لەرێگای رامیارێوێ جی بەجی بیت!

لەئاکام دا پارتی دیموکراتی کوردستان بەو نەتیجە یەگەشت کە لەسەر ئەسلی مەسەلە باس بکری وەدەری بری کە پیویستە چەشنی ئوتونومی ئیداری لە کوردستان دا وەدی بێ.

بەلام تاهریحیا لەو پێشنیارە توورە بووگوتی: "ئەو داوا یە بەمانای جۆی کردنەوێ ناوچەى شمالی عەراق، لەوولاتی عەراق!" ١٦

ئێنجا سەرۆک وەزیر داواى ئەوێشى کرد کە پیویستە حیزب دیموکرات، وە حیزبەکانی دیکە هەموو بڕووخی، وە هەروەها ژینیرال هانی خەمماس سەرۆکی دووهمی دەفتەری ناوەندی حیزبی بەعس رای گەیاندا کە پیویستە تەواوی ئەفسەرە کو مونیستەکان، وە زووناک بیرانیکی کەکاتی تیکشکانی شورشی قاسم هەلاتووونو، پالیا وە کور دەکان داو، بمان دەنەو!

حیزبی دیموکرات وەلامی داو، ئەو کارە وەختیک دەکری کە فەرمانی

لێ بووردنیکێ گشتی له لایم دهوله تهوه له سه رتاسه ری وولات بلاو بیته وه ،
 وه به زیوه ببرد ری ، ده نا ئه و کاره و ا به تالوو که و ، لاپله سه نه نای !
 به شوینی ئه و قسه دا سه روک وه زیر دژی ئه و مه سه له یه ش ده نگێ خویی
 ده بری و ، رای که یاند که ئیمه له ماوه ی سی سال دا له هه لبژاردنیک دا که
 دانسته گی پاسای نه ته وایه تی به زیوه ده برد ری ، قسه ی لێ ده که یان !
 سه ر ئه نجام پاش ئه و هه موو گف ته و گو یه که له زانیه کرا ، به بی ئه وه ی
 که نه تیجه مه کی الی وه ر گیر ئی وه رای یه کتر به سه لمین ، کو بو ونه وه یه که پاش
 شه ودره نگ یگ ، بلا وه ی کرد دوو کۆره که هه ر کامیان زیی خویان دا گرت و ،
 له یه کتر جودا بو ونه وه .

"دوکتور فیلوجی مودیری وه زاره تی ده ره وه ی عهراق له سه ر ده می
 ئاخری ووت و ، و یژه کا دا گو تی که به راستی کورده کان دا وای مافی گشتی نه ته وایه تی
 ده که ن ، وه ئه و مه سه له یه ش له به ر چا ووی حکومه ت زو رگرنگه ، وه ئیمه ی له مه ترسی
 ها و یشتوه .

۶- برانی هات و ، چوله گه ل پار تی دیموکراتی کورده ستان

جهنگه ی ئه وه بوو که ده هات هات و ، چۆی کورده کان له گه ل حکومه ت
 ببرد ری ، بارزانی ش هه ر به و بو نه یه وه وه ک که له پێش دا هه ر شه ی کرد بوو
 له گه ل پار تی دیموکرات نیوان ناخوشی لێ پهیدا بوو ، وه هات و چۆی بری .
 حیزب به وه ی رازی ببوو که کو بو ونه وه یه ک له باره ی پیک هاتنه وه که ی دا
 به زیوه ببرد ری ، له ۲۵ مانگی ژوینی دا را و ته دبیرهاته سه ره وه ی که
^۸ کو بو ونه وه یه ک به بی ئه وه ی که لایم گری له ه یچ کامیان بکات ، به زیوه ببرد ری ،
 به لام عیستا که ش نه زان درا که له و کاته دا که ده هات ئه و کو بو ونه وه یه پیک بی ت ،
 بو چی بارزانی عه لی عه بدوول لا وه عه ز یزه مزینی گرت و ، ته نیا برایم ئه حمه د
 تروانی له و کونگره یه دا به شدار بی ت .

له هه وه لی مانگی ژوئییه ی ۱۹۶۴ دا بارزانی له گه ل ۹۰۰ مروف نوینەر
 له شاری زانیه دا له (شه شمین کونگره) ها و به شی کرد ، به لام ئه ندامانی
 سه روکی زامیاری نا وه روو که ی حیزب له کونگره که دا ها و به شی یان نه بوو . وه ده نگ

وباس وابوو که بارزانی چهشنه "کودتا" یهکی له نیۆ کوردهکان دا بهر یوه بردوووه . ئینجا بهو جوړه ۱۴ ئەندامی کمیتهی ناوهندی پارتی دیموکرات له لایهن ئەندامانی کۆنگره ی رانییه به بیانووی "چیۆتی له کار هاوشتن و، خووار رویشتن" له پارت دوورخرانهوه ، وه بو بهر یوه بردنی رامیاریکی تازه ۵ ئەندامی دیکه که یهکیان به نیوی حهیب کهریم سی کریتی گشتی ، وه ئەوی دیکه به نیوی دوکتور عوسمان بوو هه ل بژاردان .

دهفتهری سیاسی حیزب که له لایهن ئیبرایم ئەحمدهوه ئیداره دهکرا ، ده ری بری که بارزانی "ههروه ها لایهن گری له ده ره به گه کان دهکا ، وه خو ی به سه روک عه شیرت ده ناسی) وه رادیو که شی نیوی "کوردهکانی پیش مه رگه یه" بهو هه لستانه نیوان ناوخو شی و، هات و، چو له نیۆ حیزب و بارزانی زیاتر بوو . هه وائیکی هیژی نیزامی رای گه یان دبوو ، که هیزی ئیبرایم ئەحمده ، وه جه لال تاله بانی گومان ، وایه که له ۱۰۰۰ پیاو پیش مه رگه پتر نه بن ، له کاتی که دا ، ۱۵۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰ پیش مه رگه لایهن گری خو یان له بارزانی ده بر یوه له نیۆه راستی مانگی ژویییه ی ۱۹۶۴ دا هیژی گه وری ژنی رال بارزانی به سه روکایه تی کوره که ی خو ی عوییه دیلا ، هی رشی برده ناوه ندی ماوه تی" ، حیزب وه له رۆژی ۱۷ ی ژویییه دا که کونگه ی پارت کو بو نه وه یه کی هه بوو ، به ره نگاری یه کتر بوون ، وه سه ره نه جام لهو به ره نگاریه دا پیایک کو ژراو ، چه ند که سیکش بریندار بوون ۲۱۰

۷- برایم ئەحمده له ئیران :

سه روکه کان و، ئەندامانی دهفتهری رامیاری پارتی دیموکراتی کوردستان عراق ، وهک برایم ئەحمده ، جه لال تاله بانی ، عومه ر مسته فا ، عه لسی عه سکه ری و، حلمی شه ریف ، بو ئەوه ی که له شه ری بهینی کوردهکان دا خو بپاریزن وه یان پییان وابوو ، که له ئاکام دا له خه بات خو بکی شه نه وه ، په نایان بو ئیران هیئا . دوو ئەندامی دیکه یانی عه لی عه بدوللا وه ع"زیز شه مزینی ، له لایهن مه لامسته فا وه له به ندکرا بوون ، وه نوری شاهه یس له ئنگلیس دیترا . جه لال تاله بانی له وه ی خاتر جه م ببوو که له لایهن ئیرانه وه ، تووشی گیچه -

لیکناپی.

ساواک ههروهه ها به نیگه رانیوه چاوه دیری له و کوردانه ده کرد که له سنووره وه، ره خه نه که نه وه ههروهه ها ئاگاداریکی تهواوی له په نابهره کان ده کرد، وه ههولی ده دا که "گومونسته کان" تییان دا ره خه نه که نه. "تهوهاته بوئیران تهوهندی نرخو، ئه رج هه بوو که ئیران لهو بابه تهوه دژی عراقو، مسرئه و کوردانه بلاوینته وهو، ده ستیان به سهر سهری دابکیشی". ۲۲

ئینجا هه رچیک بی جهلال تاله بانی هاته تاران ی وله باری هاو ریه کان وه به سهرهاتی، وان له گهل سه رو که کان گفت و گوئی کرد.

کورد هکانیکی که له گهل جهلال تاله بانی بوون له هه مه دان دامه زرا بوون، بارزانی دژی هاتنی ته و کوردانه دهنگی خوئی ده ربژی، وه هیژی ئیران له گیانی کورده کان ئاگاداری ده کرد.

سه رو که کانو، ئه ندامانی ده فته ری رامیاری کورده کان تاکاتی دووباری شه ر له ناوچه ی کوردستان ی عراق دا هه ر له ئیران مابوونه وه، واته تا سالی ۱۹۶۵ وه پاشان هاتنه وه ته و ناوچه یی که له ژیر چاوه دیری بارزانی دابوو.

ئینجا جهلال تاله بانی، عومه رسته فا، عه لی عه سه کری و حه لمی شه ریف بو جیگای خو یان چوونه وه، جی گیر بوونه وه. ۲۳

۸- سه ره نه جامی بوحرانی سالی ۱۹۶۴

برینی هاتو، چوئی سیاسی له نیوان حیزبی دیموکرات، وه بارزانی، وه هاتنی پارتیکان بوئیران زه ره رو، زیانیکی گه وه ی بو را په رینه که بوو.

به راستی گهنجو، زووناک بیره کانی، دهسته ی برام ته حمده، جهلال تاله بانی، زورباشی یه کتریان گرت بووه، و، له یه یه کتر کو بیوونه وه، پاش تهو بوحرانه و، نیوان ناخوشیه وه پاش "ره چاوو کردنی سیاسه تی ناو غار" یانی له نه پینی دا خه بات کردن، له حه قیقه ت دا بارزانی ته نیا مابوو، وه ته نیا لایه ن گر هکانی وه فادار به وی، ده ورو به ریان گرت بوو، که ته وانیش، کاردانی و، شه رچی ته و تو یان نه بوو: پاش سالی ۱۹۶۴ له پ. د. ک دا مروفیکی واهه ئد ئیولوگ بی، وه کارو، باری حیزب به ریوه به ری وه یان به یروای ئوتونومی، یان فکری

سه‌به‌خوئی له کوردستان داهه‌بی، نه‌بوو.

کاتی سالی ۱۹۷۰ به‌تایبه‌تی سالی ۱۹۷۴ ژیروناک بیره‌گانی کورد که‌له که‌نار شو‌رشی بارزانی کو بی‌وونه‌وو، جه‌موره‌یان به‌ست بوو، بارزانی یان نه‌ی‌ده‌ویست که له‌فکری شه‌وان که‌لک وقازانج وه‌رگری، وه‌یان له‌به‌ر ته‌نگ نه‌زه‌ریو، به‌دگومانی‌خو‌یه‌وه به‌ئان‌قه‌ست شه‌وکاره‌ی نه‌ده‌کردوه سه‌ری به‌سه‌ر قاپیلی‌کی خو‌ی دا‌گرت‌بوو.

ئینجا برام شه‌حمه‌د وه‌جه‌لال تاله‌بانی ده‌یان‌ه‌ویست که شو‌رشی کورد، له "کانگایه‌کی‌هاوکاری راسته‌قینه." به‌شداری، به‌لام وه‌ک که‌گوترا له‌پاش سالی ۱۹۶۴، بارزانی ته‌نیا‌ما‌بو‌وه، بارزانی هیچ‌کاتیک سه‌روکیکی دیکتاتوره ژمارنه‌ده‌هات، به‌لام ده‌سال‌پاش، واته له‌ساله‌گانی تالی‌وناخو‌شی‌دا سالی‌تالی ۱۹۷۳ - ۱۹۷۵ وه، که‌س‌راو، ته‌دبیری له‌خو‌وه نه‌بوو، ته‌نیا سی‌کس هه‌موو شتیکیان له‌نه‌یینی‌دا به‌ری‌وه‌ده‌برد که‌بریتی‌بوون له: ژینرال بارزانی، ئیدیریس وه‌مه‌سه‌ود.

که‌سیک نه‌ی ده‌و‌یرا له‌به‌ران‌به‌ر بارزانی دا ووسته‌ی لی‌بی، ته‌نانه‌ت له‌کاتی‌تیک‌چوونی راپه‌رینه‌که‌شی‌دا مرۆ‌قی‌ک نه‌ی تووانی ده‌نگی له‌ به‌ره‌وه‌بی‌وه‌یا سه‌ربلند بکات.

ده‌گونجی که‌ بگوتری که‌ بارو، دو‌خی‌کی که‌ له‌سه‌ر شه‌ستوی گوری برام شه‌حمه‌د، جه‌لال تاله‌بانی دان‌درا‌بوو مه‌سئوله‌یه‌تی که‌م‌بوو: به‌راستی کولانه‌یه‌ک نه‌بوو که‌له‌وی‌را تیشک و رووناکایه‌ک‌بیته ژووری، یانی له‌وشکانه‌و، ناهومیدانه‌ی که‌ بارزانی هینابوویه گوری، کورده‌کان رزگار بکات. شه‌وه‌ش به‌چاکی ژوون نه‌بو. ته‌وه که‌چ که‌سیک بوته‌باعسی شکانی و، برینی رامیاری له‌نیو پارتی دیموکرات و، بارزانی، چوون هه‌ریه‌ک‌یه‌کی تاوان بارده‌کات. به‌لام شه‌وه‌ی که‌به‌چاکی دیاربوو، بارزانی بو‌خو‌ئی ته‌واوی باری مه‌سه‌له‌ی کوردستان‌ی له‌راپه‌رینه‌که‌دا له‌هه‌وه‌له‌وه به‌کوله‌وه گرت‌بوو، که‌ره‌تی هه‌وه‌ل که‌ له‌ هی‌زی عه‌راق شکاو، ژووی‌له خاکی ئه‌یران کرد، جا پیوست بورزانی هه‌تا ئاخه‌ر شه‌وباره گرانه‌ی هه‌ل‌گرپی و، بی‌گه‌ینیه‌ته مه‌قسه‌د.

سه‌ره‌نجام سه‌روکه‌گانی حیزی دیموکراتی کوردستان له‌سال ۱۹۶۴ هه‌ربه‌وه‌تاوان بار کران که‌ حیزبی کومونیستی عه‌راق شه‌وئی شبتاهاته‌ی که‌ له

سالی ۱۹۵۹ - ۱۹۶۰ کردی و تهنا نت بهووتی بارزانی گوناحیان له بهرچای بارزانی پترشوو.

۹ - سهرسختی بارزانی له گهل به عدا

شهمین کونگره ی پارتی دیموکرات که پیگهات، له باره ی برانی هات و، چوی پارت له گهل بارزانی سرۆکی قه دیمی بوو، وه ههروه ها زو بهروو بوونی پارت له گهل به عدا، وله نه نجام را که یاندنی یادداشتی مه سه له ی مافی نه ته وایه تی کورد به چه شنی ئوتونومی و، گه زانه وی کار به ده سه کانی ئیداری ناوه ندی بو خه تتی ئازادی، وه زاو، ته دبیره کاتی سه لماندنی بیره وه ری ئوتونومی حکومت بوو.

هاوکات له گهل ئهو ئاکارانه له کونگره دا ته سمیم گیرا که له مه سه له ی مارکسیسم - لنینیسم بکۆل نه وه، به لام له بهرنامه دائیدی باسی لی نه کری.

له ئاخرو ئوخری سالی ۱۹۶۴ دا که بارزانی و، داروده سه که ی وه ههروه ها زابه ره کانی ده فته ری پۆلیت بوو (ده فته ری سیاسی) ته نیا له بی - رووای ئوتونومی دا بوون وه داوا که یان له و مافانه ی ژیره وه بریتی بوو:

تاقمی شو ر شکیزی "مه جلس" ی کوردستان له ۵۰ نه ندام بریتی بن، - هاو به شی و، ئیداره کردنی راسته قینه له "کابینه ی وه زیره کان دا"

ئینجا جه لال تاله بانی و، هاو رییه کانی له وه تاغیکی ساده ی ده فته ری دابوون، وه چاوه رووانی کار به وه که یان ده کرد. ۲۵

۱۰ - جهوزه ی کورد:

له ئاخری ۱۹۶۴ داژی نیرال بارزانی هیژی له ته وای ناوچه ی کوردستان دا هه بوو، وه ئهو هیزه ش تا سال ۱۹۷۵ هه بهرده وام ما بووه.

بارزانی له سنووری ئیران و تورکیه، له ناوچه ی خانه قین را به دریا ئی و، پانائی مه له بهنده یی هه بوو، وه ههروه ها له رۆژه له ته وه تازاخو، وه له رۆژئاوا وه، له سنووری تورکیه - سوریه له لایهن هیژی بارزانی بهرگری لیده کرا،

ئەو سەرزمینە نزیك بە سی و پنج هەزار کیلومتری چوار گوش دا بریتی بوو .
مەلەبەندە کە دووبەش بوو ، یەکیان مەلەبەندی بادنیان کە لەژێر چاوە دێری
وهیزی ئەسەد خوشەوی بوو ، و ئەوی دی بریتی بوو لە کانگای هیزی بارزانی
کە لە بەشی زۆرەلات دا ، یانی لە قەراغ ریگە ی بەناوبانگی هامیلتون بوو .

لەشارەکانی کوردنشین ، وەک سولەیمانی ، کەرکوک ، هەولێر ، ئاکرا ،
دەهوک ، زاخۆ ، هیچ کامیان لە مەلەبەندی بەرگری دا نەبوون ، ئینجا نیوەی
ژمارە ی دانشتووانی کوردی عراق کە نزیك بە یەک ملیون کەس بوون ، لەژێر
چاوە دێری کورده ناسیونالیستەکان دا بوون . ۲۶

بەراستی لە سنووری بەینی عراق و تورکیاوە هەروەها لە سنووری ئێران
و عراق دا لە سی بەشان بەشیک لە بەر حوکمی بەغدایە دا بوو ، و ئەوی دیکە
کوردهکان بە سەری دارا دەگەشتن .

دەگونجی بلین کە بارزانی تا ئەو رادەیە دەستی دەروێشت و ، حکومەتی
دەکرد کە لە سەر وەک وزیر یک زیاتر بوو . کە بەراستی وەک پادشایەکی بی تاج و تەختی
کوردستان بوو .

بە حەقیقە تەو کوردهکان لە سەردەمی حکومەتی ئەفسانە ی بەدرخانەو ، وە
لە تەواوی راپەرینەکانی کورد بە درێژایی میژوو ، تا ئەو کات و ، زەمانی بارزانی
کە دەستی دەروێشت نە ی تووانی بوو ، دەورە یەکی ئەوتو دیتبێ واتە بەو
جوورە ی لەبارو ، دۆخی سیاسی و ، جوغرافیائی و ، . . . ستراتیژیکی وە کە لک وەرگری .

فەسلى ۱۰

شەرى عارف (ئاۋرېلى ۱۹۶۵ - ژوئنى ۱۹۶۶)

داگىرسانەۋى شەرقىي ۋە دەستورى مارشال عارف دژى ژىنېرال بارزانى،
دەبىئەتھۆى ئەۋە كەھاتو، چۆ لەبەينى ھەردوك لايان دا بېردى. شىنجا
تەققەۋە ستاندىنگ لەفىورىيەى سالى ۱۹۶۴ دا بەرئۆۋەردرا، بەلام نەزاندرۋە
چۆن بۆۋە.

دەبىي بگوتىرى كە لەپېش ئەۋەى دا كەشەرەكە دەستى پى بگىتەۋە، لە
لايەن ھەردوك لاۋە، بەيان نامە، نووشتارى خەبەرى، يادداشت ۋە جارجار تەققە
لە يەك كەردن ئالو، گۆردەكرا. لە ۱۱ ئۆكتوبرى ۱۹۶۴ دا بارزانى
نووسراۋەيەكى بە حكومەتى عراق دا.

ۋاتە لە ۲۴ ئاۋرېلى ۱۹۶۴ دا داخوۋازەكانى دووپاتە كەرد بۆۋە بە

كورتى لەبارەى دانانى ياساى مەجلىسى عراق ۋە تېدا گونجاندنى
مافى نەتەۋايەتى كوردەكان ۋە مەسەلەى ئوتونومى، دوۋابوو، ۋە مادەيەكى نىزامى
كە لەبەينى ھەردوك لاڧا گوترا بوو، ۋە بېرىھىنا بوونەۋە. ھەروەھە
راي گەياندبوو كە ھىزى كوردەكان لەو كاتو، ۋە خەتەدا پتر لە ۲۰۰۰۰ كەسن،
پېۋىستە ئەۋەيە كە ئىستا كە كوردستانى دەپارىزن، بېيئە ھىزى نىزامى
بەنزمو، تەرتىبى و لاتى كوردستان.

لە دىسامبرى ۱۹۶۴ دا لەبەينى پېش مەرگەكان، ۋە ھىزى نىزامى عراق
لەناۋچەى چەمچەمال، بەرنگارىك زوۋى دا. ھىزى عراق دەيەۋىست كە بەزور
ناۋچەى بەندىخان ۋە خانەقەين، لەزىردەستى كوردەكان بى نىتەۋەدەرى، بەلام

هیستا، شهر به چاکی دهستی پی نه کرابوو.

له ژانویه یی سال ی ۱۹۶۵، عهبدول حمید سوبحی وهزیری داخله (ناوخو) ی عراق رای گه یاند که حکومتی عراق، دان به سهر مهسه لهی هیزی کورد، دانانی، به لکو دهیه وی که چهک و نه سهله کانی شیان دابنن، وه هرگز و هرگز له گهل کورده کان ووت و، ویژ دووپاته ناکاته وه، عینجا ئیمه ئاگاداری ده دین که عراق نه "هر ئیستا، به لکو له داها توش دا" پی له مهسه لهی ئوتونومی کوردان نانن وه نای سهلمینی، جابه و چه شه وادیاریوو، که ئاسوی کوردستان تاریک ده بی وه هات و، چو ده بردری.

۱ - سهره تای دووژمنایه تی

له مانگی ئاوریلی ۱۹۶۵ دا هیزی زیرپوش و تانکه گانی عراق له شاری سولهیمانی ههل پرژانه سهر خه لکی، وه ۶۰ کهسیان کووشت، سهدان که سیان بریندار کرد. ۳

به وجوره شهر ی عارف دژی خه لکی کورد، دهستی پی کراوه هیزی نیزامی عراق له وشه ره دا دهیه ویست کورده کان بشکینی وه تاسنووری ئیران و، تورکیه به ره و پیش بر ووا، له چند هموتووان دا پیش مرگانی کورد له نیوه هل گری وکاری کوردستان یه که سهر بکات. عراق هه ولی ده دا که هه ره سووک وهاسانی، به بی دهنگ زووتر شه شه ره دووایی پی بیینی وه ته وای ناوچه ی کوردستان بگریته وه. ۴

روژنامه نووسیک که به نهینی چولو وولات له تیلی گرامیک دا به وجوره گوت بووی: "کورده کان" له کوردستان دا له شه ریکی نهینی دا نیزامیکان و، شه سهره کان ده کووژن، جه نازه کانیاں ده نیروه بولای جنوب، ته نی کس و کاریان ده زانن، دو عایان بو ده که نو، ده یان نیژن، عیتره یچی دی ده گوری دانیهو، ده نگ له بهر کس ده رنایه. ۴

ده گوتری که زوره ی هیزی نیزامی عراق، یانی ۴۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰ ههزار له کوردستان دا بوو که شه وه یزه به فرو که ی میگ وه فرو که شکاریکای هونتیر زور به تووندیوه پشتوانی لی ده کرا.

کوردەکان دەستیان بەشەری پارتیزانی و، گرێلائی واتەچریکی کرد، چهکی هەرقورس لەلایەن هیژی عەراقەوه بە کاربردرا، جا ووردهوورده، دەهات که یارمەتی دەولەتی ئێران بو کوردەکان دەستی پێ بکری وەکارەسات جوړیکی دیکە ی لێ بێ!

لەهەولێن هیژدا هیژی عەراق بەشەریکی کلاسیکی تەواو عەیار، یانی بەنەزم و تەرتیبەوه، وە لەرووی نەخشەیهکی ژێگ و پێگەوه، هەلمەت دەباتە سەر ناوچهکانی چوورتا، پێنجوون، قەلادزی وە دەیان گرێتەوه. شەر هەروەها لەناوچهی هەولێر، وە لەدەورووبەری زەنجیرە ی شاری سەفین دا تووندەدەبێ. لەپاییزی سالی ۱۹۶۵ دا کوردەکان هیژشی تەواویان بردەوه سەر ناوچهکانی سەفین و، چوورتا، وەرێگای هات و، چۆپان لەهیژی عەراق بری وەمەلپەندە که یان گرتهوه. لەزستانی ئەو ئۆ سال دا هیژی عەراق نە ی تووانی کارەساتیک بەرێوه بەرێ.

بەلام بو هەولێن کەرەت دەبێ که هیژشیک دەباتە سەر پێش مەرگەکان، وە سەر ئەنجام لەشەوی جیژنی نوویلی ۱۹۶۵ دا ئەو هیژشە توندتر دەبێ وە تا مانگی فیورییه درێژە ی پێ دەدری. بە عەسکەکانی عەراق سی جار بەقودرەت گەشتن، وە لەمانگی سی پتەمبەری ۱۹۶۵ دا حکومەت بە دەستی دوکتور بەرزاز قازی که نێزانی نەبوو گەشت. ئەمما هەر ئەرتیش بوو که دەستی دەرۆشت و، حکومەتی دەرکرد، لەسەرەتای هیژی نێزانی عەراق دا، ئەفسەریک بەنیوی ژێنیال ئووخەیلی کەوێزیری بەرگری عەراق بوو، وە زۆردزی کورد بوو، کاروباری بە دەستەوه گرت.

۲- هات و، چۆی بارزانی لەگەڵ ئێرانیکان:

لەوکاتە دابوو کە ژێنیال بارزانی تەسمیمیکێ گرنک، بەلام تال و نالەبار، کە سەر ئەنجام بو کوردەکان چارەزەشی و، بەدەختی تێدا بوو، دەرگری. بارزانی بەرلەوه لەگەڵ عەشیرەتەکانی ئێران هات و چۆی هەبوو، پانی لەپیش دا هیندی لەشەر کەرەکانی پێش مەرگە ی کوردی ئێران لەگەڵ بارزانیکان، شان بە شان دزی هیژی عەراق بەشەر دەهاتن، وە ئەوهش دەنگی لەجیهان دا دابوو.

له ههوهلی سالی ۱۹۶۲ دا یارمه تی دانی کورده کانی ئیران زۆربه گرنکی دهستی پێ کرابوو، بهلام لهوسهرده مه دا لاپه زری زۆژگار گۆرا: به راستی ئیران له و کاته ناسک و عاسته مه دا نهی دهتووانی سنووری خوی بپاریزی، جائه و چینه ی بو ههل کهوت و، دهستی یارمه تی بۆ بارزانی دریز کرد، که به تیریکی دوو نیشانان بنگیوی، یانی هم سنووری ئیران بپاریزی وه هم هیزی عراقیش پتر له زو، لاوازی بکات. هیزی عراق به تهواوی گه مارۆی ئابوری کورده کانی دابوو، کورده کان دهستیان به هیچ کوی رانه ده گه یشت، له ئاکاما کورده کان ئه و یارمه تیان سهلماند.

ئینجا له خوار دهنه مه نی، تفاق، له جلع و بهرگ، له پوول، چهکو، ئه سه له حه یه که به دووای یه کێ دا بۆ کورده کانی بارزانی ده چوو، وه حیزبی دیموکراتی ئیرانیش له و کومه گه دا به شداری ده کردو، سیورساتی ده گه یانده پیش مه رگه کانی بارزانی. له هاوینی ۱۹۶۲ دا ئه و شتمه کانه ده درابه شه ر، که ره کانی عه بدوول لای عسحاقی (ئه حممه د توفیق). له سالی ۱۹۶۲ تا ۱۹۶۴ را ئه وهات و، چۆیه پتر بوو، وه ئه و یارمه تیه له سالی ۱۹۶۲ وه له لایهن زۆژنامه نووسه کان له هه وه لین رپۆرتاژدا ئاشکرا بوو وه بلا و کراوه. ۷ ئه و ساز و بهرگه له لایهن ئیرانه وه به لیشاو ده هات وه زۆژ به زۆژ پتر ده بوو وه تا ئه و راده یه گه یشت که ته نانه ت چهن سه روکی کوردی ئیرانی له کوردستانی عراق دا له ته نشت کورده عهراقیکان به تاییه ت له ستادی بارزانی دا جیگیر ده بن. ئه هه ما ئه وهات و، چۆیه له به ینی مرقه کان کاتی نه ینی و تاییه تی هه بوو، کومه گیکی که بارزانی وه ری ده گرت به نیوی لایهن گری کورده کانی ئیران بوو که پشتیوانیان له شور شه که ده کرد.

۳- وه، شا!

ئه ونه خشه و، هه لۆیسته له سه ر زۆو شوینی برایم ئه حممه د جه لال تاله بانی بوو که بارزانی بو هه وه لین جار له گه ل سه رو که ئیرانی کان هات و چۆی ساز کرد. یانی له و کاته دا بوو که بارزانی سه به رته به په نادانی کورده کانی عراق که له شاری هه مه دان جیگیان درابوو یه، هه ره شه ی له ئیران کرد، که بۆچ ئه و کاره ی کرده و.

ئەو مەبەست و رازەش ھەتائەستا ھەر لەنھینی دا ماوەتەوہ کہ چوون
بارزانی وا بەتووندی ھەژەشو، گۆرەشە لەئێران دەکات، وە پاشانیش ئەو نیوان
ناخۆشیە دەبێتە ھۆی ئەوہ کہ ناشتی و، ھات وچۆی کوردەکان وئێران بەوژادە یەبگات!
شای ئێران بەچاکی لێی رۆن ببوو، کہ بڕایم ئەحمەد - جەلال تالەبانی
ناتوانن ببنە بەر ھەلستیکێ گەورە ی شوژشی بارزانی. ئینجا بەجێیە کہ بگوترێ
کہ سەرۆکەکانی حکومەتی عێراق تا سالی ۱۹۷۰، نەیان تووانی قەت بەچاکی
لە کوردستان دا حکومەت بکەن، وە شوژش گیرەکان دژی ئەوان راوەستابوون.
ھەلوستیکێ دیکە کہ بوو بە ھۆی ئەوہ کہ شای ئێران پتر یارمەتی خۆی بە بارزانی
بکات، ئەوہ بو کہ دە ی دیت کہ کوردەکانی ئێران بە ئاشکرا و تێ راشکاوی کومەگی
شوژشە کەدە کەن، جا راو، تەدبیری ھینا سەرئەوہ ی کہ بو بەدەست گرتن و،
چاوەدێری ئەو ناوچە یە واباشە کہ ئەو کومەگە بەدەق و، دوغری بکری، تاکوردەکانی
ھەردووک مەلبەند بکەونە ژێر چاوەدێری ئێران. لە ئاکام لەمانگی مە
۱۹۶۵ رۆژنامە نووسەکانی جیھان زانیان گەیانە کەچەک و، ئەسلەحمە تازە، وە
ھەروەھا چەکی قوورس بو شوژش گیرەکان دەچی. ۱

لەپاییزی ۱۹۶۵ دا یارمەتی شای ئێران بە کوردەکان بەوژادە یەگەشت، وە
بوو بە ھۆی ئەوہ کہ شاحسین پادشای ئوردون لە ۲۵ تا ۲۸ سێ پتەمیری ۱۹۶۵
بو چاوپێ کەوتنیک ھاتە تاران لای شای ئێران.^{۱۰} سەرئەنجام زۆر زوو وولاتە یەک
گرتوکانی عەرەب دژی یەکەتی کوردەکان و ئێرانیکان دەست بە کاربـووون،
کار بەدەستەکانی مسر لەمانگی ئۆکتوبری ۱۹۶۵ دانویئەری بارزانیان کەشە وکەت
عەقراوی بوو بانگ ھێشتە شاری قاھرە، وە بە دووای ئەودا، دوکتور بەرزاز سەرۆک
وەزیری عێراق بو قاھرە داوەت کرا.

۴ - ھەوڵین پێش ھات و بەسەرھاتی عێراق و، ئێران

لەنیوێژاستی مانگی نوامیری ۱۹۶۵ دا بەینی ھیزی ئێران و عێراق
بەرەنگاریک وەدی دیت، سەبارەت بەوکارە، پالویزی، ئێران لە بەغدا،
لەحکومەتی عێراق داخوواز دەکات کە پتر لە سنوورەکانی خۆی پارێزگاری بکات.^{۱۱}
لەروژی ھەوڵی ژانویییە ۱۹۶۶ ئەو ھەوالە وەک تۆپ دەنگی داوہ: پاش سێ رۆژ

شهر له ناوچهی پیننجوون دا له ژیر چاوه دیری فرمانده عمیز عه قراوی، ههلمه تیک بۆسر هیزی عراق دهبردی وه سربازیکی زور ده کوژی، پاش کوشتنی ۳ شهفسر، وه ۴۱ سربازی عراقی شورش گیره گانه، کورد به زهدهی خویان پینجون ده گرن.

ژینیرال ئوخهیلی وهزیری بهرگری عراق رای گه یاند که پیویسته ئیران سنووری خووی به چاکی له شورشگیره گانی کورد بهستی، تا کوو دهوله تیکی دهروهیانی قوودره تیکی خارجی بیانوی به دهسته وه نهی که یارمهتی به کورده گان بکات، واته له ناوچهی شمالی عراق، ئیسرا ئیلیکی دیکه به ههسته بی. ۱۲

له رۆزی ۴ مانگی ژوویه ۱۹۶۶ دهولهتی عراق رهسمن دهنگی خووی دژی دهولهتی ئیران ده ربزی، وه گوتی ئیران به هه موو جوړیک به شورش گیره گانی کورد کومهک دهکات.

عه دنان پاچهی وهزیری دهروهی عراق، به کارداری بالوژی ئیرانی را گه یاند که ئیران به بزوو تنه وهی کورد یارمهتی ده کاو، ریگیان ده دا که له خاکی ئیرانه وه بو له نیو بردنی حکومهتی عراق تی بکوشن وه ئینجا ولاتی ئیمهش به چه که گان خویان له ۲۵ ژانویه دا بومباران ده کهن. وه ههروهه عراق، ئیرانیان تاوان بارده کا که کورده شورشگیره گان، به هه موو جوړه چه کو، عه سله حه وه هک خوم پاره، مین، عه سله حه ی دژی تانک، وه توپو، نارنجهک ئاماده ی شهر کراون.^{۱۳} ئینجا وهزیری کاروباری دهروهی عراق به وهش رازی نه بوو، به بالوژی ئه مریکا، ئنگلیسو، فرانسه راده گهینی که پیویسته له وکاره ساته ی ئیران باش ئاگادار بن

به شوینی ئه وه دا، دووای چهن رۆژ ژینیرال عه بدووره حمان عارف برای سه روک وهزیری عراق وه سه روکی ستادی عراق، ئه میر عه بیاسی هه وهیدا سه روک وهزیری ئیران تاوان بارده کات که له هه وه لی مانگی نووامبری ۱۹۶۵، را، له گه ل بارزانی هاتو، چو ساز کردوه، وه چاوو پی که وتیان بووه. ۱۴

جابو ماوهیهک ئه و قسه وباسه نهختیک له بیر چووه، به لام له زستانی ۱۹۶۵ - ۱۹۶۶ دا مه سه له ی کوردو، راپه رینه که ی که ده سال بهر ده وام بوو له دونیا په دا دهنگی دابووه، وه ئاگاداری درا که ئه گهر زوو چاره سه ری ئه و کاره

نەکرێ، واچاو و ژوانی دەکری که ئەو نەتەوێهێک لەنیو چوون دایە وەدی تەرت و تەنابێت .

۵ - مەسەله‌ی ناردنی ئەسەحه

هه‌مال ده‌ره‌كان راپان گه‌يانده كه كورده‌شۆر شگێره‌كان له‌ دوولایه‌وه كومه‌گیان بۆ ده‌کری، واته‌ هه‌م له‌لای ئێران ر‌اوه‌ هه‌م له‌لای ده‌وله‌ته‌كانی دیکه‌شه‌وه‌سه‌له‌وه‌، سازوبه‌رگ بۆ بارزانی ده‌چێت .

له‌سه‌رده‌می مانگی ژانویه‌ی ۱۹۶۶ پۆلیسی ئەلمان، چووار م‌و‌قی ئەلمانی غه‌ربی ده‌گ‌ری، ئەو چووار كه‌سه‌له‌ ولاتی چكسله‌واکیه‌ كامیونیک پ‌رله ئەسەله‌به‌ بۆ كورده‌كان دی‌به‌ریت كه‌ له‌شاری به‌رووك ده‌گیرێ. ئەو چه‌كانه‌ ده‌بوو له‌ریگای ئەسته‌نبووله‌وه‌ ر‌اگ‌و‌یز ر‌ابایه‌وه‌، به‌ده‌ستی كورده‌كان بگه‌یشت بایه‌، به‌لام هه‌ینابوویانه‌ ئەلمانی غه‌ربی وه‌ نه‌زانده‌ كه‌ ئەو چه‌كانه‌ له‌كوێ وه‌را هاتووه‌، وه‌ناردراوه‌، ئایا به‌ خ‌و‌مالی و تابه‌تی ناردراوه‌، یان له‌ جیگایه‌کی زه‌سمیوه‌، وه‌ پۆلیسی ئەلمانیش له‌وباره‌دا ل(سه‌ری نه‌رو‌یشت و، ده‌نگی ده‌رنه‌ب‌ری. ۱۵

۶ - یه‌ك‌گرتنی هه‌وا داره‌گانی تاله‌بانی :

له‌مانگی ژانویه‌ی ۱۹۶۶ دا جلال تاله‌بانی، عومه‌رمسته‌فا، عه‌لی عه‌سكه‌ری وه‌ حه‌لمی شه‌ریف له‌ دییه‌کی ر‌اكه‌جی دانشتیان بوو، هه‌لاتن، بارزانیكان ئەوه‌هه‌لاتنه‌یان به‌وردی چاوه‌دی‌ری ده‌کرد، ئەو چووار م‌و‌قه‌ له‌(هایوینی سالی ۱۹۶۵) دا له‌ ئێرانی ر‌ا كه‌ده‌گه‌رینه‌وه‌ ولاتی عه‌راق، به‌وه‌ مه‌به‌سته‌ بوو كه‌ له‌گه‌ل سه‌روكه‌كانی عه‌راق چاوو پێكه‌وتنیکیان هه‌بێ. به‌لام له‌وكاته‌دا تووشی مه‌یدانی شه‌رێ ده‌بن، ده‌گه‌ل تاقمێکی تازه‌ ژووبه‌روو ده‌بن، ئەوده‌سته‌یه‌ پیاوه‌ به‌ك‌ریگه‌راوه‌گانی كورده‌بوون كه‌ شان‌به‌شانی هه‌یزی عه‌راقی له‌گه‌ل كورده‌ شۆرش‌گیره‌كان به‌شه‌رده‌هاتن، واته‌به‌ جاشی ۶۶ نیوده‌به‌ردان .

ئێنجا ئەو كه‌رته‌، نه‌كه‌ته‌نیا عه‌شیره‌ته‌كان بوون كه‌ به‌خوینی سه‌ری بارزانی تینوو بوون، به‌لكو ژووناك به‌یره‌گانی حه‌یزبی دیموكراتی كوردستانی

عراقیش بوون کهده یانه ویست له دهست به سهری، ئاغایه تی و عه شیره تی، یانی دهر به گه کان خو یان رزگار بکن.

ئهو رۆشن بیرانه زۆرزوو له رۆژنامه یه کدا، که نیوی "ئهنور" بوو، شتیان دهنووسی وه ههستی خو یان به سهر کردایه تی برایم ئه حمهد، جهلال تاله بانی، عه لی عه سه کری، حیلمی شه ریف، عومه ده بیابه دهر بری، وه دژی ئاکارو کرده وی دهر به گه کان، وه رزگار کردنی راپهرینه که له چنگی ئه وان ده سیان دابو قه لم. ئه وانه نزیک به ۲۰۰۰ کس بوون که تا سالی ۱۹۷۰ دژی مه لامسته فا خه باتیان ده کرد وه ده وله تی عراق چهک و ئه سه له حه ی ده دانی.

شتیگ که بو رۆژئاوا یه کان به چاکی رۆون نه بو ته وه، ئه وه یه که دووژ منایه تی له نیو سه رانی حیزبی دیموکرات، یانی پاش بزووتنه وه ی مه باد، که بارزانی هه مزه عه بدوول لای، بو دانان و، پیک هینانی پ. د. ک ی عراق، له ئیرانه وه نارد وه عراق پاش ۲۰ سالان چو ن بو وه.

۷- شه ری هه ندرین (مه ی- ژوئن ۱۹۶۶)

شه ری هه ندرین فه سلگی نوی له مه سه له ی کوردستان دا به ریو ه برد: به راستی ئه وه، بو هه وه لین که ره ت بوو که کورده کان له گه ل شه ریکی گه وه ری کلاسیک دا که عراق دهستی پیکرد بوو، رۆو به روو ده بوون. شه ر چه ن هه وتوو ان به رده وام بوو، له و شه ره دا، دوو له شکری ته وای عراق وه به کریگیرا وه کانی برایم ئه حمهد، که له لایه ن فرۆکه و، توپ، پشتیوانیان لی ده کرا، هه لمه تیکی گه وه بیان بو سه ر شو ر شگیر ده کان برد.

هیزی شو رش که بریتی له ۱۷۰۰ پیش مه رگه بوون، وه له لایه ن عه بدوول لا پشه ده ری وه ئیدریس بارزانی که یه کیک له کورده کانی مه لامسته فابوو، رابه ری ده کران، بو هه وه لین جارپوستی فه رمانده هیان دانا.

جیگای ئه وشه ره، کیوی هه ندرین بوو که ۲۸۷۶ متر به رزانی هه بوو، وه ئه و کیو ه کاتیکی هه سهاسی بوو، وه به سه رکیوی زووزه ک داده ییرو وانی، که ئه ویش سه ر چه قه قه ربی هه میل تون بوو، که ستادی نا وه ندی بارزانی لی بوو.

ئه وشه ره پاش چه ن رۆژ مرنی عارف که له هی لی کوپتر دا بوو، وه که وته

خواری (۱۳ی ئاویریلی ۱۹۶۶) له لایهن هیژەکانی عراقهوه دهستی پێ کراو، تووانیان که تروپکی هەندەڕین بگرن. ئینجا لەماوەی دەروژان دا لەشەرێکی نابەرانبەردا که هەربەرەوام بوو، هیژشو، دژی هیژش لەهەردوک لاوه بووه له ۱۲ی مه ۱۹۶۶ شۆرش گیرۆەکانی کورد دژی هیژشیک دەست پێ دەکەن، وه هیژی عراق جیگای عاستەم و، گرنگی ستراتێژیکی خوی بەجێ دەلیت، ئەو هیژشه هەموال دەریکی فرانسەوی بەنیوی ژینێ مۆریه که لەمۆ بووهو، دیتویهتی، وئاوای نوووسیوه: ^{۱۷} ئەوشەرە بووعراق زۆر سەرشۆری تیدا بوو، هیژی عـ عراق زۆر خراپشکا، سەربازی زۆر لی کوژرا، زۆریان هەلاتن، زۆریان بە دیلگیران، ۴تویی کیوستانی ۴خوم پارەیی گەوره، ۶ زەشاشی گەوره، وه تەفەنگیکی زۆریان وه دەستکەوت، کوردهکانیش ۶۰ پێش مەرگیان کوژرا. ۱۹۰

۸- بربارنامە ی پیکهاتنی ۹ ژوئنی ژوئنی ۱۹۶۶

هەموال دەری عراق هاوکات لەگەل هەلبژاردن لەبەغدا رای گەیانده که شۆرشی کوردهکان تیکشکا، وه ئیدریس بارزانی کوژرا!
بەلام هەرلەو هەلو، مەرجهش دا بوو که حکومهتی عراق لەنهیانی دا بو ووتو، ویژ چەن مەوقیگی ناردە لای مەلامستەفا: ۱۳ی ژوینی ۱۹۶۶ کۆریگی کورد بەسەر وکایەتی حەبیب کەڕیم نووسەری گشتی پ. د. ک. سەلح یوسفی وه موحسن دزەئی ئەندامانی کیمیتە ی پارت، بو ووتو، ویژ لەگەل عەبدورهەمان عارف که جێنشینی براکە ی عارف بوو، وه ببو سەرۆک کۆمارهاتنه بەغدا یه. سەرەتای ووتو، ویژ که دەستی پێ دەکریت، گوتراوه که چەشنه سەرلی شیوانو، سەر سوورمانەگبوو. عارف لەووتو، ویژه که دا زۆر سەرشۆر بوو، ونە ی دەزانی چەلی، ئینجا بەگشتی باسی مەسەلە ی کوردی دەکرد، حەبیب کەڕیم له وه لامذا گوتی، لەپێش هەموو شتیک دا پێویستە که هەردوک لا لی بکۆلینهوه که "ئایا ئیمە بو پیکهوه بەشەردین؟ مەگەر هەموومان مووسولمان نین... مەگەر مووسولمان هەموو پیکهوه برای مەکترنین،^۲ جائه و مووسولمانه چ کورد بی یان عەرەب فەرکو جوپیازی له گۆرێ دانیه! گفت وگو یهکی دیکه که لەگەل سەرۆک وه زیـ عەبدووررهەمان بەرزاز، که ما موستای حەبیب کەڕیم ش بوو له زانستگە ی حقوق دا،

له به غدایه به ریوه بردرا بوو: به راستی ووتو، ویژ ژۆر به چاکی وجووانی و دوستانه در یژه ی پی ده درا.

تاقمی بارزانی له دوکتور به زاز داوا ده کهن که مافی خه لکی کورد بدری و، به سلمیندری، به لام سه روک وه زیر وه لام ده داته وه که ئه رتیش ئه وه به سه ی ناسه لمینی....

وه له ۲۹ ی ژوئینی ۱۹۶۶ دا پاش ووتو، ویژه که سه روک وه زیری عراق له سه ر تلویزیون مافی کوردان به چه شنی لامه رکزی به خه لکی عراق راهه گه یینی. سه ر ئه نجام له به ری ئه و پیک هاته

برنامه مه کی که له ۱۲ ماده ده دا پیکو، پیک کرابوو، بلاو کراوه که بریتی بوون له: هه ل بژاردنی نوینر، دانانی یاسا، لی خوش بوونی گشتی، له دوور گهو، ناوچه ی کوردستان دا، زمانی کوردی جیی زمانی عه ره بی بگریته وه، وه له ئیداره کان دا، دابو، رۆسم بی، پیش مه رگه کان به چه شنی (هیزی ده وله تی، له مه له بندی کوردستان دا بی، ته وای خه لکی کورد که هه ل وه دا بوون پچه وه سه ر کاروباری خو یان، وه به ژبانی راسته قینه ی خو یان در یژه پی بدن. هیئدی له ماده گانی بزیار نامه که به نه یی نوو سرا بوو، که حیزبی دیموکراتی کوردستان، به چه شنی ره سمی بناسری، وه گرتو گانی زامیاری له به ندی خانه کان ئازاد بکری، وه کانگای ناوه ندی کورد، یانی لیوای کورد له ده ورو به ری ده هوک له مه له بندی بادینان دا، دیاری بکری. ۲۲

له ئاکام دا، به جو ره پاش ۱۴ مانگ شه روکی شه، به شوینی سه ر که وتنی کورده کان، که لی کورد ته وانی به ئاواتو، هه لو یسته گانی خو ی بگاتو، وه ده سته یینی.

ئه وه ی که شای باسه، حه بب که ریم به دووای پیک هاتنه که دا وای گیرا بو وه که "کاتی ئیمه کورده کان، زۆرباش نه بوو" ئیمه ۱۴ مانگی ره به ق که له شه ر دایووین سه ر ده می ئه وه هات بوو که چه کو ئه سه له حه و، شه و مه ک مان ته وای بی وه به راستی ژۆر سه خه لتو، ناره حه ت بووین. ۲۳

ئه ندامیکی دیکه ی ده فته ری زامیاری به نیوی دوکتور مه حمود عسمان که به "وه زیری کاروباری ده ره وه ی" بارزانی ده ناسرا، له به ری بارزانی دا پاش ۹ سال به و جو ره دووا بوو وه ده لی.

ئیمه به چاکی ده مان تووانی لهو داخووازانهی که کردمان، پی، پتر له
 به ره ئی خو مان را کیشین، به لام به داخه وه، که لکمان لی وهر نه گرت: ته نیا بهو پی
 گه یشتنه رازی بووین له حه قیقه ت دا شه ره که به سوودو، قازانجی کورده کان
 ته واو ببوو، به لام ورده ورد ده کاتی هیمنایه تی و ئاشتی ده هات له نیو بچی وه ئاسوی
 کوردستان تاریک بیت وه.

سووه‌مێن خوشحالی (ژوئن ١٩٦٦ – ژانویه‌ی ١٩٦٩)

ژینیرال عارفو، مه‌سه‌له‌ی کورد :

ژی‌نیرال عەبدورره‌حمان عارف پیاویک بوو، که‌له‌پاش له‌نیو چوونی قاسم‌له‌ عەراق دا ده‌نگی ده‌رکرد: به‌شوینی ئەوه‌داله‌ ١٧ی نووامبری ١٩٦٣ له‌کاتی کودتا یانی‌له‌وه‌ختی ژوو‌خاندنی حکومه‌تی به‌عسێکان، عارف سه‌رده‌سته‌ی له‌شکری تانکو، زره‌هی بوو... پاشان بوو به‌سه‌روک ستاد له‌ (١٩٦٤)، پاش ئەوه‌ی که‌ براکه‌ی له‌نیو چوو، جیگای وی‌گرته‌وه‌. ئینجا به‌هیوا بوو که‌ دووای مارشال عارف، بتوانی‌وولات به‌چاکی ئیداره‌ بکات. له‌ماوه‌ی ٤ مانگ ته‌ققه‌ وه‌ستاندن له‌ ٢٩ی ژوئن ١٩٦٦، ژینیرال عارف له‌گه‌ل بارزانی چاوپێ که‌وتنیکی کرد، له‌ ٢٨ی ئۆکتوبری ١٩٦٦ له‌ سه‌ربازخانه‌ی مه‌فره‌ق له‌ته‌نشت ره‌واندزی، ئەو دوو مروقه‌ خه‌لاتیان به‌یه‌کتردا: عارف قورئانی ه‌دییه‌ کرد، بارزانی له‌تو، په‌تی‌توپه‌کانی ه‌نده‌رینی له‌پیش دانا! به‌لام پاش به‌ردانی ه‌یندی له‌گرتوکانی سیاسی کورد، وه‌دانه‌وه‌ی شتمه‌کو، مولکه‌کانیکی که‌ له‌ کورده‌کانیان ه‌ه‌راج کردبوون، روژنامه‌یه‌کی کوردی عه‌ره‌بی به‌نیوی (التاخی)، که‌ صالح یوسفی به‌سه‌ری داراده‌گه‌شت، وه‌ده‌رکه‌وت.

ده‌گوتری که‌ پیکه‌هاتنو، ریک‌که‌وتنی زه‌مانی به‌زراز ئتر کاغه‌زه‌دراویک زیاتر نه‌ بوو یانی ه‌اتو، چو له‌سه‌رژاده‌هات تازه‌بیته‌وه‌، وه‌ووتو، وی‌ژه‌ ده‌ستی پێ بکریته‌وه‌.

لههوهلی مانگی نوامبری ۱۹۶۶ ژینرال عارف لهپاش چاوپیی کهوتنیک له شمالی عراق، کهحهوتویهکی خایاند رای گه یاند: "مهسهلهی کورد ئیدی تهواوبووه... وه بارزانی بهمین گوتهوه، وه ئاگاداری داوه که کورد مهسهلهی ئوتونومی ژانگهینی، وه دووژمنی جیاوازی، له ولاتی عراق دابه ۳

بهلام چهندرۆژ بهشویی ئهوه مهسته دا له کونگره ی ۷ پ. د. ک. له گه لاله (۲۱ - ۱۵) نوامبری ۱۹۶۶ که له لایهن بارزانی وه بهر یوه بردرابوو، وه له گه ل ۵ ئه ندای هه ل بژێردرای - وه ک حه بیب که ریم، سی کریتی گشتی، وه دوکتور مه محمود عوسمان، نوری شاهه یس، عه بدوول لاوسال حیوسفی وه تهواوی مهه قامی لی نه پیرساو - ژینیرال بارزانی به سهر کومار عارف وه به سهر وک وه زیر ناجی تالب له بهیان نامه یه ک دا که پرله هه ره شهو، گو ره شه بوو، به وجو ره ی را گه یاند بوو که: شهر له کرده وه دا ژانه وه ستاندر او ه، هیندی له هیزه کان په لامار دین، وه له ولایه شه وه بارزانی حکومه تی تاوان بار کرد بوو که ده یه وی خه لکی تین وهان بدن وه دژی کورده کان شه ری تهواو عه یار ده ست پی بکن، وه سهر ئه نجام بو پیش گرتن له وه، داوای پیکه هاتنی (کمیتیه کی عالی) کرد بوو که زور زوو به وکاره رابگات..."

ئه و کردارو، ئاکاره وای ده نوواند که نیزی که هاتو، چو له نیو هه ردووک لاهه لگیری، وه مه سه له ی "سولح و ئاشتی" به گالته و گه پگیری، به لام له سهر شه وه ش را ووتو، ویژ که م و زور تابه هاری ۱۹۶۹ در یژه ی هه ربوو!

جار جار که به رهن گاری له ناوچه که دا وه دی ده هات، دیسان مه سه له ی کورد ده هاته سهر زاران به لام شه ری ئسرائیل - عه رب له سالی ۱۹۶۷ دا که ۶ رۆژ به ر دهوام بوو، به و خاتره نه ختیگ مه سه له که له بیر چوو ه، وه بی ده نگه ی لیکرابوو، وه کاتیک که به عس له عهراق دا به قودر هت گه شت، به ره له لسته یی (مه سه له ی عه رب - ئسرائیل، تاسالی ۱۹۷۸ هه ره له گوزی بوو.

۲ - بارزانی و، شه ری ۶ رۆژه

به چاکی ئه وه مه سه له یه روون نه بووه که ئایا بارزانی ده یه وی که له دا هاتوو دا هه گر پیویست بی به رهن گاری ئیسراییل بیان نه. وادیار بوو که بارزانی کاتی

شەڕی ۶ رۆژه (ژوئن ی ۱۹۶۷) دهیهوی چاوه‌روان بی که سه‌رنجی کار به کوئی ده‌گات.

کاتی که ژینرال عارف له‌بارزانی داوا ده‌کا که له‌وشه‌ره دا کومه‌کمان بکا، بارزانی به‌وجوره وه‌لامی داوه: ئیستا ماوه‌ی ۶ ساله که ئیوه همول ده‌دهن که کوردی ته‌رت وتونا بکه‌ن و، له‌سه‌ره‌رزیه نه‌هێن، که‌وابوو ئیمه چۆن یارمه‌تی تان ده‌دین؟" ئینجا عارف‌گوتی هه‌رچونیک بی هیندی پێش مه‌رگه‌ی سه‌میولیک واته‌پیش مه‌رگه‌ی که‌چه‌شنی نه‌مایشی هه‌بی، بنیزنه به‌غدايه. بارزانی وه‌لامی داوه: من به‌ پیش مه‌رگه‌ی نه‌مایشی م بژوانیه، به‌لام ئه‌وه‌ش وه‌ک‌خه‌ون و، خیاڵ ده‌چی. " ۵

ئه‌وه‌و بی ته‌فاوه‌یه‌ته له‌مه‌جموع دا، ده‌گوتری که مه‌سه‌له‌ی عه‌ره‌بی له‌جیهان دابه‌قوولی له‌باره‌ی ده‌دوین، وه‌ وائاشکرا ببوو که عه‌راق سه‌وداکه‌ی تیک داوه، وه‌ ده‌وله ته‌عه‌ره‌به‌کانیش وه‌سه‌رخویان ناهین، ئینجا به‌وجوره نیوان ناخوشی له‌به‌ینی بارزانی و، به‌غدا به‌چاکی روون ببوو: له‌ناوچه‌ی کوردستان ژینزال بارزانی پشتی به‌کیوه‌کانی شمالي عه‌راقه‌وه‌ بوو، که په‌نا و، سه‌نگه‌ری گرت بوو، وه‌به‌ر هه‌لست و، که‌ندوکۆسی بو کۆماری عه‌راق پیک‌هینا بوو! له‌مه‌ودای چه‌ن سال که له‌عه‌راق دا شه‌ر له‌به‌ینی ده‌وله‌ت و بارزانی به‌رده‌وام بوو، له‌نه‌هینی دا، هه‌لو‌یست و، مه‌به‌ستی، بارزانی ئه‌وی ورده – ورده ده‌کیشا بو لای داواکردنی مافی سه‌ر به‌خوویی گشتی که‌هه‌نگاو هه‌لینی و، به‌جیه‌ته‌پیشی.

ئینجا سال‌ح‌یوسفی له‌بارزانی به‌ته‌قیه‌تر بوو، وه‌له‌ووت و، ویژیک دا ده‌ری‌بری و گوتی: ئیمه زۆرچاک به‌سه‌ر ناوچه‌که دازلین، دژی زۆردارین، به‌لام داوای گه‌یشتن به‌مافه‌که‌مان ده‌که‌ین، ئیمه له‌ داواکه‌مان دا له‌گه‌ل ئس‌رائیل دژی عه‌ره‌ب‌هاوبه‌شین.

له‌کرده‌وه دا بارزانی قه‌مت نه‌چوو و بوولاتی ئس‌رائیل، وه‌ ته‌نانه‌ت هه‌یج کومه‌ک و یارمه‌تیکش له‌ لایه‌ن ئس‌رائیله‌وه به‌کورده‌کان نه‌کرا.

۳- ن‌رخو، با‌یخی یارمه‌تی شای ئیران:

له‌مه‌ودای چه‌ندمان‌گان دا که چیۆتی و ناله‌باری و به‌ره‌هه‌لستان له

ناشتی و، ته قهوهستاندن دا، دینا پێشی بارو، دۆخی کاره که وه راست نه ده گهرا" بارزانی به تیراشکاو هات و، چۆی له گهلاش ساز کرد، وه ئه ویش یارمهتیکی گرنگی پیدا .

بهلام چاوه رووانی نرخو، بایخی شهر ی سالی ۱۹۶۷ ده کرا که بزاندری ژیک کهوتنه که به کوێ ده گات: له مانگی مهی ۱۹۶۷ پاش ئه وهی که دهسته یهک هیزی کوماندوی شورش له ئه ندامانی پ. د. ک ی ئیران ده یه ویست کانگای ناوه روو که ی حیزب که بریتی بی له شهر که ری گرێ لای له کوردستانی ئیران، به ههست بیست. تاقمیک له کیمته ی بهر پوه بهری پ. د. ک ی عراق "سامی" که جی گیری هه وادارانی شهر دژی شای بوو، پێویست بوو که ئه و ته سمیمه بگری: یان له به غدا یه بمینیه وه، یان بپته وه کوردستانی عراق، یان بگه رپته وه بو ئیران، بهلام به ههر چونیک بی، ده بی له گهلا بارزانی هات و، چۆی خوی بیری. ۶

پاش چه ند مانگ که له شهر ی رابرد بوو، له ئوکتوبری ۱۹۶۸ دا دوکتور مه محمد عوسمان گوتی: ئیمه خو مان له کاروباری ئیران و، تورکیه تیوه رنا دین. تاران و ئانکارا ده زانن ههر وه ختیک که ئه وان پێش ده ستی بکه ن و، هیرش بو ئیمه بی ن، جائه وکات ئیمه ش چاره سه ری خو مان ده که ی "ئینجا وانا شکرا ده بوو که ووتاره که ی "وه زیری ده ره وه ی" بارزانی نیوه ی راست و، نیوه ی درو یه. له راسته قینه دا یارمه تی ئیرانیان بو بارزانی زۆر به نرخ و با یخ بوو، چونکه بارزانی له لای خو یه وه، وای حیساب کرد بوو که ئه گه ر زۆر ژیک بی، بزوتنه وه ی ئیران دژی ئه و کاریک بکا، بارزانی ده ستی خو ی وه پێش خست بی و، کاریکی کرد بی. به وجوره بارزانی، له سیمی ئاخری دا: له مانگی ئاو ریل - مه ی ۱۹۶۸ سوله یمانی معینی گرت و، کوت و، پرله نیوی برد، "ئهن دامی کمیته ی بزوتنه وه ی کورده کانی ئیران" بوو "خه لیل شه و باشی ههر وه ها کوشت، جهنده کی ئه وانی داوه به سه رو که کانی ئیران! ۸

۴ - له نیو چوونی ژێ نیرال عه بدو وره حمان عارف:

پاش ژوئن ی ۱۹۶۷ که مه سه له ی کورد حه ل نه کرا، وه رژیمی ژێ نیرال عارف له پیک هینان و، راپه راندنی مه سه له که به ته وای نا ته وان و، عیجز ما بووه، وه

همروهه ها له مانگی مهی ۱۹۶۸ داژی نیرال عارف دهستی به دهوره یه کی دریژی "دهورهی ناتهوای" یاسای عراق، بهراو، ته دبیری بهزاز کرد که پیوسته شه و همل بژاردنه له سالی ۱۹۶۶ تا ۱۹۷۰ وه به ریو ببرد ری.

ئینجا له ۱۷ی ژوینی ۱۹۶۸، کودتای "سیی" کرا، واتیه کیگ له دوو مروقه کانی نیزیکی خوی که نیوی ژینیرال داوود بوو، وه سهروک گاردی سهروکمار بوو، له گهل سه رهنگ نایف سهروکی ژماره ۲ی ئیداره ی کو مار، که له شه به که ی شهسهرانی ناسیونالیست دابوون، عارفیان گرتو، له فرو که یه کدا ناردینه

شاری له ندهن... ئینجا ژینیرال حه سن ئهل به کر، که سهروک وه زیری پیشوی به عسی مارشال عارف له سالی ۱۹۶۳ دابوو، کرا به سهروکوماری عراق، وه سه رهنگ نایف بووبه سهروک وه زیر.

له ۳۰ی ژوئیه ی ۱۹۶۸ به شوینی کودتای دووهم، سه رهنگ نایف له ولات دوورخواوه، وه ژینیرال حه سن ئهل به کر تهوای قودرته ی به دهسته وه گرت، ژینیرال حه ردان ته کریتی به وه زیری به رگری، وه عه ماش به وه زیری ناوخو داندرا. پاش ۵ سال ناهومیدی یانی له سالی ۱۹۶۳ وه، سه ره نجام به عسیکان بو که رته ی دووهم کاروباریان به دهسته وه گرتوه، وه له قودرته دامانه وه.

۵- کوردهکان و، به عسیکان :

بو کوردهکان زور ناخوش و تال بوو، که به عسیکان دووباره به قودرته گه یشتونه وه: چونکه له راسته قینه دا له سالی ۱۹۵۸ پاشرووخانی حکومه تی پادشایه تی شه که سانه ی که له کوماری عراق دا به قودرته گه یشت بوون، له ونیوه دا به عسیکان بو کوردهکان دووژمنیکی خو ئیاوی و، چه پهل بوون.

بارزانی که رته تیگی ده ری بری و گوتی: ئیمه به عسیکان چاپ دهناسین وه له وه مهودایه ش دا همل مان سهنگاندوون. ئینجا چهن هه وتوو رانه بووارد که به ده ستووری ژینیرال ته کریتی ۳۰۰۰ دیی کوردهکان بو ماران کرا. وه ژینیرال عه ماش بو گهران و، سیاحت هاتبو شمال" وه له ونیوه دا رای گه یاند که هیژی عراق ئاماده ی کاره. به عسیکان له وه ی ده گه ران که جیی پیی خو یان له ناوچه که دا

پته و بکهنه، پهری پی بده نهوه. هات و چوله ناوسه رو که کان، وه کورده کان به چاکی مه علوم نه بوو، هومیدی پیگه هاتن له گورێ دانه ما بوو، واته تنیا پاش نیوان خوش بوونی سالی ۱۹۷۰ پیتیر علامه و نیشانی پیگه هاتن و نیوان خوش بوون نه ده دیترا" بوو که سانهی که له ده ره وه بو چاوی که وتن و، وازی کوردستان ده هاتنه ناوچه که دهیان گووت که جیگایه کی زور عاسته مو، پڕله مه ترسیه. تهواوی شه مهلبه نه تاده گه یشته وه رهواندزی، شهوانه له لایهن پیش مه رگه کانه وه ده پارێزرا. له ئا کار و عه مه له ۱۲ ماده کی که تنیا له سه رزاران بوو، هینده به رپوه نه ده بر دررا، حکومت قهت سه ری ئاشتی خووازی له گه له کورده کان نه بوو، کورده کانیش زور له واکه رازی نه بوون، ته نانهت روژنامه نووسه کانیکی که له لایهن حکومت وه، ده نار دررا بو کن بارزانی، دهیان نووسی که بارزانی هه مه شه رخنه له حکومتی عراق ده گری وه له قسه کانی دا په لامار بو سه رو که کان ده بات!

روژنامه ی ته تاخی که سالح یوسفی وه ده ری ده خست، وه ئورگانی بارزانی بوو، تنیا روژنامه یه ک بوو، که زور به ئازایو، غیره ته وه شتی ده نووسی وه له باره ی گه لی عراق، وه کورده کان دا نوو سرا وه ی بلا ده کرده وه، ژینیرال هه سه ن ئه له به کر، دوو، وه زیری کوردی به ناوانی ئیحسان شیزاد وه محسن دزه ئی که له هه واده رگانی بارزانی بوون، له کابینه دا جیی کرد نه وه.

به لام ها واکت له گه له شه، لایهن گره کانی برام ته حمه د، جه لال تاله بانی خو یان کیشا قه راغی وه له روژنامه ی شه نور ناره زایه تی خو یان ده رب ری.^{۱۲} هیزشی روژانه دژی بارزانی در یژه ی هه بوو، ووشه کانی فئودال، ده ره به گ، وه پیایو ئمپریالیسمیان پی ده گو ت.

لایهن گره کانی شه نور نزیک به ۲۰۰۰ کس بوون وه مانگی به ۱۴ دینار به کری گیرا بوون وه به نیوی جاش ده ناسران، که له وانه ۱۵۰ مرقی ئیرانی شی تیدا بوو، که له پیشاپیشی شه ره که دا به شداریان ده کرد. حکومتی عراق له و ئاخری و ئوخریانه دا، ده یه ویست به هه ر چونیک بی ت جوولانه وه که ی کورده کان تیگ بشکینێ، جاله و باره دا هه مو فز و فیلکی ده کرد، وه ته نانهت که کورده کانی پی که وه روو به روو کرد بوون، ده شی گو ت که با ئه و "سه گ و گورگانه" به در له یه کتر رو بی نو، خو به خو یه کتر بکوژن.^{۱۳} وه هه ره ها بو شه و ی که کورده کان له و بزوتنه وه یه ده ست بکیشنه وه، قه ول و، قه رای دانانی زانسته له شاری سوله یانی وه ئا کادی می کوردی

(فهرهگستانی کورد) له به غدایه ی پی دان . ووشه یه کی دیکه یان که له وئاخری دا به بارزانی ده گوت ، شهوه بوو که سر به لای سیونیسم و ، یمپریالیسمه تا کورده کان به وجوره به هر حیلهو ، تهله که یه کبی ، لی پی بنهو ، راپهرینه که ته رت و تونیابیت .

۶ - یارمه تی ئیرانیکان :

شهوه ی که ئاشکرا بوو ، وه به چاکی ژوون ببووه ، به عسیکان نه یان ده ویست که له گهل "کورده کان پیگبین ، وه مافی نه ته وایه تیان^{۱۲} وه ده ست که وی " جا ، بارزانی به پیچه وانهی شهوان ، ژۆژده گهل ژۆژی له ئیرانیکان نزیک تر ده بووه ، کاتیک که شه ر له ژانویه ی سالی ۱۹۶۹ دهستی پیکراوه ، هیچ وه ختیک کورده کان تا شه وژاده یه به چهک و شه سلحه ی "قوورس" وهک ره شاش ، توپ ، دژی تانک . . . ئاماده نه ببوون ، وه ههروه ها قهت شه و بیروباوه ره و گومانه یان نه ده کرد که دهوله تیکی سووهم یارمه تیان بدات .

سه ره نه جام دههات که هیزی ئیران له سنووری لای خویموه به ئاشکرائی کومهگی کورده کان بکات .

دوو هەمین شەڕی بە عەسێکان لە (بەهاری ١٩٦٩ - تمارسی ١٩٧٠)

لە کاتی تەقە ڕاوەستان لە ژوێنی ١٩٦٦ دا کە بە راستی ئاشتیکی بە قەستی و نالەبار هەستی هەبوو، وە حکومەتی "نیوێ ئاشتیو، نیوێ شەر" کە لە سەرکار بوو، وە هیندی لە کوردەکانی (جاشی ٦٦) ی تا قەمی ئەننور دژی پیش مەرگەکانی بارزانی بە شەڕ دەهاتن، بە چاکی روون نەبوتهوه کە شەڕی دوو هەمی بە عس و بارزانی بە دروستی لە چوێ ختیک دادەستی. پێ کراوێ تهوه.

١ - پێ چەقاندن لە سەر مەسەلە ی کەرکوک (ههوه‌لی مارس ی ١٩٦٩)

سەر ئەنجام لە ههوه‌لی مانگی دی سامیری ١٩٦٨ دا سەر و کەکانی کورد راوتە دبیر دینە سەر ئەوهی کە زۆر بو، هەلمەتیک لە کانگای نەفتی کەرکوک ١٠. ن. ئەوهش مەبەست لەوه نەبوو کە تەسیساتی ئەو کانگایە لە نیو بچی، بە لکو دەیانەویست کە لە دەفتەری تەسیساتی نەفتی کەرکوک ای. پی. سی نەختیک زەرەر ووزیان بدەن، وە تەنانەت بە چەشنی هەژمەتێک لە ئاکارو کردەوه دا، پێی یان بلین کە ئێوه لە مانگی دا ١٠ ملیون^٢ دۆلار کە لە پوولی ئەو نەفتی دەکەنە، خەرچی ئەسڵەحمبو سەرکوت کردنی کوردەکان، کاریکی شیتانەو، بێ عەقلانەیه، وە "کون سیژ سیومی نەفت"، دەبی^٢ ئەوهی بە چاکی لی^٢ حالی بێ، وە چارەسەری ئەو کارە ی بکات. بەلام بارزانی بو راوتە دبیره رازی نەبوو، ئەمەاله کە مایەتی (ئەقەلیت) داماوەو، ئەو کارە بەرێوه بردرا.

پاش شاره زائی و، شناسائی، له ٢٦ دیسامبری ١٩٦٨ ئەندامی دهفتهری بهریوه بهری ناوهندی واته "سامی" - مهحمده مهحمود عهبدوورره حمان له ئوتی ١٩٦٨ هاتبونه وه سه رکار. له ٢٣ فیورییهی ١٩٦٩ سه رکردهیی ٢٥٥ پیش مه رگه یان به دهسته وه گرت. ئەو پیش مه رگانه ٦ خمپاره، ٢٥٥ نارنجه ک یان له ئیستریکی زوڕ بارکرد.

له هه وه لی مارس له کاتی ٨/٤٥ پاش، برینی ریگای هات و، چوی هیژی عراقیگان هه وه لین گولله ی خومپاره یان له ئەسیساتی نه فتی ای. پی. سی له نیوبابا (باباگورگور) له شمالی روژئاوای که رکوک دا، به دووای گولله ی هه وه لی ١٥٥ گولله ی خومپاره یان هاویشته، پاش ئەو عه مه لیا ته کومان دوکان به یی زه ره روزیان بو سه رریگای شمال گه رانه وه.

ئەو هه له مه ته و، زوڕ به یه، نزیک به ٢ میلیون دولاری واته %٧٥ هه فته له سه دا زیانی له شرکه تی ای. پی. سی ده دا. قازانجی ئەو شرکه ته که له مانگی دا ١٥ میلیون دولار بو له نیوچووت.

له به غدا یه حکومه تی عراق هیچ له و باره یه دا له سه ری نه رویشته وته نانه ته گوی شی نه دا یه وه به هیچ جو ری ک با سی له هیر شه که بو سه ر نه فتی که رکوک نه کرد، ته نیا به نه یینی له گه ل کون سی رسیوم له و باره دا ووت و، ویژی کرد، ئیدی له سه ری نه رویشته.

ئینجا جار جار په لاماریان ده برده سه ر خه تی لوله ی ای. پی. سی "سامی" مه به سته ی ئەوه بوو که "بریتانیای گه وه ببینی وه له قودره ته کانی دیکه شی بوی تاهه سه له ی کورد حه ل بیت ٤.

٢- هی رشی به هاری ١٩٦٩

له حه وتوکانیکی که چهن هروژمیان برده سه رکه رکوک، حکومه تی عراق ٤ له شکری نارده سه ر کورده کان. له ماوه ی چهن مانگ دا که شه ریکی زوڕ قورس کرا، به داخه وه گهلانی جیهان له وکاته ناسکه دا گوی شیان نه ده دا یه، وه یی ته فاوته مابوونه وه، به هیچ جو ری ک له و باره دا هه والیک له کوردستانی شمالی عراق ده ره نه چوو، وه ئەو هیر شه ش هه ره برده وام بوو.

۳ - دووژمنایه تی و، قینه بهری ئیران و، عراق :

۶سال شمیری کورده کان دژی حکومتی عراق که بهرده وام بـــوو، وه پیروزی و، سرکه وتن همرله لایمن کورده کانه وه بوو، ورده ورده به وجیگایه که یشت که دووژمنایه تی ئیران و عراقیی لی پیدایی. له نیوهی مانگی ژانویهی ۱۹۶۹ شای ئیران مهسلهی مافی میژووئی (حقوق تاریخی) ئیرانیی لهبارهی جهزیرهی بهحرین دا هینا پیتی.

به عسکانش بهتۆلهی ئهوه، داوای مافی خویان له دووچومی خلیج دا که نیوی خلیجی فارسی لهسهر بوو دهکردو، دهیان گوت که له بنهژتارا، تهوای چۆمی خلیجی فارس ئی عهر به به کانه. زور زوو هاتو، چۆله بهینی دوو ولات دابرا، ناخۆشی و نالهباری له نیوان ههر دوک دا وه دی هات، له ۱۹ ئاوریلی ۱۹۶۹ حکومتی ئیران داوای مافی بهریوه بردنی سالی ۱۹۳۲ له سنوووره کانی ئیران و عراق دا کرد، وه لهسهر مهسلهی شمت تول عهر بهی رۆژهلات دوو ابوو! جاحکومه تی عراق، رۆژ به تووندی و، چالاکی هیزی خۆی له سنووری ئیران و عراق له ناوچهی خانهقین و، ئابادان دا کو کرده وه وه مهسله کهشی برده لای یه که تی نه تهوایه تی گشتی (سازمان ملل متحد)

۴ - سی گۆشی ئیران - عراق - کوردستان :

ههروه ها که ده هات سی گۆشی ئیران - عراق - کوردستان به ههست بی، شمیری بهینی کورده کان و عراق رۆژ به رۆژ به تین ترو بهقه وهت ترده بوو، ئینجا ئه وه شه ره له گهل مهسلهی خلیج فارس تیکهل ده بوو، وه رژیمی تاران جار له گهل جاری دووژمنایه تی خۆی له گهل عراق به تین ترو تیژ ترده کرد، جگه له شمیری به شکرایی، ئیران بو روو خاندنی رژیمی عراق له هیج چه شه ئاکاریک رانه ده وه ستا.

به شوینی نیوان ناخۆشی لهسهر مهسلهی خلیجی فارس، دوو مه به ست و،

ههلوپستی گرنگی دیکهش لهگوری دابوو: کورد وه زوففار کهسهبارت بهومهسلانه دووژمنایهتی ئهو دوو دهولهته پترو، گهورهتردهبوو.

مهسهلهی زوففار بهجیگای خوئی، تنهیا مهسهلهی شهرێ کوردهکان بوشای ئێران دانی ئهتیازی راستهقهینه وه دانی ئهتیازی بورژیمی بهغدا له: سالی ۱۹۶۱ - تا ۱۹۶۶ وه ۱ میلیارد دولاری خهرج لهبهردابوو...

وهنزیك ده بووه که بهشکانی یهکیگ لهو دوو دهولهته تهواوبیت.

ئینجا ریگای سووک وهاسانو، کهم خهرجتر بوئێران، ئهوه بوو کهلهگهل بارزانی ریککهوی واته کوردهکان یارمهتییدا، تابهوجوره بتوانی رژیمی بهعسی عراقی برۆوخینی. ۶

گهورهترین ههلوپست بوتیک شکاندنی بهعسیکان - کهبومروف ئهرجو، ئهریکی دانهدهنا وهههروهها بو پولوپاره باخیکی نهبوو، ئهوهبوو کهبهراستی بهقازانجی ژینیرال بارزانی کاربکات.

ئینجا بارزانی بهچاکی دهی توانی که لهیارمهتی دانی شای ئێران به تاییهتی لهیارمهتی دانی سالی ۱۹۷۲ کهلکی باش وهگرێ، وه سهڕههناج به قازانجی کوردهکان تهواوبی، وهههروهها له دووژمنایهتی ئهو دوو ولاتهش سوود بهری.

بارزانی تووشی ئهو کارهساته، ههلهیه بوو که بههوی ئهونرخو بایخهی که شای ئێران بهریوهی برد: واته شای ئێران پهی گوت بوو که دهبی: خو لهوهی بپاریژی که کوردهکانی ئێران لهوکاره داتیوه درین، لهکاتیگدا ئهوه بوخویی مهسهلهیهکی گهوره، نالهباربوو که بو بارزانی هات بوپیشی. بی گومان کوردهکانی ئێران لهو خوتیوه ردانه دا هیچ وهختیک رانهده وهستان وه ئهوقسمی شایان نهدهسهلماند.

ئینجا بابیره وهریگ لهراپهرینی سالی ۱۹۴۶ بکهین که بارزانی، ئهوه وهخت رابهرايهتی ههبوو وهلهوکاتهشدا بوو که حیزبی دیموکراتی ئێران بهراپهرايهتی قازی مهحمدمهد پیکهات بوو، ئینجا وادیاربوو کهپاش ۲۰ سال بارزانی، دهیهوی ههلهکانی دووپاته کاتهوه.

بهراستی بارزانی بو ریگایهکی دهکیشرا که دههات دوواتاقمی کورد له بهرانهر یهکترا رابگری وه تووشی بهلایهکی گهزهیان بکات، زۆر جووان ئاشکرا

بوو که دەستی ده ولته قودرمت مەندەکانى تیدایه، وه کوردهکان لهونیوه دا
سەرئەنجام تووشى چارەرهشی و، کۆیرەوهى بکات.

۵- کانگای میهره بانى :

له بههاری سالى ۱۹۶۹ دا، بارزانى کانگایه کى به نیوى کانگای میهره بانى
دانا، وه له ئاکام دا تا سالى ۱۹۷۵ وه سهروکایه تى کرد. ۵ ئەندامى دهفتهرى
سیاسى (پولیت بورۆ) که له سالى ۱۹۶۶ وه داندرا بوون، وه بریتى بوون له:
(حەبیب کهرىم، دوکتور مهحمود عوسمان، صالح یوسفى، نوری شاهوێس، وه عملى
عەبدووللا) دوو مروڤى دیکهشى بهو نیوانه، سامى وه عەزیز عەقراوى لى زیاد
کردن.

له ئاکارو، کرده وه دا، بیروگومانى ئەوه ئەندا مانه پیکه جوور نه ده هاته وه
(قهديمى کان - وهک صالح یوسفى، نوری شاهوێس، عەبدووللا" نه خشیکى وا
گه وه رەیان نه بوو.

وه، جگه له دوکتور عوسمان، که له سالى ۱۹۵۵ دا چۆ نیو پ. د. ک. وه
له دووائى دا بو لای چهپى حیزب کیشرا، مروڤهکانى دى له ژیر دهستورى بارزانى
کاریان ده کردو جیگای هه ره به رزیان له حیزب دا وه دست هینا بوو. "سامى"
که نیوى ئەسلى خویى موحه مەهد مهحمود عەبدورره حمان بوو، له سالى ۱۹۳۹ دا
له ناوچهى سهنجار له دایک بووه. پاش ئەوهى که له شارى منچستر بووبه مههندس
به دوواى ئەوه دا مهدرسهى سکول آف ایکنومیک (مهدرسهى عالى اقتصاد) ی
تهواو کرد بو به ئەندامى پ. د. ک. ، وه له گه ل بارزانى له سالى ۱۹۶۳ دا، هاتو،
چو بى بهر قەرار کرد، له پيش دا له سه ر زادیوى کوردستان کارى ده کرد، به شوینی
ئەو کرده وه دا له گه ل هیندی له قوتابیگانی کورد بووبه وه رگیزى روزنامه کان، وه
چاو ساغى پیاوهکانى دهر وه که دههاتنه مهلبەندى کوردستان، وه ههروه ها،
لر دکیل براکین که له سالى ۱۹۶۶ هاته کوردستان، شاره زانى ده کردو، له گه لى
بوو.

سى سال که ژا برد بووبه ئەندامى به رۆ به رى دهفتهرى سیاسى
سامى په کیک بوو له هه ره که سه نزیکهکانى بارزانى، وه وهک کورهکانى بارزانى

حسیب ده کرا .

سهره نجام بووبه دژی کومونیست ، تووانم نه خشیکی زور گرنګ بهر یوه بهری ، وهله جوولانه وهی کورد دابه چاکی خو تیوه ردا . پاش ساله ۱۹۷۰ له حکومه تی عراق دابووبه وهزیری دهره وهی شمال ، واته هاوکات له گهل ته ققه راوهستان له ساله کانی ۱۹۷۰ - ۱۹۷۴ دا ئینجا له عمهل دا بووبه (سهروک وهزیر) ی کوردستان له کاتی ئاخیرین سالی راپهرینی بارزانی .

حهیب کهریم ، کوردیکی فیلی به غدا به بوو (ئاباو ، ئه جـدادی له کورده کانی لرستان ی ئیران بوون ، که هاتونه عراق) ، له سالی ۱۹۲۸ له دایک بووه . حهیب به پیچه وانهی براکه ی که نیوی دوکتور جه عفر عبـدوول کهریم بوو ، بو ماوه یه کی زور یه کی له لیدیره کانی همو اداری چهن ساله دای کومونیستی پ. د. ک ی عراق بوو ، ئیدیئولوگ نه بوو . له کونگره ی شه می حیزب له سالی ۱۹۶۴ دا به نووسهری گشتی پ. د. ک هل بژیر درا ئینجا کونگره له زیر چاوه دیزی بارزانی هل ده سووژا - حهیب قازی بوو ، وه "زانستگهی حقوقی به غدا ی تهواو کردبوو ، پیاویک بوو که به راستی دلسوژی حیزب بوو واته پاش گیزه لووکه ی بوحران سالی ۱۹۶۴ ، بووبه راته دبیرکری حیزب .

بهلام دووپیاو ، کهله هومووان به ده سه لاترو ، دهس زویشتر بوون وه نه خشی ئه سلیان ده گیرا وه له راپهرینه که دا هه مووکارو ، باریکیان ، به ده سه بوو ، دوو کوره جه حیل کانی بارزانی : ئیدریسو ، مه سعود بوون .

ئیدریس ، له سالی ۱۹۴۴ دا له بارزان له دایکیکی خه لکی شینان بووه ، له سالی ۱۹۶۲ دا بوته ، نووسهری (سی کریتز) بابی ، ئینجا نه خشی ئه سلی له سالی ۱۹۶۶ دا به ده ست هیئا که له گهل عبـدوول لاپشده ری شان به شانی کورده پیشمرگه کان ، له شهر ی هنده رین دا به شداری کردبوو ، (مه ی ۱۹۶۶) . له وکاته دا ئیله ی سهرکه وتنی خو پی وا ، واته له سالی ۱۹۶۸ دا له گهل مه سعودی برای له ده فته ری بهر یوه بهری زاو ، ته دبیرکهره کانی شورشی کورد دابوو . ئه و پلانه ی زورزوو رابوارد ، پاشان بووبه ئه ندامی ده فته ری سیاسی پ. د. ک وه ، له سالی ۱۹۷۳ دا له گهل بابو ، برای خو ی خاوهن قودره تیکی تایبه تی بوون . له بامت ئیشوکاره وه ، گو تراوه که به چه شنی بابی له پاری رامیاری و ، ئه ندامی له ش ساغی نه گه یشتو ته وه ، هه رچه ند بوخویی پیاویکی ئازاو دلیره ، بهلام له

پلهی بابی له خووار تر بووه مروځیکي شهرمی وون به حهیا به بهلام له سره وه شرا، په یوه ندی و، هات و، چوئی تاییه تی له گهل روژ نامه نووسه گانی روژ تاوا هه بو و هووت و، ویژی له گهل ده کردن. ۱

ماوه یهک، که تی پهری بهلانی زوره زما نی ښکلوسی فیر بوو، تاسالی ۱۹۷۴ به ته وای ئو زمانه ی ده زانی، ته نانت وای ده زانی که باسی سیاسی و، گه پ و، گفت وگوي رامیاری پی ده کرد. له کاتی قودرته دا، ده یه ویست به چه شنی بابی ده ست به سره موو کاریک دابگری، له زور هه لوستان دا له لای روژ نامه نووسه گان و، هه وال دهره گان ده یه ویست بی سله مینی که له سازماني حیزب وه کاروباری کوردستان دا به هیژو، قودرته و، به جووانی ده تووانی کاری کورده گان همل سوورینی.

مه سعود، له سالی ۱۹۴۶، له شاری مه باد له خیزانی دووه می ژینیرال بارزانی له دایک بووه، مه سعود له هه وه له وه له زیژ چاوه دیری و، ده ست په روه رده ی دایکی عه شیره تی گه روه بووه، پاش ئه وه ی که بابی له ولات دوور که و ته وه، وه بۆ ولاتی شوره ی چوو وه گه روه، هه روه ها مه سعود له به رده ستي دایکی دا پی گه شتو وه، ته ربیه ت کراوه (دایکی کچی مه محمود ئاغای زییاری بوو).

له ته مه نی ۸ - ۷ سالانه دا له گهل هیندی له کورده گان بوژیان ده گه ریته وه وولاتی بارزان! مه سعود، وهک ئیدریس له سالی ۱۹۶۸ و، بوته ئه ندایمی به ریوه به ری ناوه ندی ده فته ری سیاسی، بهلام تا سالی ۱۹۷۰ له و ده فته ره دانه خشیکی زور گرنگی نه بووه.

تاسالی ۱۹۷۴ - ۱۹۷۵ هه ردوک برا له باره ی فیر کردنی کرده وه ی نیزامی و، فه نی شم به ئه ندایمی پارتیزانی خه لک، زور تی کو شان، وه له به ریوه بردنی ئاکارو فنونی شم ری داهابه شیکی باشیان هه بوو. مه سعود مروځیک بوو که ته وای ئاکاری کوردیکی ئازاو، نه به ز له و دا دیتراوه، به تاییه ت له ش ساغ شوو ئیدریس و مه سعود به یه که وه له نیو ئورگان ی راپه ری نه که دا قودرته تیکی زور پیان پهیدا کردبوو ئه ویش سه باره ت به وه بوو که کورانی بارزانی بوون، مه سعود متالای له باری رامیاریوه کهم بوو، واته له سه ناسینی جیهان ئگاداریکی ئه وتوی

له ئاکام دا بهوهوومو پهلاماره کهکرا، تهنیا تئوانیان که کوی سهنجاق بگرتهوه، بهلام نهیان تئوانی خوځیان بکهینه سنوری ئیران. (4 هاری ۱۹۶۹)

۷- خوټیوهردانی ئیران (سی پتامبری ۱۹۶۹)

لهوکاته دا، کهئهو هیژشه برأسهر کوردستان، وهخه لکیان زۆر له نارهحه تیو په شیوی دا، دانا، پیشمه رگه ههروا دلیرتر و شیرگیر ترده بوو، وهژنیارال بارزانی، دهیهو بیست له لای شای ئیران یارمهتی زیاتر پێ بکری: بووهوه لین که رمت، خهبات گهره گانی ئیران له کوردستان دا شان به شان حازر به یارمهتی ببوون.

له مانگی سی پتامبری ۱۹۶۹ تلویزیونی عراق دهسته یهکی "سهربازی ئیرانی" که له زهوی عراق دا به دیل گیرابوون نیشان دا. ۷

بهو نمایشی تلویزیونی، عراق دهیهو بیست که به ئیران به سهلمینی که بوچ ده بی به کورده کان یارمهتی بکات. ئینجا له کاتیکی زۆر ناسک دا، تا قمیگ له لایهن حکومهتی عراقه وه به نه پنی هاته تاران، وه له گهل ئه میره به باسی هوهیدا سهروک وه زیری ئیران ده سیستان بهووتو، ویژ کرد.

تاقمی عراق رای که یاند که ئه گهر ئیران سنووری خوټی بیستی وه نه یه لی کورده کان ئاوی ئیران بن، ئیمه بو هه موو، گفت و گو یهک ئاماده ین... هوهیدا وهلامی به تاقمه که داوه که ئیمه ناتوانین سنووری خوټان داخه ین، ئیوه پیویسته سنووری خوټان بههستن، ئه گهر له دهستودی ئه وکاره ی بکهو، رامه وهستن" ۸

۸- ووتو، ویزه کان:

له مانگی ژوویهی ۱۹۶۹ زا، گهوره گانی به عسی له گهل سهروکه گانی پ. د. ک به نیوئنجیگه ری قوتابیکانی رووناک بری کورد له به غدا یه، چاوپێ کهوتنیکی پیکهات، بهلام چاوپێ کهوتنیکی دی له سی پتامبری ۱۹۶۹ وه که به جی هات به تین تر بوو: برینگادی تارق که فرماندهی برینگادی رهواندزی بوو، رای که یاند که حکومهتی عراق ئاماده گی خوټی بو ووتو، ویژێ تازه راده گه پنی. بهوچه شه له ناو پردهکان له گهل بارزانی ئه و چاوپێ کهوتنه به جی هات.

ئهما هیرشی پاییزی تیک شکابوو، ههژهه شو خوتیوه ردانی ئیران له شهزه کهدا پتربووو، جامه بهست بهوه بوو که سهروکهکانی عراق حازر بهووتو، ویژیکی راستو، دوغری، ببوون به دووای ئه وحازربوونه دا کورۆی رهسمسی به سهروکه کایه تی عزیز شریف، سهروک شورش له ههوه لئی دی سامبری ۱۹۶۹ دا خوۆی بوئاشتی ئاماده کرد، بهلام ئهو چاویێ کهوتنه له ۱۹ ی دیسامبردا وه دیهات: له به عسیکان سامیر عزیز نهجیم که یه کئی له ئه ندامی ناسیونالیستی به عس وهویژه وهری نیزامی بوو، له گهل فواد عارف بو گفت وگوها ته ناوپردان بولای بارزانی ئهو دیتنه به "دانشتنیکی دوستانه" نیو بردرا، وه دریزه ی زور بوو. تا قمی کوردهکان بریتی بوون له: ئیدریس، مهسعود، دارا تهوفیق، دوکتور مهحمود عوسمان وه "سامی" تا قمی عراق له ههوه ل دا گوتی که "حیزی ئیوه، له راده ی سهروه ده ژمی درۆی!" وه ئیغه ده مانهوی به وشه ره کوتایی بینین، وه ئه وهش ده زانین که کورد پوچی شه ره ده کات... بو دریزه پیدان به ووتو، ویزه، بارزانی، دارا تهوفیقی له گهل سامیر عزیز نهجیم که ئه ندامی پارت بوو نارد به به غدایه که به کاره که یان دریزه پی بدهن. ئه وه ندامه له پاشان بووبه ئه ندامی کمیته ی ناوهندی پ. د. ک. — هیندی له فاکتهکانی به عسی وه ههروه ها له سهروکهکانی نیزامی که له گهل ئه وگفت وگویه، دووژمنایه تیان ده کرد، ده یان گوت پیویسته که تا قمی برایم ئه حمه دوه جهلال تالهانی لهو دانشتنه ووتو، ویزه داهابه شی بکه ن دارا تهوفیق ۵ رۆژ له به غدایه ماوه، له ۲۱ تا ۲۵ ی دیسامبری ۱۹۶۹ له کوشکی سهروک وه زیر دهست به سهر راگیرابوو.

۹ — نه خشی سه ددام حسین:

ووتو، ویز له بهینی به عسیکان و کوردهکان دا، بوو به هووی ئه وه که سه ددام حسین پله یه ک له سه ره شوکاری خوۆی وه سهرکهووی، وه له گفت وگو به کسه ش دا به شداری. ئهو دانشتنه له گهل دارا تهوفیق به ریزه بردرا: له سهرده می ههوه له وه سه ددام زور خوۆی چاک نیشان ده دا، وهوای ده نوواند که ده پهووی له گهل کوردهکان به یه کتر بکه ن.

وه ههروهها به کوری کوردهکانی بارزانی راگهیاند وه گوتی ئیوه نابێ به هیج جوړیک به قودرهتیکی سیاسی دهره وه پشت بهستن وه له سروی حساب بکهن : وه بو کوردهکانی ئاشکرا کرد که بیگانهکان بو تیک روو خاندنی حکومت ، وه له نیو بردنی تی کوشهر بوون . له حهقیقهت دا پیلانیکیبو سهددام چن درابوو ، وه له ژانویهی ۱۹۷۰ دا سهددام پتر له ۷۰۰ ئەندامی نیزامی له پیلان گیرهکان گرت و کوشت .

له ۲۱ دیسامبری ۱۹۶۹ دا پاش گفت وگوێ سهددام له گهل حهسهن ئەله به کر ، تا قمی به عسیکان که له وکسانه بریتی بوون : ژینیرال عهماش ، مورته داهادیتی ئەندامی بهرپوههری فرماندهی شوژش ، عززهت مستهفا ، سهعدوون قهیدان ، وه عهبدوول لاسهلووم سامورائی ، وه ۱۰ ئەندامی ترش کاروباری رولایتان به دهسته وه گرت سی مه بهستی گرینگ لهو کوپونه وه یه دا له گورێ دابوو : مافی نه ته وایه تی کورد ، مه سه لهی "سنورهکان ، ی کوردستان ، وه مه سه لهی هاتو ، چۆ له گهل ئیران له حدوده که دا . له سه مه سه لهی ئاخو ، سهددام حسین ، لهو وه لامه ی که دارا توفیق دایه وه رازی بوو ، وه گوترا که نیوانو ، هاتو ، چوی له بهینی دهوله تی ئیران و عراق دا هه رچونیک بی ، کوردهکانیش بهو چه شنه بیزونه وه ، وه ئه وه مه سه لهیان له بهر چاوبی .

له پاش ئه وه ی که دارا توفیق له بیروت له گهل می شیل عه فلهق تیوری سین وه دامه زینه ری مه رامی به عس چاوپیکه وتنیکی کرد ، گهراوه بوناو پردان ، به ژینیرال بارزانی راگهیاند که به عسیکان له بابته مه سه لهی داواکراوی ئوتونومی بهو جوهره ی که بارزانی دهیهوی ، رازی بوون ۱۰

له کاتیک دا که پیکهاته که دههات به دی بی ، سهددام حسین ۶۰۰ ئەفسه ری هیژی عراقیی له ئاخو مانگی دی سامبری ۱۹۶۹ دا له به غدایه کو کرده وه ئینجا هه لو ئیستی لهو کوپونه وه یه ئه وه بوو که لهو تاریک داپییان را بگه یی که گو ی بیس بنو ، بزانه "کهسانیکی ئیستا له گهل ئیمه شه رده کهن ، شوژش گیری ساده نین" وه به ئاشکرائی ده ری بری و گوتی که هیژی نیزامی پیوسته له ژیر چاوه دی ری حکومت داپیو ، ده ستور وه ره گری : وه بی گومان سه رو کهکانی نیزامی نایانه وی که بزانه و ، لی ئیکولنه وه که "لا بردن) ی حهردان تکریتی وه دوور خسته وه ی ئه و بوولاتی کویت و ، کوژرانی وی پاش چه ند مانگیک چون بووه .

ئینجا هاتو، چۆیو، چاوپیی کەوتنیکی گرینک له لایەن هەردوک لاهو، بەرپۆردرا، واتا له ۳۱ دیسامبری ۱۹۶۹ کۆریگی کەومەلی گەورە بە عەسی عراق کەهریتی بوون لە هەداران تکریتی، عەبدوول خالق سامورائی وە تارق عەزیز، وە هەر وەها دولایەن گری "سەر بە خوی، عەزیز شەریف کەزۆر لە کومونیسەکان نزیکی بوو، وە فواد عارف، لە ناو پرەدان دا دیتنیکیان لە کوردەکان کرد.

پاش چەند رۆژیکی تر، کۆریگی کومەلی کورد کە بریتی بوون لە دوکتور مەحمود عوسمان، سامی، نوری شاویس دارا توفیق، نافیر جەلال، موحسن دزەئی، سەلح یوسفی، وە ئیدریسو، مەسعود بارزانی سەفەریکی کورتیان بو بە غەدایە کرد.

هەر لەو سەر دەر مەدا، لە ۱۰ ی ژانویە ۱۹۷۰ کە تەواوی کۆری کورد لە بە غەدایە بوون، سەد دام حەسین هاتە ناو پرەدان کە بە تاییەت لە گەل ژینیرال بارزانی ووتو، وێژیک بکات. لە و دانشتەش دا وەک هەموو جارەکان، ووتو، وێژ بەوردی لێی دەر کول دراو، دەر بوو، مەنتی قەسەکانو، نووسراو هەکان، رستە بەرستە، بەلکو ووشە بە ووشە لە سەری برۆن لە کورە کوردەکان گیرا بوو یا نەو هە کە جاری وابوو، دەر بوو کە: ئیمە لە بارە ی هیندی مەسەلە ی دوور ژۆر لە سەری باس بکەین، رستە یە ک و یان نووسراو یە ک کە دەر نووسرا، پێویست بوو کۆریگی دیکە ی کوردش کە قامکی لە سەر دا بێتی و، دانی پی دا بێتی ۱۱.

بەر هەڵستنی گەورە لە بەینی هەردوک لادا، مەسەلە ی جوغرافیائی خود-مۆختاری مەلەبەندە کە بوو، کە پێویست بوو دیاری بکری. کوردەکان دەر یان گوت کە ئەگەر سنووری جوغرافیائی ناوچە ی کوردستان بە چاکی مەعلوم نە کری، بێتر دانی مافی نە تەوا یە تی واته ئۆتۆنۆمی هیچ کەلکو، قازانجیکی بو ئیمە نیه!

بە پێچەوانە ی کوردەکان، بە عەسیکان دەر یان گوت، وە لە رۆژنامە ی ئەسسۆرە دا نووسیان، کە "گەلی کورد ناتوانی بە تێگرا ئی" زۆن "ی واته جغزی جوغرافیائی خۆی دیاری بکات، وە لە و مەحدودە و چوو ارچیۆ هە دا مافی نە تەوا یە تی بەرپۆرە بەری" . . . بەلکو مەسەلە ی گەورە وە بە شدار بوون لە "ماف" نە تەنیا ئەو یە کە کوردەکان فەقەت لە قازانج و سوودی هەولیر وە سولە یمانی وە شـاـرە کوردنشینەکانی دیکە کەلک وەر گرن، تەنانت دەر یی لە ماف و قازانجی هەموو وولات، وە ک بە سەر وە بە غەداش دا بە شدار بن وە لە چاوە دیژی مافی "کومەلایەتی

وئیداری کۆماری " داشهریکبن ، واته له "بیرورای دیموکراسی" تهواوی وولات دا که لک وهرگرن .

سهرههجام بههرچونیک بوو ، بهعسیگان دانیان بهسهر دیاری کردنی جوغرافیائی ناوچهی کوردستان دا هینا . بهلام وهک ئینگلیسیگان که له سالی ۱۹۱۹ وه ۱۹۲۴ دا له گهل شیخ محمود قهراریان دانا بوو وه تنیا ناوچهی جوغرافیائی مهلبندی ههولێژ ، سولهیمانی ، وه دهوکیان له بهر چاوو بوو ، به عسیگانیش ههر شهوهیان له بهر چاوو گرت بوو .

بهلام مهسهلهی گرینگ له بهر چاووان کهرکوک بوو ! له ههوه لئی مانگی ماری ۱۹۷۰ که له ووتو ، وێژه دابوون لهوکاره ساتههیچ که لکی لیوه رنهگیرا ، کۆرهکانی به عسی بهغدایه دهیان هویست به دوکتور محمود عوسمان^{۱۲} بهسلمین که ئیدی مهسهلهی مهلبندی کهرکوک ، وه ناوچهکانی دیکهی نهفت له بیرخوی بهریتهوهو ، لیبی بهریتهوه .

بهلام پاش سی مانگ گهت وگو له ۱۰ ماری ۱۹۷۰ له نهکاو ، بارزانی و ، سه ددام حسین له مهدرسه بهکی چوکی ناوپردان ، پیکهاتنیکیان به ئیمزا گه یاند .

۱۰ - پیکهاتنی ۱۱ ماری ۱۹۷۰

لهوپیک هاتنه دا ۱۵ ماده که رهزامندی ههر دوک لای تیدا بوو ، وه ماده :

۱۴ کهی ئوتونومی بوو به جی هات بهلام شهوشتهی که له سهری باس دهکراوه هیستا ، به لیبی له سهر نه کوترا بوو ، هیندی له ناوچهکان بوو که کوردهکانی تیدا دهژیا ، وه ده بو حکومهت به چه شنیک " خوئیداره کردنی ناوچه ئی و ، رهسمی " رازی بیت و ، چاره سهری شهوکارهش بگات .

مهسهلهی گرینگی دیکه ، که له سهری دهرویشن ، خویندنی زبانی کوردی وه به رهسمی ناسین له ناوچهکانی کوردستان دابوو که کوردهکان دهیان گوت لهو مهلبه ندانهی که زیاتر کوردی تی داده زین خوئیدن و نوسینی زبانی کوردی (له گهل زبانی عهرهبی) له ئاکاری نیزامی و ئیداری دا بهرانه بری . بودجه و پوول بو ناوچه که دیاری بکری ، نایی سهر وکیکی کوردی دابندری ، نویندیری کوردان به گویرهی دانشتوانی کوردی شهو ناوچه له زووی یاسائی ههل بژی دری و ،

دیاری بکردری.

ئهوه بو ههوه لین که رهت، یانی پاش دیاری کردنی مافی گهکی کورد، له پهمانی سیور Sevre. دائر ئهوه دههات پاش ۱۰ سال شهرونیوه شهرو، تهقه وهستاندن، نیوه پیکهاتن، فراکسیونیک گهلی کورد واته بالیک لهقهومی کورد مافی رهوای ئوتونومی خوئی وهرگری - بهراستی ئهوه که رهته ههلوپستی ئهوه پهمانه تنیا ئهوه نه بو که قهومی که له ژیر چهپوکه، چهسانهوهی قودرته تیک دابمی نیتهوه، بهلکوپیکهاتنیک بهران بهرو راسته قینه بوو که له بهینی حکومت و راپهرینی نهتهوهی کورد ده بهسترا.

دارا توفیق گوتی "۱۱ مارسی ۱۹۷۰ روژیک پڕ له شانازی میژوی عراق بوو" دارا توفیق یهکی که له سهروکه پایه بهرزهکانی کورد بوو، ئینجا کاتیک که قودرتهی بارزانی وه بزوتنهوهی کوردهکان له سالی ۱۹۷۵ دا تیکشکا، رستهی ۱۱ مارسی ۱۹۷۰ واته "جیژنی مهیلان و، داواکراو" هیستا که ههر له سهرو زاران بوو، وه باسی دهکرا. بهلام بهداخهوه هیواو، ئارهزووی گهوهی کوردان که له ۱۱ مارسی ۱۹۷۰ دا دههات بههسته بی، بهجی نههات، وه روژی خوشی و، بهختهوهی کوردهکان زور کورت بوو، وه ئاوابوو. ئهوجاره ئهستیرهی گهشی گهلی کورد زووله ئهسووی شانازی و، بهختهوهی دا ئاواو بوو.

ناشتی و، تەقەووەستاندنێکی ٠ وورو، درێژ

پێکھاتنی ١١ ی ماری ١٩٧٥ لەبەر ئەوەی زۆربوو یەکیگ لەوانە ئەو بوو کە درەنگو، زووی لەسەرکرا، وە زوو بەرێوێ نەبردرا! مەلەندی خودمۆختاری کوردستان زۆر بە باشی دیاری نەکرا بوو. ماددە یەک لەو پەیمانە ئەو بوو کە پێویستە لە ماوەی ٦ مانگان دا سەر ژمیڤی بەجێ بێت. بەلام نەگوترا بوو، هەروەها لەپێگە یشتنی ١١ ی ماری ١٩٧٥ لە بارە ی سازمانی رامیاری ناوچە ی ئوتونومی کوردەکان لەگەڵ حکومەتی ناوەندی بەچاکی مەعلوم نەبوو، وەبێ دەنگە ی لیکرا بوو.

لەمادە یەکی دیکە دا کە بڵاوە نەبوو، باس کرا بوو کە لە ناوچە ی کوردستان دا پێویستە تا ماوە ی ٤ سال پرسیار (رێفراندووم) بەرێوێ ببردێ. "کمیته ی عالی" لە هەوێلی کارهوه بە نوێنە رایەتی مورتە دا هادیتی بو بەرێوێ بردنی ماددەکانی قەرار دادە کە پێکھات.

خۆزگە کوردەکان بیان زانی بایە کە بە راستی حکومەتی عێراق لەودەم و، دەستە دا وازی ئابوری و، رامیاری زۆرخراپە، جاشو کات بە هیچ جوړیک حازر بە ئیمزا کردن و، مۆرکردن، سەلماندنی ئەو قەراردادە نە دەبون! وە ئەو بە وجیگایە گەشت کە بە غذا لەبەر ئەو سەخ لەتی حازر بوو کە لە بە هاری ١٩٧٥ دا هەموو کاریک بکات.

بەغدا، وای زانی کە کوردەکانی زۆر بە چاکی وازی حکومەتی عێراق لەو کاتە دا نازان، جابوێ ئەو پێشنیادە ی کرد، ئەگینە زۆر کاریکی گرتو، پڕلە

مهترسی بو ئهوان بهدی دههات ئینجا برام ئهممه ئاوی گوت بوو. " لهسالی ۱۹۷۰ دا بهعسیکان زور ماندو، شهکت بیوون، ژینیرال بارزانی، لهدهاتودا ئهوهی دهسهلمینی: "که ئهوه حکومهته که ۴ سال ماوه دادهنی! وهلهسر ئهوه مهبهستهش پی دهچهقینی.

ئهگه ئیمه ئهوهمان نهکردبایه، قهرارد له کهیان نهدهسهلماند، وه دهیان گوت ئهوه مهوایه بو ئاوهدان، کردنهوهی ناوچهکهیه...

بهلام لهراستهقینهدا ئهوه بۆسهنگوسوک کردنی کاری کوردهکان بوو. بارزانی ئهوهی بهباشی دهزانی... وه ئیمهش دهمان زانی.

ئیمه لهوکاته بو وهلام ئامادهبوین، ناشتی و سولج بۆ ئیمهزور گینگبوو.

۲

۱ - سهرفهسلی بهرپوه بردنی قهرار دادهکه:

به شوینی ئهوه ریک کهوتنه، مروف لپی مهعلوم نهبوو که تاچ رادهیهک ئهوه قهرار داده لهلایهن حکومهتی بهعسی عمراقهوه بهرپوه دهبردنی وقسهی خویمان ده به نه سهری. له مهتنتی قهرار داده که ئهوه مه بهستانه وه دیهات، ئازاد کردنی زیندانی کان، لپی خوش بوون له کوردهکان، چ نیزامی وچ شهخسی، گهزانهوهی کار به دهستهکانی ئیداری، وه وه زارعت خانهکان، بۆسه رعیش و کاری خویمان.

ئینجا سی پیایوی کورد به نیوی حاکمی ههولیر، زاخو، سوله یمانی داندان، وه ۵ موقی کورد له ده موو، ده زگای ده ولهتی دا هاتنه سهرکار. ۲

پارتی دیموکراتی کوردستان له سه رراهه گرنگی دهستی به کاروباری خوئی له روژیکی گهوره دا کردهوه، وه روژنامه ی ئهت ته ئاخ ی دووباره له زیرچاوه دیری دارا توفیق بلاو بووه.

حکومت ۲۰ میلیون دیناردنزیک به ۶۰ میلیون دولاری بو ئاوه دان کردنهوهی وولاتی شمال ته رخان کرد، وه ئیش وکار له سهر زیوو شوینی خوئی له کوردستان دا دهستی پی کراوه، وه له ئاکاما به عسیکان وازیان له جاشهکانی برام ئهممه دو، جهلال تاله بانی هیناو، تیکیان دا. ۴

۲ - هه‌ورو هه‌لا (که‌ندوکوسی) پیک‌هاتنه‌که :

له‌مانگی ژوپییه‌ی ۱۹۷۰ له‌کاتیگ دا گه هه‌شته‌مین کومه‌لی کۆبوونه‌وه‌ی کورد، پانی کنگره‌ی پ. د. ک. له‌گه‌لا له‌پیک هات بوو، (۱ - ۱۰ ژوپییه‌ی ۱۹۷۰) وه‌به‌عسیکان دانیان به‌سەر ناوچه‌که دا، دانا‌بوو، له‌کنه‌خۆیان پی‌یان وابوو که ئیستا که که‌کونگره‌ته‌شکیل بووه، بی‌گومان له‌ژی‌نیرال بارزانی وه‌یان ئیدریس یه‌کی‌کیان هه‌ل ده‌بژیڕ درێ وه‌به‌نیوی نایب سه‌روک به‌حکومه‌ت ده‌ناسیندری... به‌لام له‌کۆبوونه‌وه‌که‌دا به‌پێچه‌وانه‌ی گومانی ئه‌وان، حیزب ده‌نگی دا به‌حه‌بیب که‌ریم، واته‌ پارت ئه‌وی هه‌ل‌بژاردو، به‌ده‌وله‌تی ناساند.

سه‌روکه‌کانی به‌غدا پی‌یان وابوو که ده‌ستی ئێرانیکان له‌و‌کاره‌ دا، وه‌دی هاتوه، وه‌هه‌ له‌بەت به‌ووته‌ی. ئه‌وانه‌ که‌حه‌بیب که‌ریم هه‌ل‌بژیڕدراوه. ئینجا به‌و بیانویه‌وه، له‌مانگی سی‌پتامبردا، ئه‌و هه‌له‌بژاردنه‌یان ڕه‌د‌کرده‌وه.

هه‌روه‌ها له‌باره‌ی پرسینی گشتی (ژی‌فراندوم) بۆ دیاری کردنی ناوچه‌ی مافی ژه‌وا‌ی‌نه‌ت‌ه‌وا‌یه‌تی وه‌به‌جێ هێنانی قه‌رار‌دادی ۱۱‌مارس، چیه‌تی له‌کار دا‌هاته‌پێشی.

له‌مانگی ئۆکتۆبری ۱۹۷۰ دا حکومه‌تی به‌غدا ده‌ست به‌کار‌ده‌بی که‌ له‌به‌هاری ۱۹۷۱ بۆ دیاری کردنی، سنووری‌وولاتی خود‌موختاری هه‌نگاو هه‌ل‌ینی‌وه‌ سه‌رژماری‌بکات، وه‌ هه‌روه‌ها له‌باره‌ی پاشه‌روژی شاری که‌رکوک ته‌سمیم بگری.

له‌ئاخری سالی (۷ دیسامبری ۱۹۷۰) له‌به‌غدا‌یه‌ قه‌تلیگ قه‌وما که‌ به‌سه‌ر ئیدریس‌یان دا‌هینا له‌ ئاکاما نه‌زان‌درا که‌ئو کوشتنه‌ کاری کۆبووه.

له‌هه‌ولێن سالی تی‌وه‌ رسو‌ورانی پیک‌هاتنی ۱۱‌ی مارس دا وا ئاشکرا بوو که‌ هی‌واو هوم‌یدیک به‌وقه‌رار‌داده‌ نه‌ماوه. له‌به‌غدا‌یه‌ پاش‌سانو، ریژه‌ی تاییه‌تی که‌ هه‌تا مه‌یدانی ئازادی در‌یژه‌ی هه‌بوو، شیلی ئه‌ل ئیسامی، سێ کریتی‌ری گشتی ئاجوودانی به‌عس، مورته‌دا ئه‌ل هادی‌تی ژا‌به‌ری‌کمیته‌ی ئاشتی، وه‌ژی‌نیرال عه‌م‌ماش نایب سه‌روکی کۆمار، له‌باره‌ی پیک‌هاتنه‌ که‌و، جیژه‌ که‌ دا‌ووتاریان بلاو‌کرده‌وه.

عه ماش له قسه کانی دا رای گه یاند که ئیمه له گهل کورده کان پیک هاتوین ، به لام شه گهر که سیک چیوتی و ناله باری له کاره که دا پیش بینی ئیتیر "سهر قامکه کانی خوبی سووتاندوه" . ۵

له بهر یوه بردنی ئهو سان و جیژنه دا هیچ مروقیکی سهر شناسی کوردی نه ده بیندرا ، وه به شداری نه کردبوو . صالح یوسفی وه زیری دادگستری له باری (یه که تی نه ته وایه تی ده بی له سهر بناغهو ، بیرو رای باوهری) بیت ، ووتاریکی بلاو کرده وه ، به لام له راسته قینه دا له قوولایی دله وه نه بوو .

سهر نه نجام به عسیکان چیوتی له کاری سهر ژماردندا ده که نو ، بو دو وایه ی دیلنه وه ، له ئاکاما ده یانه ویست پیک هاتنه که ی ۱۱ ی مارس له سهر نفوسی سالی ۱۹۵۷ ، حسب کهن !

ئینجا له چاوو پی که و تنه کانی کورده کان له گهل کار به ده سته کانی حکومت ، ژینرال بارزانی همولی ده دا که "ههر دوک لاپیکه وه له ریزیازی دو ستایه تی وه" مه سه له گرنگه که ی کوردستان حمل بکن ئنجا له گفت و گوی ره سمی دا ژینیرال بارزانی زور سه ختی نه ده گرت و ده ی گوت "ئیمه ده سالی ره به ق بو وه ده ست هیئانی خود موختاری ، شه رو خه بات مان کردوه ، شه گهر پیویست بی بو وه ده ست هیئانی شاری کهر کوکی ش ۵ سالی دیکه خه بات وشه ژده کین" . ۶

۳- بوحرانی ۱۹۷۱ :

له مانگی مارس تا نووامبری ۱۹۷۱ ، هاتو ، چو له بهینی به غدا ، وه بارزانی له بهر هیندی پیش هاتیک له و لات دا ، به دژواری پیک ده هات ، له ماوه ی چه ند مانگان دا شه و کاره ساته در یژه ی هه بوو ، بی باوهری له ههر دوک لاوه ده دیترا ، وه تا قهرارداده که شکا ، شه بر وواپی نه کردنه ههر در یژه ی هه بوو .

مه سه له ی کورده کانی ئیران له عمراق دا :

چه ن مانگی بوو که سهر و که کانی به غدا سیاسه تی "عه ره بی" کردنی و لاتیان له بهر چاوو گرت بوو ، عه ره به کانیا ن ده ناردنه ناوچه ی کوردستان که

نشته جی بن واته له ههریمی ستراتیژیکی دا به تابیهت له ده و رو بهری شاری کهر کوک یا ناوچهی سهنجار داجی بگرن. له ولایه شهوه کورده کانی عراق داوا له ده و له تی عراق ده کهن که له کورده کانی ده رموهی عراق که بهشی زوریان ئیرانین داوه بکری که بینه وه عراق.

له مانگی مهی ۱۹۷۱، له بارهی ئه و کاره ساته، شه ریکی قه له می له بهینی دو و روژنامه ی ئه ج جمهوریه ئورگانی حکومه تی عراق وه ئه تباخی ئورگانی کورده کان به ههست دیت.

ئه ج جمهوریه ده نووسی و، ده لی که هه یج کاتیک حکومه تی عراق دانی به سه ره وه دانه هینا وه ونه گوترا وه که ئه و کوردانه بی نه وه عراقی، وه ئی وه ده لین که ئه و کوردانه پتر له ۱۰۰۰۰۰۰ که سن له حالیک دا پتر له ۱۵۰۰۰ که سن نین.

له ئاکاما حکومه تی عراق به و، قال مه قال و، ووت و، ویزه کو تایی دینی وه نزیک به ۴۰۰۰۰ که سن له کورده فی لی کان له مانگی سی پتامبری ۱۹۷۱ دا له سه رجیی خو یان هه ل ده قه نی وه ده ریان ده کات.

روودا وه کانی ولاتی بارزان (نیوه راستی ژو ئیهی ۱۹۷۱)

له محه و تووی دو وه مه می ژو بیه دا فرمانداری نیزامی، مانو ریکی گه وره ی نیزامی له مه له بندی بارزان دا به ری وه ده بات، وه بریگادی ک که بریتی له تو پ و تانک بوون، هیرش دینن.

له ۱۱ ی ژو ئیه بارزانی سه رو که کانی کورد دا وه ت ده کا، به لام حه سن ئه ل به کر چاره سه ری ئه و کاره ده کا وه شه ر بو ما وه یه ک زاده وه ستی ندری.

پیلانی کووشتنی بارزانی له (۲۹ سی پتامبری ۱۹۷۱ دا)

حکومت زو ر به گرنگی به دو وای له نیو بردنی بارزانی بوو، ئینجا له ۲۹ سی پتامبری ۱۹۷۱ دا پیلانیکی بو چندرا، به لام بارزانی له و پیلا نه گیانی

ساغی پرگارکردو، له نیو نه چوو، ئینجا ئەو کاره ساته بووبه هۆی ئەوه که له بهینی بارزانی وه سهروکه کانی به غدا نیوان ناخۆشی پهیدا بیت. بۆ ئەوهی که دووباره پیلانیکی دیکه بگێرن، وه له ولایه شهوه بیانویان به دهسته وه بێ که مهلامسته فای ئاشت که نه وه، ئەو که ژهتهی ۹ مهلا له به غدا یه به سواری دوو ماشین ده نیژیه لای بارزانی. ئەوانه پیاوه کانی بیرو، باوه رپیگرای حکومهتی به غدا یه دهن، له بهر پشتیندیان دا "دهزگای قسه زهت کردنیان شارد بۆوه" که قسه کانی بارزانی زهت بکن، بهلام ئەوانه دینام دهن وه کاری تهقاندنیان له لای شو فیڕی ماشین که وه. به رپوه ده بردی. له و کاته دا که نزیکی بارزانی دهن، دینامه کان ده ته قین، بارزانی له لایهن یه کیک له چاپه زه کانه وه که خۆی وه بهرده گری پرگار ده بیت، دوکتور عوسمان به له شی خونیا و پوه ههله دیته ده ری وه ههرونمه لاکان ده کووژرین.

چهن مانگ دووای ئەو کاره ساته، مهلامسته فای بۆ لای مهله بهندی حاجی عومهران ده چیت، له یه کیک له هۆده کانی حاجی عومهران دا چای به جیگای تهقینه وه په کی گهوره ده که وێ که ولاتی خراپ کرده، وه خوین و گوشت و میشتی سر به میچی وه نووساوه، وه به بارزانیان نیشان دا گوتیان که دوو بۆمب که هیستانه تو قیوه، له هوده که ده ریان هیناوه،

ئینجا حهسن ئەل بهکر سهروکار بی ووچان، به بۆنه ی رزگار بوونی مهلامسته فای بارزانی له پیلانه کان بروسکه یه کی لیده دا پیروز بابلی لی ده کات، وه ئەوه شی له بروسکه که دا وه دروخست بوو که ئەو پیلانه کاری ده ولته وه، سهروه ده ولت ده دری. بهلام بارزانی به بی شک و گومان، باوه ری هه بوو که ئەو کاره ساته له لایهن به عسیکانه وه پیکهات بوو، ئەوانیش هه رپا کانه یان ده کرد. له ژوئیه ی سالی ۱۹۷۳ پاش ئەوهی که له پیلانه کان دا ده ولت وه سهرو نه کهوت، نازم که زار، سهروکی هیمنایه تی وساواکی عراق له هه والیکی ره سمی دا رای که یاند که ئەو پیلانه به دهستی من وه به ده ستوری من به رپوه بردا وه، ... وه مرو قیک له و کاره دا ده ستوری به من نه داوه.

به شوینی ئەو پیلانه دا مهلامسته فای بۆ پاراستنی گیانی خۆی کۆری، بهرگری و، خاترجه می به ههست هینا، وه "گفت و گوی" خویی بری. ئینجا پاش ئەو جهریانه ئیتر مه سهله ی کورد به حکومهتی به غدا و، کورده کان له بهرده ست

زانده پەری وەحەل نەدەبوو، بەلکو مەسەلەکە، دەبوو لە تاران و... واشنگتن جی بەجی بیټ، وەبەتایبەت بارزانی بەقسەکانی ئەوان گۆی لەمست بوو، وەرۆتە دبیری لەگەڵ ئەوان دەکرد. کاتیک کەحەسەن ئەل بەکر لە نیو یۆرک مانگی نوامبری ١٩٧٣ پێشنياد دەکا کە "حیزبی دیموکراتی کوردستان و، کۆری نەتەو و پیش کەوتوگان پێویسیە لە "بەرەیه کی واحد" دا یەکەین، ژینیرال بارزانی زەدی دەکاتەو وەدلی کە ئەوکارە بۆگەلیکی کە لەخوێوە دەنگی نیە و باورەیان پێناکرێ فەرھەنگیان لاوازه وەتووانای ئەو نیە کە فکرو گومانی خوی بنوینی شێر ئەو یەک گرتە بە دەردی چ دەخووات! " ٨

٤ - شای ئێران وەپیک هاتنە کە ١١ ماری ١٩٧٠

زۆر بەباشی زۆون نەبوو تەو کەچ وەختیک بارزانی لەگەڵ شای ئێران چاوو پێ کەوتنی بوو. بەلام وادیارە کە ئەو چاوپێ کەوتنە، پاش ناکام مانە و ئیمزانی کردنی قەراردادە کە ١١ ماری ١٩٧٠ بوو.

شای ئێران لەو زۆر مەترسی هەبوو کە ئەگەر کوردەکانی عێراق لەگەڵ حکوومەت رێک کەون، ئیدی عێراق بەتەواوی بەسەر مەلبەندی خلیجی فارس دا، زال دەبێ، وە دەبێتە پەکیگ لەهەرە دەوله تەکانی تووانای ئەو ناوچەیه، وە لە لایەکی دیکە شەو ئەو پیک هاتنە دەبێتە هوێ ئەو کە کوردەکانی ئێرانیش هەلستە سەری، وە لە ئێران دا ئازا وەیک بەرێوە بەرن وە بارزانی دەست و، بالیان بە سەرکیشتی.

کاتیک کە پیاو هەورەکانی ئێران بەنهیانی هاتنە لای مەلامستەفا، لەووت و، وێژەکانیان دا بە بارزانیان گوت، ئایا ئێوە دەتانەوێ ببەنە عەرەب؟ بارزانی لەو لایە دا گوتی، ئێمە هەتا ئێستا لەگەڵ بە عسێکان پیک نەهاتووین، کورەکانیشم دەلین شتر بۆچ بەشەڕین، تەنانەت ئەو دەبێنە خاوەن مافە کە مان و، رێک کەوتووین؟ " ٩

۵ - به چه شنی نیونجی شورهوی بوپیک هاتنی هردوکلا ئولتیماتوم ده دا "اتمام حجت"

له ۸ی ئاوریلی ۱۹۷۲ دا شورهوی له گهل عراق پهیمانیك به ئیمزا ده گهینی، كهئو پهیمانه ده بیته ئو ههلوسته كه شورهوی له مهلبنده كه دا، بوپهرهیی دانی کاروباری زامیاری خووی ههول بدا، ئهوقه اراده به راستی بوئیران زهنگیکی خهتر بوو، مه بهست بهوه كه بارزانی و، شورهوی ده یانهویست نیوانی خویان دووباره تازه بکه نهوه له ئاکاما له مانگی فیورییه دا، بارزانی حازردهیی که کۆریکی شورهوی به سهروکایه تی رومان سیف بیته لای وه له ناوپردان چاوپیی که وتنکیان هه بی، ئهوپیاوه یه کیک له ئه ندانی ناوه ندی کمیتهی کومونیستی شورهوی - بوو. لهوچاوپیی کهوتنه دا رومان سیف له بارزانی دهوی که نیوانی له گهل به غدا نووی کاته وه وه نیوان ناخوشیان له نیو ههل گیری، ههروه ها لاپه ریکی تازه له سه ره تاي میژووی عراق دا بنوسری.

ئو ووتو، وێژه وادی داره زور به خویشی و، باشی له بهینی کۆر هه وه، بارزانی دا پیک هات ۱۰.

بارزانی له گهل کۆری شورهوی به زمانی ئهوانی قسه ده کرد، له کاتیک دا که رووسیگی باشی ده زانی، له ووتاره کانی خوئی دا گوتی، "به راستی سه ددام حسین پیاویکی پیسه!" ئینجا بوئه وهی که ئابروی نه چی، ئیوهی به یارمه تی و، هاواری خووی هی ناوه وه نارد وویه ته لای مه... ئه گهر ئیوه یارمه تی بدن و، بالی به سهردا بکیشن و، پشتوانی لی بکه ن، عیتر له سه ر کۆلی کوردان سوو ارده بی، وه کاری کوردان وه ک مه سه له ی تایوانی لی دی. (له و کاته دانی کسون بوو ووتو، وێژ له پیکه ن پی ته ختی چین) بوو.

بارزانی ههروه ها له کۆری شورهوی دا واده کات که له پیش پیک هاتن له گهل به عسپکان، پیوسته له گهل سازمانی سیاسی عراق وه به تاییه تی کورده کان چاوپیی کهوتنیک به ریوه بچی وه راو، ته دبیر له و دوولایه شه وه وه گیری.

نیکسون سه ر کوماری کاتی ئه مریکا

پاش چهن ههوتوان کاسگین سهروک وهزیری سوویهت چاووی کهو تنیکی رهسمی له عهراق بهجی هیناوه له رادیودا سهروکهکانی کورد، پیکهاتنی عهراق و، شورهویان گوی لی ده بی.

محهمهد مهحمود عهبدووره حمان ئه ندای رامیاری پ. د. کوه وهزیری کاروباری

شمال بهتووندی داواله کاسگین دهکات که بهس کاری کوردهکان بهکوی دهکات. کاسگین له وهلامدا دهلی، بوته واو بوونی مهسهلهی کوردهکان، من پیشیاد دهکهم که ههردوک لادو کوژ بنیرنه شورهوی تالهوی گفت و گوئی لی بکری و مهسه لهکه حل بی، وههروهها کاسگین گوتی که سهروکایهتی کوژی کورد بدریته دهستی حبیب کهریم ده بیری گشتی حیزی دیموکراتی کوردستان پ. د. ک بهلام سهبارت به ئالو گوریک که له عهراق دا وهدی هات ئهویانگ هیشته وه پشت گوئی خرا وه ئیتر له بابته کاروباری کوردهکان هیچ باسیک نه هاته پیشی.

ههروهها کاسگین له قسهکانی گشتی خوی دا، ئشارهی بهوسه فهره ده کرد. سه ره ئه نجام پاش ئه وهی که شورهوی له وهباریه دا، نیونجی نه کردو، هنگی له بهرده نه هات، ورده ورده کوردکان بۆلای شای ئیران وه ئه مریکا یشران.

۶ - پیکهاتن له گهل سیاوشا

کوردهکان دهیان دیت که ئیتر که لک و قازانجیک له ونیوه دا بو وان نه ماوه، وه دهیان هویست که ههل و مهرجیک ههل کهوی که ریگایهک بیته پیشی و، سوودی لی وه رگرن! ئیران نیگهرانی ئه وه بوو که شوژهوی له ناوچه که دا ئه وه دی ههست پهیدا بکات، وه له گهل عهراق پهرت نزیک ده بیته وه، وه به تایهت پهیمانی

بهست تووه. وه ههروهها ئیران دهی دیت، که له لای شمال وه له سنووریکی پان و بهرین دا له گهل شورهوی هاو سنووره، وه له سه ره ئه وه شرا ده یهوی له سنووری ژۆژ ئاواش دا یانی ژۆژ ئاوی ئیران داسینگی خوی بچه قیننی وه پی خووسپیک له خلیجی فارس دا که رهگی ژیا نی ئیرانه به دهست بینی. ۱۱

ئیخا ئه مریکا دهیه هویست له وولاتی عهراق دا جی نشینی ئینگلیس بیت، وه له خلیجی فارس دا جی پییه کی بوخوی پهیدا بکات، ئینگلیسیکانیش به هه

چونیک بی ده یانه ویست، سوودوقازانجی ئەو مه لهنده له دهست نهدن جامه بهست بهوه بزوتنهوی دژی حکومهتی عراقیان هان وتین ده دا وه له شمالی عراق دا نهیان ده ویست شهر بکووژیته وه وه کوتایی پی بیست، وه به راستی ئەوهی له حالی ببوو، که ئەگەر عراق دهستی وه بهر خوی بکهوێتهوه، وه گریو، گولی ناوخو له بهین بهری، ئیتر ده پزژیته سه ر ئیسرایل وه دژی ئەودهست به کار ده بیست و، زهرهرو، ژیانیکی گهره ی لی ده دا. عراقی هان ده دا که بهشی زیاتری هیژی خویی بو سهر کوتی کورده کان له شمال دا رابگری، وه بهو جوړه له دهنگ و چه له مهو، شهر و شور ی عمره به کان و ئیسرایل دا دوور بیست. ئیخا بهو چهشنه ورده ورده ده هات سازمانی سیا^{۱۳} له ناوچه ی کوردستان دا هه لو یستی خوی پته وکات، به لام هیستا زور به چاکی و ئاشکرائی سیا زهنگ و زووی خویی وه - ده رنه ده خست.

له واقع دا نو ئیتری انتلجنت سرویس بهر له پیکه اتنی پهیمانی مارس ی ۱۹۷۵ لسه بهر چاوی بوه که به ژنیرال مه ته ما ت) بارزانی کومهک بکات، به لام لهو بریاره چاوی قووچاند، وه بالو یزی ئەوان له تاران رای گه یاند که ئەگەر ئیمه یارمه تی کورده کان به دین ده بیته هو ی در یژه ی شورش که ئەویش ده بیته مه بهستی جوی بوونهوی کورده کان وه ههروه ها بالو یزی دانستوی تاران پینی وابوو که شورهوی خوی تیوه رده دا وه له ناوچه که دا بو ئەمریکا، که ندو کو سپ به ههست دینی. سازمانی سیا له ئوتی ۱۹۷۱ وله مارس ی ۱۹۷۲ کاتیک که کسینگری یارمه تی ده ری سهر کومار نیکسون بوو، پی شنیاری خویی به شورا ی هیمنی ده دا

به لام. پاش بهستنی پهیمانی عراق - شورهوی، هنری کسینگر، راوته دبیری ده گوری، وه پاش ووت و، ویزیکی "تایبه تی" له گهل شای ئیران له ۳۰ یا ۳۱ مه ی ۱۹۷۲ دا سهروک کو مار نیکسون قامک له سهر به ریوه بردنی نه خشی سیا داده نی وه ده ستور ده دا ۱۶ ملیون دلار (۸ میلیارد فرانکی ئەو وهخت) له مانگی ئوتی ۱۹۷۲ تا مارس ی ۱۹۷۵ به ژنیرال بارزانی بدری.

به شویی ئەوه دا پاش چه ندحهو توو، گفت و گو یی تاییه تی وه زووبه زوو بوونی بارزانی^{۱۵}، له گهل شای ئیران، شا، راوته دبیری هیئا سهر ئەوهی که پتر یارمه تی به کورده کان بدری، چونکه ئەوه نده ی پی کهم بوو. به لام بارزانی له باره ی قسه ی شای ئیران هه ربی باوه ر بوو، وه خوتیوه ردانی سیای پی باشر

بوو. ئیخا خوتیۆهردانی سیا له کاروباری مهسهلهی کوردان دا مهیدان زیاتر ده دابه ژنیال بارزانی، واته خو^{۱۸} ئیخال قوو قانندی ئه مریکا له کاری کوردان، شای ئیریانی^{۱۹} خاتر جهم ده کرد که یارمهتی چاکتر بکات وه بو^{۲۰} دوو رۆژی پشته لی نه کاتهوه.

له راسته قینه دا لیڤه دابوو که رۆژی رهشی بارزانی وه به شوینی وی دا به دبهختی کورده کان وه دی هات. ژنیال بارزانی له لای خو^{۲۱} پیی وابوو که یارمهتی ئه مریکا سه بارهت به راپهرینی کورده.

ئیخا بو به رۆیه بردنی ئه و کاره ۳ یا ۴ مروف (ئیدریس - مهسعود - "سامی" مهحه مهده محمود عهبدورده حمان له لایهن بارزانیۆه دانرا که له گهل سیا له هات و چۆ، چاووپیکه وتن دابن، ئه وهی که ئاشکرا بوو ئیدریس و مه سعود، تهجرو بهی رامیاری ئه وتویان نه بوو، سامی ده ری بری که خوتیۆه - ردان و، یارمهتی سیا، ناتووانی وه یان نایه وی داوای مافی نه ته وایه تی کورد به جی بگهیینی.

له ئاکام دا بارزانی به چاوو گوی به سترای باوهری به مریکا کرد - "بارزانی به هیچ کامیک له قودره تهکانی دیکه باوهری نه بوو" زۆرجار له ووت، و یژهکانی خو^{۲۲}ی دا، رای گه یاندبوو که بو سه رکه وتتی راپهرینه که ته نانست ئاماده یه که بپیته ئه یالتهی ۵۱ ئه مریکا. ۱۷

ده گونجی مروف له خو^{۲۳}ی بپرسی که ئه گهر ژنیال بارزانی زۆر له وتیکه لی خاتر جهم نه بوو، بوچ له و باره یه داله گهل کسینگر گفت و گوی کردوه.

له سه ره وه هاش^{۲۴} را بارزانی ره زامه ندی خو^{۲۵}ی له و باره دا سه بارهت به کی - سینگیر ده رب ری، واته که ره تیک ۳ قالی وه که ره تیک گهر دن به ندیک ی زی و مرواری له مانگی مارس ۱۹۷۴ دابوکی سینگیر که زنی هینابوو، ده نی ری. ۱۸.

به لام دیاری نه کرا، که ئایاهو دیاریانه ی بوچ بو نیکسون سه رکومار وه - ویلیام راجرز سی کریتی ری ده ولت نه ده نارد. ههروه ها که سه ره هوالی "دهنگی کوردستان" که بلاوی کرده وه، بارزانی دوو جار له گهل کی سینگیر له تاران له - مانگی ئوکتوبری سالی ۱۹۷۴ دا چاو بهی که وتتی بووه، به به داخه وه له و چاو بهی که وتنه دا بارزانی تووشی فروفیل ته له یی، کی سنگیری ماکیا ویلست^۱ ته دبیر

(۱) ماکیا ویلست: مه که به یگه که پیای خوش گوزهران له وه مه که به دا ئه ندان. م

که‌ری نیکسون بووه وه کلای چۆته‌سه‌ری

۷- نیوان ناخۆشی و، ناته‌باهی بارزانی و به‌غدا

له‌مه‌سه‌له‌ی خۆتی وهردانی ئەمریکا له‌کاری کورده‌کان دا، سه‌رکوما نیکسون وه‌کی سنگیر همولیان ده‌دا که زۆر خوئا‌شکرانه‌ کهن، چوونکه‌ شای ئیران گوت بووی که ئەو کاره‌ده‌تی زۆر له‌نه‌پنی دابه‌ریو به‌برداری:

سه‌روک کوماری ئەمریکا، جان کانالی سی‌کریتری گشتی خه‌زانه‌ داری قه‌دیمی‌خۆی بۆ ئاگادارکردنی شای ئیران، له‌نیوه‌ راستی مانگی ژوئیه‌ی ۱۹۷۲ ئاره‌ تاران که‌ پینی را بگه‌پنی که‌ سیا ته‌سمیمی گرتوه‌ که‌ نه‌خشه‌ی کاره‌ کسه‌ی به‌ریوه‌ به‌ری. جالبه‌ر ده‌پندی کار به‌ ده‌ستانی ئامریکایه‌ ده‌ستیان به‌چاوی خویان دا گرتو، خویان له‌نه‌زانین دا، وه‌دژی ده‌س تی وهردانی سیاله‌ کارو - باری کوردان دا دووژمنایه‌تیان نه‌کرد. ۲۱

شای‌ئیران ئینجا زور به‌پاریزه‌ وه‌ له‌گه‌ل بارزانی چاوی که‌وتنیکی به‌جی دینیته‌ به‌لام به‌هیچ جو‌ریک مه‌سه‌له‌ی دیدار له‌گه‌ل بارزانی له‌ مه‌جلیسی نیوئیه‌ران دا باسی لی‌نه‌کرا... هه‌رچه‌ند ئەو‌کاره‌ زۆر به‌نه‌پنی به‌ریوه‌ به‌ردرا، له‌سه‌ر ئەوه‌ش‌را به‌غدا له‌و‌کاره‌ ئاگادار بوو، بی‌گومان کار به‌ده‌سته‌کانی به‌غدا ده‌یان‌زانی که‌شتیک له‌گۆرێ دایه‌، له‌ئاخری ژوئیه‌ی ۱۹۷۲ دا روژنامه‌ی ئەسه‌وره‌، که‌ئورگانی‌عسکی‌کانی عه‌راق‌بوو، بارزانی تاوان بارکرد به‌وه‌ که‌چه‌کو، ئەسه‌له‌حه‌ی قوورس وهرده‌گرێ وه‌ هه‌روه‌ها لیزگه‌ی تازه‌ی کوردستانی له‌ئیران دامه‌زراندوه‌، وه‌که‌مپی تازه‌ی هی‌زه‌کانی "فیرکردن و ته‌علیم‌دانی نه‌ته‌وايه‌تی" بۆ‌کوردە‌کان داناوه‌. ۲۲

له‌وکات و، وه‌سه‌روه‌مه‌دا ۵ وه‌زیری کورد له‌کابینه‌دا بوون، به‌لام پاش پیلان گێرا نه‌که‌ی بارزانی له‌ ۱۵ی ژوئیه‌ی ۱۹۷۲ دا له‌ حه‌قیقه‌ت داها‌ت وچۆ ب‌رابوو، ته‌نیا هیندی‌نوشتارو، یادداشت له‌به‌ین دا‌ئال وگۆر ده‌کرا.

له‌ ۳۱ ژوئیه‌ی سالی ۱۹۷۲ دا ده‌فته‌ری سییاسی پ. د. ک. نووسراوه‌یه‌کی له‌ ۱۱ ماده‌ده‌دا، بۆ به‌عسی‌کان ئاره‌، وه‌له‌وی دا‌حکومه‌تی عه‌راقی تاوان‌بارکرد که‌ وه‌زیری‌ناوخو، وه‌ سی‌رویس‌ی ئاگاداری هی‌منایه‌تی عه‌راقی "له‌کاره‌

نالهاره که ی پیلانی بارزانی دا دهستان تیدا بووه، وه پیتی زاگه یان دیوون که له کاری قهرادادی ١١ مارس دا، چپوتی و چهپه لی دینه پیتی وه پاش "توقینی" له نه کاو، ده یانه وی به ته وای، کار و کرده وی ناوچه که بگورن، وه ئاکارو، ره وشتی پله ی سره وه ی زامیاری له مه لبه نده که داله نیو بهرن، جامه به ست به وه یه که حیزب له بهرام بهر ئه و پیلانه دا راده وه ستی! به شوینی چه نیدا داشتیکی "نهینی" که له نیوان به عسیکان له ٢٣ سی پتامبری ١٩٧٢، وه (٢٨ ئوکتوبری ١٩٧٢) له بهینی پ. د. ک. ئال و گورن کرا دمه ته قه یک وه دی هات وه له ره و ژنامه ی ئه سسوره دا، سه روکه "پایه به رزه کانی" حیزب تاوان بارکران، که ئاگاداری نیزامی تازه یان له باری هیزی نیزامی عراق وه به ئیران داوه.

وه هات و، چوپه که له بهینی "بزوتنه وه ی هیزی کورد" و ئیران داهمه ی وه ههروه ها ئه فسه ریکی "ئیسرایلی" ش له و نیوانه دا به شداره "... وه ئه س سوره (شورش) ته نانه ت له و باره یه دا چاپی کرد که:

"سه روکه کانی دژی" ئیران، به ره له ستیکی گه وره یان بوژیک که وتنی راسته قینه ی پ. د. ک. و به عس به مه ست هیناوه. " ٢٥

٨- چه وتی له نیو ئاشتی که دا له سالی ١٩٧٣

له به هاری سالی ١٩٧٣ دا کورده کانی عراق له کرده وه دا به وونه

دووبه ش:

دهسته یه که له نهینی دا به نیوی "کوردستان ی ئازاد" که (له لایهن پیش مهر که کانی ژئو نیرال بارزانی پشتوانی لی ده کرا) هه ولیان ده دا که به به غدا ئه و مه به سته به له مینی که ریگایه کی که ده چییه بولای که رکوک وه هه ولیر بی پاریزن وه کاروباری هات و چوپتی ئه و مه لبه نده به ده سته وه بگرن. حاکمی هه ولیر کوردیک بوو، به نیوی عه بدول وه هاب ئوتروشی، که له سالی ١٩٦٢ وه له گه ل بارزانی هات و چوپتی هه بوو، به لام له کاروباری ناوچه که تووانا ئیکی ئه توی نه بوو. ئینجا له وه هل و مهرجه ش داسه روکی پولیسی هه ولیری به نیوی حسین شیروانی که کورد بوو، وه له هه وه لی سالی ١٩٧٣ دا ده یه ویست که سه ره له خزم وقه و مه کانی خویی بدا، به ره وژی رووناک له به غدا یه "وون" بوو، له پاشان له شی

خونیاویان زۆر بێ رووحمانه که پچرچریان کردبوو، دیتەوه.

نیوان، ناخوشی لهبهینی بارزانی و بهعسی کان کهلهسالی ١٩٧٢ دا وهدی هات، قهت بهو جیگا عاسته مه نهگیشته بوو.

سێ کریتری گشتی پ. د. ک. بهنیوی حهیب که ریم رای گه یاند که لهوساله دا نیوان ناخوشی به "نوقتهی سفر" گه یشت ٢٦.

ئینجا بو پارتی دیموکراتی کوردستان (پ. د. ک.) روون ببووه که "ئاکارو کردهوهی تایبتهی سه ددام حسین زۆر خۆین مژانهیه. بارزانی ههولی ده دا که (پهیمانی ١١ مارس ١٩٧٥ بهریوه ببردری) وه دهی گوت که بهعسی کان ده بی لهوکاره داتی بکوژن."

له سه ره شه وهش را که کورده کان چاوه رووانی هیرشیکی هیزی عراقیان ده کرد، هیهتاوت و ویژنه برابوو.

عه بدول لاسامورائی ئیدیئولوکی بهعسی پیشنیاری کرد که له سه را چاوی کهوتنیک بهزیوه بدری وه شه ووتهی که کورده کان گوتویه سه ددام حسین له کاروباری ئاشتی کورده کان چیوتی و ناله باری تی ده خا ههول ده دا، تانرخ و بایخی قودره تی بارزانی بپنیه خواری، وه رای گه یاند که یه کێ له کورده کانی، بارزانی بیته به غدایه تا له باری پیکهینی چاوی کهوتنی سه ددام حسین له گه ل بارزانی له ناو پر دانه بدوی. ٢٧

ئیدیریس بارزانی له لایهن بهعسی کانه وه تاوان بارکرا بوو که نابی بو ووت ویژ بیته به غدا، شه وکه ره ت مه سعو دیان له به رچاو گرت. لێ ره دا کمیته ی پولیت بوروی ناوه ندی پ. د. ک. واته هیندی له ئەندامه کانی خوی له نه زانی داو مه تقی له خوێ بری بوو، به لام له سه ره شه وهش ده یانه و یست که کوریک شه نا کوکیه له نیو به ری له وه هل مه رج شه دا دوکتور مه حمود عوسمان به ئاشکرای و "که لله شه قی" را وه ستا بوو. له نیوه راستی مانگی ژوئیه ی ١٩٧٣ داژی نیرال بارزانی رای گه یاند که مروفیکی تایبته یی روژنامه ی واشنگتون پۆست بی، وه گف ته وگویی له گه ل بکا، وه هه ره ها، هه والی بو ئامریکا یه کان نارد که، یان، به چه شنی (رامیاری) مروفایه تی، وه یان به ئاکاری نیزامی ".... واته به ئاشکرا یاله نه یینی" چاوه دیری له کورده کان بکردری.

بارزانی هه ره ها گوت بووی که ئیمه ئاماده یین که رابگی نین که له گه ل

سیاسهتی ئەمریکا لەو ناوچەیدا هاو دەنگین، وەئیمەحازرین لە هەل و مەرجی، گرینگ دا بەنۆبەیی خۆمان ناوچەیکە بپارێزین، جگەلەو، دەتوانین نەفتی کەرکوک و وەدەر خستەنەکەیی بەدەینەدەستی شرکەتێکی ئەمریکایی. وەبارزانی زای گەیاندا بوو، کەشرکەتی نەفتی عێراق لەهەموەلی ژوونی ۱۹۷۲ وە لە ژێر چاوە دیری ئیمەیه!

لەئاکامی بارزانی هەوایی دابوو کە ئەگەر ئەمریکا سەر راست بەکوردەکان یارمەتی دەدا، زۆرباشە ئەگینە بەئێران یان ئیسرائیل یارمەتی وەرەگری بەلام ئەو یارمەتیه لە لایەن ئەمریکا وەبێ باشتره. "۲۸ بەلی وا دیاربوو، کار لەکارترازاو، وەچوونی مەسعود بارزانی بۆبەغدا، هیچ کەلک و قازانجی لێ وەرناگیری. "د شایانی با سە کە لە کوردستان دا هیچ کە س پێک هاتنی سیاوئێران و بارزانیان بە خیانت نەدەزانی.

۹- بەرهی نەتەوایهتی (ژوویهی ۱۹۷۳

حکومەتی عێراق بە پ. د. ک. ی پێشهاد کرد کە جەبەیهکی تازەیی نەتەوایهتی دورستبێ، ئەو جەبەیه بریتی بوو لەسازمانی یەعسنو، حیزبی کۆمونیستی، عێراق و حیزبی دیموکراتی کوردستان، بەلام پارت ئەو پێشنادەیی زەد کردووە، وە گوتی، ئەو مەبەستانە ژێر وە ئەگەر بەجێ بیت حیزب لەو جەبەیه دا بەشدار دەبێت:

- پێویستە لەبەرەیی یەکەتی نەتەوایهتی دا، مەسەلەیی ئۆتۆنۆمی پیش بینی بکەردرێ، بگۆنچێنەرێ.

- لەبارەیی دیارکردنی سنووری مافی نەتەوایهتی ناوچەیی کوردستان، پێک هاتنیک، چاوە دیری بکەردرێ.

- بەشداربوونی پارتەکان (پ. د. ک. و پ. ک. ع) لەنەخشیکێ راستەقینە دا دیاری بکەرێ، وە لەچووارچیووی ولات دا بەچاکی مەعلوم بیت، ئیتەر لەلایەن بەعسیکان دەست بەسەر نەبن وە لەژێر چاوە دیری ئەوان دا نەبن.

- سەرئەنجام، حکومەت بەچەشنی دیموکراسی وەئازادی ئیدارە بکەرێ، وە هەل بژاردنی گشتی پاش سالیگ تەنانت لە سنووریش دا بەرێوە ببردرێ. دوکتور مەحمود عوسمان بەدوای ئەو دا، هەلوێستی نەتەوایهتی و،

به‌شداربوون له‌و به‌ره‌یه‌دا به‌وجوره دیاری کرد: "ئیمه سی‌سال ونیوه هه‌ربه نیۆله‌حکومت دابه‌شداریمان هه‌یه، ئیتیر هیچ‌شتیک له‌کوردستان داده‌ستی‌لی نهدراوه، وه‌زیک‌وپیک نه‌بووه. ۲۹ ئینجا که وابوو، له‌شکلکی تازه‌دا له‌گه‌ل حکومت به‌شدار بوون هیچ سوودو، قازانجی بو‌ئیمه‌نیه."

له‌ئاکاما ئه‌و جه‌به‌یه له ۱۷ ی ژوئیه‌ی ۱۹۷۳ دا به‌بی کورده‌کان پیک‌هات. به‌لام قهراردادی جه‌به‌یی نه‌ته‌وايه‌تی له‌نیۆ کورده‌کان دا زۆرده‌نگی داوه: له‌سهر ئه‌وه‌ش‌را کورده‌کان له‌گه‌ل پارتی کومونیس‌ت یه‌کتریان نه‌گرته‌وه، وه‌له‌یه‌کتر هه‌ل‌بران. نیۆان ناخوشی له‌به‌ینی کورده کومونیس‌ته‌کان وه‌———ورده نه‌ته‌وه‌په‌رسته‌کان هاته‌پێشی‌وه سه‌ره‌نجام پ. د. ک به‌ته‌نیا‌ماوه، له‌قولین‌چکی هه‌ل‌په‌سێ‌درا.

۱۰ — ژینیرال بارزانی، شه‌ری ئیس‌رائیل و عه‌ره‌ب (ئۆکتوبری ۱۹۷۳)

له‌کاتی هێرشى ئس‌رائیل له‌عی ئۆکتوبری ۱۹۷۳ بو‌ولاته‌کانی مس‌روسوریه، له‌ماوه‌ی ۶ مانگ دوو‌ژمنایه‌تی و به‌ره‌نگاری له‌نیۆ کورده‌کان و، به‌عسی‌کان هه‌ستی نه‌بوو. وه‌کورده‌کان به‌وه‌ی خاترجه‌م ببوون که‌شه‌گه‌ر شه‌ر له‌جه‌به‌ی ئیس‌رائیل دا ده‌ستی‌پێ‌نه‌کرێ‌ته‌وه، بی‌گومان سه‌روکه‌کانی به‌غدا له‌سازوپیکى وه‌ی دا ده‌بن که‌باشترین هه‌یزیان بو‌سه‌ر ناوچه‌ی کوردستان بنه‌ین ۲۰.

به‌دوای ۱۸ سی‌پتامبری ۱۹۷۳ وه‌زووداوه‌کان له‌کوردستان دا که‌م وزۆر هه‌بوو، دوو‌فه‌وجی نیزامی عه‌راقی له‌دوو ناوچه‌ی دل‌خوشو شی‌خان دا هه‌رشیان برده‌سه‌ر پێش‌مه‌رگه‌کان به‌لام له ۳ ی ئۆکتوبری ۱۹۷۳ داکشانه‌وه، وه‌پێش مه‌رگه‌کان جی‌یان گرته‌وه، وه‌مه‌له‌به‌ندی ده‌ربه‌ندی‌خان له‌زوژ ئاواى کوردستان دا له‌لایه‌ن پێش‌مه‌رگه‌کانی بارزانیوه‌گیراوه.

ئینجا پۆلیت بورۆ واته‌ئهندامانی سیاسى پارت به‌بۆنه‌ی شه‌ری ره‌مه‌زان کو‌بوونه‌وه، تاقی کردنه‌وه‌یه‌کیان پیک هه‌یناوه به‌خیرایی بارزانی رای‌گه‌ياند که "دژی ئس‌رائیل له‌گه‌ل عه‌ره‌به‌کان ده‌یه‌وی نه‌خشی خویی کایه‌بکات" له‌سه‌ره‌را ده‌ستوری دا‌ته‌واوی هه‌یزه‌پێش مه‌رگه‌کان له‌گه‌ل هه‌یزى عه‌راق نابێ رووبه‌رووبن

وبه رنگاریان هه‌بێ، وهه‌هروه‌ها عه‌زیز شه‌ریف وه‌زیری كه‌سه‌یك بوو كه
خاوه‌نی جایزه‌ی ناشتی خووازی لێنی هه‌بوو له‌به‌غدايه نامه‌یه‌کی بو سه‌روك
كومار حه‌سه‌ن ئه‌ل به‌كر نووسی كه‌ووتو، وێژێك ده‌سته‌پی بكرێته‌وه، وه‌بارزانی
گوت‌بووی كه‌ئاماده‌یه‌ كوژێك بو ووتو وێژ بنێزێته به‌غدايه‌وه به‌تایبه‌تی به‌چێته
لای عه‌زیزشه‌ریف، به‌لام سه‌روك كومار به‌كر وه‌لامی ئه‌وه‌په‌شپاره‌ی نه‌داوه.^{۲۱}
سه‌ره‌نجام دوو مرو‌فیی سیاسیی شوروێ چوونه حاجی عومه‌ران كه‌ به‌بارزانی ب‌لین
كه‌ ئیتر چه‌وتی و ناله‌باری بو‌حكومه‌تی عه‌راق نه‌هێنه‌په‌شی، له‌ ۱۵ ئۆكتو‌بری
۱۹۷۳ دا بارزانی له‌ كی‌سینگی‌ری‌ویست كه‌ رێگا بدا هه‌لمه‌تیک به‌رێته سه‌ر
هه‌یزه‌كانی عه‌راق.

بئى گومان ئەو پېشنىيارە بىردىن بۆلەننىڭ سەركۇمارى ئەمىرىكا، ۋە
 - ۋە ھەمىرە ھە بەشەن ئىران شەھەر گەياندرا - سەرتەنجام دەيەنەن ۋەست
 كەلەپپىش ئەۋەدى دا كەتەن (سەرتەنەن) بىردىن، لەنەننى دا بەشەن ئىران كە
 بىرىنى ئەۋەسەرتەنەن پەتەر بەسودو، قازانچى ئەۋەتەن ئىران. بەللى ھەردووك ۋەلات
 ھېچ كاتىك ئاۋاتى راستەقىيەن ئەۋەتەن ۋە كوردەكان بە مافى خويان بىگەن، ۋە
 لەئەكەم دا ئەۋەتەن ئىران ۋە دەست كەۋى. ^{۳۲} سەرتەنجام لە ۱۶ ئۆكتەبىرى ۱۹۷۳، ۋەتە
 پاش ۹ رۆژ دۆزەنەن تى نۆى ھەرب - ئىسرائىل، كسىنگرە لالى بارزانى داۋە كە
 ھىرش نەبات.

۱۱ - شڪلي نه خشه گاني ته سويري (بوگوردستان

به‌بی‌شەری عەرەب ئسرائیل هێزی عەراق دەیه‌ویست له‌ هه‌وه‌لی ئوکتۆبری ١٩٧٣ه‌، هێش به‌ریته‌ سه‌رکۆرده‌کان. هه‌رچه‌ند ک‌ی سنیگیر به‌وکاره‌به‌لینی نه‌دابوو، به‌لام باززانی پاش‌چه‌ندروژ فه‌رمانی ه‌یرشی دا وپیش ده‌ستی کرد له‌مه‌سه‌له‌ی ئوتونومی دا ئاوا باس کرابوو که کۆرده‌کان ده‌توانن ئاکادیمیکی کۆردیان هه‌بی. پ‌ڕۆژه‌یه‌کی که پارتی دیموکراتی کۆرdestان ئاماده‌ی کردبوو، زۆر باشو، له‌به‌ر چاو نه‌بوو. له‌به‌رئه‌وه‌ی که پ‌ڕۆژه‌ی قه‌راردادی ئوتونومی کۆرdestان که له‌باره‌ی بزوتنه‌وه‌ی کۆرdestان له‌پیش‌دا درابوو، زۆر ر‌یک‌وپ‌یک‌تر و باشتربوو. ئه‌و نوشتاره‌ دوورو، در‌یژه‌ی که له‌باره‌ی (به‌شی مافی نه‌ته‌وایه‌تی، واته "به‌شی کۆرdestان له‌ بودجه‌ی گشتی وڵات دا بۆ ژیا‌نی خه‌لکی ناوچه‌که" له‌به‌ر

چاو ببوو، سه رنه نجام گوترا بوو که کوریک یاسائی واته کوبوونه وهیه که بو
 ئاگاداری له عیش و کاری، ولات دابندرئ، وه له له سه ری برون که له وانه بریتی بن :
 — مه جلسیکی یاسائی و ناوچه ئی به شینه ئی و وردی له بهاری بودجه،
 نه خته، وه قانونی ناوچه ئی باوه رپیکراو، ده ست به کار بیت .

— رایزه نیکی به ریوه بهر که بریتی له ئەندامانی ۱۴ وزارت خانه بن به هههه
 بژیراوی سه رمشاوری به ریوه بهری، دابندرئ .
 — کوریک پایه به رزی قانون دانان .

ئه وئیشو کارانه پیویسته له فرمانیکی سه ر کو ماری دابگوترئ، سه روکی
 مشاوری به ریوه بهر، ده بی له مافی نایی سه روکی وه زیر حکومه تی عهراقی که لک
 وه رگریو، کورد بی .

عه بی به نه رته ی ئه و مه تنه و، بروارنامه یه ئه و به و که ئه و شتانه ی
 که له بهینی قودرته ی مه رکه زی وه له بهینی کورده کان ئا شکرابوو، گوترا بوو، به لام
 له بهینی په یوه ندبوونی قودرته ی مه رکه زی وه ناوچه ی عه رب، یان بو سه لماندن
 وه ک کرده وه یه کی داندراوله بهینی قودرته ی مه رکه زی و، قودرته ی ناوچه ئی
 عه رب دا شاره زانه کرابوو .

بی ئه وه ی که تاپایانی کار برون، مه تنی بروارنامه ی کورد بو ناوچه ی
 کوردستان له بهر چاوپوو، وه سازمانیکی قانون دانی نه ری، وه حکومه تی که ته نیا له
 چووارچیوه ی ده وله تیکی فیدرال دابی ههستی هه بی به بی ئه وه ی که له شته
 بچوکه کانی ئه و مه تنه و، بروارنامه یه که له لاین پارتی کومونیستی عهراق، وه
 به عسیکانه وه دانیان به سه ر داهینابوو بکول نه وه ده بی یلین که پروژه ی به عس زور
 پان و، به رین تر له پروژه ی کورده کان بوو، وه له سه ر ئه و مه تله به ی به تاییه ت
 چاوه دیری کرابوو که سه روکی مشاوری ئجرائی ده بی له لاین سه روک کوماره وه
 هههه بژیردری، نه ک له لاین کورده کانه وه .

سه رمپرای ئه وه پروژه ی به عسیکان ووشه ی " وه زاره تخانه " ی به کار نه بردبوو،
 وه ته نیا له جیگای ئه و ووشه یه، ده سازمانی " ئیداری " ناوچه ئی که له ژیر چاوه دیری
 " سیکریتری گشتی " ده بی، ههستی هه بی و، پیک بیت

به تاییه ت پروژه ی به عس له بروارنامه کی خوی دا نیوی له پی ته ختی
 ناوچه ئی ناوخو، شاری سوله یمانی یان (ههولیزیان، ده هوک) ی کوردبوو،

نەک کەرکوک!

سەر ئەنجام بو ژینیرال بارزانی روون ببووه که ئەوه لە کردەوه دا تەنیا
ئاگاداری شەڕ دەتو، بەس.

۱۲ - کوردستان لە نیوان ئۆتۆنۆمی، نەتەواپەتی گشتی . . . وەنەمان دا

لە پاییزی ۱۹۷۳ دا تەنیا روو داوێهەک که لە کوردستان دا وەدی هات
یارمەتی دانی شاوێسیا بوو، ئێتر گۆزانیکی دیکە لە کوردستان دا لە بەرچاوە بوو
و هەکاریک نەقەوما.

لە ئاکاری نیزامی دا لە لایەن عەراقەوه بەرگریکی گەورە پیک هات، یانی
لە دەورووبەری ناوێندی بارزانی لە ناوێردان، لە قەسروە لە حاجی عومەرەن راھیزی
نیزامی جیبی خوی گرت.

ئێنجا پتر لە ۱۰۰۰ کەسی کورد - لە سەربازو، دەرەجە دارو، ئەفسەر
لەھیزی عەراق لە سەربازخانەکان را هەلاتن و، هاتن، پالیان وە بارزانی دا.
لەوسەر دەمە دا پیاوانی تازە هاتبوونە "ناوچەیی کوردستان" وە لە دەورووبەری
بارزانی کو ببوونەوه، بەتایبەتی لە قوتابیکانی رووناک بیری کورد کە لەزانستگە
کانی ئوروپا زاھات بوون، وە هیندی لە کوردە دانشتوگانی بەغدا کەوازیان
لە شارەھێنا بوو، وە هاتبوونە کیوێکانی ولاتی بارزانی. جادەولەت لە سەرھەمووی
ھەواتەبوو کە لە سەرکاتی سیاسی کوردستان حسییی دەبردو، چاوە رووانی
دەکرد.

سەر و کەکانی کورد و رەدە و رەدە سەبرو ھێمنایەتی خویان سەبارەت بھو
وازی که کوردستان تیبی دایە دەھات کە لە دەستی بەدەن، واتە ئامادەیی ئەوه
ببوون که سولح و ئاشتی بکەن، بەلام لە نەکا و تووشی دزیو نالەباری بوون!
بەرستی ئاشکرا بوو که دەستیگ لە پەناراً لە کار دایە وە خەریکە کوردەکان
ھەل پەڕینی و، گالتهیان پێ بکا، ئێتر بارزانی وازی بستی کوشانی بو وەرگرتنی
مافی کورد نەما بوو، بە لکو تەنیا مەبەستی شەرو، کیشە فرۆشتن بوو.

حکومەتی عەراق بارزانی بھوێ تاوان بار دەکرد که داوای مافی سەربەخوئی
گشتی (ئەستقلال، دەھات وە ھەلبەت ئاویان بەگوێ دا خۆیندو. . . . ئێنجا

کوردەکان زۆر له میژ بوو بلاویان دەکردهوهکه، کورد بههیچ جوړیک داوای جوپیازی ناکات.

له ئاکام دا کورد ئهوهی ناوی وه له هه موو وه ختیگ دا مافی گشتی نه تهوایهتی ره ده کاتهوه. له وههل و مهرجه دا له نه کاو وازگورآ. مه بهستی کورده کان وه ئاواتیان به جییه کی عاستهم و، باریک گه یشت بوو: ئینجا "مه سه لای مافی نه تهواتی گشتی له نیو خویان دا باس ده کرد" و ده یان گوت ئیم له درێژائی میوو دا خهبات مان کردوه، و اباشه دهنگی ئستقلال بلند کهین.

حه بیهب که ریم سی کرێ تری گشتی پارتی دیموکراتی کوردستان له گفت و گویهک له قسه کانی داگوتی: "ئه وه بزوتنهو، راپهرینه که چاکتر بهری هیناوه، وه هه ره که تیگی دیکه ی به خوێ گرتوه، جاته ماشای وولاتی ئهل جهزیره بکهن، ئه ونه تهویه، له پێش داقت داوای مافی گشتی نه تهوایهتی نه کرد، ته نیا ده ی گوت که نه ته وه که داوای مافی به رانهری سیاسی ده کات. جا له پڕو سه ی خهبات دا بوو که بالی سیاسی داوای زلتی کرد، واته له ئاکاما مافی نه تهوایهتی گشتی "ئستقلال" ی یست.

به لی ئیم کورده کان له هه وه له وه داوامان ئه وه بوو، که مافی نه تهوایهتی ناوخو مان بدریت. وه گوتمان ده مانه وی به زمانی خو مان قسه بکهن و بخوینین و بنوسین وه له حورمهت و کرده وه ی کوردایهتی به شداربین، به لام ئه وه یان نه سه لماند، پاشان ئوتونومی مان ویستوه له وه باره دا خهباتمان کرد، به لام ئیستا که چاومان پی ده که وی، که به عسی کان له پێش ئه وه ی دا که دان به سه ر په یمانه کی که نوسراوه دا بنین، به پیچه وانیه ئه وکاره هاتوون پیلا نه کی نازم که زایان هینا وه ته پێشی، سه ره نجام ئیم ناچار بوین بۆ پاراستنی مافه خورا وه که مان وریابین و چاره سه ره کی ئه و به سه رهاته بکهین، وه له چوار چیه که دا ئوتونومیان بو، ئه ودا و خوازه ش کاریکی زۆر دژوار نیه ئه گه ر ئه وه ش ره ده بیته وه ئیم شه ره که ی دوو پاته ده که ی نه وه، وه هه نگاویکی گه ره تر هه ل دینین ئه وه یانی مافی گشتی نه تهوایهتی مان ده وی. ۲۲

به لی پێش هات به و چه شنیه، ئایاوانیه؟ حه بیهب که ریم په ره وه ها له قسه کانی داگوتی: "ئیم چاومان پی ده که وی له کرده ودا هه موشتیک به چاکی بۆ پێشه وه ده رخوا، به لام سه رو که کانی به غدا له گو ی گای دانووستوون، وه پی یان

وايه چوون له سمر پلمی هه ره ژوورووی سهره وهن، بوخویان باشر له هه مووان
فکرده که نه وه! ۲۵

بهلام ژینیرال بارزانی ش دیاربوو لاو ته دبیری هه رنه گودراوه: واته
له ۱۹۷۳ش دا وهک سالی ۱۹۶۲ فکرده کاته وه، بارزانی باشلی حالی ببوو
که شه وهوال بهرانه و روزنامه نووسانه ی که دینه کنه وی، مرقی زورعادی نین
به لکو نوینهرانی حکومه تی خویان که بولای شه ودین که زورجی هیوا وهومیدن،
که ده تروان دهنگی کوردی به ولا تاندا رابگه یه نن و، چاره سهری مه سه له ی کورد
بکه ن.

له ۱۹۷۳ دا هه وال بهر هکان به باشی له و باره دا ری وشونیان بو
ئاشکرا ببوو! بارزانی به تیرادیوی گوتی: "ئیمه ئاماده ی که له گه له دهوله تی

فرانسه
هات و، چومان هه بی!" ... به لی ناوچه ی کوردستان ده وله مه منده
وه هه مووشتیکی هه یه. شه گهر حکومه تی فرانسه مرقیکی بو ووت و، ویژ بنیژنه
لای ئیمه، له باره ی شه کاروبارانه دا بدوی ئیمه ش حازرین ... وه هه روه ها
زاده گه یینی که مه سه له ی ئوتنومی بو کوردان زور له بهر چاووینه، به لکو ئیمه
مافی گشتی نه ته وایه تیمان پتر له بهر چاوه.

دوکتور عوسمان که پرسیار له سهر پرسیار وه لامی هه وال بهر هکانی ده دا وه
گوتی گه وره ترین به ره هلست و، عه بیی کاری هه وال بهر هکان و، ئاشکرا ده ره کان و
وه رگیر هکان شه وه یه که زور به چاکی هه وال ناده ن وه یان خویان ئاشکرا نا که ن
بارزانی ناتوانی پیاویکی زامیاری له گه له روزنامه نووسیک جویباز بکاته وه، وه
زاویژی زاریان بزانی! وه شه وه ی که به روزنامه نووسیک ده لی، هه ره شه قسه ش
به پیاوه سیاسیکه ده لی که "مه له بهندی ئیمه زور ده وله مه منده و، پر له نه فته،
جائه ناوچه کوردستانه

بارزانی له ووت و، ویژه که ی دا له قسه کانی خوی شه وه شی زیاد کرد و گوتی:
"شه گهر ناگونجی و به ره هلست دیته پیشی بو شه وه ی که له ریگی سووری شه وه
نه فتی خومان بنیژین بو رولاتی ده ره وه شه وه زور مه سه له یه کی گرنگ نه یه، چوونکه ئیمه
ده تروانین ریگیه کی دیکه بو خه تتی نه فته و گازی خومان په یدا بکه ن
جائه وه پیوستی به یار مه تی هه یه که له داها تودا به ئیمه ده کری!"

بێ گومان سه روکه کان واته لیدیژه کانی کوردی قوس تن تنیه که ۵۰ سال له مهو پێش بیرو، رایان ده کردهوه، بارزانی بهم چهشنه، له باری مالو، سه روژکی کوردستان، وه په یوه ندی ئه مه سه له یه ل ده گه ل مافی گشتی نه ته وایه تی "ئیهستقلال" له ووتو، ویزه که دا ده دووا، وه قامکی له سه ر "فروشتنی" سه روته و مالی کوردستان داده نا!

ههروه ها بارزانی ده ی گوت که وه ک رابه ره کورده کانی سالی ۱۹۲۰ که داوای ئوتونومی، ئیهستقلالیان ده کرد ئیمهش له وان ده رس مان وه رگرتوه، وه ده ی گوت که ئیهستاکهش به تاییه تی له کاتی سالی ۱۹۷۳ داین ئیتر مه سه له ی داوای مافه که له گورێ دایه (کوردستانی ئازاد). بارزانی دوو پاته ی کرده وه که ئه وه ئیمه ی که ته سه میم ده گرین که ده بێ چ مان بو ی. جاییان ئوتونومی یان ئیهستقلال.

پێویسته ئه مهش به دوو نیایه رابه گه ییم وه په رسیار له ده ولته به قودره ته کان بکری: بوچی کورد ئاوا دوو ر داندرا وه، هه ل په سیر درا وه وه که س لێ ناپرسی؟

ئینجا مه تلّه بێکی دیکه که له سه ر زاران بوو ئه وه بوو، ئه وه ی که ئاشکرا بوو ژینیرال بارزانی ده یه ویست له کاتیکی زور عاسته م و باریک دا خو به جیگایه ک هه لا وه سی، چونکه له و ئاخیری داراو، ته دبیریکی راسته قینه ی له خو یه وه نه بوو. له سه ر چا وه رووانی مه سه له ی ره وان ناسیوه بارزانی وای چا وه دیژی ده کرد که قودره ته گه و ره کان به وی "ئیمتیا ز" ی ئیهستقلال به دن. جاله سه ر مه سه له ی ستراتیژیکی، وه مالی به ئامریکا و، ئیران پشتی به ست بوو که هیستا ئه وانیش ته سه می میان نه گرت بوو وه هه لوستیان دیار نه بوو.

ئه وه ی که شایوباسه هیستا که نه زاندرا وه که راویژی زاری بارزانی له باری مه سه له ی کوردستان دا له گه ل ئه مریکا و ئیران چون بووه.

ئه وهش نه زاندرا وه که کسینگیر کاتی شه ری ئوکتوبری ۱۹۷۳ ی ئیسرا ئیل-عه رب، بوچ نه ی هیشت که کورده کان هیرش به رنه سه ره یزی عهراق... که هیژی گه وه ی ئیرانی شی له پشتیوه بوو هیندی له گه وره کانی به غدا یه، ئه وه یان په رسیار له خو ده کرد که ئه گه ر شای ئیران بێ ویستبایه که یار مه تی کی باشی به بارزانی بکات، ده ی کرد، به لام مه ترسی گه وه ی شای ئیران له وه بوو که کورده کان

داخووا داوای مافی گشتی نه تهوایه تی ده کهن، وه له کورده کانی ئیران و عراق دهوله تیکی کورد پیک دیت، که شهوش بو شهو، واسوک وهاسانیه. به لئی به راستی شهومه سهلهیه قهت له سمر راوته دبیزی شای ئیران نه بوو، که بتوانی له باره دا کاریک بو کورده کان بکات، (به دریزائی میزووه پادشاکانی ئیران هه میسه زولم و، وجهه ریکی زورریان له کورد کردوه - وه رگیر.)

۱۳ - هووهیدا، وه^۱ مه سهلهی کوردستان :

شهوهی که به چاکی زوون ببووه، سهروکه کان و، رابه ره کانی ئیران نه یان دهویست به چه شنی سهراوهی ره سمی دهنگی خو یان له باره ی مه سهلهی کورد ده برن، وه تانته زورریان ته قیه ده کرد. کاتیک که له باره ی هات و، چو حکومه تی ئیران وه نیوان خوشبوونیان له گهل بارزانی له شه میرعه بیاسی هووهیدا سهروک وه زیر پرسیار کرد، شهو، به لینی بهوکاره نه داوه بهو جو ره وهلامی داوه :

ئیوه ده زانن که کورده کان.... هه وه لئین ئیرانیکن که پی یان له سمر شهو سهرزه مینه داناوه... ئیمه کورده کان به چاوی ئیرانی ته ماشاده کهن، وه له بیران نابینه وه... واشایوباسه که ئیران یارمه تی شه سهله به بارزانی ده کات، ئیمه ده لئین و، باوهرمان هیه که بارزانی پیو یستی به چهک و شه سهله هی ئیرانیه، به لکو له شه ر دانیازی خو ی وه ده ست ده خات....

وه ههروه ها بارزانی ده توانی سهبارت بهو دوستانه ی که له عراقی دا هیه تی، له ده ره وه هه موشتیکی بو ئاماده بکه ن: ئیمه له باره ی شهت تول عه ره به وه هیندی شهت ده زانین " ۲۶

سهروک وه زیری ئیران له ووتاره کانی دا گو تی که: به راستی ئیمه ناتووانین له باره ی پاشه روژی کورده کان دا بی ته فاوه تبین. ئیمه ناتووانین بلین که شهو ئیرانیکن که لایه ن گریان لی ده کهن به لکو ئیوه به ئان قهست شهوه ی ده لئین و داری له کونه ژهنگه سووره ی وه رده دهن و، له لایه کی دیکه وه ده دوین. ئیمه هه موولایه کی

(۱) هووهیدا سهروک وه زیری گاتی هه مه ره زا شا که ۱۳ سالی ره بهق سهروک وه زیر بوو، سهر شه نجام پاش محاکمه یه کی کورت به ده ستی شور شگیره کانی ئیران، تیره باران گرا (شورشی ئیسلامی ئیران ۲۲ بهمن ۱۳۵۷)

ده بی نین! ده زانین له عراقی دا چ باسه، کورده کان له بنه چه که وه ئیرانین، ئه گهر ئیوه ش ریشه و بنه چه که جوړیکی دیکه ماناده که نه وه، ئیتر بوخوتان ده زانن: ئیوه ده زانن که راگه یاندنی ئه و مه سه له یه زه حمه ته: له ئیران و عراق دا کورد له ته نشته یه کترده ژین، خزم و مامو، که سوکاریان زوره، هات و چۆی یه کترش ده کهن، ئه وه شتیکه دیاره و، ئاشکرایه."

ئینجا له راسته قینه دا، هیچ کاتیگ زابره کانی ئیران ئه وه یان قهت به چاکی له زاری نه هاتو ته ده ری که له باره ی مه سه له ی کورد باسی کهن وه (مامو کهس و کاریان) له به سه رهاتی خویان دا به شداری کهن...

به لام ته نامت ئه و مه سه له یه ش بارزانی نیگه ران و، په شیونا کات و، به دووی پشتووانیکی دیکه وه نابیت.

۱۴ - له سولح و ئاشتی وه (گالته و جه فهنگ) تاشه ر

له مانگی ئوکتوبری ۱۹۷۳ وه دووژمنایه تی له به یینی به عسی کان و بارزانی، پتر بوو. رابره کانی به عسی عراق ده یانه ویست ئوتو ئومیکی ئه وتو بدن که ته نیا به ده ردی کورده کانیکی که لایه ن گری بارزانی بین، بخووا، تابه و جوړه هیندی له کورده کانی دیکه ش له ده ورو به ری بارزانی بکاته وه.

ئهو که ژه ته ده یانه ویست مه سه له ی کورده کان له ریگای یاسای مه جلسه وه به ریوه به رن وه مافی به کورده کان بدن، ئینجا سه ددام حسین له کاتی ۱۷ ی ئوکتوبری ۱۹۷۳ دا که شه ری ئیسرا ئیل - عه ره ب زوره تین بوو، له کو بوونه وه یه کی چه ند سه د ئه ندای کوره پیش که وتو کان "دا که هیندی له کورده کانی "ئیت سقلال" خووازی تی دابوو هیندیکی قسه کرد.

۲۷

ئهو قسانه بو رابره کانی پارتی دیموکراتی کوردستان زور خوش نه بوو وه ده یان گوت که ئه وه چه شنه تین دانیکو هان دانیکه. سه ددام حسین ده ی گوت که پارتی دیموکرات ناتوانی نوینه رو ویزه وه ری ته وای کورده کان بیت،

له لایه کی دیکه وه، نیوان ناخو شی و دوو به ره کایه تی پ. د. ک و بارزانی بو به غدا یه به چاکی ئاشکرا ببوو، وه له سه رو که کانی به غدا ئاشکرا ببوو که هیچیان

به‌ته‌نیا ناتووان کاروباری مه‌سه‌له‌ی کوردستان به‌ریۆه به‌رن. ئەو کوردەوه‌یه زۆر به‌زهره‌روزیانی کورده‌کان ده‌هات ته‌واوبۆ.

دروست بوونی "جاشی ۱۶۶" ئیبرایم ئەحمده‌وه جلال تاله‌بانی (که‌بو‌خۆیان بالێکی گه‌وره‌یان به‌هه‌ست هه‌ینابوو (۷۰ - ۱۹۶۶) ئەوه بو‌خوی ببویه هه‌وره‌یه‌کی گه‌وره له‌نیو کورده‌کان دا، که دژی بزوتنه‌وه‌کی کورده‌کان ده‌ست به‌ئیشروکاربوو وه‌به‌م چه‌شنه به‌عسی‌کان له‌نیو هه‌وراپه‌رینه‌دا دژواریکی دیکه‌یان به‌هه‌ست هه‌ینابوو.

۱۵ - به‌سه‌ره‌اتی برینی هات‌و‌چو (شکانی میژویی)

سی مانگ پاش دووژمنایه‌تی، هات‌و‌چو هه‌ره‌به‌وو له ۱۲ی سامبری ۱۹۷۳ (به‌ره‌ی نه‌ته‌وايه‌تی) له‌لایه‌ن به‌عسی‌کانه‌وه بو‌به‌رێۆبردنی نه‌خشه‌ی پارتی دیموکرات له‌ناوچه‌ی ئوتونومی دا راو ته‌ده‌بیرکرا. له‌هه‌وه‌لێ ژانویه‌ی ۱۹۷۴، کۆرێکی گه‌وره‌ی کورد چۆ به‌غدایه وه‌له‌وێ مانگیگ ماوه، ووتو ویژ له‌به‌ینی به‌غدا - ماوه‌ت واته جیگایه‌کی که له‌نزیک حاجی عومه‌ران بوو، وه‌نشته‌جێ، بارزانی‌بوو، جار‌جار له‌به‌غدایه به‌ریۆه ده‌به‌ردرا. ئەو کۆرێ بریتی‌بوون له‌حه‌بیب که‌ریم سی - کریتییری گشتی پارتی، سالح یوسفی، داراتوفیق ئی‌حسان شیرزاد له‌ژێرچاوه دیری حه‌بیب که‌ریم. سه‌ده‌دام حسین کۆرێ "به‌ره‌ی نه‌ته‌وايه‌تی" را‌به‌ری ده‌کرد. کورده‌کان له‌هه‌وه‌له‌وه دا‌وخوازه‌کان و پێش‌نیاره‌کانیان داوه له‌ئاکاما له‌سه‌ره‌ئو شتانه‌ی پێک‌هاتن، که:

- ده‌وره‌به‌ری ناوچه‌ی ئوتونومی دیاری بکری.

- مه‌سه‌له‌ی پێش مه‌رگه‌کان

- مه‌سه‌له‌ی پێی راگه‌یشتنی سنوره‌کان وه به‌رگری له‌لایه‌ن کورده‌کانه

- هات‌و‌چوێ کورده‌کان له‌گه‌ل ئێران

(۱) ئەو ووشه‌یه نووسه‌ر له‌زمانی به‌عسی‌کانه‌وه نووسیویتی، ئیتر نه‌من وه‌رگیر ونه‌ئوسه‌ر له‌و‌گا‌رده‌دا تاوان بارنێن، ئەو دوو مرقه‌له‌پاشان بو‌خه‌بات و شه‌ر له‌گه‌ل به‌عسی‌گان یکی‌تیگان پێی گه‌وه‌گرت به‌ناوی (بی‌کی‌ی مه‌یه‌نی کوردستان)

— هاتنی کوردهکان وهاوبهشی یان لهبهری نهتهوايهتی دا.

حهیب کهریم لهبارهی پێگهاتنی پهیمانی سالی ۱۹۷۰ دا زۆر خوشبین بوو، وه بهچاویکی باشی تهماشای شهقه، داده، دهکد. بهلام شهکه، تهکه پێچهوانهی جاری پێشوو که دهیان گوت حهیب کهریم لهبهر شهوی که لهگهڵ ئێرانیکان نزیک بۆتهوه، نابێ پێتهناییی سهرکۆمار، بهعسیکان باسیان نهکرد.

لهئهنجام دا سهددام حسین لهئاخرین کۆبوونهوهکهیان نهی تووانی خوی راگرێو بهحهیب کهریم سکریتی گشتی پارتی دیموکرات گوت: کهکی توی بهئیمه ناساندوو، ناردویهتیه؟ "وهلامی حهیب کهریم شهوهبوو:

"شهوهیه که ئیستا که توی ناچار کردوه که ئیمه لهکیوهکانی کوردستان داچهن جار شهڕ دهسپیی بکهینهوه. " بهلام لهپاش ۱۵ رۆژ رابردن حهیب کهریم شهکهڕته، به خراپی دهیرووانی و شهوی نهدهشاردهوه.

لهئاخری مانگی ژانویهدا کوردهکان و بهعسیکان رایان هینا سهرشهوی که لهمانگی فیوریهدا دوبارهوتو، ویژ لهسهرزادهسپیی بکریتشه کات زۆر عاسته، ناسکبوو، هیندی لهکوردهکان چوونهوه کیوهکان. لهمانگی فیوریهدا لهروژی دیاریکراو، حهیب کهریم بۆ ووتو، ویژ حازر نهبوو، بهلام دوومرۆقی دیکهی کورد که "ئستقلال خوواز" بوون، یانی فووادعارف وهشی حسان شیرزاد بۆ گفتوگو چوونه بهغدايه. ئینجا بۆ سهددام حسین و ئاشکرا ببوو که نههاتنی حهیب کهریم، کۆره کهی کورد، دهبیته هوێ شهوه کهووتو، ویژ ببردنی وه تووندوتیژی، قال مهقال ههروا لهگۆری دا بمی نیتشه.

۱۶ — ئاخیرین چوونی ئیدریس بۆ بهغدا

له ۵ ماری ۱۹۷۴، دارا توفیق هاته بهغدايه، وه نووسراوهیهکی که بارزانی بۆ سهددام حسین نووسی بوو، دایه، لهو نووسراوهیهدا بارزانی گوتبووی که: پێویسته لهخراپترکردنی کارهساتهکه، خۆپاریزری... وهدهبێ گفتوگوێ راستهقینه دهستی پێ بکریتشه. " لهوهلامدا له ۷ ماری سهددام حسین لهسهرهتاوه لهنههاتنی کۆره که له فیوریهدا بۆ بهغدا نارهزامندی، سهرسوورمانی خوێ دهبرێ بوو " وه رای گهیا ندبوو که شهوه من "چاوهرووانی

ناردنی یه کیک له کوره کانی ئیوه بو به غدایه ده کهم "

ههروهائی حسان شیرزادیش له بارزانی نووسی بوو که ئیدریس یان مهسعودی بو به غدایه بنیری وه له نامه که دا ئه وهشی گوت بوو که: به راستی تو سهروک بارزانی تهواوی ژیاخت خو بهخت کردو، گیان بازی بووه، جائه و جارهش جیی فیداکاری و گیان بازی، ئه وه له بیر ناچیته وه! " به شوینی ئه وه دا خهتتیکی تیلی گراف له بهینی به غدا ونشته جیی بارزانی داندرا. بارزانی له حکومهتی ویست که فزۆ کهیهک بۆره واندز بنیری. بۆروژی ۸ ی ماری ۱۹۷۴ کاتی ئیواری، ئیدریس له گهل کۆریکی پایه بهرزی کورد، وه دارا تهوفیق، ئی حسان شیرزاد، فواد عارف، له به غدایه حازربوون، به لام ئه و جارهش حه بیب که ریم له گهل نه بوو. ئه و ئا کاره ی بارزانی له رۆوانگه ی زۆر که سه وه ئا شکر ا ببوو که ناردنی ئیدریس له گهل ئه و کۆر به بو به غدایه واره ده گه نی که به راستی بارزانی ههلو نیست و ئاواتی ئه وه بوو که له گهل حکومهتی به غدا پیک بیّت.

کۆر به که له کوشکی به غدایه به ره سمی دهستی به ووت و، وێژ کرد، له پیک هاتنیکی گشتی دا له سه ره ئه وه مه سه لانه را و ته دبیر یان یه که بوو.

۱ - بو ئه وه ی که به گهینه ستراتیژیکی گشتی وه، پیک هاتن و، ووت و، وێژیکی رامیاری له به ره ته وه پیۆسیه، ههردوک بزوتنه وه که وشۆرشه که له مه سه له ی فلسطین دا قسه ی عه ره به کان ده سه لمین وه پشتیوانی لی ده کهن، له مه سه له ی خلیج دا کورده کان له عه ره به کان لایه ن گری ده کهن، ئینجا ولاته عه ره به کان نه ته نیا له عه راق دا له کورده کان پشتیوانی ده کهن، به لکو له کورده کانی ئیران و، تورکیه ش لایه ن گری خویان ده ره ده برن!

۲ - سه نووری ئه و تونومی له ناوچه که دا دیاری بکری، مه له بندی کهر کوک که رهت به که رهت ئا قی بکری ته وه، وه له به ره ی سه نجار و، خانه قین دا ووت و، وێژ به ر یوه به بردی.

۳ - به نیزام نامه ی ناوچه یی مافی نه ته وایه تی ناو خو له مه جلس دا پیی را به گن، وه له به ره دا یا سا دیاری بکری وه له دا هاتوی مه له بنده که دا له سه را لینی بدوین.

له ئیواری ۸ ماری دا، ئیدریسو، سه ده دام حسین به یه که وه دوو سه عات گهت و گو یان کرد. له و ووت وێژه دا ئیدریس گوتی " که ئه گه ر بی توو له گهل ئیوه به

تهواوی پیکبین، ئیتر کوردهکان لهگهل ئیران هاتو، چوی خویان دهبرن " وه داوای کرد که بو بهریوهبردنی شهوپیکهاتنه چهن روزان مولت بدری، تاله کردهوهدا شهوقسانه بهجی بیت. لهبارهی کهرکوک دا ئیدیریس گوتی ئیهوه ههنگاو یک بو پیشهوهههلین، وه ئیمهش سهنگو سوکیک لهوکاره دا دهکهین. " سه ره نهجام سه ددام حسین و لامی داوه که سه ره له بهیانی کنگرهی بهرزی به عس پیکدی نیتو، و لامی شهوانه ده دریتهوهو، راوته دبیری له سه ره ده گیری.

۱۷ - ئولتیماتوم (اتمام حجت)

له سه بهینی ۹ ی مارس ۱۹۷۴ دا ئیدیریس بارزانی له باری پیکهاتنه که دا خوشمین بوو: له لای خوی پی و ابو که سه ددام پیشنیاره کانی سه لماندوه، وه مولت خوواستنه که شی بوری و پیک کردنی کاروباره که په سندرکراوه.

بو ئیواری غانم عه بدول جهلیل که نه دلامی به عسی بهریوه بهری ناوچهی کوردبوو، وه به سه ره مه سه لهی کوردستان راده گه یشت، له چاوپیی که و تنه که ی له گهل ئیدیریس گوتی: شه گهر ئیهو شتیکی دیکه تان له بهر نامه که دا وه بهر چا وودی، پیویسته ناکاتی ۱۲ ی روزی ۱۱ ی مارس بگوتی! " وه ههروه هاگوتی.

— پاش ۱۱ ی مارس ئیهو ۱۵ روزو، مولت ههیه بو ئه وهی له باری سنووری ولاتی ئوتونومی وه چاک بیروورانان یهک بگریتهوه و خوتان ئاماده بکهن، ئیتر پاش شهو چهن روزو مولته هیهچ شتیکی لپی که مو، زیادنا کری.

— له باری مه سه لهی کهرکوک دا پیویسته بهیه کیک لهو دوولایانه دان پیدا بی ن:

یان ناوچهی کهرکوک له زیر چاوه دبیری ئیداره یهکی تیکهل که شهویش له زیر چاوه دبیری حکومه تی مه رکهزی وه بهریوه بهردری، یان مه له بندی کهرکوک بییته دووبهش واته مه له بندی ئوتونومی وه مه له بندی کی دیکه، که شهو دووانهش له زیر چاوه دبیری حکومه تی مه رکهزی داده بی!) ئیدیریس به گوگی لسی بوونی شهوقسانه، تاساو، سه ری لی سوورما وه ده ری بهری وگوتی: شهو ئولتیماتومه! ههروه ها له باری مه سه لهی سه ره ژماری که قسه ی لی ده کرا، غانم عه بدو جهلیل گوتی: " له گهل ئیهو سه ره ژماری بهریوه نابردری! " ئیدیریس له وه لامدا گوتی که شه گهر له بیرت

بئ پیوئسته سه رزماری له چوارچیوهی (یاسای) ۱۱ ماری (۱۹۷۰) که چاوه دیږی کراوه به جئ بیټ. غانم عه بدووجه لیل دووپاتهی کرده وهوگوتی: بهلام نهک له گهل عیوه!

سه رهنجام ئیدریس لپی حالی بوو که به راستی له به غدایه چناکری وه به غانم عه بدووجه لیلی گوت: "ئیمه به پیوئست ده زانین دووباره ئه و پیشنیاره له پیش بارزانی دابنن، تائه و راوته دبیری له سه ر بدات، جائه گهر ره زامه ندی دا بوسجه نیی ده گهرینه وه."

۱۸- تاخرین پیشنیاره گانی بارزانی

له، ۷ ماری ی پاش نیوه روی سال ی ۱۹۷۴ فرۆکه که گهراوه وته نیا دووکه سی تیدا بووکه بریتی بوون له دارا توقیق واحسان شیرزاد ته و دوو مرۆقه پیشیار- یکیان که له لایه ن ژینرال بارزانیوه هینابوو دژی پیشنیاری حکومت له باره ی رکوک دابووکه بئ ووچان له لایه ن غانم عه بدوجه لیل بدری درابه سه ددام حسین، پیشنیاری بارزانی ۳ داخواری تیدا بوو:

— ناوچه ی که رکوک دابه ش نه کری به لکوله ژیرقودزه تی ئورگانهای ئوتونومی دابمی نیته وه وئیداره بکری.

ئه گه حکومت ته و پیشنیاره ی بارزانی ده سه لمینی، بارزانی ش پرۆزه ی حکومتی به بئ ته وه ی که له سه ری پروواده سه لمینی.

مه له ندی که رکوک له نووناوچه دائیداره بکری: هه وئیه و، قه ره ته په له ژیرچاوه دیږی حکومت بئ، ماوه که دی بمی نیته وه بوشاری که رکوک، وه له ژیرچاوه دیږی ئوتونومی دابی.

— ئه یاله تی که رکوک ش به وجوره به ش بکری به لام خاوه نی ئیداره یه کی تایبه تی بئ.

په س به وچه شنه ی که پارتی دیموکراتی کوردستان پیشنیاری داپیوسته ته و ئال و گۆره له پیشنیاره که دابگونجیدری.

له سه عاتی ۱۰ ی ئیواری و اته پاش نیوه رو، غانم عه بدو و جهلیل دارا توفیقی بۆسه رتلفون بانگ کرد و پیتی گوت: ئه و پیشنیارانیه که پارت دابووی ئه وه من له لایهن " به ره ی نه ته وا یه تی " وه له گشت داواته به ورد و درشت پرده ی ده که مه وه . به لام له سه ره وهش پاداوای له دا را توفیق کرد که له نیوه شه وی داچا و پیکه و تنیکیان هه بی دارا توفیق نه ی سه لماند .

بودووا پۆژی دارا توفیق به سوواری ماشین بۆلای شمال که راه " ۱۸ مارس ۱۹۷۴ " ئه و کاره ساته بووبه هو ی برانی هات و ، چۆ .

له رابه ره کورده " سه ربه خو یه کان " وه ک فواد عارف هه ولی داکه پیشنیاره کانی به عس و کورده کان له یه ک نزدیک کاته وه ، وه مه سه له ی که رکوک که لاله کات . له ۲۳ مارس ی ۱۹۷۴ فه تتاج شالی یه کی له کورده سه ربه خو یه کان چۆبه غدایه که دانی پیشنیاری ژینرال بارزانی که بریتی له بهش کردنی ئه یاله تی که - رکوک له بی نی ناوچه ی ئوتونومی وه حکومه تی مه رکزی دابوو قسه بکات وه پیشنیاره که ی دووپاته کرده وه ! به لام به عسیکان وه لامیان داوه که ئه وه پیشنیاریکی نو ی نیه . سه ره نجام ئه وه ئاخری کاره که بوو . ۲۸

۱۹- لی پرسینه وه کان

ه یستا که پروون نه بوته وه که کی به لایه با عسی شکانی ووت و وێژه که ، وه کامیان ئه ولی پرسینه وه به ئه ستوی خو ده گرن که شه ره لائی ئستیته وه ، وه یان ته قفه راه ستیندری . ئه وه ی که ئاشکرا بووته واوی بالی چه پ ی حیز بی دیموکرات وه لایهن گره کانی ، نه یان ده ویست که ئیزان له که ل کورده کان نیوانیان هه بی وه به ره لستیان دینا پی شی . ئینجا لایه ن گری ئه و کرده وهش بوون که له که ل بالی کۆره پیش که وتوکانی عراق پیک بین و پال و یکدن ، ئه ماسه ره نجام به ونه تیجه یه که پشت بوون که سه ددام حسین به هیچ چه شنیک نایه لی ئه وریک که وتته پیک بیلت . بارزانی پترله سه رمه سه له ی که رکوک ی ده پۆشت به پیچه

وانهی ئه وه سه ددام حسین وها ورپیه کانی دئی ئه وکاره ده بزوتتهوه...

سه ددام حسین پای که یاند که له ۱۱ ی مارس ی ۱۹۷۴ داکه کۆبوونه وه مان بووه له سه ر " یاسای خودمختاری " ئیمه و کورده کان له سه ردوو مه تله ب قسه مان بووه

له ژیرچاوه دیڤی سه ددام حسین دانانی ئیداره جات له ناوچهی ئۆتۆنومی دا واته له ده وروبه ری ناوچه که له سه رمه به ستی ژیره وه بووه : ده بی ئه جیگا یانهی که ده یته ژیرچاوه دیڤی خودمختاری وه که لکی لیۆه رده گیرئ مه علوم بکریۆ وه هه رچیک بی پیویسته ده ولت به سه ری رابگات وه ئه وه شی لی زیاد کردوگوتی : که دانانی ئیداره کان له ومه لبه ندانه ، وه به ریۆه بردنی مافی نه ته وایه تی ناوخۆبه هیچ جوریک نابئی بییته هوئی جودائی ، که ناوچه که له قوزبیک داهه ل په سیر درئ و دوور له وولاتی عه راق بوخوی به کاروباره که رابگات . سه ددام ئه وه شی به گرنگی گوت که سه رنهجام عه راق بی کوردوه کورد بی عه راق به هیچ چه شنیک ناتووانن بژین وله یه کترجیا وازین ئیمه مانای ئوتونومی کورد وه ک ووشهی مافی ها وکاری وها وبه شی له که ل کوردکان له چۆر چیۆه ی ته واوی زه ویوزاری سه رزه مینی عه راق له ژیر قودرته وچاره دیڤی حکومه تی عه راق ده زانین نه زیادتر .

سه ددام حسین گوتی : نایب سه رکۆمار به راستی نه خشیکی واگرنگی له ئیداره کردنی وولات دانیه واته ئه وشته ی که به ده ستی چه پ وه ری ده گری هه روه ها پیویسته به ده ستی راست بیدا به سه روکه کانی کورد ، وه سه ددام حسین ئه وه شی له قسه کانی زیاد کرد وگوتی که ئه وه ندامانه ی که لیپرسینه وه ی به ئه ستۆی خویان له کوردستان ده گرن ده بی بی گومان پراوته دبیریان بگۆرن وه مه سه له ی که رکوک ده بی هه روه هاله ژیرچاوه دیڤی ده ولت دابی نه ک له ژیرنه زهری خود مختاری . وادیار بووکه ئه و مه به سته بووه ۵ سال پاش ده که پراوه که کاتیک دمه ته قه وپیک هه لپه زانی ویلسون نۆغل له سه رسنووری دانشتووانی ئه ووو لات به بووکه له باره ی فه رهنگ و نه ته وه که داده دیترا . به شوینی ووتاره کانی داسه ددام

حسین گوتی که مه سه لهی لی کۆلینه وه، ودابهش کردنی مه عدمن وژیرچاوه کانی عه راق هیچ کاتیک په یوندی له گه ل مافی نه ته وایه تی ودانشتوانی ته و مه لبه نه ده وه فه رهنگی نه ته وهئی نیه. "گوتی که: " ته وه ده گونجی که له کون-فرانسیک داجی به جی بییت، به لام ته وهش له گه ل کاری خودمختاری جورنایه-تهوه! ۳۹

به وجوهری که سه ددام رای گه یاند ئایاچ ئاکاروژاوته دبیری که ده بووله مه-سه له ی مافه که دابگونجیندری که به عسیکان رازی بکات؟)

له به رچاوی سه ددام حسین مافی نه ته وایه تی ناوخوته نیا (لامه رکهزی) بو که قامکی له سه ردا ده ناو، بی رازی بوو جگه له وهی هیچ شتیکی دیکه نه بوو. سه ددام به قسه کانی درپژهی داو پای گه یاند که: کوردهکان، نایانه وی له و مافه که لک وه رگرن، به لکوده یانه وی له قودره تیکی تاییه تی به شداربن واته به رانه-ری، وه ته واوی کاروکرده ویان به چه شنی جیاوازی بییت. به راستی له وهه مو و وتاره دوو رودرپژه که سه ددام حسین له ژانویه - مارس ی ۱۹۷۴ دابه تاییه تی، وه را به ره به عسیکان به گشتی بلاویان کرده وه، زۆر به چاکی چه شنی "خوه-لهمساندن وله خووی رازی بوونی تیدادیار بوو، وه کوردهکان ته وه یان به جووانی دیت وه گووی بیس بوون به لام پاشه پۆژی شیان له به رچاونه گرت.

کاتیک که مه سه لهی خو مالی کردنی نفت له عراق داسه رکهوت "پترلیوم کۆرپۆریشین" سه ددام حسین وراه به به عسیکان که وتنه سه ربهشت وه نرخیه نه فت بووه چواربه رانه ر. به عسیکان وایان بوئا شکرابوو که کوردهکان ئیتیرله چاوه پروانی و پروانگهی دیپلۆماسیوه، هه ل په سێردراوون وهله قه راغی داندراوون: واته شوپوهی له کاروکرده وهی کوردهکان ماندوو بووه، وه حیزبی کومونیستی عراقیش پالی وه به رهیه ته وایه تی داوه.

ئینجاله ولاتانی پۆژئاوا یانی له نیوکۆمپانیکانی نه فت داپروپا گاندیان ده کردو، ده یان گوت وقه زاوه تیان ده کرد که ئیتیرکوردهکان به چه شنه مافیک که یشتوون وه عراق دیانی به سه رمافی ژه وای نه ته وایه تی دانا وه، به لام بارزانی

وانهی ئە و سه ددام حسین وها وەرپیه کانی دژی ئە وکاره ده بزوتتهوه . . .

سه ددام حسین رای گه یاند که له ۱۱ ی ماری ۱۹۷۴ داکه کۆبوونه وه مان بووه له سه ر " یاسای خودمختاری " ئیلمه و کورده کان له سه ردوو مه تله ب قسه مان بووه

له ژیرچاوه دیری سه ددام حسین دانانی ئیداره جات له ناوچهی ئۆتۆنۆمی دا واته له ده وروبه ری ناوچه که له سه رمه به ستی ژیره وه بووه : ده بی ئە جیگایانهی که ده یته ژیرچاوه دیری خودمختاری وه که لکسی لیوه رده گیرئ مه علوم بکری و ه هه رچیک بی پیویسته ده ولت به سه ری رابگات وه نه وهشی لی زیاد کردوگوتی : که دانانی ئیداره کان له ومه لبه ندانه ، وه بهرپوه بردنی مافی نه ته وایه تی ناوخبه هیچ جوریک نابئ بیته هوی جودائی ، که ناوچه که له قوژبنیک داهه ل په سیر درئ و دوورله وولاتی عه راق بوخوی به کاروباره که رابگات . سه ددام ئە وهشی به گرنگی گوت که سه ره نجام عه راق بی کوردیه کورد بی عه راق به هیچ چه شنیک ناتوانن بژین وله یه کترجیا وازبن ئیلمه مانای ئوتونومی کورد وه ک ووشه ی مافی ها وکاری وها وبه شی له که ل کوردکان له چوژ چیهوی ته واوی زه ویوزاری سه رزه مینی عه راق له ژیر قودپهت وچاره دیری حکومهتی عه راق ده زانین نه زیادتر .

سه ددام حسین گوتی : نایب سه رکۆمار به راستی نه خشیکی واگرنگی له ئیداره کردنی وولات دانیه واته وه شته ی که به ده ستی چه پ وه ری ده گری هه روه ها پیویسته به ده ستی راست پیدا به سه رۆکه کانی کورد ، وه سه ددام حسین ئە وه شی له قسه کانی زیاد کرد وگوتی که ئە وه ندامانه ی که لیپرسینه وه ی به ئە ستۆی خویان له کوردستان ده گرن ده بی بی گومان پراوته دبیریان بگوړن وه مه سه له ی که رکوک ده بی هه روه هاله ژیرچاوه دیری ده ولت دابی نه ک له ژیرنه زه ری خود مختاری . وادیار بووکه ئە و مه به سته بوه ۵ سال پاش ده که پراوه که کاتیک دمه ته قه وپیک هه لپه ژانی ویلسون نۆڤل له سه رسنووری دانشتووانی ئە ووو لاته بووکه له باره ی فه رهنگ و نه ته وه که داده دیترا . به شوینی ووتاره کانی داسه ددام

حسین گوتی که مه سه لهی لی کۆلینه وه، ودابهش کردنی مه عدهن وژیرچاوه
کانی عه راق هیچ کاتیک په یوندی له گه ل مافی نه ته وایه تی و دانشتوانی ته و
مه لبهنده وه فه رهنگی نه ته وهئی نیه. "گوتی که: " ته وه ده گونجی که له کون-
فرانسیک داجی به جی بییت، به لام ته وهش له گه ل کاری خودمختاری جورنایه-
تهوه! ۳۹

به وجوهری که سه ددام پای گه یاند ئایاچ ئاکاروژاوته دبیریگ ده بووله مه-
سه له ی مافه که دابگونجیندری که به عسیکان رازی بکات؟)
له به رچاوی سه ددام حسین مافی نه ته وایه تی ناوخته نیا (لامه رکهزی) بو
که قامکی له سه رداوه ناو، پی رازی بووجگه له وهی هیچ شتیکی دیکه نه بوو.
سه ددام به قسه کانی دریزه ی داو پای گه یاند که: کوردهکان، نایانه وئ له و مافه
که لک وه رگرن، به لکوده یانه وئ له قودره تیکی تاییه تی به شداربنا واته به رانه-
ری، وه ته واوی کاروکرده ویا نه به چه شنی جیاوازی بییت. به راستی له وهه مو و
وتاره دوو رودریزه که سه ددام حسین له ژانویه - مارس ی ۱۹۷۴ دابه تاییه تی،
وه را به ره به عسیکان به گشتی بلایان کرده وه، زۆر به چاکی چه شنی "خوه-
لمساندن وله خوئی رازی بوونی تیدادیار بوو، وه کوردهکان ته وه یان به جووانی
دیت وه گوئی بیس بوون به لام پاشه پۆژی شیان له به رچاونه گرت.

کاتیک که مه سه لهی خو مالی کردنی نهفت له عراق داسه رکهوت "پترلیوم
کۆرپۆرپشین" سه ددام حسین وپا به ره به عسیکان که وتنه سه رپشت وه نرخه نه-
فت بووبه چواربه رانه ر. به عسیکان وایان بۆئا شکرابوو که کوردهکان ئیتیرله چاوه
پروانی وپروانگهی دیپلوماسیوه، هه ل په سێردراوون وهله قه راغی داندراوون:
واته شوپوهی له کاروکرده وهی کوردهکان ماندووبووه، وه حیزبی کومونیستی
عراقیش پالی وه به ره نه ته وایه تی داوه.

ئینجاله ولاتانی رۆژئاوا یانی له نیوکۆمپانیکانی نهفت داپروپا گاندیان
ده کردو، ده یان گوت وقه زاوه تیان ده کرد که ئیتیرکوردهکان به چه شنه مافیک
گه یشتوون وه عراق دیانی به سه رمافی ژه وای نه ته وایه تی دانا وه، به لام بارزانی

نای سه لمینئ. له راسته فینه داگه س و دووای شه وه نه که وت که بزاندري که شه-
ومافه چون دراوه. ده گونجی بلین که بارزانی ده به وپست که له گه ل عراق له-
بارهی مه سه له که دا پیگ بین به لام به راستی بارزانی تاملان تیوه چوو بووه شه-
وهی که شای شیران وسیا دهی گوت وه قامکیان له سه ردا ده ناهه رته وه بووه شه-
وانیش به هیچ. جورک نه یان ده وپست که شه و پیگ ها تنه وه دی بیت :
بارزانی له میژبوله لای شای شیرانه وه یارمتهی ده دراله ئاکاماله مانگی ئکوتوبری
۱۹۷۳ وه له لایهن شه مریکا وه یارمتهی پیده کرا.

هه ژارله وبابه ته وه ووته یه کی گوتوه وه ده لی : بارزانی وه ک ده رویشیک
وایه به دۆری خوئی داده سوورئ وده گه ری تابولای به هه شت ده چی. (۱) ۲۰
له راسته قینه دئه گه ره عسیکان مهلامسته فایان خاترجه م کرد بایه وه مه-
سه لهی کورده کانیاں دیبان به سه ردا هینا بایه عیتره ویش شه وده م دهی توانی
که پردی پشت سه ری خوئی بروو خوینئ واته له گه ل شیران وئه مریکاها ت وچوبی
ببری وه هه روه هائه. و دو وولاته ش ریژ و حورمه تی را گرن.

فەسلە ۱۴

سېھە مەن شەری بە عەس (مارس ۱۹۷۴ – مارس ۱۹۷۵)

رەبەرانی بەغدا ھەولیان دەداکە لەناوچە کە داووتوونومی بە پێوە بێردرئ
بەلام بارزانی لەسەر قودرەت لایەردرئ و، ھەلە – پەسێردرئ. ئینجا بەچە
شەری سالەکانی ۱۹۶۳ و ۱۹۶۹ چاوە دێری دەکراکە لەناوچە شەمال دالە پابەت
شەری و، ھێچ باسیک نە، دەولەت لێخۆش بوونی گشتی لە کوردستان دا،
دایووھە روھەگواتر ابو وکە لە ماوہی مانگیک دامولەت دەدرئ کە کوردەکان بگە
پێنە وەولاتی خویان. وە لە ھەوہللی مانگی ئاویری ۱۹۷۴ و، راکە یاندراکە لە
مانگی فیوریە دا ۵۹ وە زیری کوردی دی کە لایەن گری بە عەسێکان، رینگادە
درئ کە لە کابینە دا بە شدارین.

۱- ھاواکاری کوردەکان

بەکیک لەووە زیرانە، کورپی کە وری ژینرال بارزانی بەنیوی عوبەیی دیل لایووئە
وہ تەنیابە خیانەتیکی کە وری دەناسرا کە میژوولە زەمانی تەمیر بە درخانە وەکە
لە لایەن نەوہ کە ی بە نیوی یەزدان شیرکراوہ نویسی ویتی وە لە زەمانی شەخ

سه‌عید (۱۹۲۵) وه سه یدرپه‌زاش (۱۹۳۷) دیترا. به راستی نه زاند راوه که‌چۆن بووه که کوری قاره منانیکی نه ته وهی کورد تووانیویتی له به رامبه ربابی خووه دائه وکاره بکات ودرژی وی بجولیتته وه ئینجا سه ددام حسین له وباریه‌دا رای که یاند که:

"پپی چاک ره چاو و کردن وراست و دروست قسه کردن به خانه و اده‌وباب وبا پیرو عیل وعه شیرت نیه!! به لکوکورده تووانی به پیچه وانهی بابی خوی راوته دیبری پامیاری ره چاووبکات وهری و شیوتنی جیلمازی هه بیټ "عوبهی دیل لاخویی به" عه شیرت ترله بابی‌ده زانی. عوبهی دیل لاله سالی ۱۹۲۷ داله دایک بووه له ته مه نی ۲۰ ساله دابوو که بابی له وولات دو ورکه وته وه وه چۆته ولاتی شورپه‌وی وه که که راه پترله ۳۰ سال ته مه نی بوو... بوه‌ئیدی خه لک واته له لایئه م وئه‌دکاتیک که بارزانی بزووتنه وهی نه ته وایه‌تی راسته‌قینهی کوردی له عه راق به ده ست گرت،ئه و کوره له کرده وه دانه ناسرا و بوو. ئینجا عوبدی دیل لاکه‌شان به شان له گه ل بابی له شه‌ری کوردستان دا که دژی عه‌راق ده کراپیاویکی مه رموزله بنه وه بر بووه تاییه تی ئه و ئاکاردی وی له هه وه‌لین شه‌ری سالی ۱۹۶۴ دابه چاکی پروون بوو.

به لام به زه حممت پیاده تووانی به‌خوی به‌سه‌لمیټی که کوریکی ئاوابه قودرته وخواه ن سیا سمت، زۆر فداکارئه ویش کوری بارزانی له کرده وه دا به وجوره هه ل کهوئ وه خویی وه ده ربخات. ئه وهی که ئاشکرا بوو کوره کانی بارزانی به تاییه تی ئیدریس،مه سعود له هه ره‌ها و کاره‌نزیکه کانی ئه و بوون به لام عوبه‌ی دیل لاله به ره دایکیکی دیکه وه بووه ته فاوتی ته مه نیشیان زۆر بووه. له هه وه له وه نو و سه ری تاییه تی بابی بووه داخی ئه وهی نه بووکه له ده م و ده زگای بابی داقوه درّه تی نیه وه قمت له فکری ئه وهش دانه بووکهله قود ره‌تیکی زیادترکه لک وه رگری. عه زیزه قراوی په‌کیک له وها وکارانه بووکه له سالی ۱۹۷۴ وه به لکو همیشه به تاییه تی ئازاوه که ره‌بوه له گه ل بارزانی نیوان ناخوشیان لی وه‌دی دیت، وهه روم هاله گهل پایه به رزه‌کانی کورد پ، دک

نیوانی تیکده چیی . هه رچه ندئه وپیاه له بزوتنه وهی کوردهکان خوی دو ردهکاته وه به لام هه روه هاله ده وروبه ری کوردهکان بووه .
 دووژمنایهتی ته و مروقه له گه ل بارزانی سه بارهت بهمه بووکه ئهوی به پیایوکی " دیکتاتور " ده ناسی پیویسته بگوتری که ته وه ندانه که یه کیك له پایه به رزهکانی پۆلیت بوورۆ " ئەندامی ده فتهری سیاسی " پارت ، بو ،
 وه ده رکه و تنی وی له حیزب بووبه هووی ههراو هوریاپهکی ته بلیغاتی گه وره بو به عسیکان .

سی ئەندامی دیکه ی وه زیره کوردکان ته وانه بوون هاشم عه قراوی و دووئه ندامی کوردی دیکه که له نه خشی دووهم دابوون عه بدولاسماعیل سه تتار تاهر شهریف پارتی پرزگاری کورد داناوه زور زوو پالیا و " چه پی نه ته وایه تی " دا . دانانی ته و ۵ وه زیره کوردانه " ها و کارهکان " بوو به هووی ته وه که هات وچوی بارزانی سه ددام بپر دری . پاش چه ند پرۆژیکی دیکه را گه یاندرا که هیچ شتیك بو بارزانی نه ماوته وه " مه گه رهه ل کردنی ئالای سیی " جالی ره داهونه ری به ناوبانگی کورد هیمن ته ومه ته له جووانه ی ده لی : کوا ئیمه ته وه مووه په روکونه سیی مان وه ده ست ده که وی که ۲/۵ میلیون کورد هه لی کا ؟ " و ، ته سلیم بی !

۲- ئاگاری نیزامی

له نیوه راستی مانگی فیوری می ۱۹۷۴ وه له سنووری ئیران و عه راق شه ر سه ره تای په یدابووکه هه ردوک لابه توپی دوورلی ده روقورس په کترین ده کوتاوه له وشه په توپه دا ۲۰۰ که س کوژران . له نیوه راستی مانگی مارس ی ۱۹۷۴ وه چه ندرۆز پاش ئاگادار کردن ته نیا لایه ک له باره ی (ئوتۆنۆمی) کوردستان دا واته له لای حکومه تی عه راقه وه شه ر له کوردستان دابه تایبه تی له مه لبه ندی زاخووه ده ستی پیکراکه نزیک به سنوری تورکیه بوو . ه

له ۸ ی ئاوریل ی ۱۹۷۴ داسه ددام حسین له ووت ووژیکی چاپه منی

روژنامه کان رای گه یاند که: "ئیمه به وچه شنه راده گه ینین که له کاتی حاررداشه پ-یک له کوردستان دانیه."

به لام به ئاشکرائی شه ودرۆیه گوترا: چونکه له ماوهی نزیک به مانگیک داهیزی عه راق کاتی به رگری به خوی گرتوه ۱۰ ساخلوواته چهند تاقمیک له به-ینی مالیه ندی زاخووه ره واندز به ته نیا مابوونه وه وههات وچوپان له گه ل که-کوک و موسل برابوو.

پاش چهند حه وتوویه ک شه و جیگیانه به هی له کوپتر شتمه ک و چه کیان بوچوووله کاتیک دا که سه روک ستادی عه راق خوبی بوهیرشی تازه ناماده کرد سه ددام پاش چه ند روژفرمانه که ی به تال کرده وه.

۳- هییرشی به هاری (ئاوریلی ۱۹۷۴)

سه روکهکانی نیزامی عه راق شائی و خویشیان له دلی داگه رابووکهله ماوهی ۶ مانگان دا، واتهتا "مانگی سی پتامبرئیمه له شاری گه لاله داین."

له ۱۵ ئاوریلی ۱۹۷۴ هییرش بوئازاد کردنی ساخلویهکی (ههزارکهس) له زاخوده ست پیکرا ووه گه مارودران پاش شه وهی که بی کیشه ده شت و سه-حرای موسلیان گرت توپ و ها وهنه کان ی عه راق له ۲۵ ی ئاوریلی ۱۹۷۴ که له ۱۵ کیلومبتری زاخو، دامه زرابوون له لایه ن پيش مه رگه کانه وه به سه-کردایه تی عیساسووا ره نیشانه یان لی گرتن وهتائه ورا ده یه که سه ربارخانهی زاخوش به هاومن بو مباران کرا... عه راقیکان له ۸ ی مهی ۱۹۷۴ وه، هاتوچوو وریڤه ی زاخویان پاش دوو حه وتووله دوولایانه وه به شه ریکی تووند به دهسته وه گرت ۷.

به لام پاش شه وهییرشهی به هاره ئی هییری عه راق ته واوی دهو رووبه ری نشته جی ی مه لامسته فای له ناوپردان دازور پیس کوتاوه بو مبارانی کردوه جیگای کو بوونه وهی کورده کانی بی ووچان به توپ و فڕۆکه گولله باران، ده

کرد عینجا بۆهه وه لاین که مهت بووکه هیزی هه وائی عه راق فرۆکهی "تۆپلوف ۲۲" ی به کاربرد وه ههروه هابه و مووشه کانهی که له شوپهوی کرێ بووی کوردستانی موشک باران کرد .

له ۲۴ ی ئاوڕیل ی ۱۹۷۴ وه، فرۆکه کانی عه راق شاری قه لادزه یان که نزیک به ۱۰۰۰۰ که سی دانشتوو هه بوو بۆمباران کرد له وکاته دادانشتووای خه لکی ئه وشاره مه به ست به په نادانی قوتابیکان و خوینده واره کانی شاری سوله یمانی بیوبه دووبه رانههر .

پیش مه رگه کان له دزی هه وائی "دۆشکا" یان که لک وه رده گرت به لام له سه رته وهش پانه یان تروانی خۆراگرن وه چوواری به شی شاری وێران بوو، وه ۱۳۰ که س له نیوچوون ۸۰

پاش سی رۆژان له ۲۷ ئاوڕیل ی ۱۹۷۴ دافرۆکه کان شاری حه له بهجهیان بۆمباران کرد وه ۴۳ که سیان گوشت له ۲۹ ی ئاوڕیل دا ۲۰ مرفۆ له بن پردی که- لاله داکوژران ۹۰

له ماوهی مانگی مه وژوئیهی ۱۹۷۴ وه، که فرۆکه کان ههروه هاگوردستانی بۆمباران ده کرد ته نیهیزی عه راق سی ناوچهی : سه نجارکه رکوک و خانهقینی گرت وه وه دییه کانی کوردستانی به بوول دزی سه ره وژی و خاپوور ده کرد، مه سه لهی دابهش کردنی زه ویهکان له کوردستان له به بین چوبوبه لام له ناوچهی عه رب نشین دابه چاکی به پێوه بردرا .

۴- هیزی هاوین سی له (مانگی ژوئیه - اوت ۱۹۷۴)

پاش چمن مانگ خۆتاماده کردن، سه رۆکه نیزامیکانی عه راق راوته دبیریان هیناسه رهته وهی که هیزیکی گه وره بۆسه رته واوی کوردستان به رن وه شهوته- سمیه له مانگی ژوئیه داگیرا . مه سه لهی ستراتیکی عه راق به چاکی ئاشکرا بوو : له کاتی که داکه زۆر تووندیان قه لادزی و په، واندزیان بۆمباران کرد عینجاده-

یانە ویست که خاکی کوردستان بکهنه سئ به ش وه له سئ لایانه وه شه ربیت یانی خاتر جم بن که ئیتیر کوردهکان به رگریان له سئ لاوه پئی ناکرئ وه پپیازی ئهوسئ ناوچانه بېرن وه کوردهکان خه تتی هات وچۆیان له گهل یه ک بېردرئ هئزى عه راق به وچه کانه ئاماده کرابوون : تانکیکی زۆری ۵۴ ۵۵ وه ۶۲ - ۱۱۵^{۱۰} ئه وانهمه مووی له مه لبه ندى په واندزداندرابوون فپۆکهیه کی زۆر وهک : میگی ۱۷ میگی ۲۱ وه هه روهها میگی ۲۳ پیز کرابوون پاکیتی سوویهت یاهندی وه فپۆکهی توپۆلوف ی ۱۷ وه ۲۲ که پشتیوانیان (له هئزى زه مینی عه راق دهکرد ئاماده راگیرابوون له بهرانبه رئه وهه مووسیورسات وئه سبابی شه پئ داکورده - کان چه کی به رگریان ته نیا بازوگاوه آرپی جی ۲ بووکه تا (۱۲۰ - ۱۰۰ متری ده نگاوت .) وه آرپی جی ۶ که نزیک به ۵۰۰ متر کاری که ربوووه له به ره ی ره واندزئ ته نیا ۵ آرپی جی ۷ یان هه بووئینجا کوردهکان له به رئه وهه مووهئزى عه راق نه یان تووانی خوڤاگرن : له ۱۹ ی ئوتی ۱۹۷۴ داهئزى عه راق قه لادزئى گرتوه .

وه له ۲۲ ی ئوت خه لکی ره واندز شاریان چۆل کردته نیا شیوعیکان کههاو- کاریان له گه ل به عس ده کرد له شاردامابوونه وه . له سه رئه وهش پائه و پیرۆزئى عه راق زۆر له برچاونه بوو : پاش ئه وهی که تاشاری قه لادزئى هات بوون وه گرتیویان به لام هئزى عه راق له گیزلۆوکه یه کی گه وره وپه له مه ترسیوه که وت بوویانی چریکه پئیش مهرگهکان به چاکی ده یان تووانی ده ستیان لی بوه - شینن به تایبه ت له ناوچهی ره واندزداسل و کوتیان بکه ن چونکه کیوه کانی هه ندرین وزهرزۆک یان له پشتهوه لی گرت بوون واته ده رکیان لی قفل و گاله دابوون . ۱۱

۵- کوردهکان کوچیان کردوبه نایان برد

به راستی ئه وکه ژه ته شه پرزۆرقورس ترله شه په کانی پئشوو بوووه تهواوی

ناوچهی کوردستانی داگرت . به عسیکان دیت بوویان که بارزانی ته نیا ماوه ته وه
پهس له لای خوڤان گوتیان ته وده رفته نابیی له ده ست بدین وکاری کورده کان
یه ک لایکه یین باشته .

له به رچاوی زیاتری کورده پرووناک بیره کان واته موهه ندس و ماموستا
کان وه دوکتوروه قوتابی خوینده واره کان ی کوردی دانشتووی شاره کانی
عمر ب نشین وه ک به غداکه رکوک موسل سوله یمانی بارزانیان وهک قاره مان به لام
"فیئودال" ده ناسی . ئینجا بابیه وژماره پرووناک بیرانه بگوتری و بزانی که ته و
راپه رینه بریتی له چ که سانیک بوون : له زانستگهی سوله یمانی داله ۶۰۰ خوینده-
واری قوتابی ۴۰۰ که سیان له گه ل ماموستا کانیان هاتبوونه نیو شوړش وه کاربه-
ده سته کانی ئیدازی و موهه ندسه کانیش به گشتی له قه لادی پرا هاتبوونه چۆمان
ته واوی دانشجوکانی مه دره سهی ناوه ندیکانی شاری ده هوک له گه ل ماموستا
کانیان وه هه روها ۵۰۰ قوتابی مه دره سهی ناوه ندی شاری هه ولیر هه لات بوون
هاتبوونه نیو شوړش ۱۶۰۰ قوتابی ته نستیتو و ، ۲۵۰ ماموستای مه دره سهی ناوه-
ندیکان وه ۲۵ موهه ندس ی دیکه له گه ل شوړش تیکه ل ببوون ۱۱۰ دوکتوروه
هه روها ۱۰۰ قوتابی زانستگه ولاتی دیکه جگه له شاری سوله یمانی له گه ل شوړش
که وتبوون بیجگه له وژمارانهی که له سه ره وه گوتراونیو برادر ئینجا هیئدی له
کورده کان وه به تاییه تی له دانشجو کورده کان له پاش هیئرش گه وره ی عه راق
که مابوونه وه ، ولاتیان به جی هیئت وه به ره ولاتی ئوروپاوه ولاتانی دیکه
بوخویندن که وتنه ری وه له وی هیئری به رگری کوردیان پیک هیئابوو . ۱۲

به چاکی زاندراره که ته وخوینده و ارانه چاچ کوپ وه چ کچ که له راپه رینه که
دابه شداریان کرد بووله سهر پبازی مارکسیستی ده رویشان .

له ته سل دابه شیکی که م له کورده بوورژوا زه کانی خو پارێزکاری کورد له و
بزوتنه وه دابه شداربوون ته گینه ته واوی کورده خوینده واره کان له به غذاله-
ندهن مونیخ یان بوخاریست که ده یان خویند بوبه رگری و خه باتی نه ته وایه تی
کوردتی کوشه ربوون . جگه له وانهی که گوترا به شی زوری دانشتووانی ولات که

بریتی بوون له مال و مندال کچ و کوپزا و او بووک براوکه س و کاره موویان په نایان بونیو شوپش برد وه له که مپه کانی ژینرال بارزانی داجی یان درایه ته که رله سه ره و ژماره ی " وه ده رکه وتنی سیاسی " که پتر له چه نده زار که س ده بوون ژماره ی په نابه ره کانی کورد که یان ترسان وه یان به بیانوی دیکه بو عهره بی کردنی شاره کورده کان پاش شه ری مانگی ژوییه ثوت ی ۱۹۷۴ حیساب بکری سهر له چه ندسه دهه زار که س ده دا . له وپه نابه رانه زیاتر له ده هه زار که س بود ولی چومان بولای ریگای هاملتون حاجی عومه ران سنووری ئیران سه ره و وژر بوونه وه . به راستی ته ولی قه و مانه و به سه رهاته ناله باره . بووبه هوئی ته وه که سه رو که کورده کان سه ریان لی بشیوی و به شیک زور له کاره که یان خه . ریکی دامه زراندانی په نابه ره کان بکن .

وه له سه ره سه له ی ته سلی که پی راگه یشتن به پیس مهرگه کان بوو ، لادرین وه به ره له سستیکی که وره یان بو په یدابویی . له ئاکاماله ئاخری ئاوریل ی ۱۹۷۴ وه ، بارزانی له شای ئیرانی داوا کرد که په نابه ره کانی کورد ریگابدرین و دابین بکری . له ئاخری سی پتامبری ۱۹۷۴ وه ۱۰۰۰۰۰۰ که سی کوردی په نابه ری عه راقی له که مپه کانی ئیران داجی گیر بوون . به راستی په نادان و حاواندنه وه ی ته وپه نابه رانه بووبه هوئی ته وه که شای ئیران به چه شنی " گریو " یا " بار مه " له و کاره ساته که لکوه رگری .

له مانگی سی پتامبر و ئوکتوبری ۱۹۷۴ ش داپه نابه ریکی زوری کورده اته سنووری حاجی عومه ران وهه ره ها چاو ره وانی ده کرا که ژماره یان پتر مین تا کووبه شوینی ته وه داله ماوه ی چه ندحه و توان را په نابه رکان به تیگرایی و ئاشکرائی به کیوه کانی که ، بلندایان ده که یشته ۱۷۰۰ مترده هاتن وه له که مپه کانی " شیرو خورشید " ی سور داجیگایان ده داپه . " سه لیبی سور "

به شی زوری له ئاوه دانپگان و دییه کانی کوردستان به توپ و فرو که کانی عه راق و یران کران و ئاداری له سه رپاداری نه ما . له شاره کانی وه ک ره واندز ئاکرا ، ده هوک زانیا به شی زوری له کورده کان شاریان به جی هیشتبووبه شیک

له کوردگان که هیستاله کیو و چیاکانی کوردستان داماوونه وه وه له ژێردار و پنچگان داخوایان شارد بۆوه که زانیان له ئێران په نایان ده ده ن به لیژاوهاتنه خووارئ وه بۆئێران سه ره وژێر بوون به شی زۆری په نابه ره کان له ترسی ته وهی که فرۆکهی عه راق بۆمبارانیان ده که ن به شه مه ره پێ ده که وتن و بۆلای سنووری ئێران ده هاتن ته وانه به ئی سترووه لاغ ته سباب و مال و مندالیان راده په راند ، وه له ده رچوونی خوایان ته نانه ت خو شحال بوون . ته و په نابه رانه له دپیه نیژیکه کانه وه ده هاتن به لام به ده پوژی په به ق ده که یشتنه سنوور، وه به تایبه ته وانهی که له شمالي روزئاوای کوردستانه وه وه پێ ده که وتن واته له بادینانه وه ، ماوهی سی مانگی ده کیشا که بگه حاجی عومه ران .

ع- هیژشی پائیژی سپتامبر - ئوکتوبری ۱۹۷۴

پیروزی هیژی عه راق له قه لادی لیه ۱۹ عوت داوه له پوهاندزی له ۲۲ ئوت داوورباش سه رکه وتن و ئاوات و ئارزووی سه ددامی پیک نه هینا ، چونکه سه ددام گوت بووی که نانی شه وئ له ۱۵ ی سی پتامبری داله که لاله ده خووائه- لام ته وقسمی بۆنه چۆسه رێ وه هیژشی به هاریی زور سه رنه که وت . به رهه لستیکی پرله مه ترسی له ریگای ناوپردان ؛ که لاله حاجی عومران دا بۆ هیژی عراق ها تبو پپیشی : ئینجائه وبه رهه لسته که وره یه کپوه کان وریگاکانی عاسته می به ینی په واندزبوکه یه کیک له وانه کیوی زۆرزهک بووکه بلندای ۲۲۰۰ متر ، وه ته وی دی هه ندرین بو و که ۲۸۷۵ متر بلندای هه- بوو . له به ینی ته و دوکیوا نه دا ریگای به ناوبانگی هاملتون قه راری گرتپو و اناوه روکهی ژیا نی کوردستان بووکه دوو ریگای لی چووی ده بووه ، یه کیان بوناو وپردان ده چووه ته وی دی بۆ سنووری ئێران ده رپوشت !

له سالی ۱۹۶۶ وه ، کیوی هه ندرین که شه ریگی که وره ی میژووئی لیگرا ئیتر ناوبانگی هه رما بۆوه وه کورده قاره مانه کانی وه بیر هه مو و مرۆ فیک دیناوه

له سه ره تای سی پتامبری ۱۹۷۴ وه، هیژی عه راق هه ولی ده داکه تا سه ۷
 رما و سولای زستانی نه که یشتووه، شه وبلنداiane به فرۆ که خراپ بکا، ستادی
 ناوهندی عه راق پیی وابووکه پیویستیتهی شهوجی عاسته مانه بگری وه کاره که ی
 ته واوبکت. جاله سه ره وراوته دبیره ۳۰۰ تانک ۱۲ تاتهش باری هویتزیوه
 گوردانیگ ی زیری تاماده کردبو و که له گه ل ۳۰۰۰۰ که س وهفرۆکه یه کی زۆرکه
 شان به شانی هیژی زه‌مینی بی، هیژش به ریته سه رناوچه. که شه پله که روی
 دولی عومه رئاغا راده ستی پی کراهیزی عه راق پرو به پروی کیوی زۆرزه ک له
 به‌هردیکی زۆرعاسته‌م راهو ستابو وده یه ویست که هیژی نیزامی به وپرده دابه-
 ریخته وه وه به وجوره زۆربهی خوی نشان بدات. ۱۳

له ۱۰ مانگی سی پتامبری ۱۹۷۴ وه له سه ره تای ده س پی کردنی شه-
 ره وه، هیژی عه راق ۱۳۰ تانکی ناردی پیشی وه تا ۱۲ ی سی پتامبر شه‌ه‌ره ی
 دریژه پیدایا، به لام له ۱۴ ی سی پتامبر داشه ریکی گرنکی "میژوونی" ده‌ستی
 پی‌کرد، وه له شه وی ۲۷ و ۲۹ ی سی پتامبری ۱۹۷۴ دامه سعودی بارزانی
 که خوی را به رایه‌تی شه وشه ره ی ده کردته‌وای گیرا وهته وه: له‌ته وای ماوه ی
 شه رداهیژی عه راق به توپ وپاکیتی فرۆکه ئیمه کوتاوه تاکاتی ۳ ی به یانی
 هه ردیژه ی هه بووجابه شوینی شه وگولله ها ویشتنه داهیش ده ستی پی‌کرا.
 به راستی سه روکی به رزی عه راق له ده ستوردانی توپ‌ها وشتن وه گولله‌ته-
 قانندن و بومباران کردن بۆسه ریژه زۆر سه خیایه‌تی ده کردوبه لیژاوده ی‌ها-
 و پشت له شکر یک له هیژی عه راق که بریتی بوون له گوردانی ۵ و ۲۹ وه‌هیژی
 تایه تی وه له لایمن تانکیکی زۆر پشتیوانیان لی ده کرا له کیوه‌کان رابۆسه /
 ره‌یزی ئیمه هیژشیا هینا. له به رامبه ره وه مو و هه لمهت وه‌یره داکه
 بۆهیژی مه کرائیمه ناچار بلاوه مان کرد!

به لام زۆری پی نه چووپی‌ش سه عاتی ۵ ی به یانی به‌رله وهی که‌هیژش عه راق
 بتوانی سه نگه رهه‌ل قه‌نی وه جیگای خویی دامه زیرینی دژی هیژشمان ده‌س
 پی کرد. به راستی شه وه زۆرجی مه ترسی بوو. مه سعود گیرایه وه، وه گوتی

ئیمه گولله وفیشه کمان نیریک به ته واوبوون بوو. ده ستمان به شه پری نارنجه-
ک کرد وه به شه سله حه ی سارد هه لمه تمان بردنه سه ریان عراقیکان سه نگه-
ریان چۆل کرد وهه لاتن . سه رنه نجام ۵۰۰ که سیان لی کوژرا ۵ تانکی خراپیان
به جی هیشت . . . وه له پپیش مه رگه کان ته نیا ۸ شه هیدو ۲۲ مرۆفمان بریندار
بوون . مه سعود هه روهاله قسه کانێ داگوتی شه وشکانه بووعراق زۆرگران تهواو
بووه گپراه وه که من خۆم به ته نیا شه وشه ره م به رپوه بردوه ئیدریسی
برام بوئیران وه به لکوبوولاتی دوورترسه فهری کردبوو . ۱۴

شه وشه ره له حه قیقهت داشه پری (میژووئی) دو وپاته کرده وه چهن پۆژ
به دووای شه وشه ره داستادی هیزی عه راق به رگری وله مپه رپاگرتنه کانێ کورده-
کانی پپچه وانه کرده وه له ۳ ی ئوکتوبری ۱۹۷۴ وه ده ستیان به هیرش بووه-
رزۆزه کبرد . ئینجائه وهی که زۆر ئاشکرایه دۆلی ناوچۆمان وه ناوپردان ته نیا
ناتوانین بلین که به ته واوی ناوچه کوردستانه به لام ده گوتری که به راستی
له هه وه ل تااخهره وه بو کوردان جیگایه کی عاستهم وناسک بووه ره گیکێ ژیان
بووان به ژمارده هات .

۷- دانانی شتیکی دی واته پیک و پیک کردنی ئیداری به جیبی (ئۆتۆنۆمی)

له کاتی هیڕشی پاییزی داحکومه تی به غداله ناوچهی ئوتونومی دابه چه شنی
خۆیان ته شکلاتیکان دامه زانند : له ۲۴ سی پتامبری ۱۹۷۴ وه ، هاشم شهکرای
بووبه رابه ری به رپوه بردنی شه وکاره به لام هیستائه ندامانی دیکه دیاری نه
کرا بوون . له ۵ ی ئوکتوبری ۱۹۷۴ وه حکومهت به چه شنی ره سمی له شاری هه
لیهره ولین کو بوونه وهی کۆمهلی ناوچهی کوردیان پیک هیئا . حکومهت زۆر به
لیشاوی وده ست بلاوی وتیگرائی شتومهکی ده نارد وه له ۱۰ که س پۆژنامه نووسه
کانی ده ره وه داوه تی کرد . عوبه یدل لای بارزانی شیان له گه ل که وت بوو شه
ویش رای گه یاند که ئیترله کییه کانێ کوردستان داته نیا که سانیک ماوون ودزی

حکومت به شه ردین که لایهن گره کانی ئیمپریالیسم و فئوداله کانی !
 به لام روزنامه نووسه کانی ده ره وه نه یان ده توانی شه ومه تلّه به بیه-
 لمینن چونکه هه موویان له نیوخویان داتاریفی سه رۆک کۆماری عراق حه سهن
 شه ل به کریان ده کرد وه ئیترگوئیان بوهیچ شتیگ شل نه ده کردئه وهش سه-
 بارمت به وهی نه بووکه کاری کورده کانیان جی به جی کردبووه لکوله به رهوه
 بووکه ده زگادژی ئیزان وسه یونسیم وئیمپریالیسم ده نگ وهه والی ده رده بری
 ئینجاخه لک له وبابه ته وه " بی ته فاومت مابوونه وه " وه ده وله تش له وباره یه
 داده یه بیست زۆرکه لک له وهه را و هوریاپه وهگرێ . ۱۵

کوردهکان له وبابه ته وه لیڤه دابه هه له نه چوووون وه پراگه یاندسی کارساته
 کهی هه ولیزیان پی گالته بوووه شه په چه شنی پیشو له لایهن پیش مه رگه کانی
 کورده وه له کیوهکانی کوردستان داهه ربه رده وام بووخه لک هه مووئیواران لههه
 رگومهل و کووونه وه یه ک دا که دانشت بوون رادیوی " ئینرگی ده نگی
 کوردستان " یان گوێ ده دایه .

۸- ئاخیرین رۆژه خو شه کانی بارزانی و بزوتنه وهی کورد

له پائیزی سالی ۱۹۷۴ داله ناوچه یه کی ۳۵۰۰۰ کیلومتری واته له چووار
 خشتی کوردستان داکه میلیونیگ دانشتوی تیدا بووجگه له په نابه ره کان پترله
 وهنده که سه ش له کوردستان دامابوونه وه وه له سه ره وه ش را که لههیندی لهو
 مه له به ندانه داهیزی کوردهکانی تیدانه مابووه لام وادیار بووکه بارزانی لهو
 زه و یوزاره داده ستی ده پرووا . عه لی عه بدوول لا (وهزیری دارائی له نیویه
 کیک له ۴ یا ۵ کۆخ داکه به کۆله کی شه ستور دروست کرابوووله ته نشت خرپکی
 که چه ندسه دمتری له گه ل دیی ده ربه نده وه مه ودای هه بووده دیترا . شه و
 مروقه له کاتیگ داکه پیکه نینیکی تالی له سه رلیوی بو وهه لیدایه و گوئی : به لی
 له راسته قینه داته وه ئوتونۆمی نیه که ئیمه پیویستمانه به لکۆنه وه مافی گشتی

نه ته وایه تیه که داواکراوه . هه رله وکاتیش داده نگی توپی قورس له لای ژه-
اندزه وهبه گوئی ده گه پشت وهوای ده نوواند که به ره ی شه پرژور دو ورنیه بهلام
له سه رته وهش پاکورده کان ؛ دهته داره کی به ریوه بردنی کاروباری مافی
گشتی نه ته وایه تی دابوون

کابینهی کورده کان

بئی ده نگ وهه راکورده کان یوه زیریان دانابووکه کاروباری کوردستان بئی پپوه
به رن ئینجائه وچه شنه ئیداره کردنه له پرووانگهی هه وال ده ره کان ورژنامه
نووسه کان به نیوی ئیداره کردنی سازمانی ناوخۆ ده ناسرا واته پپیان " مودیریته
تی " وولات بووبه لām کورده کان له نیو خۆیان داهمه ووشه ی وه زیریان به کارده
برد . ئینجاوه زیرهکانی حکومهتی کورده کان بریتی بوون له " سامی " مه حموده-
بدورره حمان که وه زیری کاروباری ده ره وهی حکومه تی کوردستان بوو .

وه زیرهکانی دیکه یه کیان دوکتۆرمه حمودعوسمان بووکه له وه زارپه تی ده
ره وهش کاری ده کردعه لی عه بدوول لاوه زیری دارائی ، داراتوفیق ئاگاداری وته
علیم وته ربیمت ، صالح یوسفی دادگوسته ری ، نوری شاوئیس کارهکانی گشتی ،
موحسن دزهئی ناوخۆ ، سه دیق ئه مین ش وهزیری پهنا به ره کان بوو . پۆستی وه
زارپه تی به رگری به کس نه درابووبه لام " ده فته ری نیزامی " له لایهن عه بدول
وههاب عوتروشی وه به پپوه ده بردراوئیدریس بارزانیش سه ری لی ده داوپی-
را ده گه پشت پولیکی که بۆکورد ستانیان دانابووکه له مانگان داخه رج بکری
۱۸ میلیون دیناری عراقی یانی ۵۵ میلیون دۆلار بوو ، (ئاوریل - سی پتامبر
۱۹۷۴) وهقه را ربووله دووايه داپوولی سالیکی خه رجی کوردستان له لایه نه وه
زارهتی کاروباری عه راق وه ، بۆشمال ته رخان بدری . ۱۷

را به ره کانوسه رۆکهکانی کوردله چاک ترین پۆژه خۆشهکانی کوردستانی
ئازاد دازۆربه دلپکی پرله شادی وئاوته وده س به کاربوون ته واوی پینگاکی ها-
میلتون له حاجی عومه ژانهوه تاناوپردان له لایهن وهزارهتخانهکانی کورد ،

ئیداره ده کران که مه رکه زیان حاجی عومه ران بوو. حاجی عومهران گوندیکی چووکی کوردستان له ئاخیرین زه و یوزاری عه راق له سنووری ئیران دابووئه و دپیه چووکه و اچاوه پروان کرابووکه ببیته " پئی ته ختی " کوردستان : ته و دپیه خانو و مالی زۆرخوش و باشی نه بووچه نددووکانیکی چووکی هه بوو که تاجره ئیرانیکان خرید و فروش یان لی ده کردجارجار پیاوه که وره کانی پژیعی عه - راقیش ده ها تن وله وی ده مانهوه . ته وهی که ئاشکرایه هه ل بژاردنی ته و جیگایه بوپی ته خت مه به ست به نیژ یک بوون له سنووری ئیران و عه راق وه بوووه مه به ستی دیکه ته وه بووکه چوون جیگا که ی زۆر عاستهم بوو فرۆکه کانی عه راق نه - یان ده توانی لی نیژ یک بنه وه وه ئه وه سه باره ته به کیوه به رزه کانیک بووکه ده و روبه ری ته و گونده یان گرتووه . هه لوپستیکی دیکه ش له هه ل بژاردنی حاجی عومهران ته وه بووکه خزم و که س ووکاره کانی بارزانی ش تی دابوون له بهینی ته ققه وه ستاندنی سالی ۱۹۷۴ - ۱۹۷۵ ، وه چه ندهه نگا و که له گونده که دو ورده بووبه وه کوشکیکی تازه ی زۆرخوش واته مۆدیرن دروست کرابووکه ده فته ری ئیدریس ومه سعودی بارزانی بووله ویدا کاروباره ل ده سوورا (جیگای توریستی عه راقیکان) ش بووئه و کوشکه له قه راغی خانووناخۆشه کانی پیشمه - رگه وه ساز کرابوو په نابه ره کان به ژن و که نج و کچه و که وه که ده هاتن بو ئیران په نا بهرن رپگیان به سه ره و گونده دابوو ، وه شوپ ده بوونه وه خاکی ئیران و ههروه هاله ده ورو به ری ته و دپیه داچه ندپه ناگیان پیک هینابوو به رگری دژی ئاسمانیش ده دیترا . وه له توپه کانیکی که بی گومان ته سه له حه یه کی تازه بووکه به کوردستان در ابووده بین درا . لیژاوسیلاوی په نابه ره کان له ئیواری ۶ مانگی مارس ی ۱۹۷۵ ، ده ستی پی کراوه په نایان بو ئیران هیئا .

له نیۆدۆله که داچادری وه زارهتی ئاگاداری ، و خه به روه ته علیم و ته - ربیعت ی حکومهتی کوردستان لی درابو و عینجا خوینده واره کان و قوتابیکانی کوردی پروناک بیرکه له بزوتنه وه که ی کوردستان داله که ل بارزانی بوون وه په نایان هینابوو ، له و دپیه داچه میوره یان کردبوو ، وادیار بووکه هاتوون له

دییه که دابحه سینه وه وزۆر بمین ننه وه، له ودییه هه روهها ماموستا کانی زانستگه وه مودیری وه زارپهت خانه کان که له نیوچادری پارچهئی، یان له نیودو کانیکئی ئاسن داکو بهونه وه ده دیتران وه زیری ئاگاداری وخه بهردا را توفیق پروژنامه نو وسیکی کوڤ بوواته سه رنوسه ری رۆژنامهی ته تتاخى له سالی ۱۹۷۰ ۱۹۷۴ وه بوو بارزانی بۆه وه لاین که پهت کردی به وه رگپری گۆقاره کان وه کاربه ده سستی گوئی راده ری رادیوکانی ده ره وهئه وپیاوه وه رگپریکی گه وره ی کوردبووبه زمانی عه ره بی له رادیو کوردستان" ده نگى کوردستان" داه هه وهها به سه رچاپه مهنیکانی دیکه ی وه زارپهت خانه کانیش اراده گه پشت. به شی" ته علیم وته ربیعت" بریتی بوون له چه ندسه دکه س خوینده وار، کهها تیبوونه سه رزه مینی ئازاد کراوی کوردستان وه ده یان خویند.

بوگه یشتن به ده فته ری" سه روک وه زیر" پیوست بووچهند کیلومتریک بییه خووارئ. چه ندمالیک بو و که له سه ره وه بوخواری ده پروانی وه مالی وه زیری دارائی، وه وه زیری دادگوسته ری له وده ره به نده دابووله لای خوواره وه له قه راغی حاجی عومهران له نزیک چوارپه یانیک له گه لاله" ده فته ری نیزامی" وه" ده فته ری رامیاری" قه راری گرت بووبه لام له به رچاوی فرۆکه کان دیارنه بوون.

فه رمانده کانی حکومه تی عه راق ته واوی ته وجیگایانه یان به باشی ده زانی کاربه ده ستانی نه پنی له وناوچه یه دازۆربوون وه له پیش برپینی هات و چۆدا کاربه ده سته کانی عه راق له به ینی حاجی عومهران و ناویردان داهات وچۆیان کردبووله سه رته وهش راهیج کاتیک هیزی ئاسمانی عراق له بۆمباران کردنی هیزی به رگری ناوهندی ژپانی کوردان دا پیروژنه ده بوو.

فرۆکه وانه کان بۆمبارانیان له بلندایه کی زۆره وه داویشه خواری تۆپلۆف" ۲۲ که جاروبار ده که وتنه خووارئ ته نیاله بۆمبارانی پرده کان و پرپگاکانی رپی ها- میلیتون ده یان توانی پیروژبن له مانگی سی پتامبری ۱۹۷۴ وه سازمانی کوردستان به روژنامه نووسه کانیکئی که له پرپگای شاری ورمیوه که له تاران ه وه ده هاتن ئیزی

دان که بیئه کانگای ناوه ندی کوردستان واته حاجی عومهران وه به شی زوری لهو
 روژنامه نووسانه له لایه ن ساواکی ئیرانه وه ده ناردرا نه ئه وچیکایه . ئینجائمه
 و روژنامه نووسانه له پیش داله گه ل شه فیق که زازه وه چاویئ که وتنیکیان ده
 کردوله پاشان ده ناردرا نه کوردستانی عراق . روژنامه نووسه کان له لایه ن
 سیرویس ی ئاگاداری کوردانه وه رابه ری ده کران که له سنوورئاوبن و بچنه (قه
 سری سه لام) روژنامه نووسه کان وهه وال ده ره کان که دهها تنه ناوچهی ناوه ندی
 کورده کان پیویست بووچه ندسه عاتیک به ریوه بن تابگه نی ، هه وال به ره کان
 و روژنامه نووسه کان پاش ووت و ویزله گه ل ئه ندامانی ده فته ری سیاسی
 (سامی ، دوکتورمه حمودعوسمان ، حه بیب که ریم وچه ندئه ندانی به رزی دیکه ی
 کورد . . .) وهه رههاله گه ل ژینرال بارزانی وهه سعودوئید ریس ده چوون
 چاویئ که وتنیکیان له به ندی خانه کان ونه خوشخانه کان ده کردوسه ریکیشیان
 له سنووری وه واند زده دا ، له سه فه ری خوڤان داپاش ئه وهی زوړبه و ورودی
 له هه مو وشتیکیان ده کوئیه وه چاویان به ئه سهله حه ی قورس وه ک د . س . آ
 وه دزی تانک ده که وت له ئاکامابه ونه تیجه به ده گه یشتن که وئاشراده بی
 که ئه وشه ره ۱۰۰ سال به رده وامه .

۹- ئه ویدیوی میدال

دوُلّی چۆمان رپگای حاجی عومهران به ناو پردان ده گونجی بلین وه ک شه
 ققامی شان زه لیزه ی پاریس بوو ، واته ئه ورپگایه هیچ مه ترسیکی تیدانه بوو وهات
 وچۆنازاد بوو .

بیافرایمکی تازه

کات له پاییزی سالی ۱۹۷۴ له بادینان دازوړ باش نه بوووا ئه وناوچه ی
 له زاخویه ژاتاسنووری سوریه — ترکیه وه تامه لپه ندی بارزان له مانگی ئوت را

تیگرابه وچه شنه بووله جنوب راهیزي عه راق ته واوی پښا وجیگای هات و چوۍ تاده گاته وه شمال داگیر کرد بوو، له شمال داهیزی تورکیه سنووری به چرای پروژیکتور، شه وی وه ک پروژلی کردبوو وهله هیندی جی یان دابه شه وپیگه دزی قاچاقچیانې دانابوو.

ته نیارپښاګه ک که چوۍمانی به بادینان پپک ده که یاندوه ده که پشته وه میړګه سووری به گوللمی توپه کانی عراق که بی که لک وهه دهف داویژ راچاوه دیږی ده کرا. له مانگی ثوتی ۱۹۷۴ وه که کاتی چاوه دیږی زورتوند ببووسه روکه کورده کان پښاګه ګی تازه یان دروست کردنه وپښاګه به بولدزیرچاک کرا، وه له هیندی جیګابه سه رکیوی داکیشرا بووئینجاله ماوهی چهن حه وتوان داګه یاندیانه بادینان ته وپښاګه یی که کثیرا بووهیزي عراق ده ی توانی به دانانی پروانګه له سه رکیویک پابه باشی چاوه پروانی بکات به لام له وپښاګه به باشی که لکیان لی وه رده گرت وله به رجاوی فرۆکه کان به دوور بوو.

ته وپښاګه له جیاتی ته وهی که کاروانی ماشینې پرله ثاذوقه وخواردنه مه نی نه فت وه بنزینی پیدابجی وه بو بادینان بنیږدری ته معاسه روکه کورده کان ماشینه کانیاں بو مه قسه دی کاروباری نیزامی به پړوه ده برد. له ثاخری سی پتامبری ۱۹۷۴ کات زور ناسک وپرله مه ترسی بووله شاریکی چووکي وه ک سه سه نگ قیمه تی خووارد نه مه نی زور چوووبو سه ری: شه کر ۳۰۰% چا ۲۰۰% برنج ۴۰۰% ثارد ۵۰۰% (له راپورتی مانگی مارس) دانووسرابووارد و برنج به هیچ جوریک وه دهست نه ده که وت! ونرخي زورله سه رتر بوو.

نرخي نه فتی چرای له دییه کان بوفه له کان وجوتیاره کان ۸ دیناوه. بنزین ۶ دیناروو. مالک شیککو" پابه ری پایه به رزی مه سحیکان" پای ګه یاندکه له وناوچه یه دانرخ وباخی خووارد نه مهنی وسووته مه نی تائه وراده چوووبو سه ری که هیچ شتیګ به پول ده کرین نه ده هات، وه ته نانهت پولیش له کرپنی شتوومهک دانه خشی نه بوو. مروث به راستی به سه مهرگی ده ژیا و شتر هیچ... نه^{۱۸} بوونی بنزین کاتی ته ومه لبه ندهی زورله مه ترسی وناله.

بارى دا، دانابوو. هیندی له خه لکی بوخویان بوناوچهی دیکه دهچوون و به هه رچونیک ده بوو خوواردنه مه نی وسوته مه نیان وهدهست ده خست وده یان هیناوبه نرخیکی زۆرده یان فروشته وه. وه به وجوره رهشه بازاریان پیک هینابوو. سه رکده کورده کان پيشی ته وه یان بی نه دهگیراونهیان دهتوانی شت وه گیرهن، وه خه لکی له وقاتی وقړی پرزگارکهن. حاکی بادینان که ته همه دشالی بووه راستی قودرتهی خوی له به ریوه بردنی کاروباری بادینان دانیشان دابوو، به لام له سهر ته وهش راکه ده گه ل ته وکاته ناله باره توش ببوسه ری لی سورماوو. بنزین هه روهگیرنه ده که وت بوچاره سه رگردنی مهسه لهی قاتی وقړی ده ستوری دابه هه رمروفتیکی په نابه ۲ دیناری له مانگی دابدريتی :

۲۰۰۰۰ که س یانی ۴۰۰۰ مال که پیش مه رگه وکری کاربوون له وبا به تهوه پولیان وه ردهگرت له هه والیک داته همه دشالی رایگه یاند که زۆربه چاکی ژمارهی په نابه ره کان نازانم ده گوترا که بهینی ۱۰۰۰۰۰ و ۱۵۰۰۰۰ که س ده بوون. شارپکی چووکى وه ک سه رسه نگ که مه رکه زیکی توریستی به ناو بانگی ته ومه لبه نده بووه ژمارهی دانشتوکانی خویی له ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ که سیتی نه ده په ری بههاتنی په نابه رله شاره کانی وه ک ده هوک زاخووه ته کراکه ۲۰۰۰ مالی هات بونیوی به چهن به رامبه رگه پشت بوو. پاشماوهی په نابه ره کان له دییهکانی هه رمه نی یاموسولمانه کان جی گیر ببوون وپاله بهینی دۆلی سه رسه نگ وئامادیادا دامه زرا بوون. ئینجایی جگه له وپه نابه رانهی که له بادینان دابوون هیندیکی دیکهش له ژیر داران وه خری ویشکی سیلاوی، دابه بی جلکوبه رگ وپی پی ته له کاتیکی زۆر چپوتی و ناله بار دابه سه مر گی ژیانیان راده بووارد. هیندی له وپه نابه رانه که سانیک بوون که کورپان له به غداکیان که رکوک که قوتابی بوون ومابوونه وه بی پوول وپاره بوون نه یان ده زانی بوکی دهست درپژکه ن وچونیان پوول بوونین. له وهه ل ومه رجه داهیندیکیش له کۆزی میلیشای کومونیست بۆلای جنوب هه لات بوون وهله

مال و منداڵیان هه ل وه دا و ببوون جانە یان دهزانی که سه رنوشت و به سه ر هاتی خوڤان، وکه س وکاریان به کوڤ دهگات له مانگی ئوت ی ۱۹۷۴ دائه همه دشالی حاکی کوردی بادینان ۳۳هه زار دیناری عه راقی به په نابه ره کان دا. به لام ته وپووله عیلاجی ده ردی که سی نه کرد و به هیچ کوڤ رانه که پشت وته نانهت بو سه روکه کانی کوردله وکاته عاسته مه دازووباریکی قورس و ناله باربوکه باری گرانی بودجهی کوردهکانی چهن به را به رپتر کردبوو. له باره ی کاروباری نیزامی ونه ی خشی ستراتیژیکی وه کوردهکان زوڤباش نه بوون: فه رمانده ی هیزی نیزامی ته سه دخوشه وی بوو. به راستی گوتویه مرۆفیکی به دین وه به برشت بووها وکاری نیژیکی بارزانی بوو، که لهشوره- وی له که لیاپووله سالی ۱۹۶۲ وه، له ته نشت بارزانی له شاری بادینان دابه قودره ته وه خه ریکی کاروباری کوردهکان بوو. به لام له حقیقهت داساز و به- رگی نیزامی لی پرابوو توپی له به رده ست دانه بووئه سه حه دکا ۵۰۰ نه بووچه کی دژی تانکی به دهسته نهبووته نیا ۴ یا ۵ بازوکی هه بووبی گو مان ته ویش زوڤ چاوه پروانی ته وینه کردکه پیش مه رگه به وچه شنه کاریکی لهده ست بیاوته به داری ده ستی شه ری بۆکات.

له هه وهلی پائیزی ۱۹۷۴ وه ته و و ازوکاته له کوردستان داده دیترا به راستی کاتیکی زوڤناله باربوکوردکهات هات بوپیشی. فه رمانده کان وحاکه کوردهکان ته نیانیویان هه بووئیترجیان له دهس نه دههات.

ئه سه دخوشهوی له ته نشت بامه رنی له ته شکه وتیک داجی گیریبووئهحمد شالی له چادرپک دابووکه له ژیردار پک هه ل دراووو... له مهجموع دائه وانه له پیاوه به رزونه به زه کانی کورد بوون به لام قو دره تیکیان له کرده وه داله ده ست دانه بوو.

بی بنزینی له ریگاکان دا، وه مه ترسی له بۆمبارانی فڕۆکه کانی عه راق قاتی و قری و برسیایهتی به راستی واز پکی ته وتوی هینابویشی که میژو و نیشانی نه داوه، وههوانه هه مووی لیگراوه ک دیوه زمه وه شه به حیکی گهوره

به سه رکوردستان دابالی خوی راکیشا بو و که هه رگروهه رگزه و به رهه لست و ناله باریانه تائه وروبوکوردان نه هاتبویشی . بی گومان ده توانین بلین که ته نیاده ست وقودره تی بارزانی بووکه له وکاته ناله باره دابسهرو ولادت دار، ولاتی به هه رچه شنیک بووړاگرت سوو . پاس چه ن هه وتیک ریگاگراوه وئیتربه فرنه باری وه له ۱۵ مانگی نووامبر داریگای بادینان بوچومان به دۆلی داکراوه، وه به سه رهاتی ده هاهه زار که سی په نابه ری کورد له کاتی زستانی سه رماو سۆلی سه ختی ۱۹۷۴ داکه ریگیان بوئاواله بیووه

وه به دووای

سه نوست داخویان له زاری هه ژدها دا ویشته دهرویشتن که چاره سه ری خویان بکه ن ؟ به راستی ته وچه شنه به سه رهاته که زورتال و ناله باربو و گومان ناکردری که له هیچ چیرۆک و هه ماسه کانی میژووداگوترا بی وگێراییانه ته وه :

یه کیک له وکه سانهی که شایه دی به وکاره دا وه دوکتورئه الکساندرته بی بیکی خه لکی ولاتی هولنده که کونه کاروبه ته جروپه بووه وله پاشان له لایمن عه راقیکانه وه گیراوه به دووای چاره ره شیوبه دبه ختی خوی داسه بارهت بهوهی که ره گه زی له جووله کانه له دارد راوه .

له حقیقهت داهه رنه زاند را که له ئاکاما به چ چه شنیک زی نیرال بارزانی ته وهه مووخه لکهی شاری بادینانی دایه ده ستی چاره نووسی و به سه رهاته که ی خویان که ژماره یان له ۵۰۰۰۰۰ که س تا ۷۰۰۰۰۰ که س زانیوه جاجون ده بووه وانه به دستی چاره نووس و به سه رهاتی خویان بدرین مهگمر ته وانه بادینانی نه بوون وه بادینان بوخوی له سه ره تا کهی شه ری ۱۹۶۲ دابه شداری نه کرد ، مه گه ر بارزانی بوخوی خه لکی ولاتی بادینان نه بوو شایانی با سه که له سیپتامبری ۱۹۷۴ داکورده کان له سنووری ره و اندزداشه ریکی قورسیان کرد که چه ن هه وتووبه ردهام بووه وده نگی داوه به لام ئهوبه رگری و خوړاگرتنه سودی لی وه رنه گیرا .

ه کورد له بهرگری تووانائی نه بوو

هه گهر له راسته قینه دامه علوم نه بئ که سه ره نجام و به سه رهاتی هه و ژا -
 په پینه نه زاندری که چون بووه وه بوخه لکی کورد پروون نه بوئی ته وه به لام ههر
 چیک بئ له به ره وه به ستانه بووه : ته وای پراوته دبیر وهه لویست له سه
 ره وه واته له لای ژینرال بارزانی کونه کاروپیره وه بووکه تاهه و ژا ۷۰ سالی له ته
 مه نی رابوواردوه - بارزانی که زور له گه ل خه لکی هات وچوی نه بووه نه ی
 ده زانی واز چونه جاله وهی مه ترسی هه بووکه دو وباره پیلانیکی بو بگپن وه
 قه ستي گیانی وی بکه ن ، وه ته نیاخوی له حاجی عومهران له قوزبیک داکری
 کردبوو پالی دابووه به لام جار جار بوئیرانی هه رده چوو . بارزانی جار و باردهی
 گوت که : " من ئیتریپاویکی پیرم ته نیاله سنوورسه رده دهه : ... من ئاخری و
 ئوخری عومرمه وه لیژله سه ره و کورسیه خه ریکی متالای کتب وکاغه زانم وه
 تیلی گرامان بووولات ده نیژم . " ئینجاوه ک که گوترا بارزانی هات وچوی له گه
 ل که م که سان له کورده کان هه بووته نیاه و مروقانه بووکه دهی دیتن : ئیدریس
 مه سعود که مه سه له ی شه پوهیمنایهتی وولاتیان هه موور و ژا له گه ل باس ده
 کرد و پرپاروفه رمانیان ورده گرت " سامی " زور جار بو ده ره وهی وولات ده چوود و کتور
 عوسمان وه ختی خوئی دوبهش کردبوونیوهی له نه خوشخانه راده بووار دونیوهی
 له ده فتهری سیاسی داخه بیب که ریم که بوه و آل له ده فتهری حیزبی دیموکرات
 لبی کوده بوونه وهه ویش جار و بار بو دانی هه و آل ده هاته لای بارزانی . له ته
 ندانه کانی دیکه ده فته ری سیاسی " پو لیت بورژوا " جار جارسه ریان له بارزانی
 ده داوه وه ختیک ده هاته پیش که کمیتهی ناوه ندی بچپته کنی . ته وای ته وانه
 مه به ستیک و ئامانجیک و ئاواتیکیان بووئه ویش ته وه بووکه دیانه ویست له رنگای
 سیاسی وه سه رکه ون وه داخووازی شه ژنه بوون بارزانی ش ته وه ی ده ویست و

هیچی دی . تاسالی ۱۹۷۴ بارزانی هه ربه نهینی له گه ل ئیران هات وچۆی هه بوو . ئه وهی که قابووله مانگی ئوکتوبری ۱۹۷۴ وه هیزی ئیران له ناوچهی کوردستان دا ، وای خوئیۆهر دابووه ئیتترله ژیرچاوه دیری بارزانی ده زچوو بوو . ئه وخه به ره له لایه ن زۆرکه سه وه باسی لیده کراوه پخنه وعه یب وعاریان له وباره یه داله بارزانی ده گرت . له ئاکامه وه خوئی هه ل قوتانهی هیزی ئیران یان به چاره رهشی وبه دبه ختی ده زانی نهک سه رکه وتن وبه خته وه ری . وه ده یان گوت که ئه و پشت به ستته وه ک نه خوئی " سه ره تان " وایه که پشهی داده کوئی وه بزوتنه وه که ی کورد ، وه ک خوره دهی خوواوله به ینی ده بات :

بارزانی ئه وکارهی هه ربه نهینی ده کردوته نیاچه ن مروفیک بوون که له وووت و وێژ و هات و چۆیه دابوون ئه وانی دیکه ی ئاگادارنه ده کرد که چ کراوه وکاربه کوئی ده گات خراپترله و نیوان وهات وچویه له گه ل ئیران که مه سه لهیه کی زۆر مه پرموزناله باری بوته وای خه لکی کوردستان هینابوگۆژی وکه وتبو سه زاران ئه وه بووکه ده یان گوت ئه گهر به راستی ئه رکی وه ی هه یه که ئه وپیکها- تنه باسی لی بکری په س بو به سه رئا وئه ئی باسی ناکه نه لام مه به ست وهه- لویستیکی دیکه له کاردا یه ئه ویش له به رچاونه گرتنی فکر وپرای خویندنه وارهکان له را په پینه که ی کوردستان دایه . زاناکان ده یان گوت بوچ نابئی له " هوئ وگوش و ئستعدادی گه نهج کان که لک وه رگیری " واته ئه و تاقمه به هیزوتینه به کایه و بازی نه گیری . له ۱۱۰ مروفی دوکتور که میان له کاروبار دابوون وه ۲۵۰ موهه- ندس له وهی گلی یان هه بووکه له به رچی نابی دووکاریان بی بسیپردی . هیندی له سه روکاکانی کورد وه ک دارا توفیق له باره ی گه نهجکان داده یان گوت که گه- نهج قوتابیکان که ته مه نیان له زانستگه دارابووارد ووه نایانه وی ژیا نی خوئیان له مه ترسی باوین وله مه یدانی شه ری دابگوژرین به لام گه نهج کان ده یان گوت ئیمه ده بی فییری توپ وئه سه له حه ی دیکه بین وله کاردابین ئینجا له وئه فسه- رانه وکاربه ده سته نیزامیکانیکی که له نیوهیزی عه راق راهه لات بوون وه ههروه- هاله خاوه ن کاره کانی تری کورد که هاتبوونه ناوبزوتنه وه که ی کوردستان بی یان

ده چه قاند ودهیان گوت که ئییه ده مانه وی به باشی و چاکی و ئیمانیه وه له شه ره که دابه شداریین، وه رابه ری وفه رمانده هیمان بدریتی به لام نه یان ده دانیه که نه وان رازی بکات. به راستی سه رۆکه قه دیمیه کان پیه یان خوش نه بووکه تا قمی خوینده واران له کاروئیش دابن. یه کییک له "پرووناک بیره کان" گوت بووی که نه وانه له وه ی ده ترسیین که نه گه رئییه بیتووکاره کان به ده سته وه بگرین ئیترهه مووشتیک ده گوپردیه به راستی هه رواش ده بوو. نه مماناشکرا بو که پیاوه کانیکیه که تا سالی ۱۹۷۴ را به ری وسه رۆکایه تی بزوتنه وه که یان ده کردوه دژی ئازاترین هیزی عه راق به شه پرده هاتن وه به گوتهی موشاره کانی سوویه ت وه هند، ئاگادارترین که سانیک بوون که له شه ری پارتیزانی و گرپیل لایی داده ستیان هه بووه ۱۳ سالی ره به ق شه پران کرد بووه بارزانی نه وانی هه بژارد بووکه له ئاکام بودا مه زرانندی حکومه تی خوئی به کاربیین. جائه سه ده خوشه وی خه لکی بادینان، عه لی خه لیل له ده هۆک عه بدول لاپشده-ری (به لهک) وه تا نانه ت هیندیه له سه رۆکه کانی دیش که زۆربه زه حممت دهیان، تووانی بخویننه وه و بنویسن که له سه رعیش وکاری گرنگ بوون به تانه وته حقیره وه دهیان گوت که پرووناک بیره کان ته نیابوده فته رداری باشن. مرقه کانیکیه ته نانه ت نه یان ده تووانی کارتیکیه ناسینی ستادی ناوه ندی بخویننه وه تامانگی ئوت ی ۱۹۷۴ وه له کرده وه داله سه رعیش وکار بوون به راستی ئانه ووهختی نه ناسرا و بوون.

به کورتی نه وانه ی که له بهینی شه ری کوردستان داجوتیاران وره نجبه ره-کان و پرووناک بیره کان به شی زۆری له شارستانیکانی دۆلی چۆمان له مه جموع دابه ونتیجه یه گه پشت بووکه له کرده وه داله شه رجاهه شداریان نه بووسه رو-که کانی کورد و رابه ره کان حه زیان له وه ده کرد که مه سه له ی نه ته وایه تی میژووئی له نیوکورده کان داپه ره ی پیه بدریه وه تا نیوقوولائی شه ری کاری گه-ری به راستی ته واوی هیزی بروتنه وه ی به رگری یان ئازادی نه ته وایه تی پیه باوه ری خویمان مه به ست به کارنه کردن وبه چاوی چکوله ته ماشا کردن له

ژاپه ژینه که داده رده بری وه شه وهش بوخوی زو به یه کی که وره بووه که هیژوتووانائی کورده کان له هه ست بخت وپای وه ستینئی سالی ۱۹۴۳ - ۱۹۴۵ شه وانهی که شان به شانی بارزانی بوچوونی شوره وی لگه لی که وتن له تهنشت بارزانی بوون وه هه رهه وانه بوون که که پانه وه، کوردستان وپایه پینه که یان پیگ هیئا وه تا سالی ۱۹۷۴ له خه بات دابوون به لام به دگومانی ودرپدوئگی له وان دارخنهی کردبووه مه سه لهی ساز شکاری ش به راستی گرپیه کی که وره بووله کاردا.

به لام کاتی ژی نیرال بارزانی وهها وپیه کانی که له ده وروبه ری بوون نیزیک به ئاخری وئوخری بوو: سه رهه نجام کاتیک که ژنیرال بارزانی له سالی ۱۹۴۳ وه له ملیشیای هیوایی له لایه ن گره کانی چریکی هیوا جودا بووه وه نه ی زانی چوون له گه ل شه وان ببزوپته وه - به داخه وه رپیک که وتن له گه ل زوونسلک بیره کان ئیترهیچ که لک وقازانچی تیدانه بووه نرخ وباخیکی لی وه رنه گیراوه، کوپوونه وه به کی شه وتوکه پیوستی پارتی بی وه دی نه هات.

۱۰- خۆتیوهردانی ئێران

پاشا گرتنی کیوی زۆرزه ک له لایه ن هیژی عه راقه وه ۳ ی ئوکتوبری ۱۹۷۴ کاتی ناوچهی کوردهکان زۆرجیی مه ترسی و عاستهم بوو. ژابه رهکانی کورد: ژینیرال بارزانی ئیدریس ومه سعود وه عه بدول وههاب ئوتروشی سه روکی ستادی ده فته ری نیزامی به پیوستیان زانی که له ئیران یارمه تی وه رگرن تا به باشی له سنووری ره واندز به رگری بکمن شه وجاربه تاییه تی هیژی تۆپخانهی قورسی ئێرانیش به شوینی شه وان داپشتیوانی لی کرد: تا ئاخری حه و تووی مانگی فیورییهی ۱۹۷۵ گوردانیک له تۆپخانهی ئیران که بریتی له ۱۲ توپی ۱۵۵ میل متری بووه ۴۰۰ سه ربازه وه له نیزیک ستادی بارزانی دامه زران وه له قه جه ره وه ۶ توپ له ده ره نداده نیوی پشتیوان له به رگری داماه... ئیران شه وکه ره به ئاشکرائی یارمه تی کوردهکانی ده کرد - دوکتور، په رستار، روژنامه نووس

له وه کرده وه یه چاوه دیریان ده کردوچاوه پروان مابونه وه نیشانهی ئالای سی ره نگ که به کامیون وجیه کانی ئیرانه وه بوون بوئی حتیات قورپان تی همل ده سوون و ده یان شاردنه وه. هیزی توپخانهی ئیران، هه مووئیواران ده هاته کوردستانی عه راق وه تاسنووری شه پرنیزیک ده بووه ئینجاله به ره به ری پوژئا- و ابوون دالای کاتی ۸ ئیواری بو نیزیکی پڭای هامیلتون که به دژواری ده دیترا ده پرویشن: کامیونی نیزامی چه ک وخووارد نه مه نی ومووقیان ده بردوده هیئاسه روکه کانی شه پله هات وچو دابوون... له سه رهه یوانی میوانخانهی ده ربه ندراکه پوژئامه نووسه کان چاوایان له وکاره ساته ده کردتوانی بویان له ماوهی نیوسه عات دا ۱۲ کامیون و ۱۲ توپ که به ره وجه به ده رویشن بیژیرن^{۲۱} له کاتی ده ست بی کردنی شه پداتوچی کانی ئیرانی زور به باشی شهریان نه ده کردوه نیشانه یان نه ده هه نگاوت چونکه له غروکه کانی عه راق زورده- ترسان وه زوریشیان لی کوژرا به لام^{۲۲} ورده ورده ترسیان شکاوه باشتیریان شه کر دهه روه ها هیزی ئیران به شه سله حه ی دژی " ئاسمانی و موشکی زه مین به هه واکورده کانیا یارمه تی ده دا. وه له ئاخری نووامبری ۱۹۷۴ وه موشه کی دژی تانک له ئاکاری نیزامی دابه ریوه بر درا. هیزی عه راق خویی بو شه پی زستانی شاماده کردبو، واته ستادی هیزی عه راق ۱۵۰۰۰۰ ده ست لیپاسی زیستانی به ده وله تی هندوستان سفارش دابوو. کورده کان شه وکه په ت ده یان توانی به چاکی په لاماری هیزی عه راق تیک بشکینن وه ئیرانیش شه سله حه و سازی وبه رگی ده دایه وپشتیوانی لی ده کرد به لام کات ده ههات بگوپی: ته- نانه ت یه کیک له شه ندامانی ده فته ری سیاسی زوربه دپدوئگی وشک وگو مانه- وه وه لامیکی له وباره یه دادابوو و گوت بووی: به لی شه وان به باشی ده زانن که شه وه ته نیا قودره ت و هیزی ئیمه نیسه که به شه ردی وه ئیترله پاشان^{۲۳}...

۱۱- بارودوخی کو مه گی ئیران

به چاکی ئاشکرا بووکه یارمه تی ئیران بو کورده کان قازانجی تیدا هه یه. له

مانگ فیورییهی ۱۹۷۵ له پاش ئهوه ی که شه رنه ختیک وازی گۆر ابووه دههات به سوودی کوردهکان بئ کورده کان تووانی بوویان جینگای خویان قایم بکهن و دامه زرین : له جه بهی ره واندزدا هه ره وه کوئید ریس بارزانی گوت بووی نیوهی کیوی زورزه ک به دستی هیزی عه راقه وه بوو نیوکهی دیکه به دی سستی هیزی کوردهکان عیدریس هه ره هاده ری بری بووکه ئه وکاته ناتووانی بوئیمه باش بی : هیزی عه راق به شیک له رپیازی هات وچوی ئیمه ی له ژیر چاودایه . . . ئه وه به راستی بوئیمه گران ته واوده بئ جایه کیک له ئیمه وه یان له وان پیوسته ئیره به جئ بی لیت .^{۲۲} "له باره ی کاری را میاریوه بارودوخی خه باتی کوردهکان زۆر پریشمی نه بووه ئیدئ له وکوردانهی که له بارزانی نئزیک بوون بی یان له وه نابوووه سه - لماند بوویان که عیترکاتی شه ره وه وازی کوردستان ورده - ورده دههات شه پرکه - ره کان وه خه لک ماندوکات به راستی خوئیهوه ، ردان وتی هه ل قوتان له " کوردستان ی ئازاد کراو " له که ل دلداری دانه وهو "لاواندته وه پیکه وه تیکه ل ببوو خه لکی وولات تازه دههات تام وبونی ئازادی بچی ژن ئینجا که دهیان دیت ئه وه ئازاوه دی به هه ست بی وه وولات ناخوئیهی ته وه پپیان خوئ نه بوو . روزنامه نو سه کان بنووسی هه وال ده بووه رگپریان له که ل بی که بتوانن قسهی پیش مه رکه کان بنووسن وه جینگای یهکتریان ئال و گۆرده کرد .

له وئاخرینه دا ئاکاری شه پرله له ده سستی کوردهکان ده رچوو بوو ، عیتر سه رکرده کووهکان تاکتیکی له ژیرچا وگرتنی کردهوه ی سه ریان له دهست دا بوو وه حوکم و ، ده ستووریان زۆر باش کاری به ریوه نه ده برد . قاوبووکه عیتر سه روکه کانی کورد ناتوانن به باشی هه ل ویست بدن وه ته سمیم بگرن : ئینجا بهوجوره ۱۱ مانگ ئه و کاره به رده وام بوو ، ئه وکه ره ت سه روکه کان رپیگی را میاریان له به رچاوو گرت وه راوته دبیریان هیئاسه ره وهی که به راگه یاندنی ئوتونومی یان وه رگرتنی حکومهتی ، موو ققعت ، یان مافی نه ته وایه تی گشتی چاره سه ری کاره که بکهن . جابه راستی بووه دی هیئانی یه کیک له وسی مه به ستانه پیویست ئه وه بووکه له جه نگه ی شه پرداسه رکه وتینک واته پیرۆزیک به

دەسبىنن - وە ئەوتە سىمىمە دە بووتاپايىزى سالى ۱۹۷۴ بگىرى، بە لام ئەو
 كاتە ھەل كە وتە لە وە ختە عاستە مە دانە دە ھا تە پېشى!

ئىدىرىس بارزانى، تى دە كوشى كە ئەوھالە تە و، لى كۆلىنە وە لە مېشكى
 خەلك و بە تايىبەت لە بە رچاوى سە رۆكە شە پكە پە كان دەرىنى و دوورخاتە
 وە، وە دەي گوت كە قودرەت و، تووانائى ئىمە لە وەزىرەكان زۇرپترە ۲۵
 لە ھە قىقەت داگە ورەكان و رابەرە كانى كورد، بېاشى ھە مووشتىكىيان
 بۆرۈن بېۋە بە لام پىرس وجۇيان ھە رەدە كرد، دوكتور مە حمود عوسمان لە
 ئاخىرى فىورىيە ۱۹۷۵ داپراي گە ياندكە: ئىمپۇشاي ئىران دى ئۇتۇنۇمى
 نى... وە ئەوھش... لە بە رە و مە بە ستە نىە لە وبارەش دازۇرىش تى ناكوشى ۲۶
 سەرئە نجام سە رۆكە كوردەكان بەونە تىجە يە گە پىشت بوون كەئىدى شەر
 ھىچ ماناي نىمە كە لكوقازانچىشى لى ھەل ناوەرئى وە شەپكوردەكان لە
 ئاكامابە ھىچ جىگايە ك ناگە يىنى، جائە وگوتە و پىرسىارو، لى كۆلىنە وە
 وو شە يە ك بوون كە لە يە كىترىان دە كرد، وە دەنگى دابۇو دوكتورو عوسمان
 پە يۈە ندى خۇي لە گەل بالى راستى حىزبى دىموكرات لە سالى ۱۹۶۲
 دا راگە ياندبوو، وە پىۋىست بووئاگادارى بدات كە: بە راستى ئىمە ناتو وانىن
 سە بارەت بە رەزا مە ندى شاي ئىران، خوڭنى كوردەكان بىرپىزىن!

چە ندرۇزپاش پىك ھا تىنى پە يمانى ئەل جە زىرە ئىترىۋانى سە رۆكە
 كانى كوردلە گەل شائۇزىبوو!

يە كىك لە سە رۆكە كوردەكانى خووا روبۇئە وە ي كە بارى سە ردىلى خۇي
 سووك كىردى، زۇرپە تالى، و، ناخۇشۋە گوت بووى: "ئىمە بە راستى وادىارە
 بۇيە كىكى دىكە شە پدە كەين... وە تاملان تىۋە چووين. كوردچارە پەش
 و مال وىران و، بە دە ختەرا، پەنا بە رە كان لە كاتىكى زۇر نالە باروناحەز
 دان، وە گەت وگۇبى ئىستاش ناتو وانى لە ووت و، وىزى سالى ۱۹۷۰ باشتىرى...
 دىرپۇە دان بە شە پزەرەرو زىانى بۇھە رىدوك لاھە يە ھە ر وە كوكە عە راق
 بە وشە پە لاواز دە بى، ئىمە كوردە كانىش ھە رەھابى ھىزولە رەبىن...

وه ئاشکرایه شای ئیْران که له وکات و، شه ره داسه رکه وی، له که -
لک و، قازانجیکی گه وره به شدار بیت . ١"

هیستاهێچ شتیک به باشی پروون نه ببۆوه، که پاش چهن پروژووت و، ویژو،
پیکهاتن له کۆبونه وه که ی شای ئیْران وه سه ددام حسین له ئە ل چه زیره
دا، ده هات زۆر به تووندی راپه رینه که و، بزوتنه وه که ی کوردستان و بارزانی
بکووژیته وه، وه داوای مه سه لهی مافی گشتی نه ته وایه تی، واته ئستقلال ی
کوردستان وه ک خه ون و، خه یالیک بر واوله بیربجیته وه!

فەسلى ۱۵

پىڭ ھاشى ئەل جەزىرە (۶مارس ۱۹۷۵)

لە مانگى ئۆكتوبرى ۱۹۷۳ سە رۆكە كانى كورد، كە لە كۆۋە بە رزە كانى كوردستان دابوون، لە بابەت شەرى عە رەب - ئيسرائىل دابە وردىپە ۋە لىيان دە كۆلپۆ، جالە نە كاۋكە گۆى بېس بوون كە كسىنگىر دە چىتە شارى مسكوئى، سە ريان لى سوورماۋ، دە يان گوت :

"ئېمە نە مان دە ويست كە ۋازبە وجۆرەى لى بى، بە لكوئا واتىكى دىكەمان ھە بو !"

كاتىك كە نىۋانى عراق ۋىئىران ناخۆشتردە بوو، ۋەھات ۋ، چۆ دە برا كوردەكان شائىيان لە دللى دادە گە را . كاتىك كە كوردەكان تووند و تىژى وقىن-ئە ستورى شای ئىرانيان لە بابەت پىڭھاتتى پە يمانى ۱۹۷۰ ۋە كە لە بەبىن كوردەكان، ۋ عراقىيى بىست، قەت باۋە رپان لە سە رەۋەنە بووكە رۆژىك پىش بىت كە عراق لە گەل ئىران ئاشت بىتەۋە . ۱۰

لە مانگى ئۆكتوبرى ۱۹۷۲ را كە شا، راي گە ياند بووكە ۋەزىرى دە رە ۋەى دە ۋلە تىكى سو ھە م، بىتە پىشى، ۋە لە كارى نىۋانچى كردنى نىۋان ناخۆشى عراق ۋىئىران دابىتە ھە كە م - بى گومان ئەودە ۋلە تە دە بوو، توركىيە بى - كە راي گە ياند ۋبووئامادە يە ئە ۋكارە بە قازانچى ھە ردوك لاکوتاهى بى بىت .

به پیوستیان دهزانی که عراقیش له سه رمافی په یمانی ١٩٣٧ داکه له باره‌ی شه تتول عه ره‌ب داکه ئیران سی سال له وه به ر، هینابوو په گوڤرئ دیبانی له سه‌ر دانئ. شه شکرابووکه سازمانی سیاله و کاره ساته ئاگاداربوو، به لام کورده‌کان و ادیار بووبئ خه به ره‌بون ٢٠

شه وه ده‌هات نزیک بیته وه که نامیلکه یه ک ئیمزابرئ وه له وه به یشه داکورده‌کان بینه قوربانی سیاسه تی پوژ، واته به چه شنی پیک‌ها تنه که ی به عسیکان و، سوویه ت که کورد بوونه فیدانی شه‌وکاره، وه ره‌ها دروست وه ک، مه‌سه له ی تایوانی " لئی بی کورده‌کان پیک‌ها تنی شو، سه ددامیان زوړسه‌سخت نه ده‌زانی، له مه و دای هات وچو ی پامیاری، له به ینی ئیران و عراق را، بو دووا پوژئ راهی‌رش مسیری‌کان له مانگی په مه‌زان (٧ ئوکتوبری ١٩٧٣) ده‌ستی پیگرا وه زیره‌کانی ده‌ره وه‌ی تاران - به غدا، جار جار له شاری شه سته نبول پاچاوپیکه وتیگیان ده‌بو. هاوکات له گه‌ل شه وه، له سازمانی نه ته وه یه ک گرتوکان داله‌و باره یه وه گفت وگو یان ده‌کرد به لام در دۆنگی ونیگه رانی له وبابه ته وه له هه موولایه که وه ده‌دیترا. له ئوکتوبری ١٩٧٤ پاش ووت و، وژیکی زوړدوورودریژ له باره‌ی مه‌سه له ی کورده‌کانه وه سه روک‌وه زیری ئیران شه میرعه بباسی هووه. - یدا رای گه یاندکه: له پرووناگه‌ی یاسائی ناونه ته‌وه کان‌وه هه ره‌وها مرؤفایه تیوه، ئیران ناتوانئ ده‌رکی سنووری خو ی له سه رنه ته وه یه کی که په‌نای بو ئیمه دینئ وه شه وه نیژیکه له برسان به‌رئ له ترسی بومباران هه‌لو ده‌او، دامابوون به‌ستی " ئیمه له پیکای پامیاریوه یارمه‌تی کورده‌کان ده‌دین به لام شه‌وش بباشی ده‌زانین وه به‌خومان ریگاناده‌پن، که له مه‌سه له ی کاروباری ناوخو ی عه - راق دا، خوئی وه رده‌پن. . . ئینجائه وه به سه ره‌هاتیک‌نیه، که تازه به سه‌ر عراق داهات بی، به‌لکوبه دریزائی میژوو، شه وئه و لاته له گه‌ل مه‌سه له ی کورده‌ده‌ست به یه خه‌یه وه له گه‌ل شه وان به شه‌ردیت. من شه وه ته‌سدیق ده‌که م که شه و مه‌سه له یه ده‌بی عه‌راق بوخو ی له فکری چاره سه‌ر کردنی دابی. . . شه‌وش ئاشکرایه که بی‌گومان کورده‌کان شه‌مافیکیان هه یه وه به وه نده‌زاری نابن که‌وه

ئه وانی دی له گه لیان بیزونهوه. "کاتیک که له هوه یدایان پرسیار کرد،
ئه دی کئی کوردهکان یارمه تی ده کات، وه لآمی داوه کئی ده بی بیی؟ ئه وه ی
شایانی با سه هه لُبته ده بووسیایی... یان سازمانی پی سین (سرویس تاییه
تی فه رانسه) له ئاخری ئوکتوبری ۱۹۷۴ وه، سه رئه نجام شای ئیران دانی به سه
رئه وه داهیناکه له گه لُروژنامه ی کوئیتی ئه س سیاسه به شک وگومانه وه گفت و
گوڤکات، ئه ووت و، وپژه که له شاری ئه سته نبول بوو، شای ئیران له باره ی
کوردهکان داواوی گوت: هیچ کاتیک، مه سه له ی مافی نه ته وایه تی گشتی
استقلال باسی لئی نه کراوه، به لکوته نیاقسه له سه رمافی ئۆتۆنۆمی کوردبووه
ئه ویش له ناوخۆی عه راق دا، نه له ده ره وه ی عه راق، وه ئیمه عه راق ۲
به وه تاوان بارده که بین که له مه سه له که ی پیچه وانه حال ی بووه. له وکاته
دا، له شه ریکی که له به بین ئیران و عه راق داله سنوور، پرووی دا دوو فرۆکه ی
توپولوف ی ۱۷ وه سوخوی عه راق به ساروخی ئیران خرایه خوواری. ۵
پاش چمن رۆزشای ئیران له شاری ویه ن او تریش رای گه یاندکه دانی (ئه سله
حه ی هی رشی "به کوردهکان، هیچ کاتیک له گۆر ی دانیه، چونکه ئیمه "دان به سه
مه سه له ی مافی نه ته وایه تی گشتی کوردستان له عه راق دا، دانانیین" هه
چه ندئه و هه لۆیسته نه زاندرا وه، وه نه گوتراوه که به راستی ئیران ده یه-
ویست که مه سه له که ی ته واوبکات وه به کوردهکان بسه لمینی که مه ترسی له
کاره دازۆره.

له مانگی ژوویه ی سالی ۱۹۷۴ دا حکومه تی ئیران داوه تی له "کمیه ی نه-
ته وه کانی سه لیبی سوور، وه هه روه هاله، کمسه ری عالی سازمانی نه ته وه-
یم ک گرتوکان بۆ په نابه ره کان" کرد، کوڤیکی خو یی بۆ چاوی که وتی په نابه

ره کانی کوردی عراق له ئیران دابنیرئ وه له که مپه کانی په نابره ره کان دیتنیک بکات. ئە وکۆرپهات و، چاوپێ که وتنه که ی به جێ هێنا، له حکومهتی ئێرانی ویست که ئە گه رپۆستیستی، ده توانی له سه لیبی سوورکومهک وه رگرئ بهلام ئیران وه لامي مه نفی داوه.

هه روه هائه وکوره له حکومهتی ئێرانی داواکرد که له ئێران پاریگادات که سه لیبی سووریا رمه تی خوی به کوردستانی عه راق بگه یئنی، به لام ئە وهشی رده کرده وه.

هاوکات له گه ل ئە وکاره ساته، سه رۆک وه زیری ئێران پای گه یاند که حکومهتی ئیمه تاکوئوئستا ۸ میلیون دولاری بۆ ۱۱۲/۰۰۰ مروفی کوردی په نابره ری عه راقی خه رج کرده وه. (له ئوکتوبری ۱۹۷۴) وه گوته که: "زۆربه داخه وه ده لیم، وه تاسوف دهخۆم وسه رم لئ سوورپماوه، که بۆچ ده بی سه لیبی - سووروه کمیسه ری عالی نه ته وه یه کگرتووکان بۆپه نابره ره کان، له وباریه وزۆر باش خۆیان نیشان نه دهن." سه رۆک وه زیره ره وه هاله قسه کان ی داگوته که: "ئه و سازمانه جیهانیه" پیوسته زۆرتله ومه سه له یه دالیی بکولیت وه که ئە وانه رۆژیک دیته پیش که بگه رپنه وه ولاتی خۆیان^۲ سه رته نجام مه به ستی ئیران ته- نیاله وه بووکه سه لیبی - سورپته نیوکه مپه په نابره ره کان وه چاوی به وازی ئهوان بکه وئ، وه ئە وهش بۆ خویی ده بۆهوی "پروپاگاندیک که مه به ستیان ئە وه بوو بلاقوبیته وه" جامه به ست به وه بووکه سه لیبی - سوری وولاتی سوء یدله ۲۴ ئوکتوبری ۱۹۷۴) دائیجازه ی درایه که له لایه ن سی، آی، سی ار (کمیتنه ته وه کانی سه لیبی - سوور) بۆئیران بیئت. ۸

بێگومان ناتو واتین ئە وه ی بلین که ژینرال بارزانی و هاوڕییه کانی له و باره وه ناره حه تی وجدانیان بۆنه ها تبیته پیشی - وه شای ئیران به مه سه له ی ئوتونومی یان دروست بوونی ده وله تنکی فیدرالی کوردستان له (چووار چیهی کوماری عه راق دا) رازی بووبی وه ته نانهت بارزانی ش له سالی ۱۹۷۴ وه له گه ل شای ئێران ئە وه ی باس کردبوو، وه درسی لئ وه رگرت بوو، وه به

گوی داخویندرا بوو ئە وهی که ئاشکرا بووه، ژینرال بارزانی له سه ره مریکایه ی حساب ده کرد که کار یکی بۆ بکری وه هیچ کات ی که له فکری ئە وهی دانه بوو که سیا، ته نیامه به ست یکی که له پیش چاوگرتووه، ئە وه یه که قه درو، حورمه تی عه راقی له دنیا یه دابه وجوره بێ نیته خواری" ! ٩

له ٢٥ ی مانگی فیورییه ی ، ١٩٧٥ دا، بالۆیزی مسرله بیروت رای که یاندکه به بارزانی رابگه یێن که سه رکومار سادات ده یهوی چاوی کهوتنیکی پیویست" مه به ست به کار یکی گرتگ" له گه ل ئە وه په ریوه بری ٤٨ سه عات به شوینی ئە وبانگه وازه دا، "سامی" له نه کاوله کوردستان راهاته نارانی واته له وجیگایه ی که بارزانی له ٢٦ فوریه دا چاوی کهوتنیکی کرد بوو، دیتنی به عه مه ل هیناله ٢٨ فیوریه داشا چۆقاهره، وه له گه ل سه رکومار سادات، وه له پاشان له گه ل هه یکه ل چاوی که و تنیک به په ره بردرا .

سه رکومار سادات به "سامی" رابگه یاند، که یێک ها تنیک له به ینی ئیران وه راق له ئە ل جه زیره داله گوژی دایه وه بی گومان مه سه له ی کورده کانی ش باسی لی ده کری. هه ره هه سادات له قسه کانی داگو تی که شای ئیران له " کورده کانی لایهن گری" کردوه .

له نیوان گفت وگو یه ک که له به ینی "سامی" وه هه یکه ل په دوه ده ل کرا، سامی به تیرادیو یو، ئاشکرائی و ئازائیوه رای گو یاند که : هه ره روت و، ویژیک و پیکه ها تنیک له به ینی شای ئیران وه سه ددام حسین رابرد بووی ئیتر به جیگای خوی، به لام کورده کان ئە سلحه ی خویان دانانین، وه ئە گه پیوست بی ساله کانی داهاتووش هه ره خه بات ده کات و، سه ردانا نوینی!

١- نه خشی سه رکوماران سادات- بومیدیهن

له کات ی که داکه یه کتر دیتن و، چاوی که و تنی ئە وه سه ره رۆکانه له نه یینی داپیکهات، نه زاندره وه که چ که سیک بوته مه به ستی ئە و نزیک بوونه وه یه

ئایاسه رکۆمارسادات، یان سه رکۆمار بوومید یه ن وه یان شاحسین پادشای
ئۆردون بووه که ئه وکارهی پیک هیناوه؟ ئه که رسادات مه به ستی له وکاره
دائه وه بووبی که به نیوی سه رۆکایه تی عه ره به، سه رسه خته کان وه پیش
که وی وه نه خشی سه رکردایه تی کایه بکات، جابه وه شای ئیران هه رگز
دلبنایبی ئه ممانه خشی بوومی دیه ن ئه وه بووکه نیوان ناخۆشیکه له ناوههل
گرئ.

هه لۆیستی سادات زۆرباش پروون بوو: ده ولّه ته عه ره به کان له به رامیه
ئیسراییل دابه خۆیان ئیجازه نه ده داکه جه بهیه کی دووم که ئه ویش یان
له کوردستان وه یان له زوفارداکه نه وه.

ئینجاده گونجی بلین که شاحسین له وه دانه خشی هه بوو. نه خشی بوو
میدییه ن له وکۆبونه وه یه دازۆر پرووانکه یه گی یان و به رینی بوو. له بارهی
نه خشی جوعزافیاپیوه بومیدییه ن به شوینی ئه وه دابووکه نفوزی دوئه بهر
قودره ت، واته ئه مریکا - شۆرهوی له خلیج ی فارس ومدیترانه داکه م کاته-
وه، وه هه ره ومه به سته ده به ویست زۆربه گورجی - شه ری کوردهکان بکو ژیته
وه، وه دهی گوت ئه وشه ره مه ترسیکی گه وره ی پییهوه.

له سه رمه سه لهی نه فت، وه نیزیکی بوونه وهی ئیران - عراق له یه کتر،
له ئه ل جه زیره هه ول وته قه لای ده داکه قازانجی هه ردوکی تیدایبی و:
شای ئیران له سه ره ومه تلّه به زۆربه "تووندی وگرنگی" ده رپۆشت، وه دهی
گوت که شای عه ره بستان، مه لک فه یسهل، به چاکی دیانی به سه ردانه
هیناوه، وه به ته وس وتانه وه گوتی: "ئه که رفه یسه ل ویه مانی بیانه وی به
ئه مریکا، دیاری بدهن، واچاکه که چه کی بدهنی. به لام ئیمه به وه پریگانادهین
ئیمه ئه وهی ناکه یین! هه روه هاله وکۆبونه وه یه دا، سه رۆک کۆمار، بومیدییه ن
هیوادار بووکه له و دانشته دا (او - پ - ای - پ) قه را دادیکی سی گوشتی
ئه ل جه زیره به غدا - تاران به جی بیست.

ئینجا بومیدییه ن خیالیکی دیکه شی له سهردا بوو، وه ده یه ویست که "گوشه

یه کی چاوو" به غه مزه بۆئه مریکا هه لێنی، تابه یارمهتی وی ده ستی شوره وی له ناوچهی خلیج ی فارس هاگورت که نهوه. له (۲۶ ئوکتوبری ۱۹۷۴) داله کوپوونه وه یهک داکه له شاری ره بات گیرا به راستی ههوه لێن پێگه یشتن بوو. ته له جبهه زیره نه خشی عهوه بوو که له سه ددام حسین داوا بکات که ته گهربیتو، بی سه لمیانی که له گه له شای ئیران له ده وری میزیک داکو بینهوه. بێ که لک نابێ عینجا پاش راگه یاندی عهوه پیشنیا ره به ناب به روکی کواماری عراق ی گوت که ته ومه به سته ده بێ زۆر له نهیانی دابی.

له ۶ ژانویهی ۱۹۷۵ داشای ئیران بۆماوهی سێ رۆژ چاوپێ که و تنیکی له عومان کرد. له ۸ ی ژانویه داسه ریکی له قاهره دا، وه سه باره ت به وهی که یه گ میلیارد دولار، ئی عتبار به مسر بدات، له قاهره به روپیری ده چن وه پیشوا زیکی که وره ی لێ ده که ن ۱۲۰

" نه قوچ لێدان" واته تین دانی سازمان (او - پ - ای - پ) وه کار و کرده وهی سادات به ورپگایه که پشت که عیترچه ندرۆژ پێش له پیک ها تنی په یمانی ته له جبهه زیره دا سادات به گرنگی به کوردهکان راده که یانی که به یه ک گه یشتن یکی گه وه له گۆرێ دایه.

۲- ئاسۆی او پ او پ وه پیک گه یشتنی په یمانی ۱۹۷۵

کوپوونه وهی که وره کانی او پ - اپ له ۴ مارس ۱۹۷۵ له ته جبهه زیره ده رفه تی به بومیدیه ن داکه بتوانی کات به ده ست بێ نی که سه ددام حسین و شای ئیران له یه کترزۆر نێزیک کاته وه : هه موو ئیواری پاش کو بوونه وهی او پ، اپ شاوه " پیاوی ده س رۆیشتووی" عراق له دانشتن یکی زۆر نهیانی داپیکه وه رووبه رووده بوون و تابه ری به یانی له باره ی مه سه له ی به یانی دوو ولات به ووت و، وێزه داده نشتن، له سێ شهوی خووشی هه وه لێ داکه ته و دوو پیاوه پیکه وه قسه یان ده کرد، نه شایه دیکیان له گه ل بوو نه نازرێک و نه نیونجیک. له شهوی دووهم

دابومیدن ها و به شی کرد: ووت و ویژ به زمانی فه رانسه بود وه یه کییک له
هه ره نزیکه کانی سه رکۆمار بوومیدیهن قسه کانی به زمانی عه ره بی بۆسه ددام
حسین وه ره گپراوه.

بوومیدیه ن ههولێ ده داکه به سه ددام حسین رابگه یێ که ئیمه ده زانین
وه تۆش به چاکی لیت حالیه که ئه رکێ شه پری گرانی کوردستان زۆرله بهرچاوه-
عه راق ۱۰/۰۰۰ که سی له سالییک داکۆژ راو، بریندار داوه وه ۴میلیارد دولاری
خه رج کرد وه، وه ئه گه رسته وی به کار وباری ئاوه دان کردنی عه راق رابگه ی،
پیۆ یسته خۆت له وشه پوکیشه یه رزگار بکه ی وه " برینه که " سارپژ بکه ی. ۱۳

له باره ی په پوهندی عه راق له گه ل مسکو، نایب سه رکۆمارههولێ داکه به
بیسه ره که ی حالی بکات که نیوان سازکردن له گه ل شوژه وی مه به ست به وه-
یه که عه راق ده یه وی (به قه وهت بی) چونکه عه راق له و نیوه داته نیاماوه-
ته وه، شای ئییران له میژ بووده یه ویست که رابگه یینی که له ئاوریل ی ۱۹۷۲ که
به یمانی دوستایه تی عه راق شوره وی به ستر او په پیۆ یسته شوره وی له ناوچه که
دالو با به ته وه له حقوقیکی مه حدود که لک وه رگرئ.

سه ددام ده یه ویست به ئاشکرائی حالی بکات که شه پری کورده کان وههان
وتین دان به وشه په گالته له گه ل ئاواره " به چاکی دیاره که له ئییران دا ۵ میلیون
کوردده ژین که له مافی نه ته وایه تی که لک وه رناگرن، وه ته نیامافی فارسه-
کان له به رچاوه. کورده کان ناتوانن به زمانی خۆیان له مه دره سه کان دا،
بخوینسن و، بنوسن مامۆستا کانی کورد بۆنا وچه کانی دیکه ی ئییران دوور خراونه وه)
کتیب به زمانی کوردی نایه لَن چاپ بی، وه نه ته وه ی کورد بی سوچ و تاوان
بی روحمانه سه رکوت ده کرئ. به کردنه وه ی جه بههیه ک له به یینی کوردستانی
ئیران وعه راق دا، شای ئییران به جیگایه کی ده گات که سه روبنی دیارنیه:

له مانگی دا د و ویاسی پۆژ هه زاران پکش مه رگه ی کورد، بۆچاوی بی که وتنی که سه
کاریان له که مه کانی ورمی وه کرماشان سه رده ده ن.

ئایامرۆف، چۆن له سه رته و پیش مرگانه حیساب ده کات وه له حه قیقهت دا

به سه رهاتیان به کوئی ده گات؟

شازۆر له میژبووئه وریسک ومه ترسییهی لی حالی ببوو، کاتیگ کهلهژوئینی
 ۱۹۷۴ داده چیته وولاتی فهرانسه له وئی رای گه یاند: ۱۴
 " باش ده زانن که شه گه رمن شه وشیره ئاوهی ببه ستم کارته واوه " به لی
 هه ل ومه رچی شانیزیک ببووه که شه وشیره ئاوهی ببهستی " پاش ئاخیرین شه
 هی خووش که رایان بووارد، سه رله به یانی له سه ر نان و چای سیحه یینی داسهر
 کۆمار بومیدییه ن ژای گه یاندکه کاتی ته واوبوونی کاری سه رۆکه کانی او - پ
 ۱- پ ته واو بووه ئیستا که وه ختی وهی گه یشتوووه که دووبرای وه ک ئیران و عراق
 په کتر بگه نه وه چونکه ئیدی هه مووشتیک حه ل بووه، سه ره نجام سه ددام
 حسین وشای ئیران له وکاته داله به رچاوی سه رۆکه کان، که به راستی سه ریان
 سوور مابوو، په کتریان له باوه ش گرت .
 ناسر سه رکوماری پیشوی وولاتی مسر له باره ی شای ئیران شه ورسته په ی
 گوتوووه:

" موسلمانن خو شه ویستی ئیسرا ئیل . ۱۵

۳- ماده ره سمیگانی عمارس ۱۹۷۵ وه پیکهاته که

له سه رپیکهاته ننی په یمانه که، ۴ ماده نووسرا بو، وه چاوه دیژی کرابوو .
 چلونا به تی سنووری به یینی ئیران و عراق له سه ره پروتۆکۆل ی قوس
 ته ن ته فیه له سالی ۱۹۱۳ وه هه روه ها له سه ره ئیش وکاری کمسیونن سالی
 ۱۹۱۴ وه .
 - دیاری کردن و دامه زراندنی سنووری چۆم له سه ره رپیا زوخه تتی سه ره رپیا
 تالوگ!
 - چاوه دیژی له سه ره رپیی ژاگه یشتتی کی (زۆرباش و گرنگ) له سنوور دا بوئه -
 وهی که خراب کاره کان نه توانن بپن و بچن .

— ئه ومه به ستانه به ته واوی گوترا بوو، به لام دوور له مه ترسی و، خه تر نه بوو هیندێ شتی تی داما بووه ۱۶

۴— ماده نهیسی پیکهاتی ۶ مارس ۱۹۷۵

وادیار بووکه پیکهاتی ئه ل جه زیره، پیکهاتی شیکی واسوکوها سان نه بوو، به لکوبه راستی پیگه پشتیکی ستر اتیزیکی بوو، که ئه گه ره به ته وا و که مال به جی هیندر ا بایه، له هه مووناوچهی خلیجی فارس داده بووه هوێ دهنگیکی گه وره وده نگی ده داوه.

له کاتیک داکه په یمان نامه ی سالی ۱۹۱۳ و ۱۹۱۴ که دووباره له بابه ت رپیازی سنوری راوه ستاووه بیرهات بووه سه روکهکانی به عسی عراقی ته نیامه به ستیان مه سه له ی شه ت تول عه ره ب نه بوو، به لکوداوا ی میژووئی له سهر، خوزستان (عه ره بستان) ویان له سه رپیازی شمالی خلیجی فارس ش ده کرا به دووای ئه وه دا — روژنامه ی به عسی دیمه شق به تووندی له سه ره و پیکهاتی ته روپشت. له پیکهاتی ئه ل جه زیره دابه تایبه ت ماده ی به کی تیدا بوو، که بریتی له وه بووکه ئه به رقودره ته کان نابێ له وه ی پاش ئه گهر هات وشه ریک له ناوچه که داقه و ماخوئی وه رده ن، یانی له خلیجی فارس دانابی ده خاله ت بکه، هه ره به و بیروباوه ره بووکه ئیرانیکان ده ستیان له کورده کان هه ل گرت. عینجاعة راق تهواوی ئه وکه سانه ی که له به غذایه راڌزی ئیران به نیوی پارتی دیموکراتی کوردستان وه شوپش گپه کانی زوفاربکنه یان دانا بوو، تیک دا.

۱— تالویگ له دووشمی تال + ویگ پیکهاتی هاتوه واته قولائی رپیازی ده ریائی

۵ - کورده کان له بهرانبهر پیک هاتنی ئهل جفزیره ۶ مارس ی ۱۹۷۵

کورده کان له په یمانی ئه ل جه زیره به رادیوئاگادار بوون . ئه وهه والّه " دهنگی کوردستان " نه بووکه بلاوی کرده وه ، به لکورادیو کان ی بی بی سی . " ده نگی ئه مریکا " رادیوقاهره رادیوئیسرائیل یارادیوبه غذابووکه ئاگاداری دا . ته نیاهنده که سیک له سه رۆکه کورده کان ده یان زانی ، له به یانی ۵ ی مارس دا : بۆته واوی کورده کان ی دیکه ، وه به تایبته بۆپیش مه رگه کانیک ی که له جه بهی زاخۆ ، په واندر وه قه لادزی بوون وهه ره هابۆپه نابه ره کان وه بۆته واوی کاربه ده سته کان ی " وه زارته خانه " ی دۆلی چۆمان ئه وژاگه یاندنه وه ک گرمه ی هه وره کان ی پاش بروسک دهنگی داوه . له جه بهه کان ی شهر داته وهه والّه به سه رسوور مانه وه باسی لیکه کراوه بره یان نه ده کرد وه هیوایان وابووکه ئه ویپکهاتنه قه راردادیکه که له به ینی بارزانی وه بهغذایه به کۆمه ک و . لایه ن گری شای ئیران به پۆه چووه . کورده کان له وکاته داده یان گوت که ئه گه ره راستی پیوسته سنووربه سترئ ، ئیمه شه ره که ره درێژه پی ده دین ، وه بهوچه شنه ده مانه وی به ئیرانیکان بسه لمینین که ئیمه ده توانین بی یارمه تی ئه وان له سه ره پی چۆمان راهه ستین . "

له پشتی دۆلی چۆمان به گشتی ده یان گوت که ئه گه رشه په رده وام بی ، ته نیاهه ن مانگیک به رگری ده بی ، خوینده واره کان پی یان وابووکه ئه . وه به راستی خۆله ناوهرده ، وه هیندی ده یان گوت ده بی چهک دانین سه ره ئه نجام په شیویو ، سه رلی شیوان له به ینی کورده کان دازور به هیزبوو : له ئیواره ی ۶ مارس داهیزی ئیران توپخانه ی خۆی کیشاوه پشته وه ، وه توپی دزی هه وائی که له کانگای ناوه ندی مه لامسته فای بارزانی له جاجی عومه ران دابه رگری وپاریزتی ده کرد ، هاته وه خاکی عیزان . کامیونی گهره ی توپه - کان که یه ک به دووای یه کی داله ریکای هامیلتون به قه تارده گه رانه وه ئیران

ده دیتران، بی گومان سه رنشینانی ته و ماشین و کامیونانه له فکری ته وه دابوون که ئایابه سه رهات و پاشه پوژی تال و، ناخوشی کورده کان به وچاره په شیئی که توشی بوون به کوئی ده گات، وه په یمانی ۶ مارس چ به سه ربزوتنه وی کورده کان دینی.

سه رله به یانی ۷ مارس ی ۱۹۷۵ ته ییاره کانی عراق، که ترسیان له دژی هه وائی وه موشه که کانی ئیران نه مابوو، به چه شنی سیستماتیک ته وای دو له کانی که لاله ناویردان، تاجومان و ده ربه ندو، نیزیکی سنوری ئیران به ناشکرائی ده که ران وهات وچوایان ده کرد. ئینجاله وکاته یه کی که له روزنامه نووسه کان که له مه لبهندی ده ربه ندده که راهه، له ۸ ی مارس دابه هه ل کهوت سه ری له کانگای پوژنامه نو و سه کان ده دا، وده بینیی که روزنامه نوو سیکی تیدا نه ماوه وه هه ربه وجوره (وه زارت خانه کان) چو له بوون ته ندامانی ئیداره ی پشتی جه به هه مووی په نایان بو ئیران بر دبوو.

هاو کات له که ل ته وه، هیزی سوپای عه راق هی رشیکی که وره ی ده ست پی کرد. ته نیاله جه به هی په واندزله شکرونیویک که له لایهن ۲۰۰ تانک پشتیوانیان لی ده کرا هه له تیان بوسهر پیش مه رگه کان هی نا بو عراق، و بو ئیران شتر به چاکی ده زاندراکه به رگری له لایه ن کورده کانه وه زور که مه وه ناتووانن خوراگرن ئینجا هیزی عه راق له ماوه ی ۴۸ سه عات داخوی که یانده سنووری ئیران.

به لام له سه ره وهش را پیش مه رگه به ئازائی و پیاوه تی هه رشه ری ده کرده وه زیانیکی زوری له هیزی عراق ده دا. حه وتیک که له په یمانی ئهل جه زیره رابووارد، رادیو به غدا هه موورپوژی بلاوی ده کرده وه که شه رله کوردستان داته واوبوه، ئینجا مانگیک موله ت به کورده کان درا که یان خو یان به ده سه ته وه بدهن وه یان بو کوردستانی، ولاتی ئیران بچن ۱۸

ع- ئێرانی بارزانی و، پهیمانی عمارس ئهل جهزیره

ده گوتراکه له هه وه له وه سه روکه کوردهکان، به ئاشکرائی قه راردادی ته ل جه زیره یان ره د ده کرده وه، وه به هیوای ته وه بوون که ته مریکا به شای ئێران بلی تالایه ن گری خووی دهبرێ.

بارزانی که له ۲۶ فیوریه دا، هات بۆتارانی، مه به ست به وه بووکه ئتعامی حوحجه ت بدات، به لام ناھومید، که راوه، وه به دووای که راند وه کهی دا، پێپیان گوت، که پێکھاتنیک بهجی گهشتوو که بۆکوردایش که لک وسودی تێدايه.

له ۵ مارس ی ۱۹۷۵ واته پێش پێکھاتن و به ستنی په یمانه که عه - فسه ریکی سیروسی ته علمی ئێران هاته کن بارزانی وه پێی راگه یاند که سه - ره نجام تالی و، ناله باریکی که له گومان داناگونجی " ته وه یه که سنوور " ده به سترئ " وه ته واوی بزوتته وه که رادهوستی وه نابی چاوه دیری یارمه - تی له لایه ن " ئێرانه " وه ببی وه پێویسته داوخوازه کانی عراق به جی بیته وه پێش مه ر که کان ته گه ر، بیانه وی بۆ ئێران په نابێن، نابێ هه موویکه وه بین، به لکوده بی به چه شنی تا قمی چوو ک بین و، ته سه له حه کانی خو یان بده نه دهستی هیزی ئێران، وه بی چه ک خو یان به ده سته وه بدهن و، ئیمه په نایان بده ی ئی ۱۹۰

بارزانی و هاوڕێیه کانی هیستاهومیدیان هه بووکه له په یمانی ته ل جه زیره داکاریک بۆچاره سه رکردنی کوردهکان کراوه، وه مافیک به کوردان دراوته نانه ت پاش هیژی عراق له ۷ ی مارس ی ۱۹۷۵ داسه روکه کانی کوردهیستاکه ش هیوادار بوون ئیخاله ۱۰ ی مارس دا، وه لام به ریکیان نارده لای سازمانی سیا بۆتاران، وه به و چه شنه رایان گه یاندبوو:

له وکاته عاسته مه دا مه ترسیو، نیگه رانیکی ته واوکورده کانی داگرتوو،

وه هیزه کانی ئیمه تووشی خه ته ریکی گه وره که به راستی چاوه پروانی ، نه ده کرا ، بوون نه ته وهی کورد ، دوچاری به لایه کی گرنگ بووه وه ته نانه ت نه مانی نه ته وه یه ک له گوړی دایه ، وادیاره که له هه مولاوله چاویان قووچاندوه وه ده م وزاریان بهستوه وه له فکری ته ونه ته وه یه دانین ئیوه نابیی به وکاره پینگابدهن که خزم وکه س وکاری بارزانی له گیزاو ته نگاو دابمی ننمو بخن کین له ئاکامادا- واما وایه که به جوریکی شه رافهت مه ندانه مه سه لهی کوردچاره سر بکری . هه ربوئهوئ پوژئی ش بارزانی له نامهیه ک دابوکی سیگیژی نوو سی که " دهو له تی ته مریکا ، له به رانه رنه ته وهی کورد ، دا ، پیویسیه مه سه له ی ته خلاقی وپامیاری به ئهستوگریت که ئه مریکاه وهی ده بی له پیزه پامیاری گرنگی وولاتی خوئی بزانی وه داوای کرد که به وچه شنه که پیویستی هه یه مه سه له که به ریوه ببردری :

۱- هیش وهه لمه ت راهه ستیندری وه ریگای ووت ویژ ئاواله بی . . . جائه و مه به سه بوه یه که پینگایه ک په یدابی وه لهو (کاتهی که گوئی بیسرهیه) ئیمه رزگاربین () .

۲- بی گومان ئیوه که ده سه لات وبه سه رئیران داهه یه تکاده که م له وکاته ناسکهی میژووئی داکه ئیمه تیئی دان وه له ئاکامچاره رهشی وبه دبه ختی بونه ته وه که یه ، کاریک بکری (هیزی چه کدار) وه نه ته که مان هه ربه وچه شنه بمی نیته وه وه به ژیا نی خوئی دژیژه بی بدات تابه لکوله داهاتو وداکاتیک په یدابیت و بیگانه ک وه دی بیت . ۲۱

به لام کی سیگژی هه رگز و هه رگز به وپرسیاره ی بارزانی وه لامی نه داوه . . .

۷- ئاخیرین پوژه کانی کورد له بهرگری دا

پاش ته وه ی که برپاری ته قه وه ستانندن درا ، له ۱۳ ی مارس ۱۹۷۵ ته وای وه روکه نیزامیکانی کورد وه به شی زوری له ئەندامانی ده فته ری پامیاری واته پۆلیت بووروی کمیتهی ناوه ندی ، رایان هیناسه ره وهی که به بی ته وهی که

هيوایان به یارمه تی ئیرانی بی ، شه ره که ی دژیره پی بدەن . نه خشی چریکی ، یانی کرده وهی گرپل لائی له سه رهتای گومانه که دابووبه لام ئەندامانی پیشمه رگه زۆریان نه مابوون :

ته نیا ۱۴، یان ۱۵/۰۰۰ پیش مه رگه ی که نج مابوونه وه که چه کەئەسلە .
حه ی خوڤان دانه نابوو .

جینگاکان واتە دپوکانی جیی ژیان ئاماده کرابوون . پروانگه ی بزوتنه وه ، وه ئەندامانی ده فته ری پامیاری له ۵ ناوچه ی ئوتونومی دامابوونه وه ، ژینرال بارزانی له مهلبه ندی باڵه ک داجیی گیر ببوو .

له ۱۶ ی مارس ی ۱۹۷۵ له کوڤوونه وه یه ک له شاری گه لاله دا که ته واوی سه روکه کورده کان ی نیزامی وه فه رمانده ی له شکره کان تبی دابه شداریان کردبوو ژینرال بارزانی رای گه یانده که پیویسته نه خشیه کی هیرش و هوروژم له به ره ی ره و اندزدابه ریوه ببردريت !

وه ته واوی پیش مه رگه کان له وهی رشه دابه شداری بکه ن . فه رمانده ی هیزی کورده کان ئاماده ی ته وه ببوکه به پیش کیش کردنی ۲۰۰۰ شه هید ، خهتتی جه . بهی هیزی عه راق تیک بشکیتی وه تاگه لی عه لی به گ به ره و پیش بزوا .
۲۲

۸- به رگری زووتیک شکا

به داخه وه ، ته واوی ته ونه خشانه خه وون خیالیک پترنه بوو : له ۱۵ مارس ی ۱۹۷۵ وه هه ربه وجوره ی که له په یمانی ته ل جه زیره داچاوه دیری لی کرابوو ، وه زیرانی کاروباری ده ره وهی عه راق ، سه عدون حه مادی وه عه باسی خه لعته به ری له شاری تاران چاوی کهوتتی کیان له ژیرچاوه دیری وزیر ی کاروباری ده ره وهی ده ولّه تی ته ل جه زیره عه بدوول عه زیر بوته فلیقه به هه . ست هیئا . پاش ۴۸ سه عات گفت گوی وه زیره کان ، وازا گه یاندراکه پیک هاتنیکی

گشتی له سه رپۆ شوینی په یمانی ته ل جه زیره ، دیاری کراوه ، پرۆتۆکۆل واته
مقاوه له نامه له ۱۷ ی مارس پاله ژیرچاوه پروانی سی کۆپوه ۵۰ ته فسه ری ته ل جه-
زیره تی که به سه رسنورددا را بگن به ئمزاگه یشت . له ۱۸ ی مارس داکه کۆپوونه
وه یه ک له ته ندامانی ناوه نندی کمیته ی مه رکزی ده فته ری پامیاری " پۆلیت
بووړۆ ی پ ، د ، ک ی عه راق راوته دبیریان هیئاسه ره وهی که خه بات ده ستی
بی بکریته وه .

ئنجاله گۆرپ دانه بوونی ژینرال بارزانی وه خوپی نیشان نه دانه که ی ، بووبه
هو ی چاره ره شیو ، به دبه ختیکی که وره ی کورده کان ، که له ئاخروئۆخری به-
رگره که دارو وداوه یه کی گرنگ بوو ته مه ن و سال وماندوو بوون وه بی تاقه تی ،
که له لائی بارزانی بوو ی نه ده بوو که ئیترخو ی پراگری " کاریکی له ده ست-
نه ده هات . کسینگی پش که به راستی مستی سه رزگ بوو . پاش کۆپوونه وه که ی
وه زیرانی ده ره وهی عه راق وئیران و ته ل جه زیره له تاران ، له زمان ته فسه ریکی
پایه به رزی ئیران ده گپنه وه که به بارزانی گوت بوو که ئه گه رکورده کان بی تو وله
سه رخه باتی خو یان دژی عه راق به رده وام بن ، هیزی ئیران بی ده نگ دانا
نیش

ئینجا به ووتاریکی حدمید برپاړی ، که یه کیک له فه رمانده کانی هیزی پیش
مه رگره کورده کان بوو وه به رۆژنامه نووسیکی به گریان وه گوت بوو : ته گه رئیمه
له کاتی حارز دابه شه ره که درێژه پی بده یین ، ته وشه رۆخه باته ، ته نیانابینه
دژی حکومه تیک ، به لکوده بیته دژی چه ند . حکومه تان "

هیندی له سه رچاوه هه والّه کان پریان گه یاند که ژینیرال بارزانی ، پاش په-
یمانی ۶ ی مارس دووباره سه ریکی له تاران ، داوه که سه ره نجام بتووانی له گه ل
ل شای ئیران چاوپی که ویتیکی هه بی پاش دوویاسی رۆژمانه وه ، وه ده ست به-
سه ر پراگرتن له وه تاغیک دا چاوی به شا که وت بوو .

به شای ئیرانیان پراگه یاند که ده لی کورده کان پاش به ستنی ته وپه یمانه ش
هه رخه بات ده که ن ، ئینجا شاله وچاوپیکه و تنه داووی له ژینیرال بارزانی

کردو، پیتی گوت که تووا چاکه په نابوئیران بیینی وه پیتی شی گوت: تو ۱۲ سال له وولاتی شوره وی داژیانت را بوووارد، جاوه ره له ئیرانیس دوو یا ۳ سالان رای بویره."

هیندی له پیاده کانی رۆژئاواپاشحه وتویک که له په یمانی ئە ل جه زیره ژا بردبوو وه له پیش ئە وهی داکه بارزانی له کوردستان برپا دیت بوویان یه- کیکله ومروخانه گیرا ویته وه که ئیمه هیستاله بلاوکردنه وهی ووتارژا ادوبین، وه له ئاکام داکه له گه ل بارزانی چاوپیی که وتنیکم کرد ئاوام دیت، وئاوام لی پرسی به راستی بارزانی به چه شنی پیاویکی پیرکه ده گوت، خوئی له سه ردا بیژ راوه وه به رچاوم که وت، له دهروون داخوئی ده خوواره وه، دل بریندار بوو ووجدان و، ئە خلایقی په شیوا وناره حمت ۲۰۰۰ سه عات له باره ی مه سه لهی "خیانت" داقسه ی کرد ".... به لام قهت وه کم پیاویکی که سه رکوت کرابی وشکابی خوئی نیشان نه ده دا!

له باره ی دریژه پیدان وهه لویست وکاروباری شه رهروه هاگوتی که دانشتوکانی وولات به تاییه تی "بادینان" ناتو وانن به چاکی شه ره که به رپوه به رن ۲۳ گوتی ئیستاکه حازره له گه له به غداووت و، ویژیکی فهوری بکات وه هه روه ها گوتی سالیک له وه پیش گفت وگوئی له نیومان نه ما!" هه یکه ل روژنامه نوویسی به ناوبانگی مسری له هه وه لی مانگی مه ی ۱۹۷۵ داکه تووانی بووی له گه ل بارزانی دابنیشی وووت و ویژبکات، له بارزانی پرسیار کردبوکه مه بهستی تو له وکاره داچوو.

ژی نیرال بارزانی که له وهخته دابه راستی بارمه یه ک بوو له ژیر دهستی شادا، وه له ئکاروکرده وه و بزوتنه وه، وهه لستان و، دانشتن وقسه کردنه کانی دا، ئازاد نه بووو له لامی داوه!

"هه رچه ند سنوره کان به ته واوی داخراوان وبه ستراون، ئیمه له سه ره- وهش راده توانین به بزوتنه وه که ماوه ی پیتی بدیهین به لام من ئە وئاکاره به باش نازانم که خوینی کورده کان و، عه راقیکان بژژی." وه ههروه ها بارزانی له قسه کانی

دادریژهی پیدای بووک: "ئه وه من نیم که به ته نئی مانم هه بی جا، تائه و کاته من له را په رینه که دابووم ئیتریژه دا کارم ته واوه." هیندی له سه روکه نیزامیکانی کوردنه یان ده ویست که دریزه به خه بات بدنه به لام ئەسه د (خۆشهوی، به تاییه تی وه لامي بۆبارزانی ناردکه: "ئه گه رتۆرا بوهستی وهرریژه به خه بات بدهی" ئیمه ده تو وانین ماوهی ۲ سال شهرکه یین وه چه ک وئه سله حه و خواردنه مه نیمان تا ۲ سال به ش ده کات!"

به لام بارزانی تیلی گرامیکی تازهی بۆلیدا، وه به خۆشه وی ده ستور دابوو که له گه ل که س وکاری خویی بیته حاجی عومه ران پاش چه ندورپوژان واته تا ۲۴ مارس، هیندی له سه روکه کانی نیزامی و هیندی له سه روکه کوردنه کان له راو، ته دبیری ئه وه دابوون که شه ریگی گریل لائی له مه لبه ندی کوردستان دابه تاییه تی له ناوچهی پنجوون دابه ریوه به رن به لام کاره سات و بوحران و گیزه لووکهی سالی ۱۹۶۴ یان وه بیرها ته وه، نه یان تسووانی راو، ته دبیره وه لوستیکی دروست بگرن و، له کرده و دابه ریوهی به رن.

۹- رزگاری- کی- ژنرال دهی توانی

سه رئه نجام کاردی ته واوبی، سه روکه کان له حاجی عومه ران را بۆلای سنووری ئیران سه رو وژیروونه وه. له بادینه وه که له سنووری ئیران زۆر دوربوو، خه- لکیکی زۆر، له په نابه ره کان ده هاتن که بچنه (کابهی) ئیران. تاجاوی پرله فرمپسک ورووی پرله خه مباره وه دهی پروانی، دیار بووکه خه لک تیکیان دا ویشته و، بۆرزگار بوون له هه موولایه که وه لده هاتن.

عیساسوار یه کیکی له را به ره کانی هیزی کوردنه کان، کاتیکی هات هیزه کان به جی بی لیت کوشتیان. له ته واوی مه لبه ندی دۆلی چۆمان، کوردنه کان به چاوی خیانهت ده یان پروانی سه روکه کوردنه کان: له ئاخیرین پۆژه کانی، مانگی مارس دا، له پیش ئه وهی داکه مانگی ئاوریل "کاتی ته واوبوونی مۆلت بۆخۆوه-

دهسته وه دان (بگات ، ئه گه ریه کیک له ئه ندامانی کمیتهی ناوه ندی ، یان ئه ندامی ده فته ری سیاسی ، یان یه کیک له کوره کانی بارزانی له ږیگی حاجی عومهران و چۆمان وه به رچاوی کورده کان که وت بایه بی ووجان ده یان کوشتو ، لهت وپاریان ده کرد . "

ئاخرین دانشتوانی خه لکی گه لاله و ، چۆمان و ، ده ره بند ، هیانیان بنزینیان به سه رمۆبل و ، کورسی وسه نده لی و مال و ، شتوو مه کی خۆیان دا کرد ، وه ئاوریان تییه ردا و به چاویکی خه مبار و پرله فریسه که وه ، به نیودۆل و ، چای کوردستان دابه شین و هاورا و گا بۆر و قیز و قاله وه ، وولایتان به جی ده هیشت ، به شوینی به سه ر هاتی خۆیان وه ږی ده که وتن . پپش مه رگه کان ده پپش ئه وهی داکه بگه نه .

سنووری ئیران چه که کانیاں فری ده دا . له ۲۰ ی مارس ی ۱۹۷۵ ږه شیدسندی یه کیک له سه رۆکه کانی نیزامی بارزانی ده ستوری شه ږراوه ستاندنی ږاگه یاند . له ۲۱ ی مارس دارادیو " ده نگی کوردستان " ۴ بی ئه وهی که باسی هیچ شتیگ بگات ، ده نگی ږرا . له ۳۰ مارس ی ۱۹۷۵ دابه ره به ری ئیواری ژینرال بارزانی که داوای مافی په نابردنی له ږی دیپلوماسیوه له ۲۲ ی مانگی مارس دا کرد بوو که بچیته ئه مریکا یه بوئاخرین جارله سنووری حاجی عومهران تیپه ری . له ئاکاما نزیک به ۳۰ سال پاش قازی موحمه د سه رۆک کوماری بی ده وامی " کوماری مه باباد که ئه ویش تاوان بارکراوه که به بوونی ۱۰/۰۰۰ تهنه گچی شه ږی نه کرد و ، ته سلیم بوو ئه وه چاوپی ده که وی که ژینرال بارزانی ش نه ی توانی ، بو " به ده - ست هیئانی مافی کورد " شه ږبگات ، ئینجا پاش ئه وهی که ۴۰ سالی ژه به ق ته مه نی خوی له سه ره ورا په رینه دانا ، به لام ئه وکه ږه ته ش ږیگی دوور که و تنه وهی له وولات دا ، له پپش چاوگرت ، وه کاتیگ که پشتی له " ده وله تیگی " به قودره تی کوردستان ده کردو ئیترده تووانین بلین که پاش ئه میره درخان ده وله تیگی وا به هه ست نه هات بوو ولاتی به جی هیشت . ۱۲۵

۱۰- هه‌موشتیک ته‌واووو (پایان)

پاش چه ندحه و تئوان سه رۆكه كانى وه فادار به ژینیرال بارزانى له كه‌مپىكى پەنا به ره كان له‌شارى نه غه ده نزيك به مه‌باد كه جى يان دابوونى، ده‌تيران . هه رگزه وانەى كه دین بشکين وه‌يان له داربدرين چاوپى كه وتنیکى ته وتو پيش كه ش ناکه ن كه خه لک زۆر روحمیان پیدایى . له‌قه راغ شارى نه‌غده . چه ندچارىك هه ل درابوو كه په نابه ره كانى (ته‌ندامى ده‌فته رى راميارى) وه‌سه . كرده كان : ئیدریس، مه‌سعود "سامى"، عه‌لى عه‌بدەل لا ده‌دیتران . مه‌سعودهه ولى ده‌داكه‌ خووى پى نیشانى كه س نه‌داوه سه‌بارەت به وشكانه له ووت و . وێژله‌ كه ل هه‌وال ده‌ره كان و روزنامه نوو سه‌كان ده‌يه ويست خو‌بپاریزی . بۆ هه‌ریه‌ك له‌وانه ، وه‌هه‌روه‌ها ، سامى " میزىكى چكۆله له‌گه‌ل دووسه‌نده‌لى له‌نیوچارىكى وه‌ك قه‌فه‌س داند را بوو . له‌سه‌رمىزی ته‌وچاره‌ كه ده‌ركى ئاواله‌بوو ، هه‌چ شتىك له‌به‌رچا وونه‌بوو

سه‌رمىزی سه‌رۆك وه‌زیرى كوردستان ی پيشوووچى له‌سه‌رنه‌بوو . به‌راستى ته‌وه‌رووانگه‌یه‌ك بوو كه ته‌نیاله‌گومان داده‌گونجا و وه‌یچی دى . له‌حه‌قیقه‌ت بۆپیاوى جیى باوه‌رئ نه‌بوو كه ته‌وپیاوه‌ئیتەر هه‌چ شتىكى پى نه‌ماوه ، په‌نگ‌وووى په‌ریوه و ، دمووچاوى پرله‌گرئ وگۆل و ، چين و ، چروك بوو ، ئایاهه‌ر ته‌وپیاوه‌نه‌بوو كه چه‌ندحه و تئوله‌وه‌ی پيش قسه‌ی له‌شای‌ئیران یان له‌سه‌روك كو‌مارسادات ، یان له‌كسینگیرده‌كرد . به‌راستى چۆن ده‌گونجئ كه هه‌یزىكى بترله‌ ۳۰/۰۰۰ م‌رو‌شى كه له‌پ‌و‌ژه‌ه‌لاتى — ناوه‌راست دا‌ه‌یزىكى به‌قه‌وته‌بوو ، وه‌ته‌ركى سه‌رشانى ته‌وناوچه‌یه‌بوو ، ئیستاكه‌به‌وجوره‌ی لى هاتوووه‌و ، له‌به‌رچا و نه‌یه

" سامى " هه‌چ شتىكى پینه‌ما بوو كه بیلئ . . . ته‌نیاه‌و‌رسته‌یه‌ی ده‌گوت‌ئیتەر " بزوتنه‌وه‌ی هه‌یزى كوردنه‌ماوه‌" . . . واته‌كار وبارى پیاوه‌رامیارىكانى كوردكو تائى

پئ هاتوه . "

ئه وپاوه که یه کیل بووکه له گه ل سازمانی سیاتیکه لی هه بوو زور به تالی وروگرژیو . ناره حه تیوه هه روها گوتی :شتیکی که زور گرنگ بوو ، ئه وه بووکه ئیران ریگایه کی زوردژواری له پیش ئیمه دانا بوو که هه رگزنه ده سه لماندرا . "

به لام سه روکه کانی کاره به ده ستی سیا زورله وهش ، ده ترسان که ئیدی کورده کان وولامی ئه مریکاش نه ده نه وه وه هه روها به کاره که یان درپژه پئی بدهن .

له ده وروبه ری که مه مپی په ناب ره کانی نه غده سه روکه کورده کانی بارزانی کات له گه ل کاتی له و چادری بوچادریکی دیگه ده چوون وه له به رییکاری سه یان لی ئه ستور ببو . وه به دلچیکی پرله خهم وته ومه وه له هات و چودا بوون :

فرانسوا "حاکمی پیشووی شاری گه لاله ، عه لی عه بده ل لاهو زیری پیشوی مالییه شووان شاخه وان که ده فته ری رامیاری جوتیاره کان وفه له کانی به پرپوه ده برد وه چهند که سی ، ده یکه ده بین دران به لام له هه مووان ناهومید تروچاره ره شتر خویندهوا ره کانی زانستگه کان بوون که زورپه شیوو ، ئالوز ده ها تنه به رچاوو ، وه نه یان ده زانی ده بی بوکوئی چچن .

هیندی له وان ههک سالح یوسفی پاش گوئی بیس بوونی پیک که وتنی ئه ل جه - زیره ، گه رانه وه وولاتی عه راق ، وه چوو بوو نه وه شاری ره واندزی . . . ئه وان هه ی ٢٧ وه وولاتی عراق ، وه چوو بوو و نه وه شاری ره واندزی . . . ئه وان هه ی که ساواک هینای ٢٧ نه تارانی ، زور زووبه پاسپورتی عه راق ره وان هه بیروت کران . به لام به شی زوری خوینده واره کانی زانستگه کانی عه راق یان ئه وان هه ی که له ئوروو پارها تبوونه نیو بروتنه وه که ، کاتیان زور خراب بوو ، زوریان له وان هه چاوه پرووانی فه رمانی لی خووش بوونیان ده کرد که ده وله تی عه راق تا ٣ ی ئاوریل ١٩٧٥ دا بووی وه ٢٧ ٢٥ پوژ بووئه وفه رمانه درابوو ، وه ده یانه ویست که لکی لی وه رگرن و ، بگه پرینه - وه عه راقی . هیندی مه ترسیان له وه بووکه نه به خشرین ، هیندی کیان له ژینی خویان ده ترسان . ئینجا عه راق خاترجه می دابوو وه سه ددام حسین له هاتنیکی ره سمی بوتاران (٢٩ ئاوریل ی ، هه وه لی مه ی ١٩٧٥ زای گه یاند بووکه ته

نیاچوواری که سناتو وانن بگه پینه وه، ... وه هه روهها گوت بووی، جاهه رکه-
سیک به هه رتاوان و، گوناچیک بی کارمان پی نیه، به لام ئە گه رله داها توودا کار
یک بکه، گوناچ بارن وه سهددام حسین گوتی ئە وچوواری که سن که ناتوانن بگه
پینه وه ژینترال، بارزانی ئیدریس، مه سعود، وه موحه ممه دخالد: یه کیک له
دوو کوره کانی شیخ ئەحمەد ۲۸

هیندی له خوینده واره کان له سه ره و بیروپایه بوون که ئیتر پاش
خه یانتهی " شای ئیران وه پاش ئە وه ی که ئیمه له ئیرانی بیزارین وزمانی
وانیش نازانین مانه وه که لکی نیه. ده سه یه ک له وانه بی پاسپورت چوونه
له نده ن و، پاریس!

به لام بالۆی زخانه کان ده ستوریان هه بوو که قه بوولیان بکه ن، له سه
ئه وهش پانه ده چوون که کونسول ش به بینن ... سه ره نجام ئە و
خوینده وارانە چوونه ده وله ته بچوکه کان وهک سوئید، هولاند، وه ئوتریش
که ئە وده وله تانه مافی په نابه ره کانیان له به رچاوبوو، وه ریسی یان
دان.

بۆ بهشی زوری له په نابه ره کانی کورد، ئە و مه سه له یه هات بۆ پیشی که
له هه ردو وولاتی عه راق و ئیران له مه ترسی دابن وه هه ره شه وگوره شه-
یان لی بکری وه له نه کاولییان پیشیو ... له مانگی ئوکتوبری ۱۹۷۵ وه
پترله دهها هزار مرق له په نابه ره کورده کان، له کاتی که دا، که هیستا
به مه رازی نه بیون که بگه پینه وه عه راقی یان بمی ننه وه، مه به ست به
وه له که می په نابه ره کان داله نیوان ساواک و مه ئموره کانی ئیران وئه-
وان، کیشه وه راده قهوما!

ئینجا ژینرال بارزانی - که له مانگی سی پتامبر - ئوکتوبری ۱۹۷۵ وه
پاش ئە وهی که ماوه یه کی زۆرله ئە مریکا دامابۆوه هاته وه شاری که رج له
ته نشت تارانی، وه له ژیرچاوه دیری گرنگی سیاژیانیکی دژواری راده بوواری
له هه وه لی مانگی مهی ۱۹۷۵ داروژنامه یه کی ئیران وینه یه کی له جلکی

ئورووپایان داله سه رۆکی کورد چاپ کردبوو، وه گفت وگوپهکی شی له گه ل به عه-
مه ل هینابوو، بارزانی به کورتی گوت بووی: "که هه لستان وبزوتنه وه که ته واوبوو،
کووزاوه وه عیترهه ل نای سیتموه"، وه درپژه پی دان به خه بات و شه رکه لک
وسوودی له به ردانیه.

به کوپانی لیباس وه ده رهینانی جلگی کوردی، وادیار بووکه بارزانی به ته
واوی ناهومپد بووه و کاریکی پی ناکری شای عیران ش به نوبه ی خووی ته واوبوونی
راپه رپینی کورده بانی را گه یابند.

به لام ها وکات له گه ل ئه و هه وئه، له ووتو، ویزیکی که بارزانی له گه ل
هه یکه ل به رپوهی بردبوو، وه که سی شی لهکن نه بوو، تووانی بووی ئه ووه لاهه
بنپیری: "به لی ته نیانه خشی من ته واو بووه... به لام نه ته وهی کورده ره رماوه
و، ده می نی و، نابریته وه... وه له نیوباوه شی کورده کان دا، راپه رو، لیدیرو،
سه رۆکی دیکه ی کورد هه ل ده ستی و په یدا ده بی که نه ته وه که ی را به ری بکات."

به شی چوووارم - دوور نماییلان و، پروانگه

۱- بزوتنه‌وه‌ی کورده‌کانی تورکیه ۱۹۷۵-۱۹۵۸

۱- بزوتنه‌وه‌ی کورده‌کانی تورکیه ۱۹۷۵-۱۹۵۸

له ماوه‌ی ، شه ره دوورو ، دریژه‌که‌ی کوردستان دا (۱۹۶۱ - ۱۹۷۵) وه‌خه بات و ، راپه‌ریه‌که‌ی بارزانی‌بوئوتونومی - یان بومافی گشتی نه ته‌وایه‌تی ، واته ستقلال - وه‌پاش‌ئه‌وه‌ی که کوردستانی عه‌راق له لایهن هیزی عه‌راق داگیرکراوه پیویسته له وبه‌ینه و مه‌ودایه‌داچا و یک له کوردستان ی تورکیه و ، ئیران بکری ، تا بزاندیری له و دووولاتانه‌داچ‌رووی داوه .

هه‌ردوک وولات وه‌کیه‌ک ، له‌که‌ندوکوسپ و ، بلندونه‌وی کارو باری‌قال مه‌قالی ناوچه‌که‌دابوووه‌وه‌ئه‌وبه‌سه‌رهاتانه‌وراپه‌رینانه له‌چه‌ندلاپه‌ران داده گونجی که‌بگیر دریته‌وه .

له‌مانگی مارس ی ۱۹۷۵ دا ، پاش‌پیک‌ها‌تنی‌ئه‌ل‌جه‌زیره ، وه‌له‌نبوچوونی بزوتنه‌وه‌ی کوردستان به‌سه‌روکایه‌تی‌ژینرال بارزانی کاتی کوردستان ی عه‌راق خراب‌بوو ، وه‌له‌هیندی وولاتی کوردستان چیوتی و ناله‌باری ده‌دیترا :ئه‌و ده‌مه‌له‌هه‌ره‌کاته‌ره‌شه‌کانی کوردستان بوو ، به‌لام وادیار بووکه‌بزوتنه‌وی نه ته‌وایه‌تی‌خه‌لکی کورده‌هه‌ربه‌رده‌وامه ، وه‌ریگی‌ئاواله‌یه‌وه‌به‌رجه‌وه‌ندی‌به‌جوانی دیاره .

پاش ۲۰ سال له‌رابردنی‌خه‌باتی‌خویناوی که‌ی کورده‌کانی ولاتی تورکیه له ناوچه‌ی ده‌رسیم ، کورده‌گان ی تورکیه ده‌یانه‌ویست که‌پتر‌کوبینه‌وه . له‌سالی

۱۹۵۸ داله رووناک بیره کانی کوردی تورکیه له دیار به کر، دوومروقی بهناوبانگ موسائه ئیروه جانب ئولدروم، گوفاړ یکی حه وتوانه یان به نیوی ئیل له ری یورت (وولاتی پیش که وتوو) له چاپ دا، که له بارهی مه سه له کانی ناوچه که دا، ده نگ وباسی ده نووسی هه رله ووه خته دارووناک بیره کانی شاری ئه ستانبول و ئانکارا کوبوونه وه یکیان به نیوی کوبوونه وهی زانیاری و، فه رهه نگی پیکه هینا. ئه وهی که شایانی با سه، راپه رینی کوردستان ی عه راق به تاییه تی پاش سالی ۱۹۶۲ که سه رهتای دووژمنایه تی بارزانی له گه ل ده وله تی عه راق بوو، له کوردستان ی تورکیه دانه خشی هه بووه، وه ته ئسیری له سه رداناوه.

کوردهکانی تورکیه له نهینی دایارمه تی کوردهکانی عراقیان ده کرد وه له حه قیقهت دا، بارزانیان به چاویکی قاره مانی کوردی خومالی ده رووانی.

به لام زور زوو زووده ستی پیکرا: له مانگی نوامبری ۱۹۵۹ دا. ۴۹ پیاوی رووناک بیری کوردگیران وه دادگای ئانکارائه وانی سه بارهت به وهی که هه لوسیتان به هه ست هینانی " ده وله یتکی جوییازی کورد" بووه به زندانی دوورو دریز مه حکوم کرد، ئینجا ۲۷ ی مه ی ۱۹۶۰ داله تورکیه کودتای نیزامی کراوه کوردهکان ئازاد بوون.

سه رکوماری تازهی تورکیا، ژینرال گورزیل، مه به ستی ئه وه بووکه ده بی کوردهکان به سه ختی سه رکوت بکری. له ووت وویژیک دابه روژنامهی سوئیدی گوت که: ئه گه رههوجه رده " کیویل کانه" به باشی دانه مه زرین، هیزی نیزامی، له بومباران کردنی دیهات وشاره کانیان کوتایهناکا، وه بی گومان ده یان کوتی: گولوا، حه مامی واخویناویان بوسازده کات که له وی دابخن کین وه له گه ل وولاته که یان له ناوبچن. " ۲

به لام سه روک وه ریزی تورکیه به نیوی عسمهت ئینینو، دژی ئه وئاکاره و کرده وه یه، ده نگی خوی ده رهبری وهگوتی " حکومهتیکی دیموکراسی راسته قینه ده بی به هه ست بیت" کوردهکان له چه شنه ئازادیک که لکوه رگن: چاپه منیکانی کورد ئازاد کران، به لام له پاشان نه یان هیشت بلاوبینه وه.

له سه ره وهش را روشن بیروخوینده وارهکان تووانیان پهندو، زاراوهی کوردی بهنمایش بیننه سه رپه رده و، پی‌نیشانی خه لک بدهن .
له سالی ۱۹۶۳ سی کوری رامیاری یه ک گرتوووون، وه میلیشیای نه ته وایه‌تی و رووناک بیری کوردی تورکیه یان به هه ست هینا .

۱- پارتی دیموکراتی کوردستانی تورکیه

پارتی دیموکراتی کوردستان ی تورکیه له لای نوینه ریکی کورد به نیوی + فایق بوجاکه داند راکه نوینه ری شاری ئورفا بووه ئه وپارته هه موویان کورد بوون، وه کوردی سوریه‌ش تیدا به شدار بوون .
له وپارته داهونه رمه ندهکان، رووناک بیرهکان، وه کورده، نه جیب زاده‌گان کوببوونه‌وه، ئینجاله که وره‌کان و، ده ره به که کان که له کاری حکومه ده ر کرابوونه‌ها تبوونه نیوپارت . عه زیرئوغلوکه‌نوینه ری شاری دیاربه کربوو، وه پاشان بووبه وه‌زیرله‌ش ساغی له سالی ۱۹۶۳ دا، له که‌ل پارت‌ها وکاری ده‌کرد .

۲- کورده‌کان و، پارتی کریکارانی تورکیه پ.ا.و.

هه روه ک که پارتی کومونیستی، عه راق له کرده‌وه داله عه راق ده ستی ده رویش، پارتی کومونیستی تورکیه‌ش نه خشیکی که وره‌ی له سه رنه ته‌وه‌ی کوردی تورکیه‌هه بووئه وپارته به نیوی پ - او - ت واته پارتی ئورگانی کریکارانی تورکیه بوو . له وپارته دا‌کورد‌ه رووناک بیره کان و پله زایناریکانی کورد، به شد اریان کرد وه تا سالی ۱۹۶۳ ئه ندامی زوربوو .
ئینجاله هه وه له وه پ - او - ت له سه رمه سه له ی کورد . به چاکی نه ده دووا - له سالی ۱۹۶۷ را به ری پارت به نیوی مه همیت عه لی ئه بیهر که تورک بوو، له شاری ستکه‌لم داله کون فرانسیکی که نترناسیونالیستی دارای که یاند که "مه

کوردله سدهی نوزده و بیست دا

سه لهی کوردله تورکیه داهه سستی نیه" وه له سالی ۱۹۶۶ داکوردهکان بهجیاوازی لهپ، اوت، دامه سه لهی مافی نه ته وایه تیان سه لماند.

له هه بژاردنی یاسائی داله سالی ۱۹۶۵، ۱۵ نوینه رکه نامزدی پ او - ت بوونه له بژیردران، که له وانه ۴ که سیان کورد بوون وه له نیوئهوان دادوکتورتارل ئی کینجی، نوینه ری دیار به کر، بوو ده بیرى گشتی حیزب (۱۹۶۹ - ۱۹۶۷). له سالی ۱۹۶۶ دامه همیت عه لی ئه سلان، که کورد بوو، به سه روک پارتنی پ - او - ت هه ل بژیر دراوه له ئاخری ۱۹۶۹ داله ئانکاراگو قاریکی مانگانه به دو و زمان له چاپ ها ته ده ری به نیوی ئینی ئاکووش (هه وای تازه) که بووه وه لین که رهت بوو که له وگو قاره دابه کوردی وتورکی، مافی نه ته وایه تی کورد داواکرا بوو، به لام ته نیاچار ژماره ی ده رخرا.

۳- بوحران- ۱۹۶۷

گو قاره کانی کوردی که بلاوده بوونه وه بیتی بوون له:

دیکل فیرات، وه دهنگ بوو که پاش چه ند ژماره که وه ده رکه وت ئیتیرپیشی گیرا و بلاونه بوونه وه مووسائه نتهر" دیکسیونیریکی کوردی تورکی" به چاپ گه یاندونووسه ریکی دی به نیوی مه حمیت ئه مین بوزارسلان، گوتاریکی به نیوی ئابوری وکومه لایه تی، له سه ر، مه سه لهی کوردستان بلاوکرده وه وه هه روه ها مه م وزین ی کوردی تورکی که ئه ده بیاتی کلاسیکی کورده به چاپ گه یاند به لام زور زوو پیشی گیرا.

له ژانویه ی ۱۹۶۷ دا، حکومه تی سوله یمان ده میریل له سه ریاسائیکی ره سمیه ده ری بری که هه رگو قارو، روزنامه یه ک، که له تورکیه دا چاپ ده کری، وه یان له ده ره وه به چاپ بگات پیویسته له سه رشکل وفرومیکی که له لایهن ده وله ته وه به دیاری بکری. چه ندمانگ پاش کوقاریکی قاتورکی به نیوی پان تورانیست ئوتوکه ن، که ئااوریلی ۱۹۶۷ چاپ ده بوو. ۲

نوشتاریکی دژی کوردی نووسی و ، هه لمهتی برده سه رکوردهکان ، وه له مانگی ژوئن ی ۱۹۶۷ نوشتار یکی له ژیر عینوانی " لوره لوری کورده ، سوره کان " بلاوه کرده وه "

ئهم دهم هه راشه ، به چه شنیکي زورها رانه و تووندوتیژ به سه رهاته که ی سالی ۱۹۲۰ ی کوردهکان ی دووپاته کردبووه و ، له سه ری رویشتبوو . نووسه ربه ئاشکرائی ، نووسی بووی : ئه گه رکوردهکان ده یانهوی ، به زمانی خویان قسه بکهن ، ناتوانن ، چونکه ته نیازمانی کوردی ۴۰۰۰ یان ۵۰۰۰ ووشه ی هه یه ، وه هه روها ، ئه گه رده یانهوی ، ده وله تیکی به هه ست بی نن و ، وه به شوینی چاپه مه نیکانیان دابروون وه یان ده یانه وی له ناوچه ی خویان داله سه داسه د % ۱۰۰ ، قودرمت که لک وه رگرن ، وه له زه ویوزاری تورکیه دا ، سه ربه خوبن ئیتروکه خه ون وخیالیکه که یونانیکانیش له بیزانس وه ئه رمه نیکان بوئه رمه نیستانی گه وره هه ولیان ده دا وه هه روها ده یانه وی به وئاوته له ئیران و پاکستان وهند بکهن و ، بولای بارزانی بین . وه به شوینی ئه وه له سازمانی نه ته وه یه ک گرتوکان ، داواده کفن که به شیک له ولاتی ئه فریقاشیان بدیریتی (Sic) . ۱

ئه ونووسه ره هه روها نووسی بووی : " ئیوه ده تانهوی بو کوردکار بکهن ، وله خزمهت کورد دابن ، له ئیمهتان دهوی زمانیکی جیاوازووه بی به رنامه وروژنامه ی کوردیتان دهوی ، ئیوه بوهمهست هینانی ده وله تی کورد تی دهکوژ شن ، وه به شوینی قاره مانی خوتان داکه بارزانیه برون ، وه ئه ویش به پیشوای خوتان دهناسن .

ئیمه ده زانین که ئیوه چه ک وه سلهمه ی تورکی بوده نیرن ئیوه کوبو وه وهی تاییه تیتان هه یه . وه هونراوه ی کوردی به منداله کان فیبرده کهن . " ئینجا کوردهکان رانه وهستان ودژی ئه ونوشتاره زور به خیرائی ئه و به یان

یامه یان وه ده رخست. "ئه گه ردینه خوواری ره له مه پدانی شمردابن،
 ئاشکراده بی که کام لاوه سه رده که وی" وه هه روهها له ۱۹ شاری کوردهکان داوه
 ک به نگول، بی تلیس ئه ل عه زیره، جه زیره دیاربه کر، ئه رزه روم، وان،
 ئورفا مووش، سیویرک، وه... خوینده وارهکان ی زانگودژی نووسهر ئوتوکهن،
 به چه شنیکي تووند و تیژه وه وه لامیان واداوه.
 نووسیان.

"ئیه ده تانه وی کوردهکان بولای شه ریکی براگوژی بکیشن، وهلات بکه
 نه گولوی خوین، وه حه ممای خوین دروست کهن. زورباشه جابزانین لییره داکي
 سه رده کهوی ۶

ئینجا کوردهکان بانگه وازیان دا، وه کوبوونه وه کیان پیک هینا، وه هه
 روه هاله ته واوی دانشتووانی کوردی تورکیه یان ویست، که کوبینه وه. له ۳ ی
 ئوتی ۱۹۶۷ داله شاری سیلوان پترله ۱۰/۰۰۰ کەس" وهله دیاربه کر ۲۵۰۰۰
 مروف کوبوونهوه، وه خویان نیشان رائه وئا ههنگه روژیکی هه گرنگی کورد له
 میژووله راپه رینی کوردی تورکیه رابوو، چونکه بو هه وه لین که ره ت پاش ۴۰
 سال کوردهکانی تورکیه زور به غیرهت و شانازیوه ئاهه نگیان گیرابوو.

سه رته نجام حکومهتی تورک زوریهی تازه بوکوردان هینا: پاش ئه وخویی
 نیشان دانه، فایق بوجاق نوینهری شاری ئورفا، وه دامه زرینهری پارتي
 دیموکراتی کوردستانی تورکیه به چه شنیکي "زورنهینی" کوژراوه له لایهن
 پولیسی مه خفیه وه له نیوچوو. وه مامی ماموستا بوجاق که رووناک بیریکی
 کوردبوو، مه جبوربوو، بوده وله تیکی ده ره وه په نابهری. ۷

له سه ره تای ۱۹۶۸ پولیس ده ستي به گرتن کرد، پاشان را به ری کوردهکان
 ی پ - د - ک یه ک یه ک هه لاتن، که یه کیک له وانه سه عیدئالجی بوو.

۴- جیاوازی پ. د. ک. تورکیه له سالی ۱۹۶۹ دا

له سالی ۱۹۶۹ داپارتي پ - د - ک - به دوو شاخه بهش بېووکهره - قیبي به کتربوون، یه کی کیان به سه روکایه تی سه عیدئالجی که ئاکاروشیوهی پ - د - ک " سوریه" ی ره چاوده کرد، ده سته که ی دی له لایهن دوکتوریکی پز شک دروست کراکه نیوی دوکتورشوان بوو. ئه و دوسازمانه له سالی ۱۹۶۸ داپیکهاتن وه به نیوی " پارتي ئازادی کوردهکانی تورکیا" وه کومه لی ئازادی ناسزا. دوکتور شوان له سالی ۱۹۶۹ داله کیوه کانی کوردستان ی عه راق دابه ووتهی هیندی له سه رچاوه کوردهکان (۴۰۰ - ۵۰۰) پارتیزانی هه بوو، به لام زورزووله نیوئه و دوسازمانه که ره قیب بوون ناکوکی وشه ربه دی هات. سه عیدئالجی گیراو، به چاره رهشی له دارد را. هیندی له هه وال ده - ره کانی ی دوکتور شوان دهگیرنه وهکه... دوکتورشوان له لایه ن پيشمه - رگه کانی بارزانی گیراوه له دادگایه کی که حه بیت که ریم سی کریتري پ - د - ک به ریوهی بردبوو، محاکمه کراوئیدامیان کرد.

۵- کانگای فهرههنگی شوڤشگیرانی رۆژئاوا

له ئاخري سالی ۱۹۶۸ واتا هه وهلی سالی ۱۹۶۹ وه له کاتیک داکه ئاهه نگي نه ته وایهتی له ناوچهی رۆژئاای تورکیه دا، ده گه زاو، دریژهی هه بوو، هیندی له خویندهوارهکانی فیرگه و زانستگه له ئه ندایمی ملیشیای پ، او، ت بوون، وه له مه سه لهی کوردهکان باش حالی نه بېوون، وه رخنه یان ده گرت، جوی بوونه وه وه نیوی (کانگای فه رههنگی شورشگیرانی رۆژئاوا) یان له سه رخو دانا (د، د، ک، او) دی ورنسی دوگو، کولتور، ئوک لاری.

۶- کورده وهی که ماندوئی

له ۱۱ ی مارس ی ۱۹۷۰ داکاتیک که له سه رمه سه لهی ئوتونومی کوردستان له عه راق داپیکهاتنیک به ریوههات بوو، ئه ومه سه له یه له نیوده وله تی تورکیه دامه ترسیکی ته واوی هینابویشی، مه به ست به وه حکومه تی ده میریل له تورکیه دا، دژی کوردهکان فه رمانی هیرشی دا.

یه کیک له وفه رمانه، ککرده وهی نیزامی له ۸ ی ئاویریل ی ۱۹۷۰ رابوسه رناوچهی سیلوان بوو. کاتی شه وی شارله لایهن ۲۰۰۰ که ماندووه گه مارودرا، وه ۲۰۰ ژاندرم که وه ساییلی موتوری و ماشینی و ۶ هیلی کوپتر پشیتیوانیان لی ده کردن ... له به ری به یانی دارژانه نیوشاری وه ده ستیان به مال پشکنین کرد پیاوانی ئه وشاره که ۳۱۴۴ که س بوون وه له ده رهوه ی شاری له یه کترکوبونه وه، وه به رهه لممت درن وه شیرزهیان کردن، لی یان دان، ئه تکیان پی کردن، وه به تووندی که به سه ریان داده گورراندن پبیان ده گوتن "کورده سه گه کان، خه به رچینه کانی بارزانی. زووپییمان بلین چه که کان و، له کوی شاردوته وه." ۸

ئاکاروکرده وهی نیزامی له سالی ۱۹۷۰ و ۱۹۷۱ له هیندی شاره چگوله کانی کورد وه ک به نگول، باتمان، تاتوان، وه له هیندی له گوندهکان را دریزه یه وه بوو.

له مانگی، ئوکتوبری سالی ۱۹۷۰ هیندی له رووناک بیره کانی کوردکه له نیوئه وان دایه کیان دوکتورتارق ئی کینجی وه ئه وانی دی یانیب ئولدروم، مووسا ئان تیر، مه حممت ئه مین بوزارسلان بوون له بهندیخانه کران وه پاش چه ندیک ئازاد کران، به لام هیندی له را به ره کانی، کانگای فه رهه نگی شورشگیره روزئاوايه کان "گیران".

۷- پ. او. ت. وهمه سه لهی کورد

پارتی کومونیستی عه راق، پارتی جوتیاری تورکیه ش له گه ل به سه رهات ده سووران، واته له سه رمه سه لهی کورد ته جدیدی نه زهری ده کردو، ریویزیونیسم بوو.

له ئخری سالی ۱۹۶۹ دامه حممت عه لی ئه بیار، که تورک بوو وه سه روک پارت بوو، جی خوبی دابه مه حممت عه لی ئه سلان که کورد بوو، وه سابان ئه ریک ده بیری کل پارت که تورک بوو به جی نشینی دوکتور تارقی کینجی داندرا. له کنگره ی ۴ پارتی کیریکارانی تورکیه (۲۹ تا ۳۱) ئوکتوبری ۱۹۷۰ ریبازی تازه ی پارت له باره ی ناسینی مه سه لهی کورد به وجوره به ریوه ده بردراو، ده گو ترا:

— قه ومی کورد له روژئاو داده ژین " قه ومیکه که هه ستی هه یه، ئاشکرایه به لام زورداره کان، پی ده چه قینن و، ده لین ئه وان، کیولکه ن " وه له کوردستان ی تورکیه ئه و نه ته وه یه، به نیوی خه لکی " روژئاوا " نیوده یه، به پی برواژنامه یه که نوشاره که ی ره وجوره دریزه پی ده داو، ده لی. ئاشکرایه که هه رله هه وه له وه رژیمی فاشیست له باره ی ئه وگه له چه وساوه و، زولم لی کراوه، زورخراب دوواوه ئاکاری نیزامی وه هیرشی خویناوی زورجارله کوردستان دابه ریوه چوووه و، خه لکیان زورقه تلی عام کردوه " . ۱

به لام له سه ره وهش را پ — او — ت پی له سه رمافی ئوتونومی کورده کان دانانی، به کورتی کرده وه و، راوته دبیری ئه وپارته، ته واو، وه ک ئاکاری حیزبی کومونیستی عه راق ده چووکه ۸ سال له وه ی پیش له باره ی کوردستان دا، ده ی گوت. سه ره نجام له ووه خته داله رووانگهی پ — او — ت مه سه لهی " کوردستان " وه مه سه لهی " مافی نه ته وایه تی " قه ومی کورد له به رچاونه بوو، به لکوله سه رخه بات " بوگه یشتن وه داواکردنی دیموکراسی " چاوه دبیری ده

کرد، ئە ویش خە باتیک بو" وەس هینانی مافی سوسیالیست که بوبزوتنه وه و،
 خە باتی سوسیالیستی بی که ئە وربازەش پیویستە لە ژیرریک و پیک کردنی
 بڕیکاران و، یە ک گرتتی، ئە وان بی وه دە یان گوت که بناغه و، ژیرخانی کاری
 ئیمە لەسەرئە و مە سە لە یە یهوه ئە وەش ریگای رزگاری گە لە وه پیویستە شورش
 به و چه شنه به ریوه بچی.^{۱۰} پارتی ئیمە پیشاپیش ئالاھە ل گری ئە وشورشە یهوه
 لە پیش ئە وان دالە حە رە کە ت دایە. بە راستی دە بی بگوتری که ئە وراپە رینه
 لە کوردستانی تورکیە دا، لە میژووی کوردەکانی تورکیە راکەم دیتراوه:
 بوھە وه لین باربووه که پارتيکی یاسائی وقانونی، هە ستی کوردە ناسی،
 وه به تايبەت بوپە یوھندی لە نیوان بالی چه پی کورد، وه بالی چه پی تورک
 قول هە ل دە مالی.

۸- فشاری تازه پاش زۆربەى هیزی ۱۹۷۱

پاش هیرش وهە لەمەتی نیزامی تورکەکان، لە ۱۲ ی مارسى ۱۹۷۱ ئورگانه
 کانی، چه پ وەک: پ - او - ت وه سازمانی گە نجه کانی شورشگیری تورک وه
 کانگای فە رهه نگی شورشگیرە کانی روژئاوا (پ - د - ک - او) به کتریان گرتهوه.
 هیندی لە ئورگانه کانی، بزوتنه وهی نهینی "هیزی نیزامی ئازاریخوازی،
 تورک"، "کومەلی خو بهخت کردن و به سە رهات به دست خوگرتن" بزوتنه ی
 مائوئیستی "شەفەق" خە باتی خویان درێژە پیدایە، جاریک کونسولی ئیسراییلان،
 وه جاریکی دی تیکنسینه کانی ئە مریکائیان فراند. (به لام هیزی نیزامی زوربه
 و ئاکاری خوی پترده کردو، دوو پاتەى دە کردەوه.

ئینجا کوردەکان به وه تاوان بارده کران، گە دە یانەوی "خاک و سە رزە مینی
 وولات بکە نه دووبە ش" وه ئە وکارە به یارمە تی بارزانی دەکەن وه زیری تازه ی
 ناوخوای توزک ورا به رهکان، دژی کورد و میلیشیای کورد دەست به کاربوون وه سە
 دان مروقی کوردیان گرت که ئە ندامانی ئە ندامی پارتی شورشگیرە کانی روژئاوا

پارتی دیموکراتی کوردستان، یان پارتی کریکاران کوردهکان بوون . له کاتی حکومهتی، ئی جی ویت، داکه سه روک وه زیربوو، (ئوکتوبری ۱۹۷۳ – سی پتامبری ۱۹۷۴) هیندی ئازادی درا: ته واوی را به ره کانی کورد، له ۸ ی ژانویهی ۱۹۷۴ را به خشران، وه هیندی له میلیشیا کوردهکان له سازمانی "بوهوز" توفان سازمانی خوینده وارهکانی ئوروپا، وه "هه ورا" (سازمان وکومه لی کریکاره کوردهکانی ئوروپا، به تاییه تی له ئالمان که ۱۰۰/۰۰۰ کوردی تورکیه ده ژیان به وبه چشنه گه رانه وه، بوولاتی تورکیه .

کات زور رووناک نه بوو، را به ره کوردهکان ی تورکیه له خویان ده پرسی که ئه گه روابی وه پیویست بی بتوانین پارتیه کان مان، هه ره ههست بی زورباشه ئه گینه پیویسته به تیگرانی، سازمانیکی گه وره ی کوردی چه پ له نهینی دابه هه ست بی نین و، کارهکان به ریوه به رین .

فه سلی ۲

پارتی دیموکراتی ئیران له ۱۹۵۸ تا ۱۹۷۶

پاش شورشی مانگی ژوئیهی ۱۹۵۸ (سازمانی همپنی ئیران) ده ستی به سه رکوت کردنی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران کرد وه... همر وهها به خاتری له به رچاوگرتنی کاری پامیاری بارزانی، ئه وپارتیه بۆما وه یه ک له نهپنی داده بزوتوه... هه رکه بارزانی له مانگی ئوکتبری ۱۹۵۸ له وولاتی سۆیه ته وه ده گه ریته وه، هیئدی که له ئه ندامانی را به ری کوردی ئیرانی بۆچاوپیکهوتن ده چنه به عذابه له هه وه له وه تیژابینی چاک، چاوه دیڤی ده کرا. ته نانهت بارزانی به یه کئی له وان ده لئی که سیکرتیریکی گشتی واحد بوکوردی کانی عهراق وئیران له به رچاوبگیری...

به لام، هه رله وکات دا، ساواک له ئیران داهیندی له را به رهکانی حیزب وه ک عه زیر یوسفی وه غنی بلوریان له بهندیخانه ده کات. ئه و دووئه ندامه که له ئه ندامانی کمیتهی ناوهندی بوون تا سالی ۱۹۷۶ له زیندان دامانهوه. به دووای ئه وه داپاش سالییک واته سالی ۱۹۵۹ ساواک به گرتنی ۲۵۰ که س له ئه ندامانی حیزب، زۆربه یه کی خرابی له حیزب ده دا، وادیار بووئه وئه ندامانه پیه وه ببون.

له ئاخیری سالی ۱۹۵۹ پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران به ته واوی له ژا به رایهتی ده کهوئ: واته ژا به ره کانی یاله به ندیخانه دابوون وه یان له

به غداله چه رمه سه ری دابوون: پاش ته وهی که عه بدوول که ریم قاسم هات و چۆبی له گه ل کومونیسته کان ده بری، را به ره کانی حیزبی دیموکراتی کوردستان ی ئیران له به غداوه ده رده ندرین ته وانیش به ناچار یان بۆسوریه ولبنان ده چن وه یان بۆئوروپا په ناده بمن.

۱- کیشانی حیزبی دیموکرات کوردستانی ئیران بۆلای راست دووهه مین کنگره: ۱۹۶۴

به راستی حیزب چاکترین ته ندامانی را به راهیتی خۆی، به تایبته پاش ته وهی که له سالی ۱۹۵۶ نه خشه یه کی پێشکه وتووی له به رچاووده گری له ده ست دابوو.

ئه وحیزبه به چه شنی پارتی دیموکراتی کوردستان ی عه راق له نیوبالی چه بی حیزب که خۆبی بۆلای کومنیسم ده کیشاوه بالی راستی نه ته وه په رسته کانی زۆرخۆمالیش که له په له قازه دابوو، سه رته نجام له سالی ۱۹۵۹ له ژیرچاوه دیری بارزانی بۆلای راست کیشرا. حیزبی دیموکراتی کوردستان، پاش که رپگ که بۆلای چه پ کیشرا، له سالی ۱۹۶۰ داله ژیرچاوه دیری عه بدوولای ئسحاقی واته ته حمه دتوفیق بولای راستها - ته وه. عه بدول لای ئسحاقی یه کێ له دانینه رانی کمیته ی ناوه ندی مه باد بوو، که گه نجیک بوو که زۆرله بارزانی نیژ یک بوو وه له سالی ۱۹۶۲ دا لی پرسینه ری به رگری حیزب ی دیموکراتی کوردستان ئیران له گه ل بارزانی بوو که له لای سنووره وه خه ریکی خه بات بوو. عه بدوول لای ئسحاقی پاش ته وهی که بوو به سێ کرتییری گشتی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران، له سالی ۱۹۶۴ دابۆد- ووهه مین کونگره ی حیزب که له سوونی له ناوچه ی کوردستانی عه راق له ته نشت شاری قه لادزی پیک ده هات، داوته کرا.

به لام ته ودانشته یه له هه لویشتیکی چاک دانه بوو، وه له هیندی له ته ندامه کان به رگیری کرا که له کونگره که دابه شدارنه بن له سه رته وهش را پابه ره کانیک وهک سوله یمان وه عه بدوول لای موعینی له و دانشتیه یه دابه شداربوون

(ئه و دووئه ندامه له سالی ۱۹۶۷ دابوونه ئه ندامی کمیتهی شورش) له وکونگره یه دا، عه بدوول لای ئسحاقی، قازی موحه حمه دوه ئه ندامانی پیشکه وتووی حیزب کمیتهی ناوه ندی سالی ۱۹۵۴ ی به خیانه ت وه " لادان له بنه رمت) را، تاوان بارده کات .

۲- هه لستانی ۶۸-۱۹۶۷

به لام گێژه لۆکه ی راسته قینه پاش سالی ۱۹۶۴ وه دی هات واته له کاتیک داکه بارزانی به پیچه وانهی یارمه تی کورده کانی ئێران، له گه ل ده و له تی ئێران هات و چۆی به هه ست دینێ ده و له تی ئێرانیش به وه به لینی ده داکه یارمه تی به بارزانی کان بکات وه ئه ویش له هیمنی کوردستانی ئێران داهاو کاری بکات . بو بارزانی ئه وکاره زۆر سووک و هاسان بوو، به تایبته دهی توانی ئه وکاره ی به ده سته عه بدوول لای ئسحاقی به رپوه به ری که به راستی کار وکرده وهی حیزب به وی هه ل ده سوورا به لام له سالی ۱۹۶۶ دا، بارزانی له به ره وهی که عه بدوول لای ئسحاقی له لایهن به عسیکانه وه ده گیرێ، وزۆر زوو ئازاد ده بی، برپای پیناکا وه ئه وی بو ناوچه یه کی دوور له بادینان دورده خاته وه .

پاش ماوه یه ک هیندێ له ئه ندامانی خه بات که ری کوردی ئێران که دژی سیاسه تی " هاوکاری" عه بدوول لای ئسحاقی بوون، له سالی ۱۹۶۷ را "کمیته ی شورش" به هه ست دین . له ئه ندامانی ئه وکمیته یه به عه بدوول لای موعینی و سوله یمانی موعینی (کورانی وه زیری پیشوی ناوخویی کوماری مه اباد) موحه ممه ئه مین ره وه ند، وه عه بدور ره حمانی قاسملو که (له وکات داله ئوروپا بوو) بوون .

له مانگی مه ی ۱۹۶۷ بارزانی که زانی که تاقمیک سیاسه تی سه ره خۆیان له پیش چاووگرتووه، به "سامی" ده لی که ئه وپرواره یان بی رابگه ینی: " یان له به غدایی ننه و) وه یان ده ست له ئیش وکاری خۆیان بکێشنه وه، وه یان

بگه ژینه وه ناوچهی کوردستانی ئیران وه له گهل ئیمه ده بئ هات و چوبیرن .
به شوینی راکه یادنی ته وبروا رنامهیه (اولتیماتوم) ته ندامانی کمیتهی
شورش رای دینیته سه رئووهی که بگه رینه وه ئیرانی .

شورشگیرهکان وهه واداره کانی حیزب که به لانی که م وزۆره وه ۱۰۰ که س
ده بوون له دوو تا قم داگه رانه وه ئیران ، واته هه ولین تا قم له مارس ی ۱۹۶۷
داگه رایه وه ، وه تا قمی دی له مانگی ژووییه ی ۱۹۶۷ دا .

له ماوه ی چه ندامانگان دابه شوینی کوژران وگرتنی ته وه ندامانه که له
ناوچهی مه باد ، بانه ، سه رده شت بزوتنه وه یان بوو ، سه رکوت کران .

له ۱۱ ته ندامی (کمیتهی شورش) ۵ که سیان کوژران ، وه دوو که سیان گیران .
شه ریفزاده له ۲ مه ی سالی ۱۹۶۸ ، عه بدوول لای موعینی (مانگی ژوئن
۱۹۶۸) مه لاته حمه دی شه لماشی (ئاواره) ۱۰ ی مانگی مه ۱۹۶۸ له کوژراوهکان
بوون .

به راستی ته و بزوتنه وهی چه که دارانه زۆر پیک و پیک نه بوو وه ندامانه ته
نیا ۴ کلاشینکوف ، دوو ره شاش وه ۸۵ تفه نگی کۆنیان پئی بوو . له سه ره وهش
را یارمه تی نه ده دران . زۆری پئی نه چوو ، سازوبه رگیان لئ برا . جگه له وه ،
هه له یه کی گه وره یان که کرد ، ته وه بوو که له ناوچه یه کی که م دابزوتنه وه یان
بوو ، که هیزی ئیزان ناوچه که ی له زیر چا وگرت و دژی وان ده ست به کار بوو .
له ئاکام دامه لامسته فای بارزانی له سه ره وهش راکه پیگای ته وسه دکه سه ی
له گه ل کوردستانی عه راق به ست بوو ، تاته ورا ده یه چۆپیشی (بوئه وهی که
ئیزان پیتی خو ش بئ) له به هاری ۱۹۶۸ داسوله یمانی موعینی که له سه فه ری
ئوروپایه را ده گه راوه ، گرت و ، عیعدامی کرد و ، ترمه که ی داوه به ئیزان ئیزانیش
ترمه که ی له شاری مه باد له به رچاوی خد لک دانا . به راستی "نرخو بایخی"
یارمه تیکانی ئیران زۆر روون ببووه .

۳- دووهه مین کنفرانسی حیزب دیموکرات کوردستان ۱۹۶۹

له سال ی ۱۹۶۹ ، دو وهه مین کون فرانس ی حیزب دموکراتی کوردستان که له لایهن هیمن وه هیندی له شه ندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستان، که له کوردستانی عه راق مابوونه وه پیکهات. عه بدوول لای ئسحاقی که بارزانی وازی لی هینابوو، له حیزب وه ده ریان نا. لابرندی عه بدوول لای ئسحاقی وای ده که یاند که حیزب ی دیموکراتی کوردستان بۆلای چه پ ده ژوو.

۴- له سی هه مین کنفرانسی (ژوئن ۱۹۷۱ تا سی هه مین کنگره سپتامبری ۱۹۷۳

پاش دان به سه ردا هینانی پروار نامه ی ۱۱ مانگی مارس ی ۱۹۷۰ شاری به غذا دوباره بوو، به کانگای ناوه ندی کوردی جیهانی ئیدی بۆکه رانهوی را به ره پیشکه وتوکانی حیزب دیموکراتی کوردستانی ئیران که له پاش سالی ۱۹۶۰ بۆسوریه، لبنان وه یان ئوروپا په نایان بردو بوو، به ره لستیک به مابوو. وه له ئاخری مانگی مارس ۱۹۷۰ دا "کمیتە ی ناوه ندی مووه قهت" ی نویی حیزب ئاماده کردنی پروار نامه ی، تازه ی حیزبی به شه ستۆگرت وه کمیتە ی به رپوه بردنی هه ل بژاردنی حیزب به هه ست دینی، وه عه بدور ره حمان ی قاسملو که له سالی ۱۹۶۴ لابر درا بوو، سیگریتری گشتی حیزب.

ئینجا پاش نه بوونی بزوتنه وه ی که له به ینی سال ی ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ به دیها بتوو، حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران له سه را که راوه سه رپوشوینی پیشکه و تووی خوئی. خوړاکیشانی حیزب بۆلای بالی چه پ له کونگره ی سی هه می حیزب دا (۲۲ تا ۲۶ مانگی سی پتامبری ۱۹۷۳) وه دان به سه ردا هینانی خه باتی چه کدارانه که ی، وه ها وکاری له گه ل سازمانه کانی شوړشگری ئیران، که دژی رژیم ی

شا، راگه یاندرابوو قامگی له سه رداندر ا. ئینجا به رنامه ی سی هه مین کونگره بریتی له و دروشمانه بوو:

"خه بات بوگورانیکی قوولی خه لک، واته دیموکراسی بوئیران وه مافی نه ته وایه ت: بونه تهوی ی کورد."

۵- حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران، وه دووبه ره کی عراق و ئیران

پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران به که لک وه رگرتن له پیگه یه کی باش وه ک عه راق، سازمانی خوئی به یارمه تی ده و له تی به غدا، په ره پی دا... ده و له تی عراق پترراوته دبیری ته وه بوو که رژیمی " ئرتجاعی وته نگ نه زهوی " شای ئیرانی که هه وه لێن سه ربارزانی خوئی له هه وه لێ سال ۱۹۷۳ بو شه- رپوزوفاز نارد بوو، تیک دا، جابه ومه به سته حیربی دیموکراتی کوردستانی ئیران به بۆنه ی پیگه یه کی که له نیوزه ی ئیران دا - ، بوو، ده سته و تیکی باشی بوخه بات دژی رژیمی شاهه ده ست هتیا بوو...

له ماوه ی چه ندمانگ داله نیوان برینی هات وچوئی ناته واو (هاوینی ۱۹۷۲) وه هه روه هابرینی ته واو (مایس ۱۹۷۴) مه لسته فای بارزانی له که ل به غداله چاوه پروانی را به ره کورده کانی ئیران، هیچ مه به ستیک بویه کیتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران وده و له تی به غدا، دژی شای ئیران له گوردی دانه مابوده و گوتری ئایا بو هه وه لێن که رمت نه بوو که له میژوودا ده دیتراکه دمه و له تی پیشکه وتوو ی ئیمیر یالستی عه راق رازی ببوو؟ یارمه تی به غدا به حیزب دیموکراتی کوردستانی ئیران هه رگزه که ل یارمه تیکی که شای ئیران به بارزانی ده کرد، به رانه رنه بوو.

به لام له به هاری ۱۹۷۳ دا حیزبی دیموکراتی کوردستان، ی ئیران خاوهنی ده فه ته ریکی که وره له به غدایه ده پی، وه هیندی یارمه تی چهک و ته سلحه و پوول له ده و له تی عه راق وه رده گری له و بابه ته وه هه م حیزب بی ده نگه ی

کردبوو وه هه م عراق به و چه شنه یه کیتی له نیوان حیزبی دیموکراتی کوردستانی
ئێران و به عسیکان دژی شای ئیران وه بارزانی به هه ست دی پاش ته ویه کیتی ،
به راستی به لایه گی که وره تووشی کوردان ده بی .

دووراپه رینی کوردی ئیران و عه راق سه ره نجام واوه دی دی ، که له راسته
قینه داپالیان وه دوزمانی خویمان داوه . ته وه حیزبی دیموکراتی کوردستانی
عه راق و ئیران له جیاتی وهی که به یه که وه دژی دوزمن خهبات که ن ، له گهل
یه کتر به شه ردین .

۶- حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران پاشمارسی ۱۹۷۴

به لام ، سه ره تای دوزمانیه تی له نیوان بارزانی و ، به عسیکان که له ۱۱ ی
مارسی ۱۹۷۴ دا ، دووباره ده ستی پیکراوه ، به عسیکان پتیا ن ده چه قاند
که حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران پتویسته که ئورگان و کانگای بارزانیان له
بنه ره ت را مه حکوم کات به لام حیزب ته وهی نه سه لماند ئینجابه عسیکان
بیانویان وه ده ست که وت ، وه یارمه تی و ، کارسووکیکی که بوئه وانی به هه ست
هینابووهری ، سه ره نجام هیندی له را به ره کانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی
ئیران که له خاکی عه راق دابووون چاره یان نه ماوه بوولاتی دیکه په نایان برد .
له سه رزه وی ئیران ، سیاسه تی شهر ، ته سه ریکی قوولی له کوردستانی ئیرانی
دابه هه ست هینا . جوتیاران کرده وهی باشیان له به رانه ر کورده کانی عهراق
دا ، سه لماند له زمانی یه کی له جوتیارانی سنوری کوردستانی ئیران له ۵ ی
فوریهی ۱۹۷۵ داگوترا بوو ، که " به رله وه ئیمه به تاییهت خه لکی مهبا ده مو
وجوره به ره له ستیکمان بو شای دینا پیتی به لام له وکاته یه وه که شابه کورده کانی
بارزانی یارمه تی ده کات وازگوژا وه . " ۱

ئه وجوتیاره گوتویه تی که : " ته نانه ت خانه وادهی قازی محه ممه دگوتویه تی :
به وحه ره که تهی که ئیمه ده ی بی نین که شاله باره ی په نابه ره کانی کوردی عه

راق دهی کات ، به خاتری شه وایر مه تبه له گوناچه کانی پیشووی ده بوورین .
به لام وادیار بوو ، را به ره کانی کوردی ئیران شه وه ده هات تووشی که
ندوکۆسپ و به لاین .

۷- پاش قه رار دادی عمارس ۱۹۷۵

به یمانی ۶ مارس ، وای ده که یاند که له وهی پاش را به ره کانی حیزبی
دیموکراتی کوردستانی عه راق ناتو وانن به هیچ چه شنی کاروکرده وه یه ک له زهوی
عه راق دابکن .

به لام شه وقه رار داده له سه ره وهش راقازانجیکی تیداده گونجائه که ریپی
بلین قازانچ) : دووده و له تی به غذا و ئیران دژی کورده کان پیک هاتن ، وه به-
وهه مووکاروباره تالی و ناخوشانهی که بو را په رینی کوردی عراق به هه ست هاتبو وئاش
به ته لای داو ، ته واوی پی هیئا .

را به ره کانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران له هه وه له کانی مانگی مهی
۱۹۷۶ داله کو بوونه وه یه ک دا ، به وئاکامه که یشیتن که له گشت داپیویسته وازی
ستراتیژی نوی ئاماده بکن .

هه لۆیستی عراق له سالی ۱۹۷۶

پاش سالی که تیوه رسوورانی په یمانی شه ل جه زیره ، وازی عراق له مه-
جموع دابه وجوره بووه . حکومه تی هه ولی له سه ره وه داوه که خود موختاریکی که
له سه ره یرو را ی کونگره ۹ له سالگی ۱۹۷۶ دابه نیوی حیزبی نوی دیموکراتی
کوردستان ، گیرابوو ، وه کانگی ناوهندی ، هه ولیزی به ومه به سته له به رچاوو
گرتبوو ، پیک هیئا . له و کونگره یه داسال حه یده ری ئه ندای ده فتری سیاسی
حیزب ته واو بوونی شو ر شه که ی را که یاند ، وه گوتی شو رشی نه ته وه ئی بو ئازادی
نه ته وه که ی خه بات ده کات ، وه پال وه یه کیتی عه ره ب ده دات " ئینجائه و

برپاره له سه رهه لوپستی فروفیل و به فریودانی کونگره که بووکه ته وووئه یان له زاری کوشی بوو .

وه هه روه هاگوتبوی که ته که رپا به ره کانی عه راق له پروانگهی زانست و ، وورپا ییوه پرو ن وه له سه رئاکار وکرده وهی را بردووخت بکشین وه کورده په ناب ه ره کان که بیانه وی بکه رپنه وه سه رمال و حال و کاروباری خو یان ، ده گونجی بلین که له وهی چاکتره که ته ونه ته وه یه پشتی تی بکری وئاش به تال بی می نیته وه . ئینجائه ونه ته وه یه نابی له سمرپووشو پینیکی که له له لایهن " که وره کانی " بارزانی ره چاوو کرابوو ، تاوان باربکری : له ئاکام دا کورده کان له کاتیک داکه هیوادارن که به مافی نه تهوایه تی ناو خو ، بگهن ، له ژیریاسای عراق داله گهل ده ولهت ها وکاری بگهن وه له به رپوه بردنی سیاسه ت دا ، ده ستی ها و کاری دریز کهن .

به رگری وپیش لی گرتن

به لام کت و پر را به ره کانی به عسی به غدا ، راوته دبیردینه سه ره وهی که پال ته ستوی تازه بدن . ته وئاکاره به شوینی ئه وه دابووکه مه جبورده من که وه لامي دزور و دریزی پرسپاره کان له سه رمه سه لهی " کوردستانی ئازاد ، بدنه نه وه - واته به چه شنی ته وپرسپارانهی که ته ندامانی حیزبی کومونیستی چکوسلواکی پاش " به هاری پراگ " دایانه وه ته واوی ته ندامانی پیشووی را به رایه - تی بزوتنه وهی بارزانی ، بوجنوبی عراق واته بوکووت ، عماره ناسریه دوورخرانه وه له وشارانه بوونه خاوه ن کاری شاهه داری یان (کار به ده ستی جهنگل ، که حه مزه عه بدوول لایه کی له وانه بوو ، وه له که ل بارزانی نه کهوت .

زانگو ی سوله یمانی له کرده وه ذاله کارکه وتبوو ، ده گوتری که ته واوی ماوستانا کن بوونه قوربانی بزوتنه وه که ، عیدی باس له ئاکادیمی (فه رهه نگستانی علوم) نه ده کرا .

له لایه کی دیکه وه به عسیکان به خیرائی ده یانه ویست که له ناوچهی که-
 رکوک، سه نجارشیاخان، زاخۆ، کوردهکان بوۆ وولاتی خووا رووی عراق کوچ ده ن
 وه دێیه کان وئاوه دانیکان له کورد پاک که نه وه، وهعه ره به کان نشته جیبی شه
 وان که ن له ئاکام دائه وهه مووپال شه ستویه، کوردهکانی والی کرد که پروولهکیوهکان
 که ن... نیوی بارزانی هیستاله سهر زاران به ناخۆشی نه دهبرد را، وه له سه-
 رپادههات شه ریگریل لائی وپارتیزانی ده ست بی بکریته وه.

به لام له پرووانگهی سیاسیوه هه لکه وت له ئاماده بوونی ئازاوه دابووواته له
 به رچاوی تاقمی پرووناک بیرهکان، را به ره کانی پیشو، بیروباوه ریان له ده ست
 دابوووه جه لال تاله بانی په نای بوشاری دیمه شق بردهبو وه له هه ولی شه وه
 دابووکه تاقمی میلیشیای کورد پیک بینی وه له سه ررا ئاکارو بزوتنه وهی نوێ به ده
 سته وه بگری.

له کوپوونه وهی ۳۱ ی مانگی ئوت تا ۱۲ ی سپتامبری ۱۹۷۷ که له ناوچهی
 برادۆست پیکها وه جه لال تاله بانی را به ربوو، سی بزوتنه وه به ناوائی "راپه
 رینی کوردستان" کمیتهی مارکسیست - لنیستی کوردستان، وه خه تنی گشتی،
 راپوته دبیری هینامه ره وهی که له ژیرئالای "یه کیتی میهه ن په رستانی کوردستان
 " کمیته یه کیتی ناوه ندی پیک بینی، وه دفته ریکی رامیاری دانی، وه را به رتاله
 بانی بی، وه ههر وهها به سکریتیگری گشتی ناسرا، وه به وچه شنه ته سمیم گیراکه
 به رنامه یه کی نوێ پیک بی.

جگه له وه پاش شه وهی که ده وره یه کی عاش به تالی پیشهات را به
 ره کانی پیشووی حیزبی دیموکراتی کوردستان به تایبته "سامی" هیستا
 هیوایان به وه بووکه پاش ماوهی راپه رینه که به چه شنیکي نوێ رینک و پینک
 کهن، له به هاری سالی ۱۹۷۶ د"سامی" هه والی داله دانشتووانی کوردی په نابه-
 ری ئوروپا حیزبی دیموکراتی کوردستان وه خوختهوه، وه به نیوی "خه تنی مووه
 ققته" ساغی کاته وه: له لایه کی دیکه وه دوکتۆر مه حمود عوسمان ده یه ویست
 که هیزی سی یه م له شه ندامانی حیزب پیک بی نی وه به نیوی کمیتهی ته دارهکات

خه ریکى ئیش وکار بیت .

ئینجائە وانە که ره قیى بارزانى بوون ، نه خشه یه کی تازه یان بۆلا و کردنى
حیزب له به رچا و بوو ، واتە بالى راستى حیزب ، وه بالى چه یی حیزب پیکهات . . .

ئاكام وسەرئەبخام

نووسە رلە ئاخىرى پە رتۆكە كە د ادەللى.

هېستاكە زۆر زووه كە لە پارهى كار و كرده وهى ژئيرال بارزانى دابدوين وله
سە رى پروين . بە لام لە رووانگەى جوربە جورە ئە و مرقەناسراوه ، هينديك
بزوتنە وه كەى لە باري مە نغى وه دە پروانن ، هينديك لە باري چاك و موسبەتەوه .
ئەوهى كە شى بۆتە وه ژينرال بارزانى چهل سالى رپە بە ق شە رى كردووه وه دە-
ستى لە خە بات هە ل نە گرتووه . (خە بات و بزوتنەوى كورەكانى قارە مانى
بارزانى و هاڤاپىه كانى دژى رژيمى عراق هە روهها دريژەى هە يەوه تاسە رتە نجام
ناپسپتە وه - (وه رگيرم - ر)

ئەوه ليرە داهونە ريكي خە لكى ولاىتى توركيە بە ناوى قادري جان ئەو
هونراوانەى ژيرە وه كە چاوويى دە كە وى لە وبابەتە وه گوتويه :

بارزانى ، بارزانى قەدرۆتە ركى خووى دە زانى ؟

كى بۆوكە لە هاوينى سوورو ، سە رماوسۆلى زستان دا ، خە باتى دە كرد ؟ بە
لى بارزانى بوو ، بارزانى ..

لە پە رامبە رده ولە تانى دووژ من وه لە بە رامبە ردووژمى گە ل دابۆكييان
بە رھە لست و ، لە مپە رو ، كە ندوكوسپ بە هە ست دينا ئە لبت بۆ بارزانى ،
بارزانى .

كاتيك لە گە ل رژيمى عراق دە ست و ، پە نجهى نە رم دە كرد جار جارتى هە
ل دە چۆو، سە رە و خووار دە بۆو .

جاريك لە چياوكيان و ، وه ختيك لە غيران كى بۆوخە باتى دە گير ، بە لى

ئە وه بارزانى بوو ، بارزانى

بە لام ئترچى ...

نیوی ئمو پمر توکانهی که نووسەر کهلکی لیۆمەرگرتون

ام ج. — ئارشیوی وهزارهتی جهنگی ، پاریس ، فور دو ونسان
 ۲- ای. — ئارشیوی وهزارهتی خارجه پاریس ، گ دو اورسی
 ۱- اوو ئیداره‌ی هندوستان ، له‌هه‌ندهن
 دوی . اوو ئیداره‌ی جهنگ له‌هه‌ندهن

نووسراوه‌کان

به‌شی هه‌وه‌ل

- ۱- پتی دو لا کړوا ، له‌سالی ۱۶۷۵ ، په‌یه‌ندی دوری ئه‌فه‌ندی . پاریس ۱۸۱۰
 لاپه‌ژی ۹۵
- ۲- باژیر ، نه‌ ستوریکان و لا په‌ژی ۳۰۵
- ۳- دوکتور رایت ، کۆژی ه‌رالد بوستون ، ۱۸۴۶ ، لا په‌ری ۳۸۱
- ۴- ه‌هرله‌ وجیگایه
- ۵- ه‌هرله‌ وجیگایه
- ۶- سیرئاستون ه‌نری لیارد ، گفت وگو له‌نینه‌وا ۱۸۳۵ لاپه‌ری ۵۴
- ۷- نامیلکه‌ی ۱۱ ی ژوئیه‌ی ۱۸۴۵ ، له‌لایمن ئاوریلی که لده مه‌سیحی لاپه‌ری ۶۱
- ۸- له‌ سالی ۱۸۶۸ له‌سه‌ر بیروزی دوکتور شیرکو (الیاس جه‌ لاله‌ت به‌ درخان)
 له‌ سالی ۱۸۷۰ به‌رامبه‌ر له‌سه‌ر گزارشی ماژور نوئیل .
- ۹- له‌ کورده‌کان نه‌قل کراوه ، بازیل نیکتین ، ئاسیای فه‌رانسه ۱۹۲۵ لاپه‌ری ۱۴۹
- ۱۰- ه‌هر له‌ وجیگایه‌ لاپه‌ری ۹۹
- ۱۱- ژرژ کورزون ، ئیزان ومسئله‌ ایران ، له‌هنده‌ن ۱۸۹۲ سالی ۱۸۹۲ . لاپه‌ژی ۵۵۳

- ۱۲ - کتاب آبی شماره ۵ ۱۸۸۱ لاپه‌ری ۵۴
- ۱۳ - سامویل ژ، ویلسون، زنان غیرانی و لباسشان
- ۱۴ - ووی ژوادی، ژاپه‌زنی کورد، ناسراو له زانکوی سیراکوس، ئەمریکا، ۱۹۶۰ - لاپه‌ری ۲۹۲
- ۱۵ - بیس‌زاگه یاندنی فهرانسه - انگلیس له ۰.۸ قهرنی ۱۹۱۸x۱
- ۱۵ - ووت و، ویز له‌گه‌ل نووسەر پاریس ژوئییه ۱۹۷۵
- ۱۶ - حه‌سمن ئه‌رفه‌ع . کردها لاپه‌ری ۳۱
- ۱۷ - هه‌رله وجیگایه لاپه‌ری ۳۱
- ۱۸ - بیوگرافی له‌سەر شه‌ریف پاشا ۱۹ ئاوریل ۱۹۲۰ ، ۱۰
- ۱۹ - ام . ژ راپورتی ۲۸ فیوریه ۱۹۲۰ شماره ۲۰ ۱۶۸
- ۲۰ - ای . اوو . ال لاپه‌ری ۱۰/۷۴۵ ، سهدی ۱۱ x ۴ سالی ۱۹۱۸
- ۲۱ - نووسراوه‌ی جان گوت، نایب مودیری آسیا، آ . اف ۳-۱۱، ۲۶x۱۱ ۱۹۱۸
- ۲۲ - نامیلکه‌ی ۱۵ ئاوریل ۱۹۱۸، آ . اف ۱۱ ۳-۳۱۱
- ۲۳ - یادداشتی خاتره‌ی (بیره‌وه‌ری) ۱۹ ئاوریل ۱۹۱۹
- ۲۴ - بیره‌وه‌ری ۲۹ ژوئییه ۱۹۱۹ به ژوبرت وان سی تارت، هه‌وه‌لین سی‌کریتی بالویزی بریتانیای گه‌وره‌له پاریس، بوبالغور ای، اوو ال - پ لاپه‌ری ۱۰/۷۴۵
- ۲۵ - پیکون، به‌ش کردنی ژۆژه لاتنی ناوه‌راست، پاریس، لاپه‌ری ۱۷۴
- ۲۶ - گفت و‌گۆ له‌گه‌ل نووسەر، پاریس، ژوئییه ۱۹۷۵
- ۲۷ - ئەمین عملی به‌درخان له‌گه‌ل سه‌روه‌که‌کانی نسیبین که‌له‌نیوه‌ی مانگی ئاوریل ۱۹۱۹ خو ده ناسینی ماژور نویثل
- ۲۸ - دوو وه‌رگیزاوه‌له‌و با سه‌ی دا هه‌یه، یه‌کیان له‌زه‌مانی ئەمیرال کالتورپ، کمیسهری عالی بریتانیا له‌قوس‌ته‌ن ته‌نیه‌که‌وت ویزی کورد - تورک له ۱۰ ی ژوئییه ۱۹۱۹ ئەوی دی وه‌رگیزاوه‌ی کون له‌روو دا وه‌کانی دوکتور شیرکو (الیاس) له‌سالی ۱۹۳۰ هه‌ردو کیان بزوانه نووسراوه‌ی گاربیت ۱۹۲۰، اف اوو ۳۷۱ - ۵۰۶۷ و ای اوو ال پ اس ۱۰ ژوئییه ۱۹۱۹ دوکتور

شیرکو مه‌سه‌له‌ی کورد ۱۹۳۰

۲۹-ام ژ ۱۹۱۹ ۱۱ ۱۷ شماره ۱۶۷ اس‌ار مارین

۳۰-ام ژ ۱۹۱۹ ۱۱ ۱۱ هەرله‌وجیگایه

۳۱-گفت و گۆی ئەمین عه‌لی به‌ درخان له‌ بوسفور

۳۲-آ. ای ۳۱۲-۳۱۱

۳۳-قه‌ رار گرتنی پ. د. ک له‌ کمیسه‌ری عالی ژوبیک، قوس‌ته‌ن ته‌ نیه ۱۸

اوکتوبری ۱۹۱۹ ام ژ ژماره ۱۶۶

۳۴-وه‌رگیراوی ئەل اقدام ام ژ ژماره ۲۰ ۱۶۸

۳۵-هەر له‌ وجیگایه

۳۶-ام ژ ژماره ۲۰

۳۷-راپورتی کمیسه‌ری عالی ژوبیک، قوس‌ته‌ن ته‌نیه ۱۹۱۹ ۱۱x۹ ای اووال پ اس

۳۸-راپورتی ۱۶ ئاویریل ۱۹۲۰، اف اوو ۳۷۱ ۵۰۶۸

۳۹-آنکس ژماره ۵، راپورتی ۲۲ اوکتوبری ۱۹۱۹، ام ژ ژماره ۲۰ ۱۶۶

۴۰-۱۶ ژوئن ۱۹۲۰ آ اف لا په‌ری ۱۶۹ ۳۱۱-۳۱۲

۴۱-نامیلکه‌ی ۵ ئاویریل ۱۹۲۲ آ اف ۳۱۳-۳۱۱

۴۲-نامیلکه به‌ سه‌ره‌نگ دووهم پایک ۲۳ ژانویه ۱۹۱۸، تفلیس. اف. اوو -

۳۷۱-۵۰۶۷

۴۳-یاداشتی گارپیت، فیۆریه ۱۹۲۰ اف-او ۵۰۶۷ ۳۷۱

۴۴-ام ژ ژماره ۲۰ ۱۶۸

۴۵-دیتنی هاری هوارد، کمیونی کرون-کنگ لاپه‌ژه‌گانی ۲۱۵ و ۱۷۳-۱۷۲

۴۶-عه‌بدوژه‌حمانی قاسم لو، کوردستان و کورد، له‌نده‌ن ۱۹۶۵ لا په‌ری ۴۹

بهشی دووههم

فەسلێ ۱

- ۱ - دوکتور شیرکو (الیاس جەلالەت بەدرخان) مەسەلە ی کورد ۱۹۳۰
- ۲ - یادداشتی ژنرال بیلی کمیسمری عالی لە شرق دا ۱۹۲۱ ۱ ۲۹ لێ سە ر مەسەلە ی راپەرینی کورد - ۲ ای ۳۱۳ - ۳۱۱
- ۳ - هەرلە وجیگایە
- ۴ - نووسراوە ی مەولان زاده رفعت بەگ و مستەفاپاشا ، کە چۆتەرە واندز و مەها با د کە لە وی سەمکوی دیتو
- ۵ - لەسەر ژوو داوێ ، راپورتی سیپررسی کاکس ۲۸ ئۆکتوبری ۱۹۲۱ ای . اوو — ال پ اس
- ۶ - کابل لە ای اوو ۱۹۲۱ ۱ ۱۱
- ۷ - کمیسمری عالی ، بەغدا ۱۰۵۸۹ و ۳۷۱ اف اوو ۱۹۲۴ ۱۱ ۴

فەسلێ ۲

- ۱ - حەسەن ئەرفەع کردە لاپەژێ ۵۸
- ۲ - ژۆژی مە علوم بوون لە لایەن کونسولی فەرانسە وە لە تەوریز ، لەسەر بیروژای حەسەن ئەرفەع ، هێرش لەنیوێ سێتامبر ۱۹۲۱ دەستی پێ دە کری
- ۳ - لەسەر بیروژای کونسولی فەرانسە لەتەوریز (خەلک) بۆهێرش ی کوردان لە سەر پێ ژا گە یاندنی ۱۳ ئۆکتوبری ۱۹۲۱ ، ۳۱۲ - ۳۱۱ ای
- ۴ - نامێلکە مستەفاپاشا بە کۆژەکە ی ۷۷۸۱ ۳۷۱ اف اوو ۱۲۹۲۱ ۱۱ ۲
- ۵ - حەسەن ئەرفەع ، پاش ۵ پادشا لاپەری ۱۲۲
- ۶ - سی ژێ اد موندز کردە لاپەژێ ۳۰۷

- ۷- حه‌سمن ئه‌رفه‌ع پاش ۵ پادشا
- ۸- هه‌رله‌وجیگایه لاپه‌رێ ۱۲۵
- ۹- نامیلکه‌ی مسته‌فاپاشا
- ۱۰- نامیلکه‌ی سمکو بۆزه‌فه‌رئەد ده‌وله ۳۱ مه‌ی ۱۹۲۲ که‌به‌ سه‌ره‌نگی انگلیسی له‌ته‌ورێز ته‌سلیم کراوه‌که‌به‌فارسی بووه‌، وه‌به‌سه‌ره‌اتی خو‌ی را‌گه‌یانده‌
- ۱۱- پاش ماوه‌یه‌کی زۆر له‌گفت و‌گۆ دا له‌گه‌ل سمکووه‌ تاها‌، مسته‌فاپاشا له‌کو‌ری خو‌ی ده‌نووسی که‌ نامیلکه‌یه‌کی دو‌ورو‌درێزه‌، که‌به‌چه‌شنی لی‌ پرسی‌و، وه‌لام بووه‌، ئه‌وه‌و گه‌فت و‌گۆیه‌ را‌سته‌قنیه‌ی سمکو‌یه‌، بریتانیاه‌وه‌ نامه‌یه‌ی سانسور کردوه‌، له‌پێش‌گه‌یشتنی ئه‌و نامه‌یه‌به‌جیگای خو‌ی .
- ۱۲- ای. اووال‌پ، اس ۳ ژوئیه‌ ۱۲ مه‌ ۱۹۱۹ ۷۸۲- ۷۸۱ / ۱۵
- ۱۳- حه‌سمن ئه‌رفه‌ع گو‌توبه‌تی که‌و‌ثوق ۱۳۲۰۰۰ لیره‌ی بو‌ئیمزای قه‌رار داده‌که‌ ناردوه‌، لاپه‌رێ ۱۰۹
- ۱۴- نو‌وسراوه‌ی نه‌ینی، یارمه‌تی ده‌ری را‌میاری ره‌سمی له‌را‌نیه‌گول‌دشمیت‌پ .
او سوله‌یمانی ۲۰ ژوئیه‌ی ۱۹۲۱ اف‌اوو ۶۳۴۷ ۳۷۱
- ۱۵- نامه‌ی مسته‌فاپاشا
- ۱۶- بالو‌یز گارپیت، سی‌کرێتری کمیسهری عالی له‌به‌غدا له‌پ‌اوو
- ۱۷- نامه‌ی مسته‌فاپاشا
- ۱۸- شت‌فی‌زبوون له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورد ۲۰ ژوئیه‌ ۱۹۲۲، آ‌اف ۳۱۳- ۳۱۱ ای
- ۱۹- نامیلکه‌ی مسته‌فاپاشا هه‌ر له‌وجیگایه
- ۲۰- اف‌اوو ۹۰۰۴ ۳۷۱
- ۲۱- یاددا‌شتی ۲۸ ژوئیه‌ ۱۹۲۲ له‌سه‌ر را‌په‌رینی کورد آ‌او ۱۳- ۳- ۳۱۱ ای
- ۲۲- را‌پورتی کونسولی بریتانیا له‌کرمانشا ۳ ژوئیه‌ ۱۹۲۲، اف‌اوو ۷۸۰۸ ۳۷۱
- ۲۳- حه‌سمن ئه‌رفه‌ع پاش ۵ پادشا لاپه‌ره‌کانی ۱۲۶- ۹۵- ۹۴
- ۲۴- اف‌اوو ۷۸۰۸ ۳۷۱ ۱۵ ژوئیه‌ ۱۹۲۲
- ۲۵- اف‌اوو ۷۸۰۸ ۳۷۱ ۳ ژوئیه‌ ۱۹۲۲

۲۶ - بژوانه حکایه تی شه‌ری شه‌کر یازی له‌کتییی حه‌سهن ئه‌رفه‌ع دا ، پاش ۵ —

پادشا ۱۳۴ - ۱۳۶

۲۷ - حه‌سهن ئه‌رفه‌ع هه‌رله وجیگایه لاپه‌زی ۱۴۱ ، پاش ئه‌وه‌ی که هه‌یرشی گه‌وره له

لایهن تورک و ئه‌یرانه وه له‌ته داره‌ک دایه وه ده‌ی شارنه وه ادموندز لاپه‌زی

۳۰۵

۲۸ - سی ژی . ادموندز کردها لاپه‌ری ۳۰۷

۲۹ - مه‌ته‌له‌بیک له باره‌ی سمکو که ناردرا له ژماره ۸ ژوزی کوردستان رۆژنامه‌ی شیخ

مه حمود

۳۰ - ادموندز کردها

۳۱ - ژوبرت ساله کانی فارس له‌سالی ۱۹۲۸ اف اوو ۱۳۷۹۹ ۳۷۱

فه‌سلی ۳

۱ - ژیر ترودبیل نامیلکه‌ی صفحه ۴۹۲

۲ - هه‌رله وجیگایه ۳۹۵

۳ - نامیلکه‌ی ویسکونت سامویل ، بوجان بول لاپه‌ره‌کانی ۲۰۴ - ۲۰۵

۴ - برتوله وه زاره‌تی فرانسه آ وی ای به‌لوئید جرج ، دلیل بریتانیائداره‌ی پولیس

- سیری ۱ ، جلد ۲ ، ۱۹۱۹ لاپه‌ره‌کانی ۷۲۱ - ۷۲۰ له‌سه‌ر که دوری

۵ - نامیلکه‌ی کورزون به ویس کونت سامویل ، ۱۵ ئوتی ۱۹۲۰

۶ - سی‌ر پرسی کاکس ، نامیلکه‌ی کانی ژ - بیل لاپه‌ری ۴۳۲

۷ - جزئیاتیکه روی مسئله که‌رکوک نوشته شده

۸ - گه‌وره‌کانی مه‌ز هه‌بی به‌غدا ، که له شیخ عه بدول قادری گیلانی وه دینه -

خواری که چه شنه حکومه تیکی مووه‌قه‌تیاں را به‌ری ده کرد

۹ - له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی ژفراندوم له ژوئیه ۱۹۲۱ بژوانه‌راپورتی سی‌ر پرسی

کاکس ۱ . اوو ال

- ۱۰ - نامه‌های زیر ترودبیل لاپه‌ری ۵۰۰
- ۱۱ - یادداشتی چرچیل به شوک بورگ، سی‌کریتری خو‌ی له‌کشوره‌کانی مستعمراتی دا ۱۹۲۱ ۱ ۲۴ به نیو به راگه‌یاندنی کلیمان، دانانی پولیس بریتانیا له ژۆژ - هه‌لا تی ناوه‌راست لاپه‌ری ۱۶۶
- ۱۲ - به ویلسون له و ته‌که‌ی دا به‌کوردستان له ای سوان له گوئی ۱۹۱۹
- ۱۳ - به گویره‌ی به سهر هاتیک له باشوری عراق دا، فه‌پسه‌ل خطاب به ئەندامانی مجلس له لایمن شیخ یک که ئەوی دەرکرد :
- "تو‌ها توبه‌ئیره" به‌سواری وه‌لاغیکی‌را وتۆ ده ته‌وی له‌سهر ئیمه حکومت بکه‌ی
- ۱۴ - سی‌پرسی کاکس بیره وه‌ری ۲۰ سپتامبر ۱۹۲۱، اف اوو ۶۳۴۷ ۳۷۱ له ده و‌لت دا، بو‌هه‌ل بژاردن حکومت ۲ سال پیوسته
- ۱۵ - ههر له وجیگایه
- ۱۶ - بیره وه‌ری کولونیل ۶۳۴۷ ۳۷۱ اف او ۱۱ ۱۳
- ۱۷ - سی‌زی ادموندز کورد ۱۲۳
- ۱۸ - داستانی سوآن، له‌سهر چۆل کردنی سوله‌یمانی ۱۹۲۳
- ۱۹ - یادداشتی سی‌پرسی کاکس نامیلکه‌کانی ژیروت بیل ۴۳۳
- ۲۰ - ناسینی کی گشتی له‌سهر شیخ بارزان له‌باره‌ی حورمەت و پیاوه‌تی دا که به امام موسی کازم ده‌گات، وه‌یه‌کی له‌چوار خانه واده‌کانه که ده‌گانه‌وه‌وی .
- ۲۱ - بژوانه له‌سهر متالای ادموندز، له‌فشاری سوله‌یمانی دا زی ک.ا.اس ایکس ۱۹۲۵
- ۲۲ - ادموندز کردها ۲۸۰
- ۲۳ - اف - او ۹۰۰۴ ۳۷۱
- ۲۴ - ادموندز کردها ۳۱۴ بژوانه سهر رژ‌توربون، کرده وه‌ی شه‌ر له باشوری کوردستان دا آرمی کارلی . ژانویه ۱۹۳۶ کتیب خانه ل ای او
- ۲۵ - ادموندز کردها ۳۱۴

۲۶ - بژوانه سهر نو سراوهی ادموندز له ژک آ اس دو ژمارهء دیکه له بانگی حهق دا که له چاپ دراوه ، له ژمارهی ۲ دا بلآ ونه بوته وه ، به لآم له ژماره ۳ داته تشکیلاتی کمیتهی به رگری نه ته وهئی ژاده گه یئی

۲۷ - یه کئی له ته سمیماتی وه رگیرا و له کنفرانس قاهره دا (مارس ۱۹۲۱) که - فرماندهری ته واوی هیزه کانی انگلیس خاترجه مدهکات له عراق دآله باری فرماندهی هه وائی

۲۸ - یادداشتی اس - هاش دابس ، نامیلکه کانی گروت بیل لاپهری ۴۴۰

۲۹ - ادموندز کردها ۳۱۲

۳۰ - یادداشتی اس - هاش دابس ، نامیلکه کانی گروت بیل له لاپهره کانی ۴۴۱ - ۴۴

۳۱ - ادموندز ، کردها ۳۳۷

۳۲ - له و نامیلکه یه دا کرده وه نووسراوه

۳۳ - ادموندز کردها ۳۴۴

۳۴ - ههر له وجیگایه

۳۵ - ههر له وجیگایه

۳۶ - ئه و گفت و گو یه ژهد ده بیته وه ، سیر پرسی کاکس ده لئی ههرگز له ژیر و لاتی موسل دانه بوو ، وه ک ناوچهی حهکاری ، له وجیگایه ی که ۷۰۰۰ تا ۸۰۰۰ - خه لکی سوریه ی که دوباره جیگیر بوونه وه له ۱۹۲۳ تا ۱۹۱۹

۳۷ - ایرستاف یادداشتی گرتنی سوله یمانی ۱۶ سپتامبر ۱۹۲۴ اف او ۱۰۱۱۳ ۳۷۱

۳۸ - نامیلکه ی کلنل ره سمی له اف او ۱۸ ژانویه ۱۹۲۴ اف او ۱۰۱۱۳ ۳۷۱

۳۹ - به شیک له هیزه کانی عراق و لوای سوریه که ۲ ههنگی سواره نزام ده بوون .

فەسلێ ۴

- ۱- راپورتی ماژور هاران ۴ مارس ۱۹۲۵ اف ۱۹۸۶۷ ۳۷۱
- ۲- بە رامبەری شایە دیک که دە درئ له یهکی له گه وره کانی دیار به کر، کار به دهستی بانکی عثمانی له نامیلکهیه ک دا به فهرانسه ده نووسی، له رۆژی ۲۲ ژوئن ۱۹۲۵ - که ناسراوه پاش رایه زین
- ۳- نامیلکهی کار به ده ستیکی بانکی عثمانی هەر له وجیگایه دا، اف او ۱۰۸۶۷ - ۳۷۱
- ۴- له کۆبونه وهی گشتی دا، ووته. له بولتن ناوهندی مقالای کورد دانوسراوه. کامران به درخان ژماره ۱۹۴۸
- ۵- قهوم، بروکسل ۲۸ فیوریه ۱۹۲۵
- ۶- نووسراوهی ژان مورگان اف اوو ۱۰۸۶۷ ۳۷۱ ۴ مارس ۱۹۲۵
- ۷- راپورتی فهرماندهی هموائی، عراق مارس ۱۹۲۷، اف اوو مارس ۱۹۲۷ اف او ۱۲۲۵۵ ۳۷۱
- ۸- بزوانه سەر ویلسون هویل، سویت و کورد، متالایه ک له سەر نه تهوهی که مایه تی رساله دانشگاه ویرجینی ئەمریکا ۱۹۶۵
- ۹- روبرت بالویزی بریتانیا له ئانکارا، لیندسی ۹ مارس ۱۹۲۵ اف او ۱۱۸۶۷ - ۳۷۱
- ۱۰- ووتهی عسمهت پاشا، وهزیری سەرۆک له کوبونهوهی ۷ ئاویریل ۱۹۲۵ اف او ۱۰۸۶۷ ۳۷۱
- ۱۱- راپورتی ۱۴ مارس ۱۹۲۵ بالوێزخانه فهرانسه، قوس تهن تهنیه ۹ مارس ۱۹۲۵ آی ۳۱۳-۳۱۱
- ۱۲- اف اوو ۱۰۸۶۷ ۳۷۱
- ۱۳- نووسراوهی لیندسی بالوێز بریتانیا، قوس تهن تهنیه ۹ مارس ۱۹۲۵

- ۱۴ - روبرت ژنرال موژین ، آنکارا ۲۹ مارس ۱۹۲۵ آی ی ۳۱۳ - ۳۱۱
- ۱۵ - سرههنگ دووهم کاتروکس وابستهی نیزامی له قوس تهن تهنیه
- ۱۶ - شیخ عەبدول لا ، شیخ عەلی ، مەحمود ئاغا ، تیمور ئاغا ، خارگە بازارلی - رهشید ئاغا وه قاسم ئسماعیل ، ماژوری پیشوی هیژی تورک
- ۱۷ - حەسەن ئەرەفە ، کردەها ژماره ۳۷
- ۱۸ - نامیلکەهی کاربەدەستیکی بانکی عسمانی
- ۱۹ - هەر له وجیگایه
- ۲۰ - هەر له وجیگایه
- ۲۱ - واکیت ، ۲۸ ژوئن ۱۹۲۵ له لایەن عسمەت شەریف وانلی گوتراوه کوردستانی عەراق نەتووهی ژماره ۳۴۷
- ۲۲ - آلبرت سارو بالۆیزی فەرانسە ۲۳ ژوئن ۱۹۲۵ آی ای ۳۱۳ - ۳۱۱
- ۲۳ - کاتی اف اوو له لایەن دو سبورن ؟ ۱۶ مارس ۱۹۲۵ اف اوو
- ۲۴ - دەیلی کرۆنیک ، بە تایبەت بزۆشوریکی له سەر تۆله له باره‌ی به‌ین ئەندەهرین دا
- ۲۵ - اف اوو ۱۱۴۷۰ ۳۱۱
- ۲۶ - شامی ۱۹۲۶ ۲۳x۱ اف اوو ۱۲۲۵۵ ۳۷۱
- ۲۷ - راپورتی سیژژی کلریک ۱۷ ژانویه ۱۹۲۷ له سەرباسی ۱۶ ژانویه له گەل وه‌زیری تورک امور خارجه اف اوو ۱۲۲۵۵ ۳۷۱
- ۲۸ - راپورتی ماژورها رانک وابسته نیزامی بریتانیا ۳ مارس ۱۹۲۷
- ۲۹ - ووت و ، ویژی ماژورها رانک له گەل وابستهی نیزامی ئیران ۱۲۲۵۵ اف اوو

فەسلێ ۵

- ۱ - دکتەر شیرکۆ چه لالهت به درخان، مه سه لهی کورد ۱۹۳۰
- ۲ - آر قاسملو لاپهري ۵۳
- ۳ - بهر نامه ی خۆی بوون، مه سه لهی کورد، دکتەر شیرکۆ
- ۴ - آر آف راپورتی جاسوسی انگلیس عمان ۵ سپتامبر ۱۹۲۸ اف او ۱۳۰۳۷ ۳۷۱
- ۵ - قاسملو بهبی سه ر چاوه ثابت دهکات که پاپازیان له هه وه لێن کنگره خۆی بوون دا هاو به شی بووه ص ۵۳
- ۶ - دکتەر شیرکۆ وینه یه کی چاپ کرد که کردنه وهی جیژنی، به شی ئه مریکا یه ی نشان دهدا له دیترو دا، له گه ل ۲۴ نه فهران که هاو به شیان بووه له وانه ۳
- یان ژن بوون
- ۷ - راگه یاندنی کونسول فه رانسه له ته ورێز ۰۰ ۱۳۲-۳-۳۱۱ آ ی ای ۱۹۲۷ ۵x۱۱
- ۸ - هه ر له وجیگایه
- ۹ - نووسراوه یه ک له سه ر را په ژینی کورد ۱۹۲-۳۱۳-۳۱۱ آ ی ای ۱۹۲۷ ۲x۱
- ۱۰ - پێش چوونی آرا رات روزیتا فوربو، توانیویتی دهسته یه کی ۱۲ ئه رمه نی بېینی که تا مه رزی ایران ها تبوون، له کاتیک دا به شیکی دی له ژیر توپی سوپه ت دا کورژان
- ۱۱ - نووسراوه ی کونسول فه رانسه ۱۹ ئوتی ۱۹۳۰ ۱۴۵۸۰ ۳۷۱ اف او
- ۱۲ - هان دانی کورده شوژشگیره کان، روژنا مه کانی بین المللی له رابته ۲۸ ئوتی ۱۹۳۰ له لایه ن وی هوویل. شوره وی و کورد ۳۴۱ تا دژه که ی، کتبی ژرژ آغا بیک اوف ترور نه پینی روس
- ۱۳ - راگه یاندنی کونسول فه رانسه له ته وریز ۱۳-۳-۳۱۱ آ ی ای ۵x۱۱
- ۱۴ - دکتەر شیرکۆ مه سه لهی کورد سا فراسیان کورد و کوردستان
- ۱۵ - بژوانه ای شانتر آنال له جغرافیا دا ۱۸۹۳ پاريس

۱۶ - حه‌سمن ئه‌رفه‌ع پاش ۵ پادشا ژماره ۱۴۸

۱۷ - نامیلک‌دی سوریا به‌گ ۲۸ فیوریه ۱۹۲۸ وه وه‌لامی هاسکی تیللو له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورد له‌ لایهن دکت‌ر شیرکو

۱۸ - هه‌ر له‌ وجیگ‌یه

۱۹ - راپورتی مازور اولیر، وابسته‌ی نیزامی بریتانیا، آنکارا اف او ۱۴۵۸۰ ۳۷۱

۲۰ - دکت‌ر شیرکو هه‌ر له‌ وجیگ‌یه

۲۱ - راپورتی روزیتا فورب ۱۶ ژوئیه ۱۴۵۸۰ ۳۷۱ اف او

۲۲ - هه‌ر له‌ وجیگ‌یه پاش چه‌ند ژۆژ له‌ مه‌سه‌له‌ی ئارارات، پاشان چۆته‌ غه‌رب به‌

هومیدی وه‌ی که‌ تابتلیس بجی، به‌ لام کاتیک له‌گه‌ل راهنما که‌ی به‌کیوان دا

ده‌ ژۆن له‌ ده‌ ریاچه‌ی وان ده‌پرسی که‌ له‌کن ئارکاسیه‌، لئی حالی ده‌بی که‌

شه‌ر تونده‌، له‌بتلیس ده‌مینیته‌وه‌ وه‌ به‌ شوینی داده‌ چته‌ مونس، ساسون ده‌

ناتوانی چی دی بروا، پاشان ده‌ چیت‌ره‌ و اندزی

۲۳ - ر‌اگه‌ یاندنی کونسول فه‌رانسه‌ له‌ته‌وریز ۲۰ ژوئن ۱۹۲۸ ۳۱۳-۳۱۳ آر ای

۲۴ - پی‌ ر‌اگه‌ یاندنی کونسول بریتانیا له‌ته‌وریز اف ۱۵۳۶۹ ۳۷۱

۲۵ - راپورتی وابسته‌ی نیزامی بریتانیا له‌تاران ۲۸ اوتی ۱۹۳۰ اف ۱۵۳۶۹ ۳۷۱

۲۶ - ئه‌وخه‌به‌رچاپ ده‌بی له‌تایم له‌نده‌ن له‌ ۱۳ ئوتی ۱۹۳۰ که‌له‌ لایهن ده‌وله‌تی

تورکیه‌وه‌ وه‌ درۆ ده‌خریته‌وه‌.

۲۷ - پی‌ ر‌اگه‌ یاندنی کونسول بریتانیا ستانوپ پالمیر، ته‌وریز ۱۶ ژوئیه ۱۹۳۱

۳۷۱ ۱۵۳۶۹

۲۸ - پی‌ ر‌اگه‌ یاندنی بالويز‌خانه‌ی بریتانیا له‌تاران ۱۷ ئاوریل ۱۹۳۱ ۱۵۳۶۹

۳۷۱

۲۹ - پی‌ ر‌اگه‌ یاندنی کونسول بریتانیا ته‌وریز ۱۶ ژوئیه ۱۹۳۱ ۱۵۳۶۹ ۳۷۱-آف

۳۰ - ووتو، ویز له‌ئیران چاپ کراوه‌ی ۱۰ ژوئیه ۱۹۳۱

۳۱ - گزارشی کونسول بریتانیا له‌ته‌وریز ۱۶ ژوئیه ۱۹۳۱

۳۲ - هه‌ر له‌ وجیگ‌یه ۲۳ ژوئیه

- ۳۳ - حهسمن ئهرفهع پاش ۵ پادشا لاپهري ۲۳۱ - ۲۳۰
- ۳۴ - بړوانه ناميلکهي وهزيړي ده ره وهي عراق به وهزيړي ده ره وهي تورک ۳ ئاوريل ۱۹۳۳ - ۱۶۹۱۶ ۳۷۱ آ اف
- ۳۵ - راپورتي سيړ کلريک له قوس تن ته ني ۱۷ ژوئن ۱۹۳۱ ۱۵۳۶۹ ۳۷۱ آ اف
- ۳۶ - له لايڼ رامبوت (پدرجنگل) کورد و مهسه لهي مافي کورد لا پهره کاني ۳۲ - ۳۳
- ۳۷ - گزارشي کونسول بریتانیا له تهوړيز ۲۲ سپتامبر ۱۹۳۱
- ۳۸ - راپورتي وی . دی ماتیوس، کونسول بریتانیا له مارس ۱۹۳۲ اف د ۱۶۹۸۱ ۲۰x۱۱ ۳۷۱
- ۳۹ - راپورتي ادموندز ۵۷۹ ۳۷۱ اف او

فهللی ۶

- ۱ - بړوانه کتیبی پاش ۵ پادشا حهسمن ئهرفهع
- ۲ - بیره وه ری گلا دواين جیب پاش ۳ سی کریتر له تاران ۱۱ ژوئیه ۱۹۲۵ اف او ۱۱۴۹۱ ۳۷۱
- ۳ - بیره وه ری ۱۴ ئوکتوبری ۱۹۲۶ اف او ۳۷۱ ۱۱۴۹۱
- ۴ - راپورتي اف او ۲۰ ژوئیه ۱۹۲۶ اف او ۱۱۴۹ ۳۷۱
- ۵ - راپورتي ار . ک له سره بروتنه وهی کورد مارس ۱۹۲۷
- ۶ - هدر له وجیگایه
- ۷ - اس . د . ان بریتانیای گه وړه ، له سره بیروړای چه شنه اداره کردنی کوردستان جنوب به تابهت دانانی کار به دهسته کانی کورد ، له دادگستری ، فرههنگ و ، زمانی کوردی و ، زمانی کوردی به چه شنی زمانی رسمی بکار ببردی ۱۴۵۲۳ ۳۷۱ اف او
- ۸ - عسمت شریف وانلی کوردستان عراق به ره و نه ته وایه تی

- ۹ - نامیلکه‌ی سه‌رۆک وه‌زیری عه‌راق به منشی کمیسه‌ری عالی ۱۴۵۲۳ ۳۷۱ اف او
- ۱۸ ئۆکتوبری ۱۹۳۰ ۱۴۵۲۳ ۳۷۱ اف او
- ۱۰ - نامیلکه ۱۷ دسامبر ۱۹۳۰ به کمیسه‌ری عالی ۱۴۵۲۳ ۳۷۱ اف او
- ۱۱ - هه‌ر له‌و جیگایه
- ۱۲ - سیر کلریک ۱۳ ژوئن ۱۹۳۱ ۱۵۳۶۹ ۳۷۱ اف او
- ۱۳ - ئهل بریفکانی حه کائیک لا په‌زی ۴ که له لایهن وی جوادى نووسراوه ،
کوردستان ژاده‌په‌زی، له‌بنه ژه ته‌وه به‌ره په یداده کات، له‌دانشگاه سیراکوس
ئه‌مریکا ۱۹۶۰
- ۱۴ - کابل ۱۴۵۳۲ ۳۷۱ اف او ۱۹۳۰ ۱۳×۱۱
- ۱۵ - نامیلکه‌ی کورن والیس به‌جه‌میل ئهل میدفع ۳ فوریه ۱۹۳۱
- ۱۶ - ۳۱۲ ۱۵ اف ۳۷۱

فه‌سلی ۷

- ۱ - ادموندز ام ای ژى ۱۹۵۹
- ۲ - هه‌ر له‌و جیگایه
- ۳ - بیره‌وه‌ری ۱۸ ئاوریل ۱۹۳۲ ۴۵ ۱۶ ۳۷۱ اف او
- ۴ - لو نگریک عه‌راق لا په‌ری ۱۹۵ ۱۹۵۰ - ۱۹۰۰
- ۵ - ادموندز ام ای ژى ۱۹۵۹
- ۶ - به هاملتون - ریگای ئه سلی کوردستان لا په‌ری ۲۹۹
- ۷ - بیره‌وه‌ری ۱۶۵۴۵ ۳۷۱ اف او ۱۹۳۲ ئاوریل ۱۸ اف او
- ۸ - نامیلکه‌ی ده‌ فته‌ری بیرو‌رای وه‌زیری عه‌راقی به ئه مسه‌ری هه‌وائی هومفری -
کمیسه‌ری عالی بریتانیا له به‌غدايه ۱۸ ژانویه ۱۹۳۲ ۱۶۰۴۵ ۳۷۱ اف او
- ۹ - ژنرال هه‌دلام به شدارى ده‌بی له‌گه‌ل هیندی له ئه فسه‌رانی دیکه، مازور -
وارن کلارک دیکنسون، کاپیتان ال فری، سروان لاورتی، بیلی

- ۱۰- راپورتی ژنرال رهندل ۱۶۰۴۵ ۳۷۱ اف او
- ۱۱- یادداشتی سیژ جان سیمون، بالویزی بریتانیا له قوس تن ته نیه ۲۱ ئوت ۱۹۳۲ ۱۶۰۴۵ ۳۷۱ اف او
- ۱۲- یادداشتی هموولی اوکتوبری ۱۹۳۲ ۱۵۰۴۵ ۳۷۱ اف او
- ۱۳- ارا ۲ اف سیرویس را گه یاندنی حه کائیک لاپه زه کانی ۱۹۳۳ ۹۱۶ ۱۶ ۳۷۱
- ۱۴- له لایهن بریفکانی حه کائیک لاپه زه کانی ۱۶-۱۵ ۶۷۰-۶۶۹

فهرستی ۸

- ۱- رۆژنامه ی عهره بی القبس دمشق ۱۹ ئوتی ۱۹۳۴ له لایهن ئهل رامبوت کوردو مافه کی لاپه ری ۳۴
- ۲- موضوع ارتباطی زمان له ئانکارا ۱۸ ئوتی ۱۹۳۷
- ۳- راپورتی پرفسور بیلی مارس ۱۹۴۴ ۱۹ ۴۰۲ ۳۷۱ اف او
- ۴- ههر له وجیگایه
- ۵- کوردستانی ((دهرسیم له میژووی کوردستان دا)) به تورکی له لایهن ئالب ۱۹۵۲ چاپ کراوه، دوکتور نوری دهرسیمی له سالی ۱۹۷۵ دا له سوریه ده مرئ، ئه و- پیاوه له سالی ۱۹۱۹ وه له بزوتنه وه کانی جوربه جورهاوبه شی بووه. له تورکیه دا به تایبته له را په زینی دهرسیم داله گهل سید رضا
- ۶- ههر له وجیگایه
- ۷- رۆژی ۳۱ ژوئیه ۱۹۳۷ له گهل هیندی که سان (دهرسیم کوردستان) .
نامیلکه ی سه ید ره زا که به ماشین تایپ کراوه و به فهرانسه یه وه به نی- وی وه زارتنی ده ره وه ناردراوه، له یداره ی ده ره وه ی انگلیس، و نوسخه یه کی له لای سه ید ره زا مابووه ۲۰۸۶۴ ۳۷۱ اف او که بو له ندهن ناردراوه ئه -
وانیش ناردویانه ته وه تورکیه
- ۸- دوکتور نوری ده رسیمی لاپه ری ۲۷۰

۹ - هەر لهو جیگایه ۲۷۲

۱۰ - ههسەن عەرفەع کوردەهالا پەری ۴۳ کەفکری دوکتور دەرسیمی دەلی و فەرماندە
یەک بۆ له گەل فاشی کۆری مەحمەد ئەمین بەگ بۆ سوریە پە نایان برد و له
دیار بە کرژا ۱۲ کیلومتره

۱۱ - زمان ۱۸ ئۆتی ۱۹۳۷

۱۲ - دوکتور نوری دە رسیمی لایهزی ۲۷۴ له کەژەتیک پتر چاپ نەبووه .

۱۳ - تاریخ ئە حتمالی

۱۴ - پێ ژا گە یاندنی بالویری بریتانیا ۱۶ ژوئیە ۱۹۳۷ ، ۲۰۸۶۴ اف ۳۷۱

۱۵ - دکتور دە رسیمی ۲۹۰

۱۶ - زمان ۱۸ ئۆتی ۱۹۳۷

بهشی سوم

فهرستی ۱

- ۱- له ۱۹۳۰ پتر له ۱۰۰ رووناک بیر زیند و زیندو له بهحری وان هاویژان
دوکتور ده رسمی مهسهلهی کورد
- ۲- نوری شاویس ووتو، ویژ لهگهل نووسر ناوپردان فوریه ۱۹۷۵
- ۳- بزوانه وی لاکور کومونیسیم و ناسیونالیسم له روزه لاتنی ناوه راست لاپهری ۱۷۷
- ۴- نوری شاویس همر لهوجیگایه
- ۵- راپورتی مهجید مستهفا به راوته دبیر که ری وه زیر ۱۸ ژانویه ۱۹۴۴- ۴ ۰۰۳۸
۳۷۱ اف
- ۶- بهر اهر گزارشی بریفکانی همکائیک لاپهری ۲۱- ۱۶ که له لایهن وی جواد
نووسراوه شیخ محمد له مانگی دا ۲۵ دینار و مهلامستهفا ۱۲ دیناری وه رگرتووه.
- ۷- لاکور لاپهری ۱۷۷
- ۸- ۶۰۰ کورد له هیژی بریتانیادا خزمهتی کردوه، ئەل رامبوت (توماس بوا)
کوردو مهسهلهی لاپهری ۷۱
- ۹- راپورتی کورن والیس له سهر رووداوهی پاش ههلاتنی بارزانی ۱۶ ئوکتوبری -
۱۹۴۳ ۱۲- ۳۵ ۳۷۱ اف او
- ۱۰- راپورتی مهجید مستهفا- راوته دبیری وه زیران همر له وجیگایه
- ۱۱- کلیمان خیاط (کوردله ئوتونومی خوی به رگری دهکات) له پروگری سری ۲۰
مهی ۱۹۴۶ که له لایهن رامبوت نووسراوه لاپهری ۷۰
- ۱۲- راگه یاندنی کورن والیس همر لهوجیگایه
- ۱۳- ۱۰۳ ۱۳۵ ۳۷۱ اف او ۱۹۴۳ ۱۱x۲۴ اف او به کورن والیس
- ۱۴- ۹ ئوکتوبری ۱۹۴۳ ۱۲ ۳۵ ۳۷۱ اف او
- ۱۵- همر لهوجیگایه

- ۱۶- اف او، کورن والیس همرله و جیگا ۱۹۴۳ ۱۱×۱۳
- ۱۷- ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف او
- ۱۸- نامیلکه‌ی ۳۵۰۱۳ ۳۷۱ اف او ۱۹۴۳ ۱۱×۲۱
- ۱۸- ۴۰۰۳ ۳۷۱ اف او
- ۱۹- ۳۵۰۱۳ ۳۷۱ اف او ۲۰- نوری شاوئیس گفت و گو له گهل نووسەر
- ۲۰- نوری شاوئیس گفت و گو له گهل نووسەر
- ۲۱- راپورتی مه‌جید مسته‌فا به کونسولی وه‌زیر همرله و جیگا
- ۲۲- به رام‌بەر گزارشی اردلان، اسرار بارزان لاپه‌ری ۷ پسیان مرگ بود لاپه‌ری
- ۳۲- بزوتنه‌وی کورد له لایهن مه‌لامسته‌فاوه که به‌و جوهره زاندراره .
- هیندی کورد له لیوا کانی کوردی که رکوک بیته سهر ئیمه، هه‌روه‌ها هه‌ولیر، سوله‌یمانی، بادینان، ده‌هوک، ئامادیا، اکرا، زاخووسنجار و ناوچه‌ی خانه قین دانانی نایب سه‌روکی کورد بو هه‌روه زاره‌ت خانه‌یه‌ک
- ۲۳- راپورتی ۲۹ فوریه ۱۹۴۴ ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف او
- ۲۴- ژیاوک لاپه‌ری ۱۶۵ له‌لایهن دی جویدی ۶۸۷
- ۲۵- ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف او
- ۲۶- له‌کون فه‌رانسی موسل ۱۴ مه‌ی ۱۹۴۴ که ئه‌فسه‌ریکی انگلیس حازر بووه به نیوی ماژور کینج ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف
- ۲۷- نیونجی کردن له ۱۵ و ۲۲ مه‌ی ۱۹۴۴
- ۲۸- بیره‌وه‌ری مه‌ی ۱۹۴۴ ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف او
- ۲۹- ۱۶ ژوئن ۱۹۴۴ ۴۰۰۳۸ ۳۷۱ اف او
- ۳۰- بیره‌وه‌ری بالوئیرخانه بریتانیا له به‌غدایه ۱۹۴۴ ۳۸۱ اف او، ۴۰۰۳۸ - ۳۷۱ اف او
- ۳۱- نامیلکه‌یه‌ک به عه‌ره‌بی ۱۹۴۵ ۴۵۳۴۰ ۳۷۱ اف او کورن والیس
- که مه‌حمود ۱۹۲۶ (لاپه‌ری ۳۷۲) که هات و چۆیه‌کی باشی له‌گهل سهر کرده کانی کورده‌ه بووه

- ۳۲- بآلویزی ستون هویر برد ۱۴ ژوئن ۱۹۴۵ ۴۵۳۴۰ ۳۷۱ اف‌او
- ۳۳- یادداشتی بآلویزخانه بریتانیا له‌به‌غدا ۴۵ ۳۴۰ ۳۷۱ اف‌او اف‌او
- ۳۴- ۱۷ سپتامبری ۱۹۴۵ ۴۵۳۴۱ ۳۷۱ اف‌او
- ۳۵- ۹ سپتامبری ۱۹۴۵ ۴۵۳۴۱ ۳۷۱ اف‌او
- ۳۶- ۹ سپتامبری ماژور ریکس ماریو (ئه‌فسه‌ری ئه‌منیه‌تی) ۲۶ سپتامبر
- ۳۷- راپورتی بآلویزی ستون هیویر برد ۲۱ ئاویریل ۱۹۴۵ به‌غدا
- ۳۸- نوری شاوئیس، گفت و‌گو له‌گه‌ل نووسر ناوپردان فوریه ۱۹۷۵
- ۳۹- هەرله‌وجیگا
- ۴۰- زی‌د عثمان له‌سالی ۱۹۷۴ که‌یه‌کی له‌ئهندامه‌ره سمیکانی بارزانی بووه له
- ۴۱- هەرله‌وجیگایه
- ۴۲- عه‌لی عه‌بدول لاگوتی له‌له‌گه‌ل نووسر له‌ده‌ریه‌ند فوریه ۱۹۷۵ گفت و‌گو بووه
- ۴۳- ب‌روانه لاکیر کومونیسم، ناسیونالیسم له‌خاورمیانه‌دا
- ۴۴- هەرله‌وجیگا لاپه‌ری ۲۲۵
- ۴۵- ۴۵۳۴۱ ۳۷۱ اف‌او
- ۴۶- لاکور هەرله‌وجیگایه ۲۲۶
- ۴۷- هەرله‌وجیگا
- ۴۸- هه‌مه‌زه عه‌بدول لا گفت و‌گو له‌گه‌ل نووسر به‌غدا ۱۹۷۳
- ۴۹- هەرله‌وجیگا

فەسلێ ۲

- ۱- رابته له‌گه‌ل ره‌حیم قازی
- ۲- بریتانیا هی‌زی نی‌زامی ایران ده‌ره و س‌ق‌ز ده‌یه ویست ب‌چیسته‌وه، له‌ حالیک‌دا کوردیک به‌ نی‌وی ره‌ شید‌حکومه‌تی له‌بانه‌ دا دروست کرد بوو.
- ۳- نووسراوه‌ی ۲۷ سپتامبری ۱۹۴۱ ژنرال کانی واویل، کینان‌وسه‌لیم یاداشتی ۱۹۴۱ ۲۵×۱۱ کمیته‌ی نماینده‌ دولت ۳۸۸ ۳۱ ۳۷۱ اف‌او.

- ۴- یادداشتی اف‌او ۱۷ ژانویه ۱۹۴۲ اف‌او ۳۸۸ ۳۱ ۰۳۷۱.
- ۵- پی‌راگه‌یاندنی اورکا‌هار له‌ته‌وریز ۲۲ ئوکتوبری ۱۹۴۴ که‌له‌لایمن‌ژنیکی‌ن‌رویزی به‌نیوی‌میس‌دال که‌میرده‌که‌ی‌حه‌بیی‌بووه و مه‌بادیه و پاشان‌بوته‌ماما
- ۶- ورگیژ‌او‌ی‌کوک‌کونسولی‌بریتانیا له‌ته‌وریز ۳۷۱ اف‌او ۱۹۴۰×۳۰، ۳۱۲۶.
- ۷- دوکتوریک، رۆژنامه‌نووسیک، مهندسیک، موسیقی‌دانیک، یادداشتی‌کوک‌ه‌هر‌له‌چیگایه.
- ۸- راپورتی‌کولونیل‌فلی‌جیر، مشاوری‌سیاسی له‌کرمانشاه ۱۳ مه‌ی ۱۹۴۲، ۳۹۱ ۳۱ ۳۷۱ اف‌او.
- ۹- کوک‌کونسولی‌بریتانیا له‌ته‌وریز ۴۲۶ ۳۱ ۳۷۱ اف‌او ۱۹۴۱ ۱۱×۱۴
- ۱۰- ه‌هر‌له‌وجیگ
- ۱۱- یادداشتی‌انتونی‌ئیدن، ده‌ستی‌ار و مدیری‌ده‌ره‌وه‌ی‌انگلیس ۲۰ نوامبری ۱۹۴۱، ۳۱۳۸۸ ۳۱۳۷۱ اف‌او.
- ۱۲- رۆژنامه‌ی‌سپند و آلبرت‌سپیرگفت و گو له‌گه‌ل‌هیتلر له‌وین‌ترا له‌نیوه‌ی‌ئوتی ۱۹۴۴ لاپه‌ره‌کانی ۶۲-۶۳
- ۱۳- وه‌لامی‌سیر ریدر بولارد بالویزی‌بریتانیا له‌تاران ۱۴ ژانویه ۱۹۴۲ ۳۱۳۸۸ اف‌او و کوک‌کنسول‌بریتانیا له‌ته‌وریز ۲۸ ژانویه ۱۹۴۲-۴۲۶ ۳۱ ۳۷۱ اف‌او.
- ۱۴- کوک‌ته‌وریز ۷ مه‌ی ۱۹۴۲ ۲۶ ۳۱۴ ۳۷۱ اف‌او.
- ۱۵- له‌نیوه‌ی‌ئاو‌ریل ۱۹۴۲ ئە‌مریکا بیه‌ک به‌نیوی‌ب‌کونیل‌هوم‌کنسولی‌تبریز ته‌وریز . ئە‌وپیاوه به‌تایبەت له‌باری‌شوره‌وی‌وناوچه‌ی‌بالتیک‌دا ده‌رسی‌خونیدوه ، وله‌سر دووسه‌کان‌جاسوسه
- ۱۶- پیغام‌یورکوارت‌پاش‌چوونی‌بو‌مه‌باد له‌رۆژی ۱۳ و ۱۵ ئوکتوبر‌دا ۱۹۴۲- ۳۱، ۳۹۱، ۳۷۱ اف‌او.
- ۱۷- وه‌لامی‌کنسول‌بریتانیا له‌کرمانشاه.
- ۱۸- له‌باره‌ی‌کو‌ماری‌مه‌باد ب‌روانه‌سەر‌نووسراوه‌ی‌به‌نرخ‌ی‌ویلیام‌ایکلتون له‌سالی

۱۹۴۶، لهندهن ۱۹۶۳. ئهونووسه له سالهکانی ۵۵-۱۹۵۴ مدیری ناوه ندی
 فرههنگی ئەمریکا له که رکوک و له پاشان بۆته کنسولی ئەمریکا له تهوڕیز (۶۱،
 ۱۹۵۹)، لهویننه دا له گه‌ل پیاوه گه‌وره‌کانی کورد ناسیاو بووه‌وه به‌ سه‌رهاتی
 ساله‌کانی ۱۹۴۵، ۴۷-۱۹۴۶ له‌نزیکه‌ وه‌ دیتوه. په‌رتوکیکه‌ به‌ نرخ وه‌ ئه‌ و
 نه‌ و کتیه‌ ته‌نیا نوشتاریکه‌ که‌ له‌ وولاتی ژوژئاوا بلأو بۆته‌وه‌.

۱۹- هه‌له‌وجیگایه‌

۲۰- ئه‌وه‌ شه‌رحی ویلیام ایگلتن و ئارچی روزولت هه‌، گوڤاری ژۆژه‌ لاتسی ناوه‌
 راست ۱۹۴۷ ئارچی بالت له‌ ژوئیه‌ ۱۹۴۴ تا دسامبر ۱۹۴۵ وابسته‌ نيزامی
 له‌عراقوبه‌ شوینی داله‌ئیران بووه‌. یه‌کی له‌ و مرو‌فانه‌ یه‌ که‌له‌کاتی "کو‌ماری"
 قازی مه‌حه‌مه‌د چۆته‌ مه‌باد، ئه‌و پیاوه‌ له‌ ماوه‌ی مانه‌وه‌ی له‌ مه‌باد سپتامبر
 ۱۹۴۶، هه‌نیدۆ شتی نوسیه‌ که‌ له‌ گوڤاری ام‌ای ژێ دا بلأو بۆته‌وه‌.

۲۱- اف‌او ۳۷۱، ۴۰، ۲۱، ۱۷۳.

۲۲- حه‌سه‌ن ئه‌رفه‌ع کورد لاپه‌ری ۷۵.

۲۳- ژۆژی ژه‌سمی که‌ له‌لایه‌ن پارته‌ی دیموکرات کوردستانه‌ و دان‌دراوه‌.

۲۴- ئال و گۆزی نووسراوه‌ی نووسه‌ر له‌ گه‌ل ره‌حیم قازی باکو‌مارس ۱۹۷۶

۲۵- به‌رام‌به‌ر له‌گه‌ل مه‌تله‌بی ئارچی بالد روزولت. به‌ لام مانای ئه‌و پاراگرافه‌
 جو‌ربه‌جو‌ره‌ ایگلتن ده‌لی "داها‌توی کوردستان ده‌بی هه‌رله‌جیگای خۆی
 خه‌رج بکری عبدالرحمن قاسمو‌له‌ متالای نوێ له‌باره‌ی کوردستان دا ده‌لی
 (۱۹۷۶) ده‌بی بۆ پاراستنی را‌گرتنی قازانجی جوی‌تارو ده‌ ره‌ به‌گ هه‌ر دوکیان
 پیک بین

۲۶- اه‌یگتون هه‌رله‌جیگا و حه‌سه‌ن ئه‌رفوع کرده‌الا یه‌ری ۷۸.

۲۷- ایگلتن لاپه‌ری ۴۵

۲۸- هه‌رله‌ وجیگایه‌ لاپه‌ری ۴۶، ئه‌وقسه‌یه‌له‌گه‌ل مانای همزه‌عه‌بدول لا لاپه‌ری ۱۵۳
 په‌یون‌دی نیه‌، ته‌نیاله‌ بابه‌تی بارزانی که‌کس نه‌ی ده‌ ویست بجیته‌ئیران.

۲۹- له‌ژوژنامه‌ی شه‌باز ۳۱ دسامبر ۱۹۴۵ نه‌قل کراوه‌ وله‌لایه‌ن په‌یروندت له‌ (زه‌

وی ئیسلام) سالی ۱۹۴۶، ژماره ۳۴ لاپه‌ری ۱۱۸.

۳۰- ویلیام ایگلتون لاپه‌ری ۶۱.

۳۱- هەرله وجیگایه.

۳۲- ویلیام لین وسترمن ئداره‌ی دهره‌وه‌ی، ژوئیه ۱۹۴۶، بزوانه ووتنه‌ی نیویورک

تایمز له ۲۰ ماشین‌باس ده‌کات که‌له سهربازخانه‌ی میان‌دوآو دراوه به هیزری

مهاباد.

۳۳- ویلیام ایگلتون هەرله وجیگایه.

۳۴- 'راپه‌زینی نه‌ته‌وه‌ی کورد در ۱۹۴۶ پی‌روندت له زه‌وی ئسلام ۱۹۴۷، لاپه‌ری

۱۲۹ نووسەر دهروانتیه سەر خه‌به‌ری رویتەر له ۴ مه ۱۹۴۶ له‌تاران‌ه وه که ئه

ویش له رادیو ته‌وریز ده‌گیریته وه لاپه‌ری ۸۲ ایگلتون.

۳۵- هەرله وجیگایه روندت لاپه‌ری ۱۳۰.

۳۶- ئارچی بالد روزولت گو‌فاری ام‌ای‌ژی ۱۹۴۷.

۳۷- هەرله وجیگایه.

۳۸- الگیتون لاپه‌ری ۵۸.

۳۹- ایگلتون ده‌نوسی، قازی مه‌مه‌مه‌د، مناف کریمی نارده‌لای جنوب تاهیزش له

مانگی ژوئن‌دا، ۱۹۴۶ ده‌ستی پی‌بکری. به‌لام هاشم اف، کنسولی شوروی

له‌ورمئ له‌وکاره به رگری کرد. لاپه‌ری ۹۷.

۴۰- فرانس‌پرس، وه‌لامی‌دا نه‌قل له رامبوت لاپه‌ری ۷-۱۰۶.

۴۱- نووسەر له‌گه‌ل ره‌حیم قازی نامیلکه ئال و‌گوژده کهن مارس ۱۹۷۶

۴۲- هەرله وجیگا.

۴۳- رامبوت کوردوما‌فی نه‌ته‌وایه‌تی لاپه‌ری ۱۰۴.

۴۴- ئارچی بالد روزولت گو‌فاری ام‌ای‌ژی ۱۹۴۷.

۴۵- هەرله وجیگا.

۴۶- ویلیام ایگلتون لاپه‌ری ۱۲.

۴۷- ئال و‌گوژی نامه له‌گه‌ل نووسەر ئاوریل ۱۹۷۶.

- ۴۸ - ھەسەن ئەرھەم کردھا لاپەری ۹۶.
- ۴۹ - ویلیام ایگلتن لاپەری ۱۱۲.
- ۵۰ - ھەزار گەشت و گوڵ لە گەڵ نووسەر بەغدا ۱۹۷۳.
- ۵۱ - رەھیم قازی، ئال و گوژی نووسراوە مارس ۱۹۷۶.
- ۵۲ - ایگلتن لاپەری ۱۴۶.
- ۵۳ - لەوبابەتەو ھە بزوێنە بە "شەری ئازەربایجان" روبرت روسو، گوکاری ام ای ژى -
ز ستانی ۱۹۵۶، و "جوولانەوێ کەمونیستی لە ئێران" ژرژ لین چوسکی گوکاری
ام ای ژى ژانویه ۱۹۴۷
- ۵۴ - روبرت روسو گوکاری ام ای ژى ۱۹۵۶ لاپەری ۲۹.
- ۵۵ - ویلیام ایگلتن لاپەری ۱۱۵.
- ۵۶ - گەشت و گوڵ لە گەڵ ھەمزە عەبدول لا بەغدا ۱۹۷۳

فەسلی ۴

- ۱ - ھەمزە عەبدول لا گەشت و گوڵ لە گەڵ نووسەر ۱۹۷۳
- ۲ - نوری شاویس گەشت و گوڵ لە گەڵ نووسەر لە ناوێردان فوریە ۱۹۷۵.
- ۳ - ئێبراھیم ئەحمەد گەشت و گوڵ لە گەڵ نووسەر لە ناوێردان ئکتوبری ۱۹۷۳.
- ۴ - ھەرلەوجیگیە.
- ۵ - ھەمزە عەبدول لا ھەرلەوجیگیە.
- ۶ - نوری شاویس ھەرلەوجیگیە.
- ۷ - ھەرلەوجیگیە.
- ۸ - ھەمزە عەبدول لا ھەرلەوجیگیە.
- ۹ - ویلاکور کەمونیسم و ناسیونالیسم لە ژۆژھەلاتی ناوھەراست لاپەری ۱۹۲.
- ۱۰ - ئێبراھیم ئەحمەد ھەرلەوجیگیە.
- ۱۱ - نیویورک تایم ۳ ئاوریل ۱۹۵۰.

۱۲ - بولتن ناوهندی متالای کورد شماره ۱۰ ۱۹۵۰.

۱۳ - نوری شاوئیس هەر له وجیگا یه

۱۴ - هەر له وجیگا .

۱۵ - هەر له وجیگا .

۱۶ - شهوپازاگرافه له نوسراوهی پارتی کمونیستی عراق کهله رۆژنامهی اتحادالشعب

چاپ کراوه، وهرگیزاوه ۳۰ ژوئن ۱۹۵۹ پاش ۳ سال وه له لایهن جه مال حه یدری

له گوڤاری عراق دا له ۴ ژوئن ۱۹۵۹ به چاپ گهیشته، وهرگیزاوی فهرانسه کهی

له گوڤاری رۆژههلات ۱۹۵۹ لاپهژی ۱۵۱، ۱۰ ترجمه کهی له گهڵ شه سه کهی

له گهڵ شه سه کهی فهرق دهکات له لایهن عسمهت شریف وانلی لاپهری ۱۶۴ -

۰ ۱۶۵

۱۸ - هەر له وجیگا .

۱۹ - نوری شاوئیس هەر له وجیگا .

فهرستی ۵

۲ - رۆژنامهی لوموند ۱۵ ژانویه ۱۹۵۸.

۲ - اورپان ۱۹۵۸ ژماره ۷ پروردود نهتهوهی کورد له بهرام بهر راپهژینی عهره به کان دا .

۳ - دوکتور شهکیرخۆشهک کوردومه سه لهی کورد به غدا فوریه ۱۹۵۹ کهله لایهن

روردونو و سراهه اورپان ۱۹۵۹ ژماره ۱۰

۴ - بیوگرافی عارف له لایهن اریک رولو له رۆژنامهی لوموند ۱۹۶۳ ۲۰-۱

۵ - اورپان ۱۹۵۸ شماره ۱۸ "وازی عراق" ژرژکلن .

۶ - وی جیودی راپهژنی کورد .

۷ - بروانه هیلن کاریردن کوسی سیاست شورهوی له رۆژههلاتی ناوهراست دا لاپهری

- ۸ - نووسراوهی ۳ لاپهژی ۳۴۸ عسمت شریف وانلی کوردستانی عراق .
- ۹ - بهرامبر له بیروزی شایه دیک
- ۱۰ - بروانه سهر نووسراوهی عسمت شریف وانلی لاپهری ۱۶۷ .
- ۱۱ - سهرچاوهی بزواپیگراو .
- ۱۲ - ههمیدعسمان یهکی له سی کریتی گشتی کونی پارتی کمونیستعراق .
- ۱۳ - لهسهر شهو نووسراوهیه بزوانه ژۆژنامه اوریان ۱۹۵۹ ژماره ۱۲ " دوژ منایه تی عارف " لهلایهن سیمون جرجی وه اوریان ۱۹۵۹ ژماره ۸ نووسراوهی ژرژ کلن وازیعراق .
- ۱۴ - اوریان ۱۹۵۹ ژماره ۹ (کارهکانی موصل) .
- ۱۵ - نووسراوهی اتحادالشعب ۷مه ۱۹۵۹ - ارکوتی اوریان ۱۹۵۹ لاپهره کانسی ۱۶۰-۱۵۹ .
- ۱۶ - بروانه سهر مهتلهبی اوریان ۱۹۵۹ لاپهزهکانی ۱۵۷-۱۵۵ .
- ۱۷ - عسمت شریف وانلی لاپهری ۹۱ .
- ۱۸ - عسمت شریف وانلی جیگا و ژۆژی شهو کنگرهیه دیاری نه کرواه .
- ۱۹ - عسمت شریف وانلی لاپهری ۱۱۷ .
- ۲۰ - "ژاستهقینه" پارتی کمونیستی عراق کهلهلایهن سالم عادل بهژیوهبردرا سی گرتیری گشتی ، عزیزموحه ممد سی کریتی گشتی ۱۹۷۶ وهزه کی خیری فاکتیکی کهلهلایهن قاسم وهسهلماندراوه ، داودسیه .
- ۲۱ - ای سی وی لاپهری ۸۸ .
- ۲۲ - ههرله وجیگا لاپهزهکانی ۹۰-۹۱ .
- ۲۳ - ههرله وجیگا ۹۴ .
- ۲۴ - نامیلکهی جهلال تاله بانی به عسمت شریف وانلی لاپهری ۹۹
- ۲۵ - بزوانه ای سی وی لاپهزهکانی ۹۶-۹۵ و نووسراوهی لاپهری ۳۴۹ .
- ۲۶ - ههرله وجیگایه لاپهزهکانی ۹۸-۹۷-۹۶ .

فەسلێ ۶

- ۱ - بزوانه عسمهت شەریف وانلی ، کوردستانی عراق ، راپەرینی نەتەوێ لاپەرە
کانی ۱۰-۱۰۱ ، ۹۴ .
- ۲ - "کوردستان عراق لە سەر پشتهی ئێ ستر" ۱۱ - "هەوادارەکان" اریک رولو
رۆژنامە لوموند ۱۱ ئاوریل ۱۹۶۳
- ۳ - هەرلهوجیگا .
- ۴ - هەرلهوجیگا ، ۴ ، سیاسەتی ناوگار ۱۴-۱۵ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۵ - بزوانه عسمهت شەریف وانلی لاپەرەکانی ۱۷۴-۱۷۰ .
- ۶ - هەرلهوجیگا لاپەرە ۱۰۱ لەسالی ۱۹۷۴ عەبدوللا سماعیل دەیهوێست بێتە
را بەری شوژی کورد ، کە دەستەجەمعی دژمنایەتی بە عسیان دەکرد .
- ۷ - اریک رولو لوموند ۱۱ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۸ - تەنیاشاری کەرکوک ۱۰۰۰۰ دیناری کوکردهوه لەسالی ۱۹۶۲ دا ئبراهیم ئەحمەد
ناوێردان ۱۹۷۳ .
- ۹ - اریک رولو لوموند ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۱۰ - هەرلهوجیگا ۱۵-۱۴ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۱۱ - هەرلهوجیگا ۱۱ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۱۲ - دانا ئادامس شمیت ، نیویورک تایم ۱۱ سێتامبر ۱۹۶۲ .
- ۱۳ - لە بنەرەت را ئەو هەمیشە را بەری پ . د . ک بوو
- ۱۴ - اریک رولو لەکردهوه دا شوژیگێر لوموند ۱۳ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۱۵ - اریک رولو هەرلهوجیگا ۱۴-۱۵ ئاوریل ۱۹۶۳ .
- ۱۶ - آی ، سی وی لاپەری ۱۱۷ .
- ۱۷ - اریک رولو لوموند ئاوریل ۱۹۶۳
- ۱۸ - ساندی تلگراف ۳۰ دسامبر ۱۹۶۲ .

- ۱۹ - ههسمن ئه رفه کردها لاپه‌ری ۱۳۶.
- ۲۰ - سه چاوه راسه قینه که.
- ۲۱ - ای سی و سی لاپه‌ری ۱۱۷.
- ۲۲ - هه‌رله وجیگا.
- ۲۳ - اریک رولو له سه‌ر ئاهه‌نگی قاچاق چی لوموند ۱۰ ئاو‌ریل ۱۹۶۳.
- ۲۴ - هه‌رله وجیگا ۱۵-۱۴ ئاو‌ریل ۱۹۶۳.
- ۲۵ - هه‌رله وجیگا.
- ۲۶ - ای سی و لاپه‌ری ۱۲۰.
- ۲۷ - هه‌رله وجیگا لاپه‌ری ۱۲۱.
- ۲۸ - برۆانه‌ه‌بات له ۱ اوکتوبری ۱۹۶۱ که به‌دورودر ئیژنا و بره‌راوه له‌آی، سی و ی " لاپه‌ری ۱۲۳ - ۱۲۲
- ۲۹ - اریک رولو لوموند ۱۳ ئاو‌ریل ۱۹۶۳
- ۳۰ - د آ سی نیویورک تایم ۱۱ سپتامبر ۱۹۶۲.
- ۳۱ - ته‌نیا بو اریک رولو که ته‌وانیوتی ووت و وێژی به‌ عه‌ره‌بی له‌گه‌ل بکات
- ۳۲ - داوید آدامسون شه‌ری کوردستان له‌ب‌ذه‌ن ۱۹۶۳ لاپه‌ری ۱۴۷.
- ۳۳ - هه‌رله وجیگا لاپه‌ری ۱۶۶.
- ۳۴ - هه‌رله وجیگا لاپه‌ری ۱۸۱.
- ۳۵ - هه‌رله وجیگا لاپه‌ری ۱۵۱.
- ۳۶ - هه‌ر له‌وجیگا لاپه‌ره‌ کانی ۱۸۷ - ۱۸۶
- ۳۷ - دانا آدامس شمیت نیویورک تایم ۱۰ سپتامبری ۱۹۶۲.
- ۳۸ - وی هه‌ول شو‌ره‌وی و کورده‌کان لاپه‌ری ۴۱۱ و نووسراوه‌ی لاپه‌ری ۴۱۲.
- ۳۹ - له‌سه‌ر آدام شمیت، ئه‌به‌ره‌نگاریه له‌سه‌ر سه‌نگ ۱۹۶۱-۱۱x۱۷ لاپه‌ری ۲۰۷
- ۴۰ - جردیس فتح الله، وه‌رگیزی عه‌ره‌ب کتبی دانا آدامس شمیت گه‌ت و گو له‌گه‌ل نووسه‌رله حاجی عوم‌ران ۱۹۷۴.
- ۴۱ - د آدامسو شه‌ری کوردستان لاپه‌ری ۱۹۶ هی‌زی رایه‌ت له ۱۰۵ عه‌راقی بوو

که به رامبه‌ریان .

۴۲ - به‌روایه‌تی د‌آدامسون . شەری کوردستان لاپەری ۱۱۷ ، ۷۰ ئەفسەر و ژن‌رالیک

لە‌آخ‌رسالی ۱۹۶۳ .

۴۳ - اریک‌رولو ، لوموند ۱۲ مارس ۱۹۶۳ .

۴۴ - هەرله‌وجیگا .

۴۵ - عسمەت شەریف‌وانلی کوردستان عەراق لاپەری ۱۷۵ .

۴۶ - پی‌زاگەیانندی آف - پ لوموند ۱۴ فوریە ۱۹۶۳ .

۴۷ - هەرله‌وجیگا

۴۸ - هەرله‌وجیگا

فەسلی ۷

۱ - اریک‌رولو لوموند ۲۰ نوامبر ۱۹۶۳ .

۲ - ب‌روانەسەر کام‌ل عەبو جابرپارتی عەرەبی بە‌عس ، دانشگاه سیراکوس ، نیویورک

۱۹۶۶ ، نووسەر ووت و ، وێژیکی لە‌گە‌ڵ تارق عەزیز کردووە کە‌ورگێری رۆژنامە

ال‌جەماهیر لە‌فوریە تا‌نوامبر ۱۹۶۳ و بە‌شویینی وه‌ی‌دا کە‌ بە‌قودرەت گە‌یشت

وتاسالی ۱۹۷۶ هەر‌واماوه .

۴ - اریک‌رولو لوموند ۱۲ مارس ۱۹۶۳

۴ - هەرله‌وجیگا

۵ - ئەندامەکانی دیکە‌ی کورد بابا‌عەلی‌وه‌ فواد عارف کە‌ دوو‌وه‌زیری کوردبوون .

۶ - اریک‌رولو لوموند ۱۲ مارس ۱۹۶۳ .

۷ - جە‌لال تالە‌بانی هەر‌اله‌وجیگا .

۸ - کام‌ل عەبو جابر عەرەبی بە‌عس لە‌پارتی سۆسیالیست‌دا لاپە‌زی ۷۶ .

۹ - جە‌ردیس فە‌تحە‌لا هەرله‌وجیگا .

۱۰ - اریک‌رولو لوموند ۱۲ مارس ۱۹۶۳ .

- ۱۱ - نیویورک تایم ۲ مارس ۱۹۶۳.
- ۱۲ - اریک رولو لوموند ۸ مارس ۱۹۶۳، به سهرها ته گیراوه کان له سهرچاوه کان را.
- ۱۳ - ناوی جی گر تووله لایمن جهرجیس ففتحاله حاجی عومران ۱۹۷۴.
- ۱۴ - لوموند ۱۶ ئاوریل ۱۹۶۳.
- ۱۵ - ههرله و جیگا.
- ۱۶ - اریک رولو، سهرۆک ناسر له مه سه له ی کورد لایمن گری ده کرد، لوموند ۱۹ ژوئن ۱۹۶۳.
- ۱۷ - لوموند ۱۶ آوریل ۱۹۶۳.
- ۱۸ - ههرله و جیگا ۳۰ آوریل ۱۹۶۳.

فهرستی ۸

- ۲ - لوموند ۱۱ ژوئن ۱۹۶۳.
- ۲ - بزوانه سهرمه تنی ته وای عسمهت شریف وانلی، کوردستان عراق لاپه زه کانی ۳۷۳-۳۷۵.
- ۳ - خهباتی ژماره ۴۶۹ ژوئن ۱۹۶۳، به نیوی آرسی وی لاپه ری ۱۹۶.
- ۴ - لوموند ۱۸ نوامبر ۱۹۶۳.
- ۵ - لوموند (دنیا) ۲۰ نوامبر ۱۹۶۳.
- ۶ - اریک رولو، لوموند ۱۶ ئاوریل ۱۹۶۳.
- ۷ - ای سی و لاپه ری ۱۹۷.
- ۸ - دیلی تلگراف ۱۹ ژوئن ۱۹۶۳.
- ۹ - داوید آدامسون شهری کوردستان لاپه ری ۱۱۷.
- ۱۰ - لوموند ۱۶ ژوئیه ۱۹۶۳.
- ۱۱ - عهبدول وه هاب ئوتروشی، گفت و گو له گهل نووسهر، ناوپردان فوریه ۱۹۷۳.
- ۱۲ - اریک رولو "سهرۆک کو مارناسرله شهردا نیونجی ده کردله مه سه له ی کورد دالوموند

- ژوئن ۱۹۶۳ .
- ۱۳ - هەرله وجیگا .
- ۱۴ - میشل عهفلق ، دانینهری به عس ده لهئهسله وه مهسیحی .
- ۱۵ - لوموند (دنیا) ۱۹۶۳-۱-۲۰ .
- ۱۶ - هەرله وجیگا ۱۷-۱۸ فوریه ۱۹۶۳ .
- ۱۷ - بهبئی سهرچاوه هەر چوئیک کهم وزوړ . د آدامسون لاپهري ۱۶۴ .
- ۱۸ - لوموند ۱۶ فوریه ۱۹۶۳ .
- ۱۹ - هەرله وجیگا ۱۹ فوریه ۱۹۶۳ .
- ۲۰ - هەرله وجیگا .
- ۲۱ - بهلام یارمهتی شورهوی تاژوییه بوو
- ۲۲ - ژۆژنامهی پراودا ۲۳ فوریه ۱۹۶۳ ، له لایهن وهویل ، شورهوی کورد لاپه ره کانی ۴۱۵-۴۱۱ .
- ۲۳ - پراودا ۶ مه ۱۹۶۳ له اوریان داوه رگیژ دراوه ۱۹۶۳ ژماره ۲۶ لاپه ره کانی ۱۷۳-۱۷۰ .
- ۲۴ - زاگه یاندنی خبردهری تاس لوموند ژوئن ۱۹۶۳ .
- ۲۵ - لوموند ۱۱ ژوئیه ۱۹۶۳ .
- ۲۶ - هەرله وجیگا .
- ۲۷ - واشنگتن پست ۱۱ ژوئیه ۱۹۶۳ له لایهن وهویل لاپه ره کانی ۴۲۳-۴۲۲ .
- ۲۸ - وهویل لاپهري ۴۲۴ له لایهن وابسته نیزامی عراق له واشنگتن کلنل محمد قاسملا .
- ۲۹ - داوید آدامسون ، شهزی کوردستان لاپهري ۱۹۷ .
- ۳۰ - بژوانه کامله بو جابر ، پارتی عهره بی به عس سو سیالیست لاپه ره کانی ۸۳ - ۸۲ و اوریان ۱۹۶۳ ژماره موضوع پ ار پانروس .
- ۳۱ - لوموند ۱۹۶۳-۱-۱۹ .
- ۳۲ - اوریان (شرق) ۱۹۶۳-۱-۳۰

فەسلێ ۹

- ۱ - وه‌رگیراوی اس گانتز الیاس جان پیروینو اوریان (مشرق) ۱۹۶۵ ۳۳-۳۲.
- ۲ - زه‌مانی ئەوجی عه‌ره‌ب ژانویه ۱۹۶۴ سه‌روک ناسر فشاری بۆمارشال عارف دینێ که به پێ که یشتنیک له‌گه‌ل کوردان بگه‌ن بۆئه‌وه‌ی هیزی عراق له‌چه‌له‌مه‌ی ناوخۆ ژزگاری بی‌ت لوموند ۱۲ فوریه ۱۹۶۴.
- ۳ - له‌ ئادامس شمیت له‌ نیویورک تایم داو له‌ ژۆژنامه‌ی آمون گیس‌ت مه‌ردی ئا‌زا داوید آدامسون ساندی تلگراف وجه‌نگی کوردستان، اریک‌رولو، لوموند.
- ۴ - داوید ئادامسون لاپه‌ری ۱۶۲.
- ۵ - حکایه‌تی چه‌شنه‌ راپورتیک له‌ لایه‌ن اس‌گانتز -ژی- پ وینوله‌رساله‌ی خۆی داله‌سه‌ر ژا په‌رینی کورد اوریان ۱۹۶۵.
- ۶ - ای‌سی. و لاپه‌ژی ۲۲۰.
- ۷ - اریک‌رولو، "وزنه‌ له‌ کوردستان عراق دا" لوموند ۷ ژوئیه ۱۹۶۴.
- ۸ - گفت‌وگۆی سه‌روک عارف له‌ لایه‌ن اریک رولو لوموند ۱۳ ژوئیه ۱۹۶۴.
- ۹ - عسمه‌ت شه‌ریف وانلی له‌ نووسراوه‌ی خۆی دا له‌ لاپه‌ره‌گانی ۲۲۰-۲۱۸ مه‌تنی "پیک گه‌ شتینیکی نه‌ینی"
- ۱۰ - وه‌ده‌ره‌که‌وتوی له‌ رابته‌ له‌گه‌ل ۱۰ ئاو‌ریل ۱۹۶۴ پ. د. کله‌سه‌رمه‌سه‌له‌ی ته‌ قه‌راوه‌ستان وه‌رگیراوی ژپ وینو له‌رساله‌ی خۆی دا له‌سه‌رمه‌سه‌له‌ی را‌په‌رینی کورد اوریان ۱۹۶۵.
- ۱۱ - ای‌س. و، لاپه‌ری ۲۲۲.
- ۱۲ - ژپ وینو اوریان ۱۹۶۴.
- ۱۳ - ای‌س. و لاپه‌ری ۲۲۳.
- ۱۴ - ۱-ار لوموند ۷ ژوئیه ۱۹۶۴.
- ۱۵ - هه‌رله‌هجیگا ۸ ژوئیه ۱۹۶۴.

- ۱۶ - شهو مهتله بموه ده رخراوه له موضوع اریک رولو که لهو پیگه یشتنه دا هاوبه شی بووه . لوموند ۸ ژوئیه ۱۹۶۴
- ۱۷ - هەرله وجیگا .
- ۱۸ - ای.س.و لاپه‌ری ۲۲۳ .
- ۱۹ - ژپ وینو هەرله وجیگا لاپه‌ری ۱۰۵ .
- ۲۰ - هەرله وجیگا .
- ۲۱ - له‌راپورتی ژپ وینو لاپه‌ری ۱۰۶ عسمهت شه‌ریف وانلی ۱۲ مردولاپه‌ری ۲۲۳ .
- ۲۲ - رۆژنامه شه‌رق ۱۹۶۵ لاپه‌ری ۱۰۷ .
- ۲۳ - ای.س.و لاپه‌ری ۲۲۴ .
- ۲۴ - سه‌ره تایه‌ک له اریک رولو (له موضوعه‌کانی) .
- ۲۵ - له‌سه‌ر متالاکانی ، برّوانه ، متالای عسمهت شه‌ریف وانلی لاپه‌ره‌کانی ۲۴۰ - ۲۳۲ .
- ۲۶ - هەرله وجیگا لاپه‌ری ۲۴۹ .

فه‌سلی ۱۰

- ۱ - فه‌جری نوێ ، رۆژنامه‌ی به‌غذا ۱۱ فوریه ۱۹۶۵ ، له‌لایه‌ن ای.س.و لاپه‌ری ۲۵۸ .
- ۲ - زاگه‌یاندن به‌ رۆژنامه‌ی لب‌نانی‌ئه‌ل مح‌رره‌لایه‌ن ژ.ب وینو " میژووی راپه‌رینی کورد " مش‌رق ۱۹۶۵ ۳۲/۳۳ .
- ۳ - هەرله وجیگا .
- ۴ - پترمانسفیلد ساندی تایمز ، ۱۶ مه ۱۹۶۵
- ۵ - برّوانه ای.س.و لاپه‌ری ۲۶۰ .
- ۶ - شه‌سله‌حمو سازوبه‌رگ که کرّیویانه له‌ئه‌فسه‌رانی ئی‌رانی له‌چوار چی‌وه‌ی - قه‌راردادی دا .

- ۷ - دانا آدامس شمیت توئی ۱۹۶۲ وه داوید آدامسون ئوکتوبر - نوامبر ۱۹۶۲.
- ۸ - ئە گەر کەسیک نەبی وه لگامی بارزانی لەبەر چاونه گری له لای وان
- ۹ - پترمانسفیلد "کوردەکان بی چهکی تازه شهردە کەن" ساندی تایمز ۱۶ مه ۱۹۶۵.
- ۱۰ - لوموند (دنیا) ۳۰ سپتامبر ۱۹۶۵.
- ۱۱ - هەرله وجیگا ۱۹۶۵-۱۷x۱.
- ۱۲ - ووتو، ویژ ژنرال دوکەیلی له ئەل مناردا ۳ ژانویه ۱۹۶۶ له مونددا ۵ ژانویه ۱۹۶۶.
- ۱۳ - زاگه یاندی آ اف پ ۵ ژانویه ۱۹۶۶ له مونددا ۶ ژانویه ۱۹۶۶.
- ۱۴ - جما وال الامیر، رابطه لوموند به تاران ۵ ژانویه ۱۹۶۶.
- ۱۵ - لوموند ۲۵ ژانویه ۱۹۶۶.
- ۱۶ - له لایمن عسمهت شەریف وانلی لاپەری ۲۶۴.
- ۱۷ - ارموریه، کوردستان یان نه مان ۱۸۵-۱۷۵.
- ۱۸ - حبیب کهریم ووتو، ویژله گهل نووسەر ناوپردان فوریه ۱۹۷۵.
- ۱۹ - راپورتی عه به دلا پیشه هری به عسمهت شەریف وانلی لاپەری ۲۶۶.
- ۲۰ - گفت و گو له گهل نووسەر، ناوپردان ۱۹۷۵.
- ۲۱ - هورله وجیگا.
- ۲۲ - بزوانه سەر مه تنی کاملی پیک هاتنی له ۰.۱ س. و لاپه ره کانی ۳۸۰-۳۷۹.
- ۲۳ - گفت و گو له گهل نووسەر، ناو پروان فوریه ۷۵.
- ۲۴ - هەر له وجیگا.

فەسلێ ۱۱

- ۱ - زاگه یاندی آ اف پ له لوموند "دنیا" دا ۳۱-۳۰ ئوکتوبری ۱۹۶۶.
- ۲ - عسمهت شەریف وانلی لاپەری ۲۶۹.
- ۳ - لوموند (دنیا) ۱۹۶۶-۱-۳.

- ۴ - هەرله وجیگا ۱۹۶۶ - ۱۱x - ۲۹.
- ۵ - اریک رولو "باره کانی کوردستان" لوموند. ۱۲ ئوکتوبری ۱۹۶۸.
- ۶ - گفت و گو له به عذایه له گه ل یه ک ی له لیدره ئاموزگاران ۱۹۷۴.
- ۷ - اریک رولو لوموند ۱۲ ئوکتوبری ۱۹۶۸.
- ۸ - کاروانی شه هیدان، کهریم حسامی (له کورددا) لاپه ره کانی ۷۹-۷۵.
- ۹ - ئه و ئارایشه له لاییه ن عه زیز ئهل حاجی، سی گریتی گشتی پارتی کمونیست عهراق زا بهری ناوهندی (لایه ن گری چین) یارمه تی لایه ن گری شوره وی پارتی کمونیستی ناوهندی که له لایه ن عه زیز مه حمود که همیشه سی گریتی گشتی بووه، به ریوه ده بر درا.
- ۱۰ - ارای لوموند ۱۲ ئوکتوبری ۱۹۶۸.
- ۱۱ - هەرله وجیگا.
- ۱۲ - ای.بس. و لاپه ری ۲۷۴.
- ۱۳ - هەرله وجیگا.
- ۱۴ - لوموند ۱۲ ئوکتوبری ۱۹۶۸.

فەسلێ ۱۲

ف

- ۶ - بزوانه سهرناسینی لرد لیبراکن (نهفتی) له ساندی تایمز ۱۱ ی مه ۱۹۶۹ که له وی دا، زور مه تلەبی ورد وه ده رده خات.
- ۲ - له وزه مانهدا بریتانیا به تنیائی %۶ و ۱۱ له ئا کاره کان، فهرانسه و ئەمریکا %۲۳/۴ وه هلند %۱/۴ ۲۴ قه بول ده کهن.
- ۳ - نیویورک تایم ۳ مارس ۱۹۶۹.
- له وزه مانهدا داهاات له سهر قاعده ی ۵۰ - ۵۰ دابهش ده کری.
- ۴ - ساندی تایمز لامه ۱۹۶۹.
- ۵ - میراتی "مستعمره بریتانیا ئه و مافه بونا هه ز چاوپیی که وتنی شا نوسرابود.

نه هیشتنی که شیتی کانی شهر، له شەت ئەل عمرەب دابەیی پیک هاتنی هەردوک لا
و هەنیدی شتی کەم لە بەرچاو، بەلام راھنمائی کە شیتی کانی عە راق کە
پیوست بوو.

۶ - بەرامبەر لە گەڵ چاوە دیڕی ژنرال ئوکی لێ وەزیری بەرگری عارف کە لە لایەن اریک
رولو لە روژنامە لوموند ۹ ئۆکتوبری ۱۹۶۸ دا چاپ کراوە.

۷ - ان اگرگ ت ۱۵ سێتامبری ۱۹۶۹.

۸ - سەرچاوە خاترجەم.

۹ - لە تەکریت لە سالی ۱۹۳۷ دالە (دایک بوو) سەددام حسین، بوو و لێن بار لە
ئۆکتوبری ۱۹۵۹ لە بارە ی وی دا قسە ی کردووە سەر ئەنجام ئەو دە بیته یەکی لە
میلیشا بە عسکێکان کە هاو بەشی دەکان لە هیژشە کە دادژی قاسم.

بە لام نەخشی ئەسلی لە سالی ۱۹۶۳ پاش بە قودرەت گە پشتن بە عسکێکان -
دەستی پێ دەکات . وە لە قودرەت دا دەمی نیتەو، بە پیچە وانە ی
ی سەر کردە کانی دی کە بوو لاتی دور دە نێردرێن یا زندانی دە کرین لەووە -
ختە دا بوو کە سازمانی بە عس لە بە ژێر دەستی خو ی دە گری وە بە تایبەت سیروسی
ئەمینەتی وە رەقیبە کانی خو ی بە تە واوی چاوە دیڕی دەکات .

۱۰ - گفت و گو لە گەڵ دارا تە وفیق لە دە رەبەند فوریە ۱۹۷۵.

۱۱ - هەر لە و جیگالە گەڵ دکتەر مەحمود عسمان.

۱۲ - راگە یاندنی آف پ لوموند ۱۹ فوریە ۱۹۷۵.

۱۳ - نامیکە بە ای . س . و لاپەری ۳۴۱.

فەسلی ۱۳

۱ - گفت و گو لە گەڵ نووسەر، ناو پر دان ۱۹۷۳.

۲ - هەر لە و جیگا، حاج عومر ان ئۆکتوبری ۱۹۷۳.

۳ - "سامی" ئی حسان شیرزاد، نوری شاویس، سەلاح یوسفی، نافز.

- ۴ - پاش‌ئی مزای پیک‌هاتنی ۱۰ مارس ۱۹۷۰، برایم‌ئهمده، له‌سهرانی به‌عس
پرسیار ده‌کات که‌بووسی مانگان بوئه‌وهی که‌بچیتته ئی‌ران، پوولئی بده‌نئی به‌لام
نه‌یان سه‌لماند. گفت‌وگو له‌گه‌ل نووسهر ئوکتوبری ۱۹۷۳.
- ۵ - دیلی‌ستار، بیروت ۱۲ مارس ۱۹۷۱.
- ۶ - "عراق بوونی‌توندی نه‌فت" کریس‌کوچیرا، ئه‌فریقای گه‌نج ۱۳ ژوئیه ۱۹۷۱.
- ۷ - دیلی‌ستار ۱۰ ئوکتوبری ۱۹۷۱.
- ۸ - ووتو، ویژ له‌ژوژنامه شه‌رق روژانه ۱۹۷۱-۱-۱۸ که‌له‌ژوژنامه لیبرلزیک
۱۹ نوامبری وه‌رگیراوه.
- ۹ - سه‌رچاوه‌ی باوه‌رپیکراو.
- ۱۰ - له‌"به‌ره‌ی ناوخوی‌عراق‌دا" کریس‌کوچیرا "ئه‌فریقای جوان ۹ سپتامبر ۱۹۷۲.
- ۱۱ - بزوانه‌وتو، ویژ هی‌وه‌لین وه‌زیری ئی‌ران ئه‌میرعه‌باسی هویدا له‌لایهن کریس
کوچیرا روژنامه ۱۸ ئاویل ۱۹۷۳.
- ۱۲ - بزوانه "خلیج فارس" به‌حری ئه‌مریکا یه؟" له‌لایهن کریس‌کوچیرا فرانس
کاتولیک ۱۹۷۲ ۳۰x۱
- ۱۳ - ده‌نگی دی، نیویورک ۱۶ فوریه ۱۹۷۶.
- ۱۴ - راپورتی پایک یادداشتی ۴۵۹.
- ۱۵ - له‌سه‌رچاوه‌ی کورده، که‌م‌وزور ۳ یا ۴ که‌رته ژوبه‌ژوبوون.
- ۱۶ - راپورتی پایک ده‌نگی دی.
- ۱۷ - راپورتی پایک یادداشتی ۴۶۲.
- ۱۸ - هه‌رله‌وجیگا.
- ۱۹ - وی‌ژوژی کوری ۱۹۷۳، ئه‌وحه‌قیقه‌تی هه‌یه‌که‌هه‌موو‌روژی دوژمنایه‌تی خو‌ی
ده‌ده‌بری (له‌هه‌مووبه‌سه‌ره‌اتیگ‌دا) له‌کوردستان دورتر
- ۲۰ - زاگه‌یان‌دلی‌رویتتر، دیلی‌ستار ۱۹۷۵ ۱۰ ژانویه.
- ۲۱ - راپورتی پایک، یادداشتی ۴۶۶.
- ۲۲ - زاگه‌یان‌دنی‌رویتتر، دیلی‌ستار ۲۶ ژوئیه ۱۹۷۲.

- ۲۳ - "ماکیاول بە عس و کورد" کریس کوچیرا ئەفریقای جوان ۲۱ ژوئیه ۱۹۷۳.
- ۲۴ - دیلی ستار ۱۳ ئۆت ۱۹۷۲.
- ۲۵ - رۆیتەر دیلی ستار ۱۹۷۲-۱-۳.
- ۲۶ - گەشت و گۆڵ لە گەڵ نووسەر ناوێردان ئاوریل ۱۹۷۳.
- ۲۷ - بڕوانەرسەردا خەبات بۆ ئۆتۆنۆمی تاگەیشتن بە مافی لاشتی، کریس کوچیرا لوموند دیپلماتیک (دنیاى سیاسى) ئاوریل ۱۹۷۴.
- ۲۸ - گەشت و گۆی ژنرال بارزانى لە گەڵ جیم هوگلان، لە واشنگتن پست دا، —
لە انترناسیونال هیرالد تریبون ۲۲ ژوئیه ۱۹۷۳.
- ۲۹ - خەبات بۆ ئۆتۆنۆمی تاگەیشتن بە مافی گشتی س.ک.
- ۳۰ - هەرلە وجیگا.
- ۳۱ - هەرلە وجیگا ئەو ڕاگەیاندنە لە ڕابەستە لە گەڵ حبیب کەریم ونووسەر، دکتەر
مەحمود عەسمان ناوێردان ئۆکتۆبەر ۱۹۷۳.
- ۳۲ - راپورتى پايك لاپەرى ۴۶۵.
- ۳۳ - بڕوانە لوموند دیپلماتیک ئاوریل ۱۹۷۴.
- ۳۴ - بەرامبەر لە گەڵ وە رگێر اوێرەسمی لە ۳۰ ژوئیه ۱۹۷۴ لەنازم کەزار دەیه و ست
تە واوی سەرۆکەکانى بە غدا کە لە فرودگا بوون هەروەها حەسەن ئەل بەکر کە لە
سەفرى ڕەسمى لە ئوروپا دەگەزراوە، بیان گرتى. پاش شکانى پیلانە کەنازم کەزار
دەگیرى، پاش کوشتنى هومەد شەباب وەزیری بەرگری وە بریندار بوونى سە
ددام قەیدان وەزیری ناوخرۆی، کە لە دادگا یەک دالە لایەن عزەت دورى بە ژیۆه
دەجێ، ئەعدام دەکرێن بڕوانە لوموند ۲۱-۲۰-۱۹ ژوئیه ۱۹۷۳ اریک رولو
"ولایتیک لە سیپەری هان دان دا".
- ۳۵ - سەکە خەبات بۆ ئۆتۆنۆمی وە تاگەیشتن بە مافی گشتی " ئە و گەشت و گۆڵ یەلە
ئۆکتۆبەر ۱۹۷۳ دابوو.
- ۳۶ - گەشت و گۆڵ لە گەڵ سەرۆک وەزیری ئێران لە لایەن کریس کوچیرا مارس ۱۹۷۳
کە لە دیلی ستار ۱۰ مارس ۱۹۷۴ را چاپ کراوە.

٣٧ - دکتەر مهحمود عسمان ناوپردان ئوکتوبری ١٩٧٣ .

٣٨ - له لایهن سهرۆکهکانی کوردهوه گوتراوه که سهرزاست به شداری بووه لهو با سه دا

٣٩ - سه ددام حسین ، پيش نیارده کات له سهرمه سه له کانی کاتی داله ئهل سوره به غدا .

٤٠ - بزوانه به لوموند سیاسی ئاوریل ١٩٧٤ .

فهللی ١٤

١ - کنفراسی مهتبوعاتی ٨ ئاوریل ١٩٧٤ .

٢ - بزوانه سهر عسمهت شهریف وانلی کوردستان عراق لاپه ره کانی ١٣١-١٣٠ .

٣ - هاشم عهقراوی له ١٩٢٦ داله دایک بووه ، تهحسیلاتی له مهدره سی ناوه ندی به غدا یه بووه وه له کمیتهی ناوه ندی پ . د . ک . ئه ندام بوو تا سال ١٩٥٩ .

٤ - له ١٩٢٧ له دایک بووه له ناوچه ههولیر عهبدول اسماعیل یه کی که ١٦١ چه ئی وه هل گرتووه ده پيش ئه وهی داکه له لایهن هیزی عراق له ناوچه شه قلاوی بشکی بزوانه ای بس . و لاپه ره کانی ١٠١-١٠٠ .

٥ - لوموند ١٦ مارس ١٩٧٤ .

٦ - راگه یاندنی رویتر ، دیلی ستار ٢٥ ئاوریل ١٩٧٤ .

٧ - لوموند ١١ مه ١٩٧٤ له رادیوی دهنگی کوردستان بلاو بوته وه .

٨ - " ری په یوانیکی دورود ریژ کورده کان " اولویه پوستل - ویانی ، لوموند ١٠ ژوئیه ١٩٧٤ .

٩ - راگه یاندنی ئاماده له لایهن بولتن سویس پی راگه یاندنی کورد .

١٠ - بهرام بهری راگه یاندنی مسعود بارزانی ، عراقی کان متمرکز له بهری کوردستان

هیزی کانی ههول و دووهم و چوار و شش وه هشت به تهواوی ٣/٤ له ٣ و ٥ ، و

٥ ههنگ تاییه تی وه تهواوی که ماندو کان که له گشت دا ٨٠٠٠٠ که سده بوون ٩٠

له ١٠٠ له هیزی عراق و ئه سه له کانی بزوانه " پيش مهرگه کان شکاندنی -

نەخشی بەغدا لە ژۆژنامە کۆتی دیەن دو لەپاری ۹ ژانویه ۱۹۷۵.

۱۱ - دیلی ستار ۲۲ ئوت ۱۹۷۴ راگەیاندنی ۲. پ ۲۸ ئوت ۱۹۷۴.

۱۲ - بڕوانە "شەڕیکی سەدسالە لەعراقدا" کریس کوچیرا کۆتی دیەن دوپاری ۱۱ ژانویه ۱۹۷۵.

۱۳ - ئەرقامیکی کە لەلایەن مەسعود بارزانی ئامادە کراوە کۆتی دیەن دوپاری ۹ ژانویه ۱۹۷۵.

۱۴ - گێژانە وە لەلایەن نووسەر رەوێ حاجی عومران ۲۸ سێتامبر ۱۹۷۴.

۱۵ - "بەغدا تەسمیم دەگرێ پێشگەشتی زستان شەڕە کە تەواوکات" ژ. ب. مەرسێه ژۆژنامە فیگارو ۱۴ ئۆکتۆبری ۱۹۷۴.

۱۶ - عەسمەت شەریف وانلی.

۱۷ - شەریف لەلایەن عەلی عەبدوللاوێ ئامادە کراوە، ئاخیرین بودجە ی سالانە ی وە زاڕەتی کاری شمال ۱۹ میلیۆن دینار عراقی بووێ کە دەبیته ۱۲% تەواوی بودجە عراق.

۱۸ - گەفت وگۆ لەگەڵ نووسەر سەر سەنگ سێتامبر ۱۹۷۴.

۱۹ - گەفت وگۆ لەگەڵ نووسەر ئامادیا سێتامبری ۱۹۷۴.

۲۰ - گەفت و گۆ لەگەڵ نووسەر حاجی عومران سێتامبری ۱۹۷۴.

۲۱ - نووسەر ئاخیری فوریه ۱۹۷۵.

۴۲ - یەکی لە ئەندامی دەفتەری سیاسی کوردستان.

۲۳ - واشنگتن پست ۱۹۷۴-۱-۱۷.

۲۴ - گەفت وگۆ لەگەڵ نووسەر حاجی عومران فوریه ۱۹۷۵.

۲۵ - هەر لە و جیگا.

۲۶ - گەفت وگۆ لەگەڵ نووسەر، دەر بێند فوریه ۱۹۷۵.

فەسلێ ۱۵

- ۱ - دکتەر مەحمود عەسمان فوریە ۱۹۷۵.
- ۲ - راپورتی پایک نووسراوەی ۴۶۶.
- ۳ - وتو، وێژلەگەڵ نووسەر ئۆکتوبری ۱۹۷۴ لەزاهدان.
- ۴ - ڕاگەیاندنی رۆیتەر دیلی ستار ۲۸ دسامبر ۱۹۷۴.
- ۵ - بڕوانە ڕۆژنامەی فیگارو ۱۹۷۴، ۱۱-۱۷ وە واشنگتن پست ۷۴-۱۱-۱۷.
- ۶ - دنیا ۱۶ ژانویه ۱۹۷۵.
- ۷ - گفت و گو لەگەڵ نووسەر ۳ ئۆکتوبری ۱۹۷۴.
- ۸ - سەرئەنجام سەلیبی سوری سوید ۱۳۰۰۰ بی خُسب و ۳۵ تەن یارمەتی (جەلک) و ساییلی دەرمانی و جراحیی بۆ کوردی عەراق دەنێژی و سەییاری تەن و نیویک شتمە کێ دە رمانی وە ماوەی سەییاری سەییاری ۱۰ تەن گوشت، ۲۵ مبولانس پاش پێکها تەنی ئەل جەزیرە بۆ تاران ناردرا.
- ۹ - راپورتی پایک یادداشتی ۴۶۶.
- ۱۰ - گفت و گوێ بارزانی لەگەڵ هەیکەل لە ڕۆژنامەی انوار دا چاپ کراوە. بیروت ۱۱ سیتامبر ۱۹۷۵ وە لە گوفاڕی تورک اوزگورلوک.
- ۱۱ - سەرچاوەی ڕامیاری تاران.
- ۱۲ - ڕاگەیاندنی لوموند ۱۰ ژانویه ۱۹۷۵ لە سەر مەسەلە ی نێژیک بوونە وە ی ئێران و دونیای عەرەب.
- ۱۳ - واشنگتن پست ۷ مارس ۱۹۷۵.
- ۱۴ - بڕوانە "بەشیک لەناکامی کوردستان" کریس کوچیرا، کوتی دیەن دوپاری ۱۲ ژانویه ۱۹۷۵.
- ۱۵ - اخبار الیوم، لەلایەن ئەحرارە وە گوتراوە، بڕوانە سەر کامل ئەبوجابر. عەرەب بێ بە عس...

- ۱۶ - بۆمهنتی پیکهاتنه که بۆوانه بهراگه یاندنی آدف . پله رۆژنامه لوموند دا ۸ مارس ۱۹۷۵ دیلی ستار ۷ مارس ۱۹۷۵ .
- ۱۷ - بهووتهی ئیدیریس بارزانی ۳۰۰ کهلاک ، ۱۸ تانک وه ۳ فروکه لهبین چوون .
- ۱۸ - بۆوانه به رۆژنامه لوموند (دنیا) ۱۵ مارس ۱۹۷۵ و دیلی ستار ۱۴ مارس ۱۹۷۵ .
- ۱۹ - راپورتی پایک لهنوسراوهی ۴۶۳ .
- ۲۰ - ههرلهوجیگاله ۴۶۹ دا .
- ۲۱ - ههرلهوجیگاله ۴۷۰ دا .
- ۲۲ - لهسر چاوه کوردهوه، کهلهمه جموع دا چاک گوتراوه، ئهوخه بهره دهبووله لایهن هیندی کهوه: ژنرال بارزانی له ئاکام داهه میشه مهسهلهی ئابوری و کومه لایه تی دینا پێشی دهنوواند ، به تایبعت لهسر پیاوهکانی خوی .
- ۲۳ - سهرچاوهی باوهر پی کراو .
- ۲۴ - گفت وگو لایهن ههیکل لهگهڵ بارزانی لهگوڤاری اوزگورلوک .
- ۲۵ - راگه یاندنی جیم هوئاگلان ، لهواشنگتن پست دا ولههرالدتریبون بین الملل ۲۴ مارس ۱۹۷۵ .
- ۲۶ - گفت وگو لهگهڵ نووسه رلهشاری نهقهده ۲۶ ئاوریل ۱۹۷۵ .
- ۲۷ - راگه یاندنی رویتر ، دیلی ستار ههوهلی مه ۱۹۷۵ لهتاران .
- ۲۸ - کنفرانسی چاپه مهنی مطبوعاتی ههوهلی مه ۱۹۷۵ لهتاران .
- ۲۹ - کیهان بین الملل تاران ۴ مه ۱۹۷۵ .
- ۳۰ - گفت وگو لهگهڵ ههیکل اوزگورلوک .

بهشی ۴

فەسلی ۱

- ۱ - لهسەر قەزاویتی تازە ی سیتامبر ۱۹۶۵ . برۆانه رۆژنامه لوموند ۲۶ سیتامبر ۱۹۶۵ .
- ۲ - داژان نیدەر ، ستکهلم ۱۹۶۰-۱-۱۱ له لایهن عسمت شەریف وانلی - چاوه دیری لهسەر مەسەلە ی نەتەوا یەتی کوردستان تورکیه هیورا ۱۹۷۱ .
- ۳ - برۆانه سەر موضوعی ژ ی . پ و یەنو " کوردستان نەتەو ی دابەش کراو " له موند دیپلماتیک اوتی ۱۹۷۱ .
- ۴ - هەرله وجیگا .
- ۵ - وەرگیرا ونوو سراوله لایهن عسمت شەریف وانلی ، کوردستان عراق ، بە ره و نەتە وایەتی لاپەرەکانی ۲۹۹-۲۹۸ .
- ۶ - هەرله وجیگا ۳۰۱-۳۰۰ .
- ۷ - ای سی وی . چاوه دیری مەسەلە ی نەتەوا یەتی له کوردستان تورکیه دا .
- ۸ - بولتن مانگانه ئاوریل ۱۹۷۰ له ددک او له لایهن ای سی وی له لاپەری ۴۷
- ۹ - وەرگیرا ونوو سراو ی ژ پ و یەنو له رۆژنامه لوموند دیپلماتیک اوتی ۱۹۷۱ .
- ۱۰ - هەرله وجیگا .
- ۱۱ - ای سی وی له دینی لاپەری ۶۵

فەسلی ۲

- ۱ - له ئاکام دا عەزیز یوسفی ۱۹۷۷ دا ئازاد کراو ، له تاران ۶ ژوئن ۱۹۷۸ دا کوچی دوای دەکات له مهاباد که به خاک دە سپێردری ، هزاران کەس له سه رقه بره کە ی خو پینشان دە دەن ژوئن ۱۹۷۸ .

— گفت و، گو له گه‌ل نووسەر کوردستان ئێران فوریه ١٩٧٥ .

ه‌سلی ٣

— زیندو که ره‌وه‌ی کون د کوردیش د پارتی کمونیست کوردستان عه‌راق به‌شوینی داته

ندامی کمیته‌ی ناوه‌ندی پارتی کمونیست عه‌راق ب‌روانه لاپه‌ری ٥٢٣ .

١ — ب‌روانه ووتو ، وێژه‌ی سالح حدیده‌ری له به‌عذا اوبزێروێژ له کنگره‌ی ٩ پارتی

دیموکرات کوردستان ر‌وژنامه به‌غدا ابزروێژ ٢ ژوئن ١٩٧٦ .

کتیب ناسین

جوی ئە و به رتوکانه که کریس کوچیرا که لکی له وه رگرتون

— لی کولینه وه

پارتی سوسیالیست غه ره‌ب (ئە بوجه بارکامل) نیویورک ۱۹۶۶ جنگ کردها

آدامسون داوید (لندن ۱۹۶۴

ردها . لندن ۱۹۶۴ — ۱۹۶۸

سیحیه‌های کلدە پاریس ۱۹۶۴

باجیر ماء موریت در بین النهرین و کردستان لندن ۱۹۳۰ — مسیحیان نامه‌های

گیرترودیل لندن ۱۹۳۰

پل جون ویسکارند سامویل لندن ۱۹۵۷

بیرن — گفتگوی صادقانه لندن ۱۹۴۷

کاریر دانکوسی: سیاست شوروی در خاور میانه ۱۹۵۵ — ۱۹۷۵ پاریس

شریف خان شاهزاده‌ی یلس شرفنامه — پترسبورک ۱۸۶۸ — ۱۸۷۵

دکتر شیرکوه — مسئله کورد ۱۹۳۰

سیر پرس کاکس افسانه تابستان ژیرترودیل لندن ۱۹۳۰

ژرژ کورزون — ایران و مسئله ایران لندن ۱۸۹۱

سیره‌نری دوبس — افسانه تابستان ژیرترودیل لندن ۱۹۳۰

- ویلیام داگلاس سرزمین بیگانه و مردم صمیمی- نیویورک ۱۹۵۲
- دریویر () کورد و کردستان - ماونت (کره) ۱۹۱۹
- ویلیام اگلیتون - جمهوری کردستان در سال ۱۹۴۶ لندن ۱۹۶۳
- ادموند () کردها و تورک‌ها و اعراب لندن ۱۹۵۷
- عبدالرحمان قاسملو کوردستان و کورد لندن ۱۹۶۵
- کردستان ایران (۱۹۷۶-۵-۵) " کردستان ایران " و کردو کردستان
- پاریس ۱۹۷۸
- هاملتون آرچیبالد راهی از کردستان لندن ۱۹۳۷
- های (W.R) دوسال در کردستان لندن ۱۹۲۱
- هاوارد (هاری کمسیون کرین کرن بیروت ۱۹۶۳
- هاول (ویلسون) شوروی و کردها و بررسی اقلیت ملی (رساله) دانشگاه
- ویرجینیا آمریکا ۱۹۶۵
- کریم حسامی کاروان شهیدان کردستان
- (W) حرکت نه ته وایه تی کورد (رساله) دانشگاه سیراکوس آمریکا
- ۱۹۶۰
- کلیمان (آیرون) پایه‌های بنیادی سیاست انگلیس در جهان عرب: کنفرانس
- قاهره ۱۹۲۱
- کندال " کردستان ترکیه " " کردهای شوروی " و کردو کردستان پاریس ۱۹۷۸
- لندن ۱۹۷۰
- لاکور والتز کومونیسیم و ناسیونالیسم در خاورمیانه لندن ۱۹۵۶ شوروی و
- خاور میانه
- لارنس زوسکی روسیه غرب ایران - دانشگاه کورنسل ۱۹۴۹
- لونگریک عراق ۱۹۵۰ - ۱۹۰۰
- موریه رنه کردستان و نه مان پاریس ۱۹۷۰
- نیکتین (بازیل) (واسیل) کردها و بررسی اجتماعی و تاریخی، پاریس

۱۹۵۶

دکتر نوری درسیمی: در سیم درتاریخ کردستان (درکردستان ترکیه) تاری
هند در سیم آلف ۱۹۵۲ -

سیرموریس پترسون ووسوی پرده لندن ۱۹۵۰
جنگهای صلیبی، ارتباط دوری افندی پاریس ۱۸۱۰
جان پیکون بنیان جنگهای مشرق پاریس ۱۹۲۱، سهم خاور میانه پاریس

۱۹۳۸

لوریان رنه. بعد از بهار پراک پارس ۱۹۷۶
لوسین رامبوت، الیاس پیرتوماس بوا) کرد مسئله حقوق، پاریس ۱۹۴۷
(پیرتوماس)

سافراستیان کردوکردستان لندن ۱۹۴۸
دانا آدامس شمیت مسافرت در میان مردان شجاع بوستون ۱۹۶۴
الی سوآن لندن ۱۹۱۲ - لندن ۱۹۱۹

سیرمارک سیکس خلیفه آخرین میراث لندن ۱۹۱۵
عصمت شریف وانلی کردستان عراق نوشاتل یولی ۱۹۷۰
بررسی مسئله ملی کورد در کردستان ترکیه (۵۰۵) کردستان عراق
کردو کردستان پاریس ۱۹۷۸

ویگرام کراول مهدبشر لندن ۱۹۱۴ یا کوچکترین عبرها لندن ۱۹۲۰
ویلسون آرنولد قفقاز ۱۹۱۷ - ۱۹۱۴، بین‌النهرین ۱۹۲۰ - ۱۹۱۷
لندن ۱۹۳۱

سامویل ویلسوی (۶) آداب و رسوم و زندگی ایرانی

روزنامه‌ها و ادوار

ارتش (کتاب شناسی) دفتر هند، لندن ژانویه ۱۹۳۶ توربورن
" عملیات جنگی در جنوب کردستان بولتن مطالعات مرکزی کردها،

پاریس ۱۹۵۰ - ۱۹۴۶

دیلی ستار: (بیروت): مارس ۱۹۷۴ - ۱۰ کریس کوچیرا: هویدا و مسئله کرد

(مصاحبه دبیرکل حزب دمکرات کردستان ایران)

دیلی تلگراف:

۲۲ ژوئیه ۱۹۵۸ ریچارد بیسون: " نابودی کردها و مسئله کورد " آوریل

۱۹۶۵ (۲۲ - ۱۷)

بمباران کردها و غیره.....

اکسپرس ۲ آوریل ۱۹۷۳ کریس کوچیرا: " هویدا، اعلام ب اکسپرس

۲۶ اوت ۱۹۷۴ امیل گیکواتی: " در دره چومان باکردها در جنگ "

۸ مارس ۱۹۷۶ امیل گیکواتی: " مسکو دوباره جنگ کردستان دامن می زند "

۲۴ ژوئیه ۱۹۷۸ امیل گیکواتی (مسکو، دوباره جنگ کردستان را

دامن میزند .

وزارت امور خارجه

ژوئیه ۱۹۴۶ ویلیام لاین وسترمان: " استقلال کردستان و روسیه قابل

انبساط

فرانس کاتولیک: نوامبر ۱۹۷۲ ، کریس کوچیرا خلیج فارس " دریای آمریکا

کاروین: ۱۱ - ۱۲ اکتبر ۱۹۷۴ داوید هیرست

اعمال بین المللی: ژانویه ۱۹۴۶ کولونیل الفی نستون: مسئله کورد "

هارولد تریبون بین المللی

۲۲ ژوئن ۱۹۷۳ ، مصاحبه ژنرال بارزانی بوسیله جم هوگلاند (واشنگتن

۲۷-۲۸ اوت ۱۹۷۴، ۲۴-۱۴ مارس ۱۹۷۵

روزنامهء افریقای جنوبی

۱۳ ژوئیه ۱۹۷۱، کریس کوچیرا: "استشمام قوی نفت"

۹ سپتامبر ۱۹۷۲ کریس کوچیرا: "در بارهء مسئله جبهه داخلی عراق"

۲۱ ژوئیه ۱۹۷۳ کریس کوچیرا: ماکپاول، بعث و کوردها"

روزنامهء آسیائی ۱۹۲۴-۱۹۱۰

روزنامهء سلطنتی واجتماعی مرکزی آسیا: ۱۹۵۸-۱۹۴۸-۱۹۳۷-

۱۹۲۳-۱۹۲۵-۱۹۲۸-۱۹۳۳

"لیبر بلژیک ۱۹۷۱-۱- و ۱۹۷۱- و ۱۹۷۱- و ۱۹۷۱- ۱۹۷۱

۲۳-۷۱۱

روزنامه خاور میانه ژانویه ۱۹۴۷ ژرژ لانس ژوسکی: "جنبش کومونیست در ایران"

ژوئیه ۱۹۴۷ آرچی روزولت: در جمهوری کردستان مهاباد"

ژانویه ۱۹۴۹ الیویل سیتون: "حزب سیاسی در ایران"

۱۹۱۴-۱۹۱۸"

زمستان ۱۹۵۶ روبرت روسو: (جاتل در آذربایجان)

زمستان ۱۹۵۷ "ادموند": در کردهای ایران"

زمستان ۱۹۵۹ "ادموند کرد مسئله انقلاب در عراق"

وقایع تاریخی

هیات هارولد (بوستون): ۱۹۴۸ دکتر رایت

لوموند (دنیا)

۸ مارس ۱۹۶۳ اریک رولو: "رئیس شورش کورد هیات بغداد رامی پذیرد"

۱۰-۱۶ ژانویه ۱۹۶۳ اریک رولو: کردستان به عراق پشت کرد.

۷-۸ ژوئیه ۱۹۶۴ اریک رولو: تعطیل و مکث در کردستان عراق"

۱۹-۲۱ ژوئیه ۱۹۷۳ اریک رولو: "یک کشور در سایه تحریکات"

۱۵ ژوئیه ۱۹۷۴ پوستل وینی: "راه پیمای طولانی کردها"

۱۹ مارس ۱۹۷۵ آندره قونتن: "بدبختی موجودیت کرد"

لوموند دیپلماتیک (لوموندسیاسی)

اوت ۱۹۷۱: وینو: کوردستان ملت" پاره شده"

آوریل ۱۹۷۴: کریس کوچیرا "خهبات بوئونونومی تا استقلال کردستان

ئوت ۱۹۷۷. کریس کوچیرا ئوتونومی کردستان در عراق تثبیت می‌شود

نیویورک تایمز

۳ آوریل ۱۹۵۰ سیروس سالیز برگر

۱۱-۱۵ سپتامبر ۱۹۶۲ دانا آدامس شمیت

مشرق

۱۹۵۸ (۷) پیر روندو: نه ته وهی کورد له بهرامبه ره له لستانه کانی

عه ره ب دا"

۱۹۵۸ (۸) ژرژ کین: "استقرار عراق"

۱۹۵۹ (۹) عملیات موصل

۱۹۵۹ (۱۰) مانی فیت حزب کومونیست روی مسئله کورد، مانی فیت

پارتی یه که تی کوردستانی عراق پیر روندو: "کوردهای عراق بعد

از انقلاب ۱۹۵۸"

کوردها و مسئله کورد، بروشور دکتر شاکر خوسباک، تجزیه و تحلیل از

پیر روند و ۱۹۵۹ (۱) نیروان "کنگره کوردوین"

علی که دوری: (عکس‌العملی روی سلطنت شاهی عراق)

۱۹۵۹ (۲۱۲) سیمون جه رنگی "دوژمنایه تی عارف"

۱۹۶۴ (۲۶) (خاطره‌ء اکراد) تقریری در باره‌ء کردها

کوردله سده‌ی نوزده و بیست‌دا

مسئله کورد در روزنامه‌های شوروی و آمریکا

۱۹۶۳ (پری پان روس)

۱۹۶۴ (۲۹) توماس بوا (مهاباد و یک جمهوری ناپایدار کرد

۱۹۶۵ (۳۳ - ۳۲) سیرژ گانتز (الیاس) وینه‌نو: حه ره که تی
نه ته وایه تی کورد)

۱۹۶۹ (۵۰ - ۴۹) نه رنامه حیزبی کریکاران له تورکیه دا)

کوتی دین دوپاری

۱۰-۹ ژانویه ۱۹۷۵ ، کریس کوچیرا: یک جنگ صدساله در عراق:

دیلی تلگراف

۲۲- ژوئیه ۱۹۵۷ ادموند: درخاور میانه نابودی کردها"

۱۹- ژوئن ۱۹۶۲ ریچارد بیستون: کردهای عراق و ناک‌آوت نفت

۲۲ - ۱۷ - آوریل ۱۹۶۵: "عراق حمله می‌کند و تورک‌ها با کردها
بمباران کردها بغداد مسئله خاموشی در باره جنگ

ساندی تلگراف

۱۹۶۲ داوید آدمسون: "دیداری از مواضع دفاعی کردها

و شکست نیروهای قاسم"

درس‌زمین اسلام

۱۹۴۶ پیر روندو: "ادعاهای ملی کرد"

۱۹۴۷ پیر روندو: حه ره که تی نه ته وایه تی کورد

ساندی تایمز .

۱۶ مه ی ۱۹۶۵ پترمانسفیلد : کردها با سلاحهای جدید می‌جنگند

۱۱ مه ی ۱۹۶۹ لروکیل براگن : "مهاجمان نفت"

۱۵ فوریه ۱۹۷۶ ویلیام شاکروس : "اخبار سانسور شده بقول منابع آمریکا

موجب بی‌اطلاعی از کردها

دهکده ۷ : ۱۶ فوریه ۱۹۷۶ "گزارشهای پایک"

واشنگتن پست :

آرشیو دیپلماتیک

"آرشیوهای سیاسی"

در پاریس

— وزارت جنگ (N/G) نیروی ونیسان سری شماره ۲۰

— وزارت امور خارجه سری E ۳۱۱-۳ (A E)

در لندن

— دفتر هند سری

— وزارت امور خارجه (F.O) اداره اسناد عمومی سری

آرشیوهای وزارت امور خارجه از منابع سرشار و دسترس تا سال ۱۹۴۵ در

هنگام تهیه این اثر وقف شده‌اند در یک اندکس که بطور قابل ملاحظه‌ای

بی دریغ تسهیلات را فراهم کرد. آرشیوهای فرانسه متأسفانه بیشتر

تا سال ۱۹۳۰ مادگی را نداشتند و کمتر تسهیلات داشتند.

وشه کانی بیگانه له په رتوکه که دا ومانای وان

۱- رنسانس *Renaissance* ژیانی نوی له زانست و، هونه رو، ویژه وهری

۲- سه دهی وسطی *Moyen Age* له سه دهی ۹ تا ۱۵

۳- پیاستر پوولی فررانسه، هاوکات له گه ل حکومتی به درخان

۴- نه ستوری مه سیحیکان

۵- ئی گلیتون: نووسه ری په رتوکی کوماری مهاباد له سالی ۱۹۴۶ را

۶- فئودال: ده ره به گ "ئاغا، مالک

۷- مانی فیست: *Manifeste* به یانیه

۸- دیپلوماسی *Diplomatie* رامیاری

۹- اپورتونیست: خوریک خهر

۱۰- ناسیونالیست: خومالی

۱۱- انترناسیونالیست: نیوی ته وه کان

۱۲- پولیت بورو: ده فته ری رامیاری

۱۳- کوئی کول: سه ربارخانه

۱۴- میلیشیا: چریکه چه کداره کان

۱۵- ئوتونومی: خود موختاری

۱۶- کاربوناژ: نیوی تاقیمکی رامیاری نهینی بووه که له سه دهی ۱۹

ئالتا دا پیک هاتووه، بوشاره زائی ئازادی خووزان

۱۷- ماژور کینچ Kinch راویه دبیر که ری رامیاری ئنگلیس (سالی

۱۹۴۴ له عراق را

۱۸ ئارچی روزولت وابه سته ی نیزامی و ئاجودانی ئه مریکا له ئیران

دا

۱۹- کاخی ویرسای له پی ته ختی فر رانسه دا

۲۰- رئالیم حهقیقی، مهکتهبی راسته قینهئی

۲۱- کریپتوکمیسم: له لایهن گری کومونیسته کان له نهینی دابووه.

۲۲- FLN به ره ئه ئازادی به خشی نه ته وه ئی له ئه ل جهزیره دا.

۲۳- دراکونین: چه شنی قانون دانایی یونان

۲۴- سیستماتیک Systematique به چه شنی سیستمی ئیداره کردنی

ریژم

۲۵- ریژم Regime چه شن

۲۶- کاپیتولاسیون حقوقی که سه کانی بیگانه ی خاوهن قودرت، له نیوده-

وله ته کان دا

۲۷- گریل لا شه ری زور به لیدان له لایهن چریکه کانه وه له ناکاو

۲۸- ئدیئولوگ مه غزی بیرکه ره وهی تایبته، ناسین و بیرو رای.

۲۹- سیی کریتر نووسه ر

۳۰- فاکت Facte مرحله ریگا

" "

۳۱- فاز

۳۲- بریگاد تاقیمکی گه وره ی نیزامی

۳۳- نیکسون سه رکوماری کاتی ئه مریکا

۳۴- اولتی ماتوم اتمام حجت هه موشیتک به تال

۳۵- ماکیاولیسته مه کته بیکه که پیاوی خوش گوزه ران له ویدائه ندامن

ردئتالبارا سه رچاوهی گرتوه

۳۶- لوموند دیپلوماتیک دونیای سیاست روزنامه‌یه کی رامیاری که له رانسه وه ده رده کهوی

۳۷- بیافرا وولاتی که نه فریقائیه که بو وه ده‌ست هینانی تازادی خه باتی کردوه .

۳۸- تالوتک Tal + vegue له دوو وشه‌ی Tal + Vegue پیک هاتوه ، به مانای قوولالی ریبازی ده ریائی (خط القعر)

۳۹- ئارشوو ناوه ندی قه‌فه سه ی کانونی کتیب ، به تاییمت له وزاره ت خانه کان‌دا

۴۰- بیلان ته رازنامه

۴۱- انتلی جینت سیروس: ده م ده زگای پشکنه‌ری ئینگلیس

۴۲- فرانکوفیل لایمن گری فه رانسه و یکان

۴۳- is d .N کومه لی سازمانی به ریوه به ری داعمی

۴۴- رادیکالی زاسیون Radicalisation بنه‌ره‌تی

۴۵- ئارابی زاسیون‌ه ره‌بی کردنی وولات

۴۶- فولکلور چیروک و ، زاره وه و په ندی پیشینان

۴۷- میتولوژی Mytologie ته فسانه‌ئی به سه ره‌اتی کون

۴۸- گزنفون میژوونووس و ساحیب مه‌نسه بی پایه به رزی یونان له سه ده ی ۴ پیش زائینی دا

۴۹- نیلسون سه رکوماری ته مریکا له شه‌ری جیهانی هه وه ل دا

۵۰- کلمانسو سه روک وه زیری کاتی ده وله‌تی فه رانسه له شه‌ری جیهانی هه وه ل دا

۵۱- ستراتیژیک Strategique ، کاتی جوولانه وه‌ی سوق الجیشی وله شکر که شی .

۵۲- پروتوکول Protocole مقاوله نامه

- ۵۳- پارتیزان هه وادار
- ۵۴- کلوب باشگاه
- ۵۵- پارت *Parte* واته حیزب
- ۵۶- بولتن مەحه‌لله
- ۵۷- انستیتو زانستگه زانکو
- ۵۸- که‌مپ سەربازخانه
- ۵۹- سه یونیسیم جووله که‌ی ناونه ته وه کان
- ۶۰- امپریالیسم پادشائی و ئاغائی
- ۶۱- کسینگر وه‌زیری ده ره‌وه‌ی کاتی ئه مریکا
- ۶۲- ئاکادیمی فرهنگستان علوم *Academie*
- ۶۳- پی‌سین سرویس تایب‌تی فرانسه

گورده‌کائی زیندانی له به یزخانیه مه‌باد له به هاری ۱۹۴۷ له چه به وه

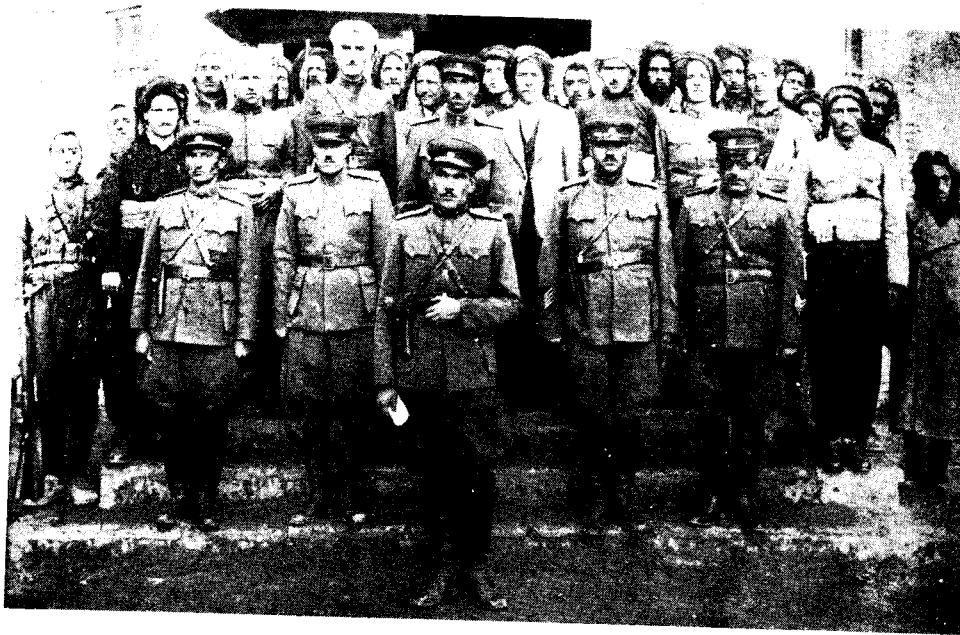

بوراست : دانشتو : سیدمه حه ممه‌دی ته یوبیان ، بئراهم نادری ، مه حه ممه‌دئه
 مینی شه ره‌فی ، ته حمه‌دی ئی لاهی .
 راهه ستاو : که ریم ته حمه‌ده بین ، مه نافی که‌زیمی ، حوسین ، فروه‌هر ، عه
 زیز کرمانج که هیرشی بردبوگرتنی شاره‌وانی)
 سه ییدخدری نیزامی (سه روک پولیس) سه ییدمه حه ممه‌ئسحافی)

شماره ۳۲

قازی کان : مه حه ممه‌ حوسین سه یقی قازی ، قازی مه حه ممه‌د ، ئه‌بولقاسمی

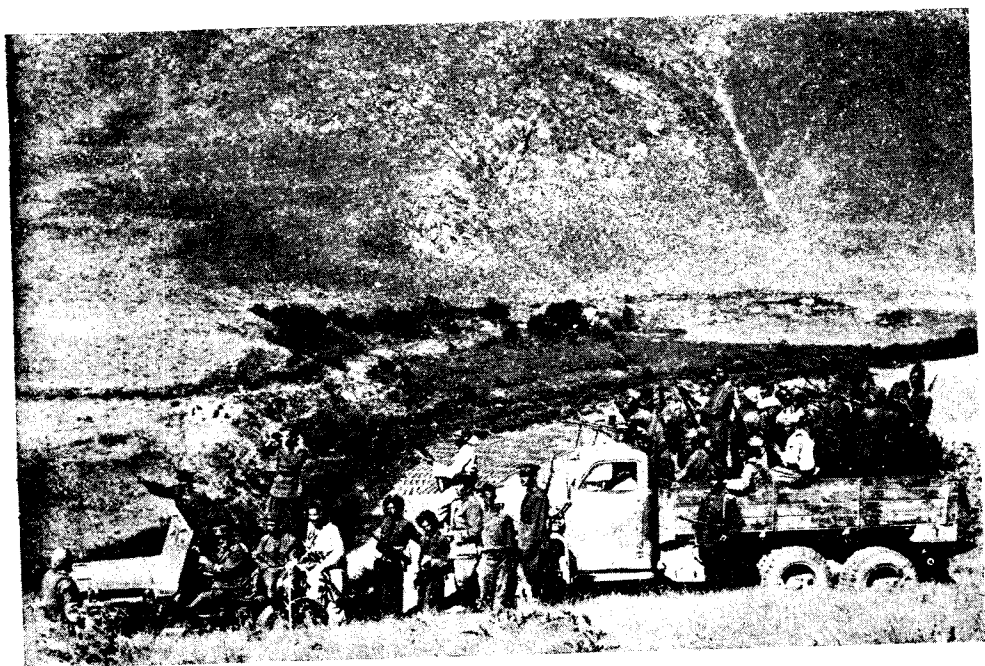

از چپ بر راست : حسین خفافى سروان محمد تكمه‌چى . سرهنگ محمدنوازاده
سروان عزيز صديقى سرهنگ صلاح .

محمد حسین سیف قاضی ۱۹۲۶

در جبهه سقز: سیف قاضی راننده جیب، میرحاج بارزانی در پشت ماشین
جیب بقیه افراد ارتش، مهاجران، پادشاهان و ...

حبیب امیری باتفاق ژرژ ویلیام آلن و عمرخان شریفی شکاک در دهکده زین

دشت (مارس ۱۹۴۷)

قوام السلطنه نخست وزیر وقت ایران (نشسته) بامظفر فیروز ۱۹۴۶

قاضی محمد هنگام کار رسمی. این عکس دیدار کاپیتان روزولت را در سپتامبر ۱۹۴۶ نشان می‌دهد.

کار به ده سته ره سمیکانی کوردله کوماری مهاباد له چه په وه بولای راست :
 دانشتوکان - وه هابی بلوریان - سیدمه چه ممه دی ئه یوبیان ، مسته فای سولتانیان ،
 غه نی خوسره وی مه چه ممه دئه مین ی شه ره فی ، خه لیل خوسره وی ، مه چه مه
 دی یاهو .

راوه ستاو : وه هابی قاضی (سه روکی ترابه ری وحه مل ونه قل) ره حیمی له
 شکری قاضی (سه روک) دلشادی ره سولی ، که ریمی ئه حمه دین مه نافی که ریمی
 سه عیدی هوما یون ، ئه حمه دی ئی لاهی .

"اعلام جمهوری"

قاضی محمد له ناوه ندی چوارچرای مه‌باد . دووی ری به ندانی ۱۳۲۴
(۲۲ ژانویه ۱۹۴۶) مه لاسسته فای یارزانی له پیشه وهی قاضی

مه‌باد له سالی ۱۹۴۶

له چه په وه یولای راست : سبرحاج (ئه فسه ری عراقی) نوری (عراق) عززه
عه بدول عه زیز (عراق) مه لاسسته فا (عراق) قادر بیگ نه وهی جه میل پاشا

سال ۱۹۴۶

از چپ بر راست: علی ریحانی، کریم احمدین، عبدالرحمن ایلخانی زاده، وهاب بلوریان محمد امین معینی، احمد الهی، خلیل خسروی، حاج مصطفی داودی سدید حیدری کریم یاهو مهناف کهریمی - سید مه محمد دایوبیان سید همایون - عهده‌ور رحمان زه‌بیجی
سکرکوار قازکی

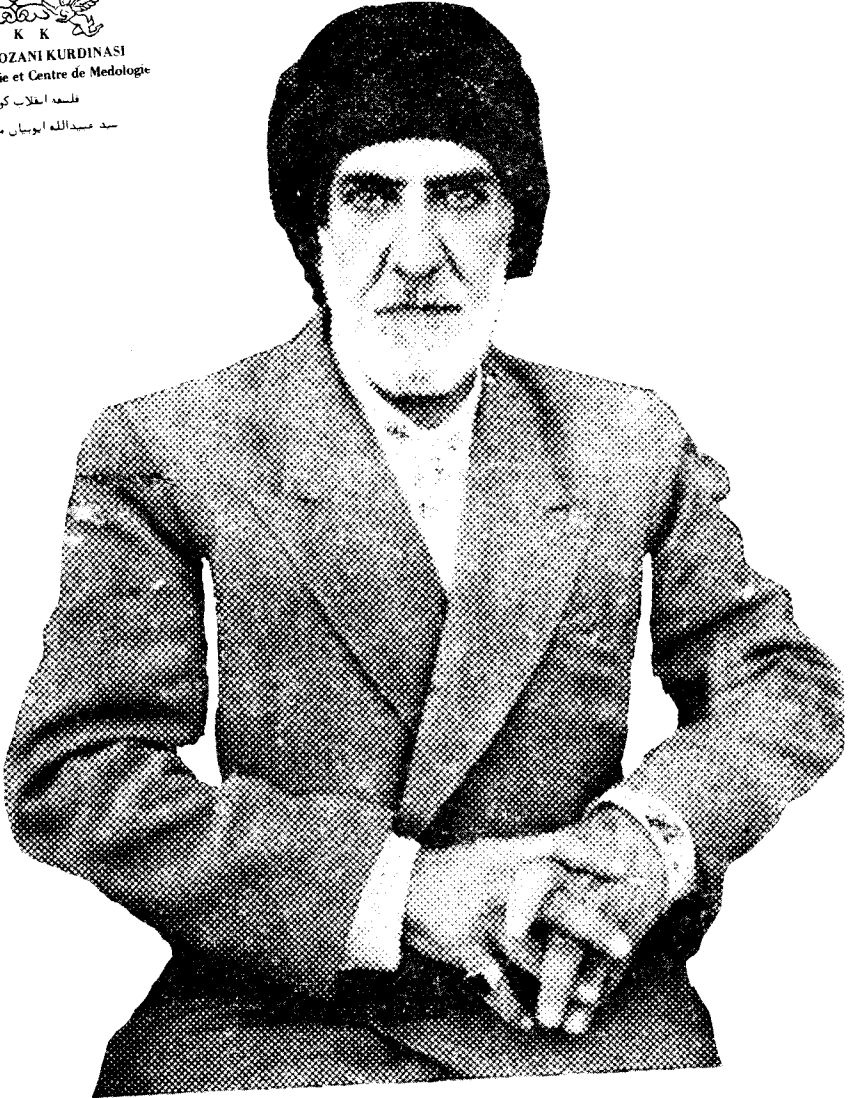

بعد از سه نفر گارد از چپ بر راست: رحیم جوانمرد قاضی، صلاح الدین
سید احمد سید طه (عراقی) قاضی محمد سعید

KOMELEY KOZANI KURDINASI
Institut Kurdologie et Centre de Medologie

فلسفه انقلاب کوردی
سد عبدالله ایوبیان مرکزی پروژه

سلطان العرفا

حضرت آیت الله العظمیٰ خراسانی

«بۆ ئاگا داری»

ئە و پە رتۆ کانە ی که لە خوارە وە نیۆبردراون، وەرگیڕ
دراونەو، هیوا دارین بە وزوانە، لەژێر چاپ وە دە رکە-
ون

۱- بارامی سە ییاح لە پۆژێ یسکو : لە فە رانسە وە بە
کوردی وفارسی

۲- سلەمان زەندی " " " " " "

۳- لاوی پیر " " " " " "

۴- هە رزمی گولان " " " " " "

۵- چیرۆکی کۆ لە کە " " " " " "

۶- پەندوزا راوێ پێشی نیا ن (بەزمانی کوردی)

۷- رسالە ی خەج وسامەند، لە زمانی کوردیۆ بەزمانی

فەرانسە، پایا ن نامە ی لیسانس لە سالی ۱۳۳۷ شمسی

محمد ریانی

تکایه له پیش خوینده و دی پهر تو که که ده له کان دروست کهن

هه له	دروست	لاپه	دیږ	هه له	دروست	لاپه	دیږ
ته هو ن	ته هو ن	۴۴	۵	یشران	کیشران	۴۳۵	۱۵
توانیوه	توانیویتی	۴۸	۱۹	وه لالی	وه لامی	۴۴۳	۱۷
ناوچه نه	ناوچانه	۷۴	۵	ته	-	۴۹۰	۲۲
۱۹۲	۱۹۲۲	۸۶	۱۳	ده دا	ده درا	۴۹۴	۱۷
ووته	وتهی	۱۰۷	۱۵	ده کرا	ده کرد	۴۹۸	۱۱
-	-۷	۱۱۸	۲۵	ته ته که مان	ته ته که مان	۵۰۲	۱۷
ات نوسید	ات نوسید	۱۵۴	۱	بیگا یدک	ریکا یدک	۵۰۲	۱۹
ئارا کس	ئاراز	۱۶۱	۷	له گدله	له گهل	۵۰۴	۱۵
سه	شه	۱۶۵	۷	هه لوسیتان	هه لویستیان	۵۱۶	۱۳
بهرز نجی	بهرز نجی	۱۸۱	۴	حکومه	حکومه ت	۵۱۷	۱۰
ما	-	۱۸۱	۱۴	نقر ناسیو نالیستی	نقر ناسیو نالیستی	۵۱۷	۲۱
کرا	کرد	۲۰۱	۱۳	ککرده	کرده	۵۲۲	۶
دراوه	ده دا	۲۰۱	۱۵	درن	دران	۵۵۲	۱۱
ناوچه که	ناوچه که یه	۲۰۳	۱۸	بینی	بریتی	۵۱۸	۱۲
تامه ن	ته مهن	۲۱۲	۶	موحه حمه	محه محده	۵۲۹	۲
نحسکی	نخشیکی	۲۱۸	۲۲	را که یادنی	را که یاندنی	۵۳۰	۲
هاویشته	هاویشنیو	۳۲۳	۳	چه ندا	چهند	۵۳۰	۷
ئاوه ائیکان	ئاوا ئیکان	۲۲۸	۴	وئه	ئه و	۵۳۰	۱۳
هاوالی	هه والی	۲۳۹	۴	دا	دادا ینابو	۵۳۲	۱۱
کونه ویه کی	کوپونه ویه کی	۳۸۳	۲۸	گوردی	گوری	۵۳۲	۱۶
بورژانی	-	۳۹۰	۲۵	واو بوونی	ته وواو بوونی	۵۳۴	۲۱
ن	بدن	۴۱۱	۱۰	ده من	ده بن	۵۳۵	۱۴
سه	سهر	۴۱۹	۲۶				

لاپه ی ۱۸۰، ژیر نووس: یان کومه ک فروگه واینک بروه که یه خسیری گرتوه - م

